ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ
2
VENDREDI
2 MAI
1975

LE NUMERO 1 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 ֆր.	Վեցամսեայ	90 ֆր.
Արտասահման	Տար. 200 ֆր.	Հատը	1 ֆր.

51րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·287

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.287

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԷՆ ՎԵՐՋ

— o —

Բ. ՀԱՅԱՀԱՒԱՔՈՒՄԻ ԵՒ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԻ ՕՐԵՐ

1918ի Զինադադարը վերածնունդի նոր շրջան մը կը բանար ճղակոտոր Հայութեան առջեւ, յիշեցնելով 1908ի Օսմանեան Սահմանադրութեան խանդավառ օրերը։

Ինչպէս որ տասը տարի առաջ բանտերէն, աքսորավայրերէն ու արտասահմանէն Պոլիս կը համախմբուէին հայ յեղափոխականներ ու մտաւորականներ, նոյնը կը պատահէր Մուդրոսի Զինադադարէն ետք։ Մեծ Սպանդէն հրաշիւք խմն ազատած եւ մեծ մասամբ «Միջին» կոչուած սերունդին պատկանող մտաւորականները կը ժամադրուէին մէկ կողմէ Օսմանեան մայրաքաղաքը, միւս կողմէ կիլիկիոյ նահանգային կեդրոնը՝ Ատանա, երկուքն ալ զրաւուած դաշնակիցներէն, ինչ որ հնարաւորութիւն կ'ընծայէր անկաշկանդ եւ արդիւնաւէտ աշխատանքի։

Սահմանադրութենէն մինչեւ աշխարհամարտ տեւած էր եօթը տարի (1908–1915)։ Զինադադարէն մինչեւ Իզմիրի ազէտը տեւեց չորս տարի (1918–1922)։ Աւելի կարճ շրջան մը բոլորեց կիլիկեան վերածնունդը, 1918 Նոյեմբերէն 1921ի վեր – ջերը՝ երեք տարի միայն։

Եւ ինչպէս Սահմանադրական վարչաձեւի խանդավառ օրերուն, այնպէս ալ Զինադադարի յուսադրիչ շրջանին պիտի յաջորդէին աննախընթաց ազէտ ու ողբերգութիւն հայ բազմաչարչար ազգին համար։ Մէկը մեւսէն աւելի ծանրակշիռ ու կործանարար։

Զինադադարին Թուրքիոյ Հայութենէն մաս մը արմատախիլ չէր եղած տակաւին։ Թրքահայաստան ռազմադաշտ էր դարձած պատերազմի շրջանին եւ Հայութիւնը ստիպուեր էր ապաստանիլ սահմանին անդին, Կովկասի աւելի ապահով նկատուած հայաբնակ շրջանները։ Ռուսական բանակները հեռացեր էին իրենց պրաած հայկական նահանգներէն, իբրեւ հետեւանք Բոլշեւիկներու յեղափոխու – թեան։

Մուդրոսի Զինադադարը դժբախտաբար զինաթափ չէր ըրած այդ շրջանի Թրքական բանակները, որոնք տակաւին կարենալ ուժ մը կը ներկայացնէին։ Հայաստանի Հանրապետութեան հողին վրայ ապաստանած հայ գաղթականները չէին համարձակեր վերադառնալ իրենց հայրենի տուները։ Ցաղթական դաշնակից – ները, հակառակ պատերազմի նեզ օրե – րուն իրենց չռայլած խոստումներուն, ո՛չ մէկ ալակերթիւն կ'ընծայէին Հայերուն վերադարձելու իրենց դարաւոր բոյները։ Պատմական Թրքահայաստանը կը մնար դրեթէ անմարդաբնակ։ Կարելի չէր դառնալ հայահաւաքումը այդ շրջանին մէջ։

Սակայն ներքին գաւառները, ինչպէս նաեւ Սեւ Ծովի եզերքի քաղաքները, ուր նուազ դպած էր Թրքական վտանգը, հետզհետէ կը սկսէին չէնալ՝ անապատներէն վերադարձող բեկորներու տաժանագին աշխատանքներով։ Խարբերդ, Տիգրանակերտ, Սեբաստիա, Կեսարիա, Տրապիզոն, Սամսոն, Կիրասոն, ինչպէս նաեւ Պոլսոյ, Իզմիրի եւ շրջանին, մանաւանդ կիլիկիոյ մէջ 1919ին տակաւին

կ'ապրէին աւելի քան կէս միլիոն Հայեր (կիլիկիա համախմբուած Հայերու թիւն էր 160·000 ըստ վիճակագրութեան մը)։

Եթէ պահպանուած ըլար Մեծ Եղեռնէն վերջ Զինադադարի առաջին տարուան ընթացքին ստեղծուած գոյավիճակը, Հայութիւնը ի վիճակի կ'ըլար տարիներու ընթացքին դարմանելու իր ստացած ահաւոր վէրքերը մեծ մասամբ, չնորհիւ իր ստեղծագործ ոգիին, չարքաշ աշխատանքին եւ զիմանալու, տոկալու բնածին ուժամառ կամքին։ Պայմանաւ որ խաղաղութիւնը չխանգարուէր։

Անցեալի համատարած ջարդերու վոճէը ցոյց տուեր էր քանիցս, որ նահատակուած Հայերու այրինները աքնաջան աշխատանքով, իրենց աչքերուն լոյսը զոհելով մեծցուցեր էին իրենց որբերը։ Ու տարիներ վերջ կեանքը վերապտեր էր իր բնական ընթացքը։ Այն տեղն արմատախիլ չէին եղած Հայերը որոնք կառչած էին իրենց հայրենի տուներուն, եթէ նոյնիսկ հրդեհի ճարակ էին դարձած աղէտի տեղն, շատ չանցած վերաշինած էին զանոնք անհուն զոհողութեամբ։

1918 Հոկտ. 30ի Զինադադարի առաջին տարուան ընթացքին Հայութեան կացութիւնը կը ներկայանար հետեւեալ կերպով։—

Ա.— Կովկասի մէջ 1918 Մայիս 28էն ի վեր քաոսէն ստեղծուած էր անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, որ կը դարմանէր աշխարհաւեր պատերազմին բացած ահաւոր վէրքերը, օրէ օր վերելք արձանագրելով։ Տարափփուռ Հայերը կը դառնային «Հայաստանի քաղաքացի» վայելելով հայկական կառավարութեան դիւանագիտական պաշտպանութիւնը։ Ցետագային մեծ պետութիւնները պաշտօնապէս պիտի ճանչնային Հայաստանի Հանրապետութիւնը, որ 1920 Օգոստոս 10ին պիտի ստորագրէր Սեւրի դաշնագիրը։

Բ.— Կիլիկիոյ մէջ կը համախմբուէին ո՛չ միայն բնիկ տեղացիներէն վերապրողները, այլ նաեւ բոլոր անոնք, որ անապատներէն դէպի իրենց ծննդավայրը վերադարձի ճամբու վրայ կանգ կ'առնէին եւ կը հաստատուէին այնտեղ։ Ֆրանսական բանակին եւ անոր մաս կազմող հայկական լեգէոնին ներկայութիւնը ապահովութիւն եւ յոյս կը ներշնչէր իրենց։

Գ.— Պոլսոյ, Իզմիրի, Բիւթանիոյ, Պրուսայի, Մարմարայի եւ Սեւ Ծովու եզերքի քաղաքներուն եւ Անատոլուի ներքին այլ քաղաքներուն – Կեսարիա, Սեբաստիա, Տիգրանակերտ, Խարբերդ, Եւդոկիա, Տիվրանակերտ, Հայլն – մէջ կային կարեւոր թիւով Հայեր։ Ատոնցմէ մաս մը չէր տարագրուած (ինչպէս Պոլիս եւ Իզմիր), ուրիշներ իրենց «զինուորի ընտանիք» պահուած էին իրենց տեղերը, իսկ շատերը անապատներէն վերադարձեր էին։

Թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Կիլիկիոյ եւ թէ միւս շրջաններու մէջ հաստատուած Հայերը լծուած էին խաղաղ աշխատանքի, ջանալով մոռցնել տալ Մեծ Եղեռնը։

Դ.— Ցիշենք նաեւ երկսեռ որբերը, որոնց թիւը, ըստ վիճակագրութեան մը, կը հասնէր 140·000ի, — 50·000 Հայաստանի մէջ, 70·000 Մերձաւոր Արեւելքի Ամերիկեան Նպաստամատոյցի Կիլիկիոյ, Սուրիոյ եւ Լիբանանի որբանոցներուն մէջ, 20·000 հայ խնամատար մարմիններու հոգածութեան տակ։ Ատոնք կը կազմէին ապագայի մեր յոյսերը։

Ցուսադրիչ երեւոյթներ էին այս բոլորը։ Մեծ Եղեռնի գողգոթայէն վերջ, Հայութիւնը կ'ապրէր յարութեան, վերածնունդի յուսատու օրեր, որոնք, աւա՛ղ, երկար պիտի չտեւէին։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԵՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԵՏՔ՝

ՎԻԷԹՆԱՄ՝ ՎԵՐՋԱՑԱԻ

— o —

ՍԱՑԿՈՆ ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ ԵՂԱՒ

— o —

ՎԵՐՋԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

—o—

Երեսուն տարի ետք, Վիէթնամը այլեւս Վիէթնամցիներուն ձեռքն է, պարտութենէն ետք աշխարհի հզօրագոյն Պետութեան։ Անիսառունակ վախճան մը ունեցաւ անշուշտ Ամերիկան, որ այսօր իրար անցած մինչեւ վերջին Ամերիկացին տարաւ Սայկոնէն։ Ցորտ անձամբ յայտնեց եղելութիւնը, աւելցնելով թէ այս գործողութիւնը կը փակէ ամերիկեան պատմութեան մէկ գլուխը։ 1945ին է որ նախկին Սէ. Ի. Ա.ն (Օ. Էս. Էս.) չփման մէջ կը մտնէր Հօ Չի Մինհի հետ եւ զայն կը քաջալերէր որ Ֆրանսացիք դուրս ընէ Հնդկաչինէն, երեսուն տարի ետք, Ամերիկա իր կարգին դուրս կ'ելլէր Վիէթնամէն։ Եւ այս բոլորը ընդհանուր չփոթութեան մէջ, մինչ Սայկոն անձնատուր կ'ըլլար առանց պայմանի։ Ցաղթականը թէեւ միշտ կը մերժէ բանակցիլ «Մինհի խմբակին» հետ եւ կ'ուզէ չեչտել իր ամբողջական յաղթանակը։

Քանի մը տողով

ՔԱՄՊՈՃԻ Ֆրանսական դեսպանատունը ապաստանած 600 անձերը բեռնատար կառքերով 300 քիլոմեթր պիտի կտրեն Փնոմ–Փէնէն Թայլանտ, կարմիր Խմեր – ները բացարձակապէս մերժած ըլլալով օդանաւով փոխադրութիւնը։ Արտաքին նախարար Սօվանեարկ, նոյնիսկ Հանրապետութեան Նախագահը ջանք թափեցին բայց՝ ապարդիւն։

ԺԱՔ ՏԻՒՔԼՈՑԻ յուղարկաւորութեան ներկայ եղաւ հսկայ բազմութիւն մը, որ Քոլոնէլ Ֆաալիէն հրապարակէն Փէռ – Լաչէզ ընկերացաւ համայնավար այն դէմքին որ ամէնէն ժողովրդականն էր։ Շուրջ 1300 ծաղկեպսակ, հսկայ նկար մը, եռագոյն դրօշակով երիզուած, պէթհո – վէնի մահերգը, ու տպաւորիչ թափօր մը։ Ներկայ են նաեւ Խոկար Ցոռ, Կասթոն Մոնէրվիլ, Կասթոն Տէֆէռ, Բորիս Պոնոմարեվ (խորհրդային կուսակցութեան կողմէ), սպանացի Փասիոնարիան՝ Տոլորէս Իպառուռի, որ նաեւ դամբանական մը պիտի խօսի, ինչպէս Ժորժ Մարչէ եւ Պոնոմարեվ։ Ֆէտէրէններու Պատին դիմաց է, Թորէզի, Քաշէնի, Վայան–Քութիւրիէի կողքին, որ Տիւքլօ կը հանդչի։

ՆԿԱՐԻԶ ՖՈՆԹԱՆԱՌՈԶԱ մեռաւ առջի օր, 62 տարեկանին։ Հռոմի Մեծ մրցանակ 1936ին մեծ համբաւի տիրացած էր իր արուեստով, նկարչական գործէն զատ, ուներ նաեւ բազմաթիւ վիմագրութիւններ եւ պատկերազարդած էր գրագէտներու գործեր (Ժիտ, Մոնթերլան, Սէնթ'Էկզիւպերի, Փանեոլ, եւայլն)։

ԶԱՆԿ ՔԱՑ ՇԷՒԻ զաւակը՝ Զանկ Չինկ–Քաօ, որ Ցորմոզի վարչապետն է, միաձայնութեամբ Քուոմինթանկ կուսակցութեան առաջնորդ ընտրուեցաւ, յաջորդելով իր հօրը։ Կուսակցութիւնը յայտարարութեամբ մը կրկին հաստատեց, թէ Ցորմոզ պիտի ձգտի իրագործել ողբացեալ նախագահին կամքը՝ գրաւել Չինաստանը։

A NOS LECTEURS

Le Syndicat de la Presse Parisienne communique :

A partir du 2 Mai, les quotidiens d'information générale, adhérant au Syndicat de la Presse parisienne, augmenteront leur prix de vente au public.

Ils regrettent de n'avoir pu différer plus longtemps cette décision, les conditions d'exploitation de la presse s'étant considérablement aggravées au cours des derniers mois.

A l'augmention du prix du papier qui a atteint près de 90 % en un an, se sont ajoutées les hausses de salaires résultant de l'accroissement du coût de la vie, l'élévation des dépenses d'énergie et de services. Les journaux n'équilibrent leur prix de revient que lorsque s'ajoutent aux recettes de vente celles que leur apporte la publicité. Or, par suite de la crise économique, celles-ci se sont amenuisées.

Le public comprendra que l'ajustement annoncé est indispensable à la survie d'une presse diversifiée qui lui apporte avec l'expression des différentes opinions, les informations et les renseignements sans cesse, plus complets que mettent à sa disposition les journaux de Paris.

« Haratch » portera à 1,20 F. son prix de vente à partir du 2 Mai.

«Ցառաջ» ինչպէս իր պաշտօնակիցները 1,20ի կը բարձրացնէ թերթին գինը Մայիս 2էն բայց առ այժմ անփոփոխ կը պահէ բաժանորդագրութիւնը։

Մ. ՔԻԹԱՊՃԵԱՆ

ԻՐԱԻԱՐԱՐ «ԼԻՑ»–ՊԱՑԷՐՆ ՄՐՑՈՒՄԻ

— o —

Միքայէլ Քիթապճեան իրաւարար նշանակուեցաւ Եւրոպայի Բաժակի աւարտական մրցումին, որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 28ին, Փարիզ, անգլիական «Լից» եւ գերման «Պայէրն» խումբերուն միջեւ։

Մ. Քիթապճեան ծանօթ անուն մըն է Ֆրանսական ոտնագնդակի շրջանակներու մէջ, ղեկավարած ըլլալով արդէն Ֆրանսայի ախոյենական եւ Բաժակի բազմաթիւ մրցումներ։

ՄԱՑԻՍ Մէկի աշխատանքի տօնին առթիւ, «Ցառաջ», ինչպէս տեղական բոլոր օրաթերթերը, լոյս չի տեսներ։ Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ, Մայիս 3։

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ 60ԱՄԵԱԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

(ՀԱՄԱՌՕՏ ԱԿՆԱՐԿ)

ՅՈՅՍ - ԱՐԻՒՆ - ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ

ՍԵՒՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Չինադաղարէն զրեթէ երկու տարի վերջն է որ վերջապէս դաշնակից պետութիւնները Թուրքիոյ խնդիրը քննութեան առին եւ Սեւրի դաշնագիրը ստորագրե-ցին (10 Օգոստոս 1920)։ Հայաստանի Հանրապետութեան կողմէ ստորագրեց Ա. Ահարոնեան։

Այս դաշինքով Թուրքիան ճանչցաւ Հայաստանի անկախութիւնը թէեւ իրականին մէջ երկրին նոր տէրն էր Քէմալ փաշա, որ վերակազմելով Թուրք բանակը, սկսած էր ընդարձակել իր սահմանները, հակառակ բոլոր դաշնագիրներուն եւ համաձայնութիւններուն։

Միացեալ Նահանգներու նախագահին՝ Ուիլսընի ձգտեցաւ Հայաստանի նոր սահմանները դնել։ եւ ան տուաւ ընդարձակ հողաշերտ մը (87·500 ք.մ.) որ կ'երկարէր Պիթլիսէն դէպի հիւսիս եւ կը հանէր կարին, Տրապիզոն։ Իր մէջ կը պարունակէր ամբողջ Վասպուրականը, Տարօնը եւ պիտի միանար Կարսէն Սեւնիք տարածուող Հայաստանին։

Դաշնագիրին չորրորդ մասը կը զբաղի Հայաստանով միայն։ ահաւասիկ իրենց ամբողջութեանը մէջ այդ վեց յօդուածները։

Յօդուած 88։ *Թուրքիան կը յայտարարէ ու կ'ընդունի Հայաստանի անկախութիւնը, ինչպէս ընդունած են դաշնակից պետութիւնները։*

Յօդուած 89։ *Հայաստան եւ Թուրքիա համաձայն են Միացեալ Նահանգներու նախագահին դծած սահմաններուն, որ կը բաղկանայ Էրզրումի, Տրապիզոնի, Վանի եւ Պիթլիսի վիլայէթներով եւ տրամադիր են ընդունելու անոր որոշումները, նկատմամբ Հայոց դէպի ծով մօտենալուն եւ Հայաստանի սահմաններուն մերձակայ բոլոր թրքական չրջանները զինաթափ ընելու։*

Յօդուած 90։ *Երբ 89րդ յօդուածին մէջ սահմանուած վիլայէթները Հայերու յանձնելու թուականը հասնի, Թուրքիան կը յայտարարէ այդ թուականէն սկսեալ հրաժարիլ ամէն իրաւունքէ այդ հողերու մասին։*

Յօդուած 91 89րդ յօդուածին տրուած սահմաններու դրաւումէն երեք ամիս առաջ յանձնախումբ մը պիտի կազմուի որ *տեղւոյն վրայ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ սահմանները պիտի նշանակէ։*

Յօդուած 92։ *Աղրպէյճանի եւ Վրաստանի հայկական սահմանները պիտի որոշուին երեք պղերու համաձայնութեամբ։ Հակառակ պարագային դաշնակից պետութիւնները տեղւոյն վրայ պիտի դնեն սահմանները։*

Յօդուած 93։ *Հայաստան կ'ընդունի դաշնակիցներու միջամտութիւնը երբ անոնք յարմար դատեն, պաշտպանելու համար զանազան ցեղերու, լեզուներու, կրօնքներու շահերը Հայաստանի մէջ։*

Հայաստան կ'ընդունի նաեւ, դաշնակից դիտարար պետութիւններու հետ դաշինքով մը, այն կարգադրութիւնները որ այս պետութիւնները հարկաւոր դատեն, անոնց պաշտպանելու համար եւ հատուած ռէժիմ մը այլ պղերու վաճառականութեան համար։

×

«Բայց – կը գրէ Լաւրօ Մայնարտի (տե՛ս յիշատակուած հատորը) ոչ Սեւրի դաշնագրին այնքան յստակ յօդուածները որով Հայաստանի անկախութիւնն ու սահմանները կը ճշդուէին, ոչ ալ Միացեալ Նահանգներու Մեսիաճական նախադահին դծած սահմանները, կրցան օգտակար ըլլալ տարաբախտ հայ ազգին, որուն վիճակը հետզհետէ վատթարացաւ վոխանակ բարւոքելու»։

ՍԵՒՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԷՆ ՎԵՐՋ

Ցիրաւի, դէպքերը փոխուած էին Մերձին Արեւելքի մէջ։ Թրքական չախչախուած բանակին բեկորները սկսած էին հաւաքուիլ հզօր բազուկի մը տակ որ օր ըստ օրէ իրերու ընթացքը կը փոխէր։

Թէպէտ մեծ պետութիւններն ու Ազգ-ց-ց ասլիթանական կառավարութիւնը պաշտօնապէս ճանչցան Սեւրի մէջ Հայաստանի անկախութիւնը, սակայն Համայնավար Ռուսիան, որ ներկայ չէր Սեւրի մէջ չճանչցաւ զայն, ոչ միայն, այլ սկսաւ պինդ քէմալ փաշան եւ դարձաւ դաշնակիցները «Դրամատիրական երկիրներն ոտիպելու որ վար դնեն իրենց զէնքերն ու տմարդի մեքենայութիւնները» (Քէմալ)։

Քէմալական չարժումին հետեւանքով, Հայերը կորսնցուցին Կիլիկիան, միւս կողմէն Բոլշեւիկ Ռուսիան ճնշում բանեցուց Հայ կառավարութեան վրայ որպէսզի հրաժարի Սեւրէն եւ ընդունի Պրէստ-Լիթովսկիի դաշինքը։

Հայերը մեծ յոյսեր ունէին Եւրոպայի օգնութեան։ Անգլիա միայն գինամթերք հայթայթեց, բայց Հայ-Թրքական հակառակութեան նախօրեակին իր վոխտ ուժերը քաշեց Կովկասէն։

Սովետները թէեւ ժամանակաւոր կերպով բացակայ էին ցարական հին հողերէն, բայց չէին հրաժարած հայկական բարձրաւանդակէն որ կը տիրէր՝ ռազմական գիրքերով, մինչեւ Մուսուլի գաշտերուն։

Երեւանի կառավարութիւնը գժբախտաբար, յստակօրէն չտեսաւ վտանգաւոր կացութիւնը եւ դէմ կեցաւ համայնավարներուն։

1920 Սեպտեմբերին Քեազըմ Գարաբէքիրի բանակները երեւցան Հայաստանի սահմանին վրայ 25·000 գինուորներով։

Լեւոն Շանթ առաքելութեամբ Մոսկուա մեկնեցաւ խորհրդային Ռուսիոյ հետ համաձայնութեան գալու եւ Հայաստանի թիկունքը ապահովելու համար. ապարդիւն։։։ Ռուսիան Հայաստանէն պահանջեց Թուրքերուն ճամբայ տալ որ միանան համայնավար Աղրպէյճանի։

Հայկական ներքին ճակատը զօրաւոր չէր։ գինուորական պետեր անհամաձայն էին։ զօրավար Փիրումեան առանց փամփուշտ մը պարպելու, գինուած եւ մեծ բերդաքաղաք Կարսը՝ Թուրքերուն ձգեց։

Աղեքսանդրապոլի ճամբան բացուած էր Թուրքերուն առջեւ։ Գարապէքիր կրկին Ախուրեան գետը եւ մտաւ Հայաստանի սիրտը, մինչ Հայ Համայնավար Կոմիտէն, 29 Նոյեմբեր 1920ին, 70·000 ռուս գինուորներով կը մտնէր Դիլիջան։

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

(Շար. 14)

ԿԷՕԹԷԻ ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

— o —

Մայնի վրայ Ֆրանքֆուրթ քաղաքին մէջ տուն մը կայ, որուն յարկին տակ մարդիկ զրեթէ չշուկով կը խօսին։։։

1733ին Կոռնելիա Կէօթէ կրոսէ Քիւրաչէն փողոցին վրայ գոթական ոճով երկու չէնքեր կը գնէ, երկուքն ալ կառուցուած 1590ին։ Այս չէնքերէն մէկուն մէջ, որ աւելի մեծ էր, 1749 Օգոստոս 28ին կը ծնի Կոռնելիայի թոռը՝ Իոհան Վոլֆկանկ Կէօթէ։ Մանուկը լոյս աշխարհ կուգայ զրեթէ անշունչ վիճակի մէջ։ Տան մէջ բոլորն ալ իրար կ'անցնին՝ պիտի ապրի՞ արդեօք նորածինը։ Եւ որքա՛ն մեծ կ'ըլլայ ուրախութիւնը անցեալներուն, երբ մեծ մայրը կը բացագանչէ, թէ երախան ողջ է, կ'ապրի։։։

։։։ Երախան հինգ տարեկան էր, երբ Կէօթէի հայրը՝ Գասբուր, կ'որոշէ այլ եւս չէնքերը իրարու միացնել։ ընտանիքին բոլոր անդամներն ալ կը սկսին զբաղիլ այդ գործով։ Այդ վերակառուցման աշխատանքները մեծ հետաքրքրութիւն կը ստեղծեն փոքրիկ Իոհանի մօտ։ Որմնադիրի զգեստով կ'օդնէ չինարարներուն, կը ծանօթանայ աշխատանքներուն։ Հայրը, որ չատ ձեւապաշտ, թծախնդիր եւ խստապահանջ մարդ էր, կը սկսէր կարգապահութիւնը։ Այս խստապահանջով ան կը վերաշինէ իր տունը, բնակելի սենեակները, աշխատասենեակը, զբաղարանը, պատկերասրահը։ Անմիջապէս ըսենք, թէ զբաղարանին մէջ կար հարիւր հազար գիրք, ձեռագիր, իսկ պատկերասրահին մէջ չորս հարիւր նկար, քանդակ, որոնք կը ներկայացնէին այդ տաճեռնուան անուանի նկարիչներու՝ Կիւթէի, Թրաուտմանի, Եունգէրի, Զէկզպէրգի եւ ուրիշներու գործերը։ Եւ բնական է, որ ապագայ գրագէտը յատուկ ուշադրութիւն կը դարձնէր իր հօր աշխատասենեակին եւ գրաղարանին։ Ծօսելով գրաղարանին եւ միւս սենեակներուն ներքին յարդարումներուն մասին, Կէօթէ յետագային կը գրէ. «Նոյն ձեւով կը կատարուէին նաեւ միւս սենեակներուն ներքին յարդարումները՝ զանոնք պատչաճեցնելով իրենց նպատակներուն. առանձնայատուկ ապատութիւն կը ստեղծէին պատուհաններու հայելազարդ ապակիները, որոնք չատ կը նպաստէին սենեակներու լուսաւորութեան։։։ Հայրս ուրախ էր եւ գոհ, որ ամէն բան այսպէս լաւ եղած էր, եւ եթէ այդ պարծառ տրամադրութիւնը չմթագնէր անախորժութիւններով, որոնք մէջտեղ կուգային արհեստաւորներուն ծուլութեան եւ սխալներուն հետեւանքով, պիտի ըսէր, թէ մեր լաւագոյն օրերը եղած են։

Ահա այս տան մէջ կ'անցնին Կէօթէի պատանեկան տարիները։ 1765ին 16ամեայ պատանին կը մեկնի Լայփցիկ եւ կ'ընդունուի համալսարանի իրաւագիտութեան ճիւղը։ Ցետագային կը վերադառնայ տուն, ուր կ'ապրի մինչեւ 1775, ապա Հերցոգ Կարլ Աւկուստի հրաւէրով կը տեղափոխուի Վայմար։

Կէօթէի հայրը չատ կրթուած եւ աշխարհ տեսած մարդ էր, սակայն չատ խստապահանջ, աւանդապաշտ էր։ Ընտանիքին մէջ անոր խօսքը օրէնք էր։ Կ'ուզէր, որ իր զաւակը մեծ ուսում ստանայ։ Մանկութեան տարիներուն Կէօթէ չատ կը սիրէր թատերախաղ, երբեմն ուշ կը վերադառնար տուն, հայրը կը պատժէր։

Կէօթէ չատ կապուած էր իր մօրը, որ կարգասէր, խելօք, սրտաբաց, ուրախ կին մըն էր եւ իր զրջապատին համակրութիւնը կը վայելէր։ Հայրը չէր կրնար հանդուրժել ասիկա։ Իրենց միջեւ տարիքի մեծ տարբերութիւն ալ կար։ երբ կը ծնի Կէօթէ, մայրը 18 տարեկան էր։

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՂԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ

Ես պէտք է ընդունիմ հետեւեալը. երբ ամբաստանեալին յիշողութեան մէջ կ'արթննային ջարդերու պատկերները եւ թալէաթը, իր կիրքերը կը փոթորկէին, ու այն ատեն չէր կրնար տեղի ունենալ այն, ինչ որ հետեւանքներու եւ դրգռապատճառներու պաղարիւն կշռադատութիւն կը կոչուի։

Հիմա կուգայ միտքս, որ ես աչքաթող ըրի յիշելու այն գլխաւոր հիմը, թէ ինչո՛ւ ես այնպիսի վճռականութեամբ կ'ընդունիմ միայն այսպէս կոչուող «յոյզի վերնոտութիւնը», որ խոտօրէն դատելով՝ վերնոտութիւն ալ չէ, այլ հոգեբեկութեան բռնկումներ։ Այստեղ է ահա, որ հանդէս կուգայ նախ այն պարագան, որ առաջին բռնկումը տեղի ունեցաւ ուժգին հոգեկան ցնցումէն, զոր յառաջ բերին հայրական օճախին ըրած այցելութիւնը, աւերակներու պատկերը, ըսել է՝ հոգեկան մեծ ապրում մը։ ու յետոյ այն, որ ինքը կը պատմէ, թէ իւրաքանչիւր բռընկում կը սկսի ջարդերու տեսարանով եւ դիակներու հոտով, ըսել է՝ ակներեւ յիշողութիւններով յուզումալի ապրումի մը մասին։ Այս հիման վրայ է մանաւանդ, որ ես կ'ընդունիմ, թէ մենք հոս զործ ունինք «յոյզի վերնոտութեան», այսինքն հոգեբեկութեան բռնկումներու հետ։

Դիակներու հոտին պատրանքը ուրեմն, ինչպէս որ այդ իրապէս կ'ըլլայ իսկական վերնոտութեան բռնկումներու պահուն, չունի այստեղ զրգիռի տեղական ցուցաբերի մը նշանակութիւնը։

×

Իրազեկ Փրոֆ. Դր. Բիխարդ Կասիրէր, 43 տարեկան, Հրեայ։ Երդում կ'ընէ։

Իրազեկ Փրոֆ. Դր. Կասիրէր.— Ես կը յայտնեմ իմ կարծիքս, հիմ ունենալով այն երկու բժշկական քննութիւնները, զոր կատարած եմ ամբաստանեալին վերաբերմամբ ներկայ տարուան Փետրուարին, ղեպքէն առաջ, ինչպէս նաեւ այն տպաւորութիւնները, զոր առացայ այս դատավարութեան ընթացքին։ Երկրորդ քննութենէն եաքը մինչեւ այսօր ես այլեւս տեսած չէի ամբաստանեալը։ Այս վերջին եկաւ իմ բժշկական ընդունարանը առաջին անգամ Փետրուար 5ին, իսկ երկրորդ անգամը՝ Փետրուար 18ին եւ թարգմանի մը միջոցով նկարագրեց ինծի իր հիւանդութիւնը։ Ան սերած է առողջ ծնողքէ։ իր ընտանիքին մէջ վերնոտութեան բռնկումներ պատահած չեն։ Ան չպատմեց ինծի առանձին կարեւորութիւն ունեցող բաներ այն արտակարգ հոգեկան դրգռումներու մասին, զորս ինքը անցուցած է։ Քաւ թէ առաջին բռնկումը ունեցած է 1917ին, երկրորդը՝ տարի մը եաք, ապա 3–4 ամիսը անգամ մը, ու այնուհետեւ բռնկումները սկսեր են կրկնուիլ աւելի չաճախ, ատոր համար ալ ինքը եկեր է ինձ մօտ։

Ան պատմեց ինծի, թէ սկիզբը ինքը կ'ինչոյ անհանգիստ կացութեան մը մէջ, կը դողայ եւ զգուելի դիակային հոտ կը զգայ ու յետոյ կը կորսնցնէ գիտակցութիւնը։ Այդ կը տեւէ քանի մը վայրկեան ապա յոգնածութիւն կուգայ վրան։ Ըսկիզբէն իսկ ան յայտնեց, թէ երբեք լեզուի խանձուածք ունեցած չէ, մէզ կտրըն-ցուցած չէ, եւ՝ ինչպէս ուրիշները ըսած են իրեն՝ բռնկումներու պահուն չըը-թունքներուն վրայ փրփուր կ'երեւայ։

Իմ կատարած քննութիւնը չտուաւ որեւէ առարկայական արդիւնք իր նեարդային սիմթէմին նկատմամբ։ Ես հետազօտել տուի նաեւ իր արիւնը եւ մէզը, բայց արդիւնքը նորէն բացասական եղաւ։ Այս տուեալներու վրայ այն ատեն ես ան ենթադրութիւնը ըրի, թէ խնդիրը կրնայ հոս իսկական վերնոտութեան մասին ըլլալ։ ու իմ այս ախտագուշակութիւնս հիմնեցի անոր վրայ, որ բռնկումները հետզհետէ աւելի ստէպ տեղի կ'ունենային, որ ան զգուելի հոտ կը զգար, ինչ որ յաճախ նախընթացը կ'ըլլայ վերնոտութեան բռնկումին։ Ան ատեն, եթէ չեմ սխալիր, ես տուի ամբաստանեալին դեղ մը, որու մասին գիտէի, թէ պիտի խանդարէ իր մտաւոր գործունէութիւնը։ Ան գործաւ աւելի յոյնած ու մտամբ այդ պատճառով էր, որ գաղտնացուց իր դաւերը։

Սակայն այն ամէնէն եաքը, ինչ որ ես լսեցի դատավարութեան պահուն, այլեւս չեմ կրնար պնդել վերնոտութեան մասին իմ ըրած ախտագուշակութեան վրայ։

Այժմ ես էապէս կը հակիմ այն տեսակէտին, թէ հոս իսկական վերնոտութիւն չէ, այլ բռնկումներ, որոնք մերձաւոր կապակցութիւն ունին հիւանդին հոգեկան կեանքին հետ։

Մենք, պատերազմի փորձառութիւններուն չնորհիւ, աւելի մօտէն ճանչցանք այս բռնկումներուն քնոյթը ու տեսանք, թէ ինչպէս մխիթարական պատահող արտակարգօրէն ուժգին հոգեկան դրգռումները յառաջ կը բերեն տրամադրուած մարդոց քով այնպիսի բռնկումներ, զորս մենք կ'ուզենք որպէս հոգեբեկութեան կամ յոյզի վերնոտութեան բռնկումներ։

(54 – Շար.)

կէօթէ, որ սերտ կապուած էր իր մօրը, անկէ կը ժառանգէ նկարագրի ղիժերը՝ հիւմուռ, մարդասիրութիւն, ղիւրազգա – ցութիւն:

Կէօթէի հայրը կը յաջողի իր զաւկին՝ սորվեցնել քանի մը լեզու՝ լատիներէն, յունարէն, ֆրանսերէն, իտալերէն եւ անգլերէն:

... Կէօթէի տունը: Ահա խոհանոցը՝ հին ժամանակներէ մնացած իրերով, ընդարձակ նախասրահը, ճաշասենեակը, ուր աչքի կը զարնէ այն ժամանակուան տարածուած գոյնը՝ բաց կապոյտով նըկարուած քանուած քներ:

Զարդարուած բազիքներով սանդուխները կ'առաջնորդեն դէպի երկրորդ յարկը: Զախ կողմը այն սենեակն է, ուր Կէօթէ իր քրոջ՝ Կոռնելիայի հետ կը նուագէր լինք ջութակ, քոյրը՝ դաշնակ: Տան երրորդ յարկը կը զանուին Կէօթէի ծնողքին սենեակները, հօր գրադարանը, պատկերասրահը, ինչպէս նաեւ քրոջը սենեակը: Կէօթէ չատ կը սիրէր քոյրը, իրարու չատ կը նմանէին եւ անոնցմէ զանոնք չատախօս երկուորեակները կը համարէին: Կոռնելիա մէկ տարիով փոքր էր եղբօրմէն:

Հօրը գրադարանին մէջ աւելի քան հարիւր հազար գիրք, ձեռագիրներ եւ վաստակաթղթեր կան. առանց չարքին են գիրքերը հին Ֆրանքֆուրթի, անոր պատմութեան մասին, հին հրովարտակներ, օրէնսդրական գիրքեր, ճամբորդական օրագրութիւններ, տարբեր ձեռագիրներ՝ զանազան ճաչերու, գինիներու նկարագրութիւններ:

Կէօթէի սենեակը կը զանուի չորրորդ յարկը: Հոս, գրադիտին ամպիոնաձեւ գրասեղանին վրայ, որ կը պատկանէր իր մեծ մօրը, այժմ զետեղուած են մոմակալներ, գիրքեր, որոնք պահպանուած են հին ժամանակներէ:

Ֆրանքֆուրթի այս տունէն, ինչպէս յայտնի է, Կէօթէ կը մեկնի 1775ին՝ 26 տարեկանին, երբ մնայուն կերպով կը հաստատուի Վայմար: Սակայն Ֆրանքֆուրթի հետ կապուած են գրագէտին երիտասարդական տարիները, ստեղծագործական առաջին քայլերը: Այդ չրջանին էր, որ Կէօթէ գրեց «Գիւոց Ֆոն Պերլիխինկէն» թատերախաղը, քնարական երգերուն գիրքը, «Երիտասարդ Վերթէրի տառապանքները» վէպը եւ, վերջապէս, «Ֆաուստ»ի առաջին ուրուագիծերը:

Երկրորդ համաչխարհային պատերազմի տարիներուն, Ֆրանքֆուրթի ռմբակոծութեան ժամանակ Կէօթէի տունը քարուքանդ կ'ըլլայ: Թուականը՝ 1944 Մարտ 22: Ճիշդ նոյն օրը հարիւր տասը տարի առաջ, մեռած էր գրագէտը: Ցետպատերազմեան տարիներուն՝ 1946–1951, Կէօթէի տունը վերաշինուեցաւ հին նախագիծերով եւ նմոյշներով:

Ա. ԳԱԱՊԱՐԵԱՆ

(Յապաւումներով)

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ

ՔԱՂԱՔՔԷ - ՔԱՂԱՔ

ՎԱՀԱՆՆ

Հայ Ազգ· Միութիւնը ամիսներէ ի վեր աշխատանք տարաւ պատրաստելու եւ կազմակերպելու համար Ապրիլեան Եղեռնի վաթսունամեակը: Իր չուրջ հաւաքեց յարանուանութեանց ներկայացուցիչները, բոլոր կազմակերպութիւններն ու կուսակցութիւնները, որպէսզի նախորդ տարի – ներու նման համազգային բնոյթ կրէ Եղեռնի տարեդարձի ոգեկոչումը:

Ապրիլ 24, առաւօտ ժամը 10·30ին, Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին չատ փոքր եկաւ խուռներամ բազմութեան համար՝ եկան ոչ միայն Վալանսէ, այլեւ Ռոմանէ, Օպընայէ եւ Պոլէնէ: Շրջանի բոլոր գործատուներու ինօքէնութեանց նամակներ ղրկուած էին, որպէսզի թոյլ տան իրենց հայ գործաւորներուն աչխատանքի չներկայանալ ի յարգանս զարուա առաջին ցեղասպանութեան հայ նահատակներուն: Եկեղեցիին մէջ դպրաց դասը՝ ղեկավարութեամբ Հայազատ Օհանեանի, քառաձայն հնչեցուց Հայոց հոգեմայլ կրօնական երգերը: Քարոզեց Նարեկ Ծաչակիր քահանայ Վարդանեան:

Ժամը 15էն 17 հայ երիտասարդներ Սալ տէ Ֆէթի ներկայացան, ուր յիչելով իրենց պապերուն թափած արիւնը թուրք եաթաղանին տակ, առ ի յարգանս անոնց՝ իրենց արիւնը տուին այլ մարդոց օգտին:

Ժամը 17·30ին Վալանսի չքեղ հրապարակը եռուզեռի մէջ էր: Կալմուեցաւ թափօրը, որ Դաւիթեան դպրոցի աչակերտներու առաջնորդութեամբ չարժեցաւ դէպի Մեռեալներու Ցուչարձան: Աչակերտները իրենց ձեռքն ունէին փոքր ծաղկեփունջեր, ապա մեծ ծաղկեպսակը, որուն կը հետեւէին Ազգ· Միութեան անդամները, Նարեկ Քհնյ·, Պատուելի Զաւէն Մնջիրեան, քաղաքապետարանի խորհրդական Ցար· Ժամագործեան, Մոնթէլիէէն Փրոֆ· Տէմէեան եւ, վերջապէս 1500 Հայեր՝ ծաղկեպսակի զետեղումէն եաք խօսք առին Ֆրանսերէն Բժ· Թորոսեան, իսկ հայերէն՝ Պատուելի Մնջիրեան:

Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 21ին Սալ տէ Ֆէթի մէջ տեղի ունեցաւ ոգեկոչման հանդիսութիւնը, որուն ներկայ գտնուեցան Վալանսի քաղաքապետը՝ երեսփոխան Ռիպատօ–Տիմա իր խորհրդականներով, Պուր լէ Վալանսի քաղաքապետը՝ Կօ, Ռոմանի եւ Կրանժ լէ Վալանսի քաղաքապետները, Նախկին Ռազմիկներու նախագահը, հրեայ կրօնապետը եւ ուրիչներ:

Բացումը կատարեց նախագահը՝ Բժ· Գոհարեան Ֆրանսերէն եւ հայերէն կարճ խօսքերով: Բանախօս Նուպար Գիւզալեան Ֆրանսերէնով իր խօսքը ուղղեց յատկապէս երիտասարդներուն, որոնք մեծամասնութիւն կը կազմէին հոն: Քաղաքապետը, իր կարգին, անդրադարձաւ ցեղասպանութեան՝ դատապարտելով զայն: Ցիչեցուց, թէ Վալանսի մէջ կ'ապրին 3500 Հայեր· «Խորհրդականներէս մին Հայ է, քարտուղարս Հայուհի մըն է, բժիչկս ալ Հայ է»:

Ց· Պալեան, օրուան երկրորդ բանախօսը (հայերէն) չեշտեց, թէ պէտք է աչխատիլ, որպէսզի սահմանէն անդին մնացած Աբարատը մերը դառնայ:

Հանդէսին խօսնակը՝ Օր· Քըզիրեան յաջորդաբար բեմ հրաւիրեց զեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերողները· Տիկին Աշխէ Գրիգորեան, Օր· Սիլվա Քըզիրեան, Օր· Աննի Զեքմեանց արտասանութիւններ կատարեցին, մեներգեցին Վ· Վարդանեան եւ Տիկին Մարգրիտ Կէզիւրեան: Քառաձայն խըմբերգներ ներկայացուց 60 հոգինոց երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Հ· Օհանեանի: Նուագեց քառեակը Ժաք Գոճաքեան, Փուլէ Իպագէլ, Օր· Օր· Պօյաճեան:

Լ· ՏԷՐ–ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ

Ապրիլ 24ին, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Մեծ Եղեռնի զոհերու յիչատակին պատարագ մատոյց եւ քարոզեց Նոթր–Տամ մայր եկեղեցիին մէջ Նիկողոս Ծ· Վրդ· Քհհայեան, առաքելական Էկզարք Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ:

Կրօնական արարողութենէն եաք ներկայ ժողովուրդը թափօր կազմած ուղղուեցաւ Սթել Լամարթին, ուր ծաղկեպսակ մը զետեղուեցաւ Մեռեալներու Ցուչարձանին վրայ: Ֆրանսերէն գրաւոր ճառ մը կարդաց երիտասարդ մը՝ Ապըլեան:

Նոյն օրը կէսօրէ եաք ժամը 16ին, Թէաթրը տը լա Փըթիթ Փլասի մէջ տեղի ունեցաւ ոգեկոչման հանդիսութիւնը՝ ներկայութեամբ Սէն Շամոնի եւ մօտակայ Սէնթ Էթիէնի հայ գաղութի անդամներուն:

Նախագահը՝ Տոքթ· Ցարութիւն Սապաթեան իր բացման խօսքին մէջ պատմականը ըրաւ Թրքական ցեղասպանութեան: Ապա յաջորդաբար խօսեցան Արի Թօփուզեան (հայերէն), Մօրիս Տօլմաճեան (Ֆրանսերէն): Մարդկային իրաւունքի Մարմնի կողմէ խօսեցաւ Կրոման:

Օրուան խորհուրդը պատկերացնող կէնդանի պատկեր մը ներկայացուեցաւ Ա–դըլեանի պատրաստութեամբ:

Ապրիլ 24ին բոլոր Հայերն ալ փակեցին իրենց խանութները:

ՍԱՓՕ

ՔԱԹՐԱՑԻ ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Արփիւէ Փէհլիվանեան

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— o —

Լիբանէն Հայաստան, Հայաստանէն Ամերիկա Արփինէ Փէհլիվանեանի համբաւը մեծ է եւ ցարդ միայն Փարիզն է որ առիթը չէր ունեցած զինքը լսելու: Կըրնար այդպէս ալ չարունակուիլ երկար ատեն, եթէ գոյութիւն չունենար Քաթրան, ու մանաւանդ չըլլար Գր· Համբարձումեանի նախաձեռնող անսակարկ ոգին, որ չնորհիւ, Ապրիլ 18ին կիմէ սրահին մէջ վայելքն ունեցանք ճաչակելու երգչուհիին նուրբ ձայնը:

Արփինէ Փէհլիվանեան որ փրոֆէսէօր ալ է Պէյրութի Պետական Երաժչտանոցը, մարզուած, մչակուած, իտալական դըպրոցի դասական որակը մատնանչող ձայն մը ունի, որ պահելով հանդերձ թեքնիքի իր կատարելագործութիւնը, կ'երթայ սրտէ սիրտ:

Արփինէ Փէհլիվանեան չատ չաջող էր ընդհանուր ձեւով, բայց մանաւանդ կարգ մը երգերու մէջ ինչպէս՝ Մոցարթի «Ալէլուեա»ն, Պիզէի Սպանական Սեռենատը, Պելլինիի Արիա Ֆինալ տէ Ամինա, Ալէմչահի «Իմ Երգը», Կանաչեանի «Պճինկօ»ն եւ «Օրօր»ը, ան գոյց տուաւ եզակի տաղանդ մը եւ արժանացաւ հանդիսականներու արդար եւ խանդավառ գնահատանքին:

Ցիչենք նաեւ որ չատ օժտուած արուեստագէտ մըն է երգչուհիին ընկերացող դաչնակահարը՝ Կ· Գէօրգեան, ինչ որ չատ հազուագիւտ բան մըն է, եւ այդ իսկ պատճառով կրկնակ չնորհաւորութեան արժանի:

Արփինէ Փէհլիվանեան գրաւեց Փարիզի Հայերուն սրտերը, իր հմայիչ ձայնով եւ առիթը տուաւ որ գաղութը անգամ մը եւս անդրադառնայ թէ ի՛նչ օգտակար աչխատանք կը տանի Քաթրան, որ կը դիմանայ ,կը տոկայ հակառակ իր դժուարութիւններուն, չնորհիւ կամքի տէր ու յամառ մարդոց, որոնք մեծ զոհողութիւն յանձն առած են, ի սէր արուեստի եւ մանաւանդ հայ արուեստի տարածումին ու զարգացման:

Ա· Մ·

ՄՈՆԹԷ-ՔՐԻՍԹՕ-Ի

ՈՐԴԻՆ

Ի·

ՄՈՆԹԷ – ՔՐԻՍԹՕ

Այն ատեն Մոնթէ Քրիսթօ ձեռքը վեր առաւ, աչքերը երկինք սեւեռեց, եւ հոգւոյն խորէն երդում մը ըրաւ, որ Աստուած միայն լսեց, — սկսուած գործը ըլլալ հանելու եւ մարդու մը իրեն տուածն ուրիչ մարդոց տալու երդումը···

Եւ Հայտէի ճակատը համբուրեց ըսելով·

— Այո, հոգիս, Մոնթէ Քրիսթօն է այլ· ասոր սարի առաջ առաջին անգամ ըլլալով հոն ոտք կոխեցի այն ճամբուն մէջ, որմէ ոչինչ կրցաւ չեղեցնել զիս: Քանի մը ժամ վերջը հոնկէ պիտի մեկնիմ սրտիս մէջ ոչ մէկ բարկութիւն, տակոյս եւ ատելութիւն ունենալով, այլ հաւատք, համբերութիւն եւ բարութիւն:

— Տէր, ըսաւ ձայն մը կոմսին եաեւէն, ցամաք ելլելու համար հրաման մը ունի՞ք ինծի տալու:

— Ո՛չ, Պերթուչիո, միայն թէ հրամայած գործիս համար Ալիին օգնէ:

— Լաւ, տէր:

Ցամաքը երթալով կը մօտենար:

Մոնթէ Քրիսթօ Հայտէն բանկալով՝ վերնակամուրջէն իջաւ եւ նաւասաիներուն խառնուեցաւ:

Իր անցած տանը ամէնքը մէկդի կը քաչուէին եւ գինքը կը բարեւէին:

— Ո՛րքան կը սիրեն ձեզ, մրմնջեց Հայտէ:

— Երբեք այնքան սէր պիտի ազդե՞մ, որքան որ երկիւղ ազդած եմ, պատասխանեց Մոնթէ Քրիսթօ յանկ ձայնով:

Բայց չուտ մը թօթափելով իր անցած տկարութիւնը, կոմսը հնչուն ձայնով մը ցամաք ելլելու հարկ եղած հրամանները տուաւ:

Շարժման հրաչալի արագութեամբ եւ ճչդութեամբ մակոյկը ծով իջեցուցին, սանդուխ մը կախեցին գլխատանուն կողէն, եւ Մոնթէ Քրիսթօ վար իջաւ նախ՝ կրելով իր բազուկներուն մէջ Հայտէն որ մերթ գինք եւ մերթ կապոյտ երկինքը կը դիտէր:

Մոնթէ Քրիսթօ իր անդին բեռը դրաւ մակոյկը ծածկող Գարամանիայի գորգին վրայ: Ցետոյ ուշադրութեամբ ձեռք առաւ զեկին ձողը:

Ալի եւ Պերթուչիո ալ իջած էին:

Կոմսը նչանը տուաւ, եւ վեց թիավարները առաջ ծռեցան՝ պրկելով իրենց ջղուտ բազուկները եւ մակոյկը նետի մը արագութեամբ սահեցաւ դէպի ծովեզերը:

Առանց ցնցում մը կրելու ցամաք հասաւ:

Մոնթէ Քրիսթօ թեւերուն մէջ առաւ Հայտէն, որուն բազուկները վիզէն կը կախուին, եւ աւազին վրայ ցատքեց: Նոյնը ըրին նաեւ Պերթուչիո եւ Ալի:

— Նաւ վերադարձէք, ըսաւ կոմսը նաւասաիներուն:

Եւ արեւուն բարձրութեան նայելով՝ յարեց·

— Ժամը տասն է: Ժամը ճիշդ երկուքին եկէք առէք զիս···

Մակոյկը ցամաքէն զատուեցաւ ու հեռացաւ:

Մոնթէ Քրիսթօ առաջ կը քալէր Հայտէին հետ:

Իր դէմքը կարծես յանկարծ լուսաւորուեցաւ: Կը նմանէր այն հինաւուրց դիւցազնին, որ ամէն անգամ ցամաք ելլէլուն, իր զօրութիւնը կը գտնէր: Իր ոտքերուն ներքեւ զգալով նուաճած կղզին, Մոնթէ Քրիսթօ նոր ուժ մը կը զգար իր մէջ:

Մոնթէ Քրիսթօ խնամքով հարթ ճամբայ մը ընտրեց, ուր Հայտէի փափուկ ոտքերը չվիրաւորուին, եւ յիշողութեան կատարեալ ապահովութեամբ դէպի քարայրները սկսաւ յառաջանալ:

Հայտէն ալ հետաքրքրութեամբ, քանի որ կին էր, կը փութար:

Նորատի Հելլէնուհիին այնպէս կը թըւէր թէ նոր եւ խորհրդաւոր երկիր մը կը մտնէր: Քարայրներու գաղտնիքը չէր որ այս խոր այլայլութիւնը կը պատճառէր իրեն, որովհետեւ չատոնց հոն մտած ու ապրած էր· անոնց բոլոր զարձուածքները, բոլոր արեւելեան պերճութիւնները, բոլոր գաճերը դիտէ:

Այն գանձը որ հետաքրքիր էր տեսնել — ակնածանքով խառն հետաքրքրութեամբ, — այն մարդուն հոգին էր, որուն այնքան մեծ եւ հզօր ըլլալը գիտէր, այն հոգին որուն բանալին պիտի ստանար:

Այս ազդու տպաւորութեան կը խառնուէր նաեւ ուրիշ զգացում մը:

Պահ մը չփկնելով կանգ առաւ, կարծես գաղտնի պարկեչտութիւն չէր թողուր որ աւելի առաջ երթար: Որովհետեւ քանի մը ամիս առաջ հոն էր որ Մոնթէ Քրիսթօ ըսած էր իրեն:

— Քեզմով է որ կեանքին կախուած եմ, քեզմով կրնամ տառապիլ, քեզմով կրնամ երջանիկ ըլլալ: Կ'ընդունի՞մ այն ճակատագիրը, վարձատրութիւն կամ պատիժ, ինչ որ ալ ըլլայ···

ԺԻՒԼ ԼԵՐՄԻՆԱ

(Շար·)

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Ճիւհար Ագըլեան, Տէր եւ Տիկին Կրեկուառ Ագըլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Փօլ Ագըլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժաք Ագըլեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Նազելի Ագըլեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Սարա Ագըլեան եւ զաւակները, Տէր–Մերսէկեան ընտանիքները եւ զաւակները (Վալանս եւ Սէն–Շամոն), Պ. Թաշճեան եւ զաւակները (Սէնթ–Էթիէն), Տէր եւ Տիկին Առաքել–եան, Տէր եւ Տիկին Մէրսիկեան եւ զաւակները (Քալիֆորնիա), Տէր եւ Տիկին Պաղտասար Ագըլեան (Քալիֆորնիա) խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, տագրոջ եւ ազգականին՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԱԳԼԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 28ին, 78 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մայիս 2, ժամը 15ին, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քիւէի գերեզմանատունը։

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Հրանդ Յովնանեան եւ զաւակները իրենց եղբօր և մօրեղբօր կարպիս Ալահվերտիեանի մահուան 5րդ տարելիցին առթիւ, եւ 1922ին իրմէ սպանուած հօր եւ եղբօր յիշատակին 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

×

Այրի Տիկին Տալիթա Համբարձումեան (Սէն Լուի) իր ամուսնոյն Յարութիւն Համբարձումեանի մահուան 4րդ տարելիցին առթիւ կը նուիրէ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Այրի Տիկին Մառի Մինքայէլեան, կրտնուպլէն, իր սիրելի ընկերուհի՝ Տիկին Իսկուհի Արապեանի մահուան տխուր առթիւ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալին ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, կը մասնակցի անոնց խոր վիշտին եւ փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն իր բոլոր ընկերներու անունով խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Արմաղանեան ընտանիքին՝ Արամ Արմաղանեանի մահուան առթիւ։

×

Կապ. Խաչի Կրքնոպլի վարչութիւնը իր կազմակերպութեան անունով, ցաւակցութիւն կը յայտնէ այրի Տիկին Ա. Երանոսեանի, Տիկ. Ա. Կոնտուրաճեանի, Տէր և Տիկ. Նահապետեանի եւ իրենց զաւակներուն Պետրոս Երանոսեանի մահուան առթիւ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱՒԱՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ կիրակի, Յունիս 22, ժամը 10–22 Մոնմորանսիի Հանգստեան տան դահլիճին մէջ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ապրիլ 24ի Բացառիկին առ ի գնահատութիւն, Տիկին Անիկ Բասարմաճեան 50 Ֆրանք կը նուիրէ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կապոյտ Խաչի Կրքնոպլի մասնաճիւղի հիմնադիրներէն, ազգանուէր ընկերուհի Մարի Արապեանի ցաւալի մահուան առթիւ, ընկերուհի Տ. Հ. Սէրէնկիւլեան կը նուիրէ 100 Ֆր. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի զպրոցին, փոխան ծաղկեպսակի (ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղական Մարմնոյն Կարգադրիչ Ժողովը հոգածութեամբ ստացած է հաւատացեալներու հետեւեալ նուէրները.—

Պ. Մասիս Աւետեան, Տիկ. Ա. Կարապետեան, Պր. Գարաօղլանեան, Պր. Գալուստ Եաղմաճեան 20ական Ֆր. Պր. Տիգրան Մոմճեան 30, Տիկին Ճնտէեան 20, Տիկ. Պապայեան, Տիկ. Վերոնիկ Քորիկեան, այրի Տիկին Գասպասեան, բարեպաշտուհի մը, Տիկին Ովաննա Աւետեան 10ական, Տիկին Արշալոյս Նաւարեան, Տիկին Կարապետեան 20ական, Տիկին Եղսա Մարգարեան 10, բարեպաշտուհի մը 100, Տիկին Գալփաքեան 30, Տիկին Տէրտէրեան 10, Օր. Անահիտ Ազդամանեան, Տիկին Աւրինէ Փափազեան, այրի Տիկին Գուլումեան, Տիկին Գէորգեան 20ական, Տիկին Նուարդ Թիթիխեան 10, Տիկին Մառի Արապիկեան, Հայկանոյշ Երամեան 20ական, Պր. Աստուր Ծառուկեան, Պր. Յովհ. Կուսուպեան 10ական, Կուսուպեան եւ Ծերուկեան ընտանիքներ 20, Տիկին Արաքսի Քիւրէղեան 50, Պր. Նոէլ Մարգարեան 10, Տիկին Ագաթէլեան 20, Տիկին Մահսէրէճեան 40, Տիկին Թէրզիպաշեան 30, Վ. Տէր–Վարդանեան 20 Ֆր.։

×

Կապ. Խաչի Կրքնոպլի մասնաճիւղը Արթաքի Ժամկոչեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առիթով, չնորհակալութեամբ ստացած է Պր. Միշէլ Նալպանտեանէ հարիւր Ֆր. ի նպաստ իր դպրոցին։

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ

ՍԿՆ – ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ կեդր. Ֆրանսայի Հայ Դատի Յանձնախումբին եւ կազմակերպութեամբ կապ. Խաչի մասնաճիւղին, պատարագ եւ հոգեհանգիստ կաթողիկէ եկեղեցւոյն մէջ։ Յետ պատարագի խօսք կ'առնեն Հայ Դատի Յանձնախումբին ներկայացուցիչները։ Լուսարձակում հայկ. չարդերու։ Գեղարուեստական պատշաճ բաժին։

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի։ Յաւարտ պատարագի, մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Ապրիլեան նահատակաց վաթսունամեակին առթիւ։

Շրջանիս ժողովուրդը կը հրաւիրուի անխտիր, իր ներկայութեամբ յարգելու մեր մէկուկէսմիլիոն զոհերուն յիշատակը։

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ԱՌԹԻԻ

ՊՕՄՈՆԻ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ՁԲՕՍԱՊՈՒՈՑԸ

ՊՈՒԻ – ՊԷԼԷՐԻ ԴԱՇՏԸ ՄԱՑԻՍ 8ԻՆ

Մեկնում օթոքառով Մայիս 8, Հինգշաբթի ժամը 8·30ին Պօմոնի եկեղեցին առջեւէն։

Կը հրաւիրուին աշակերտները, իրենց ընտանիքով եւ բարեկամները։

Մանրամասնութիւններու եւ արձանագրութիւնները տեղեկանալ Պ. Թիւթէլեանէ, Պօմոնի եկեղեցւոյ սրահին մէջ, մինչեւ Մայիս 4, ամէն առաւօտ ժամը 9էն 12։ Հեռաձայն 93–13–50։

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ Լիոն–Տէսիճի Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ

Մայիս 3, Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս, Քազինօ տը Շարպոնիէրի շէնքի սրահին մէջ

Մասնակցութեամբ ԺԱՆ ՖՈՒՐՆԻԷի նուագախումբին

Գեղարուեստական յայտագրին իր բաժինը կը բերէ ծանօթ ու սիրուած երգչուհի

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ

ՊԵՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆԻ նուագախումբին ընկերակցութեամբ

Արեւելեան ճոխ պիւֆէ։ Նաեւ սիրուն աճակնկալներ եւ թոմպոլա

Սեղանները այժմէն ապահովել հեռաձայնելով 60–82–29

Հ. Յ. Դ.

Վիէն.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Շաբաթ երիկոն Մայիս 3, ժամը 8·30ին, Իփէկեան սրահը։

×

Իսի.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս երկուշաբթի Մայիս 5, ժամը 21ին, Իսիի Մշակոյթի Տունը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՑ Դաւրայի Հայրկ. Միութեան վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամներն ու անդամուհիները Մայիս 4, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան սրահը։ Նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Արձանագրութիւնները սկսած են 7–15 տարեկան երկսեռ մանուկներու համար։ Կը խնդրուի դիմել Տիկին Ֆրէնկիւլեանի գրասենեակը, 32 Ռիւ տը լա Ռեփիւպլիք, Մարսէյլ։

Grossiste à Lyon
RECHERCHE
Fournisseurs de Prêt à Porter féminin.
Tél. : (77) 22-29-67

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Taverne Maubeuge
chez EDDY
KOPARANIAN
EDDY vous recevra tous les jours dans son restaurant pour vos repas d'affaires et vos soirées entre amis, pour vous faire déguster ses spécialités orientales
6 RUE DE MAUBEUGE PARIS 9
Tél. : 878-85-47
(EDDY Kopa est un ancien champion d'Europe de catch)
ՁԵՐ ՁԱՇԵՐՈՒՆ ԵՒ ՀԱՒԱՏՕՔՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԷՏՏԻ
ՈՒՐ ԿԸ ԳՏՆԷՔ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՄԵՂ ՃԱՇԵՐ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՉԱՐԳԱՑՈՂ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Ը ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՉԱՐԳԱՑՈՂ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Ը ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՉԱՐԳԱՑՈՂ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Ը ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՉԱՐԳԱՑՈՂ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Ը
LES VENDREDIS DE LA QUATRA
VENDREDI 23 MAI A 21 H
SOUS LE HAUT PATRONAGE ET LA PARTICIPATION DE
ARNO BABADJANIAN
CONCERT DE GALA QUATRA 75
AVEC LE CONCOURS DE
KATSARIS - KANTOROW - MULLER
DIEDERICH - KOULAKSEZIAN
RESERVATION : 260-74-78
MUSÉE GUIMET 6 PLACE D'IÉNA PARIS 16
PLACES NON NUMÉROTÉES OUVERTURE DES PORTES A 20 H 30

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ
3
SAMEDI
3 MAI
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՀԱՐԱՁԱՅՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·288

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.288

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՓՈՔՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԸ ՄԵԾ ԴԱՍԸ

Աշխարհի քաղաքագէտները դեռ երկար պիտի խորհրդածեն ամերիկեան այս պարտութեան վրայ։ Արդէն իսկ մասնագէտները կը փորձեն բացատրութիւնները գըտնել, վերլուծումներ ընել։ Ճիշդ է որ ինչ որ պատահեցաւ Վիէթնամ ընթացիկ բան չէ ու հարուածը, զոր առաւ ամերիկեան քաղաքականութիւնը պէտք է որ մտածել տայ մանաւանդ բոլոր Ֆիխինկէրներուն։ Չի բաւեր խաղաղութեան Նոպէլեան մրցանակով մը չըլլել երկրէ երկիր, ու հարկ է հասկնալ թէ ամէնէն ճարպիկ կամ խորամանկ կարծուած դիւանագիտութիւնը կրնայ ձախողիլ, երբ կը բախի վճռական կամքին ժողովուրդի մը, որ ազատագրական իր պայքարը կը տանի։ Ամերիկան այսօր կ'ուզէ մոռնալ Վիէթնամը, եւ չուտ մոռնալ, ու Խորհրդարանը կը մերժէ նոյնիսկ բարեսիրական այնքա՜ն ամերիկեան օժանդակութիւնը։

Մոռնալ Վիէթնամը։ Մոռնալ մանա – ւանդ տրուած բոլոր խոստումները։ Բայց երբեմն դիմացինը չի մոռնար, ինչպէս սա միւս բարեմիտ ժողովուրդը, որ 60 տարի է դեռ համոզուած է որ աշխարհի միակ խարուածը՝ ինք է։

Ջաղաք մը անուն փոխեց, մեծ մեռեալ մը կեանք առաւ իր ժողովուրդին մաքին ու սրտին մէջ, անունը մայրաքաղաք դարձաւ ու երեսուն տարիներու պատե – րազմէ ետք, ժողովուրդ մը, նոր վաղորդայններու կարօտովը արթնցաւ, մայիսեան այս առաւօտը, որ գարնան հետ խաղաղութիւն բերաւ իրեն։

Ցաղթանակը զոր Հանոյ եւ դիմադրական ուժերը տարին, արտակարգ արագութեամբ, անսպասելի էր հատնաբար նոյնիսկ յաղթողին համար ու կրնայ, ինչպէս բոլոր յաղթանակները, վտանգաւոր ըլլալ։ Գինովութիւնը զոր յաղթանակ մը կուտայ, բացասական դեր կը խաղայ յաձախ։ ու մարդկիկ իմաստութիւնը չեն ուննար անդրադառնալու թէ աւելի դըժուար է յաղթող ըլլալ։ Չին իմաստուն մըն է, որ ըսած է «ԸրէՒ այնպէս որ պարտեալները գոհ ըլլան ձեզի պէս յաղթող ունենալէ»։ Բայց ո՞ր յաղթողը կըրցած է խուսափիլ հաշուեյարդարներէ, վրէժխնդրութիւններէ, որպէսզի չհասկնա՛ւ խաղաղութիւնը։

Խաղաղութի՛ւն, վերջապէս։ Բայց խաղաղութիւնը միայն ողջերուն համար է պէտք է արժանի ըլլայ անոր, որպէսզի այս քաջարի փոքր ժողովուրդը որ մեծ դաս մը տուաւ աշխարհին իր երկարատեւ պատերազմի ընթացքին, դաս մը տայ նաեւ իր խաղաղութեան մէջ։

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՑԻՍ ՄԷԿԸ

— o —

ՓԱՐԻԶ — ԼԻԶՊՈՆ — ՀՕ ՓԻ ՄԻՆ — ՄՈՍԿՈՒԱ

Փարիզի աւանդական ցոյցէն առաջ, որ 200 հազար հոգի համախմբած էր ըստ Իւմանիթէի եւ 25 հազար ըստ ոստիկանութեան, Մայիս մէկի առաւօտը ձախակողմեան երկու կազմակերպութիւններ եւս ցոյց կազմակերպած էին։ Մէկը Թրոցկիստ՝ Ռեփիւպլիք, միւսը՝ Մաոյիստ՝ Պասթիյլ։ Ասոնց ընթացքին միջադէպեր կը պատահէին։ 3000 երիտասարդներ «Մառչէ դաւաճան», քիչ անդին ուրիշ խումբեր զանազան նշանախօսքեր կը պոռան. «Պաղեստինը Պաղեստինցիներուն», «Կոլանը Սուրիացիներուն», «Սինայը Եգիպտացիներուն» եւայլն։ Այս ցոյցերուն վերջաւորութեան է որ ոստիկանութիւնը արտասուաբեր ռումբեր կը գործածէ, անշնչելի դարձնելով կամպէթթա կայանը։

Կէսօրէ վերջ, մթնոլորտը տարբեր է։ Ցոյցին գլուխն են Սեկի եւ Մէո, ոչ մէկ միջադէպ, Սէ. Ժէ. Թէ.ն դիտէ ցոյց ու տողանցք կազմակերպել, տպաւորիչ կարգապահութեամբ։ Առաջին անգամ ըլլալով սակայն, ցոյցին կը մասնակցին նաեւ ծառայութեան մէջ եղող զինուորներ, երեսները թաչկինակով ծածկուած, որոնք կը պահանջեն սենտիքա կազմել։ Ընդհանուր առմամբ նորութիւն չկար։ Բողոքները գլխաւորաբար գործազրկութեան դէմ են եւ Սեկի չի ծածկեր թէ ընկերային հանդարտութիւնը երեւութական է միայն եւ օդերը կրնան «տաքնալ»։

×

Լիզպոնի մէջ է որ ծանր միջադէպ մը պատահած է երբ ծայրայեղ–ձախեր արգելք հանդիսացած են որ Սոարէս բեմ հասնի ու իր ճառը արտասանէ։ Մէկ մեծ ցոյց կազմակերպուած էր Միջ–արհես – տակցականին կողմէ, մարզադաշտը, ուր սակայն չէր հրաւիրուած Դեմոկրատ Ժողովրդական կուսակցութիւնը, որ Բ. տեղը կը գրաւէր ընտրութեանց ընթացքին, բայց որ, ըստ կազմակերպիչներուն, ուր դերակշիռ է համայնավարներու թիւը, չի ներկայացներ բանուորական դասուն շահերը։ Ուրիշ հրաւիրեալ մը՝ Սոարէս, չէր յաջողեր ներս մտնել, անծանօթներ արգելք հանդիսանալով։ Ի վերջոյ կը մտնէր բայց չէր կրնար մինչեւ բեմ հասնել, լուտանքներու ու նախատինքներու տարափի մը տակ, ընկերվարական իր ընկերներն ալ կը ձգէին կ'երթային։ Սոարէս արդէն դժգոհ էր որ Յեղափոխու – թեան Ժորհուրդը «իրաւական անձնաւո – րութեան» հանգամանք տուած էր միջ – արհեստակցականին, մինչ ինք միշտ դէմ եղած է միակ սենտիքայի մը դրութեան։

×

Հօ–Փի–Մին քաղաք, կամ Սայկոն։ Աւելի քան աշխատանքի տօնը, քաղաքը կը տօնէր ազատագրման ու խաղաղութեան օրը։ Առժամեայ կառավարութիւնը արդէն իսկ կը դառնար յեղափոխական կառավարութիւն եւ կուտար կարգ մը որոշումներ։ Վերջ կուտար պոռնկութեան, կը խոստանար պաշտպանել մարդոց կեանքն ու ինչքերը։ Պիտի պատժուին, խաւօրէն, անոնք

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Ապրիլ 25–28)

ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Հայ արուեստի եւ ճարտարապետական հարցերու քննութեան նուիրուած գիտական համագումար մը տեղի ունեցած է վերջերս՝ կազմակերպուած Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի արուեստի հիմնարկութեան և «Մեսրոպ Մաշտոց» Մատենադարանին կողմէ։

Բացումը կատարած է արուեստի հիմնարկութեան տնօրէնը՝ Ակադեմիայի թղթակից – անդամ Ռուբէն Զարեան։

Ռուբէն Դրամփեան «Յովսէփ Օրբելի եւ էրմիտաժի արեւելեան բաժինը» զեկուցումին մէջ դիտել տուած է, թէ Օրբելիի բազմազան գործունէութեան մէջ յատուկ տեղ կը գրաւէ էրմիտաժ թանգարանին արեւելեան ճիւղին բացումը։

Հայ աղղագրագէտներ եւ մասնագէտներ, ըսած է զեկուցումին ընթացքին Դոկտ. Աատուր Մնացականեան, հարուստ տեղեկութիւններ հաղորդած են «Թուխ Մանուկ» կոչուած ուխտատեղիներու եւ յուշարձաններու մասին։ Կան նաեւ տեղեկութիւններ բանահիւսութեան, հայրէններու, գրաւոր յիշատակարաններու մէջ։

Պարոյր Մուրադեան բիւզանդական, հայկական եւ վրացական աղբիւրներու ուսումնասիրութեան չնորհիւ այն եզրակացութեան եկած է, թէ Դիոնիսիոս կրտսերի կողմէ սահմանուած փրկչական Թուականը կիրարկողներ ունեցած է ոչ միայն Արեւմուտքի, այլեւ Արեւելքի մէջ, մէջն ըլլալով Հայաստանը։

Առաջին կիրարկողներէն մէկը եղած է Անանիա Շիրակացի։ Հայագէտները ծանօթ են արդէն այդ Թուականի գործածութեան երեք աղբիւրներու՝ Է. դարէն։ Զեկուցողին կարծիքով այս փաստը չափազանց կարեւոր է ստուգելու եւ ճշդելու համար ճարտարապետական, մատենագրական յուշարձաններու ստեղծման Թուականը։

Աստղիկ Գէորգեան զեկուցած է «Տփխիսի հայ մանրանկարիչներ»ու մասին։ Երեւանի Մատենադարանի չուրջ 80 ձեռագիրներ ստեղծուած են Թիֆլիսի հայերու ձեռքով։ Ընդօրինակուած ձեռագիրներէն չատերը նկարազարդուած են, յատկապէս չքեղ են ԺԸ. դարու գրչագիրները։ Ուշադրաւ են մանրանկարիչ Մանուէլ մեղի հասած չորս ձեռագիրները։ Հայ մանրանկարչական արուեստը Թիֆլիսի մէջ գոյատեւած է մինչեւ ԺԸ. դարու սկիզբը եւ հիմը հանդիսացած է Ցովնա–

որոնք յեղափոխութեան անունը կ'օգտագործեն ապօրինի արարքներ գործելու համար։

Գալով նախկին ղեկավարներուն, յայտնի չէ թէ ի՞նչ եղած են։ Վերջինը՝ Մին անծանօթ ուղղութեամբ տարուած էր մինչ Թիէօ կրնայ օրն ի բուն կարգալ Նիքսընի նամակը, ուր Միացեալ Նահանգներու նախագահը «վճռական ապահովութիւն» կուտայ որ եթէ Հանոյ չյարգէ համաձայնագիրը, շատ խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ եւ իր անձնական ապահովութիւնը կուտայ թէ Միացեալ Նահանգները իր կողքին են։

Մոսկուայի մէջ պատուոյ հիւրն էր՝ Արաֆաթ։ Տողանցքին ընթացքին Բրեժնեւի հսկայ նկարները ցոյց կուտային թէ կենսակոմի քարտուղարը միշտ թիւ մէկը կը մնայ։

ՓԱՐԻԶԻ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԿ

Ապրիլ 24ին, Փլէյէլի հանդիսութեան ընթացքին, օրուան խօսնակ Տիվինը յայտնեց թէ կառավարական եւ պաշտօնական կարգ մը անճնաւորութիւններ, գրաւոր ներողութիւն խնդրած էին, չկարենալ ներկայ ըլլալու համար ոգեկոչման հանդիսին։ Ինչ–ինչ պատճառներով անուն – ները չտրուեցան այդ իրիկունը, ուրեմն գոհացում տուած ըլլալու համար անոնց որոնք «անունն՛ը, անունն՛ը» պոռացին սրահին մէջ եւ յետագային ալ թերթիս խմբագրութեան եղած նոյնիսկ դի – մումներուն, ստորեւ կուտանք ցանկը։

Ներքին նախարար Միշէլ Փոնիաթովսկի, Ապրիլ 23 թուականով հետեւեալ նամակը գրած էր Ցանճնախումբին.—

«Պ· Նախագահ,

«Բարեհաճած էք խնդրելու ինձմէ որ ներկայ ըլլամ հայ ժողովուրդին 1915ի ցեղասպանութեան ոգեկոչման հանդիսութեան։

«Ցապաղած թուականը երբ հասաւ ինծի այդ հրաւէրը, որու համար շնորհակալ եմ, թոյլ պիտի չտայ որ գամ այդ բարեպաշտ արարողութեան, վասնզի չեմ կըրնար հրաժարիլ նախապէս ստանձնած յանձնառութիւններէս։

«Կը ցաւիմ և կը խնդրեմ որ ընդունիք լաւագոյն զգացումներուս հաւաստիքը»։

ՄԻՇԷԼ ՓՈՆԻԱԹՈՎՍԿԻ

×

Նոյնիսկ ձեւով –ցաւ յայտնած են դրաւոր կամ հեռաձայնով.— Սիկին Սիմոնն Վէյլ, Առողջապահութեան նախարար, Միշէլ Սէնթ–Մաւլ, Ժիռոնտի երեսփոխան, Ժաք Տէքուռ–Տէսաքր, Քալվատոսի Ծերակուտական, Մարսէլ Հոֆֆէր, Վոժի երեսփոխան, Ժորժ Քոնիօ, փարիզի Ծերակուտական, Փիէր Կօտէն, երեսփոխան, փոխ–նախագահ Ազգ· Ժողովի, Փիէր Փարաճ, Կալվրիէլ Քասիէրէթ, երեսփոխան 9րդ թաղամասի, Փօլիս Մոռինոս, Կիպրոսի դեսպան, Ֆրէտէրիք Տիւփոն, Փարիզի երեսփոխան, Մեծն–Բրիտանիոյ դեսպանը, Ճափոնի դեսպանը, Զօր· Փօլ Սթէլէն, Փարիզի երեսփոխան, Մարսէլ Մասօ, Բարձր Փրովանսի Ալպ – եանններու երեսփոխան, նախկին նախարար Քուվ տը Միւրվիլ, Հոլանտայի եւ Քանատայի դեսպանները, եւն·, եւն·։

Թանեան գերդաստանի նկարչական արուեստին զարգացման համար։

1971–1974ի գնագէտները Դուինի կեդրոնի թաղամասին մէջ, մայր տաճարին հարաւ – արեւմուտքը, Է· դարու չերտին տակ գտած են մոխիրի մէջ թաղուած սիւնազարդ դահլիճով մեծ կառոյցի մը մնացորդները։ Այս կառոյցը, մասնագէտներու կարծիքով, հին աւատապետական ժամանակաշրջանի աշխարհիկ ճարտարապետութեան հետաքրքրական եւ եզակի նմոյշներէն է։ Այդ պեղումներուն մասին զեկուցում տուած է Արամ Քալանթարեան։

«Ակադ· Յովսէփ Օրբելին եւ Ֆաչէնի հոգեւոր կենտրոնների էթնիկական ու դաւանական պատկանելիութեան հարցը» նիւթին չուրջը զեկուցած է Բագրատ Ուլուբաբեան։

Համագումարին կարդացուած են այլ զեկուցումներ ալ՝ նուիրուած հայ ճարտարապետութեան, մանրանկարչութեան, հնագիտութեան եւ պատմութեան։

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՑՕԱՄԵԱԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

(ՀԱՄԱՌՕՏ ԱԿՆԱՐԿ)

ՅՈՅՍ - ԱՐԻՒՆ - ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ

ՍՈՎԵՏՆԵՐ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐ

Դաշնակից պետութիւններու յաղթա – նակէն յետոյ, երիտասարդ – Թուրք պա– րագլուխներէն տասնեակ մը, փախուստ տուած էին Պերլին, Մուտրոսի զինա – դադարէն վերջ:

Հոն հիմնեցին «Իսլամական յեղափո – խական ընկերակցութիւն» եւ սկսան յարա– բերութիւններ մշակել ռուս համայնա – վարներու հետ:

Անոնցմով զգալով ինքզինքնին Պեր – լինի մէջ, անցան Մոսկուա եւ Սովետ – Ֆէմալական գործակցութեան ճամբան բացին:

Մուսթաֆա Քէմալ, իր կարգին, Թուր– քիոյ մէջ ստեղծած էր ազգայնական հզ– որ կազմակերպութիւն մը որ վայելեց Սովետներու նիւթական աջակցութիւնը եւ մեծապէս օգտուեցաւ դաշնակիցներու մրցակցութիւններէն:

18 *Սեպտ.* 1919ին ժողովրդական կոմի– սար մը նշանակուեցաւ Մոսկուայի արտա– քին գործոց նախարարութեան մօտ, Թուր– քիոյ աշխատաւորներուն ու դիւղացի– ներուն համար:

Շալվա Իլիավան, հրամանատար Կով– կասի զօրքերուն, օգնութիւն խոստացաւ Թուրքերուն, Հակա – Իմպերիալիստական պայքարին համար:

26 Ապրիլ 1920ին Քէմալ նամակ մը ուղ– ղեց Լենինի Ռուսաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ դիւանագիտական կապերու վերա– նորոգում առաջարկելով եւ օգնութիւն խնդրեց «Իմպերիալիստներու» դէմ: Մոս– կուայի վարիչները լուրի համաձայն գտնուեցան:

Նոյն տարին Յուլիսին, զօր. Խալիլ փա– շա եւ Պէքիր Սամի գլխաւորեցին Թուրք պատուիրակութիւն մը դէպի Մոսկուա, ուղելու համար օգնութիւններու փութա– յում և մանաւանդ «Ռուսիոյ հետ հաղոր– դակցութեան ուղիղ ճամբու մը բացումը Պաքուի եւ Հայաստանի մէջէն անցնող»:

Յուլիս 24ին, տեսակցութեան մը առեն, Հայ Ազգին մէկ անարժան զաւակը՝ Գա– բահան կը յայտնէ Պէքիր Սամիի «հրաման տուինք սովետական զինուորներուն որ պրաւեն Ղարաբաղի, Նախիջեւանի, Աբա– գամի, եւ Զանգեզուրի չրջանները ի նը– պաստ Ազրպէյճանի». ուրիշ տեղ մը կ'ա– ւելցնէ «Զանազան պատճառներով, յար– մար չենք դատեր որ Թուրքիան առանձին կամ Սովետ. Մխութեան հետ միասին՝ պահանջները ներկայացնէ Հայերուն. այս հարցը յանձն կ'առնենք կարգադրել Հա– յաստանի հետ, որ նախապէս Ռուսաստա– նի մաս կը կազմէր. թէեւ պատերազմ չէինք ուզեր, սակայն պատրաստութիւն– ներ կը տեսնենք Հայաստանի դէմ: Մեզի կը մնայ պատճառները գտնել. դէպքերը չեն պակսիր. կը յարմարցնենք գանոնք ու կը յայտարարենք, օրինակի համար(1) Թէ Հայերը բռնադրաւեցին 25 բուռ (510 հազարակրամ) ոսկի որ Թուրքիա ղրկած էինք. վերջնագիր մը ղրկեցինք Հայաս – տանի եւ պահանջելով գայն 48 ժամուայ մէջ: (2) Թէ հայկական կառավարութիւնը եւս կանչեց Մոսկուայի պատուիրակու – թիւնը: Շատ լաւ կ'ըմբռնենք Թուրքիոյ օգնութեան հասնելու անհրաժեշտութիւ– նը. լաւ գիտցէք որ այս ամիսը չվրացած ճամբան բաց կ'ըլլայ. այս բոլորը պէտք է գաղտնի մնայ. միայն ձեր կառավարու– թեան իմացուցէք:

Մի քանի ամիս յետոյ Թուրքերը, Սո – վետներու օրհնութեամբ, գրաւեցին Օլթի, Սարըղամըշ, Կաղզուան, Կարս, Արդուին, Սուրմալու եւ Ազեքսանդրապոլ: Կարդը հասած էր Երեւանին...

Օգոստոս 13ին, տեսակցութեան մը ըն– թացքին, Չիչերին՝ Ռուսիոյ Արտաքին Գործոց Նախարարը թելադրեց Թուրքե– րուն որ հեռանան Հայկական սահմաննե– րէն «որպէսզի Հայաստան կարենայ չունչ առնել»: Թուրքերուն չափազանց յառաջ– խաղացումը Կովկասի մէջ, ախորժելի չթուեցաւ համայնավար վարիչներուն:

Ստալին Նոյեմբեր 9ին Պաքուի համայ– նավար պետերէն Անաստաս Միկոյեանի և Կիրովի կը հեռագրէր «Անհրաժեշտ է ա– մէն գնով փրկել Հայաստանը. կարելի ե– ղածին չափ փութով պէտք է ազատել Հա– յաստանը»:

Ուր «փրկել» եւ «ազատել» կը նոյնա – նան «խորհրդայնացնել» հոմանիշին հետ:

Արդարեւ Բոլշեւիկեան չարժում մը ծայր տուաւ խորհրդայնացած Ազրպէյ – ճանի սահմանապլուխին մօտ, որ Թուր– քերէն վերջ, դարձաւ երկրորդ սպառնա– լիքը Հայաստանի Հանրապետութեան դո– յութեան:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

[ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ]

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԶԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

[ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱԳԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ]

«ԲԱԶՄԱՀԱՆՃԱՐ ԻՄԱՍՏԻՒՔ ԱՌԼՅԵԱԼ՝ ՏԻԵԶԵՐԱՀԱՄԲԱՒ ՐԱԲՈՒՆԱՊԵՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ»...

— «Եւ ես ծանրաբեռն զթուղթ եւ զօրի– նակ եւ զգրիչ եւ զթանաք ի յուս իմ բար– ձեալ ի հետ գնայի, կարդայի եւ մատեանս գրէի բազում ճեղուքեամբ եւ չարչարա– ցօք՝...

Երեւանի մատենադարանի թիւ 1067/ 5707 ձեռագրէն՝ Փրոֆ. Արթար Մովսիս– եանի կողմէ արտագրուած են այս տո– ղերը, դրի առնուած՝ Յովհաննէս Որոտ– նեցիի աշակերտներուն կողմէ, Սիւնեաց աշխարհի Որոտան գաւառին մէջ տա– ռուցչական եւ դաստիարակչական գոր– ծունէութեան օրերէն:

«Ուրուագիծեր հայ դպրոցի եւ մանկա– վարժութեան պատմութեան» անուն աշ– խատասիրութեան հեղինակը երեսնի մատենադարանի ձեռագրային աղբիւնե– րէն նաեւ այլ մէջբերումներ ունի՝ նոյն– քան նոր եւ բացայայտիչ, չրջանի դաս– տիարակչական եռուզեռը տեսնելու հա– մար իր ամբողջական պատկերին մէջ ու ճանչնալու համար հոգին եւ նկարագիրը անոնց որ, արհամարհելով հուր ու ափը, հալածանք եւ չրկանք, կրթական գոր– ծօնքը հասցուցած են հերոսական պայ– քարի պատուանդանին:

Տեսէք թէ ինչ կը գրէ Յակոբ Ղրիմե– ցին՝ նախ իր ուսուցչին, Յովհան Որոտ– նեցիի, ապա՝ Որոտանի դպրոցին, եւ վերջապէս՝ այդ դպրոցէն ներս աւան– դուած ճիւղերու մասին.

— «Այլ մեք ընդ սուրբ եւ տիեզերա– համբաւ եւ երանաշնորհ բարուեպետիս Հայաստանեայց եւ վերադիտողի տեառն Յովհաննէս Որոտնեցւոյ, կայաք կարդալ եւ գրել ի համալսարան սրբին, որ յայս աւուրս եւ խաւարեալ ժամանակիս՝ փայ– լէր որպէս զարեգակն ի վերայ աշխարհի աւուն սուրբն, զի զամենայնի գլխոց բժըշ– կէր եւ զկարօտութիւն լեռյր՝ զիշխանի եւ զազատի, զկաթողիկոսի եւ զիմաստասի– րի, զի ազգս հայկազեան մեծ պարծանս ունէր զսա ի վերայ ամենայն ազգի: Զի ժողովէր զհեռաւորս եւ զմերձաւորս, զորբս եւ զանընտանիս, երկնէր եւ ուսու– ցանէր սաղմոսերգութեան եւ նաստօս, ընդ– հակառակն, Աղեքսանդրապոլի տիպար դաշինքէն տարի մը վերջ (1921 Հոկտեմ– բերին) Ռուս, Թուրք եւ Կովկասեան երեք համամիասնաւար հանրապետութիւններու (Հայաստան, Վրաստան, Ադրբէյճան) պատուիրակները Կարսի մէջ նոր ժողով մը կազմակերպեցին վաւերացնելու հա– մար Աղեքսանդրապոլի դաշինքը...: Խորհրդային Հայաստանի պատուիրակ– ները ոչ միայն չկարողացան մասամբ մը արգելել «դաշնակցական ռեակցիոնէր կառավարութեան սխալները» այլև ստիպ– ուեցան զիջիլ նաեւ Նախիջեւանի հայվա– կան գաւառը ի հաշիւ Ադրպէյճանի, որ պէտք Թուրքիան հրաժարի Պաթումի չրջանէն՝ ի հաշիւ խորհրդային Վրաս– տանի...:

Այս անդամահատումներէն վերջ Հա– յաստան եղաւ լեռնային փոքրիկ երկիր մը հազիւ 30·000 քառակուսի հազարա– մեդր տարածութեամբ: Իր լաւագոյն գա– ւառները՝ Շիրակ եւ Նախիջեւան անցան օտարներու ձեռքը եւ մեր տառապած եր– կիրը զրկուեցաւ ցորենի եւ այլ մշակու– թեան բարեբեր հողերէն:

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

(Վերջ այս մասին)

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼԻ ԵՒ ԿԱՐՍԻ ԴԱՇԻՆՔՆԵՐԸ

Երկու սուրի մէջ, Հայաստանի կառա– վարութիւնը ստիպուեցաւ հաշտութիւն խնդրել Թուրքերէն: Վատահ Ռուսիոյ բա– րեկամութեան եւ իրենց յաղթանակնե– րուն, Թուրքերը ամենածանր պայմաններ դրին Հայերու վրայ Արաքսն ու Ախուր– եանը սահման դնելով Հայաստանի: Իսկ Ղարաքաղը (չուրջ 200·000 Հայութիւն) Ազրպէյճանի անբաժան մասը պիտի կազ– մէր, ունենալով իր ներքին ինքնավարու– թիւնը Թաթարներու գերիչխանութեան տակ:

Հայ պատուիրակութեան նախագահը՝ Ազեքսանդր Խատիսեան, Դեկտեմբեր 2ին (1920) իր ստորագրութիւնը դրաւ այդ անիրաւ դաշինքին տակ: Հայաստան արդէն խորհրդային հռչակուած ըլլա– լով, նա կրնար Թուրքերուն առարկել Թէ ինչ ոչ մէկ լիրաւասութիւն ունի այդ դա– շինքն ստորագրելու եւ իր կառավարու– թիւնը ազատել ծանր պատասխանատուու– թենէ ու Հայ ժողովուրդը անվերադարձ ղրկանքներէ... :

Դժբախտաբար սակայն դէպքերը ցոյց տուին Թէ «խորհրդային» մակդիրն ալ ոչ մէկ առաւելութիւն պիտի բերէր Հա– յաստանի սահմաններուն ի նպաստ, ընդ– հակառակն, Աղեքսանդրապոլի տխուր դաշինքէն տարի մը վերջ (1921 Հոկտեմ– բերին) Ռուս, Թուրք եւ Կովկասեան երեք համամիասնաւար հանրապետութիւններու (Հայաստան, Վրաստան, Ադրբէյճան) պատուիրակները Կարսի մէջ նոր ժողով մը կազմակերպեցին վաւերացնելու հա– մար Աղեքսանդրապոլի դաշինքը...: Ներկայ Հայաստանի պատուիրակ– ները ոչ միայն չկարողացան մասամբ մը արգելել «դաշնակցական ռեակցիոնէր կառավարութեան սխալները» այլև ստիպ– ուեցան զիջիլ նաեւ Նախիջեւանի հայվա– կան գաւառը ի հաշիւ Ադրպէյճանի, որ պէտք Թուրքիան հրաժարի Պաթումի չրջանէն՝ ի հաշիւ խորհրդային Վրաս– տանի...:

Այս անդամահատումներէն վերջ Հա– յաստան եղաւ լեռնային փոքրիկ երկիր մը հազիւ 30·000 քառակուսի հազարա– մեդր տարածութեամբ: Իր լաւագոյն գա– ւառները՝ Շիրակ եւ Նախիջեւան անցան օտարներու ձեռքը եւ մեր տառապած եր– կիրը զրկուեցաւ ցորենի եւ այլ մշակու– թեան բարեբեր հողերէն:

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

(Վերջ այս մասին)

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՂԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ

Նոյն հիմերէն, որոնցմէ Պ. Պրոֆ. Լիփման, ես եւս կ'եզրակացնեմ, Թէ ամ– բաստանեալը նման վերնոտութենէ մը կը տառապի: Այս եզրակացութեան էա– կան հիմը այն է, որ ամբողջ հոգեկան անձնաւորութիւնը հիւանդագին փոփոխ – ման ենթարկուած է: Հոգեկանին այս հիւանդագին փոփոխութիւնը կը ցուցնէ ինքզինքը հիւանդներուն քով ոչ միայն նման բռնկումներու մէջ, որոնք մեծ մա– սով միացած են զրգռումներու հետ, այլ եւ ուրիշ երեւոյթներու մէջ: Հոգեկան անկայունութեան այս գեանին վրայ ծա– գած են անկանոն հոգեկան երեւոյթներ, ինչպէս որ այդ մեզ այստեղ ցոյց կը տրուի, եւ ամէնէն առաջ մօր երեւնալը երազական տեսիլի մը մէջ: Այստեղ ան– չուշտ իսկական պատրանք չկայ, այլ գի– տակցութեան երազական մղում մը, որ բոլորովին արթուն ատեն գոյութիւն չու– նի:

Աւոր հետ են կապուած նաեւ տրամադ– րութեան զարտուղութիւնները, ինչպէս օրինակի համար՝ այն մշտական ինկած տրամադրութիւնը, որ՝ վկաներու խօս– քով՝ ունէր ամբաստանեալը: Այս վեր – ջինս չատ յատկանշական յայտարարու– թիւն մը ըրաւ, ըսելով. «Երբ ինքզինքս դէշ կը զգամ, ինծի կ'երեւնայ մայրս»: Ըսել է, երբ ան յոգնած էր, երբ ան ու– ժասպառ էր, երբ ան լեցուն էր խոհերով ու յիշողութիւններով, այն ատեն իր ա– ջեւ կուգար մօր պատկերը: Այս կացու– թիւնը, ուր իրեն կ'երեւնար մայրը, զուտ հոգեպէս հիւանդ կացութիւն մըն է:

Այս պատճառով ես կուգամ այն եզրա– կացութեան, Թէ ամբաստանեալը ծանր հոգեկան հիւանդ մը դարձած է: Եւ աւոր պատճառը ազդեցութիւնն է այն ամենա– ծանր հոգեկան ցնցումներուն, զորս ա– հասարակ կարելի է երեւակայել մարդու մը համար. ու այս հոգեկան հիւանդու– թիւնը արտայայտուեր է հոգեբեկութեան տեսական կացութեան եւ յոյզի վերնո – տութեան բռնկումներու միջոցով, որոնք ըստ ինքեան արդէն միշտ նշան են հոգե– կան հաւասարակշռութեան չատ ուժեղ խանգարման: Այս գեանի վրայ է ազդեր արարքը յառաջ բերող ազդումը. ապա երբ այսպէս տրամադրուած անհատին առջեւն է ելեր իր ծնողքը սպաննողը, իր մէջ հասունցեր է անկէ վրէժ առնելու դա– դափարը: Հոգեկանին այս ծանր խան – գարման հետեւանքով է, որ ան նկատի չէ առեր ամբողջ շարք մը արգելառիթ– ներ, որոնք առողջ մարդ մը եա պիտի կեցնէին արարքէն: Ես նոյնպէս կ'եզրա– կացնեմ, Թէ կան կարգ մը բնականոն չարժառիթներ, որոնք ծներ են ամբաս – տանեալին մէջ նման արարքի մը գաղա– փարը. բայց այս բնականոն չարժառիթ– ներուն կից կան կարգ մը չատ էական հիւանդագին չարժառիթներ, որոնք կա– րելի դարձուցին արարքը, որ տեղի պիտի չունենար, եթէ դոյութիւն ունենային բնականոն արդելառիթներ: Ես նոյնպէս աներկբայ կը նկատեմ, որ մթագնած կա– յութեան մասին խօսք չի կրնար ըլլալ:

Ես այն համոզումը ունիմ, որ չատ էա– կան հիւանդագին պարագաներ դեր խա– ղացած են ամբաստանեալի արարքին կա– տարման մէջ: Թէեւ ես ալ չեմ ուզեր պըն– դել, Թէ ան գործած է կացութեան մը մէջ, ուր կատարելապէս կը բացակայի պատասխանատուութիւնը, այսինքն այն, ինչ որ կը տրամադրէ 51րդ յօդուածը. բայց ամբաստանեալը չատ մօտ է անոր, եւ մենք հոգեբոյժներս չենք կրնար ճշդո– րէն ու աներկբայօրէն դնել այդ սահ– մանը:

Պաշտպան Դր. Վերթաուէր.— Կա՞ն արդեօք հմնաւորեալ տարակոյսներ, Թէ ամբաստանեալը գործեր է ազատ ու գի– տակից կամքով:

Պրոֆ. Դր. Կասիրէր.— Ինձ համար ոչ մէկ տարակոյս չկայ, Թէ ազատ կամքը ոչ լիովին բացակայ էր:

Դր. Վերթաուէր.— Դուք բոլորովին տարակոյս չունի՞ք, Թէ ան բացակայ չէ:

Պրոֆ. Դր. Կասիրէր.— Ես կը պնդեմ, Թէ ան ոչ լիովին բացակայ է:

Դր. Վերթաուէր.— Ես կ'ուզեմ միայն հարցնել. կա՞ն կասկածներ, Թէ ան թէր– կականօրէն բացակայ է:

Պրոֆ. Դր. Կասիրէր.— Ո՛չ:

Դր. Վերթաուէր.— Ուրիշ խօսքով, անտարակոյս է, որ ազատ կամքը գոյու– Թիւն ունէր:

Դր. Նիմայէր.— Կրնա՞մ Պ. Իրազեկին ուղղել նոյն հարցումը, զոր ես ուսի ա– ռաջին իրազեկին. կարելի՞ է գիտնալ, Թէ ի՛նչպէս է եղեր հոգեկան վիճակը սպա– նութեան վայրկեանին:

Պրոֆ. Դր. Կասիրէր.— Այդ կարելի չէ գիտնալ, այլ կարելի է միայն ենթադրել:

Իրազեկ Պրոֆ. Դր. Էդմունդ Ֆորստէր, դվխաւոր բժիշկ Պերլինի Համալսարանի Ջղային քլինիքի, ներկայացուցիչ Պրոֆ. Դր. Բոնհէօյֆերի. 42 տարեկան, աւեւտ– րանական: (Երդումն ընդլէն եաքը):

(55 – Շար.)

ցանէր, եւ փառաւոր յաստիճանս նոտուցանէր, զոմանս բարուս եւ խոհանոյս, զոմանս երաժիշտս եւ փիլիսոփայս, զայլ ոք ծաղկաղ եւ խարտուղարս: Զծոյլսն ի յետին արհամարհէր, զարիսն ի վեր փառաւորէր, ասէնեցուն կերակուր եւ հանդերձ, գիրք եւ մեկնութիւն տայր եւ անխոով խաղաղութիւն»··· (Զեռագիր թիւ 5707՝ Երեւանի մատենադարանի):

Եղածը 15–20 տող է, սակայն, տողերուն ընդմէջէն պարզուող պատկերը գրեթէ ամբողջական դաղափար մը կուտայ 14րդ դարու վարդապետարանին՝ Որոտանի համալսարանի ուսանողական կազմին, մասնագիտական առումով բարձր ուսումնական մակարդակին եւ աւանդած դասաճիւղերուն մասին: Պարզ կը դառնայ որ մօտաւոր թէ հեռաւոր դասընթացքէ աշակերտութիւն մը՝ նախ Որոտանի, ապա նաեւ Տաթեւի մէջ, Որոտանի ուսուցչապետութեամբ, կրցած է մասնագիտանալ որքան կրօնական՝ նոյնքան եւ երաժշտական ու խմաստասիրական, զարգացուեալ եւ քարտուղարական ճիւղերուն մէջ:

Մեր կողմէ յիշատակուած ձեռագիրներէն ի յայտ կուգայ նաեւ որ Որոտանի իր գպրոցին մէջ Յովհ. Որոտնեցի վարդան ուսանողներ ունեցած է եւ երբ հարսան ուսանողներ ստեղծուած է տեղւոյն դասակարգը ստեղծելու՝ իր այդ աշակերտներով, թափառիկ, գիւղ գիւղ եւ դաւառ դաւառ, յորունակած է «կարդալ եւ ուսուցանել»:

Աճապաղիկ նոր պարբերութիւն մը նոյն ձեռագրէն·

— «Եւ ես (այսինքն՝ Յակոբ Ղրիմեցի, Մ·) ծանրաբեռն մարմնով զբուդք եւ զօրինակ (գիրքեր, Մ·) եւ զգրիչ եւ զթանաք ի յուս իմ բարձեալ՝ ի հետ գնայի, կարդայի եւ մատեանս գրէի բազում ճեղուքեամբ եւ չարչարանօք»···:

Որոտնեցի իրեն հետ Տաթեւ կը փոխադրէ, ապա նաեւ Երնջակի Ապրակունեաց գպրոցը կը տանի կրթական – դաստիարակչական նոյն աւանդութիւնները, ուսումնական եւ վարչական նոյն հետամուտութիւններով, այդ հաստատութիւնները հասցնելով մակարդակի մը՝ որուն համար յետագայ պատմիչները պիտի գործածէին «մայր դպրոց», «կեդրոն ամենայն իմաստոնց» եւ «հրահանգատուր դպրոց՝ բացատրութիւնները, իսկ յատկապէս Տաթեւի համար՝ «գլուխ աւետեացից վանօրէից եւ աղբիւր շնորհաբաշխութեան» վերադիրը:

Պատմագրային եւ ձեռագրային տարբեր աղբիւրներէ յատակ կը դառնայ նաեւ այն, որ Տաթեւի համալսարանը կրցած է դառնալ Սիւնեաց աշխարհի բոլոր կըթարաններուն համար ուսուցիչներ պատրաստելու յատուկ ուսուցչանոց մը: Գաւառներէն հոն ղիմող ուսանողները, յետ պատրաստութեան, կը մեկնէին իրենց գիւղերը, տեղական ուսումնարաններու մէջ « լուսաւորութեան » գործը տարածելու եւ խորացնելու համար:

Տաթեւական սերունդներու պիտու – թեամբ եւ ուսումնական գործունէու – թեամբ «հարսնացած» են Սիւնեաց աշխարհի ու հեռաւոր կարգ մը գօտիներու դպրոցական բոլոր վարժարանները: Տաթեւի կապուած դպրոցներ կային Արարատեան, Շիրակի, Ուտիքի, Գուգարքի, Աղձնիքի, Երզնկայի եւ Արցախի նահանգներուն ու գաւառներուն մէջ:

Ձեռագրային աղբիւրներէ կարգ մը այլ վկայութիւններու ալ հպանցելէ ետք, յատկապէս, « վարդապետաց վարդապետ » Յովհան Որոտնեցիէն հրաժե՛չտ կ'առնենք՝ ողջունելու համար արժանաւոր իր աշակերտը, Գրիգոր Տաթեւացին:

Մ· Թ·

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ցրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան 1975ի վարչական նոր կազմը՝

Աբմաճեան Մարի (նախագահուհի), Ալիքսանեան Աւետիս (քարտուղար), Ճաքը Վէզիրեան (գանձապահ), Գուլումճեան Հրանդ (փոխ–նախագահ), Վչտունի Յոսէով (փոխ–քարտուղար): Յորհրդական անդամներ՝ Քէշիշեան Գ·, Եղիկան Վարդան, Այվազեան Եղիշէ եւ Ս· Ջանգու:

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ

ԳԱՂՈՒԹՔ - ԳԱՂՈՒԹ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ

ՏՈՂԱՆՑՔ 10·000 ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒ ԹԵԱՄԲ – ՈԳԵԿՈՉՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԱԿԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 24ին, հակառակ տեղատարափ անձրեւին, 10·000 Հայեր, բողոքի բացադանչութիւններով թնդացուցած են Նիւ Եորքի 5րդ Պողոտան:

Թափօրը կազմուած է Մեհրսըն Էվի փարքէն՝ առաջնորդութեամբ Հ· Ց· Դաշնակցութեան, Ռամկավար եւ Հնչակեան կուսակցութեանց դրօշներու եւ հարիւրաւոր ցուցատախտակներու՝ զանազան հակաթուրք նշանախօսքերով եւ հայկական հողերու պահանջով:

Մինչ թափօրը յառաջացած է 5րդ Պողոտայէն, հարիւրաւոր երիտասարդ–երիտասարդուհիներ թռուցիկներ ցրուած են անցորդներուն: Ոտիկանական ջոկատին հսկողութեամբ, ի վերջոյ թափօրը կանգ առած է Թրքական հիւպատոսարանին առջեւ, ուր ծովածաւալ բազմութիւնը մէկ մարմին դարձած իր հողերը պահանջած է: Այնուհետեւ թափօրը ուղղուած է մինչեւ Տակ Համարչոլա Փլազա, ուր տեղի ունեցած է քաղաքական բնոյթ կրող հրապարակային հաւաքոյթ մը:

Կարդացուած են Նիւ Եորքի եւ Նիւ Ճըրզիի կառավարիչներու, ինչպէս նաեւ Նիւ Եորքի քաղաքապետին յայտարարութիւնները՝ Ապրիլ 24ը Ցիշատակի Օր հռչակող:

Օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ Բոս Այլընա նահանգի երեսփոխան Պիրտ դատապարտած է ամերիկեան Արտաքին նախարարութիւնը, որ Ներկայացուցչական Ժողովի եւ Ծերակոյտի վրայ ճնշում բանեցուցած է, որպէսզի Ապրիլ 24ը Ցիշատակի Օր չհռչակուի· «Պատմութիւնը կրնայ չէ խեղաթիւրել եւ 1915ին Հայերու վրայ ի գործ դրուած Թրքական ցեղասպանութիւնը իրողութիւն ըլլալէ պիտի չդադրի, ի՛նչ միջոցներու ալ որ դիմէ ամերիկեան Արտաքին նախարարութիւնը: Գնահատելի է ձեր ցուցաբերած խանդն ու պայքարի ոգին: Մի՛ մոռնաք ձեր Դատը: Ձեր հողերը ձեղի կը պատկանին ու պիտի վերադարձուին հայ ժողովուրդին», եզրակացուցած է երեսփոխանը:

Ապա կարդացուած են ծերակուտական Քենըտիի, երեսփոխան Հելսթոսքիի եւ Պաթիյոյի դիրքերը:

Յանուն Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան ելոյթ ունեցած է Տոքթ· Նուպար Պէրպէրեան, որ չեչտած է կարեւորութիւնը հայ ազգային երեք քաղաքական կուսակցութեանց միասնականութեան:

Յանուն Հ· Ց· Դաշնակցութեան ընկեր Լեւոն Սարգիսեան անդրադարձած է ՄԱԿէ ներս կատարուող աշխատանքներուն, մանաւանդ այն ճիգերուն, որոնք կը ձգտին թոյլ չտալ պատմութեան խեղաթիւրումը:

Յօսք առած է համա–հելլէնական համախմբումի ներկայացուցիչը՝ Սթաւրոս Հարթոֆիլիս:

Նոյն օրը, յանուն Եղեռնի 60ամեակի Ոգեկոչման Համազգային Կեդրոնական Մարմինին՝ պատուիրակութիւն մը, բաղկացած ընկերներ Լեւոն Սարգիսեանէ, Գէորգ Տօնապետեանէ, Վահէ Ամիրեանէ, Տոքթ· Նուպար Պէրպէրեանէ, Տոքթ· Նուպար Մաքսուտեանէ, Պ· Պետրոս Պիանտարեանէ եւ Պ· Արսէն Ճէրճեճեանէ հանդիպում մը ունեցած է ՄԱԿի ընդհ· քարտուղար Վալահայմի փոխանորդ եւ ներկայացուցիչ Պրատֆըրտ Մորսի հետ: ՄԱԿի ընդհ· քարտուղարին ուղղեալ նամակ մը եւ յուշագիր մը յանձնուած են:

ՅՈՒՇԱԳԻՐ ՄԸ, ՈՒՂՂՈՒԱԾ՝ ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ

Եղեռնի 60ամեակի առիթով, հայ երեք կուսակցութիւններու՝ Հ· Ց· Դաշնակցութեան, Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան եւ Ս· Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութեան կողմէ հաւաքաբար յուշագիր մը ղրկուած է Մ· Նահանգներու նախագահ Ճերըլտ Ֆորտի եւ Արտաքին նախարար Հ· Քիսինճկէրի:

Ցուշադիրը, յիշատակելէ ետք հայ ժողովուրդին վրայ օսմանեան թուրք կայսրութեան կողմէ գործադրուած ցեղասպանութիւնը, կը յիշեցնէ նախագահ Ուիլսընի ծանօթ 14 կէտերը:

Կը յիշատակէ նաեւ Եղեռնի օրերու Պոլսոյ ամերիկեան դեսպան Հէնրի Մորկընթաուի վկայութիւնը Թրքական ցեղասպանութեան մասին, ապա Սեւրի դաշնագրով ճանչցուած Հայաստանը, յետագայ ծանօթ դէպքերը ու կ'եզրակացնէ թէ՝ Հայոց արդար պահանջները իր հողերուն նկատմամբ ցարդ չեն իրագործուած՝ ցասում պատճառելով մեր ժողովուրդին:

Հայոց պահանջները պէտք չէ անպատուին, կ'եզրակացնէ Ցուշագիրը, նկատելով մանաւանդ, որ ՄԱԿի կանոնադրին 14րդ յօդուածը կը յայտարարէ· «··· Ընդհանուր ժողովը կրնայ թելադրել միջոցներ, խաղաղ կարգադրութեանց նպատակով, որեւէ կացութեան, որ կրնայ վնասել ընդհանուր բարօրութեան եւ ազգերու բարեկամական յարաբերութեանց, մէջն ըլլալով այն կացութիւնները, որոնք առեղծուած են Միացեալ Ազգերու նպատակներն ու սկզբունքները ներկայացնող այս կանոնադրին տրամադրութեանց բռնադատմամբ»:

×

Կիլիկեան Թեմի Առաջնորդարանի կողմէ Ապրիլ 24ի երեկոյեան կազմակերպուած է հրապարակային հանդիսութիւն մը Նիւ Եորքի Ֆելթ Ֆորըմի մէջ:

Ներկայ եղած են աւելի քան 4000 Հայեր: Բանախօսած են եկեղեցիներու Համախարհային Յորհուրդի պատուոյ նախագահ Տոքթ· Վիլըրթ Հուֆթ, երես – փոխան Տիրունինքի, Մ· Նահանգներու եկեղեցիներու Աղգ· Յորհուրդի ներկայացուցիչը եւ այլ դէմքեր:

Յօսած է Գարեգին Արք· Սարգիսեան:

×

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ

1500 Հայ ցուցարարներ Ապրիլ 24ին Քափիթոլ Հիլի մայր աստիճաններուն վրայ կարդապահ ցոյց մը կատարած են:

Հ· Ց· Դաշնակցութեան կողմէ խօսած է ընկ· Արամ Գալուստեան, իսկ Ռամկավարներու կողմէ Գրիգոր Վահկայի: Յօսած են նաեւ ծերակուտական Սքրանթըն, երեսփոխան Մոքլի, Գերպ· Պարոնի եւ Հաուըրտ Սաքար:

Այնուհետեւ ցուցարարներու թափօրը ուղղուած է դէպի Սպիտակ Տուն, որուն Լաֆայէթ փարքին մէջ չարունակուած է հանրաժողովը: Ելոյթ ունեցած են ընկ· Արամ Քէյլի եւ Արիս Սեւակ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

ՈԳԵԿՈՉՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՏԵՂԻ ՉԵՆ ՈՒՆԵՑԱԾ

Եղեռնի 60ամեակի Ոգեկոչման Համազգային Կեդրոնական Մարմինը պաշտօնական յուշագիր – նամակ մը յանձնած է Լիբանանի վարչապետ Րաշիտ Սոլհի: Կեդրոնական Մարմինը նամակով անդրադարձած է երկրին ներքին անցուդարձերուն եւ նպաստելու համար Լիբանանի ներքին խաղաղութեան վերահաստատումին՝ վարչապետին յայտնած է, թէ որոշած է 60ամեակի ոգեկոչման հանդիսութիւնները յետաձգել:

Վարչապետը չերմ ընդունելութիւն ցոյց տուած է պատուիրակութեան եւ յոյս յայտնած, որ Մայիս 6ին Լիբանանեան Նահատակաց Օրուան տօթիւ միասնաբար կ'ոգեկոչեն նահատակներու յիշատակը:

Հանդիպումին ներկայ գտնուած են պետական հայ երեսփոխաններ Տոքթ· Մելքոն Էպլիղաթեան, Ամբ Երեւանեան, Յակիմ Պապիկեան եւ Կեդր· Մարմնի նախագահութեան անդամները:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ՝ ԹՐՔԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՂ

Եղեռնի վաթսունամեակի Ոգեկոչման Համազգային Կեդրոնական Մարմինը հեռագիրներ ուղարկած է զանազան Պետութեանց, միջազգային եւ միջ–պետական կազմակերպութեանց:

Հեռագիրները կը դատապարտեն Թրքական ցեղասպանութիւնը եւ Հայկական Դատի բարւոք լուծում կը պահանջեն:

Հեռագիրներ ուղարկուած են ՄԱԿի Ա· պահովութեան Յորհուրդի մնայուն հինգ անդամ Պետութեանց, Պապին, Վատիկան, Եւրոպական Յորհուրդին, ՄԱԿի Մարդկային Իրաւանց Յանձնաժողովին, Ափրիկեան Պետութեանց Միութեան, Դատաւորներու Միջազգային Յանձնաժողովին, Ամերիկեան Պետութեանց Կազմակերպութեան, Եկեղեցիներու Համաշխարհային Յորհուրդին, Հելսինքիի Յաղորդութեան Յորհրդաժողովին:

ՀԱՅԵՐ ԳԱՒԱՌՈՒՄ

ՅՕԱՄԵԱԿԻ ՀԱՑ ԿԱԹՈՂԻԿՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

— o —

Լիոնի Ազգ· Միութեան եւ տեղւոյն հայկ· բոլոր միութեանց կազմակերպութեամբ, հովանաւորութեամբ հայ երեք յարանուանութեանց պետերուն, Մեծ Եղեռնի 60ամեակի յիշատակի արարողութիւնները տեղի ունեցան մեծ հանդիսաւորութեամբ:

Կիրակի, Ապրիլ 20, առաւօտեան ժամը 11: Հայ կաթողիկէ պատարագ Ֆուրվիէրի պատմական տաճարին մէջ: Լիոնէն ու շրջակայքէն Հայեր եւ Ֆրանսացիներ կը լեցնեն տաճարը:

Պատարագիչն է Գերպ· Նիկողոս Ա· Վ· Քէհեայեան, որուն կը սպասարկեն Հայր Ղազարեան՝ Լիոնէն եւ Հ· Զարքճեան՝ Սէն Շամոնէն:

Քառաձայն երգեցողութիւն՝ դեկավարութեամբ Պր· Աբրահամեանի: Մեղեդիները մելանուշ ձայնով կը մեներգեն Տիկին Ասաղիկ Կարապետեան եւ Օր· Լիւսի Քէօմիւրճեան: Երգչախմբի վարպետ ընկերակցութիւն՝ Հ· Ռընէ Մարշալի:

Հիւրերուն եւ բոլոր հաւատացեալներուն հասկնալի ըլլալու համար, պատրաստիչ վարդապետը Ֆրանսերէնի կը քարոզէ, ընդգծելով հեռաւեալ միտքերը·

— Վաթսուն տարիներ ետք կը հաւաքուինք այս տաճարը՝ մեր լեռներուն, Հալէպի եւ Սուրիոյ անապատներուն մէջ ինկած զոհերուն յիշատակը ոգեկոչելու: Ականջ գրուած ենք աշխարհի տարբեր երկիրներուն մէջ, սակայն մեր մէջ կ'ապրի «մեռած չէ՛ հայկ· ոգին»:

Աշխարհի առաջին քրիստոնեայ Պետականութիւնը եղած ենք, մնացած՝ միշտ հաւատարիմ մեր հաւատքին:

Թուրքիոյ ներքին նախարարը Թալէաթ պաշտօնապէս խստիւ հրահանգած էր առանց դութի, անխնայ, ամենայն մանրամասնութեամբ գործադրել Հայերը բնաջնջելու ծրագիրը:

Այսօր, վաթսուն տարի ետք Աստուծմէ եւ մարդկային ընկերութենէն արդարութիւն կը պահանջենք: Պարտականութիւն ունինք զօրացնել մեր հայկ· ոգին, պահպանել մեր հաւատքը, ապրիլ հայրենասիրութեամբ եւ մշակոյթի սիրով:

Մեր ժողովուրդին ապաւէն տուած, մեղի ընդունած երկիրներն ու ազգերը չենք մոռնար: Կ'ապրինք որպէս պարկեշտ եւ օրինապահ քաղաքացիներ, կը յարգենք յիշատակը մեր պաշտելի նահատակներուն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

տուած է պատուիրակութեան եւ յոյս յայտնած, որ Մայիս 6ին Լիբանանեան Նահատակաց Օրուան տօթիւ միասնաբար կ'ոգեկոչեն նահատակներու յիշատակը:

Հանդիպումին ներկայ գտնուած են պետական հայ երեսփոխաններ Տոքթ· Մելքոն Էպլիղաթեան, Ամբ Երեւանեան, Յակիմ Պապիկեան եւ Կեդր· Մարմնի նախագահութեան անդամները:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ՝ ԹՐՔԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՂ

Եղեռնի վաթսունամեակի Ոգեկոչման Համազգային Կեդրոնական Մարմինը հեռագիրներ ուղարկած է զանազան Պետութեանց, միջազգային եւ միջ–պետական կազմակերպութեանց:

Հեռագիրները կը դատապարտեն Թրքական ցեղասպանութիւնը եւ Հայկական Դատի բարւոք լուծում կը պահանջեն:

Հեռագիրներ ուղարկուած են ՄԱԿի Ա· պահովութեան Յորհուրդի մնայուն հինգ անդամ Պետութեանց, Պապին, Վատիկան, Եւրոպական Յորհուրդին, ՄԱԿի Մարդկային Իրաւանց Յանձնաժողովին, Ափրիկեան Պետութեանց Միութեան, Դատաւորներու Միջազգային Յանձնաժողովին, Ամերիկեան Պետութեանց Կազմակերպութեան, Եկեղեցիներու Համաշխարհային Յորհուրդին, Հելսինքիի Յաղորդութեան Յորհրդաժողովին:

Տէր եւ Տիկին Հայկ Թորգոմեան, Տէր եւ Տիկին Ժեռար Թորգոմեան, Օր. Ժասմին Թորգոմեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝

ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԻՀՐԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ

(ծնեալ Արաբսի Ալեաեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 29ին, 80 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Մայիս 5, ժամը 14·30–ին Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն–Փարիզիէն դերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իմմիրի եւ շրջաններու Հայրնկ· Միութիւնը վարչութեան պատուոյ նախագահ Տիկին Սրբուհի Մատաթի ամուսնոյն, նորոգ հանգուցեալ Սարգիս Մատաթի, անդամներ Տիկին Էլիզ Փափազեանի մօրը, Խտուար Մէնէվիչի, Հռիփսիմէ Անմահունիի, Թագէոս Սթաթեանի, Լեւոն Մազաղաճեանի հօրը՝ Ռուբէնի, Արուս Ձիհանեանի մօրը Ռոզայի Մ· Կարապետեանի յուշատախտներուն եղած են հետեւեալ նուէրները։— Դպրոցասէրին 300, Մխիթարեանին վարժարանին 300, կարմիր եւ կապոյտ Խաչերուն 100ական, «Աչխարհ»ին 100, «Ծառաջ»ին 100 ֆրանք։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Սողոմանեան ընտանիք (Շուազի լը Ռուա) կը նուիրեն 100 ֆր· ի նպաստ Հայ կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին, փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ Գրիգոր Փաթթուկեանի յուզարկաւորութեան առթիւ։ Տէր եւ Տիկ· Արշամ Հալվաճեան (Վիթրի սիւր Սէն) կը նուիրեն 50 ֆր·, Արուեստական Ոտքին համար, փոխան ծաղկեպսակի, Արամ Այնթապլեանի մահուան առթիւ։ Տէր եւ Տիկին Մինաս եւ Էլիզ Ձիհանեան կը նուիրեն 50 ֆր· Հայ կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանի ննջարանները արդիականացնելու նպատակին, փոխան ծաղկեպսակի, իրենց զարմուհիին, Օր· Մարի Ֆէթվաճեանի անմոռաց յիշատակին, մահացած Մարտ 17ին Ամսթերտամի մէջ։ Այրի Տիկին Պերճուհի Քերովբէ Կիամիշեան կը նուիրէ 50 ֆր· ի նպաստ Հայ կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանի ննջարանները արդիականացնելու նպատակին, իր ողբ· ամուսնոյն յիշատակին։ Նոյն նպատակին Տիկին Ժան Մորօ (Անիէռ) կը նուիրէ 50 ֆր·։

«ԾԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Առ ի գնահատութիւն «Ծառաջ»ի Ապրիլ 15ի եւ 24ի ֆրանսերէն խմբագրականներուն Սկրէնկիւլեան ընտանիքը 500 ֆր· կը նուիրէ «Ծառաջ»ի բարգաւաճման։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կրընոպլէն Տիկին Օնպաչեան 100 ֆր· կը նուիրէ Փարիզի Մշակոյթի Տան Տիկին Իսկուհի Արապեանի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ· Խաչի Շրջ· վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է կայանի նոր չէնքին համար Տիկին Զաքրեանէ եւ Տիկին Ծարուխիւնեանէ 50ական ֆր·։

×

Կրընոպլի Կապ· Խաչի վարչութիւնը Իսկուհի Արապեանի մահուան տխուր առիթով, փոխան ծաղկեպսակի չնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Զաքրիկեանէ 50 ֆր· ի նպաստ դպրոցին։

×

Պօմոնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը չնորհակալութեամբ ստացած է հաւատացեալներու հետեւեալ նուէրները։—

Ամերիկայէն Տիկ· Ազատնի Մալխասեան 15 ֆր·, Պր· Հայկ Մարգարեան 10, Տիկին Վարդուհի Ղազարեան 30, Պր· Ղազար Տէրտէրեան, Տիկ· Փափազեան, Դանիէլեան ընտանիք 10ական, Տէր եւ Տիկին Նշան Քէհեայեան 30, Տիկին Արշալոյս Սէֆէրեան 20, Պ· Վահէ Ձէֆէրեան 25, Տիկին Արզումանեան, Տէր եւ Տիկին Զիլինկիրեան 20ական, Տիկին Գէորգեան, Տիկին Անահիտ Ազարեան 10ական, Տիկին Իսկրեան Արշալոյս, Տէր եւ Տիկին Ազայեան, Տէմիրճեան եւ Պահճէճեան ընտանիքներ, Տիկին Հալաճեան, այրի Տիկին Ալոյեան 20ական Տիկին Եաղմաճեան 10, Տիկին Մ· Կարապետեան, Տիկին Արշալոյս Յակոբեան 20ական, Մեսրոպ Տէրտէրեան 10։

ՇԱՒԻԼԻ Ց. ԴՐ. ԼՈՒՑԱԽՈՐՀ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի։ Ցաւարտ պատարագէն, մասնաւոր հոգեհանդստեան պաշտօն պիտի կատարուի Ապրիլեան նահատակաց վաթսունամեայ–կին առթիւ։

Շրջանիս ժողովուրդը կը հրաւիրուի անխտիր, իր ներկայութեամբ յարգելու մեր մէկուկէսմիլիոն զոհերուն յիշատակը։

YAN'S CLUB

5, Ave. Reille, Paris 14

EXPOSITION DE GROUPE
DE PEINTURE et DE SCULPTURE

Mardi 6 Mai

Anto — Archak, Ardash — Assadour — Barsoumian — Bezdikian — Daderian — Kazandjian — Pierre Pak —Raphy — Sanoukian — Toros

Suivi d'un colloque

ENTÉE LIBRE

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ԱՒԹԻՒ

ՊՕՄՈՆԻ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ՁԻՕՍԱՊՈՏՈՑՏ

ՊՈՒԻԶ – ՊԷԼԷՐԻ ԴԱՇՏԸ ՄԱՅԻՍ 8ԻՆ

Մեկնում օթոքառով Մայիս 8, Հինգշաբթի ժամը 8·30ին Պօմոնի եկեղեցիին առջեւէն։

Կը հրաւիրուին աշակերտները, իրենց ընտանիքով եւ բարեկամները։

Մանրամասնութիւններու եւ արձանագրութիւնները տեղեկանալ Պ· Թիւթէլեանէ, Պօմոնի եկեղեցւոյ սրահին մէջ, մինչեւ Մայիս 4, ամէն առաւօտ ժամը 9էն 12։ Հեռաձայն 93–13–50։

Հ. Ց. Դ.

ՓԱՐԻԶ·— Հ· Ց· Դ· Փոթորիկ խումբ ընկ· ընդհ· ժողովը երեքշաբթի, Մայիս 6, ժամը 20·30ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կը լայ Շրջ· Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

×

ԻՍԻ·— Հ· Ց· Դ· Զաւարեան կոմիտէն ժողովը այս Երկուշաբթի Մայիս 5, ժամը 21ին, Իսիի Մշակոյթի Տունը։ կարեւոր օրակարգ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՑ Դաւրայի Հայրկ· Միութեան վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամներն ու համակրամուհիները Մայիս 4, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան սրահը։ Նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Արձանագրութիւնները սկսած են 6–14 տարեկան երկսեռ մանուկներու համար։ Կը խնդրուի դիմել Տիկին Փրէնկիւլեանի գրասենեակը, 32 Ռիւ սը լա Ռեփիւպլիք, Մարսէյլ։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

GALERIE DE L'UNIVERSITÉ
52, Rue de Bassano — Paris 8e

ARCHAK

EXPOSITION

du 29 Avril au 20 Mai
Ouvert de 13 h. à 19 h. 30
sauf Dimanche et Lundi

ARMÉNIE 1975 ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Départs chaque mois :

du 14 au 28 juin

du 12 au 26 Juillet
du 19 Juillet au 2 Août
du 2 au 16 Août

du 7 au 20 Septembre
du 4 au 18 Octobre
du 25 Octobre au 8 Novembre

à partir 2580 F

Pour les jeunes de 16 à 35 ans deux voyages :
— du 2 au 16 Août
— du 6 au 20 Septembre

Demandez nos brochures détaillées

Logement première classe, hôtel ANI ou ARMENIA à Erévan en pension complète et excursions quotidiennes.

Renseignements et Inscriptions

A PARIS — Sonia Coumryantz
mondotours
2, Rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 266-50-12 073-32-64

A LYON — Varoujan Sarkissian
sevan voyages
50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

Licence Voyages : A. 721.

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՉԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Չ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՉԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Չ

LES VENDREDIS DE LA QUATRA

VENDREDI 23 MAI A 21 H

SOUS LE HAUT PATRONAGE ET LA PARTICIPATION DE

ARNO BABADJANIAN

CONCERT DE GALA QUATRA 75

AVEC LE CONCOURS DE

KATSARIS - KANTOROW - MULLER
DIEDERICH - KOULAKSEZIAN

RESERVATION : 260-74-78

MUSÉE GUIMET 6 PLACE D'IÉNA PARIS 16

PLACES NON NUMÉROTÉES OUVERTURE DES PORTES A 20 H 30

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՉԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Չ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՉԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Չ

SUPER THOMLAC

PEINTURES • PAPIERS PEINTS • TAPIS • MOQUETTES

POSE PAR NOS SPÉCIALISTES DE TOUS REVÊTEMENTS SOLS ET MURS

DEVIS ET POSE GRATUITS • CRÉDIT DE 3 A 21 MOIS

Carrefour de l'Éléphant PALAISEAU

Parking : 3, avenue Jean-Jaurès tél. 928 00 98 - 928 03 88

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ
4
DIMANCHE
4 MAI
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·289

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.289

ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԷՐ

— o —

ԳՐԵՑ՝

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Մարսիլիոյ Ապրիլ 24ը սրտէ բլուած յիշատակութիւն էր։ Գեղեցիկ արեւն իսկ Հայերու համար ծագած էր· պայծառ ու չքեղ էր։ Շուրջ 5·000 Հայեր, ոտիկանական ջոկատի մը պատուոյ չարքով բերուած էր Գաստէլլան հրապարակէն մինչեւ փրատոյի Հայոց մայր եկեղեցին։

Կը քալէին լուռ եւ երկիւղած գնացքով։ երկինքէն արեգակը բախտաւոր զգաց արդարութեան զաւակներուն ընկերանալու ղէպի անմահութեան յուշարձանը։

Երբ թափօրը մօտեցաւ, հայկաչէն եկեղեցին ցնծաց, հնչեց իր արծաթէ լեզուակով։ Թափօրը կը մօտենար, հոգիներու ընտանիք մըն էր, մայրեր, հայրեր բոնած իրենց մանուկներու ձեռքերէն՝ ուխտաւորներ էին մեր հինաւուրց սբբաւայրերու նման։ Ծերունիներ կային կռթնած զաւազանի։ Կար մինչեւ իսկ 90ամեայ հայրիկ մը, չեմ գիտեր թէ ով էր, պէտք էր այդ դողդոջ ձեռքն համբուրել։ Նա հանդարտ եւ չքեղ էր, կը քալէր մեր պատմութեան հետ, դէմքը հին մազաղաթի դոյն ունէր, բայց նա երիտասարդ կը ղարը, կարծես թէ դէպի Արարատ կ'երթար։

— Հայրիկ քեզ օդնենք, ձեր թեւերը մանենք ,ըսին երիտասարդներ։

— Չէ զաւակներս, պատասխանեց ծերունին, թողուցէք որ 60 տարիներ ետ երթամ, իմ ցեղիս յաղթական թափօրը կատարեմ։

Փրատոյի լայն պողոտան կը ծփար հայ բազմութեամբ։ Պահակներ բռնած էին մայթերն ու պուրակները· պէտք չկար հսկելու· պատուաւոր ու կարգապահ ժողովուրդ մը, ինչպէս Երեւանի մէջ տեսած եմ, ճամբայ ելած էր, մէկ մղոն քալելու տեղացիներու համակրական ակնարկներուն տակ։

Եկեղեցին արդէն լեցուն էր, ջահերը կը պլպլային· մեղրամոմէ հայ աղջնակներ շարքի կանգնած էին, առեանը բաց պահելու համար։

Սկսան հանգամանեան չարականը, մարդ չէր որ կ'երգէին։ Հայ ազգը Շնորհալիին թեւերով երկնքին միացած կ'երգէր։

— Ի վերին երուսաղէմ...

Ի վերին եւ Հայաստանի Երուսաղէմը մէկ ճանապարհ բացած էին մանելու համար հայրենիքի ազատութեան դրախտը։

Ցանկարծ ճառագայթի մը նման ժամէն դուրս թափեցան ոսկեզօծ խաչերով կուրծքեր, ղրասանգներ, ծաղիկներ, զանգակները զնգզնգել դոյներով, խառնուած շարականին հոգեբուխ երգերուն, բոլորը սեղմուեցան հռչակաւոր յուշարձանին շուրջը Հոգւացոյց ըսին եւ ահա հնչեց Փրատոյի լայն պողոտային վրայ հազարաւոր կուրծքերէ բխած հայ սրտերու հոծանքը, մեր Հայր Մերը։ Մարսիլիա չէր լսած այսքան հոգեվից աղօթք։ Մարսիլիա լեցուեցաւ մեր Հայր Մերին քաղցրութեամբ։ Հայ ժողովուրդն հոն էր, Հայաստանն հոն էր, մեր հաւատքը լուսաւոր խաչի պէս իր թեւերը տարածած էր բազմութեան վրայ։

Երկոն կը մօտենար, հայ բազմութիւնը թեւերը բացաւ, ոմանք տուները գացին ճամբաները հայ ընտանիքներով լի էին, ոմանք մանուկները տուն տարին ուրիչներ բռնեցին Յուցահանդէսի սրհին ուղղութիւնը։ Եկան դէպի սրահը, աւազանի պէս սկսան լեցուիլ, Թերեւս 1·500 հոգի կ'առնէր, չքեղ դահլիճ մըն էր, Ապրիլ 24ն արժանի էր փառաւոր հանդիսասրահ մը ունենալու։ Շատ պարզ էր, դասական էր· աղմուկ եւ կապ չկար։

Դասական հանդէս մըն էր, երեք բանախօսներ բաւական էին 60ամեակը փառաւորելու համար։ Այդ տեղ չկար ոչ աջ, ոչ ձախ հակած ուղղութիւն, հայրենիքն էր որ կը խօսէր եւ հայ որդին կը ծափահարէր· կարծես թէ թափօրին եւ Ս· Սահակ – Մեսրոպի չարականներուն չարունակութիւնն էր։

Երեք բանախօսները տարին Մարսիլիոյ Հայութիւնը դէպի Հայաստան, դէպի, Միծեռնակաբերդ, դէպի զանազան գաղութներ։

Ապրիլ 24ի արեգակը Հայոց համար ծագեցաւ։ Միւս բանախօսը չրջեցուց հայ ունկնդիրները, մեր աւերակ աշխարհները, վանքերն ու եկեղեցիները, աւերակ օճախները։

Ցեղասպանութեան ահաւոր պատկերը կ'անցնէր բանախօսէ բանախօս։ Միծեռնակաբերդը կը պայծառանար աչքերուն մէջ։ Մարսիլիոյ Ապրիլ 24ը Հայութեան անունն ու պատմութիւնը կը սրբացնէր։

Հանդէսէն յետոյ դարձեալ փողոցները Հայերով լեցուեցան· Թէ որքան ազդուած էին, ցոյց տուաւ Թերեւս 75ամեայ ազնուաչուք տիկին մը, որ կանգ առաւ խումբի մը մէջ եւ մարմրած ձայնով արտասանեց·

— Միծեռնակը բոյն է շինում եւ շինում է եւ երգում...։

Կարելի՞ էր չյուզուիլ, մենք կը խորհինք թէ հայ տունն ու ցեղն օտարացան, Մարսիլիա ցոյց տուաւ թէ օտար մոխիրին տակ Հայու կրակը կայ։ Մեր հայրենի անցեալը, պատմութիւնը, քերթուածներն ու չնորհքը ցոյց տուին թէ Ս· Լուսաւորչի եւ Վարդանի զաւակներ կան։

Լուութեան եւ պատիւի մէջ մնացին կազմակերպող յանձնախումբի անդամները, ո՞վ էին ,ես չեմ ճանչնար անունով, բայց իրենց աշխատանքն ու զոհողութիւնը ցոյց տուին թէ պատմութեան անցնող յիշատակ մը Թողուցին Մարսիլիոյ մէջ որ հայ ժողովուրդը պիտի չմոռնայ։

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Ապրիլ 25–28)

ՊԵՌԼԻՏԻ ՀԱՆՔ

Երկրաբանները պեռլիտի հանքեր գտած են Մարտունի շրջանը։

Այս հրաբխանիւթին գործածութեան շրջանակը աստիճանաբար ընդլայնած է։ Առաջ ասիկա առաւելաբար կը գործած – ուէր իբրեւ կրաղիւսի լցանիւթ, իսկ այժմ՝ իբրեւ նախանիւթ ապակիի, բիւրեղապակիի։

Ներկայիս Հայաստանի մէջ ծանօթ են պեռլիտի քանի մը հանքեր, որոնցմէ Ա-րագածինը եւ Արաբերինը ամէնէն մեծերն են։

×

ԱՌՈՂՋԱՐԱՆԸ Կ'ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԻ

Ստեփանաւանի զբօսաշրջիկներու կեդրոնը մեծազոյններէն է Հանրապետու-

---

րին ուրիչներ բռնեցին Յուցահանդէսի սրհին ուղղութիւնը։ Եկան դէպի սրահը, աւազանի պէս սկսան լեցուիլ, Թերեւս 1·500 հոգի կ'առնէր, չքեղ դահլիճ մըն էր, Ապրիլ 24ն արժանի էր փառաւոր հանդիսասրահ մը ունենալու։ Շատ պարզ էր, դասական էր· աղմուկ եւ կապ չկար։

Դասական հանդէս մըն էր, երեք բանախօսներ բաւական էին 60ամեակը փառաւորելու համար։ Այդ տեղ չկար ոչ աջ, ոչ ձախ հակած ուղղութիւն, հայրենիքն էր որ կը խօսէր եւ հայ որդին կը ծափահարէր· կարծես թէ Թափօրին եւ Ս· Սահակ – Մեսրոպի չարականներուն չարունակութիւնն էր։

Երեք բանախօսները տարին Մարսիլիոյ Հայութիւնը դէպի Հայաստան, դէպի, Միծեռնակաբերդ, դէպի զանազան գաղութներ։

Ապրիլ 24ի արեգակը Հայոց համար ծագեցաւ։ Միւս բանախօսը չրջեցուց հայ ունկնդիրները, մեր աւերակ աշխարհները, վանքերն ու եկեղեցիները, աւերակ օճախները։

Ցեղասպանութեան ահաւոր պատկերը կ'անցնէր բանախօսէ բանախօս։ Միծեռնակաբերդը կը պայծառանար աչքերուն մէջ։ Մարսիլիոյ Ապրիլ 24ը Հայութեան անունն ու պատմութիւնը կը սրբացնէր։

Հանդէսէն յետոյ դարձեալ փողոցները Հայերով լեցուեցան· Թէ որքան ազդուած էին, ցոյց տուաւ Թերեւս 75ամեայ ազնուաչուք տիկին մը, որ կանգ առաւ խումբի մը մէջ եւ մարմրած ձայնով արտասանեց·

— Միծեռնակը բոյն է շինում եւ շինում է եւ երգում...։

Կարելի՞ էր չյուզուիլ, մենք կը խորհինք թէ հայ տունն ու ցեղն օտարացան, Մարսիլիա ցոյց տուաւ թէ օտար մոխիրին տակ Հայու կրակը կայ։ Մեր հայրենի անցեալը, պատմութիւնը, քերթուածներն ու չնորհքը ցոյց տուին թէ Ս· Լուսաւորչի եւ Վարդանի զաւակներ կան։

Լուութեան եւ պատիւի մէջ մնացին կազմակերպող յանձնախումբի անդամները, ո՞վ էին ,ես չեմ ճանչնար անունով, բայց իրենց աշխատանքն ու զոհողութիւնը ցոյց տուին թէ պատմութեան անցնող յիշատակ մը Թողուցին Մարսիլիոյ մէջ որ հայ ժողովուրդը պիտի չմոռնայ։

թեան մէջ։ Հոս կառուցուելու վրայ են 8 չէնքեր, ամառուան եւ ձմեռուան լողաւազաններ, սրճարաններ, մարզասրահ – ներ։ Ամբողջ կեդրոնը ի վիճակի պիտի ըլլայ միաժամանակ ընդունելու 2500 զբօսաշրջիկ։

Ստեփանաւան գարձած է բարեզարդ, կանաչազարդ քաղաք, ուր դիւղատնտես – սութեան առընթեր զարգացած է արդիւնաբերութիւնը։ Ամէն տարի Ստեփանաւան կ'այցելեն 50·000 զբօսաշրջիկներ։ Այս թիւը յետագային պիտի աւելնայ։ Նախատեսուած է կառուցանել 13 յարկանի պանդոկ մը, որ առաջին բարձրայարկ չէնքը պիտի ըլլայ Ստեփանաւանի մէջ։ Ասոր կողքին տարիներու ընթացքին պիտի կառուցուին տասը յարկանի քանի մը չէնքեր։ Ասոնք քաղաքին նոր կեդրոնին «սիրտը» պիտի կազմեն։ Կամենկա գետի հակադիր ափին կառուցուելիք նոր կեդրոնին մէջ նախատեսուած է հաստատել հանրային մեծ պարտէզ մը, առեւտուրի կեդրոն մը, մարզասրահը եւայլն։ Նոր կեդրոնը քաղաքին պիտի միանայ կամուրջով մը։

Շուտով քաղաքի բնակչութեան թիւը 20 հազարի պիտի հասնի։

×

ՆԿԱՐԻԶԸ ՎԵՑ ՏԱՐԵԿԱՆ Է

Արթիւր Մելքոնեան, որ վեց տարեկան է, 25 ջրանկարներ յուցադրած է մանկական պատկերասրահը։ Բազմաթիւ նկարներ կը ներկայացնեն կրկէսը։

×

ՑԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ

Թիֆլիսի մէջ տեղի ունեցան թեթեւ աթլեթիք մրցումներ, որոնց մասնակցեցան 1700 մարզիկներ։

Իգական սեռի երկու քիլոմեթր վազքի մէջ յաղթանակը ապահովեց Տատեանա Գալստեան (վեց վայրկեան 10,2 երկվայրկեան)։

×

ԱՐՏԱՇԱՏԻ ԽԵՑԻՆ

Շատ հին ժամանակներէն Հայերը զբաղած են բրուտագործութեամբ։ Լեռնաշխարհին կաւը հնարաւորութիւն տուած է ստեղծելու կենցաղային ամաններ, պինիի մեծ կարասներ, խողովակներ եւայլն։

Բրուտները սերունդէ սերունդ իրենց նորը արուեստը փոխանցած են իրարու եւ հասցուցած են մինչեւ մեր օրերը։ Հայաստանի մէջ անուն հանած հմուտ վարպետներ են պատմական Եուվայի (այժմ՝ Շահումեան) բնակիչները։ Մինչեւ հիմա հոն չատեր սիրով կը զբաղին աւանդական այդ արհեստով։

1969ին հիմնուեցաւ խեցեղէնի գործատուն մը Արտաշատ քաղաքը։ Եուվայի բրուտները դարձան նոր գործատան հիմնադիրներն ու վարպետները։

Այդ ժամանակ գործատունը ունէր միայն մէկ վառարան։ Վերջին վեց տարիներուն մեծ փոփոխութիւններ տեղի ունեցան։ Էլեկտրական վառարաններու թիւը հասաւ իննի։ Արտադրութեան տեսակներու թիւը հասաւ 150ի։

Արտաշատի գործատունը կ'արտադրէ « Անի », « Տուչպա », « Ուրարտու », « կարմիր Բլուր », «Երեբունի », « Սեւան », « Երեւան » դինիի, օղիի, քոնեակի սպասքներ, յուշանուէրներ, ամանեղէն, ծաղկամաններ· ասոնք մեծ համբաւ կը վայելեն Խորհրդային Միութեան մէջ, ինչպէս նաեւ Զեխոսլովաքիա, Հունգարիա եւ Լեհաստան։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տողով

ՓՆՈՄ–ՓԷՆԻ ճամբայ ելած երեք բեռնատար կառքերը որոնք Ֆրանսական դեսպանատան 625 պատսպարեալները կը փոխադրէին, մօտ չարթի մը «անհետանալէ» եռք մէկտեղ ելան։ 500 հոգի հասան Թայլանտի սահմանագլուխը ուր Ֆրանսական կառավարութիւնը յատուկ լիազօր պատուիրակ մըն ալ ղրկած էր։ Աւելի քան հարիւր մնացածներէն լուր չկար դեռ Շաբաթ առտու։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Հանրապետութեան Նախագահը Ռապաթ կը հասնէր Շաբաթ օր, ուր պիտի մնայ մինչեւ Երեքշաբթի։

ԿԻՊՐՈՍԻ խօսակցութիւնները որոնք վերջ պիտի գտնէին Ուրբաթ օր, Վիէննայի մէջ, երկարաձգուեցան 24 ժամով։ ՄԱԿի բանբերը ըսաւ այս առթիւ թէ սակայն նոր բարդութեանց նշան չէ, այլ պարզապէս ժամանակ տալու համար է թուրք եւ յոյն պատուիրակութեանց, որ խորհրդակցին Անգարայի եւ Աթէնքի հետ եւ եղրափակիչ զեկոյցը աւելի դրական դոյն ունենայ։ Վալտհայմ լաւատես է եւ յայտնած է թէ յառաջդիմութիւններ եղած են խօսակցութեանց ընթացքին։ Թուրքն ու Յոյնն ալ նոյնը կ'ըսեն մօտաւորապէս։ Որոշուեցաւ նաեւ որ երկու համայնքներու պետերը նոր հանդիպում մը ունենան Նիւ Եորք կամ Վիէննա Յունիս 15ին առջեւ, քանի այդ թուականին է որ Վալտհայմ տեղեկագիրը պիտի յանձնէ Ապահովութեան Խորհուրդին։

ԼԻԶՊՈՆԻ մէջ Ընկերվարական կուսակցութիւնը ցոյց մը կազմակերպած էր Ուրբաթ օր բողոքելու համար նախորդ օրուան «խորական խաղերուն» դէմ, որոնց ենթակայ եղաւ։ Սոարէս ալ անձամբ վարչապետին ներկայացած էր պաշտօնական բողոք ներկայացնելու համար։

ՍՊԱՆԻՈՑ մէջ ձերբակալութիւններ եղած են Մայիս մէկի միջադէպերէն ետք։ Ռումբ մը պայթած էր Մատրիտի մարզադաշտին մօտ, երբ Ֆրանքօ, հոն, պաշտօնական հանդիսութեան մը կը նախագահէր։ Կ'ըսուի թէ ընկերվարական չարքային մը սպաննուած է երբ թռուցիկներ կը բաժնէր։ Շուրջ հարիւր հոգի ալ ձերբակալուած է։

ԱՆԿՈԼԱՑԻ մայրաքաղաքին մէջ՝ Լուանտա սաստիկ հրացանաձգութիւններ տեղի ունեցած են եւ 200էն աւելի մեռեալ կայ։ Լուսարձել հաստատուած է։ Փորթուկալեան այս նախկին գաղթավայրը դեռ հաստատ հիմերու վրայ չէ եւ զանազան քաղաքական չարժումներու բախումը անխուսափելի է։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ այն բժիշկները որոնք դէմ են վիժումին, կ'ուզեն առանձին ընկերութիւն մը հիմնել քանի որ «Բժիշկներու կաճառը» կ'ընդունի օրէնքին հպատակիլ եւ այդ ձեւով, ըստ իրենց, դաւաճանել բժիշկներու երդումին։

ՖՈՐՏ, եւրոպական չրջապտոյտ մը պիտի ձեռնարկէ Մայիսի վերջ եւ Սատթի հետ հանդիպում մը պիտի ունենայ Սալցպուրկ, Յունիս մէկին։

ՅՈՒՇԱԳԻՐ
ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

— o —

Նարին Վսեմութիւն
Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահին,
Ձերդ Վսեմութիւն,

Մենք, Հայերու Ցեղասպանութեան Վաթսունամեակի Ոգեկոչման Համազային Կեդրոնական Մարմինը, այս նամակը կ'ուղղենք ձեզի Հայերու անունով:

1915էն 1918ի ընթացքին, Իթթիհատ վէ Թերագգը *կուսակցութիւնը, որ Թուրքիոյ Օսմանեան կայսրութեան ղեկը առած էր իր ձեռքերուն մէջ, գործողութեան դրաւ օսմանցի Հայերը բնաջնջելու եւ վերապրողները սուրիական անապատ տարագրելու բծախնդրութեամբ պատրաստած իր ծրագիրը, այս ձեւով Անատոլուի արեւելեան նահանգները պարպելով իրենց հայ բնակչութենէն, որ երեք հազար տարիներէ ի վեր կ'ապրէր հոն:*

Մէկուկէս միլիոն Հայեր բնաջնջուած էին եւ մնացեալը՝ տեղահանուած: Օսմանեան կայսրութեան վարչապետ Տալմատ Փերիտ փաշա, 18 Հոկտեմբեր 1918ին, Իթթիհատ վէ Թերագգըի կառավարութեան անկումէն առաջ, քօղաղերծեց Հայերու դէմ Իթթիհատ կուսակցութեան մշակած եւ կազմակերպած ցեղասպանութեան գաղտնի ծալքերը: Վարչապետը նոյնպէս յայտարարեց թէ նախորդ կառավարութեան հրատարակած կարմիր Գիրքը կը բովանդակէր անճշդութիւններ, ինչպէս օրինակ՝ օսմանցի Հայերուն վերագրուած անհաւատարմութիւնը:

Հակառակ այս յայտարարութեան եւ հակառակ Օգոստոս 1920ին կնքուած Սեւրի Դաշնագրին, ո՛չ մէկ արդարութիւն եղաւ Հայ ժողովուրդին եւ Հոգեպին թէ նիւթական ո՛չ մէկ հատուցում կատարուեցաւ:

Թուրքիոյ 1915ի վարիչները խորհեցան թէ երբեք պիտի յաջողին միանգամընդմիշտ լուծել Հայկական Հարցը, անխղճօրէն կոտորելով եւ տեղահանելով Հայերը: Անոնք ձախողեցան լրումին հասցնել իրենց ծրագիրը — Հայկական Հարցը այսօր աւելի քան կենդանի է աշխարհի վրայ ապրող իւրաքանչիւր Հայու Հոգիին մէջ: Աղիկա ճիշդ է յատկապէս նոր սերունդի պարագային որ, պայմաններու բերմամբ, ծնած եւ մնած էր օտար Հողերու վրայ: Աւելի քան կէս դար է որ Հայերը կը մէկտեղէ, այլ իրենց դատի արդարութեան դիտակցութիւնը: Ինչ որ Հայերը կ'ուզեն իրենց իրաւունքն է — իրենց հայրենիքին մէջ ուրիշ ազգերու կողքին ապրելու իրաւունքը, ինքնուրոյն մշակոյթ մը չարունակելու եւ իբրեւ ազգ քաղաքակրթութեան իրենց նպաստը բերելու իրաւունքը: Մենք կը հաւատանք որ խաղաղութիւնը պէտք է հիմնուի արդարութեան վրայ: Ձախատագիրը մեր զոյգ ժողովուրդները կեռեցած է աշխարհագրական նոյն չրջանին վրայ՝ իրենց դրացիներ ապրելու համար: Այս բարի դրացնութիւնը պէտք է հաստատուի փոխադարձ հասկացողութեամբ եւ յարգանքով, հիմնուած արդարութեան եւ Միացեալ Ազգերու սկզբունքներուն վրայ: Ժամանակն է որ Թուրք ազգը դիտակցի մեր ժողովուրդին հանդէպ կատարած մեծ անարդարութեան եւ որոնէ ուղիներ եւ միջոցներ Հայերուն արդարութիւն կատարելու:

Քաղաքական իրատեսութիւնն ու չրջանէն ներս մնայուն խաղաղութիւն վերահաստատելու անհրաժեշտութիւնը պէտք է մղեն Թուրքիոյ այսօրուան ղեկավարները, որ ուղղեն անցեալի սխալները: Այլապէս աշխարհի չորս ծագերուն տարածուած միլիոնաւոր Հայերէն իւրաքանչիւրը պիտի աշխատի Թուրքիոյ դէմ այն ոճիրին համար, զոր Թուրքը դեռ չէ դատապարտած: Մամուլը, հրատարակութիւնները, հաղորդակցութեան բոլոր միջոցները, ցոյցերը, եւայլն համաչխարհային հանրային կարծիքը պիտի հեղեղեն 1915էն 1922 Թրքական կառավարութեան կատարած եւ այսօրուան Թուրքիոյ կողմէ չդատապարտուած արարքին մասին: Շեշտենք թէ ինչ որ ձեռք ձգուած վերահաստատել եւ վերջ տալ Թշնամական վառ զգացումներուն Հայ եւ Թուրք ժողովուրդներու միջեւ, որոնք չարունակած են ապրիլ ցեղասպանութենէն անդին, պիտի ուզէինք որ ձեր ուշադրութեան առարկան դարձնէնք հետեւեալը:

Առաջին, դատապարտել Իթթիհատ վէ Թերագգը կառավարութեան կողմէ 1915–1918ին Հայերու դէմ գործադրուած ցեղասպանութիւնը, մինչ Թրքական կառավարութիւնը ցարդ չէ կատարած նման բան մը, ինչպէս երբեմն Գերմանացիները, որոնք Քոնրատ Ատենաուերի բառերով, դատապարտեցին նացիական ոճիրները եւ յայտարարեցին. «Գերման ժողովուրդը պատասխանատու է իբրեւ ամբողջութիւն: Անոնք պէտք է դիտակցին իրենց այս պատասխանատուութեան»: Սկսելու համար, անհրաժեշտ պիտի ըլլայ վերցնել արձանը Թալէաթին, որ Հայերու ցեղասպանութիւնը ծրագրող ուղեղն էր:

Երկրորդ, հոգային ու նիւթական հատուցում կատարել Հայերուն:

Թրքական կառավարութիւնը չատ բան պիտի չահի արդարութիւնը հաստատելով եւ, այդ ձեւով, Թուրք եւ Հայկական Թշնամութեանց վերջ տալով: Վրէժի ղպայտմը չէ որ այսօր Հայերը կը մէկտեղէ, այլ իրենց դատի արդարութեան դիտակցութիւնը: Ինչ որ Հայերը կ'ուզեն իրենց իրաւունքն է — իրենց հայրենիքին մէջ ուրիշ ազգերու կողքին ապրելու իրաւունքը, ինքնուրոյն մշակոյթ մը չարունակելու եւ իբրեւ ազգ քաղաքակրթութեան իրենց նպաստը բերելու իրաւունքը: Մենք կը հաւատանք որ խաղաղութիւնը պէտք է հիմնուի արդարութեան վրայ: Ձախատագիրը մեր զոյգ ժողովուրդները կեռեցած է աշխարհագրական նոյն չրջանին վրայ՝ իրենց դրացիներ ապրելու համար: Այս բարի դրացնութիւնը պէտք է հաստատուի փոխադարձ հասկացողութեամբ եւ յարգանքով, հիմնուած արդարութեան եւ Միացեալ Ազգերու սկզբունքներուն վրայ: Ժամանակն է որ Թուրք ազգը դիտակցի մեր ժողովուրդին հանդէպ կատարած մեծ անարդարութեան եւ որոնէ ուղիներ եւ միջոցներ Հայերուն արդարութիւն կատարելու:

Քաղաքական իրատեսութիւնն ու չրջանէն ներս մնայուն խաղաղութիւն վերահաստատելու անհրաժեշտութիւնը պէտք է մղեն Թուրքիոյ այսօրուան ղեկավարները, որ ուղղեն անցեալի սխալները: Այլապէս աշխարհի չորս ծագերուն տարածուած միլիոնաւոր Հայերէն իւրաքանչիւրը պիտի աշխատի Թուրքիոյ դէմ այն ոճիրին համար, զոր Թուրքը դեռ չէ դատապարտած: Մամուլը, հրատարակութիւնները, հաղորդակցութեան բոլոր միջոցները, ցոյցերը, եւայլն համաչխարհային հանրային կարծիքը պիտի հեղեղեն 1915էն 1922 Թրքական կառավարութեան կատարած եւ այսօրուան Թուրքիոյ կողմէ չդատապարտուած արարքին մասին: Շեշտենք թէ ինչ որ ձեռք ձգուած

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ
ՔԱՂԱՔՔԷ - ՔԱՂԱՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԶԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ 5000 ՀՈԳԻ ՏՈՂԱՆՑՔԻՆ, ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ, ՈԳԵԿՈՉՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆ

«Ազգային սուգ, ցեղասպանութեան 60ամեակ» — «Մէկուկէս միլիոն Հայեր զոհ 20րդ դարու առաջին ցեղասպանութեանզործուած 1915ին» — Հայերը կը պահանջեն արդարութիւն» — «Արդարութիւն, հատուցում, վերստացում»

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յատուկ).— *Ոճիրը դատապարտող եւ Հայութեան պահանջները ներկայացնող այս եւ այլ լայնածաւալ պատառներու տակ 5000 Հայեր տողանցեցին, Ապրիլ 24ի օրը, Մարսէյլի ամէնէն կարեւոր պողոտաներէն մէկուն վրայ, Փրատոյի պողոտան, առնելով զայն՝ Պլ. Փէրիէի անկիւնէն մինչեւ Հայոց եկեղեցին (չուրջ՝ 1500 մեթր):*

Թափօրին առաջին կարգերուն վրայ տեղ առած էին օտար անձնաւորութիւններ, չրջապատուած 60ամեակի կազմակերպիչ յանձնախումբի անդամներով՝ Օր. Ժ. Տէր-Մինասեան, Ա. Յակոբեան, Ա. Պապայեան, Ա. Շէխիկեան, Բժ. Ժ. Թադոյեան, Ի. Գասպարեան, Հ. Պօղոսեան, Դ. Սողոմոնեան, քահանայ Հայրեր Շ. Տէմէեան, Մ. Նաճարեան եւ բազմաթիւ Հայ կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու ներկայացուցիչներ: Կուզար ապա բազմահազար Հայութիւնը իր բոլոր հատուածներով՝ է՛ւ մեծով, է՛ւ պզտիկով, է՛ւ այրով է՛ւ կնոջով: Այս ծովածաւալ բազմութիւնը, որուն մէջ երիտասարդութիւնը բացարձակ մեծամասնութիւն էր, կ'երկարէր 400 մեթրի վրայ:

Բացառիկ երեւոյթ: Տպաւորիչ տեսարան:

Այս երկար եւ լայն պողոտային մէկ մասին վրայ երթեւեկը դադրած էր: Թափօրը կը յառաջանար հանդարտ եւ խաղաղ դիմագիծով, կարգապահութեամբ, լրջութեամբ եւ վեհութեամբ պրաւելով հանրային ուշադրութիւնը, պահպանաք ներչնչելով, հետաքրքրութիւն առեղծելով հրապարակի վրայ եղողներուն, դիտողներուն: Ոտիկանները, համապատասխանաւ եւ առանց համազգեստի, խիտ չարքով կը տարածուէին թափօրի ամբողջ երկայնքին վրայ, հետեւելով քայլ առ քայլ: Հայ Աւետաչիները, Հ. Բ. Ը. Մ.ի երիտասարդաց Միութիւնը, Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի անդամները ձեռք ձեռքի, սիրտ սրտի, կամք կամքի կը չրջապատէին թափօրը, մեծ արժանապատւութեամբ հրապկելով կարգապահութեան: Ամէն ինչ կ'ընթանար նախատեսուած ձեւով, առանց միջադէպի, չնորհիւ յանձնախումբի տեղերի կազմակերպութեան:

50 վայրկեանի տողանցքէ մը յետոյ, թափօրը, կամ աւելի ճիշդ թափօրին ջրլուխը կը հասնէր Հայոց եկեղեցի, իսկ միւս ծայրը դեռ չէր զարձած «Փրատոյի Ռոն Փուէն»ի հրապարակը: Միասին անձնաւորութիւնները, միութիւններու ներկայացուցիչները, կազմակերպիչ յանձնախումբը եւ քանի մը տասնեակ հոգիներ մուտք կ'ունային դործել եկեղեցւոյ ընկերարոյր կամարներէն ներս ուր կը կատարուէր Հոգեհանգստեան պաշտօն: Սոյն արարողութեան ատարան, Պր. Արթաքի Յակոբեան՝ 60ամեակի Ոգեկոչման Յանձնախումբի նախագահը, վերջացումի, երկիւղածութեան եւ յուզումի պահու մը մէջ կը վերհիշէր ծաղկեպսակ մը նահատակաց Ցուչարձանին, հաղորդութեան մէջ գնելով ամբողջ ժողովուրդը նահատակներու յիշատակին եւ յաւերժ ոդիին հետ:

Անհնարին թուաց նախաձեռնութիւն մըն էր

է ուժի դործածութեամբ միայն ժամանակաւոր բնոյթ կրնայ ունենալ:

Մեր համբերութիւնը երկար է, եւ մեր արդար նպատակներուն հասնելու վճռակամութիւնը առաւել կը զօրանայ ժամանակի թատալումին հետ: Այսուհանդերձ, մենք կը սպասենք տեսնել ձեր կառավարութեան կողմէ դրական կեցուածք ու չինիչ քայլ մը երկու ազգերու հաչտութեան ուղղութեամբ:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԻԻՆ
ԵԼԵՌնի ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿի
ՈԳԵԿՈՉՄԱՆ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆի

ԳԱՌՆԻԿ ԲԱՆԵԱՆ
ՎԱՀՐԻՃ ՁԻՐԻՃԵԱՆ
ՏՈՔԹ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՃԻՏՃԵԱՆ
ՄԵՐՐ ՀՐԱԶ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
ՎԱՀԷ ՍԷԹԵԱՆ

Պէյրութ, 24 Ապրիլ 1975

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ
ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՂԱՖՐԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ

Պրոֆ. Դր. Ֆոստէր.— *Իականին մէջ ես կրնամ միանալ այն կարծիքին, զոր յայտնեցին Պրոֆ. Դր. Լիփման եւ Պրոֆ. Դր. Կասիրէր, երկուքն ալ հեղինակութիւններ իրենց մասնագիտութեան մէջ: Սակայն, ինծի կըթուի թէ կան քանի մը կէտեր եւս, որոնք կարօտ են լուսաբանութեան:*

Լսելով այն ամէնը, ինչ որ կրեր է ամբաստանեալը, մարդ կ'ունենայ այն զգացումը, թէ ինքնըզդմինքեան հասկնալի է՝ որ ան պէտք է սպաննէր Թալէաթը, զոր մարդասպան կը նկատէր: Ու ահա առաջին հարցը. պիտի ընէ՞ր արդեօք ճորմալ մարդ մը եւս նոյնը: Աւիկա անպայման այդպէս չէ. որովհետեւ եթէ նորմալ մարդ մը նման պարագայի մը մէջ նոյնիսկ խորհի թէ՝ «ես պիտի սպաննեմ մարդասպանը», այդ խորհուրդը զործի վերածել բոլորովին ուրիշ բան մըն է: Ուրիշ Հայեր, որոնք նոյն սարսափները ապրած են եւ թերեւս վրէժի նոյն զգացումը ունեցած, իրապէս չզործեցին այդ ոճիրը: Անշուշտ, ոճիրը սոսկալիքան բնաւ չի ապացուցաներ, թէ, անոր հեղինակը ախտաւոր էր: Երկրորդ հարցն է. պէ՞տք է արդեօք ամէն մէկը, որ նման սարսափներ ապրած է, սոսկ հետեւանքով տիարամիա դառնայ: Այդ ալ այդպէս չէ: Ատոր մասին ես թերեւս կրնամ առանձնապէս ճշդրիտ վճիռ մը ունենալ, որովհետեւ ամբողջ պատերազմի միջոցին ես աշխատած եմ վանդէի չրջանին մէջ:

Փորձը ցոյց տուած է, որ մարդ մը կըրնայ տոկալ անհաւատալիօրէն չատ սարսափներու՝ առանց հոգեկան հիւանդ դառնալու: Թէեւ ասիկա ոչ մասնագէտի մը կրնայ անհաւատալի թուիլ, սակայն առարկայական վիճակագրութիւնը ցոյց տուած է, որ պատերազմի հետեւանքով հոգեկան հիւանդներուն թիւը չէ բազմացեր, ու միայն հոգեպէս հիւանդօրէն տրամադրուած մարդոց քով պատերազմի պատճառով հիւանդագին երեւոյթները աւելի չաճախ են ի չյա՛ եկեր: Ես եւս, ինչպէս որ նախորդ իրաւեկը, այն տեսակէտին եմ, որ յանձին ամբաստանեալին մենք անտարակոյս դործ ունինք հոգեկան հիւանդի մը հետ: Աւսյ արդէն կրնայ դառնալ, որ սարսափելի դէպքերու վրայ ան հակազդէ հիւանդօրէն: Ինծի եւս, ինչպէս Պրոֆ. Լիփմանին եւ Պրոֆ. Կասիրէրին, աներկբայ կը թուի, որ մենք այստեղ դործ ունինք ոչ թէ իսկական, այլ յոյզի վերնոտութեան հետ:

Իմ կողմէն կատարուած երկու մանրամասն քննութիւններէ եւ վկաներու նկարագրութիւններէն ես եկայ այն համոզման, որ բռնկումները յոյզի վերնոտութիւն միայն կը ցուցնեն: Իր յուզումնալի ապրումներէն առաջ ամբաստանեալը ունեցած չէ այս բռնկումները: Հիմա ան կը նկարագրէ չատ որոշ կերպով.— Երբ կը տեսնէ իր անցուցած սարսափներուն պատկերները, իրեն պարզորոշ կերպով կ'երեւնան դիակները, ու ան կը զգայ անոնց հոտը: Ապա կուգան բռնկումները, սակայն ասոնց չեն հետեւիր ոչ սովորական ճիչ մը, ոչ ալ ջղաձգութիւններ, ինչպէս որ այդ յաճուկ է վերնոտութեան, այլ միայն հեծեծանք մը ու դող. ու ան վար կ'իյնայ: Այդ բռնկումներուն կազմուածքը այսպէս է: Ան կը վերապրի իր անցուցած սարսափները նորէն այնքան կենդանի կերպով, որ կը մարի: Ինչ որ ան իրականութեան մէջ անցուցած է, կ'ելլէ իր աչքին առջեւ այն աստիճան կենդանի կերպով, որ յառաջ կուգայ նոյն յոյզը, ինչպէս իրականութեան մէջ: Այս կազմուածքը նոյնն է, ինչ որ անօթի մարդու մը քով. ասոր բերանին չուրը կուգայ, երբ կը խորհի կտոր մը լաւ տապակած մսի վրայ: Այստեղ ալ երեւակայութեան միջոցով տեղի կ'ունենայ նոյն ազդեցութիւնը, որ պիտի ըլլար, եթէ մարդը իրականութեան մէջ ուտէր այդ միսը:

Բայց ոչ ամէն մէկը, որ այսպիսի սարսափներ անցուցած է, կ'ունենայ նման բռնկումներ: Միայն հիւանդօրէն տրամադրուած մարդ մը ենթակայ կ'ըլլայ անոնց: Եւ միայն այնպիսիները, որոնք հոգեկան հիւանդ են, նման յիշողութիւններու, նման զերարժէք զաղափարներու պատճառով կը փոխուին իրենց էութեանը մէջ:

Ես ալ, ինչպէս Պրոֆ. Լիփման, այն կարծիքէն եմ, թէ ամբաստանեալին քով այս զերարժէք զաղափարներու հետեւանքով՝ անճնաւորութեան փոփոխութիւն մը կատարուեր է, եւ այդ այն խմաստով, ինչպէս որ նկարագրած է զերմանական հանճարեղ հոգեբոյժ Վէրնիկէ:

Ամբաստանեալը այլեւս չի կրնար իր «իրաւունքին» տիրանալ. իր մերձաւոր - ները մեռած կը մնան: Ան ինծի կ'ըսէր, թէ կեանքը այլեւս իմաստ չունի իրեն համար:

(56 — Շար.)

այս առղանցքը: Պէտք էր համարձակիլ: 60ամեակի Ոգեկոչման Յանձնախումբը, պատիւ իրեն, տուաւ այս յանդուգն որոշումը եւ ժողովուրդը հետեւեցաւ: Ժողովուրդը կը հետեւի երբ տենչը, գործը, չափը ազգային է:

Հոս ուզեցինք, եւ արդէն իսկ ընթերցողը անդրադարձաւ, որ պաստառներու վրայ չկային «քուրբ» եւ «գրաւեալ հողեր» բառերը: Ոտիկանական իշխանութիւնները նախապէս արդիլած էին, խիստ պայմաններ պարտադրած, հակառակ յանձնախումբին տուած ամէն ապահովութեան՝ որ առղանցքը պիտի ըլլայ տոնգնգք եւ ոչ ցոյց, այսինքն՝ խաղաղ, անաղմուկ, կարգապահ, լուրջ: Այս պատճառաւ ալ, 60ամեակի Ոգեկոչման Յանձնախումբը խմբագրած էր բողոքի նամակ ուղղուած Ֆրանսական Հանրապետութեան Նախագահին մատնանշելով վերջին չիչեակ պարագաները եւ ակնկալելով Ֆրանսայի նման ազատութեան եւ մարդասիրական սկզբունքներու ախոյեան երկրէ մը աւելի հակազդողութիւն իր ծագումով Հայ հաւատարիմ քաղաքացիներուն հանդէպ երբ անոնք կը յարգեն չիչեատակը դէպ երբ անոնք կը յարգեն չիչեատակը իրենց նահատակներուն, վերհասատատելով պատմական ճշմարտութիւնները: Այս նամակը կարզացուեցաւ սրահին մէջ եւ ներկայ բազմութիւնը երկարատեւ ծափերով երաշխաւորեց այս նախաձեռնութիւնը:

×

Ոգեկոչման հանդիսութիւնը կատար – ուեցաւ փակէ ոէ Քոնկրէսի ընդարձակ սրահին մէջ, ուր գժբախտաբար, այդ հսկայ բազմութեան մէկ մասը միայն կրցաւ տեղ գտնել: Պատերը կարելի չէր հրել:

Ներկայ էին մեծ թիւով անձնաւորու – թիւններ, յիշենք ի մէջ այլոց՝ Ընկ. վարդապետ՝ ներկայացուցիչը Մարսէյլի Արք. Էշկարէի, Ժ. Գոմիէի՝ նախկին նախարար, Պ. Պարսոմի՝ քաղաքապետ – կան Խորհուրդի անդամ – ներկայացու – ցիչը երեփոխան – քաղաքապետ Կ. Տըֆէրի, Հ. Սարդիս վարդապետ Դաւիթ – եան՝ առաջնորդ Հարաւ. Ֆրանսայի Կաթողիկէ համայնքին, Շահան Տէմէճեան, Նշան Գույումճեան եւ Մակար Նաճար – եան քահանայ հայրերը, Մ. Փիւժոլ՝ երեսփոխան, Տիկին Ս. Տիւփոն–Մարթէն՝ ներկայացուցիչը Իրաւանց Լիկայի, Օր. Ս. Պէճ՝ ներկայացուցիչը «Ժիւսէօ–Քրեթիէն» միութեան, Ժ. Տըլանուա՝ քաղաքապետական Խորհուրդի անդամ, Փ. Վիւքա՝ նահանգային ընդհ. խորհրդատու, Ն. Պոնիֆէ, Ռ. Անէլմ, Մ. Կավա, Բժ. Ժիրպալ՝ քաղաքապետական Խորհուրդի անդամներ, Ժ. Գլ. Պրէօն, Ն. Թիլքոմիրոֆ, Ա. Մելքոնեան՝ նախագահ Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանի եւ բազմաթիւ հայ միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ:

Ոգեկոչման հանդիսութիւնը բացաւ Իվ Գասբարեան՝ յանձնախումբի անդամ, կարդալով պատմական երեք փաստաթուղթեր որոնք չեն կարօտիր մեկնաբանութեան, ինքնին արդէն ցոյց կուտան հայ ժողովուրդի բնաջնջման դիւային ծրագիրը 1915 Մեպտ. 16 եւ Դեկտ. 12ին ղրկուած հեռագիրները Հալէպի նահանգապետին ստորագրութեամբ՝ Ներքին Գործոց նախարար Թալէաթի եւ նոյնպէս թիւ 57 վաւերագիրը ուղղուած տեղահանութեան ընդհ. տնօրէնութեան ստորագրութեամբ՝ Սպտուլահաթ Նուրիի: Ապա ժողովուրդը հրաւիրուեցաւ մէկ վայրկեան ամփոփուիլ ի յիշատակ բազմաթիւը նահատակաց:

Իվ Գասբարեան յայտարարեց որ կազմակերպիչ յանձնախումբը արժանավայել հանդիսաւորութեամբ նշելու համար 60ամեակը եւ զօրաշարժի ենթարկելու համար Մարսէյլի Հայութիւնը, կազմած էր յանդուգն ծրագիր, որ ոմանք գտան անպատեհ բայց ձեր զանգուածային մասնակցութեամբ եւ ներկայութեամբ անոնց իրաւունք չտուիք: Ցետոյ Իվ Գասբարեան պարզեց հայկական պահանջներու էութիւնը՝ ցեղասպանութեան դատապարտում եւ բռնազրաւուած հայկական հողերու վերադարձ:

Առաջին բանախօսը՝ Մէթր Պ. Գիւշիւքեան, երիտասարդ փաստաբան, ցոյց տըւաւ թէ ինչպէս աշխարհը, մեծ Պետու – թիւնները, հակառակ իրենց խոստումնե – րուն, դիւանագիտական խաղերով, չա – հախնդրական նպատակներով տարուած, մեղսակից դարձան Թուրքիոյ ըլլա՛յ հայ ժողովուրդի ֆիզիքական բնաջնջման մէջ (ցեղասպանութիւն), ըլլայ հայ ժողո – վուրդի քաղաքական, դիւանագիտական սպանութեան մէջ (Սեւրի դաշնագրի չգործադրուիլը եւ Լոզանի դաշնագիրը): Բանախօսը պիտի ըսէր.— «Պէտք է կրկնապատկել մեր ճիգերը, լայնացնել մեր գործողութեան դաշտերը, պահանջել Մեծերէն որ ընդունին եւ ընդունիլ տան պատմական անժխտելի ճշմարտութիւնները, որպէսզի Հայերը վերագտնեն իրենց արդար իրաւունքները»:

Ապա խօսք առաւ Հ. Վահան Ծովհաննէսեան, որ խոր ապրումով, մեծ յուզումով եւ միշտ երիտասարդ ոգիով ու հունչով բնորոշեց Ապրիլ 24ը որպէս յիշատակի եւ յաղթանակի օր: Յիշատակի, որովհետեւ մենք կորսնցուցինք մէկուկէս միլիոն Հայեր, ձգեցինք մեր հայրենիքը, մեր հողերը բայց չփճացանք եւ յաղթանակը այսօր մերն է, որովհետեւ վեց միլիոն ենք, աճեցանք եւ սաեղծեցինք եւ մեր տաղանդով, մեր պատմութեամբ, մեր անցեալով տիրապետողի դեր ունինք, իսկ մեր թշնամիները կը մնան խաւարի մէջ: Աղէտ մը որ փարած է իր մշակոյթին, իր կրօնքին եւ իր բարքերուն չի կրնար մեռնիլ: Մենք այսօր կ'ապրինք հայրենիքի մէջ, կ'ապրինք սփիւռքի մէջ և վճռած ենք ունենք դունդ լեցնելով փողոցը եւ հաւաքուելով Նահատակաց Յուշարձանին առջեւ փառաւորելու համար մեր նահատակները:

Ցետոյ մեր սիրելի վարդապետը պիտի ըսէր. «Հոն ուր ազգ մը գերեզման ունի այդ հողը իրեն կը պատկանի: Մեր հողերն են անոնք ուր կառուցած ենք մշակոյթի կոթողներ, ուր չինած ու չհնգուցած ենք, ուր մեր հերոսները իրենց արիւնը թափած են Վանէն, Սասունէն, Մարաշէն մինչեւ Սարդարապատ եւ տոնելով այսօր Ապրիլ 24ը տօնած կ'ըլլանք մեր ամբողջ պատմութիւնը»:

Երրորդ խօսողն էր Դուքան տը Սէսըվալ որ ներկայացուց Թրքական ցեղասպանութեան նպատակները պատմական փաստերու հիման վրայ, նկարագրելով ահռելի տեսարանները եւ ապա ծանրացաւ հայ ժողովուրդի ու Հայաստանի վերածնունդի, ստեղծագործ տաղանդին եւ մշակութային ու քաղաքական զարթօնքին վրայ: Ցարդելի հիւրը բերաւ իր ականատեսի վկայութիւնները այցելած ըլլալով Ե՛ւ Հայաստան Ե՛ւ մեր գրաւեալ հողերը: Դուքան տը Սէսըվալ ի մէջ այլոց պիտի ըսէր. «Այսօր երբ այնքան կը խօսուի արդարութեան մասին, ժողովուրդներու իրաւունքներու մասին, երբ միջազգային յանձնախումբեր, ժողովներ որոշումներ կուտան ցեղասպանութիւնը դատապարտող, ոմանք կ'ուզեն որ չխօսուի հայկական ցեղասպանութեան մասին. ի՞նչպէս կարելի է: Եթէ կ'ուզենք որ ուրիշ ազգեր չկրեն նոյն ճակատագիրը, հարկ է բարձրաձայն մատնանշել թէ ի՛նչ պատահեցաւ 1915ին: Ես կը մաղթեմ, որ իմ երկիրս, Ֆրանսան, որ բոլորէն աւելի կը ճանչնայ Հայերը որոնք միշտ եղած են իր բարեկամները դէշ օրերուն, խաչակրութեան մը գլուխը անցնի պահանջելով արդարութիւն եւ հատուցում հայ ժողովուրդին»:

Այս ոգեկոչման հանդիսութեան աւարտին, Իվ Գասպարեան կարդաց Ժ. Քէսէլի գիրը 60ամեակի առթիւ զոր մեծանուն ակադեմական ղրազէտը ղրկած է «Յառաջ»ին (տես «Յառաջ»ի բացառիկ թիւը, Ապրիլ 24):

Ցետոյ Իվ Գասբարեան պիտի եզրակացնէր այս յիշատակելի օրը ըսելով.— «Փորձեցինք տալ այս օրուան իր արժանաւոր փայլը եւ այս, հակառակ Թուրքիոյ կողմէ եղած ճնշումներուն» եւ ապա կարդաց «Յառաջ»ի Ապրիլ 15ի թիւին խմբագրականը ուր հարազատօրէն կը մատնանշուին այդ ճնշումներու պարագաները եւ օրինակները:

×

Իրապէս 60ամեակը յիշատակելի օր մը եղաւ Մարսէյլի Հայութեան համար: Տեղական մամուլը լայն արձագանգ տուաւ դէպքին: «Լը Մէրիտիոնալ» օրաթերթը կը խորագրէր «5000 մասնակցողներ հայկական ցեղասպանութեան 60ամեակի ոգեկոչման»: «Լը Փրովանսալ» կը գրէր «Երկար տողանցք մը առաջնորդեց բազմահազար Հայեր Փէրիէի անկիւնէն մինչեւ Փրատոյի Հայոց եկեղեցին»:

Կ'ուզեմ վերջացնել այս թղթակցութիւնը Հ. Վահան Ծովհաննէսեանի խօսքերով. «Ես տեսայ որ Մարսէյլի Հայութիւնը կ'ապրի, Մարսէյլի մէջ Հայ կայ, հայ ժողովուրդ կայ, հայ երիտասարդութիւն կայ որ դունդ դունդ փողոց թափած էր. աչքերս արցունքով լեցուեցան»:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԻՓԵԱՆ

ՊԱՏԱՐԱԳԷՆ ՎԵՐՋ...

Ապրիլ 24, ժամը 17·15

Ժան Կուժոն փողոցն ու հրապարակը չփոթած բազմութեամբ ողողուած է. Հայեր են, ոգեկոչումի պատարագէն դուրս կ'ելլեն. 45 վայրկեան վերջ պէտք է էքթուալ գտնուին ծաղկեփունջի դեռեդումին համար. բայց մինչ այդ ի՞նչ ընել:

Էքթուալի ուղղութեամբ չատեր կը սկսին բարձրանալ մայթերն ի վեր, աջ, ձախ կանգ առնելով սրճարաններուն մէջ, երկու ժամ տեւող պատարագէն վերջ քիչ մը «զօրանալու» համար:

Աչքս չէ՞ թողուլ որ այսքան հոծ հայ բազմութիւն մը խառնաչփոթ բարձրանայ — կը խորհիմ ինքնիրենս, 60ամեայ նման բացառիկ առիթով... Դրացիս կ'ուզէ պահ մը սփոփել ըսելով որ քիչ յետոյ փառաւոր պիտի ըլլայ անձանօթ զինուորի շիրիմին առջեւ: Ի՞նչ օգուտ... մինչ այս աքանչելի բազմութիւնը հետզհետէ կը ցրուի: Ցանկարծ կը նշմարեմ դաղութիս ծանօթ եւ երիտասարդ վարդապետներէն մին որ իր փոքր կառքին դլանաձեւ փաթթուած պաստառ մը կը հանէ, կը կանչէ երկու նոր սերնդական երիտասարդներ, բանալ կուտայ պաստառը ու ժողովուրդը կը հրաւիրէ իր եռեւէն քալել: Երբեք պիտի չկարենամ մոռնալ այդ տեսարանը. յանկարծական ինչ մոգութեամբ լայն մայթերը պարպուեցան ու մեր երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները, մայրերն ու հայրերը այդ յանկարծաբանուած պաստառին շուրջ խմբուեցան (որուն ներկերը դեռ թաց կը թուէին) ուր երկու տող միայն կար, զոյգ մը տողեր որ խոստումն էին բովանդակ մեր ողբերգութեան

Ils sont tombés un million et demi
Puisqu'ils étaient fautifs d'être enfants
d'Arménie.

ու թափօրը հետզհետէ մեծցաւ, ափիշներով պատուած կառքեր կը քալէին խումբին առջեւէն ու կողերէն. Ֆրանսուա Փրոմիէ պողոտան փակուեցաւ երթեւեկին առջեւ. քիչ յետոյ կարգը եկաւ Ալբընիւ Ժորժ Սէնքի. մեր երիտասարդ տղաներն ու աղջիկները որ չապիկի պէս հագուած էին ափիշներ, անցորդներուն բացատրական թռուցիկներ կը բաշխէին. ուրիշներ յանկարծակիի եկած այս ինքնաբուխ չարժումէն, անյագօրէն կը լուսանկարէին ամէն անկիւնադարձ. ոտիկանութիւնը անտեղեակ էր տակաւին, մինչ ցուցարարները հասած էին Շան դ'Էլիզէի մուտքին. մտնե՞լ թէ ոչ. յանդգնութիւն էր. ոչ ոքի թոյլ կը տրուի դրաւել աշխարհի ամէնէն չքեղ պողոտան, բացի պետական հանդիսութիւններէ. բայց ո՞վ կրնար կասեցնել այլեւս մեր ընթացքը. չէ՞ որ այնքան արդար եւ այնքան խաղաղ էր մեր ցոյցը. քարեր չունէինք ձեռքերնիս, ոչ ալ ռումբեր՝ գրպանիս, բայց կար մէկուկէս միլիոն նահատակներու արեան կայծը աչքերնուս մէջ... ու քալեցինք... եւ մեր յառաջանալով հսկայ պողոտային երթեւեկը անդամալուծուեցաւ... յանկարծ Յաղթական Կամարին մօտ խըմբուած ոստիկաններէն երկու հոգի կայծակի նման հասան բացատրութիւններ ուղելու եւ ազատելու պողոտան. վարդապետը, որ մայթին վրայէն կը հետեւէր խումբին, ներկայացաւ ոստիկաններուն եւ քանի մը վայրկեան խօսակցութիւն ունեցաւ անոնց հետ. յայտնի վերպով անոնք զոհ չմնացին ու կրկին բարձրացան դէպի Կամար, մինչ հայկ. թափօրը կը յառաջանար հետզհետէ միշտ խտանալով. ոստիկանութիւնը եռուզեռի մէջ էր կամարին շուրջ. անակնկալի առջեւ էին. դժուար էր իրենց կացութիւնը. սակաւաթիւ էին այդքան բազմութեան առջեւ. զարձած էին քաղցրալեղու. կը ներկայացնէին բոլորովին ուրիշ պատկեր մը իրենց սովորաբար վերագրուածէն. այսուհանդերձ պատնէշացան Շան դ'Էլիզէի վերջաւորութեան եւ էքթուալի հրապարակին սկզբնաւորութեան, հաւանաբար անպատելով թարմ ուժերու... իսկ մենք անխոով դերադրգիռ այս անապատելի յաղողութեան առջեւ, կը յառաջանայինք դանդաղօրէն միշտ ցրուելով թռուցիկներ ու դոռալով «մեր հողերը», «մարդասպան Թուրքեր»: Մինչ այդ սուն-կի նման ոստիկաններ բուսան քիչ մը ամէն կողմէ. անոնց պարագլուխներէն մին ձգադրգիռ՝ ցրուելու մասին կը խօսէր իր ենթականերուն, երբ զաղտնի ոստիկանապետ մը (հաւանաբար) արդէն հանդիսացաւ ըսելով որ բախում չունենան ցուցարարներու հետ, որովհետեւ, աւելցուց, ասոնք ցուցարար չեն ալ այլ ծաղկեփունջ զետեղելու եկած են... խեղճ ոստիկանապետը բաւական պրպտած պիտի ըլլայ իր յիշողութեան տեսարկներուն մէջ փնտռելու համար թէ իր ոստիկանական կեանքին ո՛ր օրը այսքան բազմութիւն տեսած է մէկ ծաղկեփունջ զետեղելու համար...:

Հոդ չէ, Պր. ոստիկանապետ, ձեր անվնասութիւնը տեսնելով, մենք ալ մեր պատմութեան բոլոր էջերը թերթատեցինք տեսնելու համար թէ հայ ժողովուրդին ու չինականին անցեալին ո՛ր օրը այսքան ոստիկաններ դիմաւորած ենք առանց արիւն թափելու... Այսօր երկու մխիթարը դիրար դասն ու մենք լռելեայն դաշնակցեցանք իրարու եւ անոր համար մեր այս արդար ցոյցը եւ քու արդար ըմբռնումդ կարգ–կանոնի դիրար չխաչաձեւեցին եւ ամէն ինչ վերջացաւ ընդհանուր փոխ – հասկացողութեան եւ համերաշխութեան մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Գերպ. Հ. Նիկողոս Ծ. Վ. Քեհեայեան եւ Հայ Կաթողիկէ վարդապետաց դասը ցաւով կը հաղորդեն Վիէնի ժողովրդապետ՝

ԼԵՒՈՆ ՎՐԴ. ՔԵՉԻՃԵԱՆԻ

մահը, զոհ ինքնաչարժի արկածի եւ կը խնդրեն հաւատացեալներէն եւ բարեկամներէն աղօթքով միանալ թաղման արարողութեան, որ կը կատարուի երկուշաբթի առաւօտ, Վիէնի:

Զհանգիստ յաւիտենական պարգեւեա նմա տէր:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Խաչիկեան, Տէր եւ Տիկին Ժողէֆ Ռօ, Տէր եւ Տիկին Ցակոբ Ցակոբեան, Օր. Շանթալ Խաչիկեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, անձամբ կամ դրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝

Տիկ. ԽՈՆԱՐՀԻԿ ՑԱԿՈԲԵԱՆԻ
(Ծնեալ Խունկարեան)

մահուան տխուր առթիւ:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

ՀԱՑ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ
ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ Օր

Հինգշաբթի, 8 Մայիս Տօն է Համբարձմանն Քրիստոսի:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին կը մատուցուի Հանդիսաւոր Պատարագ:

Նոյն օրը յատկացուած է Հայ Մանուկներու Հաղորդութեան:

Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ղպրոցներուն աշակերտներն ու Հաղորդութեան համար պատրաստուած Մանուկները եւ Ծնողքները կը հրաւիրուին մասնակցելու Պատարագին եւ Հաղորդութեան:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Հերմինէ Կարապետեանի եւ ընտանեկան պարագաններուն իրենց եղբօր եւ ազգականին Առաքել Առաքելեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, ղրկուելով Պ. Վահրամ Խաչատուրեանի յիշատակին.—

Տիկին Պերճ Զաքրճեան 150 Ֆր, Ազապէկեան ընտանիք 150 Ֆր:

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՄԷՅԼԻ ՄՐՑԱԿՈՑԹԻ ՏԱՆ

ՑԱՆԿ Թ.

Տէր եւ Տիկն Միհրան Նազարեան 200, իվ Տուրկուազեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Ցակոբ Մարգարեան 100Ֆր, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Միլտոնեան 50 Ֆր. Ազատնի Եսայեանի յիշատակին, Պ. Ցակոբ Եսայեան 100 Ֆր. Բարսեղ Հորոյեանի յիշատակին, Հորոյեան Եղբարք 50 Ֆր, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Մանուկեան 20 Ֆր. Ցակոբ Շահինեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Մէգհեան 100 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ժ. Ղազարեան 50, Տէր եւ Տիկին Պօղոսեան 20, Տէր եւ Տիկին Ժ. կարիպեան 20 Ֆր. Թաւրիզ Ղազարեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Նշան Գէհէյեան 50, Այրի Տիկ. Ղազարեան եւ զաւակները 50, Պ. Աւետիքեան 20 Ֆր. փոքրիկն Սօսէ Տէր–Վարդանեանի մկրտութեան առթիւ, Տէր –Վարդանեան ընտանիք 50 Ֆր. այլ առիթով, Տիկին Արշալոյս Նաւարեան 20, Տիկ. Հայկանոյշ Երամեան 10 Ֆր.

Գումար 910

Նախկին գումար 84.680

Ընդհ. գումար 85.590

ՀՐԱԻԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի Մայիս 15, ժամը 20.30ին կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութեան մէկ մասը նորոգելի ըլլալով Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան:

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամի գրասենեակը դիմել գրաւոր ամէնէն ուշը մինչեւ Ապրիլ 30 (77, Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ):

YAN'S CLUB
5, Ave. Reille, Paris 14

EXPOSITION DE GROUPE
DE PEINTURE et DE SCULPTURE

Mardi 6 Mai

Anto — Archak, Ardash — Assadour — Barsoumian — Bezdikian — Daderian — Kazandjian — Pierre Pak —Raphy — Sanoukian — Toros

Suivi d'un colloque

ENTÉE LIBRE

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ԱՌԹԻԻ

ՊՕՄՈՆԻ ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ԶԲՕՍԱՊՏՈՑԸ

ՊՈՒԿ – ՊԻԼԷՐԻ ԴԱՇՏԸ ՄԱՑԻՍ 8ԻՆ

Մեկնում օթոքառով Մայիս 8, Հինգշաբթի ժամը 8.30ին Պօմոնի եկեղեցիին առջեւէն:

Կը հրաւիրուին աշակերտները, իրենց ընտանիքով եւ բարեկամները:

Մանրամասնութիւններու եւ արձանագրութիւնները տեղեկանալ Պ. Թիւթէլեանէ, Պօմոնի եկեղեցւոյ սրահին մէջ, մինչեւ Մայիս 4, ամէն առաւօտ ժամը 9էն 12: Հեռաձայն 93–13–50:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Հայկազեան Վարժարանի տարեկան գաշտահանդէսը որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Ցունիս 8ին կիրակի առաւօտէն մինչեւ ուշ երեկոյ Տեսինի Սանդր Ազրէ–ի գաշտին վրայ:

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին ձեռնարկը Մայիս 31ին:

×

Կապ. Խաչի Առնուվիլ – Սեվրանի պարանոցիկ ճաշը՝ Ցունիս 14ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ Մայիս 31 Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

Nouveau Gymnase, Rue du Théâtre Français

Կը ներկայացուի «ՀՆԱՐՔԸ», մասնաւորապէս Փարիզէն հրաւիրուած «Բեմասէրաց» Թատերախումբին կողմէ, բեմադրութեամբ Պ. Մ. Անտոնեանի:

Տոմսեր գնելու համար դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—

Տիկին Մ. ՇԱՄԻՐԵԱՆ
175, Bld. Liberté, Tél. 62-11-18

Տիկին ՖՐԻՆԿԻԻԼԵԱՆ
32, Rue de la République, Tél. 91-24-98

Պր. ՔԷՕՍԷԵԱՆ
Studio Rex, 2 Rue Bernard du Bois, Tél. 39-16-04

եւ ներկայացման օրը կիշէն եւ կապ. Խաչուհիներուն:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ընկ. ընդհ. ժողովը երեքշաբթի, Մայիս 6, ժամը 20.30ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ ենք լայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս երկուշաբթի Մայիս 5, ժամը 21ին, Իսիի Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

Grossiste à Lyon
RECHERCHE

Fournisseurs de Prêt à Porter féminin.

Tél. : (77) 22-29-67

ՇՈՒԱԳՆԱՑՈՒԹԻԻՆ
Mont St. Michel

17, 18 եւ 19 Մայիս
ՀԱՑ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՇՈՒԱԳՆԵՐԵՑՑ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՑԱՆԻՆ ՄԻՋՈՑ

Sainte-Honorine-des-Pertes (14)
ԶԲՕՍԱՊՏՈՑ ԴԷՊԻ
MONT ST. MICHEL
VILLEDIEU (Ville du cuivre)
DEAUVILLE
ԱՑՑԵԼՈՒԹԻԻՆՆԵՐ
Cathédrale de BAYEUX
Musée d'ARROMANCHES

եւ համաչխարհային Բ. պատերազմի նորմանուիի ցամաքահանման տեսարժան վայրերը եւ գոհուած ամերիկահայ զինուորներու չիրմները

×

Ճոխ սեղան եւ հաճելի մթնոլորտ երեք օրուան ընթացքին:
Շամփուրով խորոված եւ կասկարած ճուկ
Օթոքառը որ կարմիր Խաչի անդամներուն տրամադրութեան տակ պիտի գտնուի երեք օրուան ընթացքին, կը մեկնի Շաբաթ առաւօտ ժամը
7,15 Gare du Nord (Café Curveur)
7,20 Square Montholon (Métro Cadet)
7,30 Gare St. Lazare (Cours du Havre)

Վերադարձ երկուշաբթի ժամը 23ի առեթները: Արձանագրութեան համար հեռաձայնել Նաւասարդեան 985–36–53
Պագըրեան 770–07–25

ԾԱԽԿԵՐՈՒ ՄԱՄՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

GALERIE DE L'UNIVERSITÉ
52, Rue de Bassano — Paris 8e

ARCHAK

EXPOSITION

du 29 Avril au 20 Mai
Ouvert de 13 h. à 19 h. 30
sauf Dimanche et Lundi

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

le voyage en grèce

Mayda BERBERIAN
6, rue de l'Echelle PARIS 1
tél 260 30 20 et 260 67 34
de 9 h. à 19 h. tous les jours

Chaque Samedi et Dimanche du 26 Avril au 15 Juin

SPÉCIAL - CHARTER

Paris - Athènes - Paris

700 Fr.

YASSOU A NOS PRIX GRECE

INTERROGEZ-NOUS POUR D'AUTRES CHARTERS

ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դիմեցէ՛ք ՄԱՑՏԱ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

LE VOYAGE EN GRECE

Ամէն օր ժամը 9էն 19

Savez-vous que vous trouverez à :

AIR FRANCE

AGENCE DES INVALIDES

2, Rue Esnault-Pelterie — 75007 Paris — Métro : Invalides
Téléphone : 551-96-20 — Poste 6-46-55

le meilleur accueil auprès de :

ANAHID BOYADJIAN

pour vos voyages d'affaires
et de tourisme - individuels ou groupes

Ձեր ճամբորդութիւններուն համար, գործի, զբօսաշրջիկութեան, ամիսական թէ հաւաքական,

մի՛ վարանիք

դիմեցէք վերոյիշեալ հասցէին, ուր
ԱՆԱՀԻՏ ՊՕՑԱՃԵԱՆ

լաւագոյն ընդունելութիւն կը վերապահէ ձեզի

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
6
MARDI
6 MAI
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ԱՐԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·290

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.290

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԷԿԻ ՊԱՐՏՈՒԱԾ ԹՇՆԱՄԻՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆԻ ԱԹՈՌԻՆ ՎՐԱՑ

Դաշնակիցներու Գերագոյն Խորհուրդը, որ աշխարհամարտի վաղորդայնին, փարիզ նստած, պարտուած Գերմանիոյ եւ իր դինակիցներուն հաշիւը կը կարգադրէր, 1919 Յունիս 11ին կ'ընդունէր օսմանեան կառավարութեան մեծ–եպարքոս Տամատ Ֆէրիտ փաշայի պատուիրակու – թիւնը, որ Ֆրանսական Տեմոբրասի զրահաւորով եկած էր Պոլսէն։

Ֆէրիտ փաշա Թրքական պահանջներուն իրրեւ հիմ կը ներկայացնէր Ուիլսընի 1918 Յունուար 8ի ծանօթ 14 կէտերը, որոնց գլխաւորն էր ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը։ Երկրորդ յուշագրով մը, փաշան աւելի եւս կը պարզէր օսմանեան կայսրութեան համար ծրագրուած նոր վարչաձեւն ու սահմանները եւրոպական Թուրքիոյ, Փոքր Ասիոյ եւ Արաբիոյ մէջ։

Յուշագրին Փոքր Ասիոյ վերաբերեալ մասին մէկ կէտը կը վերաբերէր Հայաստանի։ Այսպէս՝

«Դ) Այն պարագային, երբ Համաձայնական Պետութիւնները ծրագրեն ճանչնալ երեսանի մէջ հիմնուած Հայաստանի Հանրապետութիւնը, Օսմանեան Պատուիրա – կութիւնը կարելի կը նկատէ բանակցու – թիւններ կատարել սահմաններու ճշդումին համար։ Բաց աստի, յանձնառու կ'ըլլայ ամէն դիւրութիւն ընծայել ա՛յն Հայերուն, որոնք կը փափաքին երկրէն մեկնիլ հաստատուելու համար ճորաստեղծ Հանրապետութեան մէջ»։

Միւս կողմէ սակայն կը պահանջէր արեւելքէն 1914ի ռուսեւթուրք սահմանները, մէջն ըլլալով Մուսուլի եւ Տիարպէքիրի նահանգները, Սուրիոյ նահանգին մէկ մասը՝ մինչեւ Միջերկրական, հիւսիսէն՝ Սեւ ծով։

1919 Յունիս 25ին Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Քլէմանսօ՝ յանուն Դաշնակիցներուն պատասխանեց Տամատ Ֆէրիտ փաշայի՝ ակնարկելով «Թուրք կառավարութեան հրամանով կատարուած» քրիստոնեայ Հայերու ջարդերուն։ Ու խարանեց Թուրքերը՝ յիշելով պատմութեան ընթացքին անոնց կատարած բռնագրաւումները, յաղթանակներն ու պարտութիւնները։ Ցետոյ աւելցուց.

«Սակայն այս բոլոր վիճախութեանց մէջ ներպայի, Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ, չի գտնուիր նոյնիսկ պարագայ մը, որ թրքական տիրապետութեան հաստատումը երկրի մը վրայ բերած չըլլայ աճոր նիւթական բարգաւաճման նուազումն ու մշակութային մակարդակի անկումը։ Ըլլա՛յ ներպայի բրիստոնեաներուն, ըլլայ Սուրիոյ, Արաբիոյ, Ափրիկէի մահմետականներուն Թուրքը բանդում միայն բերաւ ամենուրեք, ուր յաղթեց։ երբե՛ք կարող չեղաւ խաղաղութեան մէջ զարգացնելու ա՛յն ինչ որ շահած էր պատերազմով։ Այս ուղղութեամբ չէ, որ գործած է իր տաղանդը···»։

Շատ խիստ լեզու կը գործածէր Փարիզի Հաշտութեան Գերագոյն Խորհուրդը դատապարտելու համար ո՛չ միայն ցեղասպան Իթթիհատը, այլեւ դարերու ընթացքին իշարու յաջորդող օսմանեան բոլոր կառավարութիւնները, որոնք մահ եւ աւեր սփռած էին դինու զօրութեամբ իրենց դրաւած երկիրներուն մէջ, քանդելով ու կործանելով ամէն ինչ։ Ընդհակառակն մշակոյթն ու քաղաքակրթութիւնը վերելք արձանագրեր էին այն բոլոր վայրերուն մէջ, ուսկից հեռացեր էին վայրագ ու տգէտ Թուրքերը։

Ա՛յսքան անողոք եղեր էին Դաշնակիցները Թուրքիոյ հանդէպ եւ կը սպասուէր, որ անոնք խստիւ պատժուէր։ Պատիժը պիտի ըլլար 1920 Օգոստոս 10ի Սեւրի դաշնագիրը, որ, աւա՛ղ, մեռեալ տառ պիտի մնար։

Մինչ այդ Պոլսոյ մէջ Տամատ Ֆէրիտ փաշա, որ 1919 Մարտ 3ին իշխանութեան գլուխ եկած եւ Մայիս 16ին եւ Յունիս 20ին հրաժարելով իր երկրորդ եւ երրորդ դահլիճները կազմած էր, Սեպտ· 30ին կը քաշուէր Մուսթաֆա Քէմալի ճնշումին վրայ։ Իրեն կը յաջորդէր Ալի Րիզա փաշա, որ 1920 Մարտ 8ին տեղը պիտի տար Ծովային նախարար Սալիհ փաշային, Մայիս 5ին կրկին իշխանութեան գլուխ կուգար Տամատ Ֆէրիտ փաշան մինչեւ Հոկտ· 17։

Անատոլուի մէջ Միլլի չարժումը մեծ ծաւալ կը ստանար։ կացութիւնը կը ծանրանար Կիլիկիոյ մէջ։ Քէմալական «չէթէ»ներ սպառազինուած բռնած էին Ատանայէն դէպի լեռնային Կիլիկիայ տանող ճամբաները։ 1920 Յունուար 20ին կը սկսէր Մարաշի ինքնապաշտպանութիւնը։ Երեք չաբաթ վերջ, Փետր· 11ին Ֆրանսացիներ զաղտնի կը հեռանային Մարաշէն, ուր Հայերը չուրջ տասը հազար զոհեր տուեր էին։ Մարաշի Թրքական «յաղթանակ»ը բարձրացուցեր էր Մ· Քէմալի հեղինակութիւնը ամբողջ Թուրքիոյ մէջ, գաւառէն մինչեւ Պոլիս։

Խորհրդարանական ընտրութիւններ տեղի կ'ունենային երկրին մէջ։ Երեսփոխան կ'ընտրուէին նախկին Իթթիհատական – ներ, որոնք յարած էին Միլլի չարժման։ Խորհրդարանը կը բացուէր Պոլսոյ մէջ 1920 Յունուար 12ին եւ Յունուար 26ին կը քուէարկէր Ազգային Ուխտը (Միսաքը Միլլի), Իզմիրի եւ Սերասքիոյ համագումարներուն մէջ ընդունուած սկզբունքները ամբողջովին իւրացնելով։

1920 Մարտ 16ին Դաշնակիցները զին – ուորական գրաւման ենթարկեցին Պոլիսը եւ ձերբակալեցին բազմաթիւ երեսփոխաններ, զորս աքսորեցին Մալթա։ Ապրիլ 11ին լուծեցին Խորհրդարանը։ Երեսփոխաններէն չատեր գացին Անգարա եւ գործօն մասնակցութիւն բերին Մուսթաֆա Քէմալի չարժման։

Անգարայի Ազգային Մեծ Ժողովի կառավարութիւնը գրաւեց Պոլսոյ սուլթանական իշխանութեան տեղը։ Զեղեալ նըկատեց Սեւրի դաշնագիրը։

Դաշնակիցները 1921 Փետրուարին Սեւրի դաշնագիրը վերաքննելու համար Լոնտոնի մէջ գումարուած խորհրդաժողովին հրաւիրեցին Պոլսոյ կառավարութեան պատուիրակներուն հետ միաժամանակ նաեւ Անգարայի ներկայացուցիչները։

Լոնտոնի մէջ այս վերջիններս դաշտնի բանակցութիւններ վարեցին Անգլիացի – ներուն հետ՝ բոլշեւիկներուն դէմ։ Ան – գարայի Արտաքին Գործակալ Պէքիր Սամի պէյ, որ Մոսկուայի մէջ մեծ աջակցութիւն ձեռք բերած էր ի նպաստ Միլլի կառավարութեան, ստիպուեցաւ հրաժարիլ։

Ֆրանսացիները 1921 Հոկտ· 20ին Անգարայի մէջ ստորագրեցին Ֆրանքլէն – Պույոն – Եուսուֆ Քէմալ համաձայնագիրը, կիլիկիան յանձնելով Թուրքիոյ։

1922 Սեպտեմբերին Թուրքերը պիտի դրաւէին Իզմիրը, ծով թափելով Հելլէնները։

Ցաղթական Դաշնակիցները իրենց մըրցակցութեան զոհեցին Թուրքիոյ քրիստոնեաները։ Եւ 1923ին Լօզանի մէջ յաղթականի աթոռին վրայ բազմեցուցին իրենց երէկի թշնամին, որ հինգ տարի առաջ չարաչար պարտուած էր բոլոր ճակատներու վրայ։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՕՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ ՄԱՐՈՔԻ ՄԷՋ

— o —

ՌԱՊԱԹԷՆ ՓԷՋ
ԽԱՆԴԱՎԱՌ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

— o —

Ֆրանսայի Նախագահը արտակարգ ընդունելութեան արժանացած է Մարոքի մէջ, մանաւանդ Ռապաթէն Փէզ, կիրակի օր, երկուքուկէս միլիոն հոգի համա – խմբուած են ճամբուն վրայ ողջունելու համար Նախագահը։

Երբ Ֆրանսայի Նախագահը Մարոք կը հասնէր Շաբաթ օր, օդանաւէն իջած առեն կը յայտարարէր· «Աղուոր օր մըն է ինծի համար, վեհափառ» ու թագաւորը կը պատասխանէր· «Ինծի համար ա՛լ աւելի աղուոր է»։ Արդարեւ փոխադարձ ոգեւորութիւն մը կայ երկու կողմէ ալ։

Առաջին խօսակցութիւններ ունեցած են արդէն կիրակի օր, եւ հաւանաբար շաբունակուէին Երկուշաբթի, Միջին–Ատլասի մէջ ուր ժիսքար եւ Հասան վայրի խոզ որսալու կ'երթային։

ՈՉ ՄԷԿ ԱՐԴԻՒՆՔ ԿԻՊՐՈՍԻ ՀԱՄԱՐ

— o —

Վիէննայի խօսակցութիւնները դրական ոչինչ բերին քանի այլեւս պարզ է որ «կատարուած իրողութիւնները» միշտ կը չահին։ Ինչպէս «Քոթիտիէն տը Փարի»ն դիտել կուտայ իր խորագրովն իսկ, միակ համաձայնութիւնը որ գոյացած է Նիկոսիոյ միջազգային օդակայանը բանալու «աչքի փոշի» է։ Արդարեւ առկախ երեք հարցեր կան, որոնց ոչ մէկ լուծում գտնուած է։—

Ա) Օտար եւ մանաւանդ Թուրք գօրքերու մեկնումը կղզիէն (40 հազար զինուոր կայ)։

Բ) Թրքական գրաւման չրջանի կրճատումը, համեմատաբար բնակչութեան իր տոկոսին։ (Գրաւած է կղզիին 40 առ հարիւրը 18 առ հարիւր բնակչութեան համար)։

Գ) Ցոյն գաղթականներու վերադարձը իրենց տուները (ուր Թուրքերը տուն–տեղ եղած են)։

Թուրքին ուզածը յստակ է քանի Տէնքթաշ կ'ուզէ որ դաշնակցային դրութիւն մը ստեղծուի կէսուակէս իրաւասութեամբ։

Թուրքերը որոնք Թուրքիոյ մէջ չատ իւրայատուկ ձեւով կ'ըմբռնեն փոքրամասնութիւնը, այսինքն 18 առ հարիւր ներկայացնող համայնք մը, պէտք է գրաւէ կղզիին 40 առ հարիւրը եւ կառավարութեան ալ՝ 50 առ հարիւրը։ Ու Տէնքթաշ կը բացատրէ Թրքական տրամաբանութեամբ, որ այդ այդպէս պէտք է ըլլայ որովհետեւ «դաշնակցութիւն կը նշանակէ հաւասարութիւն երկու համայնքներու միջեւ»։

Ուրեմն հակառակ «բարեկամական մթնոլորտին», բան մը փոխուած չէ Վիէննայի հանդիպումէն ետք, քանի Թուրքը միշտ կը դրաւէ կղզիին 40 առ հարիւրը եւ ամէնէն հարուստ չրջանը եւ 200 հազար յոյն գաղթական միշտ կայաններու մէջ են։ Որոշած են ուրեմն ամիս մըն ալ մտածել ու նոր հանդիպում մը ունենալ Յունիս 5–6ին։

ՁԱԽ Ը

ՄԻԹԵՐԱՆ ՁԵՌՔ Կ'ԵՐԿԱՐԷ ՀԱՄԱՁՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ

Ընկերվարական կուսակցութեան Ազգ· Համագումարը որ նիստ ունէր չաբաթավերջին, որոշեց հրահանգել իր Գործադիր Բիւրոյին, որ ձախի վեհաժողով մը հրաւիրէ։ Այլ խօսքով՝ ընկերվարականները կը փորձեն նոր ձեռք մը երկարել համայնավարներուն եւ Միթերան – Մառէչ – Ֆօռ հանդիպումով մը, վերաքննել տարակարծութիւնները եւ փորձել կրկին միացած Ձախի մը պատկերը պարզել։

Իւմանիթէ չատ կարճ անդրադարձ մը կ'ունենար երկուշաբթի առտու այս մասին եւ կ'ըսէր միայն.— «Ժողժ Մառէչ յայտարարեց թէ Համայնավար կուսակցութիւնը պիտի ուսումնասիրէ ընկերվարական համագումարին թղթածրարը»։

Ֆրանսուա Միթերան, ինք, կ'ուզէ որ համաձայնութիւն գոյանայ ձախի իր ընկերներուն հետ.— «Ընկերվարական կուսակցութիւնը պատրաստ է անյապաղ եւ իր ընկերներուն յարմարելով, հանդիպումներ; խօսակցութիւններ եւ տեսակցութիւններ ունենալ, որոնք կը յուսամ հասարակաց դիմումներու կը յանգին»։

Իր եզրակացութեան մէջ, ընկերվարական պարագլուխը, խոհեմ պիտի ըլլար սակայն ու յայտարարէր.— «Ամէն անգամ որ Ընկերվարական կուսակցութիւնը, յանուն բանուորական դասուն, պիտի կարծէ թէ կարելի է նախընտրել դասակարգերու պայքարը եւ իշխանութեան գլուխ գալը ի վնաս հիմնական ազատութեանց, կրնանք ո՛չ ըսել։ Կը մաղթեմ որ շատ խիստ ըլլանք մենք մեզի հանդէպ, շատ բծախնդիր մեր իրականութեան հետ, շատ յստակ մեր դիմումին մէջ։ Դիմադրենք քարոզչութեան մեր փափաքին եթէ անիկա չի համապատասխաններ իրականութեանց վերլուծումին։ Մարդ երբեք իրաւունք չունի եթէ կ'ուզէ ժողովուրդի մը երջանկութիւնը ընել հակառակ անոր կամքին»։

Քանի մը տողով

ՓՆՈՄ·ՓԷՆԻ Ֆրանսական դեսպանատան պատսպարեալներու մէկ մասը թայլանտ հասաւ։ Ատոնք յայտնեցին թէ դեռ 250 հոգի կայ Ֆրանսական դեսպանատունը։

ՍԱՃԿՈՆԻ ձայնասփիւռը, որ այժմ «Ազատագրութեան ձայնասփիւռ» կը կոչուի, հաղորդեց, թէ Հարաւ· Վիէթնամի վերջին նախագահը՝ Մին, եւ նախկին կառավարութեան 18 անդամներ, որոնք անձնատուր եղած էին, ազատ արձակուած են զինուորական իշխանութեանց կողմէ։ Սայկոն պահանջեց Թայլանտէ, որ վերադարձնէ այն բոլոր օդանաւերն ու թռանները, որոնք փախստականներու կողմէ Հարաւ· Վիէթնամէ Թայլանտ տարուած են։ Օդանաւերու թիւը 129 է։ Քանի օր է ոչ մէկ լուր կար երկու Ֆրանսացի լրագրողներէ եւ դժբախտաբար պարզուեցաւ որ մէկը՝ Կամա լուսանկարչական դպրոցակալութեան Թղթակիցը՝ Միչէլ Լօրան, 27 տարեկան մեռած է, զոհ գնդակի մը երբ կը փորձէր օգնութեան փութալ վիրաւոր իր ընկերոջ, Ֆիկառոյի Թղթակցին։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Ր.

ՊՈՄԲ - ՀԻՄՈՒՆ

Էն էր որ հոսող առուակը մը տարվի հեռուները մը տանի իր բերեն։

Ծովեզերյան տարածութեան մեջ — ուր ոչ մէկ տեսարան կայ, ոչ մէկ գեղեցկութիւն եւ ոչ մէկ հետաքրքրութիւն, ուր ոչ մէկ ինչ կայ եւ ոչ մէկ ինչ կրնայ ըլլալ — միայն ծովն է որ կայ, ծովն է որ կը տիրապետէ, կ՚ուզէ որ ամէն բան ծովուն նմանի։

Ծովեզերքի ամայութեան մէջ, ուր ոչ մէկ ինչ կայ եւ ոչ մէկ ինչ կրնայ ըլլալ, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ապրիլ եւ ոչ մէկ ինչ կրնայ զարգանալ, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ծնիլ եւ ոչ մէկ ինչ կրնայ մեռնիլ, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ նշանակութիւն, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ իմաստ, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ արժէք, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ գոյութիւն, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ էութիւն, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ ներկայութիւն, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ ներգործութիւն, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ ազդեցութիւն, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ կապակցութիւն, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ յարաբերութիւն, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ հետեւանք, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ ազդակ, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ պատճառ, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ նպատակ, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ ուղղութիւն, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ ընթացք, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ զարգացում, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ ծաղկում, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ կատարելագործում, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ ապագայ, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ յոյս, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ ակնկալութիւն, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ հաւատք, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ վստահութիւն, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ ապահովութիւն, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ երաշխիք, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ ապահովագրութիւն, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ պաշտպանութիւն, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ ամրոց, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ պարիսպ, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ պատնէշ, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ պատուար, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ ապաստան, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ հանգրուան, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ հանգրվան, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ հանգրուանք, ուր ոչ մէկ ինչ կրնայ ունենալ ոեւէ հանգրվանք

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Կարապետ Խըտըչեանի մահուան առ – թիւ, Վիլմոմպլի բարեկամներէ ծաղկեպսակէն աւելցած դումարը կը նուիրուի 100 ֆր. կարմիր Խաչին եւ 50 «Յառաջ»ին:

×

Կարապետ Խըտըչեանի մահուան առթիւ Լամ եւ Արիս Տամլամեան 100 ֆր. կը նուիրեն կարմիր Խաչին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

ՀԱՑ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ Օր

Հինգշաբթի, 8 Մայիս Տօն է Համբարձ–մանն Քրիստոսի:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին կը մա–տուցուի հանդիսաւոր Պատարագ:

Նոյն օրը յատկացուած է Հայ Մանուկ–ներու Հաղորդութեան:

Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ղպրոց–ներուն աշակերտներն ու Հաղորդութեան համար պատրաստուած Մանուկները եւ ծնողքները կը հրաւիրուին մասնակցելու Պատարագին եւ Հաղորդութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն–Մօրիսի վարչու – թիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները ի նպաստ ղպրոցին, փոխան ծաղկեպսակի, Հայկանոյշ Վար – դանեանի մահուան առթիւ, Կոստանեան ընտանիք 150, Քէլէկեան – Յովհաննէս–եան ընտանիք (Լիոն) 100, Կոստանեան Գ. 50, Խաչիկեան Հ. 50: Նոյնպէս փոխան ծաղկեպսակի Մանուշ Պօյաճեանի մահ–ուան առթիւ (Փարիզ) Սիմոնեան Վ., Յովհաննէսեան Ս. 50ական, ինչպէս նաեւ Տէրոյեան Կ. 100, իր թոռան մկրտութեան առթիւ, ոմն Լիոնէն 50, ապաքինման առ–թիւ, ոմն Լիոնէն 50 Զատկուան առթիւ:

×

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկե – ղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալու–թեամբ առացած է. Տէր եւ Տիկին Արմե–նակ Թօրունեանէ 1.000 Ֆր. իրենց ծնող–աց յիշատակին եկեղեցւոյ նուիրուած 4 Աւետարանիչներու իւղաներկ նկարներու օծման առթիւ. նոյնպէս նորակազմ երգ–չախումբին 200 Ֆր.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տիկին Սիրարփի Սանթուրճեան 50 Ֆր. կը նուիրէ, ի յիշատակ իր սիրելի քե–ռայրին՝ դրադէտ Տիգրան Զէօկիւրեանի, Ապրիլեան Եղեռնի առաջին զոհերէն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայաստան կառուցուելիք Վասպուրա–կանի յուշարձանին Ֆրանսայի յանձնա – խումբը (Մարսէյլ) շնորհակալութեամբ առացած է.— Օհաննէսեան 500, Մաչոյ–եան Բ. 100, Ազաւնեան Դ. 150, Ներկա–րաեան 100, Սիմոնեան Մ. 100, Ալեք – սանեան Ա. 100, Մալոյեան Ե. 500:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՊՕՄՈՆԻ ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ՁԲՕՍԱՊՈՏՈՑԸ

ՊՈՒԲ – ՊԻԼԼԻՐ ԴԱՇՏԸ ՄԱՑԻՍ 8ԻՆ

Մեկնում օթոքառով Մայիս 8, Հինգ – շաբթի ժամը 8.30ին Պօմոնի եկեղեցիին առջեւէն:

Կը հրաւիրուին աշակերտները, իրենց ընտանիքով եւ բարեկամները:

Մանրամասնութիւններու եւ արձանա – գրութիւնները տեղեկանալ Պ. Թիւթէլ – եանէ, Պօմոնի եկեղեցւոյ սրահին մէջ, մինչեւ Մայիս 4, ամէն առաւօտ ժամը 9էն 12: Հեռաձայն 93–13–50:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղին վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Հինգշաբթի, Մայիս 15, ժամը 3ին Ազգ. Տան սրահին մէջ՝ 295, Ռիւ Պուալօ: Բոլորին ներկա–յութիւնը անհրաժեշտ է:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած կապ. Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին կողմէ, այս Կիրակի, Մայիս 11, ժամը 14էն 19, Սանթր Ամփինթթաթիւ եւ Սոսիալ, Փլաս տը լ'Օթէլ տը Վիլ, 3րդ յարկ, Թիւ 3 սրահը:

RECHERCHONS

Maison d'Importation de Tricots recherche des représentants pour Lyon et Marseille. S'adresser :

Organisation GLORIG

2 bis, Rue J. J. Richard
94 Champigny s/M.

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ընկ. ընդհ. ժողովը երեքշաբթի, Մայիս 6, ժամը 20.30ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըս–լայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԾՈՎԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆ

Mont St. Michel

17, 18 եւ 19 Մայիս
ՀԱՑ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԾՈՎԵՁՆԵՐՈՑ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՑԱՆԻՆ ՄԷՋ
Sainte-Honorine-des-Pertes (14)
ՁԲՕՍԱՊՈՏՈՑ ԴԷՊԻ
MONT ST. MICHEL
VILLEDIEU (Ville du cuivre)
DEAUVILLE
ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Cathédrale de BAYEUX
Musée d'ARROMANCHES

եւ համաշխարհային Բ. պատերազմի Նոր–մանդիի ցամաքահանման տեսարժան վայ–րերը եւ զոհուած ամերիկահայ զինուոր–ներու չիրմները

×

Ճոխ սեղան եւ հաճելի մթնոլորտ երեք օրուան ընթացքին:

Շամփուրով խորոված եւ կասկարած ճուկ

Օթոքառը որ կարմիր Խաչի անդամներուն տրամադրութեան տակ պիտի գտնուի ե–րեք օրուան ընթացքին, կը մեկնի Շարաթ առաւօտ ժամը

7,15 Gare du Nord (Café Curveur)
7,20 Square Montholon (Métro Cadet)
7,30 Gare St. Lazare (Cours du Havre)

Վերադարձ Երկուշաբթի ժամը 23ի ա–տեհնները: Արձանագրութեան համար հե–ռաձայնել Նաւասարդեան 985–36–53
Պագըրճեան 770–07–25
ԾԱԽԿԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Solderie de Luxe
HOMMES ET FEMMES
Propose ses locaux et son organisation de vente à fabricants acceptant le dépôt-vente.
Ecrire ou téléphoner :
MICHEL CHIRINIAN
SOLDERY'S
28, Place du Change
84000 Avignon
Tél. : (90) 81-30-23

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄԱՐՋԱԿԱՆ

U. G. A. D'ALFORTVILLE

Grande Soirée Annuelle

HILTON - ORLY
Samedi 10 Mai de 21 h. à 4 h.

Animée par ARMENIAN'S SUNSHINE et TRIO ATHENEE

VOYAGES EN ARMENIE

EN COLLABORATION AVEC

AÉROFLOT et INTOURIST

Prix par personne au départ de MARSEILLE

F 2800

Départ : 6 Juin — Retour : 19 Juin
4 Juillet — 17 Juillet
18 Juillet — 31 Juillet
1er Août — 14 Août
15 Août — 28 Août
5 Septembre — 18 Septembre
19 Septembre — 2 Octobre

F 2500

Départ : 3 Octobre — Retour : 16 Octobre
7 Novembre — 20 Novembre
26 Décembre — 8 Janvier 76

Ces prix comprennent :

— Transport aérien Marseille — Erévan — Marseille
— Transferts aéroport — Hôtel et V. V.
— Logement en chambre double Hôtel 1ère classe
— Pension complète
— Visite Erévan — Etchmiadzin
— Excursions : Sardarabad — Garni — Kégart — Lac Sévan

IMPORTANT : Inscriptions un mois avant date de départ minimum
Renseignements et résérvations :

toutes agences HAVAS VOYAGES
et Jacques CHELELEKIAN
87 La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 50-89-12 — Lic. 97

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն–Լուի Ս. Գէորգ եկեղ. Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տէր եւ Տիկին Աստիկ եւ Մանիկ Աշ–ճեանցներու ամուսնութեան 50րդ տարե–դարձի ուրախ առիթով՝ Պ. Մինաս Աչ–ճեան 100: Փոքրիկն Ց. Վէրգեանի մկըր–տութեան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Սարգիսեան 150: Փոքրիկն Վարդան Քիւ–րէճեանի մկրտութեան առթիւ, Մարի Քիւրէճեան 100, Յակոբ Քիւրէճեան 50, Պայծառ Քիւրէճեան 20, Մարգրիտ Քիւ–րէճեան 20: եկեղեցւոյ պայծառութեան համար, Տիկին Մ. Շվոռեան, Օր. Ս. Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Մօրուքեան, Մ. Պէրպէրեան, Ն. Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Գալըաքեան 50ական, Մ. Շալճեան 30, Վ. Նորհատեան Ռ. Սեմէրճեան, Պ. Մանոյեան, Ա. Յովհաննէսեան, Խ. Փա–նոսեան, Հ. Մինասեան 20ական, Պ. Գան–տոյեան 25, Ա. Մելիքեան, Գ. Խըտըր – լեան, Գ. Զուքուրեան, Ե. Պօտուրեան 10ական, Տէր եւ Տիկին Մ. Նազարեան, Մ. Յովհաննէսեան, Ն. Գուլումճեան (Ալֆորվիլ) 50ական, Ե. Սիմոնեան 100, Կ. Դարբինեան 50, Թ. Յովհաննէսեան, Ա. Չիլինկիրեան, Լ. Գոսոյեան, Պ. Պէր–պէրեան, Ռ. Ժամկոչեան, Զօրիկեան, Թ. Մուրատեան, Զ. Դաւիթեան, Ն. Պա – պուչեան 20ական, Ա. Շէլէլէկեան 30, Ե–ղիկեան, Ե. Զաքարեան, Եղ. Միքայէլ–եան, Աբիկեան, Ե. Տէր–Պատեան, Զ. Դաւիթեան, Մ. Տէրոէրեան, Վ. Սահակ–եան, Ռ. Ինճէեան, Մարկոսեան Հ., Լ. Յովսէփեան, Ե. Մինասեան, Ժ. Սիմոն–եան, Ե. Կէնճեան, Ս. Փարթամեան, Ա. Յակոբեան, Մ. Մինասեան, Վ. Զօփուր–եան, Վ. Ճամճեան, Զ. Պոզուքլեան, Լ. Գասպարեան, Ն. Պապուչեան, Մ. Պօյէ 10ական Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղե–ցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ըս–առացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները.—

Ողբ. Տիկին Մարգրիտ Մըսըրեանի թաղման առթիւ Պր. Մխաք Թրիքեան 30 Ֆր., Պր. Մ. Թորոսեան եւ Տէր եւ Տի–կին Սարգիս Քէչիչեան 10ական: Ողբ. Մարիամ Պիպիթեանի թաղման առթիւ Տիկին Աղաւնի Գալայճեան 50 (երկու – խումբին), Տիկին Շամիրեան 30, Տիկին Ղեւոնդ Այտընեան, Տէր եւ Տիկին Ն. Մըսըրլեան 20ական (10 երկյախումբին), Տիկին Պերճուհի Աբթինեան, Մ. կոսոլ–եան, Ա. Կարապետեան, այրի Տիկին Անիկ Թէքիրեան 10ական, Տիկին Տէր–Զաքարեան եւ Տիկին Սուքիասեան 20ա–կան (ղպրոցին): Ողբ. Հայկազ Աճէմ–եանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկին Վ. Քիւրքէեան 50, Տէր եւ Տիկին Ա. Վար–դանեան, Գ. Պարոնեան 30ական, Ա. Թո–րոսեան 40, Մինաս Գոճապաշեան 20, Բարսեղ Գամպուրեան 30 (եւ 20 ղպրո–ցին), Ա. Սէմէրճեան, Մուշեղ Էլմաս–եան 30ական (եւ 20 երկյախումբին), Ֆ. Սէմէրճեան, Տէր եւ Տիկին Բանդիեան, Պ. Բարունակեան եւ Գ. Գալուստեան 20–ական (եւ 20 ղպրոցին), այրի Տիկին Ո. Նէվչէհիրլեան եւ Տ. Ներսէսեան 10ական:

×

Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեց–ւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է 50 Ֆր. Պ. Պետրոս Սարգիս–եանէ իր ողբացեալ մօր եւ եղբօր յիշ–տակին:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
7
MERCREDI
7 MAI
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·291

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.291

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ՄԻԼԼԻ» ՇԱՐԺՈՒՄՆ Է ՈՐ ՄԱՀԱՑՈՒ ՀԱՐՈՒԱԾՔԸ ՏՈՒԱՒ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

— o —

Ջինադադարէն ետք Անատուլի մէջ ստեղծուած «Միլլի» (ազգայնական) շարժումն է, որ մահացու հարուածը տուաւ Հայութեան:

«Հայութիւն»ը պէտք է հասկնալ իր լայն առումով, — այսինքն Արեւմտահայն ու Արեւելահայը միանգամայն, առանց սահմանային զատորոշումին:

Պէտք չէ մոռնալ, որ քէմալական Թուրքիան է, որ քանդեց անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, բացայայտ քաջալերութեամբ, աւելի ճիշդ մեղսակցու – թեամբ, ու նաեւ նիւթական ու ռազմական անսահման աջակցութեամբ Մոս – կուայի:

Դարձեալ Անգարայի «Միլլի» կառավարութեան կազմակերպած հրոսակներն էին, որ կիլիկեան հայաքաղաքները արեան մէջ խեղդեցին, 1919էն սկսեալ, օգտուելով զանոնք գրաւող օտար զինուորներու տկարութենէն: Եւ 1920ի աշնան Հայաստանը անվնաս դարձնելէ ետք, Թուրքերը 1921ի վերջաւորութեան տիրացան նաեւ պատմական Կիլիկիոյ, ընդմիշտ յօդս ցնդեցնելով «Հայկական օճախ»ի երազը: Այստեղ ալ ակներեւ էր օտարի մեղսակցութիւնը:

Կարելի չէ ուրանալ պատմութիւնը:

Ի՞նչպէս ծագում առաւ «Միլլի» շարժումը:

Տարածուած ընդհանուր կարծիքն ա՛յն է, որ անիկա ծնաւ իբրեւ հետեւանք հեղլէն բանակին կողմէ Իզմիրի գրաւման, համաձայն Դաշնակիցներու Գերագոյն Խորհուրդին որոշման: Սխալ է այս ենթադրութիւնը: Հելլէն նաւատորմը 1919 Մայիս 15ին է, որ զինուոր ցամաք հանեց Իզմիր: Մինչդեռ «Միլլի» շարժումը սկսած էր աւելի կանուխ, տարուան սկիզբները, Մուսթաֆա Քէմալէն առաջ: Ցանցառը յաղթական դաշնակիցներն էին, որ չգործադրեցին Մուդրոսի Զինադադարին նշդ յօդուածը, — «Թրքական բանակի անմիջական զօրացրումը»: Անատոլուի մէջ գտնուող ութ զօրաբանակ – ներու մեծաւորները անմիջապէս վերա – կազմուեցան իրենց սպաներով եւ սպա – յակոյտներով: Նոյնպէս Անատոլուի մէջ համախմբուեցան Միջագետքէն եւ Սու – րիայէն քաշուող զինուորները: Քեազիմ Քարապէքիր փաշայի 15րդ զօրաբանակը ամբողջացած էր իր դիրքերը էրզրումի մէջ: Զէնքի եւ ռազմանիւթի մթերանոց – ները Անատոլուի, մանաւանդ Անգարայի եւ Սեբաստիոյ մէջ անխախտ կը մնային: 1919 Մայիսին 250 Թուրքեր կը յարձակէին կէլիպոլուի զինուորական մթերա – նոցին վրայ եւ կը գրաւէին հազարաւոր հրացանները, զոր գաղտնի կը զրկէին Անատոլու: Դաշնակիցները կը քնանայի՞ն թէ դիտմամբ աչք կը գոցէին...:

Հելլէններու ցամաքահանումէն երեք ամիս առաջ, 1919 Փետրուար 11ին Ռըմնէ փիւռ Իզմիրէն կը հեռագրէր Թանի.—

«Իթթիհատի կազմակերպութիւնը կը շարունակէ գործել Փոքր Ասիոյ մէջ, ուր երիտասարդ Թուրքերը բանակէն արձակ – ուած զինուորներուն ձգած են իրենց զէնքերը եւ ուր հրոսակներու ընդարձակ ցանց մը կը կազմակերպուի գաղտնօրէն: Այս շարժման հեղինակները զանգուած – ներուն կը քարոզեն տեսակ մը բոլշեւիկութիւն, մղելով զանոնք հողեր գրաւելու: Նպատակնին է բնաջնջել քրիս – տոնեայ սեփականատէրերը· նոր հալածանք մը կը պատրաստուի»:

Փարիզեան ծանրագլուխ թերթի թղթակիցը կը թելադրէ անյապաղ Մակեդոնիոյ բանակէն զօրաբաժին մը ղրկել՝ գրաւելու համար երկաթուղիները եւ ձեռք առնելու Թուրք ոստիկան – զօրքի հրամանատարութիւնը:

Թէեւ անհաւատալի, սակայն դառն իրականութիւն է, որ Թուրքիան գրաւելէ անմիջապէս վերջ յաղթական դաշնակից – ները իրարու հետ մրցումի ելան զայն սիրաշահելու համար: Կիլիկիան պարպող Անգլիացիները զաղտնի զէնք ու ռազմանիւթ յանձնեցին Թուրքերուն, ըսելով որ ուրիշներ պիտի գան իրենց մեկնումէն վերջ եւ կրնան պէտք ունենալ անոնց...:

Իրականութիւն է նաեւ ա՛յն, որ անգլիական բանակի հայ թարգմաններս 1919ի ամառը սրտի ճմլումով կը տեսնէինք Եգիպտոսի գերանոցներուն մէջ արգելափակուած Թուրք գերիներուն մաս մաս ազատ արձակումը եւ անգլիական նաւերով Թուրքիա տարուիլը, երբ ո՛չ մէկ հաշտութեան դաշնագիր էր կնքուած օսմանեան կառավարութեան հետ: Այդ գերիները զացին միանալու «Միլլի» ուժերուն:

Պոլիսը գրաւող յաղթական Դաշնակից – ները «Նիւրէնպէրկ» չկազմակերպեցին՝ դատելու եւ պատժելու համար պատե – րազմի յանցաւորներն ու հայկական ցեղասպանութեան հեղինակները: Գլխաւոր յանցաւորները արտասահման փախած էին: Մնացեալները ապաստանեցան Անատոլու, ուր «Թիւրք Օճաղը»ները եւ Իթթիհատական ակումբները կը շարունակէին իրենց գործունէութիւնը ըստ առաջնոյն, առանց ընդհատման: Անոնք գրկուեցան միայն պետական մարմիններու մէջ գտնուելու իրաւունքէ:

Ճակատագրական դեր կատարեց Տա – մատ Ֆէրիտ փաշայի գահակալին այն որոշումը, որով Անատոլու կը ղրկուէր Մուսթաֆա Քէմալ փաշան, իբրեւ քննիչ երրորդ զօրաբանակի (Ամասիա), գլխաւոր պարտականութիւնն ըլլալով հսկել անդորրութեան պահպանման: 1919 Մայիս 19ին Պոլսէն դէպի Սամսոն ճամբայ ելաւ Մ. Քէմալ եւ փոխանակ կատարելու իրեն սահմանուած առաքելութիւնը, ապստամբեցաւ Պոլսոյ կառավարութեան դէմ եւ լծուեցաւ «Միլլի» շարժման կազմակեր – պութեան:

Հողը պատրաստ էր արդէն: Իթթիհատական էր Մուսթաֆա Քէմալ: Իր շուրջ համախմբուեցան իր մեծ ու պզտիկ բոլոր նախկին ընկերները: «Թուրքիան Թուրքերուն» նշանախօսքը արձանագրեր – ուեցաւ «Միլլի» շարժման դրօշին վրայ: Թուրքիոյ բոլոր չրջանները արձագանգ տուին Մ. Քէմալի կոչին: 1919 Յուլիս 10/23ին, Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակման 11րդ տարեդարձի օրը էր – զրումի մէջ գումարուեցաւ շարժման առաջին համագումարը: Նոյն տարուան Սեպտեմբերի սկիզբը Սեբաստիոյ երկրորդ համագումարը վաւերացուց էրզրումի որոշումները:

Գլխաւոր որոշումն էր՝ «Ո՛չ մէկ բիզ հող Հայերուն եւ Յոյներուն»:

Միլլի շարժումն է, որ մահացու հարուածը տուաւ Հայութեան:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՄՊՈՃ ԵՒ ՎԻԷԹՆԱՄ

Ֆրանս–Սուար Երկուշաբթի իրիկուն կը յայտնէր թէ լուռ պիտի մնայ ինչպէս իր պաշտօնակիցները Քամպոճի անցուդարձերուն վերջ Ֆրանսացիք Թայլանտ չեն հասած: Արդարեւ կը թուի թէ փնոմ–փէն թէ այլուր բաւական մաքրագործումներ եւ զանգուածային դնդակահարութիւններ կ'ըլլան: Նման հաստատումներ կ'ընեն Ուաշինկթընէն եւ Արտաքին Նախարարութեան բանբերն ալ կ'ըսէ թէ այն լուրը ըստ որուն 80–90 սպաներ (հանրապետական բանակի) իրենց կիներով զնդակահարուած են, հաւաստի աղբիւրներու լուր է եւ թէ վրէժխնդրութիւնները կը չարունակուին: Նիւզ–Ուիք ալ կը հաստատէ որ արեան լոգանք մը կը պատրաստուի Քամպոճ, ուր արդէն քանի մը հազար հոգի զնդակահարուած են:

×

Վիէթնամի գաղթականները անբաղձալի տարրեր դարձած են եւ չատեր ալ արդէն չատ սուղ վճարած են իրենց գաղթականութեան իրաւունքը: Արդարեւ, նախ գաղթական ուզող չատ չկայ, ապա ամերիկեան սպայ մը պատմած է որ կարգ մը Հարաւային Վիէթնամցիներ Սայկոնէն կրցած են հեռանալ չնորհիւ ազգականական կապի կեղծ յայտարարութեանց, երդումի տակ, զորս Ամերիկացիք ոսկիի գինով ծախած են: Ամերիկացի զնդապետ մը ըսած է թէ Ամերիկայի մը պարծենցած է որ 48 Վիէթնացիի յայտարարութիւն ստորագրած է իւրաքանչիւրը 3000 տոլարի: Մնաց որ այն գաղթականները որոնք Ամերիկա կը հասնին, մանաւանդ աղքատները, լաւ չեն ընդունուիր եւ ամերիկեան հանրային կարծիք մըն ալ կայ որ իրենց դէմ է:

Քալիֆորնիոյ մէջ, աղքատ թէ մեծահարուստ, պնակ մը ապուրի համար, պոչ բռնած են: Կան ոմանք որոնք ոսկիով եկած են ու հաց–պանիրի հոգ չունին, ուրիշներ որոնք Ֆրանսական մշակոյթով սնած են ու չեն կրնար վարժուիլ ամերիկեան ապրելակերպին:

Քանի մը տողով

ՅՈՅՆ – ԿԻՊՐԱՅԻ համայնքին պետը Քլերիտէս մերժեց Թրքական առաջարկը, միասնաբար վարելու Կիպրոսի հանրային սպասարկութիւնները: Թուրք համայնքը պէտք է ներկայացուի կղզիին սպասար – կութեանց մէջ բայց «չեմ ուզեր նկատի իսկ առնել կէսուակէս մասնակցութեան առաջարկը»: Քլերիտէս Վիէննայէն Ա– թէնք գնաց: Միւս կողմէ ալ Տէնքթաշ եւ Թուրք պաշտօնական անձնաւորու – թիւններ յայտարարած են թէ Վիէննայի խօսակցութիւնները «լաւ սկիզբ» մը ունեցած են: Տէնքթաշ Անգարա կը գըտնուի ուր կը խորհրդակցի կառավարութեան հետ:

ՀԻՒՍ. ԻՐԼԱՆՏԱՑԻ ընտրութեանց մէջ բացարձակ մեծամասնութիւն ապահոված են ծայրայեղ բողոքականները: 78 աթոռներուն 46ը ձեռք ձգած են:

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

ԻՆՉ ԿԸ ԳՐԵՆ ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ

— o —

Անշուշտ Թուրքերը լուռ չեն մնար Ապրիլեան վաթսունամեակի առթիւ: Ստորեւ առաջին «ճմոյշ» մը լոյս տեսած Կիւնայտընի մէջ, էրտողան Ալբաճ ստորագրութեամբ:

«Արտաքին եւ ներքին պատերազմներու յանցապարտները ոչ թէ այդ երկիրները կամ ժողովուրդներն են, այլ իրենց շահախնդրութեան համար զանոնք պատերազմի մղողները: Պազիլ Զախարոֆի եւ Կիւլպէնկեանի պէս հայ առեւտրականներ մեր երկրին մէջ քաղաքային պատերազմի մղեցին Հայերը եւ այս կռիւին մէջ Թուրքեր ալ մեռան, Հայեր ալ:

«Զախարոֆի եւ Կիւլպէնկեանի նման զրգռիչներ եւ շահախնդիրներ անպակաս եղան աշխարհի վրայ, եւ այս պատճառաւ կռիւները եւ պատերազմները չդադրեցան: Հիմա ալ Թոմաս Օ'Նէյլ եւ իր համախոհները իրենց հետ առեր են ուրիշ հայազգի Քոնկրէսական մը, Հէնրի Հէլբեռնեանը եւ կը պնդեն թէ 1915ին Թուրքերը 600 հազար հայ ջարդեր են, հետեւաբար Ապրիլ 24ը պէտք է հռչակել «մարդուն գործած զուլումի օրը, ընդդէմ մարդուն»:

«Այս գայլերը, որոնք գառնուկի մորթ հագած են, իրականութեան մէջ կը ձգտին միակ նպատակի մը, այն է՝ Ամերիկայի յունական ծագում ունեցող ընտրողներու քուէները որսալ: Այս դիտաւորութեամբ կ'ուզեն Թուրքեւհայ Թշնամութիւն մը ստեղծել, ժողովուրդները Թշնամի դարձնել իրարու, մարդիկը իրարու դէմ կռիւի մղել:

«Այս կործանարար գրգռութեանց հետեւանքով է որ Ամերիկայի բնիկները եւ բուն հողատէրերը խմբովին բնաջինջ եղան: Այդ տեղացիները այսօր անգամ բնակավայր մը չունին, եւ կ'ապրին տեսակ մը քէմփերու մէջ, որոնց «ազգարակ» անունը կուտան: Ահաւասիկ մարդուն զուլումը մարդուն դէմ: Առեղծ սեւամորթները Ափրիկէի ազատ բնիկներն էին, այժմ գերիէ տարբերութիւն չունին: Ահա զուլում մը եւս:

«Շահախնդիր փոլիթիքաճիները երբ կը տեսնեն որ Պետութեան նախագահը իրենց չահերուն չի ծառայեր, անվարան եւ անսարսուռ կը սպանեն իրենց իսկ ընտրած Հանրապետութեան նախագահը, որուն զաւակները որբ կը թողուն:

Շահախնդիր Ամերիկացիները չէի՞ն որ հարիւր հազարաւոր թոն ռումբ նետեցին հարաւ – արեւելեան Ասիոյ ժողովուրդներու գլխուն եւ պատճառ եղան որ հարիւր հազարաւոր մարդիկ մեռնին, թէ՛ Ամերիկացի, թէ՛ Վիէթնամցի, թէ՛ Գամպոճցի կամ Քորէացի: Այս ալ չէր բաւեր, դադրեցուցին իրենց յատկացուցած օգնութիւնը այդ ասիական ժողովուրդներուն եւ զանոնք միս–մինակ թողուցին իրենց բախտին հետ:

«Ամերիկեան Քոնկրէսը, որ անթիւ անհամար սխալներ գործեց իր որոշումներով եւ մի առ մի վշտացուց բարեկամ երկիրները, հիմա ալ կը չանայ Թուրքեւհայ Թշնամութիւն մը ստեղծել: Պէտք չէ զարմանալ: Միայն թէ Ամերիկա եթէ չուզեր կորսնցնել բարեկամ երկիրները, եւ կը փափաքի իր իսկ չահերը պաշտպանել, պէտք է վերջ տայ այս չահախնդրական գրգռութիւններուն, որոնց հետեւանքով այսօր մաքուր էջ մը չմնաց ամերիկեան պատմութեան մէջ»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՎԱՂՈՒՑ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

Ա. ՀԱՅԿԱԶՅԱՆ

«ՊԱՅԱՆ» ՀԱՆԴԵՍԻ ԱՌԱՋԻՆ ԱՄՓՈՓՈՒՄԸ (*)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՐՎԵՍՏԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԳՈՅՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ՀԱՐՑԵՐԸ

Ա. ՀԱՅԿԱԶՅԱՆ

Ամեն հասարակական գիտության մեջ, ինչպես և արվեստագիտության մեջ, կան հարցեր, որոնք ամենից առաջ ուշադրություն են գրավում, որոնք ամենից առաջ ուսումնասիրության են կանչում։ Այդ հարցերը կարելի է անվանել հիմնական հարցեր։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են լուծում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են ուսումնասիրություն։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են պարզաբանում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են ճշտում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են ամրապնդում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են զարգացում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են հարստացում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են խորացում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են ընդլայնում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են ամբողջացում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են կատարելագործում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր մակարդակի բարձրացում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր որակի ստեղծում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր տեսակետների մշակում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր մոտեցումների որոնում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր ուղիների հետազոտում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր մեթոդների կիրառում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր միջոցների գործադրում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր հնարների կիրառում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր ձևերի ստեղծում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր արտահայտչամիջոցների գտնում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր լեզվի ստեղծում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր ոճի ստեղծում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր մանրամասների ավելացում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր գույների կիրառում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր ներդաշնակությունների հաստատում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր հակադրությունների ստեղծում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր ռիթմերի գտնում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր մեղեդիների հորինում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր ներդաշնակությունների ստեղծում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր պոլիֆոնիկ հյուսվածքների կերտում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր ձայնավորումների գտնում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր ձայնադրության եղանակների մշակում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր նոտագրության համակարգի ստեղծում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր կատարողական ոճի ձևավորում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր կատարողական դպրոցների հիմնում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր կատարողական ավանդույթների հաստատում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր կատարողական ավանդույթների ստեղծում։ Դրանք ամենից առաջ պահանջում են նոր կատարողական ավանդույթ

ՊՈՄԻՆ - ՀԻՄՈՐՈ

Ի. Ռոմեն Գիլոմեո որ յաճախ գոռում էր այս բառերը մի բերանի, բայց երբեք իր ընտանեկան էջն իսկ չէր պատրաստած այն ատեն, երբ ինքնին հասկնալի դարձած էր, որ ինքը պիտի ամուսնանար, — Ռոմեն Գիլոմեո, երբ ես ատոր հետ խոսեցայ, որ ինքը ամուսնանայ, ինձմէ խնդրեց որ ես ալ ամուսնանամ, որպէսզի ինքը ալ կարենայ ամուսնանալ, ես ըսի, որ ես կ՚ամուսնանամ, երբ որ ինքը ամուսնանայ, ես ալ կ՚ամուսնանամ, ոչ մէկ վայրկեան առաջ, ոչ ալ մէկ վայրկեան ետք։ Ես ըսի, որ ես ամուսնանամ, երբ որ ինքը ամուսնանայ, որովհետեւ ես գիտէի, որ ինքը երբեք պիտի չամուսնանայ։ Ես գիտէի, որ ինքը երբեք պիտի չկարենայ ամուսնանալ, որովհետեւ ինքը ամէն անգամ, որ կը սիրահարուէր, կը սկսէր ծիծաղիլ, ու ես գիտէի, որ ինքը պիտի չկարենայ ամուսնանալ, որովհետեւ ինքը ամէն անգամ, որ կը սիրահարուէր, կը սկսէր ծիծաղիլ։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Պ· Մեսրոպ Տէր-Գրիգորեան 200 ֆր· կը նուիրէ Հայ Դատի յանձնախումբին եւ 50 ֆր· «Յառաջ»ի ի յիշատակ Սալնո – ձորի 300 հազար նահատակներուն։

(Տառանալ «Յառաջ»էն)։

×

ՏԷՍԻՆ ։— Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Պասմաճեան, իր ողբացեալ ամուսնոյն Հրանդ Պասմաճեանի յիշատակին, զոհ թրքական վայրագութեան, կը նուիրէ 50 ֆր·, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան եւ 50 ֆր· «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մատլէն Եավէրի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւններ Մարս· Պոլ· Մշակութային Միութեան ձեռամբ Պոլսոյ Հայ Ազգ· Պատրիարքարանի Փոքր Ասիոյ Պոլիս գաղթող հայ գաղթականներու ի նպաստ ։—

Պր· Միքայէլ Եավէր ընտանիք 500, Պր· Յարութիւն Տիարեան (Փարիզ) 1000, Պր· Բարսեղ Տիարեան (Փարիզ), Պր· Յ· Թորիկեան ընտանիք (Նիւ Եորք) 300ական, Պոլս· Մշակ· Միութիւն (Մարսէյլ) 200, Տէր եւ Տիկին Մ· Փափազեան եւ մայր Ճիհանեան (Փարիզ), Պ· Սուբ Փափազեան 100ական, այրի Տիկին Զարդարեան, Տէր եւ Տիկին Զարդարեան 200ական, Պ· Լեւոն Էքէրեան ընտանիք, Պր· Հրաչ Մարտիրոսեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Աբսլան 100ական, Պր· Յակոբ Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Շամլրեան 50ական, Մէնէքշէկիոց եւ Սարգսեան ընտանիք, Տոքթ· Ալֆոնս Պիպէոեան, Տոքթ· Դաւիթեան եղբարք 100ական, Պ· Թորոս Յովսէփեան ընտանիք 200, Պ· Գէորգ Էմմէրեան ընտանիք 150, Մէթր Ա· Վարժապետեան ընտանիք, Տիկին Սիրանոյշ Էտուար Կիւմիւշեան 100ական, Սարաֆեան ընտանիք, Կիւլլիւտէրէ ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Շահնուր Ճիհանեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Պօղոսեան Վահան, Տէր եւ Տիկին Գինոսեան 30ական, Պ· Մաթիէօ Պառալի Օրմանիք 60, Տէր եւ Տիկին Աբգէն Նորոյեան, Պր· Կարապետ Ա· Պօղոսեան, Տիկին Տիրատուրեան 50ական, Պր· Վահրամ Եաղճեան ընտանիք 30, Սարգիս Զէօրէքճեան 10, Մարտիրոս Մինասեան ընտանիք 20, Մարտիրոս Կարապետեան ընտանիք 10, Տէր եւ Տիկին Փարիզէ 50։

(Առաջին ցանկը կը շարունակուի)։

Նոյն տխուր առթիւ եղած են նաեւ հետեւեալ նուէրները։—

Պր· Կարապետ Ա· Պօղոսեան, Հայ Կարմիր Խաչին 50, Հայաստան դրկուելիք արեստ· ոտքին համար 50, Պոլս· Մշակ· Միութիւնը «Յառաջ»ի բարգաւաճման 300 Ա.Շխարհին 150, Պոլս· Բուլուսին 200, «Մարմարա»յին եւ «Արշալոյս»ին 100ական։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ալֆորվիլէն Տիկին Զարուհի Քէշիշեան 200 ֆր· կը նուիրէ «Ապրիլ 24»ի Բացառիկին առթիւ։

×

Սեվրանէն Պ· Աւետիքեան 50 ֆրանք կը նուիրէ։

×

Մարսէյլէն Պ· Հայկազ Պօղոսեան 30 ֆրանք կը նուիրէ։

×

Ճանիկեան ընտանիքը 20 ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ի, առ ի դնահատութիւն Ապրիլ 15ի եւ 24ի ֆրանսերէն խմբագրականներուն։

ՆՈՒԷՐ

Հրանդ եւ Արտաշէս Սարեան եղբայրները, Ռուբէն Մաղազաճեանի մահուան առթիւ կը նուիրեն 100 ֆր· Իմմիրի եւ ջրջաններու Հարկնկ· Միութեան։ Նոյն նպատակով խումբ մը ղրացի խանութպաններ 150, իսկ ամն 100 ֆր· կը նուիրեն։ Նոյնպէս այրի Տիկին Զարուհի Պետրոսեանի մահուան առթիւ հայրենակից Վահրամ Ոսկանեան 50 ֆր· կը նուիրէ Միութեան։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լուի Ս· Գէորգ եկեղ· Թաղական Խորհուրդը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ դրամարները ։—

Զ· Քէօսէեանի մահուան 2րդ տարելիցին առթիւ՝ Պր· Սարգիս Քէօսէեան 100։ Բ· Հորոյեանի մահուան 2րդ տարելիցին առթիւ՝ Հորոյեան եղբարք 100, Վ· Մուրատեան 50, Ա· Մանուկեան 20։ Կ· Անդրիկեանի մահուան 6րդ տարելիցին առթիւ այրի Տիկին Վ· Անդրիկեան 70, Տէր եւ Տիկին Ն· Պարաչեան 50, Գր· Անդրիկեան 50։ Ա· Սերգիսեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Բ· Սերգիսեան 50, Ա· Մակարեան 20, Գր· Գրիգորեան 20։ Յ· Համբարձումեանի մահուան 4րդ տարելիցին առթիւ՝ այրի Տիկին Տ· Համբարձումեան 50։ Գ· Գաբրիէլեանի հոգ· առթիւ՝ այրի Տիկին Ա· Գաբրիէլեան 50։ Վ· Ելքովանեանի հոգ· առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Վրէժ Ելքովանեան 200։ Ճ· Տօնապետեանի հոգ· առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Տօնապետեան 50։ Զ· եւ Ն· Գազէզեաններու հոգ· առթիւ՝ Պր· Վ· Գազէզեան 30։ Ա· եւ Կ· Սիվազլեաններու հոգ· առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Կ· Սիվազլեան 25 ֆր·։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս· ԽԱՉ - ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Համբարձման տօնին առթիւ Մայիս 11, կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։ Օրուան երգեցողութիւնները կը կատարէ Իսիի նորակազմ երգչախումբը, առաջնորդութեամբ Պր· Հրանդ Ազէմեանի։

ԹԼԻՒԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած կապ· Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին կողմէ, այս կիրակի, Մայիս 11, ժամը 14էն 19, Սանթր Ամմինիսթրաթիւ եւ Սոսիալ, փլաս տը լ'Օթէլ տը Վիլ, 3րդ յարկ, թիւ 3 սրահը։

RECHERCHONS

Maison d'Importation de Tricots recherche des représentants pour Lyon et Marseille. S'adresser :

Organisation GLORIG

2 bis, Rue J. J. Richard
94 Champigny s/M.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1975 – 1976

Ուսումնական տարուան արձանագրութիւնները բացուած են։ Մնողքները որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկներուն Ֆրանսական պետական ծրագրին հետ, տալ նաեւ հայերէի դասախարակութիւն, կրնան անվարան զանոնք յանձնել Հայ Վարժարանին։

Դիմել դպրոցի Տեսչութեան։—
DIRECTION TEBROTZASSERE
1, Bd. du Nord
93340 LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ ։— Հ· Յ· Դ· Փոթորիկ խմբի ընկ· ընդհ· ժողովը երեքշաբթի, Մայիս 6, ժամը 20·30ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ· Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ ։— Հ· Յ· Դ· Սարգիս Մլնասեան Ենթակոմիտէն ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին Ծանօթ Հաւաքավայրը։ Կը խնդրուի ճշտապահ ըլլալ։

×

ՇԱՒԻԼ ։— Հ· Յ· Դ· Արղութեան խմբի ընկերական ընդհ· ժողովը այս Շաբաթ (Մայիս 10) երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ· ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղին վարչութիւնը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Հինգշաբթի, Մայիս 15, ժամը 3ին Ազգ· Տան սրահին մէջ՝ 295, Ռիւ Պոսալօ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Grossiste à Lyon
RECHERCHE

Fournisseurs de Prêt à Porter féminin.

Tél. : (77) 22-29-67

ՀՐԱՒԻՐ ԸՆԴՀ· ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ· ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի Մայիս 15, ժամը 20·30ին

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Հայկազեան Վարժարանի տարեկան դաշտահանդէսը որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Յունիս 8ին կիրակի առաւօտէն մինչեւ ուշ երեկոյ Տեսիլի Սանդը Աէրէ-ի դաշտին վրայ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆ

U. G. A. D'ALFORTVILLE

Grande Soirée Annuelle

HILTON - ORLY
Samedi 10 Mai de 21 h. à 4 h.

Animée par ARMENIAN'S SUNSHINE et TRIO ATHENEE

Voyage en Arménie

du 14 au 28 Juin

Organisé par SEVAN - VOYAGES

Accompagné par Varoujan Sarkissian

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅՈՒՆԻՍ 14ԷՆ 28

prix : 3100 F

Ամանագրութիւն ։—

sevan voyages

50, Cours de la Liberté — Lyon
Tél : 60 - 13 - 66

POUR PARIS

mondotours

2, rue de Sèze Paris 9e — Tél. : 266-50-12 et 073-32-64

Pour tous vos voyages, toutes destinations, en individuel ou en groupe, faites-vous confiance, nous nous efforcerons de vous conseiller et de vous assurer le meilleur service aux meilleures conditions.

LES VENDREDIS DE LA QUATRA

VENDREDI 23 MAI A 21 H

SOUS LE HAUT PATRONAGE ET LA PARTICIPATION DE

ARNO BABADJANIAN

CONCERT DE GALA QUATRA 75

AVEC LE CONCOURS DE

KATSARIS - KANTOROW - MULLER
DIEDERICH - KOULAKSEZIAN

RESERVATION : 260-74-78

MUSÉE GUIMET 6 PLACE D'IÉNA PARIS 16

PLACES NON NUMÉROTÉES OUVERTURE DES PORTES A 20 H 30

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
8
JEUDI
8 MAI
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·292

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.292

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՇՏ ԿԻՊՐՈՍ

— o —

Կիպրոսի Ներքին եւ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Քրիստոդուլոս Բենիամին, պաշտօնական այցելութեամբ Մոսկուա ժամանած է: Անցեալ չաբաթ Կիպրոսի կառավարութեան բանբերը հաղորդած էր, թէ Ներքին եւ Պաշտպանութեան նախարարը Մոսկուա հրաւիրուած է Խորհ. Միութեան Պաշտպանութեան նախարար մառեշալ Անդրէյ Կրեչկոյի կողմէ՝ ներկայ գտնուելու համար Մոսկուայի հանդիսութեանց՝ Գերմանիոյ պարտութեան 30ամեակին առթիւ:

Այսուհանդերձ, որոշ աղբիւրներու կարծիքով Քրիստոդուլոս Բենիամին Մոսկուայի մէջ պիտի փորձէ ապահովել Խորհ. Միութեան զինուորական եւ քաղաքական աջակցութիւնը Կիպրոսի հարցին բարւոք լուծման համար:

Մակարիոս Արք. իր կարգին առջի օր Ազինկթընի մէջ տեսակցած է Քիսինկէրի հետ: Կիպրական կառավարութեան աղբիւրներուն համաձայն Կիպրոսի նախագահը ուզած է Քիսինկէրէն, որ ճնշում գործադրէ Թուրքիոյ վրայ, որպէսզի այս վերջինը թոյլ տայ 300·000 յոյն գաղթականներուն՝ իրենց տուները վերադառնալ: Նոյն աղբիւրներու համաձայն Կիպրոսի Ներքին եւ Պաշտպանութեան նախարարը նոյնիսկ դիմում մը պիտի կատարէ խորհրդային իշխանութիւններուն:

Տեսակցութեան առթիւ Քիսինկէրի եւ Մակարիոսի միջեւ, Ամերիկացի նախարարը յայտնած է թէ Ֆորտ պիտի տեսնուի Թուրքիոյ եւ Ցունաստանի դեկավարներուն հետ, մինչեւ ամսուս վերջ, արագացնելու համար կղզիին հարցին լուծումը:

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՄԻՆԾԵՆԹԻ ՎԱԽՃԱՆԵՑԱՒ

— o —

Կարդինալ Մինծենթիի անձը միշտ խըն-դրոյ առարկայ եղած է եւ միահամուռ կարծիք չկայ իր մասին, կայ սակայն մէկ անվերապահ տեսակէտ՝ քաջ հովիւ մըն էր, բացառիկ անհատականութեան տէր խստապահանջ եւ խստակեաց եւ մանաւանդ՝ տեղի չտուող:

Կը վախճանի Վիէննա, 83 տարեկանին: Հոն կ'ապրէր այն օրէն ի վեր երբ Վատիկան յաջողած էր զինքը համոզել որ վերջ տայ փեչոյի ամերիկեան դեսպանատան մէջ 15 տարուան իր կամաւոր արգելափակման: Արդարեւ Հունգարիոյ Ազգերէյը, 1956ի դէպքերուն, ապաստանած էր ամերիկեան դեսպանատունը, ուրկէ չէր ուզեր հեռանալ քանի, այդ պարագային, պէտք է հեռանար նաեւ իր հայրենիքէն: Ի վերջոյ 1971ին Վիէննա կը հաստատուէր բայց իր քննադատութիւնները վատիկանեան քաղաքականութեան Հունգարիոյ նկատմամբ պատճառ կ'ըլլային որ պաշտօնազրկուի Հունգարիոյ Ազգերէյի եւ Արքեպիսկոպոսի իր տիտղոսներէն: Ցետագային իր յուշերը կը հրատարակէր, որոնք բաւական քանավէճ կը ստեղծէին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՐՏ յայտարարած է թէ «կատաղի խեղճ» կոչած է ի տես Ամերիկացիներու անձնասիրութեան: Արդարեւ Ամերիկացիք չատ վերապահութեամբ կ'ընդունին Վիէթնամի դաղթականները եւ Քոկրէան ալ կը ձգձգէ վարկ քուէարկելու հարցը: Ֆորտ կ'ուզէ սակայն ապահովութիւն տալ աշխարհին որ Ամերիկա միշտ տէր պիտի մնայ իր յանձնառութեանց: Քիսինկէր ալ յայտարարած է թէ Մ. Նահանգները սխալ ըրած են հաւատալով Վիէթնամը ամերիկեան քաղաքականութեան փորձադաշտ նկատելով:

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ փարիզ վերադարձաւ չատ չերմ ընդունելութեան արժանացաւ նանալէ եաք Մարոք: Հասան յայտարարեց թէ լաւ ընկերներ են այլեւս:

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՑՈՒՑՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Ապրիլ 29)

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐՈՒ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

«Իզվեստիա» թերթը Ապրիլ 26ի թիւով լոյս ընծայած է Հայաստանի իր սեփական Թղթակիցին՝ Բորիս Մկրտչեանի հաղորդած լուրը Եղեռնի 60ամեակին մասին: Թղթակցութեան մէջ ըսուած է.

«Վաթսուն տարի առաջ, իմպերիալիստական հակասութիւնների սրման դարաշրջանում, Թուրքական ռեակցիան արիւնալի դատաստան տեսաւ Արեւմտեան Հայաստանի խաղաղ բնակչութեան հետ: 1915–1916 թուականների ընթացքում այդ դատաստանին զոհ գարձան աւելի քան մէկուկէս միլիոն Հայեր: Հոկտեմբերեան մեծ յեղափոխութիւնը եւ Սով. Ռուսաստանի եղբայրական օգնութիւնը Հայերին փրկեցին մոլեգնած ցեղասպանութիւնից: ՍՍՀՄ ժողովուրդների եղբայրական ընտանիքում Հայաստանի աշխատաւորները վստահութիւն ձեռք բերեցին վաղուայ օրուայ նկատմամբ:

«Բայց պատմութեան էջերը պահպանում են ահաւոր վկայութիւններ Հայերի զանգուածային բնաջնջման մասին, ինչպէս որ մարդկութեան դէմ հիտլերեան ֆաշիզմի հրէշաւոր ոճրագործութիւնների մասին:

«Ապրիլ 24ին Երեւանի հազարաւոր բնակիչներ այցելեցին Մեծեռնակաբերդում գտնուող սգոյ եւ վերածնունդի յուշահոյցը՝ նչելու ողբերգական տարեթիւը: Հայաստանի Կոմկուսի եւ Հանրապետութեան կառավարութեան ղեկավարները պսակ դրեցին յաւերժական կրակին մօտ»:

×

ՊԱՒԵԼ ԼԻՍԻՑԵԱՆ ԵՐԳԵՑ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Մոսկուայի հեռատեսիլէն երգած է Պաւել Լիսիցեան, որ երկարամեայ երգիչ է Մոսկուայի պետական ակադեմական Մեծ Թատրոնին մէջ: Ցայտապիրը կազմուած էր զասական հեղինակներու ստեղծագործութիւններէ, ինչպէս Լէոնքովալլօ, Զայկովսկի, Կունօ, Վերտի, Ռուպինչտայն:

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

— o —

Երէկուան մեր թիւով նմոյշ մը տուած էինք թուրք մամուլէն, ստորեւ հատ մը եւս, այս անգամ Ճումհուրիէյէթէն (Ապրիլ 30) Անթուան Տօղանալը ստորագրութեամբ, որ ըստ երեւոյթին «այլազգ» ալ չէ···

«Զեղի կը ձայնեմ արտասահմանի հայ կազմակերպութեանց պատասխանողներ: Ալ կը բաւէ: Ձեր ըրածներուն ոչ թէ յուզմունքով, այլ պժգանքով կը հետեւինք: Ձեր ձեռքէն եկածը կ'ընէք, մարդիկը իրարու թշնամացնելու համար: Թուրք հայ թշնամութիւն կը ստեղծէք ու յուշահատոյց կ'ըսէք ասոր: Հրաժարեցէք ուրիշներուն յոռի մտադրութեանց ծառայելէ: Օգուտ չունի ցաւերուն վրայ ցաւ աւելցնել, պատմութիւնը բռնադատել: Ձեր այս գործելակերպը չի կրնար զօրավիդ ըլլալ մարդոց եղբայրաբար ապրիլ ուզողներուն: Ոչ ոք իրաւունք ունի թուրք Պետութեան մէջ Հայերուն մատուցած ծառայութիւններուն եւ ցոյց տուած հայրենասիրութեան վրայ ստուեր ձգելու: Եթէ կ'ուզենք մարդը մարդոց դէմ զուլումին առաջքը առնել, ամէն բանէ առաջ Վաթսուն տարուան գերեզմանները պէտք չէ քրքրենք: Նեւլացի մարդոց գործը չէ մեռեալներէն եւ գերեզմաններէն օգուտ ակնկալել: Թուրքը սիրելու պարտաւոր չէք, բայց Թուրքի թշնամին ով որ ալ ըլլայ, Թուրք Հայերուն գլխաւոր թշնամին է: Մենք ծախուած չենք, դոյութիւն չունի զոհողութիւն մը զոր չկարենանք ընել այս հողերուն համար, ուր ծնած ենք եւ ուր կ'ապրինք: Թրքական հողերուն աչք տնկողներուն աչքի լոյսը թող մարի, անկին մարդիկը մարդոց դէմ թշնամի գարձնող գրգռիչ չհամոզները»:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԻՊ

Երեւանի «Կոմիտաս» երաժշտանոցի ուսանողներ՝ չութակահարներ Յակոբ Խաչմէրեան եւ Գրիգոր Գոճաօղլանեան (Պէյրութ), երաժշտանոցի նուագախումբին հետ Հայֆիլհարմոնիայի մեծ սրահին մէջ նուագած են Պախի Քոնչերթօն՝ երկու չութակներու եւ նուագախումբի համար: Ց. Խամէրեան 1966ին Երեւան ժամանած եւ ընդունուած է «Ռոմանոս Մելիքեան» երաժշտական ուսումնարանը: Յաջողութեամբ աւարտելով ընդունուած է պետական երաժշտանոցը եւ ներկայիս 4րդ դասարանի ուսանող է:

Գ. Գոճաօղլանեան երեք տարիէ ի վեր կը հետեւի Երեւանի Երաժշտանոցի դասընթացքներուն:

×

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մայիս 5)

«ԱՐԱՐԱՏ» ԿԻՏԵՐ ՇԱՀԵՑԱՒ, ԲԱՑՁ...

«Արարատ»ի եւ Թիֆլիսի «Դինամօ»ի մրցումները միշտ ալ հետաքրքրական եղած են իրենց պայքարի տարողութեամբ: Սակայն «Հրազդան» մարզադաշտին մէջ տեղի ունեցած վերջին մրցումը բացառութիւն կազմեց, հակառակ անոր որ երեւանցիները չհեցան երկու կարեւոր կէտեր կոլ մը նշանակելով: (Արդիւնքը՝ 1–0):

Թիֆլիսցիները ընտրած էին իրենց սեփական բերդը անառիկ դարձնելու ռազմախաղը: Եւ երկար ժամանակ անոնք յաջողեցան ետ մղել դաշտի տէրերուն յարձակումները: Երեւանցիներուն յարձակումները տկար էին եւ երբ Դինամոյականները նկատեցին ասիկա, իրենց կարգին փորձեցին անհանգստացնել Արարատեանը: Սակայն Թիֆլիսցիներու յարձակումները համարձակ չէին, քանի անոնք անուշադրութեան չէին մատներ իրենց բերդին պաշտպանութիւնը:

Խաղի վերջաւորութեան դաշտը իջած Պօղոսեանի ճչզրիտ փոխանցումէն եաք Ղազարեան յաջողեցաւ դնդակը մրցակցին բերդը մտցնել: Ասիկա տեղի ունեցաւ խաղին 84րդ վայրկեանին:

ԳՕԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

Il y a 60 ans 1500000 Arméniens étaient massacrés sur l'ordre du gouvernement Turc

Վերոյիշեալ խորագրին տակ, Լը Տրուա տը Վիվրը (Մայիսի թիւը) որ ցեղասպանութեան եւ հակահրէութեան դէմ մի-ջազգային Լիկայի օրգանն է կ'անդրադառնայ հայկ. ցեղասպանութեան վաթսունամեակին, չեշտը դնելով գլխաւորապար հողային հարցին վրայ եւ կը գրէ.—

... Le résultat de ces persécutions fut effrayant : 1.500.000 morts environ, soit en déportation, soit massacrés et refoulés vers les déserts d'Arabie, enfants et vieillards réfugiés dans les pays voisins : Egypte - Liban - Syrie - Palestine — certains se sont enfuis en Amérique du Nord et du Sud, tandis que la France toujours hospitalière en a receuilli un grand nombre.

En ce jour du 24 Avril les Arméniens dans la Diaspora ont eu une pensée émue et se sont recueillis en souvenir de leurs martyrs. Une question de conscience se pose au monde civilisé pour le retour de ces populations dans leur villes et villages qui furent occupés par les Arméniens des millénaires. Dans ces mêmes régions tout, depuis le génocide, est resté désertique, sans aucune trace de civilisation. Les nomades Kurdes y séjournent sous des tentes sans eau courante, sans voies ou chemins carrossables, sans électricité. Comble de cette situation, le gouvernement turc a fait enterrer le ministre de l'Intérieur de l'époque *Talaat Pacha* sur la place des héros à Istamboul. Or ce dernier avait été tué à Berlin par un patriote et acquitté par les tribunaux.

Le monde actuel troublé reste indifférent et passif sur des faits aussi odieux que le massacre des innocents à l'époque. Tandis que le peuple arménien éprouve un ressentiment muet.

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Հինգշաբթի (Ուրբաթի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ, Մայիս 10:

ՀԱՄԱԼՍԻՐ
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԱՆՄԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐ
ԿԱՐԴԱԼԸ ԽՐԱԽՏ ԳՈՒՆԱՎՈՐՎԱԾ Է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵԹԱԿԱՆ ԳՈՒՆԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՀԱՅՑՎԱԾԻ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒՆԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՈՒՆԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ

Խմբագրական հոդվածներ

Մ. Վ. Լեփսիուս. — Հայկական սովետական գունավորության հարցը։

Ա. Ա. Ղազարյան. — Հայկական սովետական գունավորության հարցի շուրջ։

Ա. Ա. Ղազարյան. — Ինչպես է ստեղծվում հայկական սովետական գունավորությունը։

Ա. Ա. Ղազարյան. — Հայկական սովետական գունավորության հարցի շուրջ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

— o —

ՄԻԼԱՆՕ (Ցառաջ).— Լոնտոնի Զիլին-կիրեան քառեակը որ շրջապտոյտ մը կատարեց Իտալիա ճովենքոու Մուզիֆալէի հրաւէրով, Ապրիլ 5ին ի պատիւ հայ գաղթին նուագահանդէս մը տուաւ Հայ տան մէջ, յայտող կերպով մեկնաբանուեցան Մոցարթի, Ուոլթընի եւ Շուման-ի գործերը:

Քառեակը զանազան քաղաքներու մէջ ունեցած նուագահանդէսներու առթիւ, արժանացած է երաժշտասէրը հասարակութեան ջերմ ընդունելութեան:

×

Թորինոյի Արդիական Արուեստի Ջուարթահարներուն մէջ, նախաճեռնութեամբ Թորինոյի քաղաքապետութեան Մշակութային բաժնին եւ մասնակցութեամբ Միլանոյի եւ Թորինոյի Փոլիթեքնիքներուն եւ իտալահայ Մշակութային Միութեան բացուած է Հայ մինիատիւրներու ճարտարապետութեան 10րդ ցուցահանդէսը:

Պաշտօնական բացումը կատարած է, Ապրիլ 16ին, Թորինոյի քաղաքապետը իսկ ներածական ճառը խօսած է Փրոֆ. Ալբիկօ Նովելլօ: Բացման հանդիսաւութեան Միլանոյի հայկ. կազմակերպութեանց կողմէ ներկայ եղած են Տօքթ. Օննիկ Մանուկեան եւ Հրանդ Բամպակեան:

Ցուցահանդէսը կը տեւէ մինչեւ Մայիս 16:

ցուցած են իրենց վաղեմի տեսքը: Այսուհանդերձ ձեռք ձգուած են արձանագրութիւններ եւ կան աւանդութիւններ, որոնք պէտք է նկատի առնուին: Նախ կայ Պոթոշանի Հայոց եկեղեցիին 1350ի արձանագրութիւնը, ապա Եաշի Հայոց եկեղեցիին 1359ի արձանագրութիւնը, վերջապէս Ռոմանի աւանդութիւնը, որու համաձայն Հայերը իրենց առաջին եկեղեցին դնած են տեղւոյն Գերմանացիներէն 1355ին:

Երկրին մայրաքաղաքին՝ Սուչաւայի Հայերը ունեցած են իրենց «վոյթը» (քաղաքապետը), որ կոչուած է Սարգիս եւ որուն անունը յիշատակուած է իշխանական երկու հրովարտակներու մէջ՝ 1449 Յունիս 5 եւ 1456 Յունիս 13 թուակիրը:

Հայերու գոյութիւնը վաւերագիրներով հաստատուած է նաեւ ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ, ինչպէս Հոթին, Քիլիա, Վասուլ, Պըրլատ, Ֆոքշան, Եաշ, Ռոման:

Ա. ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ

ՔԱՂԱՔԷ - ՔԱՂԱՔ

ԼԻՈՆ

ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ՋԵՏԵՂՈՒՄ

Նախաճեռնութեամբ Լիոնի եւ շրջակայքի Ազգային Միութեան, մասնակցութեամբ Լիոնի հայ բոլոր կազմակերպութեանց, հովանաւորութեամբ հայկ. երեք համայնքներու պետերուն, Ապրիլ 24ի երեկոյեան ժամը 18·45ին, Լիոնի մեծագոյն Պէլֆուր հրապարակը բազմահարիւր Հայերու եւ անոցորդներու ներկայութեան, մեր 1·500·000 անմեղ զոհերու յիշատակին, ծաղկեպսակի պետեղման արարողութիւնը սկսաւ:

Նուագախումբը նուագեց Մահերգը: Մէկ վայրկեանի լռութենէն ետք, Ազգ. Միութեան նախագահ Սեպուհ Սարեան, օրուան իմաստը բացատրելով յիշեց այն դառն իրականութիւնը՝ որ վաթսուն տարի առաջ Հայութեան վրայ գործադրուած ցեղասպանութիւնը ահաւոր անճանաչ կը մնայ:

Այս առիթով խօսք առաւ Մարդկային Իրաւանց ներկայացուցիչը Տիկին Փոլէթ Լաքազ, որ չէշտեց կարեւորութիւնը 20րդ դարու առաջին ցեղասպանութեան պաշտօնական ճանաչման եւ բարեկարգութեանց, Հայկ. Դատի արդար լուծման, որովհետեւ անոր մոռացումը եւ ժխտումը օրինակ ծառայած է այլ ցեղասպանութեան, հետեւանքները եղած են եւ կը մնան վտանգաւոր:

Այս կարճ արարողութեան բազմաթիւ բողոքի պաստառներով կը մասնակցէին երիտասարդներ: Աւարտին՝ տպաւորիչ թափօր մը կազմած, թռուցիկներ բաժնելով, յառաջացան դէպի Թրքական կեդրոնը, ուր անոնք ուժգին գոչեցին« «Մե՛նք մեր հողերը կը պահանջենք», «Օր մը պիտի վերաբերնանք Արարատին», «Արդարութի՛ւն հայ ժողովուրդին» եւայլն: Շարունակելով իրենց քայլարշաւը մօտեցան «Արմէնի» փողոց, ուր հաւատացեալները յուզումով դիմաւորեցին իրենց ժողովուրդին եւ հայրենիքին եղած անարդարութեան չհանդուրժող այս պոռթկացող տղաքը:

Ժամը ճիշդ 8·30ին, պատարագի եւ հոգեհանդստեան հանդիսաւոր արարողութիւն տեղի ունեցաւ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ:

Պատարագիչն էր Լիոնի հոգեւոր հովիւ Գեղամ Ծ. Վրդ. Զաքարեան: Եկեղեցւոյ եռաձայն «Կոմիտաս» երգչախումբը կը ղեկավարէր Պր. Մարթէն Օֆլազ, երգէնի ընկերակցութեամբ Օր. Պրիժիթ Գապագճեանի:

Հոգեւոր հովիւը իր քարոզին մէջ ընդգծեց թէ այն պահուն երբ Պոլսոյ մէջ հայկ. նոր Ոսկեդար մը կը պատրաստուէր, դպրոցներու ցանցը մտաւորական-կանոներու եւ արուեստագէտներու ծաղկումը հաւիւ կը սկսէր, մութին մէջ գործող մարդիկ ամբողջ ժողովուրդի մը ջարդը կը ծրագրէին, սկսելով ղեկավարներու կոտորածով:

Ազատածները կազմեցին այսօրուան համայն աշխարհի մէջ ցրուած Սփիւռքահայութիւնը: «Ցեղասպանին մեղքը, ըսաւ ան, Աւետարանի բացատրութեամբ մահացու է եւ անները լի»:

Զոհերը կատարած են իրենց ազգային եւ կրօնական պարտականութիւնները...: Միակամութեամբ, գործակցութեամբ եւ ազգային պարտականութեանց կատարումով, անոնց յիշատակը պահելով կ'ան-մահացնենք դիրենք: Հայ Սուրբը աւարտեց ըսելով· «Անոնք միասին մեռան, մենք պարտինք միասին ապրիլ»:

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

24 Ապրիլ ժամը 12·30, Լիոն 11
Համալսարանի հանդիսասրահ, ՊՐՈՆ

Լիոն 1 Համալսարանի բժշկական ճիւղին հետեւող ուսանողներուն նախաճեռնութեամբ եւ մասնակցութեամբ Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութեան, Պրոնի Լիոն 2 Համալսարանի հանդիսասրահին մէջ, հայ եւ օտար ուսանողներու ներկայութեան՝ տեղի ունեցաւ Ապրիլեան Ջարդերուն մասին տեղեկատուութեան հանդիսութիւն մը:

Ուսանողներուն նպատակն էր 60ամեակի առիթով համալսարանական շրջանակներուն բացատրել Հայկ. Հարցը, այսպէս կոչուած օտար, «չէզոք» փաստաթուղթերու հիման վրայ ներկայացնել 20րդ դարու ծրագրուած Ա. ցեղասպանութիւնը:

Ցուշատախտակին վրայ արձանագրուած էր·

«1915 Ապրիլ 24 — 1·500·000 Հայեր
ջարդուած Թուրքերու կողմէ»
1975 Ապրիլ 24 — Անճանաչ եւ անպատիժ
մնացած ցեղասպանութիւն մը

Օրուան բանախօսները Պր. Մուշեղ Կէվիկեան եւ Պր. Սարգիս Ժամագործեան փոխն ի փոխ խօսք առին: Գ. բանախօսն էր յոյն-Կիպրացի ուսանողուհի Օրիորդ Նիքի Քաբբա:

Մուշեղ Կէվիկեան արագ, մանրամասն եւ պատմական վերլուծական ակնարկով ներկայացուց 1895ի եւ անոր յաջորդող 1915–1918ի ծրագրուած, մանրամասնութեամբ, վայրագօրէն գործադրուած ջարդերը: Թրքական բանակին ջարդերուն մասնակցութեան հետեւանքով՝ անգլիական եւ Ֆրանս. պաշտօնական բողոքը յիշեց: Երիտասարդ Թուրքերու դաւադիր, ոճրագործ քաղաքականութիւնը նշեց, պատկերացնելով Թրքահայաստանի Հայոց ազգային, մշակութային, ընկերային եւ անտեսական կեանքը, գրական տեւական հալածանքի բաղաքականութիւնը:

Սարգիս Ժամագործեան ըսաւ. «Սարսափելի է ծրագրուած վայրագ ջարդերուն տեսարանները պարզելը», վկայութիւններ բերաւ եւ հատուածներու ընթերցում կատարեց օտար ականատես դիւանագէտներու եւ Գերմանիոյ Հոյերու յօդուածներէն եւ դիրքերէն: Երիտասարդ բանախօսը անդրադարձաւ այն լրոզութեան որ հոն՝ ուր Թուրքերը ապաստնած չէին Հայերը՝ հանդիպեցան բուռն դիմադրութեան· այսպէս, Զէյթունի, Վանի, Շապին Գարահիսարի եւ Մուսա Լերան ինքնապաշտպանութիւնները:

Ապա բանախօս ուսանողները ընդհ. ազդաց պատմութեան լոյսին տակ ներկայացուցին Հայկ. Հարցի զարգացումը, Արեւելեան Հայաստանի մէջ 1918ին Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան հռչակումը խորհրդայնացման նախորդող անցուդարձերը, Սեւրի 1920ի դաշնագիրը, որուն հետեւանքով՝ քեմալական նոր ջարդերու սպառնալիք: Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ Ֆրանսական հոգատարութեան հաստատում: Կիպրոսի հարց: Լոզանի 1923ի սխալմալի դաշնագիրը, որ Հայկ. Հարցը վերջնականապէս թաղելու պիտի միտէր: Վերջապէս՝ Հայկ. Հարցը այսօր չի կրնար մոռացութեան տրուիլ, անոր արդար լուծումը անժամանցելի է:

Օրդ· Նիքի Քաբբա ականատես 1974ի Թրքական արշաւանքին ու բարբարոսութեանց, Հայկ. Ջարդերը կազմակերպած Թուրք ժողովուրդը «նոյն վայրագ նկարագրով կը նայի այսօր աշխարհին, կը քանդէ, անխնայ մանուկներն ու կիները կը սպաննէ, աղջիկները կը բռնաբարէ, երիտասարդները հրացանաղարկ կ'ընէ: ՄԱԿի որոշումները չի յարգեր, Հայկ. կրթական Մելքոնեան հաստատութիւնը կը ռմբակոծէ, կարմիր Խաչին կ'արգիլէ ցոյներուն օգնել, վերջապէս, այսօր յունական հաղարամեայ մշակոյթին տեղ աւեր եւ վայրագութիւն անպակաս են»:

Բանախօսութեանց աւարտին՝ Հայկ. Հարցին չուրջ դժուարին, սակայն հետաքրքրական հարցումներ ուղղեցին ներկաները, որոնց առարկայական մօտեցումով հանդարտ, լուրջ, լուսաբանութիւններ տուին Կէվիկեան եւ Ժամագործեան:

ՅԱԿՈԲ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԷՔՍ

ԱՆ – ՓՐՈՎԱՆՍ

Էքսի փոքրաթիւ դաղութն ալ այս տարի յարգեց յիշատակը եղեռնի նահատակներուն:

Կիրակի, Ապրիլ 27ին, ժամը 15ին հոգեհանդստեան պաշտօն կատարուեցաւ Ս. Քաթրին եկեղեցին: Պատարագեց եւ քարոզեց Գարեգին Վրդ. Պէքճեան:

Համայնքի խորհուրդին եւ ուսանողութեան կազմակերպած ոգեկոչումի հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ նոյն օրը ժամը 16ին, ուսանողներու սրահը:

Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ երգչախումբի անդամները հաւաքարար արտասանեցին Պարոյր Սեւակի «Անլռելի զանգակատունն»էն հատուածներ: Ուսանող Քէքլիկեան վաւերական փաստերով պարզեց եղեռնի արհաւիրքը եւ մոզական լապտերով անհրաժեշտ բացատրութիւններ տալ Ջարդերու վայրերու մասին:

Բանախօս Վեր. Յ. Հելվաճեան ցեղասպանութեան հակիրճ նկարագրութիւնը տալէ ետք ընդգծեց, թէ Ապրիլ 24ը ուխտի եւ արդար պահանջի օր մըն է, ցորչափ հայ ժողովուրդին չեն վերադարձուած իր պատմական հողերը: Բանախօսը կոչ ուղղեց երիտասարդներուն վառ պահել հաւատքը Հայութեան ներկային եւ ապագային հանդէպ:

Բժ. Աթանասեան դրաւոր հակիրճ ճառով մը անդրադարձաւ եղեռնին եւ անոր հետեւանքներուն չեչտելով, թէ մինչեւ որ հատուցում չկատարուի՝ համաշխարհային չի կրնար հաստատուիլ մեր եւ Թուրքին միջեւ:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

«ԾԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (111)

ՄՈՆԹԷ-ՔՐԻՍԹՕ-Ի ՈՐԴԻՆ

Ի.

ՄՈՆԹԷ – ՔՐԻՍԹՕ

— Դեռ քանի՞ տարի ժամանակ ունիմ: Չեմ պիտեր: Ես հունտը պիտի ցանեմ... ո՛վ պիտի հնձէ...: Ա՛հ, ըսաւ, իր ձեռքերուն մէջ առնելով Հայտէի ձեռքերը եւ զայն դէպի կուրծքը քաշելով, եթէ զրծս գլուխ հանելու համար առեն տար Աստուած...

Հայտէ անոր խոնարհած էր չնչասպառ, շրթունքը կխաբաց, որոնցմէ կարծես սիրային գաղտնիք մը դուրս պիտի ժայթքէր...

Բայց յանկարծ Մոնթէ Քրիսթօ խօսքը ընդմիջեց:

Քարայրին մէջ նշան մը տրուած էր որ միայն ինք կը հասկնար:

Ալի իսաց կուտար իրեն թէ անակնկալ պարագայ մը իր անմիջական ներկայութիւնը կը պահանջէր:

— Ո՛, խօսէ, խօսէ տակաւին, կ'ըսէր Հայտէ:

— Այո, ամբողջ գաղտնիքս պիտի իմանաս, այն յոյսը, ուրախութեան, տեն – չանքի գաղտնիքը, որ հոգւոյս խորը ծածկուած է... բայց վերջէն: Եկուր Հայտէ, եկուր:

Եւ ձեռքէն քաշելով դուրս տարաւ:

Ալի ոտքի էր եւ անհամբերութեամբ կը սպասէր սիրոջը գալուն:

— Ի՞նչ կայ, Ալի, հարցուց կոմսը:

Ալի արտայայտիչ նշանով մը ցոյց տուաւ ժայռերու չարք մը, որոնք քարայրին արեւելեան կողմէն մինչեւ ծովեզր կ'իջնէին քամածին ճեղքուածքներով:

Եւ որովհետեւ Մոնթէ Քրիսթօ նայուածքովը կը հարցափորձէր զայն, Ալի նշանով մը անոր ուշը հրաւիրեց· խոնարհեցաւ, գլուխը հողին կռթնցուց եւ վիրաւորի մը պէս տարածուեցաւ:

— Ըսել է, ըսաւ կոմսը, հոն, ժայռերու առորոտը մա՞րդ մը դառար:

— Այո, պատասխանեց Ալի նշանացի:

— Այդ մարդուն ով ըլլալը գիտե՞ս:

Ալի հասկցուց թէ կը վարանէր· թերեւս կը ճանչնար զայն, բայց մատը ճակտին դնելով եւ գլուխը ցնցելով՝ կը յայտնէր թէ այն պահուն երբ Պոլսոյ մէջ հայկ· նոր Ոսկեդար մը կը պատրաստուէր, դպրոցներու ցանցը մտաւորական-կանոներու եւ արուեստագէտներու ծաղկումը հաւիւ կը սկսէր, մութին մէջ գործող մարդիկ ամբողջ ժողովուրդի մը ջարդը կը ծրագրէին, սկսելով ղեկավարներու կոտորածով:

Ազատածները կազմեցին այսօրուան համայն աշխարհի մէջ ցրուած Սփիւռքահայութիւնը: «Ցեղասպանին մեղքը, ըսաւ ան, Աւետարանի բացատրութեամբ մահացու է եւ անները լի»:

Զոհերը կատարած են իրենց ազգային եւ կրօնական պարտականութիւնները...: Միակամութեամբ, գործակցութեամբ եւ ազգային պարտականութեանց կատարումով, անոնց յիշատակը պահելով կ'ան-մահացնենք դիրենք: Հայ Սուրբը աւարտեց ըսելով· «Անոնք միասին մեռան, մենք պարտինք միասին ապրիլ»:

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

24 Ապրիլ ժամը 12·30, Լիոն 11
Համալսարանի հանդիսասրահ, ՊՐՈՆ

Լիոն 1 Համալսարանի բժշկական ճիւղին հետեւող ուսանողներուն նախաճեռնութեամբ եւ մասնակցութեամբ Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութեան, Պրոնի Լիոն 2 Համալսարանի հանդիսասրահին մէջ, հայ եւ օտար ուսանողներու ներկայութեան՝ տեղի ունեցաւ Ապրիլեան Ջարդերուն մասին տեղեկատուութեան հանդիսութիւն մը:

Ուսանողներուն նպատակն էր 60ամեակի առիթով համալսարանական շրջանակներուն բացատրել Հայկ. Հարցը, այսպէս կոչուած օտար, «չէզոք» փաստաթուղթերու հիման վրայ ներկայացնել 20րդ դարու ծրագրուած Ա. ցեղասպանութիւնը:

Ցուշատախտակին վրայ արձանագրուած էր·

«1915 Ապրիլ 24 — 1·500·000 Հայեր
ջարդուած Թուրքերու կողմէ»
1975 Ապրիլ 24 — Անճանաչ եւ անպատիժ
մնացած ցեղասպանութիւն մը

Օրուան բանախօսները Պր. Մուշեղ Կէվիկեան եւ Պր. Սարգիս Ժամագործեան փոխն ի փոխ խօսք առին: Գ. բանախօսն էր յոյն–Կիպրացի ուսանողուհի Օրիորդ Նիքի Քաբբա:

Մուշեղ Կէվիկեան արագ, մանրամասն եւ պատմական վերլուծական ակնարկով ներկայացուց 1895ի եւ անոր յաջորդող 1915–1918ի ծրագրուած, մանրամասնութեամբ, վայրագօրէն գործադրուած ջարդերը: Թրքական բանակին ջարդերուն մասնակցութեան հետեւանքով՝ անգլիական եւ Ֆրանս. պաշտօնական բողոքը յիշեց: Երիտասարդ Թուրքերու դաւադիր, ոճրագործ քաղաքականութիւնը նշեց, պատկերացնելով Թրքահայաստանի Հայոց ազգային, մշակութային, ընկերային եւ անտեսական կեանքը, գրական տեւական հալածանքի բաղաքականութիւնը:

Սարգիս Ժամագործեան ըսաւ. «Սարսափելի է ծրագրուած վայրագ ջարդերուն տեսարանները պարզելը», վկայութիւններ բերաւ եւ հատուածներու ընթերցում կատարեց օտար ականատես դիւանագէտներու եւ Գերմանիոյ Հոյերու յօդուածներէն եւ դիրքերէն: Երիտասարդ բանախօսը անդրադարձաւ այն լրոզութեան որ հոն՝ ուր Թուրքերը ապաստնած չէին Հայերը՝ հանդիպեցան բուռն դիմադրութեան· այսպէս, Զէյթունի, Վանի, Շապին Գարահիսարի եւ Մուսա Լերան ինքնապաշտպանութիւնները:

Ապա բանախօս ուսանողները ընդհ. ազդաց պատմութեան լոյսին տակ ներկայացուցին Հայկ. Հարցի զարգացումը, Արեւելեան Հայաստանի մէջ 1918ին Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան հռչակումը խորհրդայնացման նախորդող անցուդարձերը, Սեւրի 1920ի դաշնագիրը, որուն հետեւանքով՝ քեմալական նոր ջարդերու սպառնալիք: Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ Ֆրանսական հոգատարութեան հաստատում: Կիպրոսի հարց: Լոզանի 1923ի սխալմալի դաշնագիրը, որ Հայկ. Հարցը վերջնականապէս թաղելու պիտի միտէր: Վերջապէս՝ Հայկ. Հարցը այսօր չի կրնար մոռացութեան տրուիլ, անոր արդար լուծումը անժամանցելի է:

Օրդ· Նիքի Քաբբա ականատես 1974ի Թրքական արշաւանքին ու բարբարոսութեանց, Հայկ. Ջարդերը կազմակերպած Թուրք ժողովուրդը «նոյն վայրագ նկարագրով կը նայի այսօր աշխարհին, կը քանդէ, անխնայ մանուկներն ու կիները կը սպաննէ, աղջիկները կը բռնաբարէ, երիտասարդները հրացանաղարկ կ'ընէ: ՄԱԿի որոշումները չի յարգեր, Հայկ. կրթական Մելքոնեան հաստատութիւնը կը ռմբակոծէ, կարմիր Խաչին կ'արգիլէ ցոյներուն օգնել, վերջապէս, այսօր յունական հաղարամեայ մշակոյթին տեղ աւեր եւ վայրագութիւն անպակաս են»:

Բանախօսութեանց աւարտին՝ Հայկ. Հարցին չուրջ դժուարին, սակայն հետաքրքրական հարցումներ ուղղեցին ներկաները, որոնց առարկայական մօտեցումով հանդարտ, լուրջ, լուսաբանութիւններ տուին Կէվիկեան եւ Ժամագործեան:

ՅԱԿՈԲ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԷՔՍ

ԱՆ – ՓՐՈՎԱՆՍ

Էքսի փոքրաթիւ դաղութն ալ այս տարի յարգեց յիշատակը եղեռնի նահատակներուն:

Կիրակի, Ապրիլ 27ին, ժամը 15ին հոգեհանդստեան պաշտօն կատարուեցաւ Ս. Քաթրին եկեղեցին: Պատարագեց եւ քարոզեց Գարեգին Վրդ. Պէքճեան:

Համայնքի խորհուրդին եւ ուսանողութեան կազմակերպած ոգեկոչումի հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ նոյն օրը ժամը 16ին, ուսանողներու սրահը:

Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ երգչախումբի անդամները հաւաքարար արտասանեցին Պարոյր Սեւակի «Անլռելի զանգակատունն»էն հատուածներ: Ուսանող Քէքլիկեան վաւերական փաստերով պարզեց եղեռնի արհաւիրքը եւ մոզական լապտերով անհրաժեշտ բացատրութիւններ տալ Ջարդերու վայրերու մասին:

Բանախօս Վեր. Յ. Հելվաճեան ցեղասպանութեան հակիրճ նկարագրութիւնը տալէ ետք ընդգծեց, թէ Ապրիլ 24ը ուխտի եւ արդար պահանջի օր մըն է, ցորչափ հայ ժողովուրդին չեն վերադարձուած իր պատմական հողերը: Բանախօսը կոչ ուղղեց երիտասարդներուն վառ պահել հաւատքը Հայութեան ներկային եւ ապագային հանդէպ:

Բժ. Աթանասեան դրաւոր հակիրճ ճառով մը անդրադարձաւ եղեռնին եւ անոր հետեւանքներուն չեչտելով, թէ մինչեւ որ հատուցում չկատարուի՝ համաշխարհային չի կրնար հաստատուիլ մեր եւ Թուրքին միջեւ:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Պետրոս Երանոսեան, Այրի Տիկին Արուսեակ Գունտուրաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մխսաք Նահապետեան, Այրի Տիկին Մաքրուհի Ուզունեան եւ զաւակները (Պոլիս), ինչպէս նաեւ բոլոր ընտանեկան պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, հեռագիրով կամ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր՝

ՊԵՏՐՈՍ ԵՐԱՆՈՍԵԱՆԻ

մահուան տխուր առթիւ։

Ողբացեալին մահը պատահեցաւ Ապրիլ 15ին, յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Հինգշաբթի 17 Ապրիլ ժամը 10ին Կրընոպլ Սէն-Բօլ եկեղեցին։ Մարմինը ամփոփուեցաւ Կրան Սապլօն գերեզմանատան մէջ։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Վերժին Տիւմչճեան 50 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ի բարգաւաճման իր ամուսնոյն մահուան քառասունքին առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ առացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Ողբ. Պր. Ճովհ. Պօյաճեանի մահուան առթիւ Տիկին Արմինէ Գէորգեան 250 Ֆ., Տիկին Մելինէ Մարգարեան 100, Տիկիններ Ալեքսանեան, Սապակ, Պապեան եւ Պիւրթ 50ական։ Ողբ. Պր. Սարգիս Մատթի յիշատակին Տիկիններ Գէորգեան, Նորա, Ալեքսանեան, Սապակ, Զաքզճեան, Խուպէսէրեան, Մոսոիչեան եւ Պիւրթ 100ական, Տիկիններ Աղլաղանեան եւ Պարթեւեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Կիւլպէնկեան եւ Սայեան 30ական, Դերձակեան ընտանիք (Անգլիա) 120, Տիկ. Պապեան իր ամուսնոյն յիշատակին 50 Ֆր.։

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Փարիզ Արմաղանեանի եւ իր բոլոր պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ աղգականին Արամ Արմաղանեանի մահուան առթիւ։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս· ԽԱՉ - ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Համբարձման տօնին առթիւ Մայիս 11, կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։ Օրուան երգեցողութիւնները կը կատարէ Իսիի նորակազմ երգչախումբը, առաջնորդութեամբ Պր. Հրանդ Ադէմեանի։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Կազ. Խաչի Անիէռ - Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին կողմէ, այս կիրակի, Մայիս 11, ժամը 14էն 19, Սանթր Ամինէսթրաթիւ եւ Սոսիալ, Փլաս տը լ'Օթէլ տը Վիլ, 3րդ յարկ, թիւ 3 սրահը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է Օր· Օր· Գունտուրաճեանէ 100 Ֆր· իրենց մօր մահուան առթիւ։

Բարսեղ Հոնոյեանի մահուան յիշատակին Վարդան Մուրատեանէ 50 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Մանուկեանէ 20 Ֆր·

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ· Յ· Դ· Սարգիս Մերճեան ենթակոմիտէն ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքավայրը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

×

ՇԱԻԻԼ.— Հ· Յ· Դ· Արղութեան խումբի ընկերական ընդհ· ժողովը այս Շաբաթ (Մայիս 10) երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴ·Հ· ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղին վարչութիւնը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Հինգշաբթի, Մայիս 15, ժամը 3ին Ազգ· Տան սրահին մէջ՝ 295, Ռիւ Պուալօ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83. rue d'Hauteville 75010 Paris

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Ի նպաստ Իսի լէ Մուլինոյի
ՀԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
կազմակերպութեամբ ԵԿԵՂԵՑԱՇԷՆ ՑԱՆՉՆԱԽՈՒՄԲԻ
Սիրայօժար մասնակցութեամբ ՓԱՐԻԶԻ ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ
կը ներկայացուի

ՀՆԱՐՔԸ

կատակերգութիւն 3 արար

Շաբաթ, Մայիս 24ին, երեկոյեան ժամը 20·45ին, Իսի լէ Մուլինոյի
Քաղաքապետարանի սրահին մէջ
25, Ավընիւ Վիքթոր-Հիւկօ, Մէթրօ՝ Մէրի Տ'Իսի

Տոմսերու համար դիմել·—
VERGERS de Provence — 32, Avenue de la République — Issy
Café ZADIG — Rue de la Défense — Issy
TELE CONDORCET — Bd. Jean-Jaurès — Clamart
ALEXANIAN — Charbonnier — Bd. Rodin — Issy

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գործակցութեամբ

AÉROFLOT et INTOURIST

Գին, մարդ գլուխ Մարսէյլէն·—

2.800 ՖՐ.

ՄԵԿՆՈՒՄ
Յունիս 6
Յուլիս 4
Յուլիս 18
Օգոստոս 1
Օգոստոս 15
Սեպտեմբեր 5
Սեպտեմբեր 19

ՎԵՐԱԴԱՐՁ
Յունիս 19
Յուլիս 17
Յուլիս 31
Օգոստոս 14
Օգոստոս 28
Սեպտեմբեր 18
Հոկտեմբեր 2

2.500 ՖՐ.

ՄԵԿՆՈՒՄ
Հոկտեմբեր 3
Նոյեմբեր 7
Դեկտեմբեր 26

ՎԵՐԱԴԱՐՁ
Հոկտեմբեր 16
Նոյեմբեր 20
Յունուար 8, 76

ԱՅՍ ԳԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԵՆ·—
— Օդանաւային ճամբորդութիւնը՝ Մարսէյլ — Երեւան — Մարսէյլ
— Օդակայանէն պանդոկ ենթադարձերը
— Բնակութիւն երկու հոգիոց սենեակներ, Ա· կարգի պանդոկ
— Ամբողջական փանսիոն
— Այցելութիւններ Երեւան, Էջմիածին
— Պտոյտներ Սարդարապատ — Գառնի — Գեղարդ — Սեւանայ լիճ

ԿԱՐԵՒՈՐ
Արձանագրութիւն նուազագոյն մեկնումէն ամիս մը առաջ։

Renseignements et réservations :

toutes agences HAVAS VOYAGES
et Jacques CHELELEKIAN
87 La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 50-89-12 Lic. 97

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՑ ՄԱՐԶԱԿԱՆ

U. G. A. D'ALFORTVILLE

Grande Soirée Annuelle

HILTON - ORLY
Samedi 10 Mai de 21 h. à 4 h.
Animée par ARMENIAN'S SUNSHINE et TRIO ATHENEE

Taverne Maubeuge

chez EDDY
KOPARANIAN

EDDY vous recevra tous les jours dans son restaurant pour vos repas d'affaires et vos soirées entre amis, pour vous faire déguster ses spécialités orientales

6 RUE DE MAUBEUGE PARIS 9
Tél. : 878-85-47

(EDDY Kopa est un ancien champion d'Europe de catch)

ՁԵՐ ՃԱՇԵՐՈՒՆ ԵՒ ՀԱՒԱՔՈՑԹՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԷՏՏԻ

ՈՒՐ ԿԸ ԳՏՆԷՔ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՄԵՂ ՃԱՇԵՐ

SUPER THOMLAC

PEINTURES • PAPIERS PEINTS • TAPIS • MOQUETTES

POSE PAR NOS SPÉCIALISTES DE TOUS REVÊTEMENTS SOLS ET MURS

DEVIS ET POSE GRATUITS • CRÉDIT DE 3 A 21 MOIS

Carrefour de l'Éléphant PALAISEAU

Parking : 3, avenue Jean-Jaurès **tél. 928 00 98 - 928 03 88**

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ
10
SAMEDI
10 MAI
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20

51րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·293

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.293

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

— o —

Մեծ եղեռնի վաթսունամեակը ոգեկոչուեցաւ հայրենիքի եւ սփիւռքի մէջ զանազան ձեւերու տակ, առաւել կամ նուազ հանդիսաւորութեամբ՝ համաձայն տե – ղական պայմաններուն : Յամենայն դէպս դասական արտառոյց համերաշխութեամբ եւ նահատակներու յիշատակին վայել երկիւղած – ծութեամբ : Համահայկական աստիճա – նաչափով :

Վաթսունամեակը առիթ կ'ընծայէր մանաւանդ վերարծարծելու Հայկական Դատը եւ քաղաքակիրթ աշխարհի առջեւ անդամ մը եւս անարգութեան սիւնին դաժելու ցեղասպան Թուրքը, որ արմատախիլ ընելէ վերջ Հայութիւնը իր զարաւոր հայրենիքէն՝ բռնագրաւած է զայն վեց տասնեակ տարիէ ի վեր :

Յառաջ արձագանդ Հանդիսացաւ — եւ կը շարունակէ հանդիսանալ — զանազան վայրերու մէջ կատարուած հանդիսու – թեանց, յոյցերուն ու ձեռնարկներուն : Վաղուժամ է կազմել վերջնական հաշ – ուեկշիռը :

Երեք կուսակցութեանց համերաշխու – թեամբ կազմուած խառն — յաճախ բազմամարդ — Յանձնախումբերը ամիսներ – րոյ ժողով գումարեցին, ծրագիրներ կազմեցին, նիւթական միջոցներ հայթայ – թելու համար հանրութեան կոչ ուղղեցին եւ Յանցին կարելիութեանց սահմաններուն մէջ իրագործել իրենց կրկնակ առաջադրութիւնները, այսինքն՝ 1) Մէկուկէս միլիոն նահատակներու խնկելի յիշատակին պանծացումը : 2) Հայութեան հոգային ու քաղաքական պահանջներուն արծարծումը՝ զանազան ձեւերով :

Ինչ կը վերաբերի ծրագրի առաջին մասին, կարելի է ըսել թէ նախատեսուած կրօնական արարողութիւնները ու աշխարհիկ հանդիսները տեղի ունեցան յաջո – ղութեամբ, գրեթէ ամէն կողմ : Նոյնը կարելի է ըսել խաղաղ յոյցերու մասին՝ որոշ վայրերու մէջ, ինչպէս Մարսիլիա :

Ցուզիչ երեւոյթ էր Հայաստանի մեր հայրենակիցներուն երկիւղած մանակ – ցութիւնը վաթսունամեակի ոգեկոչումին : Ապրիլ 24ի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն շարունակուած է ուխտադնացութիւնը Մեծեռնակաբերդի Նահատակներու Ցու – շարձանին : «Սով Հայաստան» օրաթերթը Ապրիլ 24ի իր խմբագրականը — զոյգ սիւնակ — նուիրած էր վաթսունամեա – կին՝ խարանելով ցեղասպանը :

«Կեանքի ու կառուցապատման Ապրիլը» խորագիրը կրող այդ առաջնորդողը կը սկսէր բանաստեղծական հետեւեալ տո – ղերով.—

«Մեծեռնակաբերդի գագաթին քարեղէն յուշեան մէջ բազալտն է խոնաւահուել անմար կրակի վրայ, ասես գուրգուրում, անթեղում է օջախը եւ, միջոց այն կողմ, անթեղուած օջախից դէպի երկինք է խոյանում արեւի հրացոլքի մէջ արծաթին տուող յաւերժասիւնը» :

Նոյն թիւին մէջ ցեղասպանութեան մասին երկար գրութիւն մը ունի ակադե – միկոս Մ. Ներսիսեան : Իսկ Ապրիլ 25ի առաջին էջին տակը «Ս· Հայաստան» եօթը սիւնակներու վրայ հրատարակած է խմբագրականը պետական ու կուսակցական վարիչներու, որոնք մեծ ծաղկեպսակ մը կը դնեն Մեծեռնակաբերդի Ցուշարձանին առջեւ : Երրորդ էջին վրայ թարգմանաբար տրուած է Վիկտոր Համբարձումեանի Մեծ եղեռնի մասին Մոսկուայի Պրաւդա – ին Ապրիլ 24ի թիւին մէջ հրատարակուած գրութիւնը :

Ա յս անգամ Ցիսնամեակին եղածին պէս հարիւր հազար Հայեր Երեւանի սալա – յատակները չեն թնդացուցած «Մեր հո – դե՛րը» պոռալով, սակայն Կոմկուսի Ա· քարտուղար Կարէն Դեմիրճեան հեռատեսլէն խօսած է ցեղասպանութեան դէմ : Վազգէն Կաթողիկոս պատարագած է Էջմիածնի մէջ եւ հարիւր հազարաւոր Հայերու ներկայութեան հոգեհանդիստ կատարած է Մեծեռնակաբերդ :

Ցունինք դժբախտաբար « Սմենայն Հայոց կառավարութիւն», որ տէր ու պաշտպան կանգնէր Հայութեան անկորնչելի իրաւունքներուն : Իսկ Մոսկուա որուն ողորմածութեան է ապաւինած մեր մինուճարը, տարուէ տարի աստիճան մը աւելի կ'ամրապնդէ իր բարեկամական կապերը հարաւի իր հարեւանին հետ եւ կ'երդուընայ երաշխաւորել անոր անկախութիւնն ու հոգային ամբողջութիւնը :

Խորհուրդ խորին խորհրդային խորհրդաւոր քաղաքականութեան :

Ա՛յսքան յստակ կեցուածքի դէմ ի՞նչ կրնայ ընել մեր Երեւանը :

Իսկ մենք կը մխիթարուինք՝ իմանալով որ մեր հայրենիքի վարիչները արժանավայել կերպով ոգեկոչած են մեր կէկուկէս միլիոն նահատակներու անմոռանալի յիշատակը : Ու այս երեւոյթը կը նկատենք զգալի յառաջդիմութիւն մը, երբ կը մտածենք, որ Հայաստանի հայրենասէր ժողովուրդը, — մեծէն մինչեւ պզտիկը, — ժամանակին այդքանն ալ ընելու հնարաւորութենէն զրկուած էր :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՅԱՂԹՈՒԹԵԱՆ ՅՕԱՄԵԱԿԸ

— o —

ՖՐԱՆՍԱ ՎԵՐՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸՂՀԱՆՈՎ ԿԸ ՅԻՇԱՏԱԿԷ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

—o—

Դաշնակիցներու յաղթութեան 30ամեակը դարձակէտ մը դարձաւ Ֆրանսայի համար : Արդարեւ, Հանրապետութեան Նախագահը որոշեց, որ այլեւս չյիշատակուի Մայիս 8ի յաղթութեան օրը : Ժխտքար ա՛նթաքն այս իմաստով նամակ մը ուղղեց Եւրոպական Խորհուրդի անդամներուն հաղորդելով անոնց, թէ Ֆրանսա այլեւս պիտի չօնէ Դաշնակից – ներու 1945ի յաղթանակը, որպէսզի հաստատուի, թէ համաշխարհային Բ· պատերազմը վերջինը պիտի ըլլայ ընդմիշտ. այլ մանաւանդ յոյց տալու համար, թէ միասնաբար կ'ուզեն խաղաղ Եւրոպա մը կերտել : Նախագահը կ'ընդգծէ իր նամակին մէջ, թէ հաւանաբար միասնաբար կրնան օր մը նշանակել, եւրոպական եկեղեցիներու մէջ, Եւրոպայի հիմնադրու – թեան տարեդարձը նշելու համար :

Ֆրանսայի դերման դեսպանը՝ Զիկ – մունտ Ֆոն Պրաուն «ուրախալի» լուր ո – րակեց Ժխտքարի որոշումը աւելցնելով, թէ դերման բովանդակ ժողովուրդին համար ասիկա կը նշանակէ «նոր փուլ մը Եւրոպայի կերտումին համար» :

Մայիս 8ին, առաւօտեան, Հանրապե – տութեան Նախագահը, ընկերակցու – թեամբ նախարարապետին, ծաղկեպսակ մը դետեղեց Անծանօթ Զինուորի դամբանին վրայ : Արարողութեան առաջին անգամ ըլլալով ներկայ էր Փարիզի դերման դեսպանը :

Նախորդ օրը Նախագահը Մուրմըլոնի զօրանոցը այցելեց, ուր վերջ կը գտա – նէին Ֆրանսական բանակի երեք շար – թուան ռազմափորձերը : Ժխտքար ճառ մը խօսելով դիտել տուաւ թէ Ֆրանսա խաղաղասէր երկիր մըն է, սակայն պէտք չէ ակար երկիր մը ըլլայ· «Աշխարհի մը մէջ, ուր ամէն ոք յամառօրէն կը պայքարի իր անկախութեան համար, Ֆրանսա իր կարողութիւններու սահմանին մէջ պէտք է ամրողջովին ապահովէ իր ապահովութիւնը» :

Քանի մը տողով

ՁԻՆԱՍՏԱՆ որոշած է դեսպան մը նշանակել Հասարակաց Շուկայի մօտ եւ «դրական պատասխան» տալ առեւտրական համաձայնագրի մը, յայտարարեց Սըր Քրիսթոֆըր Սոմս, Հասարակաց Շուկայի փոխ–նախագահը, որ չորս օրուան պաշտօնական այց մը կատարած էր Փեքին :

ԿԻՊՐՈՍԻ նախագահը՝ Մակարիոս Ա.րք· Աթէնքի մէջ տեսակցելէ եւք Գարամանլիսի հետ, յայտարարեց, թէ յոյն եւ կիպրական կառավարութիւններու միջեւ կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած է Կիպրոսի հարցին շուրջ :

ՅՈՐՀՐԴԱՅԻՆ գիտնական Ա· Սախարով եւ իր կինը որոշեցին երեք օրուան ծոմ բռնել բողոքելու համար խորհրդային իշխանութիւններու դէմ, որոնք թոյլ չեն տար Տիկին Սախարովի Իտալիա մեկնիլ աչքի ծանր հիւանդութիւնը բուժելու համար :

ՔԱՄԹՐՕ պահանջեց Ուաշինկթընէ, որ վերջ տայ Քուպայի վրայ դրած իր առեւտրական արգելքին, չեչտելով, թէ «թէեւ երկու տարբեր աշխարհներու կը պատկանին իրենք, սակայն դրացիներ են եւ պէտք է խաղաղ դոյակցութիւն մը պահպանեն իրենց միջեւ» :

ՓՆՈՄ–ՓԷՆԻ Ֆրանսական դեսպանատան պատսպարեալներու վերջին խումբը՝ բաղկացած 500 դաղթականներէ, տասնեակ մը ճամբորդութենէ ետք թայլանտ հասաւ : 230 հոգին Ֆրանսացի է, կան 140 փաքիստանցի, 40 Հնդիկ եւ այլ ազգերու պատկանողներ :

ՅՕԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

«ՔԱՆԱՐ ԱՆՇԷՆԼ» ԺԱՆ–ՄԱՌԻ ԳԱՌԱԶՈՒԻ ԳԻՐՔԻ ՄԱՍԻՆ

«Տիպար ցեղասպանութիւն մը՝ Հայաստան 1915» .— Ժան–Մառի Գառազուի այս դիրքը, կը գրէ «Քանար Անշէնլէ» Մայիս 7ի իր թիւին մէջ, կը պատմէ, թէ ի՞նչպէս Թուրքերը 100·000 հայ ջարդած են 1895ին, պարզապէս ձեռքի վարժութեան համար, եւ թէ ի՛նչպէս քանի տարի ետքը պարզուեցան մեծ եաթաղանի լուսնին տակ, երբ մէկուկէս միլիոն Հայեր մեռան ընդհանուր անտարբերութեան կամ ցրուած դիմութեան մը մէջ :

Տիպար ցեղասպանութիւն· ո՞վ կը խօսի դեռ այսօր Հայերու ջարդերու մասին, պիտի հարցնէր Հիթլէր : Մնացեալը՝ ծանօթ է :

Դեռ այսօր, քիչ մը ամէն տեղ աշխարհի մէջ կրօնական թէ ցեղային փոքրամասնութիւններու հաշիւը կը մաքրուի : Ի՞նչ կ'ընէ միջազգային կարծիքը : Մայթ կը փոխէ : Մարդկային է, բայց մինչ այդ կարդացէք այս դիրքը· նուագադոյնը, զոր կարելի է զգալ, երբեմն, օրինակ, երբ Բարձրագոյն Դուռ մը, որ ո՛չ գոյ է եւ ոչ ալ բաց (քանի միշտ կ'ուրանայ ջարդերու իրականութիւնը) մարմնի սարսուռ մըն է» :

Քանի մը տողով

ՁԻՆԱՍՏԱՆ որոշած է դեսպան մը նշանակել Հասարակաց Շուկայի մօտ եւ «դրական պատասխան» տալ առեւտրական համաձայնագրի մը, յայտարարեց Սըր Քրիսթոֆըր Սոմս, Հասարակաց Շուկայի փոխ–նախագահը, որ չորս օրուան պաշտօնական այց մը կատարած էր Փեքին :

ԿԻՊՐՈՍԻ նախագահը՝ Մակարիոս Ա.րք· Աթէնքի մէջ տեսակցելէ եւք Գարամանլիսի հետ, յայտարարեց, թէ յոյն եւ կիպրական կառավարութիւններու միջեւ կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած է Կիպրոսի հարցին շուրջ :

ՅՈՐՀՐԴԱՅԻՆ գիտնական Ա· Սախարով եւ իր կինը որոշեցին երեք օրուան ծոմ բռնել բողոքելու համար խորհրդային իշխանութիւններու դէմ, որոնք թոյլ չեն տար Տիկին Սախարովի Իտալիա մեկնիլ աչքի ծանր հիւանդութիւնը բուժելու համար :

ՔԱՄԹՐՕ պահանջեց Ուաշինկթընէ, որ վերջ տայ Քուպայի վրայ դրած իր առեւտրական արգելքին, չեչտելով, թէ «թէեւ երկու տարբեր աշխարհներու կը պատկանին իրենք, սակայն դրացիներ են եւ պէտք է խաղաղ դոյակցութիւն մը պահպանեն իրենց միջեւ» :

ՓՆՈՄ–ՓԷՆԻ Ֆրանսական դեսպանատան պատսպարեալներու վերջին խումբը՝ բաղկացած 500 դաղթականներէ, տասնեակ մը ճամբորդութենէ ետք թայլանտ հասաւ : 230 հոգին Ֆրանսացի է, կան 140 փաքիստանցի, 40 Հնդիկ եւ այլ ազգերու պատկանողներ :

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Ժամհուրիէթի փարիզի թղթակիցը հետեւեալ լուրերը հաղորդեր է իր թերթին Ապրիլ 25 թուականով·—

«Ֆրանսայի Հայերը Թուրքիոյ դէմ յոյցեր ըրին Փարիզի, Լիոնի եւ Մարսէյլի մէջ, Հայոց Ջարդերուն վաթսունամեակին առթիւ :

«Փարիզի մէջ, ծաղկեպսակ մը դրուեցաւ Անծանօթ Զինուորի Ցիշատակարանին վրայ, յանուն «Ֆրանսահայ նախկին ռազմիկներու» : Այնուհետեւ քանի մը հարիւր հոգի բաժնուեցան բազմութենէն եւ ուղեցին քալել դէպի Թրքական հիւպատոսարան, ոստիկանութիւնը ուզեց արգելք ըլլալ, այն առեն ցուցարարները իրենց ձեռքի Թռուցիկները բաժնեցին անցորդներուն եւ սոխպուեցան ետ դառնալ :

«Ապրիլ 24ի օրը, Ֆրանսական ոստիկանութիւնը ապահովութեան կրկնապատիկ միջոցներ ձեռք առաւ Փարիզի Թրքական դեսպանատան, աւագ հիւպատոսութեան, Զբօսաշրջիկային գրասենեակին եւ Թուրք Օդային Գիծերու հաստատութեան շուրջ :

«Փարիզի հայկական մխիթարիանները եկեղեցի երկուն հաւաքոյթ մը սարքեցին Փլէյել սրահին մէջ, եւ յայտարարեցին թէ «1975ին պէտք է արդարութիւնը դործադրուի եւ Հայաստանի հողերը վերադարձուին» : Այս իմաստով աղդեր եւ ծանուցումներ փակցուցած էին Ֆրանսայի դաւառներու եւ արուարձաններու պատերուն վրայ : Հայկական միութիւնները բաժնեցին նաեւ Թուցիկներ, որոնց վրայ կ'երեւէր Ֆէս կրող ժանտարմա մը, կեցած կտրուած դլուխներու քով :

«Ֆրանսական հեռատեսիլը եւ ձայնասփիւռը արձագանդ եղան «Հայկական Ջարդերուն», որոնք կազմակերպուած էին Ժէօն Թիւրքերու կողմէ, Լը Մոնտ հրատարակեց Հայազդի նկարիչ Գառազուի դաւիթն մէկ դրքին, «Տիպար Ջարդ մը» երկասիրութեան նուիրուած յօդուած մը : Ֆրանսական ձայնասփիւռն ալ՝ Գառազուի հետ որիպորթաժ մը : Լիոնի մէջ ալ 500 հոգի յոյցեր ըրին, Մարսէյլի մէջ՝ 2000 հոգի, որոնք պահ մը դրին Հայոց եկեղեցիի պարտէզին յիշատակարանին վրայ : Բռնած էին վերտառութիւններ, որոնց վրայ Թուրքիոյ խօսքը չկար : Որեւէ ծայրայեղութիւն չըրին» :

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ԿԻԵԻԻ «ԴԻՆԱՄՕ»ԻՆ

«Հրաղդան» մարզադաշտին վրայ «Արարատ» պարտութիւն մը արձանադրեց Կիեւի «Դինամօ»էն : Այս վերջինը երեք կոլ նշանակեց, իսկ «Արարատ» երկու կոլ : Մրցումը տեղի ունեցաւ Մայիս 7ին : Ախոյեանութեան մրցաշարքի 5րդ մըրցումն էր :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐԸ

ՎԱՂՎԱԾ ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ՄԵՐԵՆ ԴԱՐԵՁ, ԹԵ ՕՐԵՂԴՐԵ-
ՂԱՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ, ԹԵ ՕՐԵՂԴՐԵ-
ՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՎ, ՈՐՈՆՔ
ՉԵՆ ԱՐԴԵՆ ԱՅԼԵՎՍ ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԻ
ՄԵՋ ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԸ ՉԵՆ ԿԱՐՈՂԱՑԵԼ
ՄՏՆԵԼ ՄԵՐ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ
ՄԵԾ ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԵՑԱԾ
ՄԱՐԴԻԿ ԵՆ ՈՐ ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԸ ՉԵՆ
ԿԱՐՈՂԱՑԵԼ ՄՏՆԵԼ ՄԵՐ ՀԱՍԱՐԱ-
ԿՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ՄԵԾ ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆ
ՈՒՆԵՑԱԾ ՄԱՐԴԻԿ ԵՆ ՈՐ ՀԱՅ ԳՐՈՂ-
ՆԵՐԸ ՉԵՆ ԿԱՐՈՂԱՑԵԼ ՄՏՆԵԼ ՄԵՐ
ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ՄԵԾ ՀԵՂԻՆԱ-
ԿՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԵՑԱԾ ՄԱՐԴԻԿ ԵՆ ՈՐ

արտայայտած էր նոյն խորքով ու դեղեցկատիական ճշմարտութեամբ «մնաս անկարելիս», այսինքն « էերթ-ուած զոր չկարողացայ յօրինել, ձեւ՝ որուն ի զուր տենչացի, գոյն՝ որմէ զրկուեցաւ աչէերս, խորհ՝ ուր չկրցայ իջնել, սէր՝ որ չուներ ցայ, կեանք՝ զոր չկրցայ ապրիլ եւ գեղեցիկ մահ՝ զոր կը բաղձամ»: (*Անդ էջ 85–86*):

Սիրոյ առաջարկած մահը կեանքն է իր յաւերժութեան մէջ: Եւ այդ կեանքը իր բոլոր երեւոյթներով ներկայ եւ էապէս կը մասնակցի Զուլալի բանաստեղծութեան, ընծայելով անոր դոյութենական թարմութիւն: Կեանքը իր սիրոյ բայ – ուածքով, այլափոխուած մահուան դիմաց, դոյութիւնն է իր չարժումին մէջ յաւիտենական, եւ Զուլալի բանաստեղծութիւնը նոյն այդ կեանքն է իր ապրումին մէջ՝ բանաստեղծական:

×

Գիրքին վերջաւորութեան զարմանքով կարդացի թէ այս հատորէն հրատարակուած է միայն երեք հարիւր օրինակ, վերապահուած հեղինակին եւ հրատարակիչին բարեկամներուն եւ մամուլին: Գիրք մը, ահաւասիկ, որ կ'արդարացնէ իր գոյութիւնը եւ կը պարտադրէ ինքզինքը, կը մնայ վերապահուած փոքր թիւով հասարակութեան մը, մինչ անդին հայ դիրերը կուլան առատօրէն, անխնայ զոհաբերելով անգութ գրիչներու ծանրութեան տակ եւ գրաւուններն հայկական չփոթած չեն գիտեր որ մէկն այդ գիրքերէն ընդունիլ ծոցերուն մէջ իրենց, խօսք ու անունդ մատակարարելու ապագայ սերունդին: Թող լաւ իմանան հայ դիրի վաճառականները անփոթ, թէ արժէքաւոր գիրը չէ, այլ բանաստեղծն է որ մամի լոյսով այսօր կը փնտռուի: Այդ բանաստեղծը այսօր մենք գտանք, հաստնցած գրական մեր հնոցին մէջ, առանց հոգեբանական բարդոյթներու, օտարներու հետեւողական նմանութեան ցոյն ըլլալու, կուտայ մեզի բանաստեղծութիւն մը՝ «լաւագոյն սերմով ցեղիս» : կը գործածէ լեզու մը, արեւմտահայերէնը, ցոյց տալով մեզի թէ այդ լեզուն ինքնին բանաստեղծութիւն մըն է առանձին, եւ կեանքի քարուղիներէն ան կ'անցնի հայրերուն օրինակով սրբած արցունք – ներն իր սրտին

«Հայրերուս օրինակով ես սրբած եմ
արցունքներս ու խլած
եւ հոյրս է հաւատացած
Տէր-Զօրէն Սարդարապատ
եւ կը շարունակեմ խլել
եւ հոյրս կը շարունակէ բարի մնալ ու
հաւատալ
նակատամարտէ նակատամարտ
հանգակելու պատմութիւնը ցեղիս
լուսաւոր, մարդկային, մաքուր՝
ինչպէս խաչքարերը երկրիս»: (*Անդ էջ 68*)

Հ. ՌԱՓԱՑԷԼ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ

ԳԱՂՈՒԹՔ - ԳԱՂՈՒԹ

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ

Ժընեւի հայ գաղութը մասնաւոր չուքով ոգեկոչած է Ապրիլեան 60ամեակը: Նախ հարկ է մատնանշել կերպով գնա – հատել այն ճաշակաւոր եւ բովանդակալից ալպոմը «1915, Անմահ Հայաստան» զոր հրատարակած են հաւաքական նախա – ձեռնութեամբ՝ Զուիցերիոյ Հայկ. Միութիւնը, Հայ Եկեղեցւոյ Մորհուրդը, Ս. Գր. Վաստաւորիչ Ընկերութիւնը, Զուի – ցերիոյ Հ. Բ. Ը. Մ.ը, Ժընեւի Հայկ. Օճախի Նախկին Աշակերտաց Ընկերու – թիւնը, Պերնի Սամենիչըռ Քուլթուր – Փերայնը եւ Զուիցերիոյ Հայ Երիտա – սարդութիւնը: 30 էջ կողքով մի՝ասին այս աշխատանքը, գերմաներէն եւ ֆրանսերէն ընդհ. գաղափար մը կուտայ Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթին մասին ինչպէս նաեւ անդուայ 1895ի եւ 1915ի ջարդերուն:

Ոգեկոչման հանդիսութիւնները տեղի ունեցած են Հիւգլաթի, Ապրիլ 24ին: Ժամը 11ին, եկեղեցւոյ յուշաքարին առջեւ, որ չատ գեղեցիկ խաչքար մըն է, հայ գաղութէն զատ ներկայ եղած են նաեւ Ժընեւի նահանգին պետական խորհրդա – տուն, քաղաքապետին ներկայացուցիչը, ռուս Մեսրոպոլիտը, Անկլիքան հոգեւոր հովիւը, բողոքականներու վերապատուելին, Թրուանդէի կաթողիկէ վարդապետը եւ այլ անձնաւորութիւններ: Յանուն պզտ. վարչութեան չնորհակալութեան խօսքը ըսած է Պ. Փիլիպոսեան, ապա բանախօսելու հրաւիրուած է Պ. Յովիկ Եղիազարեան:

Քիչերէ ենք թէ 60 տարիներ անցած են այն սեւ օրէն երբ աղգանշանը կը տրուէր մարդկութեան դէմ ամէնէն հրէշային ոճիրներէն մէկուն, մէկթր Եղիազարեան խօսքն ուղղելով պետական անձնաւորութեան, ըսած է.— «Երախտապարտ ենք ձեզի ,որ ձեր ներկայութեամբ, ուզե – ցիք մխացնել Ժընեւի չքնաղը եւ մարդասիրական Զուիցերիան այն մեծարանքին որ կ'ըլլայ մեր նահատակներու յիշատակին եւ այդ ձեւով արտայայտել նաեւ ձեր երկրին համակրանքը հայ ժողովուրդին եւ անոր դատին: Ներկայ ըլլալով այս արարողութեան, մասնաւոր իմաստ կուտաք անոր: Գիտցէք թէ Հայերը խոր կապի զգացումներ ունին մշակոյթի այս օճախին նկատմամբ որ Զուիցերիան է, որուժընեւի, Լօզանի համալսարանները եւ Ցիւրիխի Բազմարուեստից վարժարանները մտային զարգացումը ապահոված են այնքան հայ երիտասարդներու 19րդ. դարու երկրորդ կէսէն ի վեր եւ որու բարեսիրական հաստատութիւն – ները եւ ընկերային կազմակերպութիւն – ները այնքան զոհաբերութեամբ վարուած են հայկ. դժբախտութեան հետ»: Առանձնապէս խօսքն ուղղելով Ժընեւի քաղաքապետարանին ներկայացուցիչին, Յովիկ Եղիազարեան, չեշտած է այն դերը զոր Ժընեւ քաղաքը ունեցած է Հայոց կեանքին մէջ, քանի հոն է որ 1887 ին ծնունդ կ'առնէր հայկ. առաջին կոմիտէն իրաւունքի եւ արդարութեան վերահաստատման համար մեր դերի հողերուն վրայ: Շնորհակալութիւն յայտնած է նաեւ տեղւոյն վարդապետին, որու մասնակցութիւնը այս արթոդոքսութեան մասնաւոր նշանակութիւն ունի:

Ապա, Յովիկ Եղիազարեան ոգեկոչած է ցեղասպանութիւնը, եւ չարունակած.—

«Հայ ժողովուրդը, ինչպէս ան որ առաջիններէն մէկը ընտրած էր Քրիստոնէութիւնը, բարձրացաւ իր զոզգթան եւ երէ ինչպէս կայսերա թուրքը զայն չարչարեց, ինչպէս Պիղատոս, աչխարհ չհատաքրքրուեցաւ իր ճակատագրով: Անողոք ոզբերգութիւնը կատարուեցաւ ծանր, յանցապարտ լռութեան մէջ համաչխարհային խղճին: Ոչ մէկ փորձ՝ վերջ տալու համար սպանդին, միայն քանի մը հեղինակաւոր ձայներ լսելի եղան դատապարտելու համար ոճրին հեղինակները»:

Յովիկ Եղիազարեան, ապա, անդրադարձած է կառուցուած յուշարձանին որ կը խորհրդանշէ ինչ որ յատկապէս հայկական է մեր քաղաքակրթութեան մէջ: Քիչերէ ենք հերոսամարտները, բանախօսը ծանրացած է ցեղասպանութիւնը փառաւոր վաւերաթուղթերու վրայ եւ կոչ ըրած Զուիցերիոյ՝ ազատութեան եւ արդարութեան հող, որ զօրավիդ կենայ Հայ Դատին:

Պետական ներկայացուցիչը իր խօսքին մէջ յիշած է թէ մօրը չնորհիւ է, առաւելապար, որ ինքզինքը մօտ կը զգայ Հայերուն, քանի իր մայրը, տառնին զրաղած է Ջարդերէն վերապրողներով: Արարողութեան յաջորդած է ընդունելութիւն մը եւ արարողութիւնը տրուած է Ժընեւի հեռատեսիլէն, նոյն իրիկունը ժամը 19·10ին:

Զուիցերիոյ Ֆրանսախօսիր եւ գերմանա – գիր թերթերը լայնօրէն անդրադարձած են հայկ. ցեղասպանութեան 60 ամեակին:

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՐԱԲԻՈՑ լրագրական գործակալութեան Ամերիկայի գրասեն – եակի տնօրէն եւ գլխաւոր թղթակից նչանակուած է Լեւոն Քէշիշեան:

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ «կանանց միջազգային տարի»ին առիթով եգիպտացի արուեստ – տաղիտուհիներու ցուցահանդէսը սար – քուած է վերջերս՝ Մշակոյթի նախարարութեան արուեստներու ընդհանուր տնօրինութեան նախաձեռնութեամբ: Բացուած կատարած է Մշակոյթի նախարարը: Բովանդակ Եգիպտոսի արուեստագիտուհիներէն, յետ խստապահանջ դատակազմի մը գտած էին, ցուցահանդէսին իրենց գործերը ներկայացնելու իրաւունք ձեռք ձգած են միայն 54 հոգի. ասոնց մէջ էին եգիպտահայ նկարչուհիներ Արմենուհի Թամկոչեան եւ Էլիզ Փարթամեան:

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՑ «Աբիկեան հանդուստեան տան» մէջ հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է ակնկոց «Այճեմնիկ» Միութեան հիմնադրութեան յիսնամեակին առթիւ: Կազմակերպութեան բարեսիրական գործունէութիւնը ներկայացուցած են Տի – կիններ Սիրանոյշ Սարգիսեան եւ Լիւսի Քէսթէքեան:

ՊՈԼՍՈՑ կեդրոնական Սանուց Միութեան նախաձեռնութեամբ գրական երեկոյթ մը սարքուած է Ապրիլ 28ին, համանուն միութեան սրահին մէջ, նուիրուած բանաստեղծուհի եւ «Մարմարա»յի աչխատակից Օր. Արմենուհի Թէրզեանի: Երեկոյթին ներկայ գտնուած են պատրիարքը, մտաւորականներ, կրթական մարչականները, գրագէտներ եւ արուեստագէտներ: Բացումը կատարած է միութեանատենապետը Տօքթ. Նազարէթ Տիլսիզեան: Օր. Թէրզեանի քերթողական անհատականութեան եւ ներքին աչխարհին մեկնաբանութիւնը կատարած է Տօքթ. Եզ. Սիմքէչեան, իսկ Ռոպէր Հատտէճեան ներկայացուցած է գրագիտուհիին անձը եւ նկարագիրը:

ՄԱՏՐԻՏԻ գրաշմաթուղթի միջազգային ցուցահանդէսին ոսկէ չքանչան մը տտացած է Արա Կարմիրեան, Պոլիսէն, իր ներկայացուցած գրաշմաթուղթերու հարուստ հաւաքածոյին համար:

Կարդացէք
«ՅԱՌԱՋ»Ը
Տարածեցէք

ՄՈՆԹԷ-ՔՐԻՍԹՕ-Ի ՈՐԴԻՆ

Ի.

ՄՈՆԹԷ – ՔՐԻՍԹՕ

— Քիչ մը վերջը կը հասկնաս: Պերթուէյիօ, ըսաւ խօսքը ուղղելով իր նախկին ծանեսին, աչխատութիւնդ լմնցա՞ւ:

— Այո, տէր, բաւական է պատրոյդը դնել... եւ երբ նչան տաք, գործը կը կատարուի...

— Լաւ, գործիքներդ հոն դիր եւ եռեւէս եկուր:

Եւ որովհետեւ Պերթուէյիօ թէեւ կը հնազանդէր, բայց զարմանքով իրեն կը նայէր,

— Դուն ալ Պերթուէյիօ, ըսաւ կոմսը, պէտք է որ սորվիս բարի ըլլալ...

Քորսիքային քարհատը չճգեց ձեռքէն եւ տիրոջը եռեւէն գնաց:

Քանի վար կ'իջնէին այն սրահէն անհաթի սարահարթէն, ուրկէ կ'առաջ – նորդէր գիրենք Ալի, կոմսն ու Հայտէ աուելի լուսաւոր կը տեսնէին այն խաղաղ ջուրը որ, եզերքին զարնուելով եւ կրկին ետ դառնալով, ժայռուտ ծովեզրը արծաթագոյն փրփուրով մը կը չրջապատէր...

Ալի յանկարծ կանգ առաւ: Ձեռքով դեպինը ցոյց տուաւ:

Հոն էր. Մոնթէ Քրիստօ դեռնատարած մարմին մը տեսաւ իրմէ վար, ջուրէն հազիւ երկու ոտք բարձր ժայռի մը կատարին վրայ: Դէմքը քարերուն դարձած էր, բայց սեւ մազերուն վրայ թանձրացած արեան խաւ մը կը տեսնուէր:

Այս մարդուն, այս կէս դիակին քով սեւ բան մը կար, որ կիսովին աւազով ծածկուած էր:

Մոնթէ Քրիստօ անմիջապէս ցատքեց եւ քարայծի որսորդի մը ճարպիկու – թեամբ՝ ինկաւ անծանօթին քով: Առանց սպասելու, առանց վարանելու, զայն բազուկներուն մէջ առաւ եւ իր երկաթէ ծունկերուն զօրութեամբ ելաւ այն սարահարթը, ուր Հայտէ կանգ առած էր:

— Ալի՛, դոչեց, քարայր վազէ: Հոտեր ու ոոմ բեր: Եւ եթէ կ'ուզես որ զիս այսքան ուշ կանչելուդ ներեմ քեզի, ժամանակ մի կորսնցներ:

Ալի փութիկը վազելով մեկնեցաւ:

Կոմսը Պերթուէյիոյի օգնութեամբ վիրաւորեալը պառկեցուց, մինչդեռ Հայտէ իր փափուկ ձեռքերով ծովու մամուռէն չոր բարձ մը կը պատրաստէր...

— Կենդանի է, դոչեց: Ահ, կ'երդնում որ Աստուած սլիտի փրկէ զինքը...

Յանկարծ սոսկալի աղաղակ մը լսուեցաւ իր քովէն:

Պերթուէյիօ դեղնած եւ ակռաները սեղմած՝ կը մրմնջէր.

— Ի՞նքը, թշուառակա՛նը, տէ՛ր չճանչցա՞ք զինք:

Մոնթէ Քրիստօ տակաւին մահամերձին երեսը չէր նայած: Անոր վրայ ծռեցաւ:

— Պենեդէթթօն, ըսաւ, Պենեդէթթօ՛:

— Տէր, դոչեց Պերթուէյիօ կատաղութեամբ, մէկդի քաշուեցէք որ այս իժը սպաննեմ...

Եւ երկաթեայ քարհատը չարժելով թըշուառականին ճակտին արձակեց...

Պողպատեայ սայրը Պենեդէթթոյի դանկէն հազիւ քառորդ մեթր հեռու էր, բայց Մոնթէ Քրիստօ արագ չարժումով մը քարհատը բռնեց եւ գլխուն վրայ տատանեցնելով՝ ծուլ նետեց ուժգին:

— Պերթուէյիօ, ըսաւ պաղարիւնութեամբ. ո՞վ ձեզի իրաւունք տուաւ որ պատժէք, երբ ես ներկայ եմ:

— Ներեցէք... տէր. բայց չէ՞ք յիշեր ... Պենեդէթթօն, այն մարդը, որ իր մայրապիրը սպաննեց անոր զրամը գողնալու համար... այն մարդը, որ գողութեամբ եւ սպանութեամբ միայն ապրեցաւ...

— Շատ խօսք չուզեր, ըսաւ Մոնթէ Քրիստօ: Ես մարդ մը կը տեսնեմ հոս...

Պերթուէյիօ լռութեան պրկած, զբլուխը խոնարհեցուց:

Ալի կը վերադառնար:

Մոնթէ Քրիստօ ծնրադրեց թշուառականին քովը, որուն գլուխը բռնած էր Հայտէ, եւ անոր քունքերը կը չփէր: Ճերտոյ անոր սեղմուած չրթունքը բացաւ կիսովին եւ քանի մը կաթիլ ոոմ կաթեցուց:

Քանի մը վայրկեան վերջը Պենեդէթթոյի կուրծքէն հառաչ մը ելաւ:

Բայց տակաւին աչքերը չէր բանար:

Կոմսը գլուխը կը չօչափէր: Մորթը միայն պատռած էր: Արիւնը հոսելէն փրկուած էր:

— Պիտի ապրի, ըսաւ Մոնթէ Քրիստօ:

— Թէ՛ իրեն եւ թէ ուրիշներուն համար հազար անգամ լաւագոյն չէ՞ որ մեռնի, մտածեց Պերթուէյիօ:

Մոնթէ Քրիստօ խիստ նայուածք մը նետեց անոր վրայ:

— Պերթուէյիօ, ըսաւ, սա վէրքը յուսա...

— Ե՞ս...:

— Նորէն կ'ըսեմ, եթէ չես ուզեր հնազանդիլ ինծի, ազատ ես, մեր պայմանները գիտես. այս իրիկուն ինծմէ պիտի զատուիս:

— Ո՛հ ոչ, ոչ տէր իմ, կը հնազանդիմ:

ԺԻՒԼ ԼԵՐՄԻՆԱ.

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.—Այրի Տիկ. Մարգրիտ Տէօքմէճեան և զաւակները, այրի Տիկ. Էկլանտին Տէօքմէճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի, Մայիս 11ին, Ս. Ծակոբ եկեղեցին

ԾԱԿՈԲ եւ
ԱՐՄԵՆԱԿ ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆՆԵՐՈՒ

ինչպէս նաեւ համայն Տէօքմէճեան, Քէօսէեան հին եւ նոր ննջեցեալներու յիշատակը յարգողներու:

Ի դիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներու:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Եավէր եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները, Մարսէյլի Պոլսեցիներու Հայրենակցական միութեան վարչութիւնը իրենց խորին չնորհակալութիւնները կը յայտնեն Ծակոբ Եպիսկ. Վարդանեանի, Մարսէյլի յարանուանութեանց պետերուն քահանայից եւ դպրաց դասին ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց, միութիւն թէ անհատ, որոնք փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, հեռագրով, նամակով մասնակից եղան իրենց խոր վշտին, իրենց սիրեցեալ քրոջ եւ միութեան նախագահ՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՏԼԷՆ ԵԱՎԷՐԻ

դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

A CEDER cause retraite

BONNETERIE-CONFECTION

6, Rue Royale, plein centre
VERSAILLES

Clientèle assurée — gros chiffre d'affaire

Pour tous renseignements :

Tél. : 950-47-20 de 13 à 13 h. 30
ou après 20 heures

ԾՈՎԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
Mont St. Michel

17, 18 եւ 19 Մայիս

ՀԱՑ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԾՈՎԵՉԵՐԵԱՑ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՑԱՆԻՆ ՄԷՋ

Sainte-Honorine-des-Pertes (14)

ԶԲՕՍԱՊՏՈՑՏ ԴԷՊԻ

MONT ST. MICHEL

VILLEDIEU (Ville du cuivre)

DEAUVILLE

ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Cathédrale de BAYEUX

Musée d'ARROMANCHES

եւ համաչխարհային Բ. պատերազմի Նորմանդիի ցամաքահանման տեսարժան վայրերը եւ զոհուած ամերիկահայ զինուորներու չիրխմները

×

Ճոխ սեղան եւ հաճելի մթնոլորտ երեք օրուան ընթացքին:

Շամփուրով խորոված եւ կասկարած ճուկ Օթոքառը որ կարմիր Խաչի անդամներուն արամազրութեան տակ պիտի գտնուի երեք օրուան ընթացքին, կը մեկնի Շաբաթ առաւօտ ժամը

7,15 Gare du Nord (Café Curveur)
7,20 Square Montholon (Métro Cadet)
7,30 Gare St. Lazare (Cours du Havre)

Վերադարձ երկուշաբթի ժամը 23ի աւեւնները: Աւելցագրութեան համար հեռաձայնել Նաւասարդեան 985-36-53

Պագըրեան 770-07-25

ԾԱԽՔԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ - ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Համբարձման տօնին առիթով Մայիս 11, կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի: Օրուան երգեցողութիւնները կը կատարէ Իսիի նորակազմ երգչախումբը, առաջնորդութեամբ Պր. Հրանդ Ամէմեանի:

ԹԼԻՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Կապ. Խաչի Անիէս - Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին կողմէ, այս կիրակի, Մայիս 11, ժամը 14էն 19, Սանթր Ամինիսթրաթիւ եւ Սոսիալ, փլաս տը լ'Օթէլ տը Վիլ, 3րդ յարկ, թիւ 3 սրահը:

ԽՆՃՈՑՔ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի մասնաճիւղին կիրակի, Մայիս 18, ժամը 14·30ին Ս.Յարութեան սրահը (Ռիւ Պուֆիէ):

Հ. Յ. Դ.

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Արղութեան խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ (Մայիս 10) երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Թէհլիրեան» խումբի ժողովը Երեքշաբթի, Մայիս 13ին Մշակոյթի Տան մէջ, ժամը 21ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ՍԷՆ-Մօրիսի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խաչուհիները, Մայիս 16ին Ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15ին, ընկերուհի Սոնա Ճէլոյեանի բնակարանը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղին վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Հինգշաբթի, Մայիս 15, ժամը 3ին Սպ. Տան սրահին մէջ՝ 295, Ռիւ Պուալօ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆ

U. G. A. D'ALFORTVILLE

Grande Soirée Annuelle

HILTON - ORLY

Samedi 10 Mai de 21 h. à 4 h.

Animée par ARMENIAN'S SUNSHINE et TRIO ATHENEE

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հայ Արիներու Միութեան Իսիի եւ Փարիզի շրջաններուն կողմէ

Շաբաթ Մայիս 31, երեկոյեան ժամը 20·30ին

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի սրահին մէջ

26, rue Troyon (SEVRES)

Métro : Pont de Sèvres

Գեղարուեստական բաժին

ՊԻՒՖԷ

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐ.

ARMÉNIE 1975 ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Départs chaque mois :

du 14 au 28 juin

du 12 au 26 Juillet
du 19 Juillet au 2 Août
du 2 au 16 Août

du 7 au 20 Septembre
du 4 au 18 Octobre
du 25 Octobre au 8 Novembre

à partir 2580 F

Pour les jeunes de 16 à 35 ans deux voyages :

— du 2 au 16 Août
— du 6 au 20 Septembre

Demandez nos brochures détaillées

Logement première classe, hôtel ANI ou ARMENIA à Erévan en pension complète et excursions quotidiennes.

Renseignements et Inscriptions

A PARIS — Sonia Coumryantz

mondotours

2, Rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 266-50-12 073-32-64

A LYON — Varoujan Sarkissian

sevan voyages

50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

Licence Voyages : A. 721.

ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԱԾ

ՆԱԽԿԻՆ ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

Մեծ պատրաստութեամբ կը ներկայացնէ ժողովուրդէն չատ սիրուած ուրախ օփերէթը՝

ՈՒՇ ԼԻՆԻ ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ

կամ ԱՊՈՒՇ ԱՐՇԱԿ

Գ. ԵՐԻՑԵԱՆԻ

THEATRE ADYAR
4, Square Rapp (35, Av. Rapp) Paris 7e
Métro : Alma-Marceau ou Ecole Militaire
Շաբաթ, Մայիս 24, ժամը 20·30

Բեմադրութիւն Ս. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆԻ

երաժշտութիւն մասնակցութեամբ դաշնակահարուհի Տիկ. Սոնիա ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւ ՍԱՑԱԹ ՆՈՎԱ նուագախումբի

Կը մասնակցին.— Պ. Ա. Գառնիկեան, Օր. Մարի Բարուճակեան, Օր. Այտա Էմիրեան, Տիկին Ռիմա, Պ. Միհրան Էլմայեան, Պ. Ն. Պշտիկեան, Պ. Ս. Սուրէնեան, Պ. Վ. Ստեփան, *եւ ուրիշ գի-ղացիներ եւ աղջիկներ:*

Տոմսերը նախօրօք ապահովելու համար դիմեցէք.—

Alimentation HRATCHIAN, 6, rue Lamartine, Paris (9e), Tél 828-43-19
Alimentation MASSIS, 21 rue Saulnier, Paris (9e), Tél 770-16-88
Alimentation ARAX, 47, rue de Trévise Paris (9e), Tél. 824-48-86
Mr. SOURENIAN, 7, rue Rollin, Paris (5) Tél. 325-04-13
Mr. DJIZMEDJIAN, 31, Rue Paul-Déroulède, Bois-Colombes, Tél. 781-09-72

եւ թատերախումբին անդամներուն մօտ ու ներկայացման օրը թատրոնի կիլչէն:

Տոմսերու գինը՝

35, 30, 25, 20 եւ 15 ֆրանք

chez Harout

au restaurant ARMENIA

on cuisine à l'Arménienne

22, RUE MOUFFETARD — PARIS (5e)
(Métros : Monge et Cardinal Lemoine)
Tél. : 337-96-32
Ouvert tous les jours

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ
11
DIMANCHE
11 MAI
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·294

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.294

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆ
(Արմենփրես, Ապրիլ 30 – Մայիս 5)

«ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԴԻՊԻ ԶԱՐԵՆՑԱՒԱՆ»

Այսպէս պիտի կոչուի Զարենցի նուիրուած ժապաւէնը, որ ներկայիս նկարահանուելու վրայ է Մոսկուայի մէջ, բեմադիր Մարլիանա Տաւրոգի դէմաւորութեամբ:

Ժապաւէնին համբորդութիւնը կը սկսի Երեւանի «Եղիչէ Զարենց» զբօսայգին: Այնուհետեւ նկարները ցոյց կուտան բանաստեղծին անունը կրող գրականութեան եւ արուեստի թանգարանը, տուն-թանգարանը, փողոցը, բնութեան գիրկին մէջ կառուցուած կամարը, Աբովեան, Արդնի, Ֆիմուչդէս, Զարենցաւան, կը պատկերացնեն երիտասարդ քաղաքին ձեռք ձգած նուաճումները, ստեղծագործ առօրեան:

Գունաւոր ժապաւէնին մէջ պիտի հընչեն Զարենցի բանաստեղծութիւնները:

Նուագով ժապաւէնը կը ցուցադրուի սրբահներու մէջ:

×

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐ

Աբովեան քաղաքին մէջ, որ կը գտնուի Երեւանէն 17 քիլոմեթր հեռու, բացումը կատարուեցաւ բժշկութեան ժողովրդական համալսարանին, որուն դասախօսութիւնները ունկնդիրները պիտի ըլլան բանուորներ եւ պաշտօնեաներ: Ներկայիս քաղաքը ունի նմանօրինակ 15 կըթարաններ, որոնց կը յաճախեն աւելի քան երկու հազար հոգի:

Կրթութեան այս ձեւը Հայաստանի մէջ սկսաւ լայն տարածում գտնել քանի մը տարի առաջ: Երկամեայ դասընթացքներով կ'ուսուցանուին տնտեսագիտութիւն, պատմութիւն, մշակոյթ, գիւղատնտեսութիւն եւայլն:

Այժմ Հանրապետութեան մէջ կան շուրջ 800 այդպիսի կրթարաններ, ուր իրենց դիտելիքները կը զարգացնեն աւելի քան 130·000 հոգի:

×

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԹՄԲԵՐԳՆԵՐՈՒՆ ՀԱԽԱՔԱՅՈՆ

Մոսկուայի «Մուզիկա» («Երաժշտութիւն») հրատարակչականը լոյս ընծայած է կոմիտասի ընտիր խմբերգներուն հաւաքածոն՝ կազմուած Երեւանի երաժշտագէտ Նորէն Թոռլեանի կողմէ:

Գիրքին մէջ տեղ գտած են երգահանին շուրջ երեք տասնեակ ստեղծագործութիւններ, որոնց շարքին են՝ «Հանրածանօթ «Անձրեւն եկաւ», «Ջինար ես», «Ախ, Մարալ ջան», «Սիփանայ քաջեր», «Գութանի երգը», «Շողեր ջան», «Ալագեազ», «Մնկի ծառ», «Կուժն առայ» եւ այլ երգեր:

Երգերուն բնագիրները թարգմանած են Լիմա Ալեքսանդրովա, Նորա Ադամեան, Ալլա Կոչեւկովա եւ ուրիշներ:

×

Նոյն հրատարակչութեամբ լոյս է տեսած Մոսկուացի երիտասարդ երգահան Թովմաս Կարգանովի (Ղորղանեան) քնարական խմբերգներուն շարքը՝ ըստ Ա. Իսահակեանի բանաստեղծութիւններու:

×

ՁԱՏՐԱԿ

Լաս-Փալմասի մէջ վերջ գտած է ճատրակի մրցաշարքը, որուն մասնակցած են աշխարհի լաւագոյն խաղացողները, որոնց շարքին նաեւ Տիգրան Պետրոսեան:

Թէեւ Պետրոսեանի ձեռք ձգած արդիւնքը համեստ եղած է (յաղթական հրաշակուած եուկոսլաւ Լիւբոյեվիչէն եւ մնացած է երկու կէտով) սակայն աշխարհի նախկին ախոյեանը մասնակից – ներէն միակը եղած է, որ ամբողջ մրցաշարքին ոչ մէկ պարտութիւն կրած է (չորս յաղթանակ, 10ը՝ հաւասար խաղ):

×

ՀԱՑԱՏԱՆԻ ՆՈՐ ԱԽՈՑԵԱՆԸ

Երեւանի երիտասարդ մարզիկ Էռնա Խալափեանց զարճած է Հայաստանի լաւգական սեռի նոր ախոյեանը ճատրակի մէջ: Ան վաստրկած է 9 կէտ (8 յաղթանակ, 2ը՝ հաւասար արդիւնք եւ 2 պարտութիւն): Մրցումներուն առանց պարտութիւն արձանագրելու երկրորդ հանդիսացած է 8 կէտով Լենինականի ներկայացուցիչը՝ Աննա Յակոբեան:

×

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի ճարտարապետներու տան մէջ բացումը կատարուած է Վարդգէսատ Սեւոյեանի լուսանկարներու ցուցահանդէսին: Ներկայացուած են 130 սեւ-ճերմակ եւ 37 գունաւոր լուսանկարներ:

Հայաստանն ու Հայն են լուսանկարիչին հերոսները: Առանձին շարքերով ներկայացուած են Պարոյր Սեւակ, դերասան Մհեր Մկրտչեան, Հայաստանի պետական պարախումբը:

Հետաքրքրութեամբ կը դիտուին «Մարտիրոս Սարեան», «Հրաչեայ Ներսիսեանը Մէկ-Կրկկորի դերում», «Լուսինէ Զաքարեան», «Աչնակցինները», «Սասունցի Դաւիթ», «Էջմիածին», «Գառնի», «Տաթեւ», «Օշական», «Արարատ», «Աշչքաբեր» եւ այլ նկարներ:

Այլ բաժինի մը մէջ ներկայացուած են լուսանկարիչին ճամբորդական նկարները՝ Աղեքսանդրիա, Աթէնք, Պասլսէք, Պարթենոն, Պոլիս, Կիպրոս եւ Հալէպ:

Լուսանկարիչը, որ 60 տարեկան է, համաշխարհային Բ. պատերազմի նկարներ ալ ցուցադրած է:

×

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄ

Աչաջուր (Իջեւանի շրջան) գիւղի նորակառոյց մարզադաշտին մէջ շրջանի ոտնագնդակի խումբը ընկերական մրցում մը ունեցած է «Արարատ»ի նախկին խաղացողներուն հետ:

Երեւանցի վետերաններու խումբը՝ կազմուած Հենրիկ Ստեփանեանէ, Եղ. Վարդանեանէ, Լեւոն Սիմոնեանէ, Ռոբեր Դալլաքեանէ, Մանուկ Սեմերճեանէ, Ռուդիկ Եղիազարեանէ, Լեւոն Յովսէփեանէ, Անատոլի Զիլոյեանէ, Ժակ Սուքրիկեանէ, Կոնստանտին Բեգլարեանէ եւ ուրիշներէ, յաղթած է 2–1 կէտով:

×

« ԵՐԵՒԱՆ » ԿՐԿԷՍԸ ԲՐԱՏԻՍԼԱՒԱՑԻ ՄԷՋ

«Երեւան» կրկէսը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է Բրատիսլաւայի մէջ, Սլովաքիոյ մայրաքաղաքը: Տեղական թերթերը ներկայացումը որակած են «հոյակապ», «աներեւակայելի»:

×

Վ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ԱՐԾԱԹՔ ՇՔԱՆՇԱՆ ՍՏԱՑԱԾ

Արեւելեան Գերմանիոյ Լիւվիկսհաֆֆէն քաղաքին մէջ տեղի ունեցան դասական ոճի ըմբշամարտի եւրոպայի ախոյեանական մրցումները: Մասնակցեցան 24 երկիրներու 134 ըմբիշներ: Երեւանցի ըմբիշ Վալերի Յարութիւնեան արծաթէ չքանշան ձեռք ձգած է:

բոպայի ընծայուած նուէրը մը», քանի Նախագահը չեշտեց այս առթիւ, թէ եւրոպայի միութիւնը «հմայական ազգակ մըն է աշխարհի հաւատարակչռութեան համար»:

Եւրոպական Հասարակութեան կազմութեան 25ամեակին առթիւ Քէ տ'Օրսէյի մէջ ձայներիզով սփռուեցաւ Ռ. Շումանի 1950 Մայիս 9ի կոչը:

Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահին որոշումը պոհունակութիւն պատճառեց Հասարակաց Շուկայի անդամ երկիրներուն:

Քանի մը տողով

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախագահը Փորթ Սայիտ քաղաքը եւ շրջակայքը «ազատ առեւտուր»ի գօտի հռչակեց: Օտար հաստատութիւններ կրնան հոն հաստատուիլ եւ առեւտրական գործառնութիւնները կատարել առանց տուրք վճարելու եւ սեզմտանեներու ենթարկուելու: Փորթ Սայիտ Սուէզի ջրանցքի միջերկրականեան դուռն է եւ 1967ի արաբ-իսրայէլեան պատերազմէն ետք ամբողջովին աւերակ դարձած էր:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ եւ Խորհ. Միութեան Արտաքին նախարարները՝ Քիսինջէր եւ Գրոմիկօ Մայիս 19ին Ժընեւի մէջ միտքերու փոխանակութիւն պիտի կատարեն Մերձ. Արեւելքի եւ հիւլէական զէնքերու սահմանափակման հարցերուն շուրջ:

ՍՊԱՆԻՈՑ կառավարութիւնը վաւերացուց օրէնք մը, որով կ'օրինականացուի դործադուլը: 1939էն ցայսօր օրէնքով արգիլուած էր գործադուլ ընել, թէեւ վերջին տարիներուն բանուորները յաճախ գործադուլ կը կատարէին: Նոր օրէնքը, այսուհանդերձ, կը ճշդէ պայմանները գործադուլի: Այսպէս, օրինակ, գործադուլի կարելի է դիմել երբ բանակցութեանց, իրաւարարութեանց բոլոր միջոցները ի դերեւ ելած են: Գործադուլի որոշումը պէտք է գաղտնի քուէարկութեամբ տրուի եւ երբ բանուորներուն 60 տոկոսը ի նպաստ անոր քուէարկած է եւայլն:

ԼԱՈՍի դահլիճի հինգ նախարարներ, բոլորն ալ ազակցմեան, իրենց հրաժարականը ներկայացուցին: Երեք հազար ուսանողներ Վիէնթիանի մէջ ցոյց կատարած էին պահանջելով այս հինգ նախարարներուն հրաժարումը, քանի առնուազ զօրավիղ կը կենային ամերիկեան քաղաքականութեան Լաոսի մէջ: Ցուցարարները պահանջեցին նաեւ որ Ամերիկացիք հեռանան Լաոսէ:

ՓԵՔԻՆի «Ժողովուրդի ձայն» օրաթերթը խմբագրականով մը շատ խիստ քննադատութիւններ կատարած է Խորհ. Միութեան դէմ: Ձին Համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը ամբաստանած է «Իրուչչեւ – Բրեժնեւ» ուրացողներու խմբակը», որ «ներսէն դրաւած է ընկերվարութեան բերդը, բան մը որ չկրցան ընել Հիթլերի միլիոնաւոր զինուորները»: «Խորհ. Միութիւնը երրորդ Ռայխի ճակատագրին պիտի ենթարկուի», գրած է թերթը փառաբանելէ ետք խորհրդային ժողովուրդն ու Ստալինը:

ՍԱՃԿՈՆի մէջ կատարեալ անդորրութիւն կը տիրէ եւ արդէն 11 երկիրներ պաշտօնապէս ճանչցած են Հար. Վիէթնամի նոր վարչակարգը: Սայկոնի եւ արտաքին աշխարհի միջեւ հաղորդակցութեանց կապը աստիճանաբար վերահաստատուելու վրայ է: Փնոմփէն միշտ կտրուած կը մնայ արտաքին աշխարհէ եւ հակասական լուրեր չրջան կ'ընեն ներքին կացութեան մասին: Ըստ ոմանց արիւնալի մաքրագործումներ կատարուած են:

ԴԷՄՔԵՐ ՈՒ ԴԷՊՔԵՐ

ՎԱՐԴԳԷՍ

— o —

Ա.

ՊԱՑԱՌ ՀՈԳԻՈՎ ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԸ

Իբրեւ աննկուն յեղափոխական, հանրային գործիչ եւ քաղաքական ազդեցիկ դէմք, Վարդգէս, 1890–1915 թուական – ներուն եղաւ Հայութեան ամէնէն առատ ջաւոր եւ տիրական դէմքերէն մէկը: Իր տարածուն գործունէութեամբ, խօսքին ու լուսաւոր գաղափարներուն համայքով, վարակիչ հունչով, առինքնող անձնաւորութեամբ, զարթաւ ժողովրդական լայն զանգուածներուն եւ մանաւորաբար ժամանակի երիտասարդութեան կեդրոնա – կան անձնաւորութիւնն ու գուրգուրան – քին առարկան: Ամէնքը կը սիրէին զինք, կ'ակնածէին իրմէ եւ հին ու փորձառու յեղափոխականի իր յուսմունքներն ու հրահանգները կը գործադրէին պատրաստակամութեամբ ու հաւատքով:

Վարդգէս՝ բուն անունով Յովհաննէս Սէբէնկիւլեան, ծնած է Բարձր Հայքի ամէնէն հերոսական քաղաքներէն՝ Կարնոյ մէջ, 1871 թուին: Զաւակն էր առեւտրական բարեկեցիկ ընտանիքի մը: Սրծնեան վարժարանին մէջ իր նախնական ուսումը առնելէ ետք, կը յաճախէ Սանասարեան վարժարանը, ուրկէ դուրս կուգայ առանց աւարտելու: Գամառ Քաթիպայի, Բաֆֆիի եւ Մուրմեանի հայրենասէր կրականութիւնը վարակած էր զինք եւ կենդանի գործին մէջ նետուելու իր անհուն ծարաւին առջեւ, վարժարանին չըրջապատը չատ նեղ կուգար իրեն:

Վարդգէսի պատանեկութիւնը կը զուգադիպի Բարձր Հայքի յեղափոխական առաջին չարժումներուն: Եռուն խանդավառութեան այդ տարիներուն, ըմբոստ ու տաք խառնուածքով պատանին չէր կրնար հեռու մնալ հասարակաց փոթորկոտ ապրումներէն:

Սրծնեան վարժարանին մէջ, իբրեւ ուսուցիչ եւ ընթերցարանի պատասխանատու, քանի մը տարուան մէջ յաջողեցաւ ստեղծել ազատական դաղափարներով տոգորուած չրջանակ մը եւ դառնալ երիտասարդութեան ղեկավարներէն մէկը:

1890ի Կարնոյ Հայութեան բողոքի ցոյցերն ու ըմբոստութիւնը կ'ըլլան կրակի իր առաջին մկրտութիւնը: Առաջին անգամ Հայութիւնը դուրս կուգար իր սուրական համակերպութենէն եւ ցոյց կուտար իր նախահայրերուն առնական դիմագիծը: Զանգուածովի այս պոռթկումի ընթացքին, Հայոց կողմէ զինք գործակցողներուն մէջ, Վարդգէս առաջիններէն էր եւ կառավարութիւնը սպաննուած ու վիրաւորուած Թուրքերուն պատասխանատու կը նկատէր ղվխաւորաբար զինքն ու իր ընկերները:

Յոյցին յաջորդող զանգուածովի ձերբակալութիւններուն հետեւանքով, Վարդգէս մէկ տարի կը մնայ բանտ: Ապա, ներումով ազատ կ'արձակուի եւ խուսափելու համար ոստիկանական խիստ հսկողութենէն ու հետապնդումներէն, կը փոխադրուի Պոլիս, ուր դարձեալ կը նուիրուի ուսուցչական ասպարէզին:

1892ի վերջերուն, Յովհաննէս Նու – սուֆեան, իբրեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչ, հիմը կը դնէ Պոլսոյ դաշնակցական կազմակերպութեան: Բաբդէն Սիւնի, Հրաչ, Վռամեան, Գնունի, Եղիպատցի, Վարդգէս, որ աւելի ծանօթ էր Զարմայր եւ Գիրակ յեղափոխական ծածկանունով եւ հոյլ մը գաղափարական այլ երիտասարդներ կը խմբուին նորա – կազմ կազմակերպութեան չուրջ:

Լուրջ ու նուիրուած գործունէութեամբ, քանի մը տարուան մէջ, Վարդգէս կը նուաճէ իր չրջապատը եւ չնորհիւ իր ուղղամիտ նկարագրին, դիւրահաղորդ բնաւորութեան եւ պերճ ու հմայքակ արտայայտութիւններուն, ոչ միայն կազմակերպութեան, այլ ընդհանրապէս ամբողջ Պոլսոյ երիտասարդական չրջանակներուն մէջ կը դրաւէ բարձր ու հեղինակաւոր դիրք մը:

Պանք Օթոմանի դրաւման նախապատրաստական աշխատանքներուն կարեւոր մասնակցութիւն կ'ունենայ նաեւ Վարդգէս, սակայն, դէպքէն անմիջապէս առաջ մասնութեան մը հետեւանքով կը ձերբակալուի եւ մինչեւ 1897ի վերջերը կը մնայ բանտ: Սրձակուելէն ետք, տաեն մը եւս կը մնայ Պոլիս, ապա 1899ի սկիզբները կը մեկնի Պուլկարիա, ուր կը նուիրուի կուսակցական աշխատանքներու: Սակայն միտքն ու հոգին երկիր էին, ուրկէ Սրամ Սրամեան եւ Վազգէն իրենց նամակներով տեղեակ կը պահէին զինք կացութեան, չեչտելով կարող եւ նուիրուած գործիչներու անհրաժեչտութիւնը:

Խութեամբ յեղափոխական, լայն եւ փոթորկոտ աչխատանքներու տեսլական – նով խռովեալ, Վարդգէս չուտով կը մեկնի Կովկաս, ուր մէկուկէս տարի Թիֆլիսի, Ալեքսանդրապոլի եւ մանաւորաբար Կարսի յեղափոխական եռուն կեանքին մէջ, ձեռք կը բերէ բաւարար փորձառութիւն: Կը զարդանան նաեւ իր դիտելու, դատելու եւ հարցերուն մէջ խորանալու կարողութիւնները: 1901ին, երբ Վարդան Շահլաղի հետ, Քիւրտերու միջոցով, ծպտուած երկիր կ'անցնի, արդէն իսկ կազմաւորուած յեղափոխական տիպար գործիչ եւ ժողովրդանուէր ծառայող մըն էր:

Վանի մէջ, իբրեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչ, Վարդգէս պիտի դիմագրաւէր չափազանց ծանր կացութիւն մը: Վազգէն նահատակուած էր, ժողովուրդին մէջ կը տիրէր հիասթափութիւնը եւ բոլոր մասնիչներն ու վնասարարները ազատ ասպարէզ դատած էին: Կազմակերպութիւնը թոյլ վիճակ մը կը պարզէր եւ յեղափոխական տրամադրութիւնները տեղատուութեան մէջ էին:

Այս ծանր ու պատասխանատու չրջանին է, որ երեւան կուգան նոր գործիչին կարողութիւնները: Վարդգէսի ներկայութիւնը փրկարար կ'ըլլայ ոչ միայն կուսակցութեան, այլ եւ չրջանի ամբողջ Հայութեան համար:

Ան իր պայծառ հոգիով եւ հաղորդական բնաւորութեամբ, մանաւանդ խիստ կար – գապահ եւ չարքաչ կենցաղով, յարգանք ու պատկառանք կը ներչնչէ բոլորին եւ իր անձին օրինակով ճամբայ կը տայ երիտասարդութեան: Յոհեմ, զգուչաւոր, յամառ ու հետեւողական աչխատանքով, Վարդգէս կը յաջողի վերա – կանգնել Վանի կազմակերպութիւնը, Հայութեան բարոյական կորովն ու հաւատքական կեանքը:

Վանի մէջ, Վարդգէսի անձին ու գործունէութեան մասին, իր յուչերու Բ. հատորին մէջ (էջ 122–128) Ռուբէն կուտայ հետեւեալ բնորոչումը.—

«Վարդգէսը, իրբեւ գործիչ, օժտուած էր այն բոլոր առաւելութիւններով, ինչ որ Պետոն, բայց անկէ աւելի յաջողութիւններ ունեցաւ, որովհետեւ յեղափոխութեան ճանապարհը բացուած էր արդէն Պետոյի, Վարդանի, Վազգէնի միջոցով, ժողովուրդն ալ ըմբռնած էր գէնքի եւ յեղափոխութեան արժէքը: Վարդգէս կ'երթար ընդհանուր առմամբ Վազգէնի ուղիով, բայց ան չէր ուզեր ժողովուրդի ազգմական ոգին բարձրացնել ծայր աստիճանի, առանց նախապատրաստութեան: Ան կը կազմակերպէր խումբեր, մարտական ոգի կը ներչնչէր անոնց, բայց կը զինէր զանոնք ոչ թէ կուսակցութեան, այլ ժողովուրդի միջոցներով հայթայթուած զէնքերով: Այս սկզբունքը կը կիրառէր թէ՛ գաւառներու եւ թէ քաղաքի մէջ:... Քաղաքէն աւելի՝ ան յաջողութիւն ունեցաւ դիւղերու մէջ, ուր ժողովուրդը յարեցաւ Դաշնակցութեան, որ դարձաւ չուտով Վասպուրականի չրջանի ուժեղ կուսակցութիւնը:

Վարդգէսը փորձեր ըրաւ բանակցութեան մէջ մտնելու Քիւրտերու հետ, բայց անոր այս փորձերը իրական հիմքեր չունենալով՝ մեծ արդիւնքներ չտուին: Դրական օգուտը եղաւ այն՝ որ սահմանափակ եւ միայն քանի մը չրջաններու մէջ մեղմացան անոնց գործած չարիքները: Միւս կողմէ, որոչ բէկեր ու քիւրտ անհատներ յօժարեցան փոխադրական եւ սուրհանդակային դիւրութիւններ տալ Դաշնակցութեան եւ «Վարդգէս էֆէնտիին»: Վարդգէս մարդիկ կ'ուղարկէ Վասպուրականի հեռաւոր գաւառները՝ Արճէշ, Սալմաստ եւ մինչեւ իսկ Մոկս, կազմակերպութիւններ ստեղծելու համար: Գըլխաւոր չրջիկը կ'ըլլայ Շահրաղը, որ կը կարողանայ հող պատրաստել ապագայ ուժեղ կազմակերպութեան համար»:

ԳՐԻԳՈՐ ՆԴՐՈՒԲԵԱՆ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՆՑԵԱԼԻ ԷՋԵՐԷՆ

Հակառակ անցեալի դժուար պայմաններուն, Ռումանիոյ Հայերը բազմիցս փորձեր կատարած են հրատարակելու համար հայերէն, երբեմն ռումաներէն եւ կամ երկլեզուեան պարբերականներ, հանդէսներ, գիրքեր: Նիւթական կամ այլ դժուարութիւններու հետեւանքով սակայն ընդհանրապէս կարճատեւ կեանք ունեցած են: Սակայն հրատարակուած են համեմատաբար նոր գաղթականներու կողմէ ԺԹ. դարու վերջերը եւ ներկայ դարու առաջին երկուքուկէս տասնամեակներու ընթացքին:

Ամէնէն հին թերթերէն, որոնք լոյս տեսած են առաջին համաչխարհային պատերազմին, Պուքրէչի մէջ կարճ ժամանակով, պէտք է յիչատակել «Շեփոր» ամսաթերթը, որ լոյս տեսած է 1912-1913, «Էքսուլ Արմենիէ» («Արձագանգ Հայաստանի») ռումաներէն եւ հայերէն չարաթաթերթը Լեւոն Լանիսի խմբագրութեամբ:

«Արձագանգ Հայաստանի»ն հրատարակած է քաղաքական, մչակութային եւ գրական նիւթեր: Անդրադարձած է առաջին համաչխարհային պատերազմի նախօրեակի Եւրոպայի եւ, յատկապէս, Թուրքիոյ քաղաքական կացութեան, թրեմատահայութեան ազատագրական պայքարին, Ռումանիոյ Հայութեան կեանքին: «Սէքերնուղ առջեւ բերէք, գրած է թերթը 1913 Նոյեմբեր 24ի թիւով, Պրայիլայի, Կալացի եւ Ճուրնավայի քարտիներուն վրայ յուսահատ ու գալկագոյն, կարաքամակ ու կարօտակէզ, աչխատանքի սիւներուն տակ աչխատանքի հերոսներն ու քաղաքացիները, առիւծի նման մեր Վանեցի եւ Մշեցի եղբայրները...»: «Արաքս» եւ «Ինքնաւար Հայաստան» չաբաթաթերթին ալ անդրադարձած են զարթնական Հայերու վիճակին: Ռումանիոյ Ակադեմիայի գրադարանին մէջ կը մնան «Արաքս» չաբաթաթերթի հատաքաժոյկի 9 թիւերը (1915 Մարտ 7էն մինչեւ 1915 Մայիս 2), ինչպէս նաեւ «Ինքնաւար Հայաստան»ի 32 թիւերը (1916 Յունուար 1էն մինչեւ 1916 Օգոստոս 7ը): «Արաքսի» ենթախորագրին մէջ դրուած է «Գրական, հասարակական եւ քաղաքական չաբաթաթերթ», լոյս տեսած է չորս էջով, ամբողջովին հայերէն: «Ինքնաւար Հայաստան»ը թէեւ «կիսաչաբաթաթերթ» ենթախորագիրը կրած է, սակայն լոյս տեսած է ամէն Ուրբաթ չորս էջերով. երեք էջերը հայերէն եղած են, իսկ չորրորդ էջը եւ երբեմն ալ ուրիչ էջեր մասնակի կերպով եղած են ռումաներէն:

Երկու թերթերուն մէջ կը գտնենք բազմաթիւ անդրադարձումներ Ռումանիոյ գանազան քաղաքները ապրած Հայերու մչակութային կեանքին մասին, տեղեկութիւններ պատերազմի ճակատներէն, բոնք յետոյ սեփական նախաձեռնութեամբ դործեցին ամէնքին յայտնի սպանութիւնները:

Ես պէտք կը նկատեմ ընելու այս կատարելապէս անհրաժեչտ չեղումը՝ ընդելու համար հոս, որ վկաներու հարցաքննութեան արդիւնքը իրաւունք չի տար ըսելու. «Ապացուցուած է որ թուրքահպատակ այն անձնաւորութիւնն է, որ անձնապէս եւ բարոյապէս պատասխանատու բոնելու է տեղի ունեցած սարսափներու համար»: Այս տեսակէտէս չէն կրնար զիս չեղել նաեւ այն փաստաթուղթերը, որոնք կ'ուզեն հոս մեր առջեւը դնել: Ես իրբեւ դատախազ գիտեմ, թէ ինչպէս, օրինակի համար, մեզ մօտ յեղափոխական տակնուվրայութեան պահուն լոյս ընկան իսկ եւ իսկ նման փաստաթուղթեր, որոնք կը կրէին կարեւոր անձնաւորութիւններու ստորագրութիւնները, եւ որոնք սակայն, ինչպէս յետոյ կը պնդէին, կեղծուած էին:

(61 – Շար.)

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՂԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ

Ես խօսած եմ չատ մը գերման պարոններու հետ, որոնք Թուրքիա էին եւ չատ մօտ էին կանգնած դէպքերուն, եւ անոնք բոլորովին ուրիչ ըմբռնում մը ունին: Անոնք յայտնեցին՝ թէ խօսք անգամ չի կրնար ըլլալ, որ Կ. Պոլսոյ կառավարութիւնը որոչած ըլլար Հայերու բնաջնջումը, եւ որ աւելի չուտ — թերեւս սխալ հասկցուած — պետական ու զինուորական ինքնապահովման նկատումներն են եղեր, որ դրդեր են զինքը՝ տալու տեղահանութեան հրամանը, որ ամէն պարագայի մէջ իր արդիւնքով ծայրայեղօրէն ճակատագրական եղաւ:

Նախագահը (ընդհատելով).— *Կը խընդրեմ երկար կանգ չառնել այն խնդիրին վրայ, որ առարկայ չէ եղած վկաներու հարցաքննութեան: Իսկ յիչել հոս այն իրողութիւնները, զոր յայտնած են ուրիչները, բնաւ կապ չունի գործին հետ:*

Դատախազը (շարունակելով).— *Բայց ես կրնամ այնուամենայնիւ օգտուիլ ատկէ այն չափով, որչափով որ այդ տարբերութիւնը երեւան եկաւ երկու իրազեկներու տեսակէտներուն ու յուզումներուն մէջտեղ: Ես անչուչտ կրնամ հոս յայտնել, որ Պարոն Դր. Լեփսիուսի տուած տեղեկութիւնները, որքան եւ հետաքրքրական ու մանրամասն են, ինծի համար ունին այնուամենայնիւ այն պակասութիւնը, որ դէպքերուն կուտան, իմ տեսակէտով, չափազանց սխեմատիք ու ծրագրուած բնոյթ, ու դժուար չէ տեսնել, որ Դր. Լեփսիուս եկած է այդ եզրակացութեան ոչ թէ տեղին վրայ, իր անձնական փորձերէն, դէպքերուն իսկ ատեն, այլ աւելի ուշ ստացուած տեղեկութիւններէ: Այդ պատճառով կը կարծեմ թէ իրաւունք ունիմ աւելի մեծ արժէք տալու երկրորդ իրազեկին հմմնաւորումներուն. այն է՝ Պ. զօրավար Լիման Ֆոն Զանդերսի, որ այն ատեն տեղին վրայ բարձր պաչտօն կը վարէր եւ չատ մօտէն ծանօթ է դէպքերուն, եւ որ այստեղ խիստ կերպով ընդգծեց տարբերութիւնը՝ Հայերու տեղահանութեան հրամանը տուող Պոլսոյ կառավարութեան ըմբռնումին եւ տեղահանութեան իրագործման եղանակին մասին: Պոլսոյ կառավարութիւնը տեղեկութիւններ ստացած էր, թէ Հայերը դաւաճանելու մասին կը խորհին, թէ Համաձայնական Պետութիւններուն հետ դաշտաղրութիւն կը կազմեն եւ վճռած են՝ երբ ռազմական կացութիւնը թոյլ տայ՝ կռնակէն յարձակիլ Թուրքերուն վրայ ու դլուխ հանել իրենց անկախութիւնը: Սատոր վրայ Պոլսոյ կառավարութիւնը, պետական եւ զինուորական ինքնապահովման համար, անհրաժեչտ նկատած էր Հայերու տեղահանութիւնը: Գալով տեղահանման եղանակին, պէտք է նկատի ունենալ, պարոններ, որ Փոքր Ասիան այն դետինը չէ, որուն վրայ կը տիրեն քաղաքակրթուած ժողովուրդներուն չատուկ պայմանները — ես կ'ուզեմ զգոյշ ըլլալ իմ արտայայտութիւններուս մէջ — այն պայմանները, որոնց մենք վարժուած էինք պատերազմէն առաջ: Աւանդութիւնը Փոքր Ասիոյ մէջ վայրագ ու արիւնալի է, եւ պարոն իրազեկը մատնանչեց, որ այն ատեն «սրբազան պատերազմ» էր յայտարարուած, ու ահա երբ այլացեղ ու այլակրօն ազգաբնակութիւնը տեսաւ, թէ ինչպէս Թուրքերը, ամէն կողմ Հայերը քշելով, մէկտեղ կը ժողվեն, ատիկա բնականաբար ազդանչանը եղաւ՝ Հայերուն վրայ յարձակելու: Ու հոս երեւան եկան մարդկային բնաւորութեան ամէնէն գէչ բնազդները — կողոպուտ, սպանութիւն եւայլն: Պարոն իրազեկը մատնանչեց նաեւ, որ տեղահանութեան համար գործի կոչուած ժանտարմները այլեւս նախկին ընտրովի զինուորականները չէին, այլ ատկէ անկէ ժողվուած սինկլքորներ, ո–*

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

դաշնակիցներու կողքին մարտնչող հայ կամաւորներու քաջագործութիւնները մատնանշող դրուագներ, Թուրքիա ապրող հայերու ջարդը, օտարներու դիրքը եւայլն:

Իր առաջին թիւին մէջ «Ինքնավար Հայաստան»ի խմբագրականը դիտել տուած է, թէ չաթաթաթերէթը լոյս կը տեսնէ «Թուտուքի մէջ հրատարակուող եւ քաղաքական պայմաններու բերումով դադրած Պալքանեան Մամուլի տեղ»:

Այս չաթաթաթերէթէն կ'իմանանք, որ Քոնթանցա լոյս տեսնող «Տաչխա» թերթը արձագանգած է «Ինքնավար Հայաստան»ի կոչին՝ նեցուկ կանգնելու հայ կամաւորներուն եւ զաղթականներուն: Թերթին իւրաքանչիւր թիւին մէջ կը հանդիպինք սա կոչին. «Օգնեցէք կամաւորներուն, օգնեցէք վախտականներուն եւ որբերուն»: Այս առթիւ կը տեղեկանանք, որ 1916ին ուսարօ – զերման ուժերուն դէմ կը կռուէին 80·000 հայ զինուորներ, իսկ թրքական ճակատին վրայ 40·000 հայեր: Պուքրէշի, Քոնթանցայի, Կալացի, Յոքչանի, Եաշի եւ այլ հայաբնակ քաղաքներու մէջ «փամփուշտի զրամ» կոչով հմայագրամներ հաստատուած էին: Թումանիոյ Հայութիւնը կարեւոր գումարներ զրկած է օգնելու համար թէ՛ հայ կամաւորներու, թէ՛ Կովկաս ապաստանած Արեւմտահայ վերապրողներու:

«Ինքնավար Հայաստան» արտասպումներ կատարած է ռումէն մամուլէն, ինչպէս «Լուպթա» թերթէն, «Տիմինեա»յա», «Աեվերուլ», «Ունիվերսուլ» եւ ալ թերթերէ, որոնք դատապարտած են թուրք կառավարութեան կայսերական Գերմանիոյ մեղակցութեամբ գործած հայածանքներն ու ջարդերը: Թերթը անդրադարձած է զանազան երկիրներու օտար անձնաւորութիւններու եւ մամուլի կարծիքը թրքական ջարդերու վերաբերեալ, ինչպէս, օրինակ, զերմանացի ընկերվարական առաջնորդ Կարլ Լիպկնեխթի հարցապնդումը Պերլինի Ռայխսթագին մէջ, Թուրքիոյ Հայերու ոչընդունթեան մասին, Ֆրանսայի վարչապետ եւ Արտաքին նախարար Արիսթիտ Պրիանի, Մեքսիկոյի նախագահ Տէճանէլի, զրաւոր Աննթոլ Ֆրանսի ելոյթները եւ նպաստ Հայոց:

Առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներուն, Թումանիոյ Հայերը չարուշահած են իրենց մշակութային կեանքը: Այսպէս, վերոյիշեալ թերթերէն կ'իմանանք, թէ Պուքրէշի ու Քոնթանցայի մէջ ներկայացուած են «Ժայռը», «Սեւ Հողերը», «Թշուառները», ինչպէս նաեւ կատակերգութիւններ:

Դատելով «Ինքնավար Հայաստան»ի յօդուածներուն, յատկապէս խմբագրականներուն եւ Թրքակցութիւններուն որակէն, պէտք է ըսել, թէ խմբագրութեան մէջ գտնուած են կարող լրագրողներ եւ գրողներ, այսուհանդերձ վերոյիշեալ թերթերը նիւթական դժուարութիւններու բերումով չեն յաջողած երկար ապրիլ:

Տ. ՏԻՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ

ԳԱՂՈՒԹՔ - ԳԱՂՈՒԹ

ԳԱՆԱՏԱ

Մոնթրէալի մէջ ոգեկոչման հանդիսութիւնը, կազմակերպութեամբ Վաթսունամեակի մխացեալ յանձնախումբին, տեղի ունեցած է Ապրիլ 25ին, Գլօտ Շամբայն Երաժշտանոցի ընդարձակ սրահը: Ներկայ գտնուած են Լիբանանի դես – պանը, Մոնթրէալի քաղաքապետին ներկայացուցիչը, յոյն համայնքի եւ եկեղեցիի ներկայացուցիչները, հոծ թիւով հայ եւ օտար հանդիսականներ:

Խօսք առած են Քեպէքի Մարզկային Իրաւանց յանձնախումբին նոյնքէնը՝ Մորիս Շամբան, «Լը Տըվուար» օրաթերթի նոյնքէն եւ խմբագրապետ Գլօտ Բայն, «Հայրենիք»ի խմբագրապետ ընկ. Մինաս Թէօլէօլեան եւ «Պայքար»ի խմբագրապետ Տոքթ. Նուպար Պէրպէրեան:

Մոնթրէալի հեռատեսիլը տասը վայրկեանի տեւողութիւն մը կազմակերպած է նոյն օրը, որու ընթացքին խօսած են ընկ. Յակոբ Սեւակեան եւ Արշաւիր Կիւնճեան:

×

Ապրիլ 20ին, Թորոնթոյի «Նորթըրն Սեքրթերի Սքուլ» սրահը հաւաքուած են հազարէ աւելի Հայեր՝ նախապահու – թեամբ Վազգէն Թէրզեանի: Բանախօսած են Ք. Մամուրեան, Մ. Շարապխանեան, իրաւագէտ Տ. Սմսարեան, Օնթարիոյ նախարարներէն Ռոպըրթ Նիքսըն եւ հեռատեսիլի քաղաքական բաժնի տնօրէնը Ֆրէյզըր Քելլէ:

×

Երեք հազարէ աւելի Հայերու մաս – նակցութեամբ՝ որոնք Օթաուա համախմբուած են Քանատայի բոլոր քաղաքներէն, Ապրիլ 26ին տպաւորիչ ցոյց մը տեղի ունեցած է Դաշնակցային Մորհրդարանին առջեւ, ուր յանուն Միացեալ Ցանցնա – խումբին խօսած է Արամ Այվազեան:

Ցաջորդաբար խօսք առած են Քանատայի քաղաքական չորս կուսակցութեանց ներկայացուցիչները, Քանատայի Ցոյներու Կիպրոսի օժանդակութեան մարմնի նախագահը:

Ցուցարարները հարիւրաւոր պաստառներով զարդած են Թրքական դեսպանատունը, ուր Հայոց հաստատման պահանջը եւ հողային իրաւունքները ներկայացուցած են Հ. Ց. Դաշնակցութեան կողմէ Վազգէն Թէրզեան եւ ՌԱԿի կողմէ Ն. Մամուրեան:

Ապրիլ 24ին Քանատայի Դաշնակցային Մորհրդարանին մէջ, Քրեստիթիստ կուսակցութեան ներկայացուցիչը հարցապնդում կատարած է Հայ Դատի մասին:

×

Մոնթրէալի եւ Օթաուայի մէջ լոյս տարածում ունեցող հետեւեալ թերթերը՝ «Լա Փրես», «Լը Տըվուար», «Լը Սոլէյ», «Լը Տրուա» եւ «Լը Ժուր», նաեւ Համիլթընի «Սփեքթէյթր» թերթը, ո – րոնք կը ներկայացնեն քանատական տարբեր հոսանքներ եւ տեսակէտներ, իրենց Ապրիլ 19ի եւ 21ի թիւերով լայնօրէն անդրադարձած են Թուրքիոյ զործադրած Հայոց ցեղասպանութեան, հրատարակելով նաեւ եղեռնէն նկարներ:

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍ

Աւելի քան 4000 հոգի Ապրիլ 30էն Մայիս մէկ լուսնալիք դիշերը հսկում կատարած են քաղաքին կեդրոնը, Թաղապետարանի բակին մէջ:

Մայիս մէկին, աւելի քան 10·000 Հայեր հաւաքուած են քաղաքին ամէնէն բանուկ չրջանի հանրային պարտէզը, ուր լսելէ ետք հայ եւ օտար բանախօսներու ճառերը՝ Մեծ եղեռնի նուիրուած, օրինակելի կարգապահութեամբ եւ հսկողութեամբ հարիւր երիտասարդներու, դուցատախտակներով անցած են քաղաքին բանուկ պողոտաներէն՝ հասնելով քաղաքապետարան: Հոն եւս ճառեր արտասանած են, որոնցմէ ետք երեք ամէնօրեայ վարժարաններու աշակերտներէ կազմուած բազմահարիւր պատանի – պատանուհիներ, երաժշտադէտ Աբա Մանաչի դեկավարութեամբ երգած են հայրենասիրական երգեր: Վերջին, թռանիներ հետեւած են հանդիսութեան եւ տողանցքին, իսկ երկու օդանաւեր չրջած են տեւաբար, լուսարձակելով եղեռնի նուիրուած կարգախօսները:

Ճառախօսներէն եղած է Լոս Անճելըսի քաղաքապետը:

ԻՍՐԱՅԵԼ

Իսրայէլ ապրող 3500 Հայեր յուշահամդէս մը սարքած են: Եկեղեցիին մէջ կատարուած հոգեհանգստեան արարողութենէն ետք բազմութիւնը մինչեւ Սիոն լերան գերեզմանատունը քալած է:

Իսրայէլի ձայնասփիւռը հաղորդած է իր ունկնդիրներուն, թէ 1915 Ապրիլ 24ին Ի. զարու առաջին մեծադոյն ցեղասպանութիւնը սկսած է:

«ՕՈՎԱՑԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ»

— o —

Միջնադարեան Երիմը Հայութեան ամէնէն մեծ կեդրոններէն մէկն էր: Թերակղզիին վրայ հաստատուած բազմաթիւ ժողովուրդներէն նախ Յոյներն են, ապա Հայերը որ ամէնէն շատ մշակոյթի յուշարձաններ ձգած են:

Ժգ. զարուն Երիմի հարաւ-արեւելեան ծովափին հաստատուած Հայերը ձենովացիներուն հաւասար առեւտրական դրծառնութիւն ունեցած են: Հայերը Իտալացիներուն հետ միասին սեւծովեան աւազանի ամէնէն ծանօթ առեւտրականները դարձած են: Երիմի մէջ Հայերու թիւը եւ անոնց տնտեսական զօրութիւնը պատճառ եղած են, որ օտար հեղինակներ ճենովեան տիրապետութեան չրջանին (Ժգ.-ԺԵ. դար) թերակղզիին հարաւ-արեւելեան մասը կոչեն Ծովային Հայաստան:

ՍՐՏԱԲՈՒԽ ԲԱՐԻՒԸ

Երբ մէկ ձեռքը կ'առնէ, միւս ձեռքը կուզայ միանալու եւ բարիք բաշխելու համար: Իւրաքանչիւր զոյգ մը իր հոգին լեցնել:

Մարսիլիոյ մէջ վախճանած համեստ աշխատաւոր հայ տիկին մը կար. Արուսեակ Երէցեան կը կոչուէր, ասեղի ծայրով ապրած է. սրտով կապուած էր իր ազգին: Ան դրեթէ տան անդամ եղած է Քասւիեր Քուլիոլի հետ, նախկին ոստիկանապետ Մարսիլիոյ չրջանին: Քասւիերի տիկինը Հայուհի էր, Տիկին Մարգրիտ Առաքելեան՝ սրտով Հայ մնացած, հոգիով կապուած բարեգործութեան:

Տան անդամ նկատած էին իրենց զերձակուհին, ապրած էին միասին, իրեն վստահին անոնց քովն էր:

Քասւիեր ընտանիքը Երէցեանի մահէն յետոյ մնացած գումարը նուիրեց Հայ մատուռական բարեգործութեան մը յատկացնելով Ս. Ղազարի տպարանին, որուն համար սրտագին շնորհակալութիւն կը յայտնենք Քասւիեր ընտանիքին:

Ասիկա ազդ մը չէ, այլ նման է այն ազդրիւրին որ աւազանին մէջ չուր կը լեցնէ ուրիշներուն ծարաւն անցընելու համար:

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՅԲՐԵՆԻԲԻՍ», երաժշտական ութ կտոր, հեղինակ Սիրվարդ Հ. Գազան – ճեան: Այս գործը արժանացած է իտալական Վեհճելլի ստեղծագործական յանձնախումբին 1974ի գարնան երկորդ կարգի վկայագրին:

ՄՈՆԹԷ-ՔՐԻՍԹՕ-Ի ՈՐԴԻՆ

Ի.

ՄՈՆԹԷ – ՔՐԻՍԹՕ

Պերթուչիօ բարկութենէն կը դողար, երբ կարմիր վէրքին վրայ չուր կը լեցնէր: Բայց նուաճուած էր. եւ իր ձեռքը, որ պատրաստ էր սպաննելու, թեթեւ եւ բաբեխնամ եղած էր:

Հայուհի ցոյց տուաւ Մոնթէ Քրիսթոյի այն թխորակ առարկան, որ կը գտնուէր մօտը, ուրկէ վերցուցած էին մահացածները:

Կոմսը նշան ըրաւ Ալիին, որ բերէ այդ առարկան:

— Արկղիկ մըն է, ըսաւ Մոնթէ Քրիսթօ: Ինչ կրնայ պարունակել...

Կուրծքէն տարօրինակ ձեւով քանալի մը հանեց, դարբնութեան հրաշակերտ մը, որուն ձեւը կը փոխուէր զաղտնի զսպանակի մը աղեցութեամբ:

Արկղիկը անմիջապէս բացուեցաւ: Եւ Մոնթէ Քրիսթօ, որքան ալ որ տէր է ինքզինքին, չկրցաւ զարմանքէն չգոչել.

— Ոսկի՜, դրամատոմսե՜ր, հարստութի՜ւն մը...

— Կը սթափի, տէր, ըսաւ Պերթուչիօ մօտենալով: Ինչ պէտք է ընեմ:

— Կրնա՞յ ճանչնալ քեզ:

— Ո՛չ, դեռ ոչ, կարծես քունէն ընկճուած է...

— Լաւ, զինքը այդպէս ձգէ:

— Այս ի՛նչ է, գոչեց, Պերթուչիօ, որ արկղիկին պարունակութիւնը նշմարած էր: Ո՛հ, կրնա՞նք տարակուսիլ այս ալ նոր ոճիրի մը արդասիքն է...

Սակայն Մոնթէ Քրիսթօ դրամատոմսերուն տակը խառնելով՝ քանի մը ծրար ոսկի հանեց:

Երբ ձեռքը վեր առաւ, նամակ մը բռնած էր, ծալուած բաց թուղթ մը:

Բացաւ եւ արեւուն պայծառ լոյսովը հետեւեալը կարդաց.

«Զաւակս, այսօր վերջին անգամ ըլլալով պիտի տեսնեմ քեզ, Ֆրանսայէն մեկնած միջոցիս այս նամակը պիտի զրկեմ քեզի: Քու ծննդեանդ ոճրին համար նեբեցիը ինծի: Շնորհակալ եմ, պիտի լամ եւ յանցանքներս քաւեմ: Այս դերադոյն ժամուս, խեղճ նահատակ, սէրս ու օրհնութիւնս կը զրկեմ քեզի...»:

Մոնթէ Քրիսթօ սարսռաց:

Այս տողերը ստորագրուած էին՝ Մայրդ Է. Տ.:

— Էրմին Տանկլար, մրմնջեց: Ո՛հ, խեղճ կին:

Եւ աչքերը զարձան Պենեդէթոյի վրայ. տեսաւ անոր կարկամած դէմքը, որ իր դեղնութեան մէջ իսկ տեսակ մը ահարկու երեւոյթ ունէր...

Ցանկարծ բան մը եկաւ այդ մարդուն միտքը, որ սորված էր խղճի զաղտնիքները կարդալ դէմքի ծալքերուն վրայ:

Մէկդի ըրաւ Պերթուչիօն եւ ծռեցաւ Պենեդէթոյի վրայ, որ այժմ հանդարտ չունչ կ'առնէր եւ կարծես կը քնանար, որովհետեւ տկար էր:

— Պենեդէթօ, ըսաւ այն խորունկ ձայնով, որ մարդուս մինչեւ ամէնէն ծածուկ չիզերը կը հնչէր, Պենեդէթօ պիս մտիկ ըրէ:

Դեռնատարած մարմինը սարսռաց: Բայց աչքերը դոց մնացին:

— Պենեդէթօ... յարեց Մոնթէ Քրիսթօ, մայրդ սպաննեցիր. Պենեդէթօ՛, դուն մարդասպան ես...

Թշուառականին կուրծքը սեղմուեցաւ, կարծես ելեկտրական ցնցում մը ամբողջ մարմինը կը չարժէր, աչքերը սոսկալի կերպով բացուեցան, եւ սա բառերը թրռան չրթունքէն.

— Մա՛յրս... մայրասպա՛ն...: Այո, այո, չնո՛ր...

Եւ վերստին գետին լինկաւ ընկճուելով այս խոստովանութենէն, որովհետեւ խիղճը կը ճզմէր զինքը:

Մոնթէ Քրիսթօ ոտքի ելաւ մարմարի մը պէս:

Պերթուչիօ անոր երեսը կը նայէր՝ դիմութեան ժպիտ մը չրթունքին:

Արդեօք տէրը զարձեալ պիտի դիմո՞ր... արդեօք տակաւին դիմութեան խօսք պիտի ընէ՞ր, երբ իր դէմ կը գտնուէր ոճիրներու ամէնէն սոսկալին, երբ կը տեսնէր այն անուանարկը, որ երկու անդամ մայրասպան եղած էր, սպաննած էր Աստուածն որ իր խորթ մայրն էր, եւ Տիկին Տանկլարը որ զինք ծնողն էր:

Երկաթէ զործիքը այլեւս Պերթուչիոյի ձեռքը չէր:

Բայց թող կոմսը չարժում մը, նշան մը ընէր, Պերթուչիօ իր խոշոր ձեռքերովը պիտի կարենար յանցաւորը պատժել:

Հայուհի կանգնած եւ ձեռքերը կուրծքին վրայ միացուցած՝ կը սպասէր... վստահութեամբ... եւ պատրաստ էր դատավճիռը ընդունելու, ինչ որ ալ ըլլար:

Իսկ Մոնթէ Քրիսթօ կը մտածէր:

Ցանկարծ ժայռին վրայ քայլ մը առաւ:

— Ժաքոպօ, գոչեց, այնքան հզօր ձայնով մը, որ ծովեղերքին հեռու գտնուող նաւաստիները լսեցին:

ԺԻՒԼ ԼԵՐՄԻՆԱ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի մայր եկեղեցւոյ կրօն. Ըն-կերակցութեան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար :

Խղագիճ.— Պ. Պ. Ա. Հոլոփիկեան, Շ. Տէօքմէճեան, Վ. Նազարեան, Պէօղոյեան եւ Թաչճեան ընտանիք, Օր. Պօղոսեան 100ական :Օ. Սարաֆեան, Հ.Ճերեան, Հ. Ա.Հարոնեան, Զ. Թոմասեան, Գ. Զաքարեան, Ս. Ճըլըգեան, Կ. Մէհլէմճեան, Ա. Պապայեան, Օ. Գապազեան, Ղ. Աղնաւորեան, Պ. Նազարեան, Ց. Ցովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Ն. Էօքսիւզեան, Տէր եւ Տիկին Խուտավէրտեան, Տիկիններ Շէյլէյկեան, Զուքասիզեան, Կիւզալեան 50ական : Պ. Տէր-Խորէնեան 35, Տիկին Ա. Նիքոթեան, Օր. Եաղըճեան 25ական : Մարկոսեան, Տէտէեան, Լ. Ռափայէլեան, 30ական, Տիկիններ Է. Մինասեան, Ն. Հայազործեան, Սանթուրեան, Զ. Արզումանեան, Ն. Պէրպէրեան, Զ. Մանուէլեան, Համբարձումեան, Խանոյեան, Ճընտիկեան, Տէր եւ Տիկին Ց. Ա.Ե-տիքեան, Շվոռեան, Պ. Սարաֆեան 20ական : Տիկին Վ. Ա.Ճէմեան եւ որմն 15ական, Տիկիններ Խուրիկեան Լ. Կարապետեան, Լ. Գասպարեան, Փանոսեան, Ն. Նիկողոսեան, Ե. Խարոյեան, Վ. Թաղէոսեան, Պ. Պ. Ա. Մեծիկեան, Թ. Պապանեան, Ց. Կիւրճեան, Խ. Նալպանդեան, Կ. Խաչիկեան, Օ. Թախաալեան 10ական, Հրաչեայ Գրիգորեանի հոգեհանդիստին առթիւ Տոքթ. Ժ. Գրիգորեան 100, Վ. Գրիգորեան 50 ,Ստեփան Լաֆճեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկին Ժ. Մուզիքեան 200, Պ. Թ. Քէօլէեան 30, այրի Տիկին Ա.Ե.եան 20: Սահակ Ունճեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկին Կ. Կիրակոսեան 25, Ե. Պ. 25 «Ցառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Ց. Կիրակոսեան 50 Ե. Պ. 50 «Ցառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Փ. Կիրակոսեան 50, Ե. Պ. 50 «Ցառաջ»ին, Ա.ճարեան ընտանիք 50, Ջաուիկեան ընտանիք 50, այրի Տիկին Մարգարեան 20, Պ. Ա.ճէմեան 30, Հ. Ա.բամեան 20, Ց. Խաքիճեան 10 Ե. Պ. 20 «Ցառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Քէսիճեան 30, Մասլաքեան ընտանիք 10: Լիւսիա Ռափայէլեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկին Հ. Մարտիրոսեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Մարտիրոսեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Տէր-Զաքարեան 50ական, Հ. Դարբինեան: 25: Բարեգործականի 69րդ տարեդարձի առթիւ Տէր եւ Տիկին Ա. Պապայեան 100: Ապրիլ 24ի նահատակաց յիշատակին Պ. ճէրճէրեան 100, Թօնգուրեան 50, Օր. Ա. Արզումանեան 30: Սարգիս Առաքելեանի հոգեհանգիստին առթիւ Տէր եւ Տիկին Ց. Պարագեան 100, Ա. Առաքելեան 100, Առաքելեան ընտանիք (Պօլչն) 100 ֆր.:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1975 – 1976

Ուսումնական տարուան արձանագրութիւնները բացուած են : Ծնողքներ որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները Ֆրանսական պետական ծրագրին հետ, տալ նաեւ հայերէն դասախարակութիւն, կրնան անվարան զանոնք յանձնել Հայ Վարժարանին :

Դիմել դպրոցի Տեսչութեան.—
DIRECTION TEBROTZASSERE
1, Bd. du Nord
93340 LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

Grossiste à Lyon
RECHERCHE
Fournisseurs de Prêt à Porter féminin.
Tél. : (77) 22-29-67

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՑԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Արձանագրութիւնները սկսած են 6–14 տարեկան երկսեռ մանուկներու համար : Կը խնդրուի դիմել Տիկին Ֆրէնկիւլեանի դրասենեակը, 32 Ռիւ տը լա Ռեփիւպլիք, Մարսէյլ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Սէն-Մօրիսի վարչուԹիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խաչուհիները, Մայիս 16ին Ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15ին, ընկերուհի Սոնա ճէլոյեանի բնակարանը : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

×

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղին վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Հինդշաբթի, Մայիս 15, ժամը 3ին Ազգ. Տան սրահին մէջ՝ 295, Ռիւ Պուալօ : Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Ց. Դ. «Ս. Թէհլիրեան» խումբի ժողովը Երեքշաբթի, Մայիս 13ին Մշակոյթի Տան մէջ, ժամը 21ին :

ԽՆՋՈՑՔ

ՎԱՂԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ կապ. Խաչի մասնաճիւղին կիրակի, Մայիս 18, ժամը 14·30ին Ա.Հարոնեան սրահը (Ռիւ Պուֆիէ) :

ՄԱՐՍԷՅԼ
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ Մայիս 31 Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին
Nouveau Gymnase, Rue du Théâtre Français
կը ներկայացուի «ՀՆԱՐՔԸ», մասնաւորապէս փարիզէն հրաւիրուած «Բեմասքայ» թատերախումբին կողմէ, բեմադրութեամբ Պ. Մ. Անտոնեանի :

Տոմսեր գնելու համար դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—

Տիկին Մ. ՇԱՄԻՐԵԱՆ
175, Bld. Liberté, Tél. 62-11-18
Տիկին ՖՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
32, Rue de la République, Tél. 91-24-98
Պր. ՔԷՕՍԼԵԱՆ
Studio Rex, 2 Rue Bernard du Bois, Tél. 39-16-04
եւ ներկայացման օրը կիչէն եւ կապ. Խաչուհիներուն :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Ի նպաստ Իսի լէ Մուլինոյի
ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
կազմակերպութեամբ ԵԿԵՂԵՑԱՇԷՆ ՑԱՆՉՆԱԽՈՒՄԲԻ
Սիրայօժար մասնակցութեամբ ՓԱՐԻԶԻ ԲԵՄԱՅԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ
կը ներկայացուի

ՀՆԱՐՔԸ

կատակերգութիւն 3 արար

Շաբաթ, Մայիս 24ին, երեկոյեան ժամը 20·45ին, Իսի լէ Մուլինոյի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ
25, Ավընիւ Վիէթոր-Հիւկօ սոն, Մէթրօ՝ Մէրի Տ'Իսի

Տոմսերու համար դիմել.—
VERGERS de Provence — 32, Avenue de la République — Issy
Café ZADIG — Rue de la Défense — Issy
TELE CONDORCET — Bd. Jean-Jaurès — Clamart
ALEXANIAN — Charbonnier — Bd. Rodin — Issy

le voyage en grèce

Mayda BERBERIAN
6, rue de l'Echelle PARIS 1
tél 260 30 20 et 260 67 34
de 9 h. à 19 h. tous les jours

Chaque Samedi et Dimanche du 26 Avril au 15 Juin
SPÉCIAL - CHARTER
Paris - Athènes - Paris
700 Fr.
YASSOU A NOS PRIX GRECE
INTERROGEZ-NOUS POUR D'AUTRES CHARTERS
ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
Դիմեցէ՛ք ՄԱՑՏԱ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆի
LE VOYAGE EN GRECE
Ամէն օր ժամը 9էն 19

Voyage en Arménie
du 14 au 28 Juin
Organisé par SEVAN - VOYAGES
Accompagné par Varoujan Sarkissian
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ՑՈՒՆԻՍ 14էն 28
prix : 3100 F
Արձանագրութիւն.—
sevan voyages
50, Cours de la Liberté — Lyon
Tél : 60 - 13 - 66
POUR PARIS
mondotours
2, rue de Sèze Paris 9e — Tél. : 266-50-12 et 073-32-64
Pour tous vos voyages, toutes destinations, en individuel ou en groupe, faites-vous confiance, nous nous efforcerons de vous conseiller et de vous assurer le meilleur service aux meilleures conditions.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
13
MARDI
13 MAI
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՀԱՅՐԱՐ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·295

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.295

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ՏԻՊԱՐ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ» ՀԱՅԱՍՏԱՆ - 1915

— o —

Ա.

Ֆրանսայի մէջ մեծ եղեռնի վաթսունամեակը դրական, ազդեցիկ, նոյնիսկ կարելի է ըսել մնայուն աստիճանաչափով նշուեցաւ։ Հնորհիւ թրքական ցեղասպանութեան մասին Ֆրանսերէնի փաստաւիցի մը, որ լոյս տեսաւ ճիշդ ժամանակին։ Մեր ընթերցողները ծանօթ են արդէն անոր, —

Jean-Marie Carzou : UN GENOCIDE EXEMPLAIRE : ARMENIE 1915, Paris 1975.

Հեղինակը՝ 36 տարեկան, զաւակն է յայտնի նկարիչ Գառնիկ Զուլումեանի (Գառզու)։ Աւարտած է Էքոլ Նորմալ Սիւփէրիէօրը։ Առիթ չէ ունեցած հայերէն սորվելու։ Սակայն հետաքրքրուած է Հայկական Հարցով։ Սեւրի դաշնագրի յիսնամեակին առիթ կազմակերպուած մեծ հանդէսին իր խօսած ճառը հրատարակուած է իր մօր՝ Նան Գառզուի «Ճանապարհորդութիւն ի Հայաստան» Ֆրանսերէն դրքի վերջաւորութեան, լոյս տեսած 1974ին։

Կարդադրուած էր, որ Գառզու Որդիի դիրքը պիտի հրատարակուէր Հաչէթի կողմէ։ Սակայն հրատարակչական այս մեծ տունը Թուրքիոյ մէջ ունի մասնաճիւղ եւ նկատի առնելով թրքական չահերը, որոնք կրնային վտանգուիլ։ Այդ ձեւով է, որ անիկա լոյս ընծայուեցաւ Նան Գառզուի դրքին հրատարակիչ Ֆլամարիոնի կողմէ։

Այս փոքրիկ մէկնաբանը մէկ կողմ, ժան-Մարի Գառզուի դիրքը մեծ ընդունելութեան արժանացաւ Ֆրանսական մամուլին, ձայնասփիւռին եւ հեռատեսիլին կողմէ, իրագործելով իր բուն նպատակը։ Բացառիկ երեւոյթ էր հայկական ողբերգութեան մասին ստեղծուած հետաքրքրութիւնը Ֆրանսական չրջանակներուն մէջ։ Ու ասիկա՝ ճիշդ Մեծ Եղեռնի վաթսունամեակի օրերուն եւ իւ հեճուկս փարիզի թուրք դեսպանատան խափանարար փորձերուն։

Ապրիլ 6ի կիրակի օրը Ֆրանսական հեռատեսիլը ներկայացուցեր էր հայկական յայտագիր մը, որուն խորագիրն էր՝ «1914-1918, Հայերը եւ պարտականութեան կատարումը», այսինքն հայ կամաւորներու ծառայութիւնը Ֆրանսական դրօշին տակ առաջին աշխարհամարտին։ Այդ առթիւ խօսք կ'ըլլար նաեւ Մարսելոյ եկեղեցւոյ Ցուշարճանին մասին եւ Հ. Մ. Իչէլ Ռիքէ կը յիշէր Մեծ Եղեռնը չատ մեղմ ոճով։ Այսքանը անգամ դժգոհութիւն պատճառեր է եղեր Թուրքերուն, որոնք ըողոք ներկայացուցեր են։

Գալով ժան - Մարի Գառզուի դրքին, յիշենք որ նախ քան անոր հրապարակ հանուիլը՝ Մարտ 29ի Շաբաթ առաւօտ « Ֆրանս - Քիւլթիւր »ի ձայնասփիւռը իր « ժամանակակից աշխարհը » յայտագրին մէջ չուրջ երեք քառորդ ժամ ղրաղեցաւ անով, հեղինակին հետ հարցազրոյցի ձեւին տակ։

Ապրիլ 17ին « Եանց »ի ակումբը երեկոյ մը յատկացուց անոր։ Ապրիլ 24ին ժաք Շանսել ձայնասփիւռէն (էնթէր) չուրջ մէկ ժամ տեւող հարցազրոյց մը ունեցաւ հեղինհին հետ։ Ցաջորդ օրը հեռատեսիլի Բ. կայանէն « Օրուան դէպքեր »ու բաժնին վարիչը քառորդ ժամ տեւակցեցաւ Գառուզի հետ իր դրքին մասին։

« Ռոթիսիէն տը Փարի »ի Ապրիլ 24ի թիւին մէջ Մարդկային Իրաւանց Ֆրանսական Լիկայի նորընտիր նախագահ Հանրի կան Լիկայի նորընտիր նախագահ Հանրի Նոկէր (Յառաջ, Ապրիլ 30), Լը Մոնտի Ապրիլ 25ի թիւին մէջ Փօլ-ժան Ֆրանչեսքինի (Յառաջ, Ապրիլ 27) դրախօսականներ նուիրեցին ժան - Մարի Գառզուի դրքին, դատապարտելով թրքական ցեղասպանութիւնը եւ համակրութիւն յայտնելով հանդէպ հայ ժողովուրդին։

Ուրիշ թերթեր ու պարբերականներ ալ արտայայտուեցան Գառզուի դրքին մասին, ինչպէս Ֆրանս-Սուար, Ֆիկարօ, Քանար Անշէնէ (Մայիս 7), Լը Տրուա տը Վիվր (Մայիսի Թիւ) եւայլն։

Հայերու վերաբերեալ ո՛չ մէկ հրատարակութիւն ա՛յսքան ծաւալուն հետաքրքրութեան արժանացած էր Ֆրանսայի մէջ։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

— o —

Շուման յայտարարութեան քանեւ - հինգամեակը որ ծնունդ պիտի տար Եւրոպայի Հասարակապետութեան, առիթ եղաւ Ֆրանսական որոշումին ղրամական դեռնի վրայ։ Այս առթիւ Լը Մոնտ կը յիշէ թէ դեռ քանի մը ամիս առաջ (Փետրուար 4ին) Ելմտական նախարարը, Ֆուռքատ, կը յայտարարէր թէ տակաւին յառաջդիմութիւններ պէտք է ըլլան նախքան եւրոպական չրջանակին մէջ մտնելը։ Արդարեւ 1974 Ցունուար 19ին Ֆրանսա կը քաչուէր Պալի համաձայնագրէն եւ կը ջնջէր Ֆրանքի հաստատուն արժէքը միւս դրամներուն բաղդատմամբ եւ կը ձգէր որ « տատանի »։ Ներկայիս, ուրեմն, Ֆրանքը պիտի տ'իսթէն կրկին հաստատ արժէքի կը վերադարձնէ Ֆրանքը եւ որոշումը պիտի դործադրուի մինչեւ Մայիսի վերջ։

× *Արդարութեան նախարարը՝ Լըքանիւէ կ'ուզէ որ ընտանիքի մայրն ալ աշխատավարձք ստանայ « ընկերային աշխատավարձք մը » ինչպէս յայտարարեց Կիրակի օր Դեմոկրատ Կեդրոնի ժողովին։*

Մայիս ութի յաղթանակի տօնը ջնջելու որոշումը, զոր տուաւ Ֆիսքար տ'Իսթէն, մեծ իրարանցում ստեղծած է, մանաւանդ Համայնավար կուսակցութեան մօտ, որ որոշած է ազդային պայքարի անցնիլ ջնջել տալու համար այս որոշումը։ Հոս ու հոն ալ, Փարիզէն զատ բողոքներ կան։

× *Մամուլի տագնապը կը չարունակուի եւ մինչ Ֆրանս-Սուարի անձնակազմը 48 ժամ դործադուլ որոշած է բողոքելու համար Ամուրուի պաչտօնազրկման եւ կօրինիի նչանակման դէմ իրրեւ նոր տնօրէն, որոշումներ որոնք տրուած են առանց իսկ խորհրդակցելու թերթին խմբագրական կազմին հետ, Փարիզիէն-Լիպերէ կրկին լոյս չէր տեսներ Երկուչաբթի։*

Քանի մը տողով

ԼԻԲԱՆԱՆի կառավարութիւնը նոր տագնապի մը մէջ է, վեց նախարարներու հրաժարումով։

ՋԻՆԱՍՏԱՆի թիւ 3ը, այսինքն ան որ կուգայ Մաոյէն եւ Շու-Էն-Լայէն ետք, Փարիզ կը հասնի պաչտօնական այցելութեան։ Թէնկ Ցիաօ-Փինկ, անցեալին չեզոքացրկուած, կրկին բեմին վրայ է։

ՑՈՑՆ կառավարութեան բաները հաղորդեց, թէ Ցունաստանի վարչապետը՝ Գարամանլիս որոշած է Պրիւսէլ երթալ՝ ներկայ դտնուելու համար Ատլանտեան Ուխտի վեհաժողովին։ Այս որոշումը տրուած է, որովհետեւ ժողովի օրակարգին մաս կը կազմէ յոյն-նեթուրք յարաբերութիւններու հարցը։ Բանբերը դիտել տրուած է, թէ Գարամանլիս պիտի տեսակցի Տէմիրէլի եւ Ֆորտի հետ։

ՀԱՍԱՐԱԿԱՅ ՇՈՒԿԱՑԻ եւ Իսրայէլի միջեւ պայմանագիր մը կնքուեցաւ Պրիւսէլի մէջ։ Ցուլիս մէկէն սկսեալ իսրայէլեան արտադրութիւնները, որոնք Համարակաց Շուկայի երկիրներ կը ղրկուին, 60 առ հարիւր մաքսի զեղչ պիտի ունենան, իսկ 1977ին բոլորովին զերծ պիտի ըլլան մաքսային տուրքերէ։

ԵԳԻՊՏՈՍի նախագահը՝ Սատաթ չերջապտոյտ մը պիտի կատարէ արաբ երկիրները։ Ցաջորդաբար պիտի այցելէ Քուէյթ, Իրաք, Ցորդանան եւ Սուրիա։ Գահիրէէն կը հաղորդեն, թէ Եգիպտոս, Սաուտական Արաբիա, Քաթար եւ Արաբ Միացեալ ամիրայութիւնները զէնքի ճարտարարուեստի դրամագլուխ մը հաստատեցին, որպէսզի Եգիպտոս զէնք արտադրէ։ Դրամագլուխը մէկ միլիառ տոլարէ աւելի է։

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆի կառավարութեան որոշումով զինուորական ծառայութեան չերջանը 28էն 30 ամսուան բարձրացաւ ցամաքային եւ 32էն 34 ամսուան՝ օդային ուժերու մէջ։

ԼԱՈՍի կառավարութիւնը կոչ ուղղեց բնակչութեան հանդարտ մնալ եւ հերքեց ժողովուրդին մէջ չրջան ընող լուրերը, թէ արիւնահեղութիւն ծայր պիտի տայ մայրաքաղաքին մէջ։ Արդիլեց Լաոսցի - ներուն մեկնիլ երկրէն։ Այս լուրերը տարածուեցան, երբ կառավարութենէն հրաժարեցան աչակողմեան նախարարները եւ հեռացան երկրէն։ Ասոնց մէջ են Պաչտպանութեան, Ելմտական նախարարները։ Ասոնց հրաժարումով համախմբական կառավարութիւնը փաստօրէն փաթէթ լաչ (համայնավար) ձեռքը կ'անցնի։ Համախմբական կառավարութիւնը կազմուած էր 1973ին։ Աչակողմեանները եւ համայնավարները վեցական իսկ չէզոքները երկու նախարարութիւններ ստանձնած էին։

ՊԱՆԿՈՒՔԻ եւ այլ քաղաքներու թայլանցիներ ցոյցեր կատարեցին պահանջելով որ երկրէն հեռացուին նոր ժամանած Վիէթնամցի զաղթականները, որոնց թիւը 70·000ի կը հասնի։

ԱԻԵԼԻ ՔԱՆ 50.000 ՀԱՅԵՐՈՒ ՏՈՂԱՆՑՔԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ՏՊԱՒՈՐԻՋ ԿԱՐԳԱՊԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԵՐԸ ՑՕԱՄԵԱԿԸ ՈԳԵԿՈՉԵՑԻՆ ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՕՐԸ

Լիբանանի ներքին անցուդարձերուն հետեւանքով Եղեռնի 60ամեակի Ոգեկոչման Համազգային Կեդրոնական Մարմինը որոշած էր յետաձգել Ապրիլ 24ի ոգեկոչման ձեռնարկները Մայիս 6ին, Լիբանանի Նահատակաց Օրը (տես « Ցառաջ » Մայիս 3)։

Մայիս 6ին նախ ժողովրդային մեծ հանրաժողով մը տեղի ունեցած է Պուրճ-Համմուտի քաղաքապետարանի մարզասրահին մէջ, աւելի քան 50·000 հոգիի մասնակցութեամբ։ Ցօսած է Լիբանանի վարչապետը՝ Ռաչիտ Սոլհ հաղորդելով իր մէջ այլոց, թէ Պէյրութի փողոցներէն մէկը այսուհետեւ կը կոչուի « Հայաստանի փողոց »։ Ցօսք առած են նաեւ հայ ազդային երեք կուսակցութիւններու՝ Հ. Ց. Դաշնակցութեան, Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան եւ Ս. Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութեան ներկայացուցիչները։

Աչա ծովածաւալ բազմութիւնը, որ ըստ Պէյրութի « Լ'Օրիան - Լը Ժուռ » օրաթերթի Մայիս 7ի թիւին 50·000է աւելի եղած է, առաջնորդուեցաւ հայ ազդային կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներուն եւ հոգեւոր պետերուն, ուղղուած է դէպի Նահատակաց Ցուշարձանը՝ փլաս տէ Քանոն, ուր ծաղկեպսակ մը զետեղուած է, որուն երիզին վրայ մակադրուած էր՝ « Հայերը կը խոնարհին Մայիս 6ի եւ Ապրիլ 24ի նահատակներուն յիչատակին առջեւ »։

Պատկառելի լռութեան մէջ է, ինչպէս կը վկայէ Պէյրութի Ֆրանսագիր օրաթերթը, եւ օրինակելի կարգապահութեամբ որ թափօրը տողանցած է Պուրճ-Համմուտի գլխաւոր պողոտայէն (այլեւս Հայաստան մկրտուած) կուռօ փողոցը եւ ձեմմայզէ մինչեւ յուշարձան։

Հարիւրաւոր պաստառներուն վրայ կարելի էր կարդալ « Աբրահամը Հայերուն կը պատկանի », « 1915 Ապրիլ 24, 20րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը », « Ժառայել Հայաստանի, կը նչանակէ ծառայել քաղաքակրթութեան », « Մայիս 6ի եւ Ապրիլ 24ի նահատակներու արիւնը կ'ոռոգէ եւ կ'ամրապնդէ Լիբանանի յաւիտենական մայրին »։

Հայ ուսանողներն ալ լուռ ցոյցեր ըրած են թրքական հաստատութեանց առջեւ։ Պէյրութի օրաթերթը այլ նկարներու կարգին, ուր կը տեսնուի զանգուածը, հատ մըն ալ կը ներկայացնէ ուր Հայկազեան քոլէճի ուսանողներ նստած են թրքական զբօսաշրջիկութեան գրասեղանիկին առջեւ։

×

Այս մասին, Երեւանի հեռատիպը Մայիս 7 թուականով հետեւեալը կ'ըսէ։—

« Թասի թղթակիցը Պէյրութէն հաղորդում է։— Այստեղ Պուրճ-Համմուտի Սթատիոնում տեղի ունեցաւ ոգոյ արարողութիւն՝ նուիրուած 1915 թուականի Թուրք յետադիմականների ձեռքով զոհուած Հայերի յիշատակին։ Մի քանիկիլոյ յետոյ, որին ներկայ էին Լիբանանի Փրեմիէ-մինիսթրը՝ Ռ. Սոլհ եւ հայկական համայնքի նչանաւոր ներկայացուցիչներ, նրա մասնակիցներն անցան քաղաքի փողոցներով։ Պէյրութի փողոցներից մէկը վերանուանուեց « Հայաստանի փողոց »։ Արարողութեանը եւ երթի մասնակցեց մօտաւորապէս 30 հազար մարդ »։

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԶԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

(ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ)

«ՏԻԵԶԵՐԱԼՈՑՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆ ՄԵՐ՝ ՈՐՈՏՆԵՑԻ»

— o —

Վայրկեան մը կանգ պէտք է առնել ուսուցչապետ Յովհաննէս Որոտնեցիի աշակերտներէն Յակոբ Ղրիմեցիի այն վկայութեան վրայ թէ իր ուսուցիչը «զծոյլսն ի յետինս արհամարհէր, զարիսն ի վեր փառաւորէր»... (Տե՛ս ամբողջական պարբերութիւնը՝ մեր նախորդ ակնարկին մէջ, («Ծառայ», Մայիս 3):

«Ծոյլ»երու յիշատակութիւնը եւ անոնց հանդէպ Որոտնեցիի «արհամարհանք»ին ընդգծումը լռինչ իրողութենէ թելադրուած է:

Վստահաբար անկէ՝ որ, Որոտանի իր դպրոցին մէջ թէ Տաթեւի յարկին տակ, Ուսուցչապետը խստապահանջ է եղած իր աշակերտներուն հանդէպ, երբ անոնք անհրաժեշտ փոյթը ցոյց տուած չեն խրբանալու այն նոր գիտութեանց մէջ, զոր ինք ներմուծած էր ուսումնական ծրագրով նախատեսուած դասաճիւղերու շարքին: — Փիլիսոփայութիւն, քերականութիւն, բանաստեղծութիւն, պատմութիւն, մարզակազմութիւն, տաբրաբանութիւն, երաժշտութիւն, նկարչութիւն, քանդակագործութիւն, փորագրութիւն. մէկ խօսքով՝ «արտաքին գիտութիւնները», արուեստ ու ձեռարուեստ:

Նկատի պէտք է ունենալ որ Հայաստանի կրթական օջախներէն չատերու մէջ բաղդատաբար սահմանափակ էին ուսումնական ծրագիրները. դասաւանդութիւնները կը կեդրոնանային կրօնական նիւթերու եւ առանին հետաքրքրութեանց վրայ՝ եկեղեցիով ու հայկական նեղ իրականութեամբ ըմբռնելի: Որոտնեցիի նման դէմքեր եւ պատմիչներու կողմէ յիշատակուած «բանիմաց, հմուտ ու ճարտար գիտունք»՝ հելլէնական առումով լայնասիւեռ ուսուցիչներ էին, բաւին իսկական իմաստով վարդապետներ, որոնք կը հետամտէին ուսանողութեան միտքը բաց պահել ժամանակի բոլոր գիտութեանց եւ հետամտութիւններուն վրայ, իմացական եւ մասնագիտական որոնումներու: — Բնական է որ այս պայմաններուն մէջ աշակերտութեան մաս կազմողներէ ոմանք ընկրկէին կամ ծուլանային:

Արդ, Որոտնեցի չէր հանդուրժեր իր յայտ բերուած տատանումներու եւ «ի յետինս» կ'արհամարհէր ծոյլերը, միաժամանակ «ի վեր փառաւորելով» «արի»ները, աշխատասէր եւ խորանալու ծարաւ ունեցող ընտրեալները:

Այս իմաստով բնորոշիչ է Փրոֆ. Արտար Մովսիսեանի հետեւեալ հատուածը.

— «Այն նորութիւնները ու փոփոխութիւնները, որ Որոտնեցին մտցուեց 14րդ դարի Հայոց դպրոցական կեանքին մէջ, համարձակ խիզախումներ էին այդ ժամանակի մի դպրոցական գործչի կողմից, որի բարեփոխումները հսկայական նշանակութիւն ունեցան հայ մանկավարժական մտքի եւ դպրոցական կեանքի զարգացման համար»:

Ձեռագրային կարգ մը այլ վաւերաթուղթերէ ձեռք բերուած վաւերական տեղեկութիւններու համաձայն, Որոտնեցիի նախաձեռնարկ ոգիին եւ հետեւողականութեան կը պարտինք նաեւ Տաթեւի դրադարանին մէջ մշակեցուած պիտանի, իմաստասիրական եւ արուեստագիտական արժէք ունեցող հատորները, — ընդօրինակութիւն կամ թարգմանութիւն, — ինչպէս, օրինակ Արիստոտէլի հեղինակութիւնները (Յակոբ Ղրիմեցիի ընդօրինակութեամբ), Անանիա Շիրակացիի, յոյն իմաստասէր Հերմէսի եւ կարգ մը ուրիշներու աշխատութիւնները (Յուսիկ անուն աշակերտի մը ընդօրինակութեամբ):

Ուշագրաւ պարագայ նաեւ այն՝ որ ձեռագրերէ ոմանց մէջ կ'ակնարկուի Որոտնեցիի աշակերտող կարեւոր կարգ մը անուններու, — Հայաստանէն եւ հայրենակ այլ վայրերէ. Գրիգոր Տաթեւացի՝ Վայոց Ջորէն, Սարգիս Սորբեցի՝ Դաշնա նահանգի Աստապատ գաւառէն, Գրիգոր Ալթեցի՝ Ալթէն, Յովհ. Աբճիճեցի՝ Աբճէճէն, Գէորգ Երզնկացի՝ Երզնկացին, Ստեփանոս Փիր՝ Ռշտունիքի Բախտանա գիւղէն, Յակոբ Ղրիմեցի՝ Ղրիմէն, ու բազմաթիւ ուրիշներ:

Ձիշտ ակարաններէն մէկը կը հաստատէ որ «առ սա (այսինքն Որոտնեցիի շուրջ) ժողովեցան ԲԱԶՈՒՄ ԱՇԱԿԵՐՏՔ եւ եղեն անյաղթ փիլիսոփայք». կը յիշատակէ անունները Գրիգոր Տաթեւացիի, Սարգիս Սորբեցիի եւ Յովհ. Մեծոփեցիի, ապա կը սահմանափակէ ցուցակը՝ աւելցնելով. «եւ անթիւ պարբ աշակերտաց»: Կը պարզուի նաեւ, որ այս «անթիւ աշակերտներէն» ոմանք 4էն մինչեւ 20 տարի աշակերտած են Որոտնեցիի (Տաթեւացի՝ 16 տարի, Սորբեցի՝ 12 տարի, Յովհաննէս ու Գրիգոր Երզնկացի՝ 10 տարի, Յակոբ Ղրիմեցի՝ 20 տարի, եւայլն):

Որոտնեցիի մեկնողական, վերլուծական եւ բացատրական կարգ մը գրուածքները (ընդհանրապէս ընդօրինակութիւն՝ աշակերտներու կողմէ) կը գտնուին Հայաստանի (Երեւան) մատենադարանի ձեռագրային ժողովածուներուն մէջ, — «լուծմունք», «գիրք պարապմանց» եւ «առակներ»՝ «ի լուսաւոր բանից վարժապետին Յովհաննու Որոտնեցւոյ» (ձեռագիր՝ թիւ 57/91) Փրոֆ. Արտար Մովսիսեան մանկավարժական տեսակէտով «չատ հետաքրքիր նկատառումներ, սկզբունքներ, արժէքաւոր մտքեր եւ առաջադրանքներ» կը գտնէ անոնց մէջ:

Որոտանի, Գլաձորի, Երնջակի (Ալբրակունիս) եւ յատկապէս Տաթեւի դասախրատչական ամբոցներու պատմական փառքին «տիեզերալոյս» կերտիչներէն մէկն է Յովհաննէս Որոտնեցի:

Մ. Թ.

ԴԷՄՔԵՐ ՈՒ ԴԷՊՔԵՐ

ՎԱՐԴԳԷՍ

— o —

Բ.

«ԱՆԽԱՌՆ ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ՁԿԱՑ...»

Վանի մէջ, Վարդգէս իր աշխատանքները կը տանէր յենած գլխաւորաբար տեղական ուժերու վրայ եւ կը յաջողէր ստեղծել կուռ եւ կարգապահ կազմակերպութիւն մը: Խորաթափանց հայեացքով, ան անմիջապէս կը ճշդէր այն մարդիկը, որոնք որեւէ ձեւով օգտակար կըրնային ըլլալ «Սուրբ Գործին»: Իր ձեռքերուն տակ թրծուեցաւ սերունդ մը, որ «ընդունակ էր թէ՛ խաղաղ եւ թէ զաղտնի դաւադրական գործունէութիւններու, ի հարկին նաեւ տեռորական աքցեր»: Այս սերունդին ներկայացուցչականներէն ամէնէն ակնառու դէմքերն էին անթաժան երրորդութիւն մը կազմած՝ Թէոսը, Ալէքսն ու Արմենակը, որոնք Վասպուրականի յեղափոխական կեանքին մէջ իրենց յանդուգն գործերով եւ անսակարկ նուիրուածութեամբ օրինակ կը հանդիսանային չատ չատերու:

Յեղափոխական կեանքի ալեկոծութեան մէջ, հաւատաւոր ու ամուր նկարագիրներու կողքին, միշտ կը յաջողին տեղ դրաւել նենգ ու դաւադիր մարդիկ եւ երբեմն ծանր վնասներու ենթարկել հասարակաց չահերն ու անոնց հետամուտ՝ անխառն նուիրեալները:

Չհակասակ իր զգուշաւոր եւ չրջահայեաց գործելակերպին, Վարդգէս իր անմիջական գործակիցներուն մէկ ընդունած էր Յովհաննէս Սէմէրճեան անունով վանեցի մը, որ չկրնալով տոկալ իր դէկավար ընկերոջ պարտադրած խստակեցեաց բարքերուն, մատնած էր անոր թաքստոցը: Թուրք զօրքին պաշարումէն ազատելու համար, Վարդգէս կը փորձէ ցատկել բարձր պատէ մը, սակայն ոտքը կը կոտրի եւ կ'ինկնայ զօրքերուն ձեռքը:

Այս ձերբակալութենէն ճիշդ ութ օր ետք, Վարդան Շահրազ, ծուռ Դաւիթ եւ քանի մը այլ ընկերներու միջոցով ահաբեկման կ'ենթարկէ մատնիչը, վանի դվխաւոր չուկային մէջ, ահագին բազմութեան մը աչքերուն առջեւ: Այս ու յաջորդող չարք մը այլ ահաբեկումները խորապէս կը ցնցեն Վանի ամբողջ հասարակութիւնն ու կառավարական պաշտօնեութիւնը, իսկ Շահրազի պէս ազնիւ յեղափոխականը բոլորովին անիրաւօրէն չարաչար (մահադործ) անունը կը ստանայ:

Բանտին մէջէն, Վարդգէս կը յաջողի մնայուն կապ հաստատել դուրսի ընկերներուն հետ եւ խորհուրդներով ու քաղաքականքներով իր մասնակցութիւնը կը բերէ Վանի կուսակցական եւ հանրային կեանքին: Ամենազգի բանտարկեալներն ու բանտին պաշտօնէութիւնը յարգանքով կը վերաբերէին անուանի յեղափոխականին հետ, որ բոլորին օգտակար ըլլալու պատրաստակամութիւն ցոյց կուտար միշտ եւ խօսքով ու կեցուածքով կորով ու քաջութիւն կը ներչնչէր անոնց:

«Վարդգէսը բացառիկ հեղինակութիւն մը դարձած էր անխտիր բոլոր բանտարկեալներուն եւ բանտային պաշտօնէութեան մէջ, — կը գրէ Կոմս իր յուշերու առաջին հատորին մէջ, — ինչի «Փեռայիներու մեծը» տիտղոսէն, որ ինքնին մեծ արժէք մըն էր, ան հպատակութեամբ օժտուած էր մարդկանց յարգանք ներչնչելու, իրեն ենթարկելու կարողութիւններով: Իր կողմէն չէր խնայեր իր բարոյական եւ նիւթական օժանդակութիւնը բախտակիցներուն, անընկիզ պաշտպանն էր անոնց ու վերին դատաւորը միանգամայն»:

Վանի Դաշնակցութեան կեդր. կոմիտէն, Վարդգէսի հաւանութիւնը առնելէ ետք, կ'որոշէ բանտէն փախցնել զինք: Ափսո՜ս իր յուշերուն մէջ հետեւեալը կը դրէ այս մասին.—

«Շատ խոչոր ձեռնարկ է եղել 1904 թուին Վարդգէսին բանտից փախցնելու փորձը: 100–150 մեթր երկարութեամբ սկսած էին փորել Վարդգէսի բանտարկուած մասնաբաժնի տակ. հասել էին պատի մօտ. մնացել էր մի դիչերուայ աշխատանք, որ հասնեին սենեակի յատակին: Այդ օրը սակայն անձրեւ է գալիս, որով եւ բացւում է դաւադրութիւնը: Այդ ձեռնարկը Վանի այն ժամանակուայ ամենափայլուն գործերից մէկն էր, որի մեծ պատիւը առաւելաբար պատկանում է Թէոսին»:

Թուրք կառավարութիւնը Վարդգէսը եւ իր բանտի ընկերներուն մէկ մասը կը փոխադրէ Պախըր–Մաէնի բանտը, սակայն Վանը միշտ անսպահով նկատելով, ատեն մը եռք դիրենք Տիգրանակերտ կը փոխադրէ:

«Առաջին անգամ Վարդգէսը (Սէրգէյ Լիւլեան) տեսայ ձիու վրայ, ձեռքերը երկաթէ օղակներու մէջ, սուինուոր ժանտարմներով չրջապատուած, — կը պատ-

---

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՂԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ

Զիս չի կրնար, վերջապէս, թիւրիմացութեան մատնել նաեւ այն դատավճիռը, որ հանուած է Պոլսոյ մէջ Թալէաթ վարչայի դէմ, եւ որու մասին հոս յիշուեցաւ: Ես չեմ դիտեր, թէ հոն ճշդուա՞ծ է առարկայական ճշմարտութիւնը: Կարող է այդպէս ըլալ, սակայն ատոր դէմ կը խօսի այն սովորական երեւոյթը, որ հին քաղաքական սիսթեմին տապալումէ եռք անոր գործիչները նոր սիսթեմին համար ոճրագործներ կը դառնան: Պարոններ, այնպիսի արագ ու բիրտ տապալում մըն էր, որմէ աւելի զօրաւոր մարդ չի կրնար երեւակայել, երբ Միջին Եւրոպայի Պետութիւններու բարեկամ երիտասարդ Թուրքերու կառավարութիւնը հեռացուեցաւ ու անոր տեղ դրուեցաւ նոր կառավարութիւն մը, որ սոխրուած էր, ընդհակառակն, քալելու այդ Պետութիւններու թշնամիներուն՝ Համաճայնական Պետութիւններուն հետ: Այսպէսով, ինչպէս ըսի, մենք ի վիճակի չենք դիտնալու՝ թէ ճշդուեցա՞ւ արդեօք առարկայական ճշմարտութիւնը: Կը կրկնեմ — վկաներու հարցաքննութիւնը չտուաւ անդամ նուազագոյն ապացոյցը, թէ Թալէաթ փաչան է եղեր բարոյական հեղինակը այն ոճրագործութիւններուն:

Այժմ ես կը վերադառնամ բուն սպանութեան: Ես պարզեցի ձեզի, թէ ամբաստանեալը դէպի սպանութիւն մղող պատճառը այն էր, որ ան կ'ուզէր վրէժ առնել անհատէ մը, որուն մասին համոզուած էր, թէ ան է յանցաւորը, այն է բուն հեղինակը Ջարդերուն: Պարոններ, ան — տարակոյս անազնիւ դրդապատճառ մը չէ այդ, եթէ նկատի առնենք ծանրութիւնը կատարուած ոճրագործութիւններուն: Դրդապատճառ մըն է այդ, զոր կարելի է մարդկայնօրէն հասկնալ ու պիտի հաստկրցուի, որքան ատեն որ կան մարդիկ, որոնք ի վիճակի են ատելու եւ սիրելու:

Ու երբ ես յետոյ հարցնեմ, թէ ամբաստանեալը խորհրդածելո՞վ է գործեր, այն ատեն այդ իսկ դրդապատճառէն արդէն կը հետեւի, թէ այո, այդպէս պիտի եղած ըլլայ: Երբ դուք ուշադրութեան առնէք, թէ ինչպէս ամբաստանեալը՝ Երզնկայի մէջ իր հայրական տան ետեւ – բակները տեսնելէ եռք կ'անցնի ամբողջ Եւրոպային, մինչեւ որ Պերլին կը հասնի, ձեր մէջ այն տպաւորութիւնը կ'արթննայ, թէ ան ամբողջովին բռնուած է մտածապատկերով կը զիմէ իր նպատակին իրագործման: Մենք կը տեսնենք, թէ ինչպէս ան կը ձգէ իր բնակարանը, ինչպէս կը պատճառաբանէ ատիկա առոզջական նկատառումներով, ինչպէս կը յաջողի ուրիշ բնակարան մը վարձել թալէաթ փաչայի բնակարանին դիմաց, ինչպէս կը հետեւի անոր ու կ'իմանայ՝ երբ թալէաթ փաչան սովորաբար դուրս կ'ելլէ տունէն, ինչպէս Մարտ 15ին, տարբանակը դրպանը դնելով, կ'երթայ անոր ետեւէն, ապա կ'անցնի առջեւը՝ համոզուելու համար, թէ մարդը իրապէս թալէաթ փաչան է, յետոյ նորէն կ'անցնի հետեւի կողմը ու կուտայ մահացու հարուածը: Նշանը լաւ առնուած էր, այնպէս որ մահը վայրկենական եղաւ:

Որ ամբաստանեալը գործած էր խորհրդածութեամբ, կը տեսնուի նաեւ անկէ, որ յետոյ, ոստիկանատունը, երբ ոստիկանական պաշտօնեան հարցուցած է. «Ինչո՞ւ առջեւէն չդարձակեցաք անոր վրայ», — ան պատասխանած է.

«Այդ պարագային մահափորձը կրնար չյաջողիլ. որովհետեւ թալէաթը պիտի պաշտպանէր ինքզինքը, պիտի չթժէր, ու ես չէի կրնար վստահ ըլլալ, թէ զէնքս նպատակին կը հասնի»:

(62 – Շար.)

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ

ՔԱՂԱՔԷ - ՔԱՂԱՔ

ՏԷՍԻՆ

Այս տարի ալ Ապրիլեան Եղեռնի յիսնամեակի Ցանճնախումբին վիճակուեցաւ 60ամեակի կազմակերպումը: Ցիսնամեակին եաք Ցանճնախումբը նուիրումով կազմակերպեց Եղեռնի բոլոր ոգեկոչումները: Վաթսունամեակի առթիւ բացառիկ չարժում մը կը ստեղծուէր, ինչպէս ամենուրեք, նոյնպէս մեր գաղութին մէջ: Պէտք է չեշտել որ յիսնամեակը անկիւնադարձ մը հանդիսացաւ հայ իրականութեան մէջ: Միութեան կապ մը բոլոր Հայերուն միջեւ:

Շնորհիւ Հայ Դատի Ցանճնախումբի անդամներուն ժրաջան գործունէութեան, Տէսինի պատերը զարճած էին յայտարարութեանց եւ խոշոր նկարներու ցուցահանդէս մը:

Ապրիլ 24ին Տէսինի հայ առեւտրականներէն չատեր փակ պահեցին իրենց խանութները: Իսկ Լիոնէն խումբ մը հայ ուսանողներ ծաղկեփունջ մը դետեղեցին Տէսինի Ապրիլեան Եղեռնի Ցուչարճանին առջեւ:

Ապրիլ 27ի կիրակի առաւօտ տեղւոյս Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ յատուկ պատարագի կատարուեցաւ հոգեհանդիստեան յատուկ պաշտօն Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին:

Պատարագիչ Հ. Պալապանեան իր քարոզով արագօրէն չօչափեց Եղեռնի զարհուրանքները, դասեր քաղելով անկէ ու թելադրելով ամուր կառչիլ մեր ազգային առանձնայատկութիւններուն ու առաքինութիւններուն, ինչպէս լեզուին ու հաւատքին, որպէսզի մեր զաւակները մնան հարազատ Հայեր:

Եկեղեցական արարողութենէն առաջ – տին, ժողովուրդը թափօր կազմեց եկեղեցւոյ առջեւ եւ ուղղուեցաւ դէպի Ազատագրութեան Հրապարակը: Աւելի քան 400 հոգի հաւաքուեցան Ցուչարճանին առջեւ: Կրծնոպլի դաղութէն օթոբասով մը եկած էին 50ի չուրջ հաւատաւորներ, իրենց Ազգ. Միութեան անդամներուն առաջնորդութեամբ: Լիոնը եւս բազմաթիւ՝ կը բերէր իր յարգանքի բաժինը, նաեւ Հայ Աբիւներու խումբին մասնակցութեամբ: Ներկայ էին նաեւ չրջանիս ընդհ. խորհրդական եւ տեղւոյս քաղաքապետ Պր. Փիէռ Մուրէն, Ռոնի երեսփոխան Պր. Ժան Փուիրրէն եւայլն:

Ցուչարճանին առջեւ ծաղկեփունջեր դետեղուեցան Կապոյտ Ծաչի Կրծնոպլի, Լիոնի եւ Տէսինի մասնաճիւղերուն, ինչպէս նաեւ Տէսինի եւ Լիոնի Ցանճնախումբերուն կողմէ:

Երիտասարդներ կը կրէին խոշոր պաստառներ պատչառ դրութիւններով: Ցուսառներ չարճանի չինութեան Ցանճնախումբի կողմէ Պր. Մեսրոպ Պայրնորեան նախագահելով արարողութեան, խնդրեց ներկայ – ներէն մէկ վայրկեանի լռութեամբ յարգել Եղեռնի նահատակներուն անթառամ յիշատակը: Ապա, իր ամփոփ բանախօսութեամբ, իրրեւ ականատես Եղեռնի զարհուրանքներուն եւ տարագրութեան ճամբաներէն անցած, սրտի սեղմումով անդրադարձաւ Թուրքերու գործադրած ոճրային արարքներուն: Այսօր, ըսաւ, կ'ոգեկոչենք վաթսունամեակը մեր ժողովուրդին կրած ամէնէն ողբերգական ու ամէնէն ահաւոր բնաջնջումին: Կանխամտածուած ցեղասպանութիւն մը՝ որ միայն Թուրքին ախտաւոր ու ոճրածին ուղեղն կարող էր բխիլ, եւ որուն զոհ դնաց ամբողջ Արեւմտահայութիւնը իր դարաւոր քաղաքակրթութեամբ ու նիւթական անհաչուելի կորուստներով: Ոմանք կ'ուզեն մոռնալ այս ահռելի ոճիրը: Սակայն, կարելի չէ մոռնալ զայն: Հայ ժողովուրդը արդար դատ մը ունի, զոր պէտք է հետապնդել: Երկիւղածօրէն խոնարհելով մեր նահատակներու յիշատակին առջեւ, կ'երդնուինք թէ պիտի չվարանինք այդ ուղղութեամբ ամէն զոհողութիւն ու աշխատանք յանձն առնել: Անչուշտ տարուած յաղթանակներու փառաբանութեամբ Հայրենիք չի փրկուիր: Թուրքը Հայ ժողովուրդը թաղելու համար փոս մը փորեց, սակայն միւս կէսը կառչած Հայրենիքին, փրկեց Հայութիւնը: Մեր զօրութիւնը միայն մեր կամքէն կախուած է:

Ապա խօսելու հրաւիրեց տեղւոյս փոխքաղաքապետ Պր. Աբէն Մարկոսեանը, որ իրրեւ յուչարճանի Ցանճնախումբի անդամ, նախ չնորհակալութիւններ յայտնեց Պր. քաղաքապետին, Ռոնի երեսփոխանին ու ներկայ պաշտօնական մարմիններու անդամներուն իրենց ներկայութեան համար: Ցետոյ, Փրանսերէն բովանդակալից ճառ մը կարդաց զոր թարգմանաբար ու չատ չեչին յապաւումներով կը ներկայացնեմ ընթերցողներուն.—

1915 Ապրիլ 24: Օր մը սարսափի ու չարդերու՝ ընդդէմ իր ազգային հողերուն վրայ ապրող խաղաղասէր ու աչխատասէր հայ ժողովուրդին: Թուական մը որ կը սպառնար Հայութեան գոյութիւնն ու իր երկու հազար տարուան քաղաքակրթութիւնեան: Եւրոպան զբաղած էր իր չըղթայազերծած պատերազմով, իսկ Թուրքը առիթը ներկայացած կը նկատէր հաչուեյարդարի ենթարկելու Հայկ. Հարցը անխնայօրէն կոտորելով ամբողջ Հայութիւնը: Այս կանխամտածուած նախճիրը սկսաւ հայ մտաւորականներու եւ յառաջապահ տարրին ձերբակալութեամբ ու անխնայ սպանութեամբ: Ապա Հայերու համատարած տարագրութեամբ: Կիներ, երախաներ, ծերունիներ քչուեցան Միջագետքի անապատները ուր վատարար չարդուեցան Թուրք զինուորներու, ոստիկանզինուորներու եւ վայրագ վոհմակներու կողմէ: Մէկուկէս միլիոն զոհեր: Նաեւ կորուստը մեր ազգային ստեղծագործ ուժին, մտային արժէքներուն: Կոտորածներէ հրաչքով ողջ մնացածներ կ'ապաստանին հիւրընկալ երկիրներ: Մաս մըն ալ կը հաստատուի Հայաստան, որ ազատագրուած էր Սարդարապատի հերոսներուն դերագոյն զոհաբերութեամբ:

Այդ արիւնալի դէպքերէն անցած են վաթսուն տարիներ: Աչխարհի չորս ծագերու ցրուած Հայութիւնը խնամելէ եառ իր վէրքերը, անտեսապէս բարգաւաճ է չնորհիւ իր ուչիմութեան ու բնատուր ձիրքերուն ու իր գործօն մասնակցութիւնը կը բերէ իր բնական երկիրներու վերելքին, ստանձնելով կարեւոր պատասխանատուութիւններ: Հայաստանը այժմ զարճած է յառաջադէմ երկիր մը արժանալով օտարներու հիացման: Հայկական արժէքներ կը ճառագայթեն միջազգային գիտական, մասնագիտական թէ արուեստի կալուածներուն մէջ: Ի՞նչ է Թուրքիոյ պատկերը այսօր: Տնտեսական ողբալի վիճակ մը: Սնթափ զոհե՛ր 1915ի, տեսէ՛ք ձեր դահիճներուն տխուր ճակատագիրը: Իրենց զաւակները այսօր կը զգրխեն այլ երկիրներ՝ ապահովելու համար իրենց գոյութիւնը:

Սակայն ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր յետագայ գործունէութիւնը: Պիտի չարունակուի՞ն ողբի եւ սուգի արտայայտութիւնները: Պիտի զոհանա՞նք ծաղիկներ դետեղելով յուչարճաններու առջեւ, կամ հանդիսութիւններ սարքելով: Երբ Թուրքը պատեղելով իր արիւնալի պատմութեան սեւ էջերը, կը համարձակի ամբաստանել Հայերը թէ Թուրքեր ջարդեցին, անհաւատարիմ դանուեցան եւ Թրքական կառավարութիւնը ստիպուեցաւ միջոցներ ձեռք առնել կարգը պահպանելու համար ... եւ ասկա այն պահուն, երբ Կիպրոսի մէջ Թրքական բռնութիւններ կը կիրարկուէին: Թուրքը անգամ մըն ալ գոյց կուտայ իր արհամարհանքը մարդկային օրէնքներուն եւ կնքուած համաձայնութեանց հանդէպ:

Ոչ, հայրենակիցներ, չենք կրնար հանդուրժել նման վիճակի մը, որ զործուած ոճիր մը անպատիժ մնայ: Այլեւս ժամանակը եկած է արդարութիւն եւ հայ ժողովուրդի հայրենի հողերը պահանջելու: Նաեւ պատիժ՝ ջարդերու պատասխանատուներուն հանդէպ: Ոխակալութեան ըզգացումներ չէ որ կ'արծարծենք եւ ոչ ալ համակարծիք ենք անկարգապահ գոյգերու կամ բռնութեան արարքներու: Մեր պայքարը պէտք է ըլլայ միացեալ ուժերով ու խաղաղ միջոցներով: Կը չնորհաւորենք ազգային երեք կուսակցութեանց միասնական գործունէութիւնը վաթսունամեակի առթիւ: Անչուշտ մենք ալ պարտականութիւններ ունինք հայ ժողովուրդին պահանջներուն նկատմամբ: Պէտք է ստեղծենք այնպիսի պայմաններ որ Թուրքիա ստիպուի ընդդրկել աւելի արդար ու մարդկային ընթացք մը ջարդերու պատասխանատուութեան նկատմամբ, որ – պէսզի մարդկութիւնը այսուհետեւ զերծ մնայ ցեղասպանութեան արարքներէ:

Հայ նահատակնե՛ր, ձեր զոհաբերութիւնը մեզի պիտի ծառայէ իրրեւ ներչնչման անսպառ աղբիւր եւ ձեր յիչատակը վառ պիտի մնայ ազատութեան ու արդարութեան դաղափարներով տոգորուած մեր սրտերուն մէջ:

Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Ռոնի երեսփոխան Պր. Ժան Փուիրրէն: Կ'ամփոփեմ իր բանախօսութեան գլխաւոր մասերը: Ցարգելի երեսփոխանը պատմական արագ ակնարկով մը վերլուծեց Երիտասարդ Թուրքերու ծրագրած ցեղասպանութեան ահաւորութիւնը:

Վաթսուն տարիներ առաջ, ըսաւ, Ապրիլեան օր մը Պոլսոյ մէջ կը ձերբակալուէր Հայութեան ընտրանին եւ մինչեւ յաջորդ Սեպտ. մէկուկէս միլիոն Հայեր կը ջարդուէին, որովհետեւ Թրքական կառավարութիւնը կը յայտարարէր թէ Հայերը այլեւս չէին կրնար աչխատիլ ու ապրիլ Թուրքիոյ հողային սահմաններուն մէջ իրրեւ անհաւատարիմ տարրեր: Հայոց կոտորածը կը կատարուէր ամէնէն զազանային միջոցներով, զորս կը դերազանցէին միջին դարու անմարդկային չարչարանքները: Թուրքերը ուզեցին բզնաջնջել Հայը, սակայն ան զարճեալ կ'ապրի եւ պիտի ապրի իր ազգային ամբողջական հողերուն վրայ իրրեւ ազատ ու անկախ ազգ: Որովհետեւ, ունի նաեւ բարեկամներ որոնք պիտի աջակցին իր դատին իրականացման: Ամբողջ Ֆրանսայի Հայութեան ու մանաւանդ այս չրջանին մէջ ապրող Հայերու նկատմամբ, Ֆրանսայի ժողովուրդը մարդկային վերաբերում ցոյց տուաւ, որպէսզի անոնք օտարներ չնկատուին մինչեւ որ ունենան իրենց հայրենիքը: Այսօր կ'ոգեկոչենք նաեւ հիթլէրեան խժդժութեանց զոհերու 30ամեակը, նացիներու գործադրած ջարդերը ընդօրինակուած էին հայկական ջարդերէ: Մինչեւ որ արդարութիւն չըլայ հայ եւ իրաւազուրկ այլ ժողովուրդներու հանդէպ, մարդկութիւնը թերացած պիտի ըլլայ իր խաղաղասիրական սկզբունքներէն: Ցաճախ մոռացութեան կը տրուին Հայերու եւ Քիւրտերու ազգային պահանջները: Իրրեւ ընկերվարական եւ այս չրջանի երեսփոխան, պիտի չմոռնամ Հայկական Հարցը: Եւ իմ անձնական չանքերս պիտի չխնայեմ ապահովելու համար անոր արժարծումը: Ուրեմն, կեցցէ՛ Հայաստան եւ հայ ու Ֆրանսացի ժողովուրդներու բարեկամութիւնը:

Հանդիսութիւնը վերջ գտած էր ու ամէն ոք մեկնեցաւ զոհունակ սրտով: Տեղւոյս Ցանճնախումբը օթոբաս մը վարձած էր փափաքողները Տէսինէն վերադրելու համար Լիոնի Փալէ տէ Քոնկրէսի սրահը: Օթոբասը լեցուեցաւ բերնէ բերան:

Տեղեկացայ թէ կարգ մը նամակատուփերու մէջ ձգուած են անստորագիր յայտարարութիւններ, ուր պախարակուած են երեք կուսակցութիւնները իրենց համաձայնութեան ու ստորագրած կոչին առթիւ: Ինչպէս կարելի է դուչակել, ամենամեծ քարը կ'ինկնէր Դաչնակցութեան դլխուն: Այդ յայտարարութեանց հեղինակները քաջութիւնն իսկ չեն ունեցած իրենց ինքնութիւնը յայտնելու: Իրենց ճարպուտութիւններով չէ որ պիտի ապդուի հանրային կարծիքն ու մեր ժողովուրդին ամբողջ բնազդը: Շնիկները կը հաչեն, ճամբորդը կը չարունակէ իր ճամբան:

ԳՈՒՐԳԻՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Ցովհաննէս Երէցեան, «Հայրենիք» ամսագրին մէջ (1937 թիւ 5): — Տիգրանակերտի չուկային մէջ էր այդ: 1906ի աչնան, ամպոտ առաւօտ մըն էր: Դաչնակցական խումբ մը կալանաւորներու հետ դէպի Պախըր–Մաահէնի բանտէն Տիգրա – նակերտ բերած էին դատելու համար:

«Իրեն հետ եղող Պիթլիսցի Մուչեղն ու վանեցի Վահանը ժժգոյն ու ընկճուած կ'երեւային, բայց Վարդգէս առնական տեսք մը ունէր, խրոխտ ու ինքնավստահ կից քաղաքացիի մը տպաւորութիւնը կը ձգէր եւ իր խոչոր, զեղեցիկ աչքերը համարձակօրէն կը պտըտցնէր չուրջը»:

Դատավարութեան ընթացքին Վարդ – գէս կը մնայ անյողդողդ ու կորովի յեղափոխականը եւ սառնասրտութեամբ կը լսէ իր դէմ արձակուած մահավճիռը: Ցեղափոխական, եւրոպացի բարեկամներու եւ իր հին դասընկերներէն՝ Թահիր փաչայի գալին միջամտութեամբ վճիռը կը փոխուի ցմահ բանտարկութեան:

Տիգրանակերտի բանտին մէջ եւս Վարդգէս իր առաքինի եւ ուղիղ նկարագրով իր չուրջ կը ստեղծէ համակրանքի ջերմ մթնոլորտ մը: Դարճեալ կը յաջողի կապուիլ դուրսի աչխարհի հետ եւ չուտով կը դառնայ կուսակցական եւ հանրային կեանքին ղեկավարը: Բանտը ուխտատեղի մըն էր Հայութեան համար եւ անոնք որ անգամ մը կը տեսնէին զինք, երբեք չէին կրնար մոռնալ տիպար յեղափոխականին պատկերը, թափանցող աչքերը, առնական ու համլիչ դէմքն ու աղդու խօսքերը:

1908 թուին կը հռչակուի օսմանեան Սահմանադրութիւնը: Ցայտարարուած ընդհանուր ներումով Վարդգէս դուրս կուգայ բանտէն: Տիգրանակերտի Հայութիւնը հարազատ դուրդուրանքով եւ ազգային հերոսի մը վայել պատիւներով կը դիմաւորէ մեծ բանտարկեալը: Քանի մը ամիս Վարդգէս կը մնայ հոն եւ կը զբաղի կազմակերպութեան դործերով, կը խօսի ժողովուրդին, երիտասարդութեան, լարանները կամ եկեղեցիները բեմէ – րէն ջատագովելով ազատ կարգերու բարիքներն ու հայ յեղափոխութեան բերած անփոխարինելի նպաստը այդ կարգերու հաստատման մէջ:

Կարինը սակայն սրտատրոփ կը սպասէր իր մեծ զաւկի վերադարձին: Երիտասարդ տարիքին ան հեռացած էր իր ծննդավայրէն ու յեղափոխութեան յորձանքին մէջ, զարճած էր բովանդակ Հայութեան ծանօթ ու սիրելի անուն մը:

Փառաչուք էր կարնոյ Հայութեան ընդունելութիւնը: Դիմաւորութեան կը մասնակցէին պետական ամբողջ կազմը, զինուորականութիւնը, ազգային իչխանութիւնները, եկեղեցական դասը, բազմահազար աչակերտութիւն եւ ամենազգի հսկայ բազմութիւն մը: Ցնծութեան մէջ էր ամբողջ քաղաքը:

Հայ յեղափոխութիւնն ու անոր մղած ազատագրական արիւնոտ պայքարն էր, որ կը փառաւորուէին բոլորին կողմէ:

Անկասկած, ցնծութեան մէջ էր նաեւ հին յեղափոխականի հոգին, ի տես իր պզտիկներու մասնակի յաղթանակին եւ Հայ ժողովուրդի ուրախութեան առնչուած արտայայտութիւններուն:

Բայց թաքուն ցաւ մը կը սեղմէր իր սիրտը: Իր հարազատ մայրը, որ տարիներով տառապած էր իր զաւկին կարօտով, մեռած էր, իր տուն հասնելէն քանի մը օր առաջ միայն:

Ու երկաթեայ յեղափոխականը արցունքով կը գրէր իր բախտակից ընկերոջ՝ Մուչեղին.

«Աչխարհի մէջ անխառն երջանկութիւն չկայ»:

ԳՐԻԳՈՐ ՆԳՐՈՒԲԵԱՆ

Կարդացէք
«ԾԱՌԱՋ»Ը
տարածեցէք

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Հայկանոյշ Աւետիսեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, իսիի եկեղեցւոյ կառուցման ի նպաստ ե–ղած են հետեւեալ նուէրները.—

Տէր եւ Տիկին Մերիթա Աւետիսեան 500 ֆր., Թէճերեան ընտանիք (Մարսէյլ) 500, Մերուկեան ընտանիք (Մարսէյլ) 100, Կիւլեան ընտանիք (Մարսէյլ) 150, Տէր եւ Տիկին Թիրայր Տէրտէրեան 150, Տէր եւ Տիկին Նշան Սայրին, Տէր եւ Տի–կին Արման Խանթէմուրեան եւ Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Տէրտէրեան 100ական եւ Պր. Գազանճեան 30 ֆր.:

Նոյն առթիւ, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Սայրին 100 ֆր. կը նուիրեն «Ծառաջ»ին:

×

Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փափազեան 100 ֆր. կը նուիրեն կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դպրոցին, նորօք հանգուց–եալ ընկերուհի Իսկուհի Աբապեանի (կըր–նոպլը) ցաւալի մահուան առթիւ: Նաեւ 30 ֆր. Տիկին Ալիս Պարթեւեանէ, Տիկին Աբաքսի Գէորգեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Աղքատախնամի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները իր նախագահին՝ ողբ. Գրիգոր Փաթթուկեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի.—

Պ. Պ. Հրանդ Մարտիրոսեան եւ Ապրօ Խանճեան 200ական ֆր., Ճակոբիկ Գա–վուքճեան եւ Ֆիլիփ Փիլիպոսեան 100ա–կան ֆր.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՒՑ ԽԱՉԻ Սէն–Մօրիսի վարչու–թիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խաչուհիները, Մայիս 16ին Ուրբաթ կէս–օրէ ետք ժամը 15ին, ընկերուհի Սոնա Ճէլոյեանի բնակարանը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՒՑ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղին վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Հինգշաբթի, Մայիս 15, ժամը 3ին Ազգ. Տան սրահին մէջ՝ 295, Ռիւ Պուալօ: Բոլորին ներկա–յութիւնը անհրաժեշտ է:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Ց. Դ. «Ս. Թէհլիրեան» խումբի ժողովը երեքշաբթի, Մայիս 13ին Մշակոյթի Տան մէջ, ժամը 21ին:

ԽՆՃՈՑՔ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ կապ. Խաչի մաս–նաճիւղին կիրակի, Մայիս 18, ժամը 14·30ին Ահարոնեան սրահը (Ռիւ Պու–ֆիէ):

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1975 – 1976

Ուսումնական տարուան արձանա–գրութիւնները բացուած են: Ծնողք–ները որոնք կը փափաքին իրենց աղ–ջիկները ուղարկել Ֆրանսական պետական ծրագրին հետ, տալ նաեւ հայերէն դասախարակութիւն, կրնան անվա–րան զանոնք յանձնել Հայ Վարժա–րանին:

Դիմել դպրոցի Տեսչութեան.—

DIRECTION TEBROTZASSERE
1, Bd. du Nord
93340 LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1975 – 1976

Ուսումնական տարուան արձանա–գրութիւնները բացուած են: Տեղերը սահմանափակ ըլլալով իրենց զա–ւակները արձանագրել փափաքող–ներ այժմէն փութան ապահովել տեղերը:

Արձանագրութիւնները բաց են մինչեւ Յունիս 25:

Դիմել՝
Direction du Collège
26, Rue Troyon — 92 SEVRES
Tél. 027-18-28

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Solderie de Luxe
HOMMES ET FEMMES

Propose ses locaux et son organisation de vente à fabricants acceptant le dépôt-vente de fin de séries, de collections de représentants et de retour clients.

Ecrire ou téléphoner :

MICHEL CHIRINIAN
SOLDERY'S
28, Place du Change
84000 Avignon
Tél. : (90) 81-30-23

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հայ Աբլներու Մխիթեան Իսիի եւ Փարիզի չրջաններուն կողմէ

Շաբաթ Մայիս 31, երեկոյեան ժամը 20·30ին
ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի սրահին մէջ
26, rue Troyon (SEVRES)
Métro : Pont de Sèvres
Գեղարուեստական բաժին

ՊԻՒՖԷ — ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐ.

enfin, un club sportif pour nos jeunes !

Créée selon le vœu instamment exprimé par la Communauté arménienne d'Issy-les-Moulineaux, naissance de :

ASSOCIATION SPORTIVE ARMÉNIENNE

Couleurs : Maillot BLANC, Short NOIR, Bas BLANC

Première année : section football

Saison 1975-76, 4 équipes

Première — Réserve — Cadet — Minime

Responsables :

Président : ZARPANELIAN Armand
Secrétaire : ASVAZADOURIAN Georges
Trésorier : DERDERIAN Gérard
Entraîneur : FERMANIAN Robert

Membres du bureau :
ALEXANIAN Georges, APRAHAMIAN Pierre, BABIKIAN Joseph, ISSAYAN Serge, OSGANIAN Jean, OZINIAN Robert

Les nouvelles adhésions seront prises au siège social : 6 bis, Boulevard Rodin Issy les Moulineaux — Tél. : 642-32-99 le Mercredi de 9 à 18 heures
Les jours et heures d'entraînement seront communiqués ultérieurement.

JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

VOYAGES EN ARMENIE

EN COLLABORATION AVEC

AÉROFLOT et INTOURIST

Prix par personne au départ de MARSEILLE

F 2800

Départ :	6 Juin	Retour :	19 Juin
	4 Juillet		17 Juillet
	18 Juillet		31 Juillet
	1er Août		14 Août
	15 Août		28 Août
	5 Septembre		18 Septembre
	19 Septembre		2 Octobre

F 2500

Départ :	3 Octobre	Retour :	16 Octobre
	7 Novembre		20 Novembre
	26 Décembre		8 Janvier 76

Ces prix comprennent :

— Transport aérien Marseille — Erévan — Marseille
— Transferts aéroport — Hôtel et V. V.
— Logement en chambre double Hôtel 1ère classe
— Pension complète
— Visite Erévan — Etchmiadzin
— Excursions : Sardarabad — Garni — Kégart — Lac Sévan

IMPORTANT : Inscriptions un mois avant date de départ minimum

Renseignements et résérvations :

toutes agences HAVAS VOYAGES
et Jacques CHELELEKIAN
87 La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 50-89-12 Lic. 97

Taverne Maubeuge

chez EDDY
KOPARANIAN

EDDY vous recevra tous les jours dans son restaurant pour vos repas d'affaires et vos soirées entre amis, pour vous faire déguster ses spécialités orientales

6 RUE DE MAUBEUGE PARIS 9
Tél. : 878-85-47

(EDDY Kopa est un ancien champion d'Europe de catch)

ՁԵՐ ՃԱՇԵՐՈՒՆ ԵՒ ՀԱԻԱՔՈՑԹՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԷՏՏԻ

ՈՒՐ ԿԸ ԳՏՆԷՔ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՄԵՂ ՃԱՇԵՐ

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
14
MERCREDI
14 MAI
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·296

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.296

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ՏԻՊԱՐ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ» ՀԱՅԱՍՏԱՆ - 1915

— Ը —

Բ.

Ժան-Մարի Գառզուի գիրքը կը բաղկանայ 252 էջէ եւ բնագրէն դուրս չորս տախտակէ (բազմաթիւ նկարներով)։ Կողքը՝ կարմիր ու սեւ գոյներով՝ կը ներկայացնէ կորսուած հինգ գանկերու եւս կանգնած համազգեստաւոր եւ սպառազէն չորս Թուրք պինդուորներ։

Գիրքը բաժնուած է երեք մասերու։ Բնագրին մէջ կան չորս քարտէսներ, երկուքը զոյգ էջի վրայ։

Հեղինակը իր աշխատասիրութեան համար օգտագործած է չուրջ հինգ տասնեակ աղբիւրներ, մեծ մասամբ օտար, զորս Թուպրած է եւ կը յիշատակէ զանոնք թիւերով, երբ մէջբերում մը կը կատարէ անոնցմէ որեւէ մէկէն։

Առաջին մասը (էջ 14–42) պատմական հակիրճ տեսութիւն մըն է Հայոց պատմութեան եւ Ժթ. դարու առօրեայ կեանքին մասին։

Երկրորդ մասը (էջ 43–106) կ'ընդգրկէ Պերլինի 1878ի դաշնագրին, 1894–1896ի համիտեան ջարդերուն, 1908ի օսմանեան Սահմանադրութեան չրջանը, — յոյսի եւ հիասթափութեան տարիները։

Երրորդ մասը (էջ 109–210) «1915» խորագրուած՝ ամէնէն ընդարձակն է, բաժնուած զանազան գլուխներու։

Վերջաւորութեան իբրեւ Ցաւելուած՝ հրատարակուած են բնագիրները զանազան պաշտօնաթուղթերու, որոնք կը վերաբերին Բարենորոգումներու, 1895–96ի ջարդերուն եւ ցեղասպանութիւններու դատավարութեան (1919–20) Թուրք պատերազմական առեւանգներուն կողմէ (էջ 213–246)։

Երիտասարդ հեղինակը չրջօրէն ուսումնասիրած է Աբեւելեան Խնդիրը օսմանեան կայսրութեան առընչութեամբ, մասնաւորաբար Ժթ. դարու քաղաքական անցուդարձերը։ Ու սեղմ տողերով յաջողած է ճշդիւ վերլուծել պատմական դէպքերը, հիմնուած անժխտելի փաստերու վրայ, յիշելով աղբիւրները։

Օսմանեան պատմութեան կարեւոր դարձակէտները՝ 1839էն 1903՝ ժամանակագրական կարգով կ'ամփոփէ համառօտակի (էջ 27, 44, 53, 80)։

Հեղինակը ծանօթ է հայ կուսակցութեանց կազմութեան եւ անոնց որոշ գործունէութեան։ Կը յիշատակէ նոյնիսկ Հ. Ց. Դաշնակցութեան յուշագիրները՝ ներկայացուած Ընկերվարական Միջազգայինի Լոնտոնի եւ Քուիէնհակի համագումարներուն։ Անցղակի կը յիշէ նաեւ 1907 Դեկտեմբերին Փարիզի մէջ համիտեան բռնակալ վարչաձեւին դէմ գումարուած խորհրդաժողովը, որուն կը մասնակցէին երիտասարդ Թուրքերը եւ Օսմ. կայսրութեան ոչ-Թուրք տարրերու ներկայացուցիչները, ընդ որս Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը։

Ժան-Մարի Գառզուի գլխաւոր նպատակն է եղած միջազգային, մասնաւորաբար ֆրանսական հանրային կարծիքին ծանօթացնել 1915–18ի Թրքական ցեղասպանութիւնը՝ վաթսունամեակին առիթ։ Ուստի բնական էր, որ ամէնէն աւելի ծանրանար այդ չրջանին վրայ, որուն յատկացուցած է իր գրքին երրորդ մասը՝ «1915, վերջնական լուծում» խորագրով։

Այս բաժնին մէջ լայն մէջբերումներ կ'ընէ օտար, նոյնիսկ գերման հեղինակներու վաւերական վկայութիւններէն՝ Ս. Բեմատահայերու տարագրութեան եւ ջարդերու մասին։ Զանոնք կարդացող օտարները լրիւ գաղափար կը կազմեն հայկական զողզոթային մասին։ Թրքահայաստանէն, Սեւ ծովի ափերէն, Պրուսայէն, Բիւթանիայէն, Կիլիկիայէն եւ Թուրքիոյ ներքին այլ քաղաքներէն ղէպի Սուրիոյ, Միջագետքի ու Պաղեստինի անապատները քշուող հարիւր հազարաւոր Հայերու կրած աննկարագրելի չարչարանքները, տարագրութեան ճամբաներուն վրայ դրանակալ սպասող «Թէչքիլաթը Մախսուսէ»ի կատարած ջարդերը, կողոպտուածները, բռնաբարումներն ու առեւանգումները, Տէր Զօրի սպանդը, Եփրատի ալիքներուն յանձնուող պատուախնդիր Հայուհիներու սարսռազդեցիկ պատմութիւնները նկարագրուած են սրտցաւ օտար ականատեսներու կողմէ։ Գառզու կարեւոր մէջբերումներ ըրած է անոնց վկայութիւններէն եւ քաղուածքներ՝ պետական պաշտօնական դիւանաթուղթերէն։

Ա՛յնքան ճոխ թուանշաններու լափիւրինթոսին մէջ անխուսափելի են վրիպումներն ու տպագրական սխալները։

Այսպէս՝ հայերէն առաջին թերթը՝ Ազդարար՝ Մադրասի մէջ սկսած է տըպուիլ 1794ին, ո՛չ թէ 1792ին (էջ 21)։ Կիլիկիոյ ջարդը տեղի ունեցած է 1909 Ապրիլին, ո՛չ թէ 1907ին (էջ 94)։ Ողբացեալ Վռամեան Լիթիհատականն չէ եղած (էջ 114)։ Անհաւատալի կը թուի էջ 123ի մէջ յիշուած պատմութիւնը։ Իբրեւ թէ հայ հրոսակներ յարձակած ըլլան զաղթականներուն ընկերացող ոստիկան զօրաց վրայ եւ անխնայ ջարդած զանոնք։ Յեղափոխականներու միջամտութիւնը աւելի չարիք պատճառած է տարագրուողներուն՝ քան բարիք։

Վանի պարպումը Ռուսերուն կողմէ տեղի ունեցաւ 1915 Յուլիսի վերջերը ոչ թէ 1914ի (էջ 148)։ Պօղոս Նուպարի Ազգային Պատուիրակութիւնը նշանակուած էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ Ե. Սուրէնեանցի, ոչ թէ Պոլսոյ Խառն Ժողովին կողմէ (էջ 157)։ Անշուշտ Պօղոս Պատրիարքն ու Ազգ. Երեսփ. Ժողովը՝ իր Խառն Ժողովով կապ կը պահէին Պօղոս Նուպարի հետ։ Էջ 89, Մամուրեանը կարդալ Մալումեան (ողբացեալ Ակնունիի բուն անունը)։ Էջ 183ի վերջին տողին վրայ Ամասիան պիտի ըլլայ Ամասիա։ Քէմալականներու Ազգային Ուխտը Յունուար 28, 1920ին քուէարկուեցաւ ո՛չ թէ Անգարայի (էջ 162), այլ Պոլսոյ օսմանեան Խորհրդարանին կողմէ՝ Էրզրումի եւ Սվազի «թիւմ» համագումարներու ընդունած սկզբունքներու հիման վրայ։ Վերջապէս՝ քէմալական բանակներու յարձակումը Հայաստանի Հանրապետութեան վրայ տեղի ունեցաւ ո՛չ թէ Սեպտեմբեր 10) առաջ այլ 1920 Սեպտեմբեր 24ին (էջ 162)։

Զայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի հարցազրոյցներուն առեն Ժան-Մարի Գառզու որոշ չափով զոհացուցիչ պատասխաններ տուաւ հարցումներուն։

Շնորհաւորելի է երիտասարդ հեղինակը, որուն գիրքը արժանի է գնահատանքի եւ քաջալերութեան։

Մեծ եղեռնի վաթսունամեակի ձեռնարկներուն մէջ իր պատուոյ տեղը կը գրաւէ անիկա։

Կը յուսանք, որ Ժան-Մարի Գառզու կէս ճամբան պիտի չմնայ եւ պիտի շարունակէ իր ուսումնասիրութիւնները Հայերը հետապրքրող նիւթերու մասին։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Քանի մը տողով

Զին փոխ-վարչապետին թէնկ Ցիաօ Փինկի այցելութեան առաջին արդիւնքն այն եղաւ որ ֆրանքեւէինական խորհրդակցութիւնները կանոնաւոր կերպով պիտի ըլլան։ Զինացին յայտարարած է Շիրաքի հետ տեսնուելէ ետք թէ Հնդկա-Չինի չուրջ ալ տարակարծութեան չեն հանդիպած քանի Ֆրանսա չատ «իրատես եւ աչալուրջ» գտած է Զինացիները այդ հարցին մէջ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ Սէ. Ի. Ի. էնֆորմասիոնի ընկերութիւնը ձուլուեցաւ աշխարհահռչակ Պուլին հետ, որու դրամագլուխը արդէն ֆրանքեւամերիկեան է։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Նախարարապետին սպասարկութիւնները յայտնեցին թէ կառավարութիւնը որոշած է բացառիկ օժանդակութիւն մը ընել մամուլին (օրաթերթ եւ չաբաթաթերթ)։ Քուէարկուած դուրսը 60 միլիոն է եւ որոշուեցաւ առաւելարար ի պատասխան մամուլի դիմումին, որու ծախքերը օրէ օր աւելցած են մինչ միայն Թուղթի գինը 1973 Դեկտեմբերէն 1975 Յունուար 100էն 100 յաւելում կրած է։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ 10 հազար թոնոց նաւ մը՝ «Մայագեզ», բռնադրաւուեցաւ քամպոճեան ռազմանաւերու կողմէ, Քամպոճի ափերէն 8·000 մղոն բացը։ Մ. Նահանգներու համար երկրի մը ծովային սահմանը 3·000 մղոն է, մինչ 40 երկիրներ, որոնց չարքին Քամպոճ 12·000 մղոն կը նկատեն սահմանը։ «Մայագեզ», ըստ Ամերիկացիներուն, առեւտրական նաւ մըն է, պինուած չէ եւ 39 նաւաստի ունի։ Ֆորտ «ծովահէնութիւն» որակեց բռնադրաւումը պահանջելով, որ անմիջապէս ազատ ձգուի նաւը, այլապէս «ծանր հետեւանքներ» կը ստեղծուին։ Այսուհանդերձ առաջին քայլերը դիւանագիտական բնոյթի են, ինչպէս պիտի տեսնենք Մ. Նահանգներու Արտաքին նախարարութեան քանդերը։

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ երկու ռազմանաւեր բարեկամական այց մը կատարեցին Պոսթըն։ Փոխադարձ այցով մը ամերիկեան երկու ռազմանաւեր ալ Լենինգրադ խարիսխ նետեցին։

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ դահլիճէն երկու նախարարներ եւս հրաժարեցան. վարչապետ Սոլհի 18 հոգինոց կառավարական կազմէն ցարդ ութ նախարար հրաժարած է։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵԹՈՒԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմենփրէս, Մայիս 6–8)

«ԱՐԱՐԱՏ»–«ԴԻՆԱՄՕ» (ԿԻԵՒ)
ՄՐՑՈՒՄԸ

«Հրազդան» մարզադաշտին մէջ, Մայիս 7ին, «Արարատ» 2–3 կէտով պարտութիւն մը կրեց Կիեւի «Դինամօ»էն։ Մրցումի սկզբին Անդրէասեան նախաձեռնարկ եղաւ յարձակումի եւ Իշտոյեան գնդակը հարուածեց, որ դպաւ ձողին։ Այնուհետեւ Զանազանեան վտանգաւոր վայրկեաններ ստեղծեց Կիեւցիներուն համար, սակայն բերդապահ Ռուդակով յաջողեցաւ կեցնել հարուածները։ Այնպիսի տպաւորութիւն ստեղծուեցաւ, թէ Կիեւցիները միայն կը պաշտպանուին։ Բայց 11րդ վայրկեանին կեդրոնի յարձակող Կոլտսով տեսնելով որ բաց է իր ճամբան, հարուածով մը գնդակը ուղղեց Երեւանցիներու բերդը։ 30րդ վայրկեանին Անդրէասեան կոլով մը հաւասարեցուց կէտերը։ Կը թուէր, թէ Երեւանցիք աշխոյժ տրամադրութեամբ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիս ուրախութեամբ կը յայտնենք մեր ժողովուրդին, թէ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետը՝ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոս, դէպի Երուսաղէմ իր ճանապարհորդութեան առիթով բարեհաճած է այցելել Փարիզ, իր օրհնութիւնները բաշխելու մեր հատատացեալ ժողովուրդին։

Հայրապետը իր չքախումբով Օրլիի օդանաւակայանը կը ժամանէ Հինգշաբթի, 1975 Յունիս 12, ժամը 16·30ին։ Օդանաւ. Ց. Ծ. Մ. Կրտիչ Մայր եկեղեցին, ուր ւակայանէն պիտի առաջնորդուի Փարիզի «Հրաշափառ»ով մուտք պիտի գործէ եւ պիտի բաշխէ Իր հայրապետական օրհնութիւնը։

Շաբաթ, 1975 Յունիս 14, երեկոյեան ժամը 20ին, ի պատիւ Հայրապետին կազմակերպուած է ժողովրդային ճաշ մը՝ էնթէրքոնթինանթալ հիւրանոցի սրահներուն մէջ։

Կիրակի, 1975 Յունիս 15, առաւօտեան ժամը 10ին, Նորին Ս. Օծութիւն Ամենայն Հայոց Հայրապետը պիտի կատարէ օծումը Իսի լէ Մուլինոյի մէջ նոր կառուցուած Հայաստանեայց եկեղեցւոյն։

Առնցմէ զատ, Հայրապետի Փարիզ բնակութեան չրջանին նախատեսուած է հանդիպումներու եւ պաշտօնական ընդունելութիւններու մասնաւոր յայտագիր մը, որուն մանրամասնութիւնները տակաւին պիտի հաղորդուին։

Ուրբաթ, 1975 Յունիս 20, առաւօտեան ժամը 10ին, Հայրապետը Օրլիի օդանաւակայանէն կը մեկնի դէպի Երուսաղէմ, կատարելու համար բացումը՝ Ս. Յարութեան տաճարի հայկական բաժնի վերանորոգուած եկեղեցւոյն, եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահ՝ Տէր եւ Տիկին Ալեֆ Մանուկեանի բարերարութեամբ կառուցած նոր Դպրեվանքին։

Այս առթիւ կոչ կ'ընենք մեր ամբողջ ժողովուրդին, որպէսզի ամենուրեք խուռներամ բազմութեամբ ներկայ ըլլայ, որդիական յարգանքը մատուցանելու համար Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ առանալու Անոր օրհնութիւնը։

Ողջունիւ եւ օրհնութեամբ

Աղօթարար՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Հայոց Եւրոպայի

"ԼԸ ՄՈՆՏ"

ԵՒ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԵՐԸ

Մոնտի Մայիս 13ի թիւին մէջ (էջ 38) Ֆրանսուա Մեթայէ յօդուած մը առորագրած է նուիրուած Ալֆորվիլի Հայերուն եւ անոնց կեանքին։ Հոն յիշուած են 1915ի ջարդերը եւ վերապրողներու կեանքը այս հայաշատ արուարձանին մէջ։

ՀԱՑՈՑ ԱՅՐՈՒՋԻՆ ՀԻՆ ԵՒ ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐՈՒԻՆ

— o —

Հնագիտական նիւթերը, ասորեստան – եան եւ ուրարտական արձանագրութիւն – ները կը հաստատեն, որ Ք. Ա. առաջին հազարամեակին Հայկական Լեռնաշխար – հի բնակիչները պատերազմներու ժամա – նակ կ'օգտագործէին ռազմակառքեր եւ հեծեալ զօրախումբեր: Ըստ Քսենոփոնի Երուանդունիները ունէին 8 հազարնոց մարտական այրուձի (հեծելազօրք): Կուրտիուս Ռուֆուս կը վկայէ, որ Գաւ – գամելայի ճակատամարտին (Ք. Ա. 331) Ալեքսանդր Մակեդոնացիի դէմ պարսկա – կան բանակին կազմին մէջ կը կռուէր եօթը հազարնոց հայկական այրուձին: Հայոց այրուձին աւելի կը մեծցուի եւ կը կանոնաւորուի Արտաշէսեաններու օ – րով: Կը ստեղծուին հեծելազօրքերու խումբեր: Հայոց այրուձին կորիզը Հին աշխարհի մէջ հռչակ հանած ծանրազէն կամ սպառազէն հեծելազօրքն էր, որուն համար կ'ընտրէին առաւել մարմնեղ եւ ուժեղ ձիեր: Հեծեալ մարտիկները կը կրէին ծանր հանդերձանքներ, «որուն մէջ անոնք կարծես փակուած էին ինչպէս չէնքերու մէջ» (Պղուտարքոս), մետաղէ թի – թեղներով ծածկուած զրահներ (սաղա – ւարտ, վզնոց, օղազրահ, ուսակալ, սը – րունքակալ, լանջապանակ, սռնապահ, կրծքակալ եւայլն): Գլխաւոր զէնքը եր – կար նիզակն էր: Զրահակիր հեծելազօրքը հայկական բանակի գլխաւոր հարուա – ծային ուժն էր: Կը յարձակէր սեպաձեւ խիտ չարքերով: Թեթեւազէն հեծելազօր – քը, որուն համար կ'ընտրէին համեմա – տաբար փոքրամարմին, արագավազ եւ դիմացկուն նժոյգներ, դիւրաշարժ ըլլա – լու համար զրահ չէին հագցներ: Հեծեա – լին հիմնական զէնքը նետ ու աղեղն էր: Թեթեւ հեծելազօրքը բանակին կարգը կ'ա – պահովէր (թեւերն ու թիկունքը կը պաշտպանէր, ցրուած ուժերը կը կեդրո – նացնէր), թշնամին կը հետապնդէր, հե – տախուզութիւններ եւ այլ պարտակա – նութիւններ կը ստանձնէր: Կը յարձակէր ցրուած չարքերով:

Հայոց այրուձին կարեւոր դեր կը կա – տարէր պարթեւա – հռոմէական մրցակ – ցութեան մէջ. յաճախ վճռական դեր կ'ունենար իր յարած ճակատին համար: Հռոմ մարտունակ հեծելազօրք չունէր: Այդ պատճառով ահեղ հեծելազօրք ու – նեցող Պարթեւներու դէմ մղուած պա – տերազմներու ժամանակ կը ձգտէր Հա – յաստանի դաշնակցութիւնը ապահովել: Կրասոսի եւ Անտոնիոսի արեւելեան ար – շաւանքներու ձախողութեան գլխաւոր պատճառը, ըստ Հռոմէացի պատմագէտ – ներուն, Հայոց թագաւոր Արտաւազդ Բ.ի դիրքը եղած է, քանի որ անոր 16·000նոց այրուձին չօգնեց Հռոմէացիներուն:

Արշակունիներու ժամանակ հեծելազօր – քը, մասնաւորապէս սպառազէնը, կը կազմուէր աղնուատոհմի անդամներով՝ ազատներով, որոնց զինավարժութեան անբաժան մասն էր ձիավարժութիւնը: Պատերազմի աւեն ժողովրդական խաւե – րէն եւս կը ստեղծուէր առանձին հեծե – լազունդ, որ կը կոչուէր «ռամիկ այրու – ձի»: Հեծելազօրքին ընդհանուր հրամա – նատարը կը կոչուէր «սպահ», որ միա – ժամանակ «թագադիր» կամ «թագա – պահ» իշխան էր: Այդ պաշտօնը բազդա – տունիներու տոհմին մենաշնորհն էր: Ար – շակունիները այրուձին չատ մեծցուցին յատկապէս Գ.–Դ. դարերուն, երբ սա – սանեան Պարսկաստան կը սպառնայ Հա – յաստանի անկախութեան: Ըստ Ագաթան – գեղոսի եւ Սեբէոսի Տրդատ Գ.ի այրու – ձին 70·000էն աւելի էր: Փաւստոս Բու – զանդ կը վկայէ, որ նոյնքան հեծելա – զօրք ունէր Խոսրով Գ. Կոտակ, իսկ Ար – շակ Բ. եւ Պապ զայն հասցուցին 12 բիւ – րի (120 հազար): Արշակունիներու օրով այրուձին կը կազմուէր նախարարական եւ արքայական հեծելազունդերէ: Զօրա – նամակը կը հաստատէ, որ քրիստոնեայ Արշակունիներու ժամանակ 86 նախարա – րութիւններ կը ներկայացնէին 84·000 ձիաւոր մարտիկ, իսկ արքայականը ու – նէր 40·000 հեծեալ զինուոր: Հայոց այ – րուձին Նաւասարդի ոտնին կը մասնակ – ցէր արքունի ռազմական արարողութիւն – ներուն, հրապարակային զինավարժու – թիւններով կը ցուցադրէր իր մարտու – նակութիւնը, կ'արժանանար արքայական պատիւներու եւայլն: Այրուձին սին – ուրական ստիճաններուն, հրամաննե – րուն, կանոնազրութիւններուն, զին – նչաններուն, դրօշներուն մասին կիսկա – տար տեղեկութիւններ կան: Մովսէս Խո – րենացի կը դրէ, թէ Վաղարշակ թագա – ւորը կը սահմանէ զինուորական կարգեր՝ առաջին, երկրորդ եւ երրորդ: Ազգերու – ներու մէջ կը յիշատակուին «բիւրաւորք», «հազարաւորք», «դումարապետք», «յար – դարիչք» մարտի», «աղեղնադրօշք», «աս – պարախաղք» կամ «ասպախաղք», դրօ – շակիրք», «վառնունիք», «ճակատամուղք» ստորաբաժանումներու անուններ, որոնց նշանակութեան եւ կառոյցին մասին բան չենք գիտեր:

Արշակունիներու անկումէն ետք հայ – կական այրուձին թիւը կը նուազի: Մարզպանական Հայաստանի (ե.–է. դա – րեր), ըստ Սեբէոսի եւ Ցովհան Մամի – կոնեանի, այրուձին 30·000էն աւելի չէր: Հայաստանի ենթակայական դիրքը սա – սանեան Պարսկաստանի հանդէպ, յատ – կապէս ի յայտ կուգար իր տրամագրելիք հեծելազօրքով: Պարսկաստան կը հաշ – ուէր հեծեալ զինուորներու թիւը եւ այդ թիւին համաձայն թոշակ կը վճարէր: Նոյնը կ'ընէր նաեւ Բիւզանդիոն: Ե.–է. դարերուն Բիւզանդիոնի եւ Պարսկաս – տանի դէմ ուղղուած հայ ազատագրական

ԴԷՄՔԵՐ ՈՒ ԴԷՊՔԵՐ

ՎԱՐԴԳԷՍ

— o —

(Գ. եւ վերջին մաս)

« ԹԱԼԱԹ ՀԱՄԲՈՒՐԵԼՈՎ ՄԱՏՆԵՑ ՆՐԱՆ...»

Ծննդավայրի հարազատ մթնոլորտին մէջ, իր վերադարձի առաջին օրերուն իսկ, Վարդգէս ցոյց կուտայ քաղաքական գործերու իր բացառիկ ընդունակութիւ – նը: Սահմանադրական ազատութիւններէն օգտուելով, Կարին հաւաքուած էին մեր յեղափոխութեան կարկառուն դէմքերէն չատեր, վերադարձեր էին վտարանդի բո – լոր Կարնեցիները եւ լաւ կազմա – կերպուած կուսակցական եւ ազգային կեանքը եռուն ու արտասնիչ պատկեր մը կը կազմէր:

Սահմանադրութենէն եաք տեղի ունե – ցած երեսփոխանական ընտրութիւններուն կուսակցութեան կողմէ թեկնածու կը ներկայացուի Վարդգէս, որ հայ եւ թուրք քուէարկողներու կողմէ կ'ընտրուի գրեթէ միաձայնութեամբ:

Իրրեւ երեսփոխան, օսմանեան Պետու – թեան մայրաքաղաքին մէջ, ան չուտով կը գառնայ ազգային եւ պետական կեան – քի կեդրոնական դէմքերէն մէկը: Որ – հրդարանին մէջ իր խօսքերն ու կարծիք – ները կշիռ ունէին եւ յաճախ դուռ կը բանային սուր վիճաբանութիւններու: Յաճախ դիպուկ եւ սուր պատասխաննե – րով Վարդգէս լուութեան կը դատապար – տէր իր հակառակորդները:

Այսպէս, երբ անգամ մը Որհրդարանի օրակարգին վրայ էր Պաղեստինի հարցը եւ թուրք երեսփոխանները յաղորդական ճառերով կծու ակնարկութիւններ կ'ը – նէին Պաղեստինի ժողովուրդին դէմ, պա – հանջելով, որ որոշ սեղմումներ ի գոր – ծուին այդ երկրին մէջ, Կարնոյ երես – փոխանը իրեն յատուկ խիզախութեամբ կը յայտարարէ.—

«Ես իրրեւ Հայ՝ դէմս ունեցայ վրայ հիմնուելով է, որ կը խօսիմ:

«Ամէն երեսուն տարի առաջ, երբ հա – կական գաւառներուն մէջ թալան, սպա – նութիւն, առեւանգութիւն եւայլն կը – լար, դիմումներ եղան, բայց ոչ ոք ա – ռանց ականջ կախեց. յետոյ երբ առանց համար ասդին անդին գոյգեր եղան, ըսին, թէ Հայերը թագաւորութիւն կ'ուզեն եւ կառավարութիւնը սկսաւ Հայերը կոտ – րել: Երբեք չեմ կարծեր, որ երուսաղէմի պատգամաւորները ձեր գոյգ տուած մը – ատդրութիւնները ունենան: Բայց, ամէն պարագայի, այս ժողովին մէջ այսպիսի խօսքեր կրնան ոչ բազմաթիւ հետեւանք – ներ ունենալ: Ես գիտեմ, որ Պաղեստինի մէջ եթէ խռովութիւն մը ծագի, Հայուն

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՂԱՖՐԱԿԱՆ ՋԵԿՈՒՑՈՒՄ

Պարոններ, աւելի վերջն ալ մենք կը տեսնենք, որ ամբաստանեալը կը գործէ պաղարիւնով ու խորհելով: Ան կը նեռէ տարճանակը, կը փորձէ փախչիլ, ու երբ դինքը կը բռնեն եւ կը սկսին ծեծել, կը բացագանչէ. «Իմ սպանածս Գերմանա – ցի չէ, ես ալ Գերմանացի չեմ. դուք Գեր – մանացիներդ պէտք չունիք յուզուելու այս դէպքէն, որ ձեզ համար բոլորովին ան – տարբեր պիտի ըլլայ»:

Պարոններ, այս բոլոր պարագաները նկատի ունենալով՝ ամէն ոք պէտք է ըսէ. «Սպանութիւնը գլուխ հանուած է կա – տարեալ պաղարիւնով, կանխամտած – ուելէ եւ կշռուելէ ետք»:

Ասոր վրայ կ'ուզեմ նաեւ ամբաս – տանեալին խառնուածքը: Արդեօք ամ – բաստանեալը տաքարիւն եւ դիւրաբորբո – քող մա՞րդ մըն է: Իրողութիւնը հա – կառակն է. ամբաստանեալը իր մէջ ամ – փոփուած, հանդարտ, թախծոտ մարդ մըն է. այնպիսի մէկը չէ, որ անձնատուր ըլլայ հրճուանքի եւ ուրախութեան, որ պոռթկայ ցասումով, այլ մարդ մը, որ իր մէջը կ'օրճայ իր մխիթարն ու գաղտ – փարները: Ա՛ս ալ, իմ կարծիքով, կը խօ – սի յօգուտ իմ այն տեսակէտին՝ թէ ամ – բաստանեալը կատարած է իր գործը խոր – հելով ու կշռելով»:

Այսպէս, իմ տեսակէտով, կարելի էր իրապէս կանխամտածուած սպանութեան հիմնական նշանները զուտ առարկայօրէն ապացուցուած նկատել: Սակայն, պարոն – ներ, ասիկա տակաւին պիտի չբաւէր՝ պատժի ենթարկելու համար ամբաստան – եալը: Պէտք է քննել չկո՞ն արդեօք այն – պիսի պարագաներ, ինչպէս ես արդէն սկիզբը ըսի, որոնք անպատժելի կը դար – ձընեն արարքը. ու ահա այստեղ է որ հրապարակ կուգայ դերման պետական պատժագրքին 51րդ յօդուածը, որ կ'ըսէ՝ թէ պատժելի գործողութիւն չկայ հոն, ուր անոր հեղինակը կամ կը գործէ կա – տարեալ անգիտակցութեամբ, կամ երբ ան՝ գործողութիւնը կատարելու պահուն՝ գտնուեր է մտաւոր գործունէութեան հի – անդագին խանգարման կացութեան մը մէջ, որ անհնարին կը դարձնէ կամքի ազատ արտայայտութիւնը: Ուրեմն, երբ խնդիրը հոգեկան խանգարման ենթակայ անհատի մը արարքին մասին է, օրէնքը չընդունիր առհասարակ պատժելի գոր – ծողութեան մը գոյութիւնը, այլ կը հա – մարէ, որ անոր դիրքը եղած է, քանի որ անոր 16·000նոց այրուձին չօգնեց Հռոմէացիներուն:

Արշակունիներու ժամանակ հեծելազօր – քը, մասնաւորապէս սպառազէնը, կը կազմուէր աղնուատոհմի անդամներով՝ ազատներով, որոնց զինավարժութեան անբաժան մասն էր ձիավարժութիւնը: Պատերազմի աւեն ժողովրդական խաւե – րէն եւս կը ստեղծուէր առանձին հեծե – լազունդ, որ կը կոչուէր «ռամիկ այրու – ձի»: Հեծելազօրքին ընդհանուր հրամա – նատարը կը կոչուէր «սպահ», որ միա – ժամանակ «թագադիր» կամ «թագա – պահ» իշխան էր: Այդ պաշտօնը բազդա – տունիներու տոհմին մենաշնորհն էր: Ար – շակունիները այրուձին չատ մեծցուցին յատկապէս Գ.–Դ. դարերուն, երբ սա – սանեան Պարսկաստանը կը սպառնայ Հա – յաստանի անկախութեան: Ըստ Ագաթան – գեղոսի եւ Սեբէոսի Տրդատ Գ.ի այրու – ձին 70·000էն աւելի էր: Փաւստոս Բու – զանդ կը վկայէ, որ նոյնքան հեծելա – զօրք ունէր Խոսրով Գ. Կոտակ, իսկ Ար – շակ Բ. եւ Պապ զայն հասցուցին 12 բիւ – րի (120 հազար): Արշակունիներու օրով այրուձին կը կազմուէր նախարարական եւ արքայական հեծելազունդերէ: Զօրա – նամակը կը հաստատէ, որ քրիստոնեայ Արշակունիներու ժամանակ 86 նախարա – րութիւններ կը ներկայացնէին 84·000 ձիաւոր մարտիկ, իսկ արքայականը ու – նէր 40·000 հեծեալ զինուոր: Հայոց այ – րուձին Նաւասարդի ոտնին կը մասնակ – ցէր արքունի ռազմական արարողութիւն – ներուն, հրապարակային զինավարժու – թիւններով կը ցուցադրէր իր մարտու – նակութիւնը, կ'արժանանար արքայական պատիւներու եւայլն: Այրուձին սին – ուրական ստիճաններուն, հրամաննե – րուն, կանոնազրութիւններուն, զին – նչաններուն, դրօշներուն մասին կիսկա – տար տեղեկութիւններ կան: Մովսէս Խո – րենացի կը դրէ, թէ Վաղարշակ թագա – ւորը կը սահմանէ զինուորական կարգեր՝ առաջին, երկրորդ եւ երրորդ: Ազգերու – ներու մէջ կը յիշատակուին «բիւրաւորք», «հազարաւորք», «դումարապետք», «յար – դարիչք» մարտի», «աղեղնադրօշք», «աս – պարախաղք» կամ «ասպախաղք», դրօ – շակիրք», «վառնունիք», «ճակատամուղք» ստորաբաժանումներու անուններ, որոնց նշանակութեան եւ կառոյցին մասին բան չենք գիտեր:

Արշակունիներու անկումէն ետք հայ – կական այրուձին թիւը կը նուազի: Մարզպանական Հայաստանի (ե.–է. դա – րեր), ըստ Սեբէոսի եւ Ցովհան Մամի – կոնեանի, այրուձին 30·000էն աւելի չէր: Հայաստանի ենթակայական դիրքը սա – սանեան Պարսկաստանի հանդէպ, յատ – կապէս ի յայտ կուգար իր տրամագրելիք հեծելազօրքով: Պարսկաստան կը հաշ – ուէր հեծեալ զինուորներու թիւը եւ այդ թիւին համաձայն թոշակ կը վճարէր: Նոյնը կ'ընէր նաեւ Բիւզանդիոն: Ե.–է. դարերուն Բիւզանդիոնի եւ Պարսկաս – տանի դէմ ուղղուած հայ ազատագրական

չարժումներուն գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ հեծելազօրքին ծանր կացու – թիւնն էր: Տիրակալները հայկա – կան հեծելազունդերուն կը պարտադ – րէին մասնակցիլ իրենց վարած պատե – րազմներուն՝ զանոնք զետեղելով ճակա – տամարտի ամէնէն վտանգաւոր դիրքե – րուն վրայ: 529ին յատուկ հրովարտակով Յուստինիանոս կայսրը Հայաստանի բիւ – զանդական մասին մէջ արգիլեց նախա – րարներուն հեծեալ ուժեր ունենալ: Այս գոյավիճակը տեւեց մինչեւ արաբական նուաճումները (է. դարու կէսը):

Արաբները կը չարունակեն հայ հեծեալ ուժերու թիւը արձանագրելու եւ անոնց թոշակ տալու պարսկական կարգը: 652ի հայ – արաբական պայմանագրին համա – ձայն Հայաստան կրնար պահել 15 հա – զարնոց այրուձի մը (նախկին 30 հազարի փոխարէն), որուն ռոճիկը (տարեկան 100·000 արծաթ) պէտք է վճարէին Ա – րարները: Այս կարգը կը պահպանուի մինչեւ Խալիֆ Ալ-Մուտավաքքիլ (750–775):

Բագրատունիներու օրով եւս ազատ – ներն էին, որ գլխաւորաբար կը ծառայէին հեծելազօրքին մէջ: Գագիկ Ա.ի ժամա – նակ (990–1020) արքունի զօրագունդերը ունէին 55·000, իսկ իշխանականը՝ 45·000 զինուոր: Բագրատունիներու թագաւորու – թեան անկումէն եաք, սելճուք Թուրքե – րու տիրապետութեան շրջանին (ԺԱ.–ԺԲ. դարեր) հայ «հեծելազօրքը անտէրունչ կը թափառէր Պարսից, Ցունաց եւ Վրաց կողմերը: Ազատներու սեպուհ գունդը կը հայրենազրկուի...» (Պատմութիւն Ա – րիստակէսի Լաստիվերցւոյ, Ե., 1963, էջ 60): ԺԲ. – ԺԳ. դարերուն հայ հեծե – լազունդերը Վրաց Բագրատունիներու բանակին մէջ մեծ դեր կը խաղան թէ՛ Վրաց Պետութեան հզօրացումին, թէ՛ հայկական հողերու՝ Գուգարքի, Տայքի, Սիւնիքի, Այրարատի, Հիւսիս. Տուրու – բերանի եւ Բարձր Հայքի արեւելեան մա – սին ազատագրութեան գործին մէջ: ԺԳ. – ԺԴ. դարերուն Թաթար – մոնկոլ նուա – ճողները վերջ կուտան հայկական հեծե – լազօրքին պոյութեան:

Կիլիկեան Հայաստանի այրուձին կը կազմուէր փոքր աղնուականներով, որուն համար ալ կը կոչուէր « ձիաւորներ » կամ « հեծուորներ »: Անոնք կը զգեստաւոր – ուէին եւ զրահ կը կրէին եւրոպական խա – չակիր ասպետներուն նման, կը ստանա – յին զինուորական կրթութիւն: Պատե – րազմներու ժամանակ յատուկ հեծելա – զունդ կը ստեղծուէր նաեւ միջակօրեար խաւերէն, որ կը կոչուէր « ցած հեծել – ազօրք »: Կիլիկեան Հայաստանի պետա – կանութեան կործանումով (ԺԴ. դար) Կիլիկիոյ այրուձին եւս վերջ կը դտնէ:

Մ. ԿԱՏՎԱԼԵԱՆ

ՉՀԱՍԱՐԱԿՈՒԱԾ ՉԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՍՂԱՖՐԱԿԱՆ ՋԵԿՈՒՑՈՒՄ

Պարոններ, աւելի վերջն ալ մենք կը տեսնենք, որ ամբաստանեալը կը գործէ պաղարիւնով ու խորհելով: Ան կը նեռէ տարճանակը, կը փորձէ փախչիլ, ու երբ դինքը կը բռնեն եւ կը սկսին ծեծել, կը բացագանչէ. «Իմ սպանածս Գերմանա – ցի չէ, ես ալ Գերմանացի չեմ. դուք Գեր – մանացիներդ պէտք չունիք յուզուելու այս դէպքէն, որ ձեզ համար բոլորովին ան – տարբեր պիտի ըլլայ»:

Պարոններ, այս բոլոր պարագաները նկատի ունենալով՝ ամէն ոք պէտք է ըսէ. «Սպանութիւնը գլուխ հանուած է կա – տարեալ պաղարիւնով, կանխամտած – ուելէ եւ կշռուելէ ետք»:

Ասոր վրայ կ'ուզեմ նաեւ ամբաս – տանեալին խառնուածքը: Արդեօք ամ – բաստանեալը տաքարիւն եւ դիւրաբորբո – քող մա՞րդ մըն է: Իրողութիւնը հա – կառակն է. ամբաստանեալը իր մէջ ամ – փոփուած, հանդարտ, թախծոտ մարդ մըն է. այնպիսի մէկը չէ, որ անձնատուր ըլլայ հրճուանքի եւ ուրախութեան, որ պոռթկայ ցասումով, այլ մարդ մը, որ իր մէջը կ'օրճայ իր մխիթարն ու գաղտ – փարները: Ա՛ս ալ, իմ կարծիքով, կը խօ – սի յօգուտ իմ այն տեսակէտին՝ թէ ամ – բաստանեալը կատարած է իր գործը խոր – հելով ու կշռելով»:

Այսպէս, իմ տեսակէտով, կարելի էր իրապէս կանխամտածուած սպանութեան հիմնական նշանները զուտ առարկայօրէն ապացուցուած նկատել: Սակայն, պարոն – ներ, ասիկա տակաւին պիտի չբաւէր՝ պատժի ենթարկելու համար ամբաստան – եալը: Պէտք է քննել չկո՞ն արդեօք այն – պիսի պարագաներ, ինչպէս ես արդէն սկիզբը ըսի, որոնք անպատժելի կը դար – ձընեն արարքը. ու ահա այստեղ է որ հրապարակ կուգայ դերման պետական պատժագրքին 51րդ յօդուածը, որ կ'ըսէ՝ թէ պատժելի գործողութիւն չկայ հոն, ուր անոր հեղինակը կամ կը գործէ կա – տարեալ անգիտակցութեամբ, կամ երբ ան՝ գործողութիւնը կատարելու պահուն՝ գտնուեր է մտաւոր գործունէութեան հի – անդագին խանգարման կացութեան մը մէջ, որ անհնարին կը դարձնէ կամքի ազատ արտայայտութիւնը: Ուրեմն, երբ խնդիրը հոգեկան խանգարման ենթակայ անհատի մը արարքին մասին է, օրէնքը չընդունիր առհասարակ պատժելի գոր – ծողութեան մը գոյութիւնը, այլ կը հա – մարէ, որ անոր դիրքը եղած է, քանի որ անոր 16·000նոց այրուձին չօգնեց Հռոմէացիներուն:

Արշակունիներու ժամանակ հեծելազօր – քը, մասնաւորապէս սպառազէնը, կը կազմուէր աղնուատոհմի անդամներով՝ ազատներով, որոնց զինավարժութեան անբաժան մասն էր ձիավարժութիւնը: Պատերազմի աւեն ժողովրդական խաւե – րէն եւս կը ստեղծուէր առանձին հեծե – լազունդ, որ կը կոչուէր «ռամիկ այրու – ձի»: Հեծելազօրքին ընդհանուր հրամա – նատարը կը կոչուէր «սպահ», որ միա – ժամանակ «թագադիր» կամ «թագա – պահ» իշխան էր: Այդ պաշտօնը բազդա – տունիներու տոհմին մենաշնորհն էր: Ար – շակունիները այրուձին չատ մեծցուցին յատկապէս Գ.–Դ. դարերուն, երբ սա – սանեան Պարսկաստանը կը սպառնայ Հա – յաստանի անկախութեան: Ըստ Ագաթան – գեղոսի եւ Սեբէոսի Տրդատ Գ.ի այրու – ձին 70·000էն աւելի էր: Փաւստոս Բու – զանդ կը վկայէ, որ նոյնքան հեծելա – զօրք ունէր Խոսրով Գ. Կոտակ, իսկ Ար – շակ Բ. եւ Պապ զայն հասցուցին 12 բիւ – րի (120 հազար): Արշակունիներու օրով այրուձին կը կազմուէր նախարարական եւ արքայական հեծելազունդերէ: Զօրա – նամակը կը հաստատէ, որ քրիստոնեայ Արշակունիներու ժամանակ 86 նախարա – րութիւններ կը ներկայացնէին 84·000 ձիաւոր մարտիկ, իսկ արքայականը ու – նէր 40·000 հեծեալ զինուոր: Հայոց այ – րուձին Նաւասարդի ոտնին կը մասնակ – ցէր արքունի ռազմական արարողութիւն – ներուն, հրապարակային զինավարժու – թիւններով կը ցուցադրէր իր մարտու – նակութիւնը, կ'արժանանար արքայական պատիւներու եւայլն: Այրուձին սին – ուրական ստիճաններուն, հրամաննե – րուն, կանոնազրութիւններուն, զին – նչաններուն, դրօշներուն մասին կիսկա – տար տեղեկութիւններ կան: Մովսէս Խո – րենացի կը դրէ, թէ Վաղարշակ թագա – ւորը կը սահմանէ զինուորական կարգեր՝ առաջին, երկրորդ եւ երրորդ: Ազգերու – ներու մէջ կը յիշատակուին «բիւրաւորք», «հազարաւորք», «դումարապետք», «յար – դարիչք» մարտի», «աղեղնադրօշք», «աս – պարախաղք» կամ «ասպախաղք», դրօ – շակիրք», «վառնունիք», «ճակատամուղք» ստորաբաժանումներու անուններ, որոնց նշանակութեան եւ կառոյցին մասին բան չենք գիտեր:

Արշակունիներու անկումէն ետք հայ – կական այրուձին թիւը կը նուազի: Մարզպանական Հայաստանի (ե.–է. դա – րեր), ըստ Սեբէոսի եւ Ցովհան Մամի – կոնեանի, այրուձին 30·000էն աւելի չէր: Հայաստանի ենթակայական դիրքը սա – սանեան Պարսկաստանի հանդէպ, յատ – կապէս ի յայտ կուգար իր տրամագրելիք հեծելազօրքով: Պարսկաստան կը հաշ – ուէր հեծեալ զինուորներու թիւը եւ այդ թիւին համաձայն թոշակ կը վճարէր: Նոյնը կ'ընէր նաեւ Բիւզանդիոն: Ե.–է. դարերուն Բիւզանդիոնի եւ Պարսկաս – տանի դէմ ուղղուած հայ ազատագրական

չարժումներուն գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ հեծելազօրքին ծանր կացու – թիւնն էր: Տիրակալները հայկա – կան հեծելազունդերուն կը պարտադ – րէին մասնակցիլ իրենց վարած պատե – րազմներուն՝ զանոնք զետեղելով ճակա – տամարտի ամէնէն վտանգաւոր դիրքե – րուն վրայ: 529ին յատուկ հրովարտակով Յուստինիանոս կայսրը Հայաստանի բիւ – զանդական մասին մէջ արգիլեց նախա – րարներուն հեծեալ ուժեր ունենալ: Այս գոյավիճակը տեւեց մինչեւ արաբական նուաճումները (է. դարու կէսը):

Արաբները կը չարունակեն հայ հեծեալ ուժերու թիւը արձանագրելու եւ անոնց թոշակ տալու պարսկական կարգը: 652ի հայ – արաբական պայմանագրին համա – ձայն Հայաստան կրնար պահել 15 հա – զարնոց այրուձի մը (նախկին 30 հազարի փոխարէն), որուն ռոճիկը (տարեկան 100·000 արծաթ) պէտք է վճարէին Ա – րարները: Այս կարգը կը պահպանուի մինչեւ Խալիֆ Ալ-Մուտավաքքիլ (750–775):

Բագրատունիներու օրով եւս ազատ – ներն էին, որ գլխաւորաբար կը ծառայէին հեծելազօրքին մէջ: Գագիկ Ա.ի ժամա – նակ (990–1020) արքունի զօրագունդերը ունէին 55·000, իսկ իշխանականը՝ 45·000 զինուոր: Բագրատունիներու թագաւորու – թեան անկումէն եաք, սելճուք Թուրքե – րու տիրապետութեան շրջանին (ԺԱ.–ԺԲ. դարեր) հայ «հեծելազօրքը անտէրունչ կը թափառէր Պարսից, Ցունաց եւ Վրաց կողմերը: Ազատներու սեպուհ գունդը կը հայրենազրկուի...» (Պատմութիւն Ա – րիստակէսի Լաստիվերցւոյ, Ե., 1963, էջ 60): ԺԲ. – ԺԳ. դարերուն հայ հեծե – լազունդերը Վրաց Բագրատունիներու բանակին մէջ մեծ դեր կը խաղան թէ՛ Վրաց Պետութեան հզօրացումին, թէ՛ հայկական հողերու՝ Գուգարքի, Տայքի, Սիւնիքի, Այրարատի, Հիւսիս. Տուրու – բերանի եւ Բարձր Հայքի արեւելեան մա – սին ազատագրութեան գործին մէջ: ԺԳ. – ԺԴ. դարերուն Թաթար – մոնկոլ նուա – ճողները վերջ կուտան հայկական հեծե – լազօրքին պոյութեան:

Կիլիկեան Հայաստանի այրուձին կը կազմուէր փոքր աղնուականներով, որուն համար ալ կը կոչուէր « ձիաւորներ » կամ « հեծուորներ »: Անոնք կը զգեստաւոր – ուէին եւ զրահ կը կրէին եւրոպական խա – չակիր ասպետներուն նման, կը ստանա – յին զինուորական կրթութիւն: Պատե – րազմներու ժամանակ յատուկ հեծելա – զունդ կը ստեղծուէր նաեւ միջակօրեար խաւերէն, որ կը կոչուէր « ցած հեծել – ազօրք »: Կիլիկեան Հայաստանի պետա – կանութեան կործանումով (ԺԴ. դար) Կիլիկիոյ այրուձին եւս վերջ կը դտնէ:

Մ. ԿԱՏՎԱԼԵԱՆ

ՉՀԱՍԱՐԱԿՈՒԱԾ ՉԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ

ՔԱՂԱՔԷ - ՔԱՂԱՔ

ՎԻԷՆ

— o —

Ապրիլ 24ին, երեկոյեան ժամը 18ին, ժողովրդական մեծ թափօր մը ճամբայ ելաւ դէպի Մեհեմներու Յուշարձանը: Երեք լայն պատուհաններու վրայ 1915ի ցեղասպանութիւնը նշող, ջարդարարնե – րուն անպատիժ մնացած ըլլալը յիշեցնող եւ արդարութեան դործադրութիւնը պա – հանջող մակագրութիւններ արձանագրը – ուած էին: Երբ չեփորով Մեհեմներու Ողբերդը հնչեց, Վիէնի քաղաքապետ – երեսփոխանը՝ Լ. Մերմազ եւ Հայ Սզե· Միութեան նախագահը Ա. Լուսարեւեան միասնաբար ծաղկեպսակ մը զետեղեցին յուշարձանին առջեւ: Վայրկեանի մը լը – ռութենէ ետք թափօրը ցրուեցաւ:

Ապրիլ 27ին, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Սէնթ Անտրէ լը Պա եկեղեցին հո – գեհանդստեան պաշտօն կատարեց եւ քա – րոզեց Լիոնի հոգեւոր հովիւը՝ Գեղամ Ծ. Վրդ· Զաքարեան: Ֆրանսերէն քարո – զեց պատուելի Լեւոնեան (Լիոնէն): Ա – բարողութեան ներկայ էին Լ· Մերմազ եւ քաղաքապետական Խորհուրդի անդամ – ները:

Կրօնական արարողութենէն ետք ժողո – վուրդը համախմբուեցաւ «1915 Ապրիլ 24» փողոցը եւ ծաղկեփունջ մը զետեղուե – ցաւ: Ապա դրաւոր ճառով մը քաղաքա – պետ – երեսփոխանը պատմական յեղա – դարձ ակնարկով մը պարզեց երիտասարդ Թուրքերու կառավարութեան ցեղասպա – նկարագիրը ու դիտել տուաւ, թէ այս վերջինը կարծեց, թէ Հայկական Հարցը կրնայ լուծել բնաջինջ ընելով բոլոր Հա – յերը: Քաղաքապետը յայտնեց, թէ չատ ազդուած է հայ գաղութին ժխտքէն, երբ նոյն առաւօտն իսկ Դիմադրականներու Յուշարձանին վրայ ծաղկեպսակ մը զե – տեղեց Ֆրանսայէն տեղահանուածներուն յիշատակին:

Ոգեկոչման հանդիսութիւնը տեղի ու – նեցաւ նոյն օրը կէսօրէ ետք ժամը 15ին, Քաղաքապետարանի սրահը, որ այս առի – թով ծայրէ ծայր լեցուած էր: Շատ չա – տեր ոտքի վրայ հետեւեցան հանդիսու – թեան: Ներկայ էին քաղաքապետին ներ – կայացուցիչը՝ Փորթ, կցորդը՝ Տիկին Մուլէն եւ քաղաքապետական Խորհուրդի անդամներ:

Առաջին առթիւ լուսարձակով ցուցա – դրուեցան աւելի քան 175 նկարներ, բո – լորն ալ վաւերական ու պատմական, ե – ղեռնի խժդժութիւնները պատկերացնող: Բացատրութիւններ տրուեցան հայերէն եւ Ֆրանսերէն:

Օրուան նախագահ Ա· Լուսարեւեանի բացման խօսքէն ետք քաղաքապետին ներ – կայացուցիչը դիտել տուաւ, թէ Հայե – րու ուղածը պէտք է նաեւ պահանջը ըլ – լայ ազատութիւնն ու արդարութիւնը սե – րող բոլոր ազգերուն:

Մէթր Ստեփան Վանէսեան պատմական ակնարկով մը բնութագրեց Ի· դարու ա – ռաջին ցեղասպանութիւնը: Հակառակ Հայերու վրայ դործադրուած ցեղասպա – նութեան, այսօր, դոյութիւն ունի հայ – կական հող մը, որ թէեւ սահմանափակ է, սակայն կը պահպանէ ամբողջ ժողո – վուրդի մը հիմնական արժանիքներն ու արժէքները:

Հայ Դատի Յանձնախումբին կողմէ խօսք առնելով Փրոֆ· Մ· Տօլմաճեան պատասխանեց թրքական միջամտութիւն – ները այլ երկիրներու մէջ՝ Հայերու ձայ – նը լռեցնելու համար: Հայութիւնը ամէն – ուր կը պայքարի իր պատմական իրա – ւունքները ձեռք ձգելու համար:

Յակոբ Պալեան յայտարարեց, թէ այժ – մու Հայաստանի 2·500·000 Հայերը, ո – րոնք 30·000 քառակուսի քիլոմեթրի մէջ սահմանափակուած են, ինչպէս նաեւ աշ – խարհի չորս ծագերը ցրուած երեք մի – լիոն Հայերը պէտք ունին հոգերու, պայ – մոնապէս ճանչցուած Սեւրի դաշնադրով: Այդ դաշնադրին դործադրութիւնն է, որ կը պահանջենք:

Գեղարուեստական բաժնին մասնակց – ցան արտասանութիւններով Շողիկ Երեմ – եան, Էլիզապէթ Քէլէչեան, Յակոբ Մա – թոսեան եւ Սահակ Սուքիասեան: Երգե – ցին Տիկիններ Ա· Գալուստեան, Ք· Թա – դէոսեան եւ Օր· Կարապետեան: Նուա – գեցին Փաթրիկ Զոպոեան (դաշնակ), Մ իհրան Թորոսեան (սրինդ) եւ Կարօ Պէրպէրեան (ջութակ):

Տեղւոյն «Փրոկրէ Տօֆինէ» թերթը Ապ – րիլ 26ի եւ Մայիս 2ի իր թիւերով արձա – գանդ եղաւ ոգեկոչման հանդիսութեանց, նկարներ ալ ցուցադրելով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

պէսն պիտի պայթի նորէն ամէն բան»: Ժողովին մէջ աղմուկ կը բարձրանայ, իսկ Ֆէյզի էֆֆնտի կոչեցեալ Թուրք ե – րեսփոխան մը կը պոռայ·

— Թուրքերը վայրենի չեն:

— Հօրս պլուխը կարողը ե՛ս եմ որ տեսած եմ, եւ ոչ թէ դուն, — կը պա – սխանէ Վարդգէս բուռն չեչտով:

Խորհրդարանին մէջ, Հայութիւնը չա – հպղծող հարցերու եւ օրինագծերու վի – ճարտութեանց ընթացքին, Վարդգէս ամբողջական ոգի էր, եռանդի եւ խիզա – խութեան մարմնացում: Իր յանդուգն նկարագիրը, խօսելու դիւրութիւնը, ան – կեղծ չէնն ու հարցերը հետապնդելու հետեւողական ճիգեր պինք չուտով դա – սեցին օրէնսգիր այդ ժողովի հռետոր – ներու շարքին:

«Մեր երեսփոխաններէն Վարդգէսն էր ամէնէն աւելի, որ չեչտուած դիմագծու – թիւն մը եղաւ երեսփոխանական ժողո – վին մէջ, — կը վկայէ Յ· Ճ· Սիրունի: ... Թուրքերը Տէյի Օղլան (խենթ տղայ) կ'ըսէին նոյնիսկ իրեն կատակով: Բայց չտրանքը որ իր տաք բնաւորութեամբ չատ մը կապեր ստեղծեց Խորհրդարա – նին ներսն ու դուրսը եւ ազդեցութիւն ձեռք բերաւ Իթթիհատականներու վրայ»:

Ս· Վրացեան «Յուշամատեան Հ· Յ· Դաշնակցութեան» հատորին մէջ կը գրէ՝ –

«Վարդգէսը ստեղծուած էր պետական եւ հանրային գործերու համար: Գործ – նական եւ համարձակ միտք, անոյշ եւ դրաւիչ լեզու, խիզախ՝ խօսքով ու գոր – ծով, համակրանքով ընդունուած անխիտր բոլոր շրջաններում: Իր լայն ծանօթու – թիւններով եւ ազդեցութեամբ՝ Վարդ – գէսը չարգուած եւ ազդեցիկ դէմք էր, ոչ միայն Հայերի համար, այլ եւ օտար հասարակութենից եւ պետական շրջա – նակներու մէջ:

«Հմայք եւ հեղինակութիւն էր վայե – լում եւ Դաշնակցութեան մէջ, որուն ներկայացուցիչն էր օսմանեան կառավա – րութեան մէջ: Մտերիմ յարաբերութիւն – ներ ունէր Թուրք պետական դէմքերու հետ, Թալաաթ, Խալիլ եւ ուրիշներ: Եւ սակայն այդ մտերմութիւնը չփրկեց նը – րան, Թալաաթ համբուրելով մահնեց նրան, Զօհրապի հետ ուղարկելով դէպի մահ, Ապրիլեան Եղեռնի սեւ օրերին»:

1915 Մայիս 20ին, Զօհրապ եւ Վարդ – գէս տեսակցութիւն մը կ'ունենան Ներ – քին Գործոց նախարար Թալաաթի հետ: Սիրալիր ու մտերմական ընդունելութենէ մը ետք, Թուրք նախարարը, հաւատա – րիմ իր ցեղի նենգ ու ոճրային բնազդ – ներուն, հազիւ քանի մը ժամ անց, հրա – հանդած էր ձերբակալել երկու հայ երես – փոխանները: Ներկայացող ոստիկանները կը յայտնեն, թէ կեդրոնական ոստիկա – նատուն կանչուած են կարեւոր խնդրի մը կարգադրութեան համար: Ոստիկանա – տան մէջ, զուր կ'անցնին բոլոր ընդդի – մութիւններն ու անձեռնմխելիութեան յի – շեցումները: Անմիջապէս կը տարուին կայարան եւ կառախումբով ճամբայ կը հանուին դէպի Տիզրանակերտ:

«Կառախումբ մտած պահուն, — կը դրէ Ա· Ալպոյաճեան, — Զօհրապը տեսնող – ները կը հաստատեն, թէ յայտնի կը տես – նուէր իր հոգեկան վրդովմունքը ու անձ – կութիւնը, մինչ Վարդգէս — իր իրապէս յեղափոխական խառնուածքով — կը պա – հէր իր առնական կորովը եւ ուրախու – թեամբ մահը դիմադրաւելու երեւոյթ ու – նէր: Ամբողջ ճամբուն երկարութեան այս տրամադրութիւնը պահած են երկուքն ալ: Զօհրապ տղու պէս կուլար, Վարդ – գէս միշտ կը ժպտէր»:

Աքսորի ընթացքին երկու մեծ Հայերը իրարմէ անբաժան մնացին: Զօհրապ իր լաւատես մէկ պահուն, կը դրէր կնոջը· «Աղօթեցէք, աշխատեցէք, մի՛ յուզուիք: Ու թէ որ յաջողիք արդիւնք մը ձեռք բերել, թէեւ չատ տակաւ է յոյսս, չըլլայ որ միմիայն իմ փրկութեանս համար ըլ – լայ· առանց Վարդգէսի դառնալս այլա – պէս մահ մը կ'ըլլայ»:

Երկու աքսորականները նախ կը ղրր – կուին Առանա, ապա Հալէպ: Այստեղ ընկերներ կ'առաջարկեն փախցնել զի – րենք: Երկուքն ալ կը հակառակին: Վարդգէս կը բացատրէ իրենց փախուս – տին աղետալի հետեւանքները Հալէպի բարմահազար Հայութեան համար:

— Զօհրապը ծերացած է, — կ'ըսէ ան, — իսկ ես կաղ, չարժէր որ մեզ համար մնացած Հայութիւնն ալ կոտորածի են – թարկուի:

Ու Հայութեան երկու ազնուական զա – ւակներու դողդոջան կը չարունակուի:

Հալէպէն Ուրֆա ճամբուն վրայ՝ սպայ մը եւ երկու ոստիկան զինուորներ իրրեւ պահակ կ'ընկերանան անոնց: Բայց նա – խապէս ամէն բան կարդադրուած էր: Ճամբու կէսին, Ջերքէզ Ահմէտ իր հրո – սակներով անոնց դէմ կ'ելլէ:

«Ճամբան հանդիպեցանք, — կը պատ – մէ ոճրադործ Ջերքէզը, — իսկոյն իրենց կառքերը պաչարեցի: Հասկցան թէ պի – տի սատկին: Վարդգէս ըսաւ որ «Շատ աղէկ, Ահմէտ պէյ, մեղի այս բանը կ'ը – նէք, սակայն Աբրանեուն ի՞նչ պիտի ընէք: Զենէ անոնք ալ դոհ չեն»: «Ատի – կա քու գլուխդ դործդ չէ, քերթող, ըսի, մավզէրի գնդակով մը ուղեղը պայ – թեցուցի»:

Աչնան առաւօտ մը, Դամասկոսի գըլ – խաւոր հրապարակին վրայ, իր գլխաւոր մեղսակիցին հետ, երբ Ջերքէզ Ահմէտ կախաղան կը բարձրանար, յիշե՞ց ար – դեօք վեց ամիս առաջ իր գործած ահա – ւոր ոճիրը, անդրադարձա՞ւ, որ այդ պահուն իր անունը սեւ տառերով կ'ար – ձանագրուէր պատմութեան ամէնէն մեծ ողբերդութեան մատեանին մէջ...:

ԳՐԻԳՈՐ ՆԳՐՈՒԲԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (114)

ՄՈՆԹԷ-ՔՐԻՍԹՕ-Ի

ՈՐԴԻՆ

Ի.

ՄՈՆԹԷ – ՔՐԻՍԹՕ

Մակոյկին նաւապետը ոտքի ելաւ եւ դղակը չարժեց, հասկցնելու համար թէ մոխիկ կ'ընէր:

Այն տաեն Մոնթէ Քրիսթօ հրաման մը տուաւ անոր Մալթայի գաւառապարետ – ռով, որ ժաքոպօն միայն կը հասկնար:

Այն տաեն երկու նաւաստիները ծով նետուեցան եւ իրենց բովանդակ ուժովը սկսան դէպի Ալկէոնը լողալ:

Պերթուչիօ եւ Ալի զարմանքով կը նա – յէին:

Իսկ Հայոէ աչքէն չէր հեռացներ իր ամուսնոյն, իր սիրոյ դէմքը:

Մակոյկը, որ նաւաստիներուն երկու – քէն զրկուած էր, երթալով կը մօտենար եւ պլուխը դարձնելով՝ ծովախորշը կ'ուղ – ղուէր: Ձիշդ այն ժամուին ներքեւ, որուն վրայ այն խմբակը կեցած էր:

Ժաքոպօ ցամաք ցատքեց եւ իր նաւաս – տիներէն երկուքին հետ դէպի քարայրը ելաւ՝ հետն առնելով ուտեստներ, մա – կոյկին մէջ դրաւ:

— Տէր իմ, ըսաւ Պերթուչիօ:

Մոնթէ Քրիսթօ, չպատասխանեց անոր:

— Ալի, ըսաւ, այս մարդը դիրկդ առ...

Ալի ծռեցաւ եւ Պինեամէթթօն վերցուց:

— Մակոյկը տար զայն եւ յատակը պառկեցուր:

Եւ երբ Ալի կը հնազանդէր, Մոնթէ Քրիսթօ առաւ արկղիկը եւ Նուբիացիին եաեւէն դնաց արագաքայլ:

Պինեամէթթօ, գլուխը դէպի դեկը պառ – կած էր· Մոնթէ Քրիսթօ արկղիկը անոր քով նետեց:

Նաւաստիները ակնածանքով ծովեզրը կը կենային եւ կը մտմտային այս բանե – րուն, որ բնաւ չէին հասկնար:

Այն տաեն Մոնթէ Քրիսթօ նորէն Հայ – ոէին քով ելաւ, մինչդեռ Ալի մինչեւ մէջքը ջուրը մտնելով երկու ձեռքը դրած էր մակոյկին եաեւի կողմը, ուր երկու թիեր մնացած էին, այսինքն Ալկէոն վե – րադարձող նաւաստիներուն թիերը:

Եւ Մոնթէ Քրիսթօ, թիւերը տարա – ծած, կարծես հրաւիրելով բնութիւնը որ պինքը լսէ:

— Պինեամէթթօ, ըսաւ իր խորունկ ձայ – նով, Պինեամէթթօ, դուն Աստուած նա – խատեցիր, դուն ոտքի տակ առիր բոլոր աստուածային եւ մարդկային օրէնքները, մարդ չի կրնար քեզի դատաւոր ըլլալ· քեզ Աստուծոյ կը յանձնեմ: Գնա, Աստ – ուած թող դատէ:

Եւ երբ այս խօսքը հնչեց իրրեւ հրեշ – տակապետին դատավճիռը, Ալի ուժգին առաջ մղեց մակոյկը, որ ջուրին վրայ խոնարհեցաւ եւ ինք եաեւ դարձաւ...

Ցետոյ կարծես հզօր ձեռք մը ծովե – զերքէն հեռու կը քշէր զայն: Հեռացաւ:

— Ներեցի՛ք, ներեցի՛ք իրեն, գոչեց Պերթուչիօ:

— Ամենակարողը, չար հրեշտակը չճըզ – մեզ, ըսաւ Մոնթէ Քրիսթօ, այլ իր գլուխ – կէն արտաքսեց, Գերագոյն Զօրութիւնը կրնայ միայն դատապարտել կամ արձա – կել...: Եթէ ոճիրը չատ ծանր է, Պի – նեամէթթօ մինչեւ ցամաք պիտի չկարե – նայ հասնիլ: Ան որ կը դատէ, կեանքը մահուընէ աւելի ծանր պատիժ մը հա – մարի իրեն· պիտի ապրի: Աստուած թող դատէ:

Եւ իր ձայնին մէջ հանդիսական բան մը կար· կարծես մարդկային կամքէն զե – րագոյն կամք մը իր բերնէն կը խօսէր, որով ամէնքն ալ խոնարհեցան:

Նոյն վայրկեանին Ալկէոնը — երկու նաւաստիներուն բերած հրամանը գոր – ծադրելով, իր առագաստները հովուն կը պարզէր յատաջանալով մեղմօրէն դէպի կղզին...

— Պերթուչիօ՛, Ալի՛, ըսաւ Մոնթէ Քրիսթօ, ձեզի տուած հրամանս գործադ – րեցէք...

Եւ անմիջապէս դէպի գրօսանաւը քա – չեց տարաւ Հայոէն...

Հոն կամուրջին վրայ կանդնած, սպա – սեց:

— Հայոէ, ըսաւ, այս վայրկեանը ին – ծի համար անցեալը ապագային վերջնա – կանապէս կը բաժնէ: Թող յաւիտեան ա – ներեւութանայ ցաւագին յիշատակներուս վերջին հետքը, թող ոչնչութեան մէջ թաղուի ինչ որ մնացած է Ֆարիայի դաղտնիքներէն...: Քարայրը... եւ վեր – ջին գանձերը... Թող ամէն բան յաւիտ – եան ոչնչանան:

Եւ Հայոէ տեսաւ որ յանկարծ հրեղէն սիւն մը բարձրացաւ Մոնթէ Քրիսթոյի կղզիին մէջտեղէն...սոսկալի պայթիւն մը օդը դղրդեցուց, եւ յանկարծ ժայռերու կործանում մը տեղի ունեցաւ իսկոյն:

Վառօդը Սրատանեներու քարայրները օ – դը հանած էր:

Եւ մինչդեռ Պերթուչիօ եւ Ալի լողալով դէպի Ալկէոն կ'երթային·

— Ամուսի՛ն, տէ՛ր, ըսաւ Հայոէ չըր – թունքը մինչեւ Մոնթէ Քրիսթոյի չըր – թունքները բարձրացնելով, չնորհակալ եմ որ բարի եղար, չնորհակալ եմ որ դթած եղար: Աստուած պիտի օրհնէ ե – կողը:

Կոմսը դողալով նայեցաւ անոր եւ կը վարանէր հասկնալու...

Եւ Հայոէ ցած ձայնով, այնքան ցած որ հօր մը ականջէն ուրիշ ականջ չէր կըր – նար լսել, մրմնջեց·

— Դուն, որ կը պաշտեմ, վերստին պի – տի ապրիս ինձմով: Մա՛յր եմ ձեզի:

ԺԻՒԼ ԼԵՐՄԻՆԱ

(Շար·)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Օննիկ Նաշալեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր կնոջ՝

ՄԱՐԻ ՆԱՇԱԼԵԱՆԻ

(ծնեալ Մխիեան)

մահուան Գ. տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ ընտանեկան համայն ննջեցեալոց, այս կիրակի Մայիս 18, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս առթիւ Պ. Օ. Նաշալեան հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.—

500 ֆր. Դպրոցասէրին, 500 ֆր. կարմիր Խաչին, 200 Աղքատախնամին, 100 կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 ֆր. «Յառաջ»ին:

×

Սիմոնեան Վահէ, Յովհաննէսեան Սարդիս, այրի Տիկին Յովհաննէսեան Արաքսի եւ զաւակները կը յանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի Մայիս 18, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝

ՀԱՅԿԱՆՈՑՇ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷԼ.— Այրի Տիկին Հեղինէ Ունճեան կը յանուցանէ իր աղղականներուն եւ բարեկամներուն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Մայիս 18 Կիրակի առաւօտ Մարսէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ, Ապրիլ 9ին արկածով մահացած իր անմոռանալի զաւկին՝

ՍԱՀԱԿ ՈՒՆՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առիթով:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇԱՒԻՂԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

Grossiste à Lyon

RECHERCHE

Fournisseurs de Prêt à Porter féminin.

Tél. : (77) 22-29-67

ԾԱԽՈՒ Է

Ծախու երկու լաւ Սէնժէր մեծ մեքենաները յատուկ քոնֆեքսիոնի համար 95 K 40 եւ 96 K 40:

Հեռախօսել 252–18–52 առաւօտուն 7էն մինչեւ 10, իսկ գիշերը 19էն մինչեւ 22:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Վալանսէն Մ. Պլըքեան մեծ ալէտէ մը ապատած ըլլալուն առթիւ հետեւեալ նուէրները ըրած է.— Վալանսի Հ. Ց. Դ. Քրիստափոր կոմիտէին 200, Նոր Սերունդի Շաւարշ Միսաքեան խումբին 200, կապ. Խաչի Վալանսի մասնաճիւղին 200, Դաւիթեան դպրոցին 200, Մալաթիոյ Կրթասիրացին (Ամերիկա) 200 եւ 200 ֆր. «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Մալվինէ եւ Տէր եւ Տիկին Սերժ Արզումանեան եւ զաւակները իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝ Մատթէոս Արզումանեանի մահուան առթիւ 200 ֆր. կը նուիրեն Դպրոցասէրին 100 ֆր. կապոյտ Խաչի կայանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 ֆր. «Յառաջ»ին:

×

Տէր եւ Տիկին Նիկողոս Նիկողոսեան իրենց խնամիին՝ Մատթէոս Արզումանեանի մահուան առթիւ 100 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

×

Գարեհին Կազարեան 50ական ֆր. կը նուիրէ կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին, Տիկին Գէորգեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Օպընայէն Տիկին Նուարդ Կըկըզեան 30 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր հօրեղբօր՝ Յովհաննէս Պօյաճեանի մահուան (Փարիզ) քառասունքին առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առեք. եկեղեցւոյ Աղգ. Մխիթեանս կոչին պատասխանելով եղած են հետեւեալ նուէրները ի նպաստ «Հայկազեան» վարժարանին.—

Ճնկտրեան եղբարք 1000, Տէր եւ Տիկին Աբգէեան 500, Տիկին Մ. Տէտէեան 400, Պր. Զարեհ Փէհլիվանեան 300, Տէր եւ Տիկին Ճիպրայէլ Պահատուրեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Օպոզեան 250ական, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Զէքիեան, Տիկին Գայեանէ Մեհալիճեան, Տիկին Սիրարփի Թովմասեան 200ական, Տիկին Գոհար Ասկերիչեան, Պր. Մարտիրոսեան (Միրի – պէլ), Պր. Քերովբէ Կարապետեան, Պր. Սահակ Նաճարեան, Պր. Գառնիկ Դաւիթեան, Պր. Տիրան Պէճիտեան, Պր. Պետրոս Պէճիտեան, Պր. Թորոս Պաշպէօյիւքեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Մակիսեան, Պր. Գրիգոր Աւագեան 100ական, Տիկին Նարդուհի Օպոզեան 80, Պր. Վարդգէս Զալըքեան, Տիկին Վարդանոյշ Եաղուպեան, Տիկին Սողոմոնեան. (Թրար) 50ական ֆր.:

ՄԱՅԻՍ 28Ը

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Ց. Դ. Վալանսի Քրիստափոր կոմիտէի, մասնակցութեամբ կապոյտ Խաչի եւ Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի, Շաբաթ Մայիս 17 երեկոյեան ժամը 8·30էն սկսեալ Վալանսի քաղաքապետարանի թատրոնին մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. ՀԱՅԿԱԶ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— արտասանութիւն, կենդանի պատկեր, մենախոսք, պար՝ մասնակցութեամբ Վալանսի եւ Մարսէյլի պարախումբերու, նուագախումբ՝ կռունկ:

Պատրաստուած է նոյնպէս ցուցահանդէս, օրուան պատշաճ, թատրոնի նախասրահին մէջ:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթ Մայիս 24, Սիկալ սրահին մէջ:

×

ՎԻՆԻ ՄԷՋ

Յունիս 7ին:

A CEDER cause retraite

BONNETERIE - CONFECTION

6, Rue Royale, plein centre

VERSAILLES

Clientèle assurée — gros chiffre d'affaire

Pour tous renseignements :

Tél. : 950-47-20 de 13 à 13 h. 30

ou après 20 heures

ԽՆՁՈՑՔ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ կապ. Խաչի մասնաճիւղին կիրակի, Մայիս 18, ժամը 14·30ին Ս. Յարութեան սրահը (Ռիւ Պուֆֆիէ):

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1975 – 1976

Ուսումնական տարուան արձանագրութիւնները բացուած են: Տեղերը սահմանափակ ըլլալով իրենց զաւակները արձանագրել փափաքողները այժմէն փութան ապահովել տեղերը:

Արձանագրութիւնները բաց են մինչեւ Յունիս 25:

Դիմել՝

Direction du Collège

26, Rue Troyon — 92 SEVRES

Tél. 027-18-28

ՏԵՍՈՒԻՉԻՆ

Imprimé sur les Presses

DU JOURNAL «HARATCH»

83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Հ. Ց. Դ.

Լիոն.— Հ. Ց. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն–Մօրիսի Վրացեան խումբի ընկերները՝ Ուրբաթ Մայիս 16, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8·30ին, ժողովատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներուն ներկայութիւնը պարտադիր է:

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԺՈՒՄԲԻՆ

ՄԵԾ ՀԱՆՐԱԺՈՂՈՎԸ

(Միքիճկ)

Յունիս 6ին, Փարիզի մէջ

PALAIS DES CONGRES

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Սէն–Մօրիսի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խաչուհիները, Մայիս 16ին Ուրբաթ կէս–օրէ ետք ժամը 15ին, ընկերուհի Սոնա Ճէլոյեանի բնակարանը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղին վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Հինգշաբթի, Մայիս 15, ժամը 3ին Ազգ. Տան սրահին մէջ՝ 295, Ռիւ Պուալօ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1975 – 1976

Ուսումնական տարուան արձանագրութիւնները բացուած են: Մնողքներ որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկներուն ֆրանսական պետական ծրագրին հետ, տալ նաեւ հայերէն դասախարակութիւն, կրնան անվարան զանոնք յանձնել Հայ Վարժարանին:

Դիմել դպրոցի Տեսչութեան.—

DIRECTION TEBROTZASSERE

1, Bd. du Nord

93340 LE RAINCY

Tél. : 927-01-72

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈՒԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՑԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Արձանագրութիւնները սկսած են 6-14 տարեկան երկսեռ մանուկներու համար: Կը խնդրուի դիմել Տիկին Ֆրէնկիւլեանի դրասենեակը, 32 Ռիւ տը լա Ռեփիւպլիք, Մարսէյլ:

LES VENDREDIS DE LA QUATRA

VENDREDI 23 MAI A 21 H

SOUS LE HAUT PATRONAGE ET LA PARTICIPATION DE

ARNO BABADJANIAN

CONCERT DE GALA QUATRA 75

AVEC LE CONCOURS DE

KATSARIS - KANTOROW - MULLER

DIEDERICH - KOULAKSEZIAN

RESERVATION : 260-74-78

MUSÉE GUIMET 6 PLACE D'IÉNA PARIS 16

PLACES NON NUMÉROTÉES OUVERTURE DES PORTES A 20 H 30

SUPER THOMLAC

PEINTURES • PAPIERS PEINTS • TAPIS • MOQUETTES

POSE PAR NOS SPÉCIALISTES DE TOUS REVÊTEMENTS SOLS ET MURS

DEVIS ET POSE GRATUITS • CRÉDIT DE 3 A 21 MOIS

Carrefour de l'Éléphant PALAISEAU

Parking : 3, avenue Jean-Jaurès tél. 928 00 98 - 928 03 88

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
15
JEUDI
15 MAI
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·297

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.297

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մեծ եղեռնի վաթսունամեակը, ինչպէս հաղորդեցինք օրին, արժանի չուքով ոգեկոչուեցաւ Հայաստանի մէջ։ Ապրիլ 24ին հարիւր հազարաւորներ այցելեցին Ծիծեռնակաբերդ, ուր Վազգէն Կաթողիկոս հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեց։ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան եւ կառավարութեան ղեկավարներ ծաղկեպսակ դրին, իսկ նոյն օրը երեկոյեան կարէն Դեմիրճեան հեռատեսիլէն խօսեցաւ եղեռնի մասին։ Ժամը 19ին ալ Հայաստանի բովանդակ ժողովուրդը մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգեց 1915ի եղեռնի զոհերու յիշատակը։

Հայաստանի մամուլն ալ յօդուածներ հրատարակեց՝ նուիրուած եղեռնին (*)։

«ՍՈՎ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ» օրաթերթը (Ապրիլ 24) «օրդան ՀԿԿ Կենտկոմի, Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն սովետի եւ մինիստրների սովետի» խմբագրականով մը՝ «Կեանքի ու կառուցագործման Ապրիլը» անդրադարձած է եղեռնին։ Առիթ զատ յօդուած մը լոյս ընծայած է Ակադ· Մ· Ներսիսեան «Պայքարի եւ վերածնութեան ուղիներով» խորագիրով։ Նոյն թիւին մէջ լոյս տեսած է Համօ Սահեանի «Հայ ժողովուրդին» բանաստեղծութիւնը եւ Ս· Կապուտիկեանի թարգմանութեամբ Մարկ Ռիժկովի «Ապրիլ» քերթուածը։

«ՍՈՎ· ԴՊՐՈՑ» (Ապրիլ 24), «օրդան Հայկական ՍՍՀ Լուսաւորութեան մինիսթրութեան եւ լուսաւորութեան, բարձրագոյն դպրոցի ու գիտական հիմնարկների աշխատողների արհմիութեան հանրապետական կոմիտէի» լոյս ընծայած է երկու յօդուածներ՝ ակադեմականներ Ծ· Աղայեանի եւ Գ· Զարիւքեանեանի «Վերածնուած հայ ժողովուրդը» եւ Գէորգ Էմինի «Թող յաւերժ հուրհրայ կրակը» դրուագիւնները։

«ԳՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹ» (Ապրիլ 25) «օրգան Հայաստանի Գրողների Միութեան վարչութեան», շաբաթաթերթը առաջին էջին վրայ «Վերածնունդ» խմբագրականին տակ ներկայացուցած է երկու նկարներ՝ պետական եւ կուսակցական ղեկավարներ, որոնք ծաղկեպսակ կը դնեն եղեռնի զոհերու յուշարձանին առջեւ եւ ժողովուրդին ուխտադնացութիւնը։ Ցօդուածներ ունին Վահագն Դաւթեան (Անչէջ կրակը), Սերօ Խանզադեան (Զգաստ եղէք, մարդիկ»), Ռայա Խատապեանեան («Ճաւիտեենական յուշարձան»), իսկ Ս· Կապուտիկեան հրատարակած է հատուած մը իր «Մտորումներ ճանապարհի կէսին» բանաստեղծութենէն։

« ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՁԱՅՆ » (Ապրիլ 25) Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային միութեան կապի կոմիտէի չաբաթաթերթը լոյս ընծայած է կարգ մը յօդուածներ ու հրատարակած նաեւ նկարներ Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանին ուխտի գացող բազմութենէն, ինչպէս նաեւ՝ նկարը կոմկուսի եւ կառավարութեան ղեկավարներուն որ ծաղկեպսակ կը դնեն յուշարձանին։ Արմէնիրէնի մէկ տեղեկագրութենէն զատ, յօդուածներ կան Վարդգէս Համազասպեանէ (« Ողբերգու - թիւնից Վերածնունդ »), Մեհենդակ Մելիքեան («Ճարատեւում»), Վարդգէս Պետրոսեան («Հայեացք Ծիծեռնակաբերդից»), Սիլվա Կապուտիկեան («Ապրելու Ապրիլը»), Յովհաննէս Շիրազ, Գուրգէն Զանիբեկեան («Ցաւերժ կ'ապրի»), Ռափայէլ Արամեան («Երեւանն է խօսում»), Լեւոն Զաքարեան («Նրանք դառապարտել են ցեղասպանութիւնը»), Կ· Քարամեան («Ինքնապաշտպանական հերոսամարտերը 1915ին»)։ Հրատարակուած է նաեւ լուսանկար մը Պ· Պօղոսեանէ, Երեւանի համալսարանականները ուր խորը կը տեսնուի Արարատը եւ որու տակ կը յիշուի Վահան Թէքէեանի սա տողը՝ «Տարբե՛ր ես դուն մեր երազէն, — աւելի լա՛ւ...»։

«ՍՈՎ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ» օրաթերթը Ապրիլ 25ի իր թիւով թարգմանաբար լոյս ընծայած է Ակադ· Վ· Համբարձումեանի «Իմ պերխալիմը գենոցիդի յանցաւորն է» խորագրեալ յօդուածը, հրատարակուած «Պրաւդա»յի Ապրիլ 24ի թիւին մէջ։

(*) Լոյս տեսած գլխաւոր յօդուածներէն մասեր պիտի տանիմ առանձին։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՅԻՍ ՈՒԹԻ ՋՆՋՈՒՄԸ ԵՒ ՁԱԽԸ

— Ց —

Երեքշաբթի օր, Ազգ· Ժողովի նիստը երկու ժամով ընդհատուեցաւ ի նշան բողոքի Հանրապետութեան Նախագահին որոշումին դէմ։ Ժխտարի ըրած նոր կարգադրութիւնը առաւելապէս կը շահագործէ Զախը եւ Ժողովին երկյագոյնն է՝ Վիրժիլ Պարէլ որ նիստի բացման իսկ յարձակման կ'անցնէր եւ նիստի դադար մը կ'առաջարկէր, վասնզի Հանրապետութեան Նախագահին որոշումը կը նկատէր կամայական եւ նախատինք մը Դիմադրութեան բոլոր ուժերուն հանդէպ, աւելցնելով թէ գերման ժողովուրդին հետ հաշտութիւնը ոչ մէկ կապ ունի ֆաշիզմը մոռնալու հետ։ Պարէլ կ'ըսէ թէ կը խօսի ոչ միայն յանուն Համայնավար խմբակին այլեւ իբրեւ հայրը ճարտարապետ Մաքս Պարէլի, սպաննուած Լիոն Բլաւա Պարպիլի կողմէ։

Ընկերվարականներու կողմէ Կասթոն Տէֆէռ կը չեշտէ թէ մէկ հոգիի, նոյնիսկ եթէ Հանրապետութեան Նախագահ է, չի պատկանիր նման որոշում մը տալու իրաւունքը։ Անկախ Հանրապետականներու կողմէ Ռոժէ Շինօ խօսք կ'առնէ եւ կը չեշտէ թէ համայնավարները, որոնք այսքան դիւրազգաց եղած են, բաւական յապաղումով (1941) մասնակցած են պատերազմին եւ քիչ մը չուտ կը մոռնան որ իրենց ընդհ· քարտուղարը (Մօրիս Թորէզ) նոյնիսկ մերժեց ղէնք վերցնել նացի Գերմանիոյ դէմ, որ այն օրերուն դաշնակիցն էր Խորհ· Միութեան։ Բայց համայնավարները շատ չեն սիրեր որ այդ օրերը յիշուին եւ ով որ համարձակի իսկ ակնարկել «հակահամայնավար գրգռութեանց» դիմած կ'ըլլայ անշո՛ւշտ։ Վերջապէս 190 քուէարկողի վրայ 188 ձայնով նիստը երկու ժամով կ'ընդհատուի։

Նոյն առեն Ծերակոյտի մէջ ալ միջադէպեր կը պատահէին։ Համայնավարները կ'ուզէին որ անմիջապէս օրակարգի նիւթ դառնայ Ժաք Տիւքլոյի առաջարկած մէկ օրինագիծը, որ Մայիս 8ը տօնական օր կ'ուզէ ընել։ Առաջարկը սակայն չէր համապատասխաններ կանոնագրային դրութեան եւ կարելի չէր օրակարգի դնել հարցը։ Ի նշան բողոքի համայնավարները կը ձգէին կ'երթային բայց քիչ վերջ կը վերադառնային։

Այս չատ լուրջ հարցը պարզ է դեռ չատ պիտի ծեծուի բայց որովհետեւ ամէնէն լուրջ հարցերուն լաւագոյն է գուցէ ժամով ալ նայիլ, յիշենք որ Ձորեքշաբթի օր, Քանատ Անշէնէ, հետեւելով Նախագահ Ժիսքարի տուած որոշումին ոգիին, դադ Ժիսքարի տուած որոշումին ոգիին, անհրաժեշտ կը նկատէր նաեւ որ այլեւս չտօնուի (ան ալ Մայիս 8ին) Ժան Ա'Արքի յաղթանակը (546րդ տարեդարձն էր առջի օր) չվշտացնելու համար Անգլիացիները···

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ ՄԱՀԸ

Ապրիլ 28ին մեռած է Երեւանի նոր քաղաքապետը՝ Հրանտ Ենգիբարեան։

Ծնած էր Երեւան, 1929ին։ Մինչեւ 1947 ընդունուած եւ 1952ին աւարտած է Երեւանի Բազմարուեստից հիմնարկութեան մեքենագիտութեան ճիւղը։ Ապա մինչեւ 1954 իբրեւ ճարտարապետ — մեքենագէտ աշխատած է Լենինգրադի մէջ։ Երեւան վերադառնալով չուրջ քսան տարի աշխատած է լամբերու եւ ապա «Հայելեկտրալոյս» գործատուները։ Այս վերջին գործատան տնօրէնը դարձած է։

1974ին նշանակուած էր Հանրապետութեան պետպլանի նախագահի տեղակալ։

1975 Մարտ 18ին Երեւանի քաղաքապետ նշանակուած էր, երբ նախկինը՝ Գ· Հաբրաթեան կը պաշտօնազրկուէր։

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մայիս 12)

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ ԴՈՆԻ – ՌՈՍՏՈՎԻ ԿՈՂՄԷ

«Արարատ» 2–3 կէտով պարտուեցաւ Դոնի – Ռոստովի բանակայիններու խումբին։

Խաղի առաջին իսկ վայրկեանէն Երեւանցիները եռմ մղելով Ռոստովցիներու յարձակումը, առանց յապաղելու դնդակը տեղափոխեցին մրցակցին դարպասը։ Անդրէասեանի աջանչելի փոխանցումէն եռք Նազար Պետրոսեան արձանագրեց կոլը։ Ախկա, կարծես, նոր թափ պիտի տար Արարատցիներուն յարձակողական խաղարկութեան, սակայն անոնք հետզհետէ թուլացուցին ճնշումը մրցակցին դիմաց եւ Ռոստովցիները սկսան աւելի յաճախ ճնշում բանեցնել Ա· Աբրահամեանի վրայ։ 29րդ վայրկեանին Զուրկին կոլ մը նշանակեց։ Առաջին կիսախաղը վերջ գտնելէն վայրկեան մը առաջ մրցակից խումբը կոլ մըն ալ արձանագրեց։

Երկրորդ կիսախաղի առաջին իսկ վայրկեանին Ռոստովցիները ապօրինութիւն մը գործեցին։ Մարզարովը գետին տապալեցին, երբ ան արագ կը վազէր դնդակով։ Մարզարով 11 մեթրէն դնդակը Ռոստովցիներու բերդը մտցուց։ Սակայն, այնուհետեւ, այս վերջինները ծրագրուած ձեւով յարձակելով 60րդ վայրկեանին իրենց երրորդ կոլը նշանակեցին։

Այժմ «Արարատ» վեց մրցումներու ընթացքին վեց կէտ ապահոված է եւ ախոյենական ցուցակին մէջ 8րդ տեղը կը գրաւէ։

×

ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՎ

Դիլիջանի մէջ բացումը կատարուած է ձեռարուեստի ցուցահանդէսին։ Ներկայացուած գործերուն հեղինակները 9–15 տարեկան դպրոցականներ են, որոնք կը յաճախեն կերպարուեստի դպրոցը։

Ուսման չորս տարիներու ընթացքին կը սորվին գեղագիտութեան սկզբունքները, արուեստի պատմութիւն, նկար եւ քանդակ ստեղծելու հիմունքները։

×

ՄԻՆԱՍ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երեւանի պատմութեան թանգարանի դահլիճներուն մէջ բացումը կատարուած է Մինաս Աւետիսեանի ստեղծագործութիւններու յետմահու ցուցահանդէսին։ Դիւաւորաբար ներկայացուած են անոր կեանքին վերջին տարիներու նկարները, որոնք վերջերս ցուցադրուած են Աւստրիա։

«Մտորում», «Հայ կինը սափորով», «Երազ», «Ինքնադիմանկար արուեստանոցում», «Դաշտար» նկարները եւ շարք մը այլ գործեր կը վկայեն արուեստագէտին տաղանդին ծաղկումը։ Ներկայացուած նկարներուն մէկ մասը տեղ գտած է այն albomին մէջ, որ լոյս տեսաւ վերջերս «Աւրօրա» հրատարակչութեան կողմէ «Ժամանակակից կերպարուեստի վարպետներ» մատենաշարով, մեւս մասը առաջին անգամ ըլլալով կը ցուցադրուի։

Քանի մը տողով

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ վարչապետը՝ Կոսիգին, պաշտօնական այցելութեամբ Տրիպոլիս ժամանած է։ Պիտի տեսակցի Լիբիոյ վարչապետին հետ։

ՏԷՄԻՐԷԼԻ քերթը կոտրած է առջի օր։ Արդարեւ երբ Թուրքիոյ վարչապետը մամուլի ասուլիս մը կուտար Նախարարաց Խորհուրդի որոշումներուն մասին, 34 տարեկան մէկը, վրան յարձակած է ու քերթը կոտրած։ Յարձակողը վրան Հալքի անդամատեսր ունէր թէեւ էճեվիտ արագ ապաքինում մաղթած է Տէմիրէլի։

ՉԻՆԱՅԻՆ որ փարիզ է քանի մը օրէ, շատ գոհ է իր խօսակցութիւններէն։ Երեքշաբթի օր հիւրն էր Էլիզէ, Հանրապետութեան Նախագահին, եւ բաժակաճառին ընթացքին չեշտը դրած է Եւրոպայի վրայ, որու միութիւնը կը պաշտպանէ Չինաստան։ Նոյն օրը չին փոխվարչապետը 13 վայրկեանէն, ինչ որ մրցանիշ մըն է, վերապայլ այցելած է։

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆՇՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԶԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

(ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ]

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՒԱՑԻ

(1346 – 1409)*

(«ԴԵՐ Ի ՎԵՐՈՑ ԱՄԵՆԱՑՆ ԻՄԱՍՏՍԻՐԱՑ ԵՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ ՀՆՈՑ ԵՒ ՆՈՐՈՑ»...)

Ձենք անգիտանար որ մեր այս փորձը կը հարկադրէ ժողովրդականացնել պատմական դարաշրջաններու, անցքերու եւ անձերու հետ կապ ունեցող մշակութային եւ գիտական դրուագները, զանց առնելու դէպքեր եւ անցուդարձեր, որոնք բացառապէս գիտական եւ քանասիրական աշխատասիրութիւններու համար էական նշանակութիւն ունին: Կը սպիպէ նաեւ, որ սեւեռումի նիւթ դարձուղ նիւթերը «ծամծմուին», դիւրամարս դարձուին ամէնէն խոնարհ մարդուն համար իսկ:

Մինչդարերը առհասարակ քիչ ճանչ – ցուած շրջան է լայն հասարակութեան ու նոր սերունդներուն համար, իսկ Մինչդարեան հայ մտքի պատմութեան աղերսուղ որեւէ դէմք կամ դրուագ լիովին ըմբռնելի դարձնելու կամ արժեւորելու էական պայման է զէթ ընդհանուր գաղափար մը ունենալ տուեալ թուականներու մեր պատմութեան, կենցաղին, հայ· եկեղեցւոյ ներքին եւ յարաբերական պայմաններուն, քաղաքական եւ մշակութային ենթահողին մասին. մինչ այս սիւնակի ընթերցողները հասատատած են ապահովաբար՝ որ մենք անհրաժեշտ ծանրումով ներկայացման փորձերէ խուսափած ենք առհասարակ եւ «ի միջի այլոց» միայն ակնարկած՝ այդ կէտերուն:

Հասած ենք արդէն Տաթեւի ու Տաթեւացիի աղերսուղ դրուագներու, վարդապետարանին թէ մեծ վարդապետին պատմական փառքը ներկայացնելու փորձին. հետեւաբար անհրաժեշտ կը նկատենք դիտել տալ ընթերցողին՝ որ նաեւ այս ու յաջորդական նշմարներու մէջ ժողովրդականացնելու հարկադրանքը մեզ կը մղէ որոշ մասեր անհամեմատօրէն «լայն ըմռնելու» եւ որոշ մասեր անտեսելու կամ սեղմելու: Էականը, այս պարագային, մասնագիտական աշխատասիրութիւն մը ներկայացնելու մտածումը չէ, այլ բացառապէս ընդհանուր ծանօթագրութիւն – ներ տալու առաջադրանքը:

×

Յովհաննէս Որոտնեցիէ վերջ — որ Տաթեւի 14րդ· դարու փառքը կերտող ուսուցչապետը եղաւ՝ վարդապետարանը կառուցային, ուսումնական, դաստիարակչական եւ վարչական առումով հասցընելով իր վայրկին — Մինչդարու արդաւօրէն մեծահռչակ դէմքը կը հանդիսանայ իր աշակերտներէն Դրիգոր Տաթեւացի, ո՛չ միայն դաստիարակչական պատմակչիռ գործունէութեամբ՝ այլեւ իր մատենագրային գործերով Հայ· եկեղեցւոյ պարծանքը կազմող վաստակով:

Ծնած է 1346ին (ոմանց համաձայն՝ 1340ին) Վայոց Ձորի մէջ· գաւակը Աբճիշեցի հօր (Վանայ լճի հիւսիս· եզերքը) եւ Փարպեցի մօր (Աբրահամեան նահանջ): Իր աշակերտներէն մատենագիր Թովմա Մեծոփեցիի վկայութեանց համաձայն՝ 28 տարի աշակերտած է Յովհան Որոտնեցիի· ուսանողական եւ ուսուցչական իր բովանդակ կեանքը, որոշ ընդհատումներով, կապուած է Տաթեւի դպրոցին՝ որուն «թագ պարծանաց»ը կազմած է յետագային եւ կոչուած՝ Տաթեւացի:

Իր կեանքը, գործունէութիւնն ու մանաւանդ անհատականութիւնը ներկայացնող վկայութիւնները պիտի տանք լայնօրէն· սակայն պիտի ուզենք մեկնիլ մանաւանդ Հայաստանի (Երեւանի) մատենադարանին մէջ ի պահ թիւ 6607 ձեռագրի 5ա եւ 6ա էջերով արուած մանրամասնութիւններէ՝ որոնք կը վերագրուին իր բազմաթիւ աշակերտներէն Մատթէոս Ջուղայեցիի:

Կենսագրական այս բաւական երկար վկայութենէն կը պարզուի նախ՝ որ Տաթեւացի վախճանած է 1409 թուի Դեկտեմբերի 27ին.

— «Ի սմին աւուր, ի Դեկտեմբերի ԻԷ, ննջումն և հանգիստ երիցս երանեալ էջ րաբունապետին Գրիգորի, աշակերտի Յովհաննու Որոտնեցւոյ»...

Ձեռագիրը կը յիշատակէ Տաթեւացիի հօր ու մօր ծննդավայրերը, ապա կը կեդրոնանայ անոր անհատականութեան, ուսանողական եւ ուսուցչական կեանքի մանրամասնութեանց վրայ·

— «էր մանուկ գեղեցկատիպ եւ ուշիմ, լի՝ հոգոյն պարգեւօք:

«Ցորժամ կամեցաւ մեծ փիլիսոփայն Հայոց, Յովհաննէս Որոտնեցին, գնալ յԵրուսաղէմ, եհես զմանուկն Գրիգոր յաուաջադէմ յամենայն ուսմանն· էառ առ ինքն եւ արար ըստ հոգոյ որդի, սնոյց ի բարին եւ ուսոյց զամենայն իմաստս աստուածային գրոց եւ արտաքին սոփեստից»...

Ընթանանք քայլ առ քայլ, ողջունելու մատուցիչ պարագաները, որոնք հնարաւոր կը դարձնեն՝ մահապատիժը փոխարինել ուրիշ աւելի մեղմ պատիժով: Մեր հիմնական օրէնքը՝ կանխամտածուած սպանութեան պարագային՝ չի ճանչնար մեղմացուցիչ պարագաներ, ու ես կրնամ հակնալ, որ ոմանց խիստ պիտի թուի, եթէ ես ստիպուած ըլլամ պահանջել, որ ամբաստանեալը յանցաւոր նկատուի՝ կանխամտածուած սպանութիւն կատարած ըլլալուն համար:

Բայց, պարոններ, պէտք չէ որ մենք միայն ամբաստանեալը աչքի առջեւ ունենանք· նկատի առնելու է նաեւ զոհը: Յորհելու է, որ հոս կեանքէ խլուած է մարդ մը, որ կը պատուէր լաւագոյն առնական տարիքին մէջ, որուն մահը կ'ողբան իր այրին ու իր մերձաւորները, եւ որ՝ առնուազն իր ազգակիցներուն ու կրօնակիցներուն քով կը վայելէր մեծ հայրենասէրի մը ու պատուաւոր մարդու մը հռչակը:

Ու վերջապէս, պարոններ, այն պարագաները, որոնք այստեղ լայն չափերով ի նպաստ ամբաստանեալին կը խօսին, համաձայն մեր հիմնական օրէնքին՝ նեղում չնորհող հասատատութեան քով անշուշտ լիովին նկատի կ'առնուին:

Ուստի, Պ. Պ. երդուեալներ, կ'առաջարկեմ՝ ձեզի ներկայացուած հարցումներուն տալ դրական պատասխան՝ ամբաստանեալը՝ կանխամտածուած սպանութիւն կատարած ըլլալուն համար:

Պաշտպան, իրաւական պաշտպանի խորհրդական Դր· Ադոլֆ ֆոն Գորդոն, Պերլին:

Պաշտպան Դր· ֆոն Գորդոն·— Պ. Պ. երդուեալներ, պարոն դատախազը յիշեց, որ եթէ դուք այստեղ ամբաստանեալ Թէհլիրեանը մինչեւ իսկ յանցաւոր յայտարարէք եւ այդպէսով հիմ տաք, որ ան մահուան դատապարտուի, այդ իսկ պարագային չարիքը մեծ չըլլար, որովհետեւ Հանրապետութեան նախագահը անտարակոյս իրեն ներում պիտի չնորհէ:

(64 – Շար·)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՑԵՏԱԳԱՅ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

— o —

Կ· Դեմիրճեան Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդր· Կոմիտէի նիստին ներկայացուցած է Մորհ· Մխիթեան Համայնավար կուսակցութեան կեդր· Կոմիտէի եւ Նախարարներու Խորհուրդի տուած որոշումը՝ «Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական անտեսութեան յետագայ զարգացման մէջոցառումների մասին»:

Սորեւ տրուած որոշումին հիմնական դիծերը՝ քաղուած Կ· Դեմիրճեանի զեկուցումէն («Սով· Հայաստան», Ապրիլ 20)· կը ներկայացնենք արեւմտահայերէն:

— Հանրապետութեան անտեսութեան յետագայ բուռն աճը ապահովելու համար նախատեսուած է ելեկտրուժի համապատասխան զարգացում: Բանող ելեկտրակայաններու չարքը պիտի մանեն Հայաստանի հիւլէական ելեկտրակայանին առաջին մասը, Շամլի Ջրելեկտրակայանը, Սպանդարեանի Ջրելեկտրակայանը, Կիրովականի Ջերմելեկտրակայանին լրացուցիչ տարողութիւնները: Նախատես – ուած է կառուցանել Երեւանի հարաւային արդիւնաբերական շրջանին համար Ջերմելեկտրակայան մը:

Նախատեսուած է կազմակերպել մը հատատել Ղափանի եւ Քաջարանի բնակչութեան համար մինչեւ 1980, միեւնոյն աստեն բարձրացնել Ղազախ – Երեւան կազմակուղիի աշխատանքի արտադրողական – նութիւնը: Կանոնաւոր կազ մատակարարելու համար, յատկապէս ձմեռ ժամանակ, Երեւան քաղաքի շրջանին մէջ ստորերկրեայ կազի պահեստներու տարողութիւնը հասցնել 200 միլիոն խորանարդ մեթրի:

Գեղի դեմին վրայ պիտի կառուցուի մեծ ջրամբար մը, որպէսզի գործատուները ապահովուին ջուրով Ձափանի եւ Քաջարանի մէջ:

Մորհ· Մխիթեան սեւ մետաղագործութեան նախարարութեան յանձնարարած է՝ հիմ առնելով երեւանի երկաթի մշակման փորձնական գործատան ձեռք ձգած արդիւնքները, պատրաստել նախագիծ մը Հրազդանի երկաթաքարի հանքավայրին մօտ գործատուն մը չինելու համար:

Աւելի լայն կերպով պիտի օգտագործուին քարի եւ այլ ոչ հանքային նիւթերու անսպառ պաշարները: Պիտի չինուին տուֆէ, տրավերտինէ եւ ֆելզիտէ իրեր արտադրող նոր գործատուներ, ինչպէս նաեւ պիտի կազմակերպուի նոր չնանխութերու արտադրութիւն պեղիտով:

Որոշումին մէջ կարեւոր տեղ յատկացուած է թեթեւ եւ սնունդի արդիւնաբերութեան զարգացումին համար: Նախատեսուած է կառուցանել շարք մը նոր գործատուներ, ինչպէս նաեւ աւելի լրիւ օգտագործել գոյութիւն ունեցող գործատուներու արտադրական կարողութիւնները, մշակել եւ իրագործել հինցած մեքենաներն ու սարքերը ժամանակակից լաւ մեքենաներով եւ սարքերով փոխարինելու առաջադրութիւնները՝ նպատակ ունենալով խիստ բարձրացնել արտադրութեան թեքնիք մակարդակը: 1980ին քոնեակի արտադրութիւնը պիտի հասնի մէկ միլիոն տեկալիթրի՝ բարձրացնելով նաեւ լաւ քոնեակներու տեսակարար կշիռը:

Յատկացուած նիւթական միջոցները լաւ օգտագործելով կարելի կը դառնայ լուծել այլ կարեւոր հարց մըն ալ՝ երեւանի եւ Հանրապետութեան միւս մեծ արդիւնաբերական կեդրոններու բնակչութիւնը ապահովել լիուլի կերպով անհրաժեշտ մթերքներով եւ, առաջին հերթիւ, միսով ու կաթով: Արդէն 10րդ հնգամեակին համար նախատեսուած է չահագործման յանձնել հաւկթատու թռչնաբուծարանները՝ տարեկան 730·000 ածան հաւի համար, մսատու թռչնաբուծարանները՝ 10 միլիոն ճուտի համար, ինչպէս կաթի արտադրութեան կեդրոններ՝ 11 հազար 200 կովի համար:

Շատ բան պիտի կատարուի անասնապահութեան մթերատուութիւնը բարձրացնելու համար: Աշխատապէս պիտի բարելաւուի անասուններու կերային կազմը: Այդ նպատակով որոշուած է Հայաստան բերել 30·000 կերային մեծ եղջերաւոր անասուն: Ապահէ գառ, նախատեսուած է բերել 2·400·000 բարձրորակ վազեր, որպէսզի երկրին մէջ ծաւալ առնայ արդիւնաբերական այգեգործութիւնը:

Նախատեսուած է Երեւանի մէջ կազմակերպել նոր բարձրագոյն ուսումնարան մը՝ ժողովրդական տնտեսութեան հիմնարկութիւն, որ պիտի ապահովէ բարձրորակ մասնագէտներու պատրաստութիւնը: Բանուորներու որակեալ քարեր պատրաստելու համար նախատեսուած է կառուցանել նոր մասնագիտական

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՂԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ

Ան ի վիճակի էր՝ հոգալու իրեն համար անպայման գործ մը գտնելու մասին: Ան կ'այցելէր իր բարեկամներուն, իր հայրենակիցներուն, պարի ու լեզուի դասեր կ'առնէր· իր ապնտիկինները կը նկարագրեն զինքը որպէս հանդարտ, պարկեշտ մարդ մը: Այսպէսով, մենք կը տեսնենք, որ բռնկման վայրկեաններէ դուրս՝ ան եղած է մտաւորապէս կանոնաւոր վիճակի մէջ: Այդ պատճառով ես կը կարծեմ, պարոններ, որ մենք միանալու ենք այն իրազեկներուն, որոնք կը մերժեն 51րդ յօդուածին գործադրութիւնը:

Պարոններ, ձեզ երեւի յայտնի է, որ արդարադատութեան ապագայ բարեփոխումներու պահուն նոր պատժական օրինագիծ մը պիտի ընդունուի, եւ որ անոր նախագիծը արդէն պատրաստ է:

Այդ օրինագիրքը եւս կանխամտածուած սպանութեան համար մահապատիժ կը տնօրինէ, բայց ան կ'ընդունի մեղսագործութեան կատարած ըլլալուն համար՝ յանցաւոր ճանչնալու իմաստով:

Նախագահ·— Կրնա՞մ խնդրել Թարզմանչին՝ յայտնել ամբաստանեալին, որ պարոն դատախազը կ'առաջարկէ երդուեալներուն՝ զինքը յանցաւոր յայտարարել կանխամտածուած սպանութիւն կատարած ըլլալուն համար: (Կը թարգմանուի):

×

Պաշտպան, իրաւական պաշտպանի խորհրդական Դր· Ադոլֆ ֆոն Գորդոն, Պերլին:

Պաշտպան Դր· ֆոն Գորդոն·— Պ. Պ. երդուեալներ, պարոն դատախազը յիշեց, որ եթէ դուք այստեղ ամբաստանեալ Թէհլիրեանը մինչեւ իսկ յանցաւոր յայտարարէք եւ այդպէսով հիմ տաք, որ ան մահուան դատապարտուի, այդ իսկ պարագային չարիքը մեծ չըլլար, որովհետեւ Հանրապետութեան նախագահը անտարակոյս իրեն ներում պիտի չնորհէ:

(64 – Շար·)

ՊՐԱԿ-ՀԱՐՈՒՑՈՒՅՑ

ԳՈՎՅՈ

ԼՈՒՅՍՈՒՆ

ՀԱՅՏՈՒՄՆԵՐ (*)

ՎԱԺԵՔՈՎՈՍՏՈՍԱՏԵԼ

Տուժած մեր տարածքների զոհերի ընտանիքներին ցավակցական հեռագրեր ենք ուղարկել — Ադրբեջանի նախագահ Ի. Ալիևին, Ադրբեջանի Ազգային ժողովի նախագահ Օ. Ասադովին, Ադրբեջանի վարչապետ Ա. Ռահիմովին, Ադրբեջանի Գերագույն դատարանի նախագահ Ս. Ալիևին, Ադրբեջանի գլխավոր դատախազ Զ. Զեյնալովին, Ադրբեջանի ներքին գործերի նախարար Վ. Սալյանովին, Ադրբեջանի ԱԳ նախարար Ե. Մամեդյարովին, Ադրբեջանի ՊՆ նախարար Զ. Հասանովին, Ադրբեջանի ԱԱԾ տնօրեն Ի. Մամեդովին, Ադրբեջանի Ազգային անվտանգության խորհրդի քարտուղար Ա. Ահմեդովին, Ադրբեջանի Ազգային ժողովի պատգամավոր Ֆ. Ալեքպերովին, Ադրբեջանի Ազգային ժողովի պատգամավոր Ա. Ալիև

ՋԱՊԷԼ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

(Իր մահուան Բ. տարելիցին առթիւ)
(1973 Մայիս 15)

Զարուհի Թորոսեան կ'ընէ հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարան 50,
Սեւրի Մխիթարեան վարժարան 50
Կապոյտ Խաչի կայանի նոր չէնքին 50,
Կարմիր Խաչի կայանի նոր չէնքին 50,
Հայ Ուսանողներու Օգն. Մարմին 50,
Աղքատախնամի մատուռի շինութեան 50,
Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. 50,
(ստանալ «Ծառայ»էն:

«Ծառայ»ի բարգաւաճման 50, «Աչխարհի բարգաւաճման 50 ֆր.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Օննիկ Նաշալեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր կնոջ՝

ՄԱՐԻ ՆԱՇԱԼԵԱՆԻ

(ծնեալ Մխեեան)

մահուան Գ. տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ ընտանեկան համայն ննջեցելոց, այս կիրակի Մայիս 18, Փարիզի Ս. Ջովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ. — Այրի Տիկին Ճուհար Աբգեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Աբգեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Աբգեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Աբգեան եւ զաւակները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով եւ փոխան ծաղկեպսակի նուէր ներով մասնակից եղան իրենց խոր վիշտին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԱԲԳԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ԽՆՋՈՅՔ

ՎԱՂԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ կաթ. Խաչի մասնաճիւղին կիրակի, Մայիս 18, ժամը 14·30ին Ահարոնեան սրահը (Ռիւ Պուֆիէ):

Mont St. Michel

Փակուած են արձանագրութիւնները: Ծովագնացութեան մասնակցող կարմիր Խաչի անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ մեկնումի օրը:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՄԱՅԻՍ 28Ը

ՎԱՂԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Ը. Դ. Վալանսի Քրիստափոր կոմիտէի, մասնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի եւ Հ. Ը. Դ. Նոր Սերունդի, Շաբաթ Մայիս 17 երեկոյեան ժամը 8·30էն սկսեալ Վալանսի քաղաքապետարանի թատրոնին մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. ՀԱՅԿԱԶ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ԴԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— արտասանութիւն, կենդանի պատկեր, մեներգ, պար՝ մասնակցութեամբ Վալանսի եւ Մարսէյլի պարախումբերու, նուագախումբ՝ կառնուկ:

Պատրաստուած է նոյնպէս յուշահանդէս, օրուան պատշաճ, թատրոնի նախասրահին մէջ:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթ Մայիս 24, Սիկալ սրահին մէջ:

×

ՎԻԼԻՆԻ ՄԷՋ

Ճունիս 7ին:

ԼԻՈՆ Ս. ՅԱԿՈԲ

Լիոնի Սզգ. Միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ Կիրակի Մայիս 18, Հոգեգալստեան տօնի առթիւ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ: Սկիզբ առաւօտեան ժամեր – դուքեան ժամը 8·30, սկիզբ պատարագի ժամը 10:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ — ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Այս կիրակի (Հոգեգալուստ) պատարագ կը մատուցուի ժամը 10·45ին: Երգեցողութիւնները կը կատարուին տեղւոյն նորակազմ երգչախումբին կողմէ, ղեկավար. Պ. Վազգէն Քէշիշեանի:

Հ. Ը. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Ը. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն-Մօրիսի վրացեան խումբի ընկերները՝ Ուրբաթ Մայիս 16, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8·30ին, տովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ Միութեանս բոլոր անդամները, Ուրբաթ Մայիս 23, ժամը 20·30ին, Հայկ. Սանդուխեանց Հիմնարկին մէջ՝ 150, Ռիւ Էքիէն Տոլէ: Օրակարգ.— Վարչութեան ընդհ. գործունէութեան տեղեկագիր եւ ընտրութիւն: Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի:

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Սէն-Մօրիսի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խաչուհիները, Մայիս 16ին Ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15ին, ընկերուհի Սոնա Ճէլոյեանի բնակարանը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղին վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Հինգշաբթի, Մայիս 15, ժամը 3ին Սզգ. Տան սրահին մէջ՝ 295, Ռիւ Պուալօ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

30e ANNIVERSAIRE DU NOR SEROUND DANS LE CENTRE FRANCE

Grande Nuitée Dansante

organisée par le NOR SEROUND de Vienne

Le Samedi 31 Mai à partir de 21 heures
dans les salons de la GRIGNOTIERE à MONTAGNY (69)
(à 5 kms de Givors en venant de Lyon)

avec l'orchestre de GUY MARCELLINI
Partie arménienne animée par
GARY BERBERIAN et ANDRE TOROSSIAN

BUFFET ARMENIEN — BROCHETTES — COTILLONS

ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԱԾ

ՆԱԽԿԻՆ ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

Մեծ պատրաստութեամբ կը ներկայացնէ
ժողովուրդէն չատ սիրուած
ուրախ օփերէթը՝

ՈՒՇ ԼԻՆԻ ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ

կամ ԱՊՈՒՇ ԱՐՇԱԿ
Գ. ԵՐԻՑԵԱՆԻ

THEATRE ADYAR
4, Square Rapp (35, Av. Rapp) Paris 7e
Métro : Alma-Marceau ou Ecole Militaire
Շաբաթ, Մայիս 24, ժամը 20·30

Բեմադրութիւն Ս. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆԻ
երաժշտութիւն մասնակցութեամբ դաշնակահարուհի Տիկ. Սոնիա ԹՈՐՈՍԵԱՆ
եւ ՍԱՑԱՔ ՆՈՎԱ նուագախումբի

Կը մասնակցին.— Պ. Ա. Գառնիկեան, Օր. Մարի Բարուճակեան, Օր. Այտա Էմիրեան, Տիկին Ռիմա, Պ. Միհրան Էլմայեան, Պ. Ն. Պշտիկեան, Պ. Ս. Մուրէնեան, Պ. Վ. Ստեփան, *եւ ուրիշ դէս-ղայիներ եւ աղջիկներ:*

Տոմսերը նախօրօք ապահովելու համար դիմեցէք.—
Alimentation HRATCHIAN, 6, rue Lamartine, Paris (9e), Tél 828-43-19
Alimentation MASSIS, 21 rue Saulnier, Paris (9e), Tél 770-16-88
Alimentation ARAX, 47, rue de TréviseParis (9e), Tél. 824-48-86
Mr. SOURENIAN, 7, rue Rollin, Paris (5) Tél. 325-04-13
Mr. DJIZMEDJIAN, 31, Rue Paul-Déroulède, Bois-Colombes, Tél. 781-09-72

եւ թատերախումբին անդամներուն մօտ ու ներկայացման օրը թատրոնի կիւղէն:

Տոմսերու գինը՝
35, 30, 25, 20 եւ 15 ֆրանք

ԺԱՔ ՇԵԼԵԼԷՔԵԱՆ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՁԵԶԻ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գործակցութեամբ

AÉROFLOT et INTOURIST

Գին, մարդ գլուխ Մարսէյլէն.—

2.800 ՖՐ.

ՄԵԿՆՈՒՄ	*ՎԵՐԱԴԱՐՁ*
Ցունիս 6	Ցունիս 19
Ցուլիս 4	Ցուլիս 17
Ցուլիս 18	Ցուլիս 31
Օգոստոս 1	Օգոստոս 14
Օգոստոս 15	Օգոստոս 28
Սեպտեմբեր 5	Սեպտեմբեր 18
Սեպտեմբեր 19	Հոկտեմբեր 2

2.500 ՖՐ.

ՄԵԿՆՈՒՄ	*ՎԵՐԱԴԱՐՁ*
Հոկտեմբեր 3	Հոկտեմբեր 16
Նոյեմբեր 7	Նոյեմբեր 20
Դեկտեմբեր 26	Յունուար 8, 76

ԱՅՍ ԳԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԵՆ.—

— Օդանաւային ճամբորդութիւնը՝ Մարսէյլ — Երեւան — Մարսէյլ
— Օդակայանէն պանդոկ երթ-ուդարձերը
— Բնակութիւն երկու հոգիոց սենեակներ, Ա. կարգի պանդոկ
— Ամբողջական փանսիոն
— Այցելութիւններ Երեւան, Էջմիածին
— Պտոյտներ Սարդարապատ — Գառնի — Գեղարդ — Սեւանայ լիճ

ԿԱՐԵՒՈՐ

Արձանագրութիւն նուազագոյն մեկնումէն ամիս մը առաջ:

toutes agences HAVAS VOYAGES
et Jacques CHELELEKIAN
87 La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 50-89-12 Lic. 97

Taverne Maubeuge

chez EDDY
KOPARANIAN

EDDY vous recevra tous les jours dans son restaurant pour vos repas d'affaires et vos soirées entre amis, pour vous faire déguster ses spécialités orientales

6 RUE DE MAUBEUGE PARIS 9
Tél. : 878-85-47

(EDDY Kopa est un ancien champion d'Europe de catch)

ՁԵՐ ՃԱՇԵՐՈՒՆ ԵՒ ՀԱՒԱՔՈՒԹՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԷՏՏԻ

ՈՒՐ ԿԸ ԳՏՆԷՔ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՄԵՂ ՃԱՇԵՐ

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ
16
VENDREDI
16 MAI
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆ. 20

51րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.298

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.298

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմենփրէս, Մայիս 9)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԼԻԱԿԱՏԱՐ ՆԻՍՏԸ

Ե. ԹՕՓՉԵԱՆ ԵՒ Հ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ « ԱԶԱՏ ԿԱՐԾԱԿՈՒԻՆ » ՆՈՐ ԽԱՐՏՈՒՂԱՐԸ՝ Վ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան լիակատար նիստի ընթացքին քննութեան առնուեցան կազմակերպական հարցեր :

Եղուարդ Թօփչեանի խնդրանքին ընդառաջելով որոշուեցաւ զինքը « ազատել » Միութեան վարչութեան առաջին քարտուղարի պաշտօնէն : Ժողովը նշեց Եդ. Թօփչեանի երկարամեայ ու բեղնաւոր գործունէութիւնը : «Այլ աշխատանքի անցնելու կապակցութեամբ պլենումը վարչութեան երկրորդ քարտուղարի պարտականութիւններից ազատեց Հրաչեայ Յովհաննիսեանին, քարտուղարի պարտականութիւններից՝ Պարոյր Միքայէլեան – նին» :

Ժողովը միաձայն Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան առաջին քարտուղար ընտրեց Վարդգէս Պետրոս – եանը :

Վարչութեան երկրորդ քարտուղար ընտրուեցաւ դրադատ Լեւոն Մկրտչեան, իսկ քարտուղար՝ Պերճ Զէյթունցեան :

×

Արձակագիր Վարդգէս Պետրոսեան ծնած է 1932ին, Աշտարակ : Աւարտած է Երեւանի միջնակարգ դպրոցներէն մէկը եւ 1954ին ալ Երեւանի համալսարանի բանասիրական ճիւղի լրագրութեան բաժինը : Ապա յաջորդաբար աշխատած է «Սով. Հայաստան» օրաթերթի խմբագրութեան մէջ, եղած է «Աւանգարդ» թերթի խմբագրի տեղակալ, «Պիոներ կանչ» թերթի խմբագիր :

1967ին, երբ հիմնուած է «Գարուն» երիտասարդական ամսագիրը, Վ. Պետ – րոսեան դարձած է անոր առաջին եւ անփոփոխ խմբագիրը :

Վ. Պետրոսեան գրական աշխարհ մտած է 50ական թուականներու վերջը : 1958ին լոյս տեսած անոր «Բալլադ մարդու մասին» բանաստեղծութիւններու անդրանիկ հատորն է : Ցետագային անցնելով արձակի, հրատարակած է «Վերջին դիչերը» (1959), « Անասելս դիմանկարներ » (1963), «Քաղաքի կիսատաց պատուհաններ» (1964), « Հայկական էսքիզներ » (1969), «Ապրած եւ չապրած տարիներ» (1970), «Դեղատուն Անի» (1973) պատմուածքներու եւ վիպակներու գիրքերը :

×

ԱՐՁԻՔԱԽՈՐ ՆՈՒԻՐ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի գրադարանը միշտ կը հարստանայ նորանոր գիրքերով, յատկապէս նուիրատուութիւններու միջոցով : Այժմ գրադարանը ունի ճոխ հատորներ մը հայագիտական, արեւելագիտական, բիւզանդագիտական, սատրագիտական, արուեստագիտական ու գեղագիտական գիրքեր – րու :

Վերջերս ողբացեալ Լեւոն Ազիրիկեա – նին զաւակը՝ Մելքոն, որ Թիֆլիս կը բնակի, իր հօր արժէքաւոր գիրքերը նուիրեց գրադարանին : Ասոնք բաղկացած են գեղարուեստական ու պատմա – փիլիսոփայական մօտ 300 արժէքաւոր հրատարակութիւններէ՝ ընդհանրապէս ռուսերէն :

×

ԵՐԵՔ ԱՄԻՍ ՋԵՒՈՍԼՈՎԱՔԻՈՑ ՄԷՋ

Երեք ամիս անտեսագիտական կարեւոր հարցերու մասին դասախօսութիւններ եւ զեկուցումներ տուած է Փրակայի, Պրոնոյի, Պրաթիսլավայի, Պլզէնի, Կոթվալթովի եւ այլ քաղաքներու մէջ Ակադ· Արտաչէս Առաքելեան, որ անօրէնն է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի անտեսագիտութեան հիմնարկութեան :

Ակադեմականէն 25 աշխատութիւններ թարգմանուած են չեխերէն եւ սլաւոներէն :

×

« ՍԻՊԵՐԱԿԱՆ ԱՆԱՆԱՍ »Ը ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Վերջին տասը տարիներուն Սեւանի ափերը եւ մերձակայ լեռնալանջերը կանաչազարդուած են : Բարձր լեռնային պայմաններուն յարմարած են սոճին, կեչին, աքասիան եւ այլ ծառատեսակներ : Իսկ երկու տարի առաջ լիճին ափին երեւցաւ սոուարախիտ թուփ մը՝ ձիափուշը : Ասիկա կ'ածի Ալթայի, Հիւս· Կովկասի, Արեւելեան Սիպերիոյ եւ Մորհ· Միութեան եւրոպական մասին հարաւը : Ձիափուշին պտուղը կարգ մը կենսանիներ, թռչուններ, շաքար եւ իւղեր կը պարունակէ :

Պտուղները, որոնք կը հասնին Սեպտեմբերին, կ'ուտուին իրենց բնական վիճակին մէջ, անոնցմէ կը պատրաստուին դանազան հիւթեր եւ անուշեղէն : Պտուղը երբ քամուի՝ գոյացած հիւթը անանասի բոյր կուտայ : Ասոր է պատճառը, որ Սիպերիոյ մէջ ձիափուշը «Սիպերիական անանաս» կ'անուանեն : Իսկ անոր թուփը արժէքաւոր դեղարոյս է, որու իւղէն պատրաստուած դեղը կը գործածուի մորթի հիւանդութիւնները բուժելու համար :

Ձիափուշը ծովի մակերեսէն 2000 մեթր բարձրութեան վրայ լաւ ընտելացած է : Ասոր տարի անտառաբոյծները ձիափուշի թուփեր պիտի տնկեն 500 հեկտարի վրայ· Թուփի արմատները միաժամանակ կ'ամրապնդեն ափազօտը, լեռնալանջերը կը պաշտպանեն զօրաւոր հովերէն :

×

Հ. ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆ ԱՐԺԱՆԱՑԱԾ Է ՋԻՆՒՈՐԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՑՆ ԱՍՏԻՃԱՆԻՆ

Մորհ· Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան Ապրիլ 29ի հրամանագրով զրահապատ ուժերու մատեչալ Համազասպ Բաբաջանեանի չնորհուած է զրահապատ ուժերու գլխաւոր մատեչալի աստիճան :

×

« ՍՊԱՐՏԱԿ » ՊԱԼԷՆ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՑ

Նիւ Եորքի «Մեթրոփոլիթըն» սրահին մէջ Մոսկուայի Մեծ Թատրոնը ներկայացուցած է Արամ Խաչատուրեանի «Սպարտակ» պալէնը : Ամերիկացի քննադատ Կ. Պառնէս ներկայացման առիթով դիտել տուած է, թէ «Սպարտակ» պալէնը այնքան հոյակապ է, որ անտարակոյս կը դասուի խորհրդային պալէի պատմութեան ամէնէն լաւ բեմադրութիւններու շարքին» :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ ԵՏ ԱՌԻՆ ԻՐԵՆՑ ՆԱԻԸ ԵՒ ՆԱԻԱՍՏԻՆԵՐԸ

— o —

ՖՕՐՏ ՉԻՆԵԱԼ ՈՒԺԻ ԴԻՄԱՑ ԷՐ

— o —

Նախագահ Ֆորտ հրահանգ տուաւ զինուրական միջամտութեամբ ազատել բեռնագրաւուած նաւը իր անձնակազմով : Ամերիկեան օդանաւեր ռմբակոծեցին նախքամպոճեան փոքր ռազմանաւեր, որոնք բռնագրաւուած նաւը՝ «Մայակէզ»ը կը փորձէին Քոհ Թանկ կղզեակէն տեղափոխել աւելի ապահով վայր մը՝ Քամպոճի նաւահանգիստներէն մէկը : Այս ռմբա – կոծութիւններուն հետեւանքով քամպոճեան երեք նաւեր ընկղմեցան եւ չորսն ալ վնասուեցան : Ապա «Մարինզ»ներ թռան ներով ցամաք եջան եւ յաջողեցան վերադրաւել նաւը : Այսուհանդերձ նկատեցին, թէ ամերիկացի 40 նաւաղները այլեւս տեղափոխուած են, որով կղզեակը բուռն ռմբակոծութեանց թիրախ դարձաւ մինչեւ որ ճերմակ դրօշ պարզած նաւ մը եռեւցաւ : Քամպոճցիք «մարինզ»ներուն յանձնեցին «Մայակէզ»ի անձնակազմը, Զորեքշաբթի գիշեր :

Առջի օր Ամերիկացիք առանց արտո – նութեան 1100 «մարինզներ» ցամաք հանած էին Թայլանտ, որուն վարչապետը անմիջապէս բողոքած էր եւ պահանջած որ ամերիկացի զինուորները քաշուին :

Քաղաքական շրջանակներու կարծիքով «Մայակէզ»ի խնդիրը այլեւս փակուած պէտք է նկատել, քանի Ուաշինկթըն զինուրական միջամտութեամբ ձեռք ձգեց նաւը իր ամբողջ անձնակազմով, Զորեքշաբթի կէս գիշերը անց Ֆորտ Մամուլի ասուլիս մը տուաւ, յայտնելու համար թէ Ամերիկա յաջողած է իր առաքելութեան մէջ :

Դեռ յայտնի չէր Հինգշաբթի առտու թէ գործողութիւնը ի՞նչ կորուստ պատճառած է· արդէն իսկ կ'ըսուէր թէ ամերիկեան երեք թռան վար առնուած էին Խմերներու կողմէ :

×

Հինգշաբթի օր եւ երեք օրուան համար իրախճանքներ սկսան նախկին Սայկոնի մէջ, որ Մայիս 15ին պաշտօնապէս Հօ– Փի–Մինհ մկրտուեցաւ :

ԱՐՄԷՆ ԼԻՒՊԷՆԻ (ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ) ՄԱՍԻՆ

— o —

Եթիւտ պարբերաթերթը 1975 Մայիսի իր թիւին մէջ աւելի քան քսան էջ նուիրած է Արմէն Լիւպէնի, գլխաւորաբար անոր թղթակցութեան Մատըլէն Ֆոլէնի հետ : Երկու գրութիւններէ եռք, զոր ստորագրած են Մատըլէն Ֆոլէն եւ Փաթրիք Ռէօմօ, հրատարակուած են 17 նամակներ Արմէն Լիւպէնէ, որոնք կ'երկարին 1939էն 1969 եւ կը վկայեն այն երկար ու հաւատարիմ բարեկամութիւնը զոր բանաստեղծ Ֆոլէնի այրին ունեցած է Շահնուրի նկատմամբ : Այդ նամակները, որոնք մէկ չնչին մասն են միայն Լիւպէն–Ֆոլէն երկար ու ճոխ թղթակցութեան, անողոք մերկութեան մը մէջ կը պարզեն այն ահաւոր տառապալից կեանքը զոր տարած է Շահնուր, անկողնէ անկողին, առանձին անկիւնի մը կարօտով (1939էն 1959 երբ Սէն–Ռաֆայէլի մէջ պիտի ուենենար, վերջապէս, այդ առանձին, փոքրիկ անկիւնը) :

Քանի մը տողով

ԿԵՐՆԻՔԱՑԻ (Սպանիա) մէջ հրացանաձգութիւն մը տեղի ունեցաւ առջի օր երբ ոստիկանութիւնը միջամտեց Պասք մարտնչողներ հետապնդելով երեք հոգի եւ քաղաքային պահակազօրքի սպայ մը մեռան :

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Համայնավար կուսակցութեան քարտուղարը՝ Մառչէ Բուռն պայքարի ձեռնարկած է Թէնկի դէմ, որ Ֆրանսայի պաշտօնական հիւրն է : Մառչէ մամուլին յանձնած յայտարարութեան մը մէջ, կ'ամբաստանէ չին Համայնավար կուսակցութիւնը որ զօրավիղ կը կենայ Արեւմտեան Եւրոպայի յեռադիմական – ներուն, կը պաշտպանէ ղրամատէր Եւրոպայի մենաշնորհներն ու բրըսթները :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ պաշտօնաթերթերը հրատարակեց Հինգշաբթի օր վիժումը օրինա – կանացնող օրէնքը : Միւս կողմէ յատուկ միջոցներ ձեռք կ'առնուին ստիպելու համար ամուսինները, որ ապահարզանի եռք, վճարեն իրենց կնոջ դատարանին ճշդած թոշակները :

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ քանի ընկերութիւններ եւս աղդայնացուց, ասոնք կրաշիւսի, ծխախոտի ընկերութիւններ են : Փորթուկալ ցարդ աղդայնացուցած է իր ճարտարարուեստին 60 տոկոսը եւ պիտի ձգտի նոր աղդայնացումներ ալ կատարել : Միեւնոյն ատեն 4000 էսքուտոսի բարձրացուց նուազագոյն ամսավճարը (չուրջ 700 Ֆր·) : Նախարարաց Խորհուրդը նաեւ որոշեց սահմանափակել բարձր աշխատավարձերը, 48·900 էսքուտոսի(8700 Ֆ) այսինքն 35·000 տուրքը դեղչելէ եռք : Ակէ զատ 12 հազարի կամ աւելի բարձր աշխատավարձերը պիտի «սառեցուին» մինչեւ տարեվերջ :

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ Արտաքին նախարարը՝ Գրոմիկօ քննադատեց Քիսինկէրը, որ ամերիկեան զինուորական պիւտճէն աւելցնել կ'ուզէ, մինչ միւս կողմէ կը ջատագովէ լարուած կացութեան մեղմացումը Մ· Նահանգներու եւ Խորհ· Միութեան միջեւ : Գրոմիկօ հանդիպում մը պիտի ունենայ Քիսինկէրի հետ այս երկուշաբթի, Վիէննայի մէջ :

ԼՈՒԲԵՐ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԱՓԵՐԷՆ

ՅՕԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՆԻՍԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Ինչպէս բոլոր հայաչատ կեդրոններու եւ Ֆրանսայի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, Նիսի հայ գաղութն ալ հանդիսաւոր ու փայլուն տօնակատարութեամբ մը իր օրին ոգեկոչած է, ցեղասպանութեան վաթսունամեակը, ի ներկայութեան նահանջին բարձրաստիճան անձնաւորութեանց եւ ի մասնաւորի տեղւոյն երեսփոխանութեան:

Ձեռնարկը բացառիկ յաջողութեամբ պսակուած է, շնորհիւ բոլոր միութիւն – ներու եւ մարմիններու համերաշխ համագործակցութեան, որոնց մէջ յիշատա – կենք Կրօնական Ընկերակցութիւնը, Հայ Երիտասարդներու Մշակութային Կեդրոնը, Հայ Մարզական Միութիւնը, Նիսի եւ շրջանի Հայ Տիկնանց Միութիւնը, եւայլն: Սուգի յիշատակը ոգեկոչուած է նախ հայոց եկեղեցիին մէջ ու ապա թափօրը ուղղուած է մեռելոց յուշարձանը ուր հայ գաղութին անունով վեհեղուած է ծաղկեպսակ մը:

Հանգուցեան կոչուած ասոիկանապետ մեր բարեկամը՝ Ժէյրար Մասպուրեան յուզումով կարգալով «Ծառաջ»ի Ապրիլ 24 Ֆրանսերէն խմբագրականը զոր փութացած էինք ղրկելու նաեւ իրեն, փո – խանձած է զայն Նիսի Ֆրանսացի պետական անձնաւորութեանց որոնք խնդրած են իրմէ մէյ մէկ օրինակ հայթայթել իրենց: Ու պարտք կը դնէ վրաս, կարելին փորձել 3 – 4 օրինակ եւս տրամադրելու իրեն այդ նպատակաւ: Մեր ապնիւ բարեկամը կ'անդիմանայ թերեւս որ այդ թիւը արդէն չատոնց սպառած է, կարենալ դոհացում տալու համար իրեն:

Ժան – Մառի Գառզուի գիրքը 1915ի ցեղասպանութեան նուիրուած, ինչպէս ամէն տեղ, մեծ աղմուկ հանած է նաեւ Նիսի մէջ եւ տեղւոյն հինգ երեսփոխանները էրէքը որոնք կարզացած են զայն, հեռաձայնած են Պ. Մասպուրեանի յայտնելու համար որ ցարդ կ'անդիմանային որ Հայերը զոհ եղած են նման վայրագութեանց: Մեր բարեկամը փորձած է իր սահմանափակ ծանօթութիւններով լրացնել անոնց չհապզդզութիւնը եւ ուրախ է որ իր երեսփոխան բարեկամներէն մին, նախաձեռնած է տեղւոյն կարեւոր գրաւճառներէն մէկուն միջոցաւ, հրաւիրել Գառզուն Նիս, ներկայացնելու համար իր դիրքը: Այդ առթիւ պիտի հրաւիրուի անշուշտ ամբողջ Քօթ տ'Ազիւրի հայ համայնքը ներկայ ըլլալու այդ հաւաքոյթին:

1

×

Քանի մը օր յետոյ կը վերաբերի Նիսի նախկին ասոիկանապետին – որուն շնորհուած պաշտօնական ու հանրային դնահատանքին արձագանգը եղած էինք «Ծառաջ»ի էջերուն մէջ – ներկայիս արդէն կերպով մը անցած է Ֆրանսայի պատմութեան մէջ, պզտիկ դուռնէ մը ներս մտնելով:

Ձինուորական կեանքի եւ դերութեան իր ընկերը՝ Զօրավար Մարսէլ Պիժար, պետական քարտուղար Բանակի եւ Պաշտպանութեան նախարարութեան, որուն հետ երկիցս փախուստի ձեռնարկած էր ան գերմանական արկելանոցներէն պատերազմի շրջանին պարտք նկատած է նոր լոյս ընծայած իր գիրքին մէջ «Իւն Փարսէլ Տը Կլուտա» (Հրատ. Փլոն) երկնց ոգիսականը պատմելու առիթով մեր հայրենակիցին արժանի տուրքը տալու այդ վտանգաւոր արկածախնդրութեան մէջ, անոր ցոյց տուած յանդուգն ու խիզախ ոգիին համար:

Անցեալի երկնց անքակտելի կապը, վերանորոգուած է վերջերս, Ապրիլ 30ին Օպանելի մէջ, այն միջոցին երբ Պիժար կը նախագահէր տարեդարձի ոճնակատարութիւն մը՝ օտար լեգէոնի բանակատեղիին մէջ: Նախարարը, զանազան զօրաբաժիններու հրամանատար՝ երկու տասնեակ մը զօրավարներու ներկայութեան, երկարատեւ սրտագեղ ողջոյնով մը ցոյց տուած է թէ չէ մոռցած անցեալի իր սրտակից ընկերը եւ երկնց հերոսական այդ դրուագը որ այսպէս կը նուիրագործուէր անդամ մը եւս եղբայրական նման վերաբերումով մը, զարմանք պատճառելով ներկայ պաշտօնական անձնաւորութեանց եւ մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ ո՞վ էր այս բացառիկ անձը որուն այնքան սիրագեղ ընդունելութիւն մը վերապահած էր զօրավարը առաջին առթիւ, երբ Մարսիլիոյ շրջանէն բազմաթիւ պաշտօնական անձնաւորութիւնները կարգի պիտի սպասէին ընդունելու համար անկէ:

×

Ազգային ու միջազգային այս ...ամ – եակներու պահուն, ուրախութեամբ կը տեղեկանք որ Նիսի Հայ Մարզական Միութիւնը կը տօնէ իր հիմնադրութեան յիսնամեակը այս ամսու 18ին, Հօթել Նէկրէսքոյի շքեղ սրահներու մէջ:

Արդարեւ, կ'արժէ որ Նիսի հայ գաղութը արժանավայել կերպով տօնակատարէ այս թուականը ու խուռներամ ներկայ գտնուի տարեդարձի այս տօնակատարութեան – որ կը խոստանայ մեծ յաջողութեամբ պսակուիլ – քաջալերելու համար այն բուռ մը հայ մարզիկները որոնք տասնամեակներէ ի վեր հայ անունին պատիւ բերող գործունէութիւն մը ունեցած են Միջերկրականի ափերուն վրայ:

Պէտք է չեշտել նաեւ որ Միութիւնը անվերապահ համակրանք ստեղծած է պետական մարմիններու և Ֆրանս. մարզական շրջանակներու մօտ իր հիմնադրութեան թուականէն սկսեալ և Նիսի ներկայ երեսփոխան – քաղաքապետը հետեւելով իր հօր օրինակին – միշտ զօրավիղ կանգնած է հայ մարզականի գործունէութեան:

Այս առթիւ ճոխ յայտագիր մը պատրաստուած է որ կը սկսի, հանդիսու – թեանց նախագահ՝ քաղաքապետին քաջալերական խօսքերով. (*)

Իր կարգին, մարզական չարժման կը – գորդը իր խնդակցութիւնը կը յայտնէ:

Յայտագրին վրայ կը հետեւի Միութեան նախագահ Ժիրայր Մազմանեանի ու – գերձը, խմբագրուած հայերէն, որ միութեան պատմականը ընելէ եւ յիշելէ յետոյ պատերազմի ընթացքին՝ իրենց չարքերէն յանուն Ֆրանսայի՝ դրօշի տակ ծառայող 120 անդամներ, կը մաղթէ որ յիսնամեակի յիշատակելի այս պահուն, երիտասարդները, նման իրենց աւագ եղբայրներուն, կանգնուն պահեն Միութիւնը, յատկանշական հպարտութեամբ փոխանցելու համար զայն գալիք սերունդ – ներուն:

Անիրաւութիւն մը պիտի ըլլար սակայն, մոռնալ այն բուռ մը հաւատաւոր հայ – յորդիները որոնք առաջին աշխարհամարտի ծանօթ ցեղասպանութեան իբր մնացորդաց, եկած հաստատուած էին Միջերկրականի ափին, իրենց ճակատի քրտինքով, պարկեշտութեամբ եւ կամքի ուժով, աբեւտուր տակ ապրելու իրաւունք մը ապահովելու ու առաջին առթիւ հիմք դնելու հայ մարզական չարժման:

Այդ հիմնադիր անդամները եղած են Վռամշապուհ Յովնանեան, Գեղամ Թօ – քաթլեան, Գեղամ Քիթապճեան, Վահէ Թիմուրճեան, Գէորգ Ձօրթեան, Գեղամ Թօմպաքճեան, Սիմոն Սինէմեան, Գրի – գոր Սուճուքեան, Սարգիս Ձիզմէճեան, Յովսէփ Ձարպլիկեան:

Իսկ իր յաջորդական նախագահներուն մէջ կ'երեւնան, առաւել կամ նուազ եր – կար պաշտօնավարութեամբ, Վռամշապուհ Յովնանեան, Պարոյր Յովնանեան, Ենովք Պաչատուրեան, Պարվէ Օտաճեան, Մամբրէ Աքօլանեան, Ժէյրար Մասպուրեան եւ վերջինը Ժիրայր Մազմանեան որ պատենէչին վրայ է 1953էն սկսեալ ցայսօր:

Ցաջորդ տեղեկանքը որ Նիսի Հայ Մարզական Միութիւնը կը տօնէ իր հիմնադրութեան յիսնամեակը այս ամսու 18ին, Հօթել Նէկրէսքոյի շքեղ սրահներու մէջ:

Արդարեւ, կ'արժէ որ Նիսի հայ գաղութը արժանավայել կերպով տօնակատարէ այս թուականը ու խուռներամ ներկայ գտնուի տարեդարձի այս տօնակատարութեան – որ կը խոստանայ մեծ յաջողութեամբ պսակուիլ – քաջալերելու համար այն բուռ մը հայ մարզիկները որոնք տասնամեակներէ ի վեր հայ անունին պատիւ բերող գործունէութիւն մը ունեցած են Միջերկրականի ափերուն վրայ:

Պէտք է չեշտել նաեւ որ Միութիւնը անվերապահ համակրանք ստեղծած է պետական մարմիններու և Ֆրանս. մարզական շրջանակներու մօտ իր հիմնադրութեան թուականէն սկսեալ և Նիսի ներկայ երեսփոխան – քաղաքապետը հետեւելով իր հօր օրինակին – միշտ զօրավիղ կանգնած է հայ մարզականի գործունէութեան:

Այս առթիւ ճոխ յայտագիր մը պատրաստուած է որ կը սկսի, հանդիսութեանց նախագահ՝ քաղաքապետին քաջալերական խօսքերով. (*)

Իր կարգին, մարզական չարժման կը – գորդը իր խնդակցութիւնը կը յայտնէ:

Յայտագրին վրայ կը հետեւի Միութեան նախագահ Ժիրայր Մազմանեանի ու – գերձը, խմբագրուած հայերէն, որ միութեան պատմականը ընելէ եւ յիշելէ յետոյ պատերազմի ընթացքին՝ իրենց չարքերէն յանուն Ֆրանսայի՝ դրօշի տակ ծառայող 120 անդամներ, կը մաղթէ որ յիսնամեակի յիշատակելի այս պահուն, երիտասարդները, նման իրենց աւագ եղբայրներուն, կանգնուն պահեն Միութիւնը, յատկանշական հպարտութեամբ փոխանցելու համար զայն գալիք սերունդ – ներուն:

Անիրաւութիւն մը պիտի ըլլար սակայն, մոռնալ այն բուռ մը հաւատաւոր հայ – յորդիները որոնք առաջին աշխարհամարտի ծանօթ ցեղասպանութեան իբր մնացորդաց, եկած հաստատուած էին Միջերկրականի ափին, իրենց ճակատի քրտինքով, պարկեշտութեամբ եւ կամքի ուժով, աբեւտուր տակ ապրելու իրաւունք մը ապահովելու ու առաջին առթիւ հիմք դնելու հայ մարզական չարժման:

Այդ հիմնադիր անդամները եղած են Վռամշապուհ Յովնանեան, Գեղամ Թօ – քաթլեան, Գեղամ Քիթապճեան, Վահէ Թիմուրճեան, Գէորգ Ձօրթեան, Գեղամ Թօմպաքճեան, Սիմոն Սինէմեան, Գրի – գոր Սուճուքեան, Սարգիս Ձիզմէճեան, Յովսէփ Ձարպլիկեան:

Իսկ իր յաջորդական նախագահներուն մէջ կ'երեւնան, առաւել կամ նուազ եր – կար պաշտօնավարութեամբ, Վռամշապուհ Յովնանեան, Պարոյր Յովնանեան, Ենովք Պաչատուրեան, Պարվէ Օտաճեան, Մամբրէ Աքօլանեան, Ժէյրար Մասպուրեան եւ վերջինը Ժիրայր Մազմանեան որ պատենէչին վրայ է 1953էն սկսեալ ցայսօր:

ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈՐԵԼԵԱՆ

ՆԻՍԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ ՆԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ

— o —

ՆԻՍ.– Նիսի Հայ Մարզական Միութիւնը կը պատրաստուի տօնել իր հիմնադրութեան յիսնամեայ տարեդարձը:

Ամբողջ կէս դար տեւողութեամբ մեծ պատնէչին վրայ եւ գործօն մասնակցութեամբ պաշտօնական հանդամանք ունեցող այս անուններուն գուգահեռ միութեան տարողներու կարգին անհրաժեշտ է յուելցնել նաեւ անունը Ադա Երամեանի որ միշտ միութեան բարոյական նեցուկ մը եղաւ այս երկարատեւ շրջանին:

Գալով օրուան գեղարուեստական բաժնին մասնակցողներուն, Նիսի հանդիսականները վայելքը պիտի ունենան լսելու, իբրեւ գլխաւոր մեներգիչ, հայ բեմերգչուհի Լիզ Սարեան որ իր ֆրանսերէն երգերուն գուլպնթաց ճոխ ու սրտագրաւ հայերէն երգերու ցանկ մը ունի հրամցընելիք:

Իսկ երբ Պէրնար Տէսէճեանի նման ձեռնադաշնակի վարպետ մըն է որ կ'ընկերանայ անոր, վստահ կարելի է ըսել որ վայելքը կրկնակի պիտի ըլլայ:

Գալով օրուան պատուակալ անդամներուն, ըսինք թէ հանդիսութիւնը կը վայելէ Նիսի քաղաքապետ՝ ժաք Մէտեսէնի հովանաւորութիւնը, նախագահութեամբ ծանօթ ազգային Պ. Մուշեղ Ձիլէրճեանի: Իսկ պատուոյ յանձնախումբը կը կազմեն, վերեւի յիշուած հիմնադիր ու նախագահ անդամներէն չատերը:

Կարճատեւ շրջան մը, այս տողերը զրողն ալ Նիսի իր բնակութեան շրջանին 1931 – 1933ին, իր գործակցութիւնը բերաւ, հետեւելով միութեան գործունէութեան եւ ներկայ ըլլալով խմբերն ու մրցումներէն ոմանց: Ու մօտէն պիտի ան այն համերաշխ ու եռանդուն ոգին որ կը տիրէր միութեան ծոցին մէջ: Ու այսօր, հեռուէն կը մասնակցի ան իրենց ուրախութեան, իր մաղթանքներն ու շնորհաւորութիւնները միացնելով բոլոր անոնց որոնք կը ցանկան որ միութիւնը ապրի եւս բարգաւաճի ու բոլորէ նորանոր թռիչքներ տասնամեակներ միշտ բարձր պահելով հայու մարզական առողջ ոգին:

ԳՐ. ՃՕԼՕԼԵԱՆ

Ծառաջ.— (*) Ժ. Մետքսէնի գրութեան թարգմանութիւնը տեսնել նիսի մեր աշխատակցին Տ. Հ.ի յօդուածին մէջ:

Ինչպէս նաեւ կցորդիները:

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՂԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ

Աւիկա Թոյլատրելի ձեւ մը չէ՝ հոս, այս վայրին մէջ, ձեր վրայ ազդելու: Եթէ դուք ամբաստանեալը յանցաւոր ճանչնաք, ան մահուան կը դատապարտուի. ու ոչ ոք մենք չի կրնար դիտնալ, թէ գերման Պետութեան նախագահը՝ ներման խնդրին նկատմամբ՝ ի՛նչ որոշում կուտայ: Այստեղ պէտք է իրաւունքը որոշուի եւ ոչ թէ ներման ճամբան ցոյց տրուի:

Ես ուրախ եղայ՝ յանձին մեծապատիւ պարոն աւագ դատախազին որոշ իմաստով պաշտօնակից մը, պաշտպան մը ողջունելու. սակայն պաշտպան մը ոչ թէ թէհլիրեանի, այլ Թալէաթ փաշայի, ու ան ալ զժբախտաբար միայն իրողութիւններու հիման վրայ, զորս գեկուցած ու պատմած են իրեն այլ եւ այլ անձեր: Պարոնները, ես պիտի չհետեւիմ իրեն այդ ուղղութեամբ, ես գիտակցաբար կը մերժեմ այդ: Հեռագիրներու ամբողջ դինանը մը ունիմ հոս, վկայ մը ունիմ, որ ահա հոն նստած է ու կ'ըսէ, «այդ հեռագիրները վաւեր են, ե՛ս ձեռք բերած եմ զանոնք»:

Ներկայ դատավարութեան պահուն ես արդէն կանգ առի այդ ամէնուն վրայ: Ես առաջարկ ըրի, զոր յետոյ նորէն ես առի, որովհետեւ մեզ համար հոս կարեւորը այդ չէ. կը բաւէ որ Թէհլիրեանը, ինչպէս իր բոլոր ցեղակիցները, համոզուած էր, թէ Թալէաթն է ամբողջ սարսափներուն հեղինակը. եւ դուք ցոյց տուիք որ կը հաւատաք առոր:

Այդ կը բաւէ, ու եթէ դատավարութեան մէջ առոր համար առարկայական պարագայ մը եւս կար, այդ ալ վկայութիւնն է այն փառաւոր մարդուն, Պալաքեան եպիսկոպոսին, որ ըսաւ. «Ես ու իմ փրոֆեսէօրս, որուն հետ մէկտեղ աքսորուեցայ, եղանք Զանգըբիի վալիին մօտ. մենք խնդրեցինք անկէ՝ բան մը ընել մեզի համար. ան ցուցուց մեզի հեռագիր մը, որով Թալէաթ կը հարցնէր. «Տարագրե՞ր – եալներէն քանի՞սը արդէն մեռած են եւ քանի՞սը ողջ»:

Մենք ամէնքս ալ հասկցանք, թէ ինչ կը նշանակէր այդ: Աւիկա միակ պարագան է, որ մէջտեղ եկած է վկաներու հարցաքննութեան միջոցին Թալէաթի՝ սարսափներուն հեղինակը ըլլալուն համարին: Մնացած բոլոր վկայութիւններէն մենք հրաժարեցանք: Բաւական է այն պարզ ու անվիճելի իրողութիւնը, որ քանի մը ամսուան ընթացքին 1·800·000 Հայերէ 1·400·000ը տեղահանուած են, եւ այդ վերջիններէն մէկ միլիոնը սպանուած, ինչպէս նաեւ այն որ տարբեր վայրերէ այդ դժբախտներու կարաւանները նոյն կեդրոններն են քշուած՝ առանց որեւէ տեղ անոնց ապահովութեան մասին հոգացուած կ'ըլլար: Ինդրեմ դուք ինքնիդ խորհիք, հնարաւո՞ր է այդ՝ առանց սիստեմաթիք ղեկավարութեան վերէն: Իրապէս թուրք կառավարութիւնը այնքան անզո՞ր էր, որ ի վիճակի չըլլար այդ ադէտին դէմ միջոցներ ձեռք առնելու: Կը հաւատա՞ք առոր: Այն առեն ըսէք «այո»: Ես չեմ կրնար այդ ընել:

Երրորդ կարճ նախնական դիտողութիւն մը. քիչ մը կասկածանքով եւ մինչեւ իսկ մտահոգութեամբ պ. դատախազը անդրադարձաւ դէպքին չաբաթ օրը, Մարտ 16ին ամբաստանեալին կողմէ արբուած բացատրութիւններուն, որոնք կը վերաբերին այն վայրկեանին, երբ Թէհլիրեանը առաջին անգամ որոշած էր մահափորձը կատարել:

Ամբաստանեալը իբր թէ որոշած ըլլար այդ անմիջապէս հայկական չարդերէն ետք, տարիներ առաջ արդէն եւայլն:

Պարոններ, մենք պէտք չէ գառնանք այս խնդրական բացատրութիւններուն: Այստեղ ձեր առջեւ նստած է այն թարգմանը, որ հրաւիրուած էր ամբաստանեալին առաջին հարցաքննութեան համար, որ ոգեւորուած՝ յանձին այդ ամբաստանեալին կը տեսնէր մեծ մարդ մը, եւ որ՝ ինքն իսկ զրեթէ յափշտակուած՝ այն տեսակէտէն էր, թէ հոս մեծ բան մը տեղի ունեցած է:

Ու դուք լսեցիք իրմէ, որ ինքը Թէհլիրեանը այն առեն կը դտնուէր այնպիսի հոգեկան վիճակի մը մէջ, վիրաւոր, ջերմէ բռնուած, ուժաթեկ, գանակոծման, իր ահաւոր որոշման եւ անոր իրագործման ազդեցութեան տակ, կացութեան մը մէջ, ուր ան ամէն մէկ հարցումի «այո» պիտի պատասխաներ. «այո, միայն հանգիստ ձգեցէք զիս, ես գիտեմ, թէ ինչ ըրած եմ. եւ այն, ինչ որ ըրած եմ, լաւ է. այլեւս չեմ ուզեր, որ վիս հոս ձանձրացնէք»:

Այս կ'ըսէ թարգմանը, որ այն առեն հրաւիրուած էր թարգմանելու ամբաստանեալին խօսքերը:

Թարգմանը այստեղ վճռականօրէն ընդհատեաւ. «եթէ դուք անոր հակառակ հարցումներ իսկ ուղղէիք, ան նորէն «այո» պիտի պատասխաներ»:

Ու երբ թարգմանը հարցաքննութեան արձանագրութիւնը պիտի տտորագրէր, ըսաւ. «ես չեմ տտորագրեր, որովհետեւ արձանագրութիւնը կատարեալ ճշդութիւն ու հիմնաւոր չէ»:

(65 – Շար.)

ՀՈՒՆԱՍ

ՊՈՄԵՓ-ՀԱՒՈՒՐԹ-Ի ԴԱՒԱՃՈ

ՀՈՒՆԱՍԻՐԱՏԻՈՆ (*)

ՇՈՒՆԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր մէջ ծանօթ է Տիկին Վերթինէ որ Տիկին Պետիկեան մեզ ժպտեցաւ, այնպէս մը ժպտեցաւ 1848 թուականէն ի վեր, որ 15էն 16 տարեկան պատանի մը կրնայ ժպտիլ, երբ իր առաջին 11ին մօտ, մեծ իրադարձութիւն մը կը սպասէ։

Հանդիսատես ենք մեր ձիերուն ետեւէն որ մեզ կը տանէին Տիկին Պետիկեանի տունը, որ Ֆրանսական Ֆերմիի մէջ կը գտնուէր։ Ֆերմի, ինչպէս ամերիկացի ընթերցողները գիտեն, ագարակ մըն է, ուր ամէն տարի ամառնային արձակուրդներուն կ՚երթանք մեր ընտանիքներով։ Ֆերմիի տունը ամերիկեան ագարակներու տունին պէս է։ Ունի ընդարձակ սենեակներ, ուր ամառնային տաք օրերուն կարելի է հանգստանալ։ Ունի նաեւ ընդարձակ պարտէզ մը, ուր ծառերու ստուերին տակ կարելի է ընթրել։

Ինչպէս ըսի, ժպտեցաւ մեզ Տիկին Պետիկեան, ժպիտով մը որ ինծի յիշեցուց Ֆրանսայի մէջ ծանօթացած ուրիշ հայ կիներ, որոնք ամուսնացած էին ֆրանսացի ամուսիններու հետ։ Ֆրանսացի կիները ժպտելու ատեն կը ժպտին միայն շրթունքներով, մինչ հայ կիները ժպտելու ատեն կը ժպտին նաեւ աչքերով։ Ֆրանսացի կիները ժպտելու ատեն կը ժպտին միայն իրենց բերանով, մինչ հայ կիները ժպտելու ատեն կը ժպտին նաեւ իրենց սրտով։

Տիկին Պետիկեան ալ ժպտեցաւ մեզ սրտով։ Ան ալ ինծի յիշեցուց Ֆրանսայի մէջ ծանօթացած ուրիշ հայ կիներ, որոնք ամուսնացած էին ֆրանսացի ամուսիններու հետ։ Ֆրանսացի կիները ամուսնանալու ատեն կ՚ամուսնանան միայն իրենց ամուսիններուն հետ, մինչ հայ կիները ամուսնանալու ատեն կ՚ամուսնանան նաեւ իրենց ամուսիններուն ընտանիքներուն հետ։

Ֆրանսացի կիները ամուսնանալէ ետք կը մոռնան իրենց ծնողքը, իրենց քոյրերն ու եղբայրները, իրենց մանկութեան ընկերները, իրենց դպրոցի ընկերները, իրենց ծննդավայրը, իրենց հայրենիքը։ Հայ կիները ամուսնանալէ ետք կը մոռնան միայն իրենց ծնողքը, իրենց քոյրերն ու եղբայրները, իրենց մանկութեան ընկերները, իրենց դպրոցի ընկերները, իրենց ծննդավայրը, իրենց հայրենիքը։ Ֆրանսացի կիները ամուսնանալէ ետք կը մոռնան նաեւ իրենց ամուսինները։ Հայ կիները ամուսնանալէ ետք կը մոռնան նաեւ իրենց ամուսինները։

Ֆրանսացի կիները ամուսնանալէ ետք կը մոռնան իրենց ամուսինները, որովհետեւ ամուսինները ֆրանսացի կիներ են։ Հայ կիները ամուսնանալէ ետք կը մոռնան իրենց ամուսինները, որովհետեւ ամուսինները հայ կիներ են

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Նուարդ Շահինեան, զաւակներն ու թոռները, Տիկին Վերժին Մելիքեան, Տէր եւ Տիկին Արշակ Գոյումեան, զաւակն ու թոռը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի, Մայիս 18, Փարիզի Ս. Ծովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝

ԿԱՏԱՐ ԱՐՈՒՍԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

×

Այս կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Ծովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԳՈՉԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն Պոլսոյ «Ժամանակ» օրաթերթի ողբացեալ համբակ աշխատակիցին։

Յարգողներուն։

×

Պ. Օննիկ Նաշալեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր կնոջ՝

ՄԱՐԻ ՆԱՇԱԼԵԱՆԻ

(ծնեալ Մխիթեան)

մահուան Գ. տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ ընտանեկան համայն ննջեցեալոց, այս կիրակի Մայիս 18, Փարիզի Ս. Ծովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը հրաւիրէ Վալանսի Հայութիւնը Հինգշաբթի Մայիս 22 կէսօրէ յետոյ ժամը 18·30ին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, ուր կը մատուցուի հոգեհանգստեան պաշտօն Սարգարապատի հերոսներու անմահ յիշատակին, հայրենիքի ազատութեան նահատակուած հերոսներուն հոգւոյն համար։

ԽՆՋՈՑՔ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի մասնաճիւղին կիրակի, Մայիս 18, ժամը 14·30ին Ս. Հարութեան սրահը (Ռիւ Պուֆիէ)։

ԼԻՈՆ Ս. ՅԱԿՈԲ

Լիոնի Ազգ. Մխիթեան վարժութիւնը կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ կիրակի Մայիս 18, Հոգեգալստեան տօնի առթիւ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ։ Սկիզբ առաւօտեան ժամերը – դուխեան ժամը 8·30, սկիզբ պատարագի ժամը 10։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ — ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Այս կիրակի (Հոգեգալուստ) պատարագ կը մատուցուի ժամը 10·45ին։ Երգեցողութիւնները կը կատարուին տեղւոյն նորակազմ երգչախումբին կողմէ, ղեկավար. Պ. Վազգէն Փէչտիմալճեանի։

ՄԱՅԻՍ 28Ը

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Ը. Դ. Վալանսի Քրիստափոր կոմիտէի, մասնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի եւ Հ. Ը. Դ. Նոր Սերունդի, Շաբաթ Մայիս 17 երեկոյեան ժամը 8·30ին սկսեալ Վալանսի քաղաքապետարանի թատրոնին մէջ։

Կը նախագահէ ընկ. ՀԱՅԿԱԶ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— արտասանութիւն, կենդանի պատկեր, մեներգ, պար՝ մասնակցութեամբ Վալանսի եւ Մարսէյլի պարախումբերու, նուագախումբ՝ կոռնկ։

Պատրաստուած է նոյնպէս ցուցահանդէս, օրուան պատշաճ, թատրոնի նախասրահին մէջ։

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթ Մայիս 24, Սիկալ սրահին մէջ։

×

ՎԻՆԻ ՄԷՋ

Յունիս 7ին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տրապիզոնի Շրջանի Հայր. Միութիւնը 30ական Ֆր. կը նուիրէ Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերու օգափոխութեան կայաններուն Կարապետ Խտըշեանի մահուան առթիւ (տառնալ «Ծառաջ»էն)։

×

Տրապիզոնի Շրջանի Հայր. Միութիւնը 30ական Ֆր. կը նուիրէ Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերու օգափ. կայաններուն Տիկին Մխիտարեան Գէորգեանի (ծնեալ Արաքսի Անանեան) մահուան առթիւ։

(Տառնալ «Ծառաջ»էն)։

Հ. Ը. Դ.

Լիոն.— Հ. Ը. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն–Մօրիսի Վրացեան խումբի ընկերները՝ Ուրբաթ Մայիս 16, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8·30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Restaurant PALMA

PLEIN CŒUR DE PARIS

210, Rue du Fbg. St. Antoine, Paris 12e

Tél. : 344-10-40

Grandes salles pour noces et banquets — Réunions tous genres —— qualité et prix sans concurrence. Remise exceptionnelle pour « jeunes mariés »

ՃԱՇԱՐԱՆ ՓԱՂՄԱ

ԵՒ ՀԱՒԱՔԱՎԱՃԱՐ

Խրախճանքներու եւ հարսանիքներու համար սրահներ, ճշտուած կամ հաւաքոյթներ։ — Ընդարձակ եւ լաւ կահաւորուած երեք սրահ — Դիւրամեռչելի գիներ։

Մասնաւոր զեղչ երիտասարդ զոյգերու

Մանրամասնութեանց համար դիմել վերոյիշեալ հասցէին։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Շաղ Ազնաւուրի «Անոնք որ լինկան» երգը ներկայիս ձայնասփիւռի Հիթ–փարատներուն մէջն է, որպէսզի լաւ գաղափար մը արժանանայ, հարկ է քուէարկել, հեռաձայնելով ամէն իրիկուն ժամը 19էն 21 Էռ. Թէ. Էլ.ին.— 720–22–11, ինչ որ լաւ տեղ մը կրնայ ապահովել Շաբաթ իրիկուան դասաւորման։

A CEDER cause retraite

BONNETERIE-CONFECTION

6, Rue Royale, plein centre

VERSAILLES

Clientèle assurée — gros chiffre d'affaire

Pour tous renseignements :

Tél. : 950-47-20 de 13 à 13 h. 30 ou après 20 heures

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ Մխիթեանս բոլոր անդամները, Ուրբաթ Մայիս 23, ժամը 20·30ին, Հայկ. Ասանդութեանց Հիմնարկին մէջ՝ 150, Ռիւ Էթիէն Տոլէ։ Օրակարգ.— Վարչութեան ընդհ. դրը – ծունէութեան տեղեկագիրը եւ ընտրութիւն։ Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի։

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Սէն–Մօրիսի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խաչուհիները, Մայիս 16ին Ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15ին, ընկերուհի Սոնա Ճէլոյեանի բնակարանը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՈՒԽՏԻ ՕՐ ՆՈԽԻՐՈՒԱԾ՝

1915 ԱՊՐԻԼ 24Ի ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻՆ

Հանդիսութիւնը կը հովանաւորուի Մեծ Եղեռնի նահատակներուն նուիրուած Մարսէյլի յուշարձանի յանձնախումբին կողմէ, որ բացումը կը կատարէ եկեղեցւոյ բակին մէջ դեռեղելի յուշաքարին։

Եկեղեցւոյս Ուխտի Օրը այս տարի կը զուգադիպի Մայիս 18, Հոգեգալուստի օրը, նուիրուած է մեծ եղեռնի 60ամեակին։

Կը պատարագէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յուշաքարին առջեւ կը խօսի

ՏՈՔԹ. ԺԻՐԱՅՐ ԱՆԹԱՆՈՍԵԱՆ

Երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս զպրաց դասին կողմէ։ Պատարագէն ետք տեղի պիտի ունենայ ազանդական մատաղօրհնութիւն եւ ճաշ կը տրուի եկեղեցւոյս «Վազգէն Ա.» սրահին մէջ։

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը մասնակցելու եկեղեցւոյս ոճնախմբութեան եւ անդամ մը եւս հաղորդուելու մեր անմահ նահատակաց յիշատակին։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ռոն–Ալփ շրջանի խումբերը մեծ պատահանդէս մը կազմակերպած են Յունիս 15ին, (22ին՝ անձրեւի պարագային) Պիժոյ։

Յուլիս 12–13–14ին ալ մարզական խաղեր Տէսինի խումբին նախաձեռնութեամբ։

Voyage en Arménie

du 14 au 28 Juin

Organisé par SEVAN - VOYAGES

Accompagné par Varoujan Sarkissian

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅՈՒՆԻՍ 14ԷՆ 28

prix : 3100 F

Արձանագրութիւն.—

sevan voyages

50, Cours de la Liberté — Lyon

Tél : 60 - 13 - 66

POUR PARIS

mondotours

2, rue de Sèze Paris 9e — Tél. : 266-50-12 et 073-32-64

Pour tous vos voyages, toutes destinations, en individuel ou en groupe, faites-vous confiance, nous nous efforcerons de vous conseiller et de vous assurer le meilleur service aux meilleures conditions.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Ի նպաստ Իսի լէ Մուլինոյի

ՀԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպութեամբ ԵԿԵՂԵՑԱՇԷՆ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲԻ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ ՓԱՐԻԶԻ ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ

կը ներկայացուի

ՀՆԱՐՔԸ

կատակերգութիւն 3 արար

Շաբաթ, Մայիս 24ին, երեկոյեան ժամը 20·45ին, Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ

25, Ավընիւ Վիքթոր–Հիւկօ, Մէթրօ՝ Մերի Տ'Իսի

Տոմսերու համար դիմել.—

VERGERS de Provence — 32, Avenue de la République — Issy

Café ZADIG — Rue de la Défense — Issy

TELE CONDORCET — Bd. Jean-Jaurès — Clamart

ALEXANIAN — Charbonnier — Bd. Rodin — Issy

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»

83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ
17
SAMEDI
17 MAI
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20

51րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·299

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.299

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՆՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք Մայիս 15ի մեր թիւով (Ա· Էջ), ստորեւ կը սկսինք հրատարակել վաթսունամեակի առթիւ Հայաստանի մամուլին մէջ լոյս տեսած յօդուածներուն գլխաւոր մասերը: Այսօր՝ « Սովետական Հայաստան » օրաթերթ Ապրիլ 24:

... *Իմպերիալիզմի ժամանակաշրջանի դէնոցիդի խոշորագոյն, ոչնչով չքօղարկուած ակտը եղաւ վեց տասնամեակ առաջ Արեւմտեան Հայաստանի բնակիչներուն ոչնչացումը: Օգտագործելով պատերազմական իրադրութիւնը, Թուրքական ռեակցիան 1915–1916 թուականներուն արիւնալի հաշուեյարդար կազմակերպեց անզէն եւ անպաշտպան հայ բնակչութեան նկատմամբ: Աւելի քան մէկուկէս միլիոն խաղաղ քաղաքացիներու ֆիզիքական բնաջնջումը կատարուեց մոլեռանդ, անողոք դաժանութեամբ: Գերմանական իմպերիալիզմը, որ այն ժամանակ հսկայական ազդեցութիւն էր վայելում Թուրքիայում, լուռ էութեան խրախուսեց այդ ահաւոր ոճրագործութիւնը եւ նոյնպէս նրա համար պատասխանատուութիւն է կրում»:*

Վ· ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

«Պրաւդա»

×

— Ծիծեռնակաբերդի զոհերի յուշարձանը Երեւանի մէջ բազմաթիւ մտաւորականներ անմար կրակի վրայ, ասես դուրսումն, անթեղում է օջախը եւ, միջոց այն կողմ, անթեղուած օջախից դէպի երկինք է խոյանում արեւի հրացոլքի մէջ արծաթին տուող յաւերժասիւնը:

— Ապրիլն են խորհրդանշում քարապատ ու մեռապակուռ այդ կառոյցները Հայաստանի սրտում, Երեւանի կենտրոնում: Բանաստեղծի բնութագրութեամբ՝ Հայոց անհուն ծով վշտի Ապրիլը, երբ գարուն էր, բայց ձիւն էր գալիս, մեռնում, մոխրանում էր բողբոջող բնութիւնը եւ վերածնութեան գարունը, երբ մոխիրներից յառնում էր առասպելական Թռչունը եւ պարզում թեւերը այլեւս անկասելի սլացքի մէջ:

— Վեց տասնամեակ է անցել այդ ահաւոր Ապրիլից:

— Այսօր հայ ժողովուրդը նորից իր պլուկն է խոնարհում երիտթուրքական եռապետներին զոհ գնացած մեկուկէս միլիոն տղամարդկանց ու կանանց, ծերուներուն ու երեխաների յիշատակի առջեւ, որոնց մեղքը կեանքի ու ապրելու սէրն էր, Ապրիլին վար ու ցանք անելու, ծառ տնկելու, տուն շինելու կենսաբեր ձգտումը:

— ... Գլուխ խոնարհելով անմեղ զոհերի յիշատակի առջեւ, հայ ժողովուրդը հպարտութեամբ է յիշում այն հազարաւոր չինականներին, աշխատաւոր մարդկանց, որոնք ինքնապաշտպանութեան դիմեցին զանազան վայրերում, յաղթական հերոսամարտներ վարեցին Վանում, Մուսա լերան լանջերին եւ այլուր: Նա խոր երախտագիտութեան զգացմունք ունի առաջադէմ աշխարհի այն բազմաթիւ մտածողների ու գործիչների հանդէպ, որոնք զայրագին ցասումով հանդէս էին գալիս երիտթուրքական բարբարոսների ու նրանց իմպերիալիստական հովանաւորներին»:

«ՍՈՎ· ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
(խմբագրական)

×

Վաթսուն տարի առաջ նախկին օսմանեան կայսրութեան մէջ տեղի ունեցաւ մի հրէշաւոր ոճրագործութիւն, որը դարձաւ մարդկային հասարակութեան մեծագոյն ողբերգութիւններից մէկը: Սուլթանա – կան Թուրքիայի կառավարող շրջանակ – ները դաղանաբար կոտորածի ենթարկեցին մօտ միլիոն ու կէս հայ բնակչութիւն եւ անապատի վերածեցին ամբողջ Արեւմտեան Հայաստանը:

Օսմանեան կայսրութեան մէջ հայկ· զանգուածային կոտորածները տեղի ունեցան դեռեւս ԺԹ· դարի վերջերին, արիւնարբու սուլթան Աբտուլ Համիդը 1894–1896 թթ· բնաջինջ արեց մօտ երեք հարիւր հազար մարդ: Սակայն երիտասարդ Թուրքերի ազգայնամոլ կուսակցութիւնը, որը իշխանութեան գլուխ անցաւ 1908 թ· վարեց աւելի դաժան քաղաքականութիւն:

— Երիտթուրքերի մասին « Պրաւդա » թերթը 1912 թ· գրում էր, թէ «Ներանց ձգտումը թուրքացնել օսմանեան կայսրութիւնում բնակուող Սլաւոններին, Հայերին, Հրեաներին եւ ուրիշներին ընդունել աւելի կոպիտ եւ յամառ բնոյթ, քան Աբդուլ Համիդի ժամանակ»:

— Երիտասարդ Թուրքերի մոլի ազգայնական կուսակցութիւնը, հետապնդելով տարածողական նպատակներ եւ չցանկանալով լսել ազգային փոքրամասնութիւների որեւէ իրաւունքի մասին, նախապատրաստեց մի նոր, անօրինակ ոճրագործութիւն: Որպէսզի վերջ տայ Հայկական Հարցին եւ դիւրութեամբ իրականացնի իր պանթիւրքիստական ցնորամիտ նպատակները, նա որոշեց ֆիզիքապէս ոչնչացնել օսմանեան ծանր լծից ազատուել ցանկացող հայ ժողովրդին:

— Այդ զարհուրելի ծրագիրը երիտԹուրքերի կառավարութիւնը իրականացրեց առաջին համաշխարհային պատերազմի ժամանակ՝ ամենայն բարբարոսութեամբ: Ջարդերը սկսուեցին դեռեւս 1914 թ· վերջերին: Սկզբում նենգօրէն եւ դաղանի կոտորեցին դիմադրելու ընդունակ բնակչութեան մեծ մասը: 1915 թ· Ապրիլի 24ին բանտարկուեցին ու ապա ոչնչացուեցին արեւմտահայ մտաւորականութեան բազմաթիւ ներկայացուցիչներ: Զոհերի թւում էին ականաւոր դրողները, բանաստեղծները, երաժիշտներ ու հրապարակախօսներ՝ Գրիգոր Զօհրապը, Դանիէլ Վարուժանը, Սիամանթօն, Ռուբէն Սեւակը, Կոմիտասը եւ շատ ուրիշներ: Ջարդարարներն այնուհետեւ անցան անօգնական բնակչութեան համընդհանուր կոտորածներին: Սկսուեց կանայք, երեխաների ու ծերունիների անխնայ բնաջնջում, ընդ որում, նրանց մի մասը կոտորուեց հայրենի դիւղերում ու քաղաքներում, միւս մասը, որ բռնի տեղահան էր արուել՝ ճանապարհներին, երրորդ մասը ոչնչացաւ Միջագետքի անապատներում:

— ... Թուրքական մարդասպանները ֆաշիստական եղեռնագործների նախատիպերն են: Պատահական չէ, որ Հիտլերը երբեմն վկայակոչում էր երիտԹուրքական դահիճների «փորձը»: Այսպէս, 1939 թ· Օգոստոսին, Լեհաստանի վրայ ֆաշիստական հորդաների յարձակման նախօրեակին, Օբերցալցբուրգ քաղաքում հրաւիրուած մի խորհրդակցութեան ժամանակ նա իր գեներալներին ոգեւորելու համար յիշեցրել է հայկական կոտորածները: Ոչ մի ուշադրութիւն հասարակական կարծիքին, հարկաւոր է անխնայ կոտորել տղամարդկանց, կանանց եւ երեխաներին, հարկաւոր է ոչնչացնել ողջ լեհական ռասան, — բարբառում էր Հիտլերը· «ո՞վ է այսօր յիշում Հայերի կոտորածները»:

— Կոտորածների ժամանակ Արեւմտահայերը, որտեղ այդ հնարաւոր էր, դիմեցին զինուած դիմադրութեան, ինքնապաշտպանական կռիւների: Իրենց կեանքն ու պատիւը փրկելու համար հերոսական պայքար մղեցին Վանի, Ուրֆայի, Շապտախի, Շապին – Գարահիսարի, Սասունի եւ այլ քաղաքների ու շրջանների հայ բնակիչները: Առանձնապէս յաղող անցաւ Վան քաղաքի ինքնապաշտպանութիւնը, որը տեւեց մօտ մէկ ամիս: Համաժողովրդական անձնազոհ պայքարով եւ ռուսական բանակի զօրամասերի օգնութեամբ Վանի բնակչութիւնը փրկուեց կոտորածներից:

Անկիւրում պայքարի չնորհիւ յաջողուեթեամբ պահպանուեց նաեւ Մուսա լեռան հերոսամարտը: Ի դէպ, այդ հերոսամարտը ոգեւորել է Սլովենիայի լեռներում 1942 թուականին շրջապատուած հարաւսլաւական պարտիզաններին դերմանա – իտալական ֆաշիստների դէմ մղած մարտերում:

— Արեւմտահայերի ազնդուածային կոտորածների դէմ իր ձայնը բարձրացրեց ժամանակի առաջաւոր ու մարդասէր հասարակայնութիւնը: Հայ ժողովրդի ցեղասպանութեան դէմ հանդէս եկան Մաքսիմ Գորկին, Վալերի Բրուսովը, Եւրի Վեսելովսկին եւ ուրիշներ Ռուսաստանում, Անատոլ Ֆրանսը եւ Ռոմէն Ռոլանը՝ Ֆրանսիայում, Ֆրիտիոֆ Նանսէնը՝ Նորվեգիայում, Կարլ Լիբնեխտը եւ Ռոզա Լյուքսեմբուրգը՝ Գերմանիայում, Ճէյմս Պրայսը՝ Անգլիայում եւ ուրիշներ: Տեղի ունեցան բողոքի հաւաքոյթներ, ընդունուեցին համապատասխան որոշումներ»:

Ակադ· Մ· ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԷՆ ԵՏՔ՝ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

Յարդ ուժի նախարարներ հրաժարած էին լիբանանեան դահլիճէն, ինչ որ պատճառ եղաւ որ, ի վերջոյ հրաժարի նաեւ վարչապետ Ռաշիտ Սոլհ շատ բուռն ամբաստանագիր մը կարդալէ ետք Ներքնդարանին առջեւ, դլխաւորաբար ֆալանժիստներուն դէմ, որոնք քրիստոնեայ ազի կողքին պայքար կը տանին Պաղեստինցիներուն դէմ: Սոլհ խնդրոյ առարկայ ըրած է նաեւ բանակը եւ չեչտած թէ մահմետական սպաները պէտք է հաւատարմ դեր խաղան քրիստոնեայ սպանեթուն հետ, զինեալ ուժերու հրամանատարութեան մէջ եւ առաջարկած է որ մահմետական այն բնակիչներուն որոնք երկար տարիներ Լիբանան կը դտնուին քաղաքացիութիւն տրուի: Ծանօթ է որ Լիբանանի մէջ, Հանրապետութեան նախադահը միշտ քրիստոնեայ է (մարոնի) եւ վարչապետը՝ մահմետական: Վերջին դէպքերու ստեղծած ծանր կացութիւնը պատճառ եղած է որ Սոլհ պաշտպանը հանդիսանայ «ազդային» որակուած կարդ մը պահանջներու, զորս մահմետական խմբակցութիւն մը կը ներկայացնէ: Ամէն պարագայի մէջ, նախագահ Ֆրանճիէ դժուարութեան կը բախի նոր վարչապետ մը դտնելու, քանի սիւննի ոեւէ նոր նախարարապետ պարտաւոր է նկատի առնել Սոլհի դրած պահանջները ինչ կը վերաբերի բանակի բարեփոխման, հպատակութեան հարցին եւ ընկերային յարաղդմութեան: Իրաց այս կացութեան մէջ, դժուար կը նկատուի նաեւ ոեւէ նոր թեկնածուի (կը խօսուի՝ Քարամէի, Նաճայի, Եաֆիի, Թաքիէտտինի եւ այլոց) յաջողութեան հնարաւորութիւնը:

«ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԳՐԵԼԷ ԵՏՔ, ԺԱՆ – ՄԱՐԻ ԳԱՒԶԻ ՀԱՅՈՒՀիի ՄԸ ՀԵՏ Կ'ԱՄՈՒՍՆԱՆԱՅ»

կը գրէ ՖՐԱՆՍ–ՍՈՒԱՐ

Հինգշաբթի իրիկուան (Մայիս 16) Ֆրանս–Սուարի 15րդ էջին վրայ լոյս տեսած է չահեկան յօդուած մը, զոր կը ստորագրէ Ֆրանսուազ տը Քոմպերուս, Ժան – Մարի Գաւզիի «Տիպար Ցեղասպանութիւն մը» հատորին նուիրած: Կուտանք առանձին, քանի մը օրէն:

Քանի մը տողով

ՀԱՅԸ հինգ սանթիմ սղեց Ֆրանսայի մէջ:

ԺԻՍԿԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ իր ընտրութեան առաջին տարեդարձին առթիւ, տեսակցութիւն մը ուսած է Օռռոի, ուր կը յայտնէ թէ մէջ այլոց թէ բոլորովին գոհ չէ տարուան մը փոփոխութենէն:

ՓՐՈՖ· ԺԱՆ ՊԵՐՆԱՐ, Ֆրանսական բժշկութեան ամէնէն մեծ հեղինակութիւններէն մէկը, որ դլխաւորաբար լէոսեմիի մասնագէտ է, Ֆրանսական Ակադեմիայի անդամ ընտրուեցաւ Մարսէլ Փանեոլի աթոռին:

Սոլհի մասին) որ գործակից ֆալանժին հետ:

Միւս կողմէ, էլ–Ֆաթի սպայ մը սպանուած է առջի օր, իր կառքին մէջ իսկ, որ պայթած է քշած ատենը: Ահմէտ Ռահմիհ, հարիւրապետ մըն էր Ֆաթի կեռիլլաներու, որ վերջերս եկած էր Կաղա – յէն: Պաղեստինեան Ազատագրական Կազմակերպութիւնը կը խորհի թէ իսրայէլացի գործակալներու գործն է:

× Ըստ պաշտօնական աղբիւրներու, անցեալ ամսուան Լիբանանի արիւնալի դէպքերու մեռելներու թիւը 300 եղած է: Սոլհ չեչտած է այս առթիւ.— «Ֆալանժիստներու կուսակցութիւնը ամբողջովին կը կրէ պատասխանատուութիւնը ջարդին եւ անոր հետեւանքներուն, մէկը լլլալով երկրին եղած վնասը»:

ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԷՆ ԵՏՔ՝ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

Յարդ ուժի նախարարներ հրաժարած էին լիբանանեան դահլիճէն, ինչ որ պատճառ եղաւ որ, ի վերջոյ հրաժարի նաեւ վարչապետ Ռաշիտ Սոլհ շատ բուռն ամբաստանագիր մը կարդալէ ետք Ներքնդարանին առջեւ, դլխաւորաբար ֆալանժիստներուն դէմ, որոնք քրիստոնեայ ազի կողքին պայքար կը տանին Պաղեստինցիներուն դէմ: Սոլհ խնդրոյ առարկայ ըրած է նաեւ բանակը եւ չեչտած թէ մահմետական սպաները պէտք է հաւատարմ դեր խաղան քրիստոնեայ սպանեթուն հետ, զինեալ ուժերու հրամանատարութեան մէջ եւ առաջարկած է որ մահմետական այն բնակիչներուն որոնք երկար տարիներ Լիբանան կը դտնուին քաղաքացիութիւն տրուի: Ծանօթ է որ Լիբանանի մէջ, Հանրապետութեան նախադահը միշտ քրիստոնեայ է (մարոնի) եւ վարչապետը՝ մահմետական: Վերջին դէպքերու ստեղծած ծանր կացութիւնը պատճառ եղած է որ Սոլհ պաշտպանը հանդիսանայ «ազդային» որակուած կարդ մը պահանջներու, զորս մահմետական խմբակցութիւն մը կը ներկայացնէ: Ամէն պարագայի մէջ, նախագահ Ֆրանճիէ դժուարութեան կը բախի նոր վարչապետ մը դտնելու, քանի սիւննի ոեւէ նոր նախարարապետ պարտաւոր է նկատի առնել Սոլհի դրած պահանջները ինչ կը վերաբերի բանակի բարեփոխման, հպատակութեան հարցին եւ ընկերային յարաղդմութեան: Իրաց այս կացութեան մէջ, դժուար կը նկատուի նաեւ ոեւէ նոր թեկնածուի (կը խօսուի՝ Քարամէի, Նաճայի, Եաֆիի, Թաքիէտտինի

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՏԱԲՈՒՆ ԿԱՂՆԻՆ

— o —

(Մ. ԱԲԵՂԵԱՆԻ 110ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ)

Ակադ. Մանուկ Աբեղեանի կեանքը հայ բանասիրութեան անձնուրաց նուիրումի օրինակ է: Աւելի քան կէս դար անձնուիրաբար ծառայելով հայագիտութեան՝ ան իրաւամբ դարձաւ հայ հին գրականու – թեան պատմութեան եւ Հայոց լեզուի դիտական քերականութեան մեծ երախ – տաւորը: Արդասաւոր գրիչով, իր շուրջ 200 աշխատութիւններով հայագէտը պատուաւոր գործ կատարեց հայագիտու – թեան ճիւղին մէջ:

Ծնած էր 1865ին, Հին Նախիջեւանի Աստապատ գիւղը, հողագործ Յաչատու – րի չարչին տակ: Նախնական կրթութիւնը ստանալով տեղւոյն կարմիր վանքի դըպ – րոցը՝ երջանիկ դիպուածով մը կ'ըն – դունուի Գէորգեան ճեմարան, զոր կ'ա – ւարտէ 1885ին: Այնուհետեւ Շուշիի եւ Թիֆլիսի տարբեր դպրոցներու մէջ կը դասաւանդէ հայերէն եւ հայ գրականու – թիւն: Մանկավարժութեան առընթեր կը զբաղի հայագիտական աշխատանքով: Ուսման տենչը գինքը կը տանի Եւրոպա: 1893–98ին կը յաճախէ Իէնայի, Լայփ – ցիկի, Պերլինի եւ Փարիզի համալսարան – ները: 1898ին, Իէնայի համալսարանը ա – ւարտելէ ետք, գերմաներէնով կը գրէ եւ կը պաշտպանէ «Հայ ժողովրդական հա – ւատքը» ատենախօսութիւնը՝ ստանալով վի – լիսոփայական տոքտորի աստիճան: Նոյն թուականին, լայն ուսումով ծանրաբեռն, կը վերադառնայ հայրենիք: Դասախօս կը դառնայ նախ Գէորգեան ճեմարանը, ա – պա 1914–1919ին՝ Թիֆլիսի Ներսիսեան եւ Ժողովրդական դպրոցները՝ աշխատելով իբ – րեւ լեզուի եւ գրականութեան ուսուցիչ: Իսկ երբ կը հիմնուի Երեւանի համալսա – րանը՝ Աբեղեան կը հրաւիրուի դասախօ – սական աշխատանքի, ապա կը դառնայ պատմագրութեան ճիւղի դեկա (*) (1923–1925): 1926ին կը դառնայ փրոֆեսէօր, իսկ երբ կը հիմնադրուի Հայաստանի Գի – տութիւններու Ակադեմիան՝ կը դառնայ անոր հիմնադիր անդամներէն մէկը:

Մ. Աբեղեան նուիրումով կը հետա – խուզէ հայ բանասիրութիւնը, նոյնիսկ իր ուժերը կը փորձէ «չափաբերական արուեստ»ին մէջ: 1886ին գրի կ'առնէ «Սասունցի Դաւիթ» ժողովրդավէպին մէկ տարբերակը, որ 1889ին լոյս կը տեսնէ «Դաւիթ եւ Մհեր» խորագիրով: Ցետագային եւս կը զբաղի մեր սքանչելի դիւցազնավէպին, ինչպէս նաեւ ժողովրդա – կան այլ սեռի ստեղծագործութիւններու դաղափարա – գեղարուեստական արժա – նիքները բացայայտելով՝ ստեղծելով բազ – մաթիւ գլուխ գործոցներ՝ «Հայ ժողո – վրդական առասպելները Մ. Խորենացու Հայոց պատմութեան մէջ» (1899), «Ժո – ղովրդական խաղեր» (1904), «Հայ ժո – ղովրդական վէպը» (1908), «Հին դուսա – նական ժողովրդական երգեր» (1932), «Սասնայ ծռեր» (երեք հատոր՝ լոյս տեսած 1936ին, 1944ին եւ 1957ին), «Գու – սանական ժողովրդական տաղեր, հայ – րէններ եւ անուանիներ» (1940) եւայլն:

Հայագէտը չանտեսեց ժողովրդական ստեղծագործութեան բնոյթ կրող որեւէ դհոար՝ խաղիկ, անուանի, առասպել, հոգեւոր երգ՝ շարական, դուսանական երգ...: Ցիշենք նաեւ, որ «Հայոց հին գրականութեան պատմութիւն» երկհա – տորեակին մէջ, որ հոյակապ աշխատա – սիրութիւն մըն է, մանրազնին հետա – զօտուած են հայ վիպական, քնարական եւ նախնական առասպելա – պատմական բանահիւսութեան բոլոր սեռերն ամբող – ջութեամբ (հմայքներ, առասպելներ, ժո – ղովրդական, դուսանական, եկեղեցական, մաքառումի երգեր...):

Կարելի է վստահ ըսել, թէ առաջին հատորով Աբեղեան համակողմանի ձեւով «հերկեց» հայ հին գրականութեան ան – դաստանը հնագոյն ժամանակներէ մին – չեւ Նարեկացի:

Բ. հատորը կը ներկայացնէ Ժ. գարէն մինչեւ ԺԹ. գարու 30ական թուական – ներու հայ գրականութիւնը: Այս աշխա – տութեան ակնառու արժանիքներէն մէկը թերեւս այն է, որ իւրաքանչիւր գրողի ստեղծագործական դիմանկարը պատկե – րացուած է ժամանակաշրջանի հանրային-քաղաքական յարաբերութիւններու հա – մապատասխերին մէջ՝ ընդգծելով տըւ – եալ գրական մշակին բերած նորութիւ – նը, ստեղծագործական առանձնայատկու – թիւնները:

Բնագրագէտը զբաղեցաւ նաեւ մեր պատմագիրներու գործերու քննական ու – սումնասիրութեամբ: Այս առումով կո – թողային երկեր են Կորիւնի «Վարք Մաշ – տոցի» դիրքը (1941), «Մ. Խորենացու Հայոց պատմութիւնը» (Սեթ Յարութիւ – եանի աշխատակցութեամբ): Ասոնց վը – րայ կ'աւելցնան նաեւ «Հայ միջնադարեան առակները եւ սոցիալական յարաբերու – թիւնները նրանց մէջ» (1935), «Ցովհան – նէս սարկաւագ վարդապետ» (1944) ու – սումնասիրութիւնները, բազմաթիւ գրա – խօսականներ, յօդուածներ:

Մ. Աբեղեան արդի հայերէնի տեսու – թեան հիմնադիրն է: Հայերէնը հետա – զօտեց վաղնջական շրջանի դրաբարէն մինչեւ իր օրերը: 1907ին լոյս տեսաւ ա – նոր «Գրաբարի համառօտ քերականու – թիւնը», իսկ 1915ին՝ «Գրաբարի դասա – գիրքը», ուր պարզ ու մեկին ներկայաց – ուած են մեր հին լեզուին քերականական իրողութիւնները՝ հաստատուած ընտիր բնագրային օրինակներով:

1908ին կը հրատարակէ «Աչխարհա – բարի հոլովները», 1909ին «Հայկական հոլովը մեր աշխարհաբարի մէջ» աշխա – տութիւնը, ուր ներկայացուած են աշ – խարհաբար հայերէնի հոլովները:

1912ին հրատարակուած «Աշխարհա – բարի շարահիւսութիւն» արժէքաւոր ու – սումնասիրութիւնը, իրաւամբ, կը դառ – նայ ժամանակակից շարահիւսագիտու – թեան ամրակուռ հիմնաքարը: Թէեւ այլ տարազով, սակայն շարահիւսական երե – ւոյթներու խոր եւ համակողմանի քննու – թեամբ հոն արտացոլուած է արդի շա – րահիւսութեան դէմքը՝ ենթակայ, բայ (արդի ըմբռնումով՝ պարզ առորոգեալ), առորոգեալ վերաղէր, հանգոյց, վերա – դիր (որոշիչ, բացայայտիչ) խնդիրներ, պարագաներ, հոլովներու պաշտօններ, պարզ ու բարդ խօսքեր (իմա՝ նախադա – սութիւնները) իրենց տարատեսակներով, երկրորդական նախադասութիւններու քը – նոյթը, պարբերոյթ, կէտադրութեան հի – մունքներ եւայլն: Այս աշխատութիւնը չատ բարձր գնահատեց Ա. Մեյէ:

1931ին լոյս կը տեսնէ դարակազմիկ «Հայոց լեզուի տեսութիւնը», որ ժամա – նակակից Հայոց լեզուի կատարեալ հան – րագիտարան է: Հոս ուսումնասիրուած են հնչիւնաբանութիւնը, բառագիտու – թիւնը, ձեւաբանութիւնը:

Հայագէտը հետաքրքրուեցաւ նաեւ մայրենի լեզուի տազաչափութեան հար – ցերով: Այս ասպարէզին մէջ արժէքաւոր աշխատութիւններ են «Հայոց լեզուի տա – ղաչափութիւնը» (1933), ինչպէս նաեւ Զարենցի, Ֆիրդուսիի եւ այլ մեծերու բա – նարուեստին նուիրուած արժէքաւոր հե – տազօտութիւնները:

Երկար տարիներ հետաքրքրուեցաւ հայ պղրոցի, մայրենի լեզուի ճակատագիրով: Հրատարակեց խնամքով կազմուած դա – սագիրքեր: 1906ին լոյս ընծայեց «Աչխար – հաբարի քերականութիւնը», 1907ին՝ «Տարրական քերականութիւնը», որ ու – նեցաւ բազմաթիւ վերհրատարակութիւն – ներ: Հայագէտը զբաղեցաւ նաեւ բառա – րանագրական աշխատանքներով («Ռուս – հայերէն ռազմական բառարան», «Լատին – ռուս–հայերէն բժշկական բառարան՝ Լ. Ցովհաննիսեանի եւ Ա. Տէր–Պօղոսեանի աշխատակցութեամբ, «Ռուս – հայերէն իրաւաբանական առձեռն բառարան»՝ Տ. Ցովհաննիսեանի, Ստ. Մալխասեանցի աշխատակցութեամբ): Ունի նաեւ ան – տիպ չատ գործեր:

Վ. ԱԻԱԳԵԱՆ

(*) Համալսարանի աւագ փրոֆեսէօր:

Կարդացէք
«ՅԱՌԱՋ»ը
Տարածեցէք

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

(Ուրբաթ, 1975 Մայիս 2 կալիէբա սրահ)

— o —

Հայ եւ օտար հանրային կարծիքը լու – սաբանելու ղծով կազմակերպուած այս երկրորդ հանդիպումը, անկասկած, եղաւ օգտակար: Ասուլիսը կը վարէր ընկ. Րո – պէր Այտապէրեան, որ ներկայացուց մասնակցողները.— Տիկ. Անահիտ Տէր – Մինասեան, Ժ.–Մ. Գառզուն, Պ. Հ. Նո – կէր, Տօքթ. Իվ Թերնոն եւ Հայ Դատի Յանձնախումբին կողմէ՝ ընկ. Հրայր Թո – րոսեան: Կալիէբա սրահը կը յորդէր հոծ երկսեռ ներկաներով:

Իր բացման խօսքին մէջ, ընկ. Ր. Այ – տապէրեան բացատրեց, հակիրճ կերպով, որ ամենուրեք տեղի ունեցան ցոյցեր, Հայաստանի եւ արտասահմանի մէջ: Ան – հրաժեշտ է, ըսաւ ընկերը, որ միասնա – մուտ ճիգով, յաղթենք լռութեան մեղ – ակցութեան, մարդիկ ճանչնան եւ ըն – դունին Ցեղասպանութիւնը եւ վերադար – ձընեն բռնազրաւուած հողերը:

Տօքթ. Իվ Թերնոն, ցեղասպանական հարցերու իր հմտութեամբ, լոյս սփռեց կարգ մը երեւոյթներու վրայ: 20րդ դա – րու երկու ցեղասպանութիւնները կապ – ուած են իրարու, երկուքն ալ գործա – դրուած՝ դիտական բնաջնջման եղանա – կով: Լռութեան անզուգ անարգարու – թիւնը հարկ է յաղթել: Ցայտնեց իր պատրաստակամութիւնը գործելու մինչեւ ճանաչումը եւ դատապարտումը Ցեղա – սպանութեան:

Պ. Նոկէրի կապերը հին են հայ ժո – ղովուրդին հետ: 1897ին, իր ընտանիքին անդամներէն՝ Էմոն Նոկէր գրած է ար – դէն հայկական հարցի մասին: Իր նա – խակումը որպէս նախագահ Մարգվային Իրաւունց Լիկային զինք կը դնէ բարոյա – կան պարտաւորութեան տակ, հետեւելու եւ դիրքորոշուելու ամէն անդամ որ ոտ – նակոխուին մարդկային իրաւունքները: Նոյն ժամանակ տեղի կ'ունենային 60ամ – եակի հանդիսութիւնները եւ Լիկան պար – տաւոր էր ներկայ ըլլալ: այս, ըսաւ Պ. Նոկէր, մինչազգային բարոյականի հարց է: Պ. Նոկէր, աւելցուց նաեւ որ Ցրանսան մինչ չէ ըրած իրմէ սպաս – ուածը եւ Լիկան այդ ուղղութեամբ պէտք է աշխատի:

Ժ.–Մ. Գառզուի համար, այս հարցերը ունին մարդկային մեծ խորութիւն: կայ անպատիժ ցեղասպանութիւն մը, մոռ – ցուած: Հարկ է ապացուցել որ մարդ – կային խիղճ եւ յարգանք բացատրու – թիւնները առասպել չեն: կարելի չէ թոյլ տալ որ այսքան կարեւոր խնդիր մը ձա – խակաւին կը տեսնէ ամբաստանեալը իր յուշման պահուն այս ահաւոր պատկերը: Իր աչքին առջեւ մայրը գետին ինկաւ, հաւանօրէն գնդակէ մը զարնուած: Մնա – յածները անհետացան ընդմիշտ, չնայե – լով որ ամբաստանեալը յետագային յա – ճախ փորձած էր ծանուցումներու մի – ջոցով անոնց հետքը գտնել:

Սակէ պատ ան ուրիշ բան չտեսաւ, ո – րովհետեւ ինքն ալ բութ գործիքի մը հարուած ստացաւ իր գլխուն ետեւի կող – մէ: Վէրքը այսօր իսկ տակաւին կը հա – տատուի բժիշկներուն կողմէ:

Այս սարսափելի հարուածը միակ բան – է որ ան դեռ կը յիշէ: Ապա ան անզգայ գետին գլորեցաւ, ու երբ, բաւական ա – տեն անցած, իրիկուան դէմ ուշքի եկաւ, չրջապատուած հազարաւոր դիակներով, գտաւ իր վրան երկու վէրք եւս — գնդակի վէրք մը թեւին եւ սուր զէնքի վէրք մը ծունկին վրայ: Այդ վէրքերուն հետքերն ալ տակաւին գոյութիւն ունին: կիսախա – ւարի մէջ ան կրցաւ իր ուր ըլլալը ճշդել, փորձեց անգամ իր հարազատներէն մէ – կուն կամ միւսին դիակը գտնել:

Զարդէ ողջ մնացած ուրիշ ոչ մէկը կար իր չուրջը· ու ան, ճիգ ընելով, ոտքի ելաւ ու փախուստի մէջ ուղեց փնտռել իր փրկութիւնը: Ան դիմեց դէպի լեռները, որոնք իրեն քաջ ծանօթ էին:

(66 – Շար·)

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՂԱՖՐԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ

Այսպէսով մենք կրնանք հաշուի առնել միայն այստեղ տրուած բանաւոր յու – յումները, ինչպէս որ Պ. նախագահը հոս պատեհ առիթով նկատեց:

Թէհլիրեան ծնած է Բագտիճ գիւղին մէջ եւ չորս տարեկան հասակին եղած է երդնկա: Այս քաղաքը խոշորագոյնն ե – րէն մէկը, կը գտնուի 150–200 քիլոմեթր կարինէն դէպի արեւմուտք, եփրատի եր – կու ճիւղերէն մէկուն վրայ, որ կը հասնի դրեթէ մինչեւ կարին: Հոս երկար ու մեծ ձոր մը կայ, որ ճամբան է դէպի հա – րաւ, մինչեւ եփրատի ուղղութեամբ, դէ – պի այն անապատը, ուր յետոյ աքսոր – ուեցան Հայերը:

Չորս տարեկան էր Թէհլիրեան, երբ երդնկա եկաւ: Հոն կ'ապրէին չուրջ 20·000 Հայեր, քիչ մը աւելի, 25·000 – 30·000, Թուրքեր: Իր ծնողքը կը պատ – կանէին մինչին դասակարգին: Իր հայրը մինչակ կարգի վաճառական մըն էր, որու գործերը ընդհանրապէս բաւական յաջող էին: Ծնողքը պարկեշտ ճամբաներով քիչ մը դրամ խնայած էին: Խաղաղ ու բաղ – մազաւակ ընտանիք մըն էր, որ պատե – րազմի հետեւանքով քիչ մը տուժած էր, բայց ամէն ինչ կարգ ու կանոնի մէջ էր, մինչեւ որ հասաւ 1915ի աղետալի Ցու – նիսը: Այդ մինչոցին Պոլիսէն եկաւ դուժ – կան լուրը, թէ Հայերը պիտի տեղահան – ուին. իսկ յետոյ եկաւ մունետիկը եւ աղղարարեց. «Դուք պէտք է որ քանի մը օրուան մէջ կապէք ձեր այն իրերը, զորս կրնաք հետերնիդ առնել, որովհե – տեւ պիտի տեղահանուիք»: Տեղահանու – թիւնը սկսաւ Ցունիս 10ին: Նախ կարգը եկաւ հարուստներուն եւ ունեւորներուն, որոնք ձի ու կառք ունէին. առաջին խումբն էր այս: Երկրորդ խումբին կը պատկանէր Թէհլիրեան իր ամբողջ ըն – տանիքով: Թէ որքան մեծ էր այդ խում – բը՝ Թէհլիրեան ի վիճակի չէ ըսելու: Այս երկու խումբերուն հետեւեցան ուրիշ չատերը: Դուրսը, քաղաքին դուռներուն առջեւ, անոնց միացան բազմաթիւ Հա – յեր՝ դիւղերէ ժողովուած: Թէհլիրեան չէր տեսներ կարաւանին ծայրերը. ան կը քալէր մէկտեղը, իր 15 տարեկան քրոջ քովը: կարծեմ իր միւս 16 տարեկան քոյրն ալ հոն էր, ինչպէս նաեւ իր 26 տարեկան քոյրը փոքրիկ զաւակին հետ: Հոն էին տակէ զատ իր երկու եղբայրները՝ 22 եւ 24 տարեկան, եւ վերջապէս իր հայրն ու մայրը՝ 55 եւ մօտ 50 տարեկան: Այսպէս կ'երթար ամբողջ ընտանիքը եղան սայ – լով մը իր ճամբան:

Անոնք տակաւին հեռու չէին գացած, երբ յարձակման ենթարկուեցան: Որո՞ւ կողմէն: Ժանտարմաներու կողմէն, — որոնց այն տաճկի նկարագիրը մեղի այս – տեղ պարզեց Նորին վսեմութիւնը զօրա – վար Լիման Ֆոն Զանդերս, — ինչպէս նաեւ ասկէ անկէ հաւաքուած խուժանի՝ Քիւրտերու, Թուրքերու եւ ուրիշներու կողմէն: Ասոնք սկսան անոյ որ նախ եւ առաջ պահանջեցին Հայերու զէնքերը. ա – ուին անոնցմէ մինչեւ իսկ հովանոցները, ապա սկսան դրամ, ոսկի, ուտելիք փըն – տռել, իսկ կիներէն առին ամէնէն թան – կագինը՝ իրենց անասնական կիրքերու յագուրդ տալու համար: Դեռատի աղջիկ – ները, ի թիւս որոնց ամբաստանեալին 15–16 տարեկան քոյրերը, քարշ տուին Թուփերու մէջ, եւ փոսի մը մէջէն ծնողք – ներու եւ եղբօր ականջին հասան այս երկու երախաներուն աղէկատուր ճիչերը, եւ ասկէ անոնք հասկցան իրենց հարա – զատներուն դլխուն եկածը: Աղջիկները այլեւս երեւան չեկան: Իր քոյրերէն մէ – կուն դիակը ամբաստանեալը կրցաւ տա – կաւին տեսնել, երբ արթնցաւ իր ուշա – թափութենէն:

Իսկ եղբա՞յրը: Քսաներկու տարեկան եղբօր գլուխը — եւ այս ամենասոսկալի ապատորութիւնն էր — չողչողուն կացի – նով մը ճեղքուած էր. եւ մինչեւ օրս տակաւին կը տեսնէ ամբաստանեալը իր եղբօր ուղեղը դուրս ցայտած:

Ամբողջ ընտանիքէն միայն Թէհլիրեան ողջ մնաց: Ան ինկաւ գետին, ուշաթափ եղաւ, եւ երբ ուշքի եկաւ, ինքզինքը գտաւ դիակներու կոյտին տակ: Ան ոտքի ելաւ, եւ ինքզինքը գտաւ մենակ: Ան սկսաւ վազել, ինկաւ, ելաւ, վազեց, ինկաւ, ելաւ, վազեց, ինկաւ, ելաւ, վազեց

նալամ չզանչ եւ չյանդի համապատասխան պատժամիջոցներու։

Տիկին Անահիտ Տէր-Մինասեանի վերլուծումները, պատմական, մարդկային եւ ազգային տեսանկիւնէներէ, եղան ամբողջական։ Սփիւռքի ժողովուրդը կը պայքարի էապէս քաղաքական հարցի մը համար։ Այս ժողովուրդը լինք պիտի լուծէ իր հարցը եթէ չենք ուզեր վերջնական կորուիլ։

Տօքթ. Իվ Թերնոն, յատակօրէն նկատեց Ցեղասպանութեան ծրագրումը եւ հանգրուանները։ Ցիշեց նաեւ, որ կարգ մը չրջաններու մէջ, ժողովուրդը կռահեց դաւը եւ դիմադրեց, ինչպէս Զէյթունի եւ Վանի մէջ։ Դեկտեմբեր 1916ին Թրքահայաստանը գաղթած էր ապրելէ։ Թ.-Մ. Գառզուի համար, կասկածէ դուրս է որ Ցեղասպանութիւնը գործուած է։ Եթէ այդ կասկածը գոյութիւն ունենայ, կը նշանակէ որ Թուրք կառավարութիւնը յաղողած է պարտադրել պատմական դէպքերու իր մեկնաբանութիւնը։ Եթէ հարցով զրաղող անձեր անբաւականի մօտեցում չունին, առարկայական մօտեցում ունին, նուազագոյն կասկածն անգամ չի կրնար ըլլալ։ Կան զանազան երկիրներու մօտ գտնուղ վաւերաթուղթեր, կան՝ հեղինակութիւն ունեցող անձերու վկայութիւններ։ Պէտք չէ թոյլ տալ որ Թուրք կառավարութիւնը իր ուզած եղանակով ներկայացնէ հարցերը։

Տ. Հ. Նոկէրի համար նացիներու կողմէ գործուած ցեղասպանութիւնը բնական հետեւանքը եղաւ Հայերու վրայ զոր ծադրուած ցեղասպանութեան։ Թրքական ընկերային ձեւերը որդեգրուեցան նացիներու կողմէ։ Հայկական ցեղասպանութիւնը կատարեց ընդհանուր փորձի դեր։ Գերմանացիները գործակցեցան Հիթլէրի. ընկերային փոքրամասնութիւն մը միայն դէմ եղաւ։ Հաւաքաբար պատասխանատու են գերմանները։ Գերմանիա ընդունեցաւ հաւաքաբար գործուած սխալները։ Վիլի Պրանտ եւ Վալթէր Շել խոնարհեցան պատերազմի ոճիրներու զոհերու յիշատակին առջեւ։ Թուրքերը Գերմաններուն պէս չեն։ Պէտք է յստակ տեսնել. ոչ մէկ թուրք կառավարութիւն յայտարարեց յարգ որ ինք համաձայն չէ Ցեղասպանութիւնը գործադրող կառավարութեան հետ։ Ամէն ոք կրնայ միջամտել իր կառավարութեան մօտ, դատապարտել տալու համար հայկական Ցեղասպանութիւնը։ Ցիշել է որ Պետութիւնը եւ արդարութեան հետամուտ մարդիկ նոյն մտահոգութիւնները չունին։ Հարկ է առաջնորդուիլ բարոյական բարձր հասկացողութեամբ, եւ ոչ թէ միայն վաճառականական մտահոգութիւններով, զէնքի վաճառքով։ Պետութիւններու դիրքորոշումները պէտք է նորընչուին բարոյական եւ արդարութեան ձգտումի հրամայականներէ։

Տիկին Անահիտ Տէր-Մինասեան կատարեց շատ կարեւոր վերլուծումը մեր ժողովուրդին վիճակուած կացութեան։ Կարելի չէ անջատել Ցեղասպանութիւնը եւ հողային պահանջները։ Ցեղասպանութեան ճանաչումը եւ ոճիրագործը կ'առնչուին անդրդուելի անհրաժեշտութեան։ Մեզի համար կենսական է վերապրելու հարցը։ Մեր հարցը էապէս քաղաքական է։ Հայ մարդիկ, երիտասարդներ, կ'որոնեն իրենց ինքնութիւնը։ Հայ մարդիկ անջատուած են անցեալէ մը, կ'ուզեն լաւագոյն ձեւով պատշաճիլ իրենց միջավայրին, ենթակայ են ընկերային բազմատեսակ ազդեցութիւններու։ Ընկերային մեր միջավայրին մեր պատշաճեցումը, նաեւ ձուլուելու վտանգը, մեր կապերը անցեալին հետ, կը ստեղծեն խրթին կացութիւն։ Զուլումը, որուն ենթակայ ենք, էքզոսիտ է, այս անգամ ոչ թէ մարդոց բնաջնջում, այլ՝ մշակոյթի։ Հաստատուն է, այսօր, որ կայ զարթօնք մը. հասնող սերունդները կը փնտռեն իրենց ինքնութիւնը, մտիկ կ'ընեն։ Մեր նախորդները հանդիպած էին չրջապատի օտարատեացութեան։ Նորերը կ'ուզեն ապրիլ հայկական կեանք, պայքարիլ։ Քաղաքական նպատակը հողերու վերադարձն է, միասին ապրիլ, կազմել Պետութիւն, նոյնիսկ համադաշնակցութեան մը ծիրին մէջ։ Հայերու կացութիւնը, սակայն, դժուար է, անելի մատնուած։ Կը տիրէ քաղաքական անդամալոյծ վիճակ։

Տիկին Տէր-Մինասեան վերլուծեց Ամերիկայի Մ. Նահանգներու, Խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի կառավարութեան քաղաքական դիրքերը եւ կարելիութիւնները։ Դժուար է կացութիւնը. սակայն Հայաստանի կառավարական դիրքէն զատ, կայ նաեւ ժողովուրդին պահանջը, որ կ'ուղղուի դէպի հողերու վերստացումը։ Մենք ունինք նաեւ ներքին բաժանումները, որոնք կը տկարացնեն մեզ։ Հայաստանը հասարակաց իրաւունքն է Հայերուն։ Հարկ է ընդգծել նաեւ, որ Հայաստանի խորհ. կառավարութիւնը չի կրնար լուծել մեր հարցը, որ Սփիւռքի Հայերու վերապրելու հարցն է։ Սփիւռքը պէտք է կազմակերպուի, մասնագիտացման հմտութեան մթնոլորտ։

Ընկ. Հրայր Թորոսեան, ընդհանուր գծերու մէջ, տուաւ Հայ Դատի հետապնդած քաղաքական նպատակները։ Հարկ է որ միջազգային տեսանները ճանչնան Ցեղասպանութիւնը, Հայ ժողովուրդին վերադարձուին բռնագրաւուած հողերը եւ ստեղծուի Պետութիւն, ուր տիրէ արդարութիւն։ Անկախ այս Պետութիւնը բնականօրէն կը յարի ՄԱԿին։ Այս Պետութիւնը կ'ունենայ իր բանակը եւ իր տնտեսական ազատութիւնը։ Այս Պետութիւնը կ'ըլլայ միացեալ, Թուրքիոյ կողմէ բռնագրաւուած հողերով։ Անկախութիւն, ազատութիւն եւ միացում անոնք չատերի զազափարներ են։ Հայերը այս ուղղութեամբ պէտք է պատրաստուին։

Հարցումներու եւ այլ միջամտութիւններու պատասխանելով, Տօքթ. Թերնոն յայտնեց որ հայկական հարցը կ'ուզեն մոռնալ, կամ մոռցնել տալ։ Երբ կը խօսուի քաղաքականութեան մասին, նկատի պէտք է առնել ուժերու ներկայութիւնը եւ յարաբերութիւնները։ Աւելցուց նաեւ որ Թրքական բանաձեւումով յայտնուած ճշմարտութիւնը անկեղծ չէ։ Հարկ է հաստատել ճշմարտութիւնը։ Կազմել Թղթածրար եւ հաւաքուիլ Ցեղասպանութեան ճանաչման աշխատանքին շուրջ։ Անհրաժեշտ է որ ոճրագործը ընդունի ոճիրը։ Այս պարագային, ոճրագործը կառավարութիւն մըն է։

Ներկաները դիտել տուին որ հողերա – նական միջոցները չեն բաւեր. կարեւոր է նաեւ խօսիլ իսկական միջոցին մասին։ Ընկ. Հրայր Թորոսեան, ըմբռնելով հարցումը, ըսաւ որ կ'ակնկալուի որ գործածենք Պայքար կամ Կռիւ բառերը։ Ընկերը աւելցուց նաեւ, որ Հայ Դատի Յանձնախումբը, այսօրուան հանդրուանին, էապէս քարոզչական գործով կը զբաղի։ Միւս հարցերը կը պատկանին քաղաքական կազմակերպութիւններուն։

Պիտի չխօսինք այն բազմաթիւ միջադրութիւններուն մասին, որոնք եղան ներկաներուն կողմէ։ Սակայն կ'ուզենք ընդգծել, որ այս կարգի հանդիպումներու պարագային, երբ ներկաներուն առիթ կը տրուի արտայայտելու, դիտակցութիւնը կարեւոր է։ Ներկաներէն չատեր չփոթեցին հարցումը կամ կարծիք յայտնելու իրաւունքը ճառախօսութեան հետ։ Զգուշանալու է նաեւ անտեղի եւ աւելորդ, նիւթին հետ կապ չունեցող հմտութիւններ (էրիւտիսիոն) ծախելէ։ Կայ նաեւ աւելի կարեւորը, ձեռնարկի մը ընթացքին, որմէ ընդհանրապէս կը բացակայի բանաւէճը, ուր կը դրուին ընդհանրապէս ամբողջ ժողովուրդը հետապնդող հարցեր, մարդիկ պէտք է զգուշանան նեղ իմաստով հատուածական քարոզչութիւն ընելէ, հակադրուելով հայ կամ օտար մարդոց կարծիքներուն։

Հայ Դատի այս ձեռնարկը, 60ամեակի ծիրին մէջ, կը սիրենք հաւատալ որ նպաստեց մեր երիտասարդութիւնը առաւելաբար հետաքրքրելու գործին։ Բաղձալի պիտի ըլլայ, որ նման ձեռնարկներ կրկնուին, սրահները գոնէ կիսով, ըն – դունին ոչ հայ ունկնդիրներ։ Այս ուղղութեամբ իւրաքանչիւր հայ մարդ ինքզինք պատասխանատու պէտք է համարի։

Քարոզչական աշխատանքի տեսակէտէ, Հայ Դատի Յանձնախումբի առաջադրած Յունիս 6ի մեծ միթինկը, կ'ակնկալենք որ ըլլայ կարեւոր նպաստ՝ մեր Դատի ուղղութեամբ տարուած աշխատանքներուն։

Անհրաւուած հայ զանգուածները հասած են դիտակցութեան։ Արդէն առաջին եւ դժուար քայլը առնուած է։ Կանգ պէտք չէ առնել։

Վ.Ա.ԶԳԻՆ

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԸ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

— o —

Փարիզի Սիլիան – Կոմիտաս երգչախումբը չորս օրուան ճամբորդութիւն մը կատարեց Զուիցերիոյ դլխաւոր քաղաքները՝ Պերն, Ժընեւ եւ Պալ, երեք համերգներ տալով հայ թէ տեղացի դեղարուեստասէր հասարակութեան։

Այս համերգները, որոնց նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր Զուիցերիոյ զղջութէն կազմուած յանձնախումբ մը կը տրուէին Ապրիլեան վթարտնամեակի չրջագծին մէջ, ողբի ու լացի տարիներէ ետք տարբեր բնոյթ մը տալու համար յիշատակի մեր ոգեկոչումներուն։ «Երգի վերածենք վէրքը» ինչպէս կ'ըսէր ու կը դրէր «Յառաջ»ի խմբագրապետը։

Բծախնդիր ղեկավարութեամբ կարպիս Ափրիկեանի, Սիլիան – Կոմիտաս երգչախումբը լաւագոյնս ղլուխ հանեց իր կրկնակ առաքելութիւնը՝ ոգեկոչում եւ հայ մշակոյթի տարածում, Ուրբաթ Մայիս 2ին Պերնի Հայկական եկեղեցին, Շաբաթ Մայիս 3 Ժընեւի Ս. Պետրոս մայր տաճարին եւ Կիրակի, Պալի Մարթուիս եկեղեցւոյ մէջ։

Իւրաքանչիւր համերգի առաջին մասը կազմուած էր անմահ Կոմիտասի պատրաստին եղանակներէն, երգչոնի ընկերակցութեամբ։ Մանաւանդ «Հայր Մեր»ը, «Սուրբ, Սուրբ»ը եւ «Տէր Ողորմեա՛»ն չատ խոր տպաւորութիւն ըրին ներկայ հայ թէ օտար հասարակութեան վրայ, որ ծայրէ ծայր լեցուցած էր եկեղեցիները։

Երկրորդ մասով Սիլիան – Կոմիտաս երգչախումբը կը ներկայացնէր Կոմիտասի երաժշտութեան մէկ տարբեր երեսը՝ սիրոյ, պարի եւ ուրախ օրերու երգեր (Կալի երգ, Իմ Ջինարի եարը, Լուսնակն անոյշ եւայլն)։

Տեղական մամուլը արդէն գնահատանքի տողերով արտայայտուեցաւ ինչպէս օրինակ՝ Լա Սիւիս *օրաթերթը*, որ կը դրէր Մայիս 4ի իր թիւին մէջ. «Անմահ Հայաստան Սէն-Փիէրի մէջ» *խորագրին տակ*։—

«Ի՞նչ գիտէիմ հայկ. երաժշտութենէն, երաժշտութիւն մը որ այնքան լաւ թարգմանը կը հանդիսանայ հոգիին ժողովուրդի մը որ վերապրած է ամէնէն սարսափելի ճնշումներէն։ Ատիկա մեզի յայտնուեցաւ ծայրէ ծայր լեցուն Սէն-Փիէր մայր տաճարին մէջ։

«Նման պարբոհի գործին, Կոմիտասի գործը անարդար մոռացումէ մը փրկած է փոլիւոր մը որու հարստութիւնը եւ խորութիւնը ոչինչ ունին նախանձելիք ուրիշէ մը։ Աւելին, Պախի երաժշտութեան նման, սաղմոսերգութիւն եւ հողի երգեր նոյն ներշնչումէն սնած են եւ երբեմ բանգէտ ընթերցումի մը տպաւորութիւնը չեն տար, կտրուած իր աւանդական, միսթիք կամ աշխարհիկ արմատականէ։ Ամփիոպապէս համայիին ներքեւ էիմ ձայնական զմայլանքին երգիչներուն Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբին, զոր յետին ներքութեան ներքերգներու արուեստով մը կը ղեկավարէ Կարպիս Ափրիկեան։

«Բացառիկ համերգ, որ կը ծառայէ թէ՛ կրօնական եւ թէ գեղչկական փոլիւորի երաժշտութեանց, շնորհիւ երգիչներուն բացագործութեանց, իրենց հնչիւններու ձայներուն, միշտ վեր ամէն գովասանքէ եւ որոնք կը խուսափին որեւէ զիջում ընելէ դիւրութեան, պերճախօս ճաշակին։ Կարելի չէր լաւագոյն ներգործութիւն մը մաղթել այս հայեցական երաժշտութեանց, որոնց գեղեցկութիւնը գրեթէ անիրական է (Ա. Հ.)»։

Աւելորդ իսկ է բան մը աւելցնել այս տողերուն վրայ, որոնք ազգային թէ երաժշտական գետնի վրայ միայն հպարտութիւն կրնան պատճառել։ Ցիշենք սակայն երգչախումբին մեներգողները՝ Մը-կրտիչ Պօղոսեան, Ռուբէ Մարթայեան, Ժիլպէր Ձիլոյեան, որոնք արժանացան չնորհաւորական ծափահարութեանց։ Արդարեւ հակառակ վայրին եւ օրուան հանդամանքին, ժողովուրդը երկու ժամուան համերգը լսելէ ետք խոր լռութեան մէջ,

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ Ապրիլ 28ին մեռած է վեթերան ընկեր եւ յեղափոխական գործիչ Եղիշէ Իշխանեան։ Ծնած էր Շուշի 1888ին։ Թեհրանի «Ալիք»ի հիմնադիրներէն էր։

ՖՐԵԶՆՈՑԻ մէջ մեռած է ընկ. Հայկ Մալոյեան, որ երկար տարիներ աչքառու գործունէութիւն մը ունեցած է մասնաւորաբար Տարօն-Տուրուբերանի Հայրէ – նակցական Միութեան մէջ։

ՄՈՆԹՐԻԱԼԻ Պոլսահայ Մէկ Մշակ. Միութեան նախաձեռնութեամբ Մայիս 4ին տեղի ունեցած է բանաստեղծ Զահրատի յիսնամեայ գրական գործունէութեան յոբելենական հանդիսութիւնը, «Մարկրեթ Պուրժուա» չքեղ սրահին մէջ։ Ցոբելեարը ներկայ գտնուած ու խօսք առած է։ Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Տօքթ. Գէորգ Պաղճեան։

յանկարծ իր խանդավառութիւնը յայտնեց յոտնկայս երկարատեւ ծափահարութիւններով սակայելով կրկնել յայտագրին վերջին կտորը, «Նանօր»ի ուխտադնացութիւնը եւ «Ջանկլի»ի ազօթքը։

×

Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբի համերգներուն այս պարզ տեղեկատուութիւնը անկատար պիտի ըլլար սակայն կազմակերպիչ յանձնախումբի նկատմամբ, եթէ չչեշտէինք այն լուրջ եւ հանրօգուտ գործունէութիւնը զոր տարած էր 60ամեակի առընչութեամբ։

Ցիշենք մասնաւորաբար 16րդ դարու խաչքարի մը կառուցումը Ս. Ցակոբ եկեղեցիին բակը Ֆրանսերէնէն հետեւեալ արձանագրութեամբ.—

« Passant, homme parmi les hommes,
« Souviens-toi,
qu'un million et demi d'Arméniens, tes frères, furent massacrés pour que ce peuple de foi chrétienne disparaisse de son pays.
« Souviens-toi,
« Afin qu'un tel génocide, plus jamais, ne soit perpétré contre d'autres enfants de Dieu ;
« C'était le 24 Avril 1915, dans l'empire ottoman »

Ցիշդ Ապրիլ 24ին տեղի ունեցաւ այս յուշարձանի բացման պաշտօնական արարողութիւնը, ինչպէս արդէն գրուեցաւ այս էջերուն մէջ։

Վերջացնելէ առաջ, ըսենք նաեւ թէ բուն 60ամեակի ոգեկոչման զանազան աշխատանքներու կողքին ծանր աշխատանք մը եւս տարած է Զուիցերահայ Ցանձնախումբը, սառնձնելով երգչախումբին 80 հոգիներու տեղափոխութիւններու եւ ընդունելութեան դժուարին կարգադրութիւնները։

Կազմակերպութիւնը կատարեալ էր։ Բացառիկ հիւրասիրութիւն մը վայելէ – ցինք՝ համաչխարհային արուեստագէտ խումբի մը նման։

Ներկայ տողերով կը յայտնենք մեր խորին չնորհակալութիւնները մեղի եղած պատիւներուն համար, որոնցմէ բոլոր անդամներս մեծապէս ազդուեցանք՝ ըլլայ Պերնի չրջակայքը Թուն լիճի ափին, ճիւնապատած լեռներով չրջապատուած, ըլլայ Ժընեւի Վինսոր եւ Քոնթինանթալ հայ անօրէնութեամբ պանդոկներու մէջ, իսկ համերգներէ յետոյ տեղի ունեցած հաւաքոյթներու ընթացքին, Ժընեւի եւ Պալի ճաշարանները, ուր մեներգներով, խմբերգներով եւ պարերով փարիզի եւ Զուիցերիոյ Հայերս՝ մէկ սիրտ, մէկ բերան, չերմ ու եռանդուն, տաք մթնոլորտի մէջ հայ չունչով ապրեցանք։

Կը չնորհաւորենք Զուիցերիոյ հայ դաղութը, թիւով չատ քիչ բայց որակով եւ ազգային զգացումով այնքան օրինակելի։ Իր չնորհիւ ապրեցանք անմոռանալի օրեր։

Ա.ՑՏՍ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ոմն 100 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին առ ի գնահատութիւն թերթին՝ Սփիւռքէն Հայաստան 60ամեակին տուած լայն տեղեկութեանց:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ չրջաբակին մէջ կառուցուած Ցուշ – աղբիւրի համար եղած նուէրները.—

Բ. ՅԱՆԿ

Նախկին գումար 5350

Տէր եւ Տիկին Նիկողոս Նիկողոսեան 1000, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Խաչամեան 500, Տիկին Սարգիս Տէօքմէճեան 400, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Սանոյեան, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Զօրայեան, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Ժամկոչեան (Օպընա) 300ական, Տէր եւ Տիկին Ցարութիւն Սինանեան 250, Տիկին Գոհար Սանոյեան 200, Տէր եւ Տիկին Ալիքէտա Մուրատեան (Պերլին) 168, Տիկին Գասիմեան (Փէժո-Ռուսիյոն), Տէր եւ Տիկին Գեղամ Զօրայեան 150ական, Տէր եւ Տիկին Աչոտ Սիւրմէեան (Օպընա), Տէր եւ Տիկին Օննիկ Տէր-Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Սուքիասեան, Տէր եւ Տիկին Նահապետեան, Տիկին Մարի Մարտիկեան, Ոմն, Ոմն, Տէր եւ Տիկին Մանճիլիքեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Միսաքեան (Իսխ), Տիկին Աւագեան (Լիլինէ), Պր. Սարգիս Սանճեան (Փէժո), Տիկին Կարապետեան (Փէժո), Փիլաւեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ճէնազեան, 100ական Ֆրանք, Տիկին Մարի Ակոնեան 80, Պր. Նազարէթ Աւետեան եւ Տիկին Ալիս Աւագեան 60ական: Տէր եւ Տիկին Վէնոան Սագայեան, Տիկին Տումար, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ֆէսճեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Փօլիւս (Անթիպ), Պուճուլեան Հասունասութիւն, Տիկին Արմաւենի Հապէշեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Խաչերեան, Տիկին Լիւսի Տիւփիւի (Նիկողոսեան), Տէր եւ Տիկին Հալաճեան (Կոնէխնվիլ), Տէր եւ Տիկին Նշան Քիւրիշեան (Սեւրան), Տէր եւ Տիկին Աւետիս Քէպապճեան (Սեւրան), Տէր եւ Տիկին Պայրամեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբեան, Պր. Ֆրեսերիք Նշանեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ինճէեան (Կոնէխնվիլ), Տիկին Անդրէասեան, Տիկին Աղաւնի Դանիէլեան 50ական Պր. Յովհաննէս Թոսթալեան, Տէր եւ Տիկին Ակնէս Նիկողոսեան 30ական, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Աւագեան, Պր. Մինճճեան 20ական, Պր. Վահան Երանոսեան 10, Ոմն, երկրորդ ոմն 5ական:

Ընդհ. գումար 11·938

ՄԱՐՍԷԼ.— Պ. Ռուբէն Պահատուր-եան, Պ. Խորէն Պահատուրեան, այրի Տիկին Մայրանոյշ Գարակիւլեան, Ար-պոյեան ընտանիք եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Զաքամեան ընտանիքը խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, հարսին, հօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՍԱԹԵՆԻԿ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 14ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ, Մայիս 17, ժամը 8·30ին Մարսէյլի Ս. Սահակ-Մեսրոպ (Փրատօ) մայր եկեղեցւոյ մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարսէյլէն Տէր եւ Տիկին Հայկ Ֆրէնկեան 30 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի Արամ Շտոյեանի յիշատակին եւ 20 Ֆր. Սահակ Ունճեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթ Մայիս 24, Սիկալ սրահին մէջ:

×

ՎԻՆԻ ՄԷՋ

Յունիս 7ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ Միութեանս բոլոր անդամները, Ուրբաթ Մայիս 23, ժամը 20·30ին, Հայկ. Աւանդութեանց Հիմնարկին մէջ՝ 150, Ռիւ Էքիէճ Տոլէ: Օրակարգ.— Վարչութեան ընդհ. դոր-ծունէութեան տեղեկագիրը եւ ընտրու-թիւն: Ներկաներուն թիւը մեծամասնու-թիւն կը համարուի:

Restaurant PALMA

PLEIN CŒUR DE PARIS

210, Rue du Fbg. St. Antoine, Paris 12e

Tél. : 344-10-40

Grandes salles pour noces et banquets — Réunions tous genres —— qualité et prix sans concurrence. Remise exceptionnelle pour « jeunes mariés »

ՃԱՇԱՐԱՆ ՓԱԼՄԱ

ԵՒ ՀԱՒԱՔԱՎԱՃԱՐ

Խրախճանքներու եւ հարսանիքներու համար սրահներ, ճշգրտուած կամ հաւաճոյքներ: — Ընդարձակ եւ լաւ կահաւորուած երեք սրահ — Դիւրամեռչելի գիներ:

Մասնաւոր գեղչ երիտասարդ նորապսակ ամոլներու

Մանրամասնութեանց համար դիմել վերոյիշեալ հասցէին:

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

Les Exilés de la paix

208 pages 28 F.

Editions ENTENTE

Դիմել՝ ԲԱԼՈՒԵԱՆ, 9, Ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ, կամ Հ. ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ 51, Ռիւ Մէօնսիէօ լը Փրէնս, Փարիզ 6րդ գրատուները

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇԸ

Տեղի կ'ունենայ Մայիս 25, Կիրակի ժամը 13ին

Maison des Centraux

8, Rue Jean-Goujon — Paris 8e

Սոյն առիթով, 1974 տարուոյ «Հարենց» գրական մրցանակը կը յանձնուի Գրագէտ ՅԱԿՈԲ-ԳՐԻԳՈՐԻ իր «Մանօթ եւ Անծանօթ Հայերը Աչխարհի մէջ» անուն աչխատասիրութեան համար: Մրցանակաւորը կը ներկայացնէ Վ. ԵՂԻՇԷԱՃ

Ներկայ կ'ըլլայ ՈՒԻԼԵԼՄ ՍԱՐՈՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

Ճաշագին 60 ֆր.

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Հ. Յ. Դ.

Վիէն.— Հ. Հ. Դ. Անի կմիտէին ընկերական բացառիկ ընդհ. ժողովը, Ուրբաթ իրիկուն 23 Մայիս ժամը 8·30 Գ. Ի-փէկեան Ակմբը:

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

Grossiste à Lyon

RECHERCHE

Fournisseurs de Prêt à Porter féminin.

Tél. : (77) 22-29-67

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՆԱՀԱՆԳԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԽՆԶՈՅԿ - ՃԱՇԸ

Կիրակի Մայիս 25, ժամը ճիշդ 15ին, Հայ Մշակոյթի Տան «Ս. Թէհլիրեան» սրահին մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քառէ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Հայրենակցական ջերմ մթնոլորտ

Խնամուած ընտիր ճաշեր

ՃԱՇԱԳԻՆ 40 ՖՐ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Աղգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.—

Ամենայն Հայոց Վազգէն Հայրապետի կողմէ Պր. Ցովհ. Հաբէլեանի եկեղեցւոյ մատուցած բարեւոք ծառայութեան համար ուղարկած կոնդակի յանձնումի առթիւ կապոյտ Խաչ կը նուիրէ 200 Ֆր. դպրոցին: Պր. Յակոբ Բէլթէքեան իր կնոջ ծննդեան մահուան Բ. տարելիցի հոգեհանգստեան առթիւ 100: Աւետիս Տիւմթճեանի մահուան 40ի հոգեհանգստեան առթիւ 100: Պր. Աւետիս Դաւիթեան 300, Տիկին Վերժին Տիւմթճեան 200 եւ դպրոցին 50, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Տիւմթճեան դպրոցին 100, Տիկին Լուսաբեր Մանուկեան դպրոցին 50 եւ Աղքատախնամին 50: Ալեքսան Կոստանեանի մահուան 40ի հոգեհանգստեան առթիւ Լեւոն Տօնիկեան 100: Պր. Ալպեռ Աչճեան (Փարիզ) Անոյշ Աչճեանի եւ Անդոնի Քէչեճեանի մկրտութեանց առթիւ 200: Օննիկ Ալվազեանի մահուան 40ի հոգեհանգստեան առթիւ Տիկին Լուսաբեր Թօփալեան 20 եւ իր ամուսնոյն Ցովհաննէսի յիշատակին 30: Յակոբ Ցովնանեանի (Կրընոպլ) մահուան Ա. տարելիցի հոգեհանգստեան առթիւ Տիկին Սիրարփի Գ. Թովմասեան 100, Տիկին Աչխէն Ցովնանեան 100, Տէր եւ Տիկին Տեստանեան 50, Տիկին Ալիս Մանուկեան 50: Աբգէեան ընտանիք իրենց ամուսնոյն եւ հօր Մարտիրոս Աբգէեանի մահուան առթիւ 1000 եւ Աղքատախնամին 500, փոխան ծաղկեպսակի Տէր եւ Տիկին Ճիլպրայէլ Պահատուրեան դպրոցին 100, Տէր եւ Տիկին Պաղտասարեան 50, Պր. Ժան Մօղեան 20:

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑԻ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

կազմակերպուած Ալֆորվիլի կապոյտ Խաչի կողմէ Մէզոն – Ալֆորի քաղաքապետարանի Սալ ոէ Ֆէթին մէջ, Մայիս 25, Կիրակի ժամը ճիշդ 15ին

կը ներկայացուի

ՀՆԱՐՔԸ

Կատակերգութիւն 3 արար

Դերակատարները.— Զարուհի Անտոնեան, Միհրան Անտոնեան, փիէռ Թէրգեան, Լիւսի Թօփալեան, Նուրհան Մարգարեան, Անիթա Պէրպէրեան, Կարօ Թօսունեան, Ցովհ. Գառնիկեան

Բեմադրութիւն Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Տոմսերու համար դիմել.— Միչէլ Հաստատութիւն (Ֆիլիփս) 253 Ռիւ Վայան-Քութիւրիէ, Ալֆորվիլ եւ Ալֆորվիլի կապոյտ Խաչի վարչութեան անդամներուն:

Տոմսերու գին 30 եւ 20 ֆր.

Ուշադրութիւն, վարագոյրը կը բացուի ճիշդ ժամուն: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

ARMÉNIE 1975 ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Départs chaque mois :

du 14 au 28 juin

du 12 au 26 Juillet
du 19 Juillet au 2 Août
du 2 au 16 Août

du 7 au 20 Septembre
du 4 au 18 Octobre
du 25 Octobre au 8 Novembre

à partir 2580 F

Pour les jeunes de 16 à 35 ans deux voyages :
— du 2 au 16 Août
— du 6 au 20 Septembre

Demandez nos brochures détaillées

Logement première classe, hôtel ANI ou ARMENIA à Erévan en pension complète et excursions quotidiennes.

Renseignements et Inscriptions

A PARIS Sonia Coumryantz

mondotours

2, Rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 266-50-12 073-32-64

A LYON Varoujan Sarkissian

sevan voyages

50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

Licence Voyages : A. 721.

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ
18
DIMANCHE
18 MAI
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·300

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.300

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԽՄԲ·— «Սովետական Հայաստան» օրաթերթէն եմ՛, ստորեւ «Սովետական Դպրոց» (Ապրիլ 24) շաբաթաթերթի յօդուածներէն հատուածներ·—

Բ.

«Վաթսուն տարի է անցել այն ողբերգական օրերից, երբ օսմանեան կայսրութեան երիտթուրքական ռեակցիոն կառավարողներն իրենց դաշնակից գերմանական իմպերիալիստների ակտիվ աջակցութեամբ Արեւմտահայաստանում, ինչպէս նաեւ Թուրքիայի բոլոր քաղաքներում ու գիւղերում կազմակերպեցին հայ բնակչութեան մասսայական ոչնչացում:

«Հայ ժողովրդի նկատմամբ թուրքական կառավարութեան բարբարոսական դործողութիւններն իսկական ցեղասպանութիւն էին, գենոսիդ, իսկ դա, այսինքն ռասայական, ազգային եւ կրօնական չարժառիթներով բնակչութեան խմբերի բնաջնջումը մարդկութեան դէմ ուղղուած ամենածանր ոճրագործութիւններից մէկն է: Այս տեսակէտից երիտթուրքական կառավարողները գերմանական ֆաշիստներին՝ հիտլերականների նախորդներն էին:

«Առաջին համաշխարհային պատերազմի ընթացքում ցեղասպանութեան հետեւանքով ոչնչացուեցին մէկուկէս միլիոն Հայեր, այդ թւում՝ կանայք ու երեխաներ, հարիւր հազարաւորներն ստիպուած եղան ապաստան որոնել արտասահմանում, պատսպարուելով տարբեր երկրներում: Ի պատասխան թուրքական դահիճների չարագործութիւնների՝ Հայերը շատ տեղերում զինմատու դադաիօրէն դերազանցող ուժերին, կազմակերպում ինքնապաշտպանութիւն, զէնքը ձեռքներին պաշտպանում իրենց կեանքը, պատիւն ու ազգային արժանապատուութիւնը:

«Հայ ժողովրդի նկատմամբ թուրքական կառավարողների բարբարոսական, չովինիստական քաղաքականութիւնը զայրոյթով դատապարտում էր աշխարհի շատ երկրների եւ առաջին հերթին Ռուսաստանի առաջադէմ հասարակութեան կողմից: Օսմանեան կայսրութեան ռեակցիոն կառավարող շրջանների այդպիսի քաղաքականութեան դէմ, ի պաշտպան նուիրեալ Հայ ժողովրդի, դեռ առաջին համաշխարհային պատերազմն սկսուե լուց առաջ հանդէս եկաւ Վլադիմիր Լենինեան «Պրաւդա»ն: Բոլշեւիկեան կուսակցութեան ականաւոր գործիչները, յեղափոխական լենինեանները ցասումով դատապարտում էին Թուրքական ռեակցիոներների ոճրագործութիւնները:

«Հայ ժողովրդի նկատմամբ թուրքական իշխանութիւնների չարագործութիւնների դէմ հանդէս եկան միջազգային բանուորական եւ սոցիալիստական չարժման ներկայացուցիչները: Այսպէս սոցիալիստական կուսակցութիւնների 1915 թուականի աշնանը կայացած Ցիմերվալդի կոնֆերանսը, որին մասնակցում էր Վ. Ի. Լենինը, դատապարտեց թուրքական իշխանութիւնների յանցաւոր քաղաքականութիւնը ճնշուած ժողովուրդների, այդ թւում հայ ժողովրդի նկատմամբ: Վերջապէս բուն Թուրքիայի առանձին առաջադէմ մարդիկ հանդէս եկան եւ դատապարտեցին իշխանութիւնների ոճրագործ քաղաքականութիւնը հայ բնակչութեան նկատմամբ»:

Ակադ· Ծ· ԱՂԱՑԵԱՆ
Ակադ· Գ· ՂԱՐԻԲՋԱՆԵԱՆ

×

... «1915 թուականի սպատնի յիշումից ու նշումից, ինչպէս կրակից, վախեցել են աշխարհի բոլոր յետադիմական ուժերը: Որ այդ այդպէս է, պերճախօս կերպով ապացուցում է ե՛ւ երիտասարդ Թուրքերի, ե՛ւ գերմանական ֆաշիստների օրինակը: Նրանք երկուսն էլ, սեւ ոճիրը կատարելու օրերին (եւ դեռ դրանից էլ առաջ), իրենց յոյսը դրել էին մարդկութեան «մոռացկոտութեան» կամ թոյլ յիշողութեան վրայ:

«Անչուշտ Հայոց Ջարդերից յետոյ զայրոյթի ու բողոքի մի մեծ ալիք կը բարձրանայ ամէն տեղ եւ Թուրքիայի բարոյական վարկը մեծապէս կը վնասուի, դրել է 1915 թուականի ցեղասպանութեան կազմակերպիչներից ու դաղափարախօս – ներից մէկը·— Սակայն պէտք չէ մոռանալ, որ դա ժամանակաւոր բան է, եւ շուտով ամէն ինչ մոռացութեան կը տրուի···»:

«Անխնայ կոտորեցէք տղամարդկանց, կանանց ու երեխաներին, կարեւորը դաժանութիւնն ու արագութիւն է: Շուտով ամէն ինչ կը մոռացուի, ո՞վ է այսօր յիշում հայկական ջարդերը», ասել է Հիտլերը 1939 թուականին, իր էս·էս·ական գահիճներին Լեհաստան ուղարկելուց առաջ: Բայց չարաչար սխալւում էին գերմանական ֆաշիստները, կարծելով, թէ կարող են անպատիժ մնալ:

«Այսօր մենք վերյիշում ենք վեց տասնամեակ առաջ տեղի ունեցած ողբերգութիւնը: Եթէ մենք այն նչէինք եղեռնից մնացած մոխիրների ու փլատակների վրայ՝ անմխիթար ողբ ու կոծով, այդ կը նշանակէր վկայել մեր պարտութիւնը եւ այն, թէ դահճին յաջողուել է հասնել իր նպատակին՝ բնաջնջելով մեր երկիրն ու ժողովուրդը:

Եթէ մենք այդ սպատնը նչէինք, թէկուզ եւ ամէնից չքեղ ձեւով, բայց միայն Պէյրութի ու Փարիզի ամէնից չքեղ սրահներում՝ այդ կը նշանակէր վկայել մեր պարտութիւնը եւ այն, թէ դահճին յաջողուել է հասնել իր նպատակին՝ դարձընելով մեզ անհայրենիք:

«Բայց մենք եղեռնի 60ամեակը նչում ենք մոխիրներից վեր յառնած, վերածնուած ու հզօր Հայաստանի հողի վրայ, պետականաւորէն, նչում ենք ոչ միայն որպէս եղեռնի, այլեւ վերածնդի օր, ու դա մեր ժողովրդի մեծագոյն յաղթանակն է ֆաշիզմի դէմ եւ Ռուսաստանի ոխերիմ թշնամիների դէմ, լոյսի յաղթանակը խաւարի դէմ և մարդու յաղթանակը··· Չէ՞ որ այսօրուայ վերածնուած Հայաստանը ոչ միայն 1915 թուականի զոհերի յիշատակի լաւագոյն յուշարձանն է, այլեւ ամէնից ծանր շիրմաքարը մեր ժողովրդի անցեալ, ներկայ ու գալիք դահիճների բարբարոսական ծրագրերի վրայ:

«Պատահական չէ, որ 1915 թուականի ցեղասպանութեան զոհերի՝ Երեւանում կառուցուած յուշարձանը ոչ միայն զոհերի մահարձան է, այլեւ մեր երկրի ու ժողովրդի հրաշալի յարութեան ու վերածնդի կոթողը···

«Երկու բարձունք՝ Երեւանը չրջապատող եւ երկու սրբազան կոթող այս բարձունքների վրայ, ցեղասպանութեան զոհերի յուշարձանը եւ ցեղասպանների դէմ տարած մեծ յաղթանակի հերոս, անյաղթ դինուորի գերեզմանը··· Երկու սրբազան կոթող՝ ապրիլեան զոհերի եւ մայիսեան հերոսների: Թող յաւերժ հուրհուրայ նրանց կրակը վերածնուած Հայաստանի սրտում:

ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆ

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏԻ տօնին առթիւ, «Ցառաջ» լոյս չի տեսներ երկուշաբթի օր (Երեքշաբթիի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի Մայիս 21:

Քանի մը տողով

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը՝ Քիսինկէր, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտարարեց թէ Ամերիկա զինեալ ուժ գործածել կրնայ հետապահելու համար նուաստացուցիչ բանակցութենէ մը:

ՀՌՈՄի մէջ Ճունաստանի եւ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարները՝ Պիթսիոս եւ Զաղլայանկիլ հանդիպում ունեցած են Շաբաթ օր, համաձայնութեան գալին մը դտնելու համար Կիպրոսի եւ Եգէականի հարցերուն շուրջ: Խօսակցութիւնները երեք օր պիտի տեւէին:

ՍՎԱՋի մօտերը երկու փոխադրակառքեր բախում ունեցած են, որու հետեւանքով 11 հոգի մեռած է: Բոլորն ալ Թուրք են:

Մ· ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ առեւտրական արդելք հաստատեցին Հարաւ· Վիէթնամի եւ Քամպոճի հետ:

— Ց —

Դաշնակիցներու յաղթանակը 1918ի աշնան անհուն ցնծութեամբ էր ողջունած Հայութեան Մնացորդացին կողմէ՝ յայնկոյս եւ յայսկոյս սահմանին: Հայ քրիստոնեան հաւատացեր էր պահ մը, որ այս անիրաւ աշխարհին մէջ վերջապէս կայ աստուածային արդարութիւն կոչուած բան մը: Կարծեր էր, որ Հոլոս տարի — 1915-1918 — Մեծ Եղեռնի դառնութեան բաժակը ցմրուր քամելէ ետք, հնչած էր թափուած հեղեղանման արեան արդար հատուցման ժամը:

Յայնկոյս սահմանին, ալեւոր Արարատի չուքին տակ կեանքի կոչուած էր անկախ Հայաստան, «իւր քալ որդւոց սուրբ արիւնով ազատուած»: Տարաւիւրեալ Հայութեան աչքերը կարօտով ուղղուած էին վերածնած հեռաւոր հայրենիքը, որուն կառավարութիւնը բոլորին վրայ տարածեր էր իր հովանին, զանոնք դարձընելով ազատ «Հայաստանի քաղաքացի»:

Աննախընթաց եւ յուսադրիչ երեւոյթ:

Անապատներէն ճողոպրած բեկորները կը վերադառնային դէպի տուն, ու իրենց ճամբու ընթացքին Կիլիկիան կը դարձընէին ժամանակաւոր հանդրուան, սպասելով քաղաքական կացութեան պարզուելուն: Արեւելեանէն վերջ արեւմտեան ինքնավար Հայաստանի, առնուազն «Հայկական օջախ»ի մը կամրջադլուխն էր կազմուած պատմական Կիլիկիոյ հողերուն վրայ, հովանաւորութեամբ Ֆրանսայի, որուն դրօշին տակ պինուորագրուած էին աշխարհի բոլոր կողմերէն փութացած հայրենասէր հայ լեգէոնականները:

Անդին, Վոսփորի ափերուն վրայ զարթօնքի նոր շրջան մը կը բոլորէր Հայութիւնը, պաշտպանութեամբ յաղթական դաշնակիցներուն, որոնց ահարկու մարտանաւերը սարսափի մատներ էին ցե – ղասպան ազգը:

Հայաստան – Պոլիս – Կիլիկիա առանցքը կը կազմէր ամուր խարիսխ մը, փայլուն հեռանկարներով: Հայութիւնը ազդովին նուիրուած էր դարմանելու իր վէրքերը, վերաշինելու իր քանդուած տուները եւ նոր բոյն, նոր տնտեսութիւն հիմնելու հայրենասիրական աշխատանքներուն:

Վերածնունդի նման շրջան մը բոլորած էր Թրքահայութիւնը 1908ի Օսմանեան Սահմանադրութենէն մինչեւ 1914ի մեծ պատերազմը, երբ աշխարհասասան ահաւոր փոթորիկը հուրի ու սուրի մէջ խեղդած էր Հայոց աշխարհը: Դարաւոր դահիճը ատիթէն օգտուած էր գործադրելու համար ցեղասպանութեան իր դիւային ծրագիրը: Գլխատած էր մտաւորական ընտրանին, որուն նմանը հազուելու համար մէկ դարը բաւական չէ: Սարսռազդեցիկ վայրագութեամբ բնաջնջած էր Հայութեան կէսէն աւելին եւ արմատախիլ ըրած՝ մնացեալը:

Դժբա՛խտ ճակատագիր:

Աւա՛ղ, պիտի կրկնուէր պատմութիւնը: Զինադադարի վարդագոյն շրջանը վաղըզայն պիտի չունենար:

Ցաղթական դաշնակիցներու ոչ թէ անտարբեր, այլ մեղսակից աչքերուն առջեւ, աւելին, չնորհիւ անոնց ռազմական, նիւթական եւ բարոյական անհատաւորելի օժանդակութեան, գերեզմանին դուռը հասած Թուրքը երէկի անարդ թշնամին, պիտի ողջնար, պիտի սպառազինուէր եւ ասպարէզ պիտի կարդար յաղթականներուն:

Մէկ կողմէ քէմալական «չէթէ»ները պիտի վխտային Կիլիկիոյ զանազան շրջաններուն մէջ, փակելով հաղորդակցութեան ճամբաները մէկ քաղաքէն միւսը: Ու դրաման բանակը երկրէն դուրս հանելու համար գերակչիռ ուժերով պիտի յարձակէին Մարաշի, Այնթափի, Ուրֆայի, հուսկ ուրեմն Հաճընի վրայ: Տասնեակ հազարաւոր Հայեր զոհ պիտի երթային ինքնապաշտպանութեան հերոսական կռիւներուն:

Արմատախիլ Հայութիւնը 1921ի աշնան պիտի հեռանար ընդմիշտ «ցանկալի» Կիլիկիայէն:

Միւս կողմէ Քեմալիմ Քարապէքիրի կանոնաւոր բանակները, երկար պատրաստութիւններէ ետք, մեղսակցութեամբ հիւսիսի հարեւան Մոսկովին, — Թուրքիոյ երբեմնի դարաւոր աւանդական թշնամիին — կը յարձակէր նորաստեղծ Հայաստանի Հանրապետութեան վրայ եւ կը քանդէր անոր անկախութիւնը: Հայկական հողերը կը բաժնուէին երկու զինակիցներուն միջեւ 1920ի աշնանավերջին:

Տխո՛ւր ճակատագիր:

Հայաստան – Կիլիկիա – Պոլիս առանցքին երրորդ օղակն ալ պիտի քայքայուէր 1923ի գարնան, իբրեւ հետեւանք Իմիրի աղէտին եւ դաշնակիցներու տեղատուութեան:

Այսպէս անփառունակ վախճան ունեցան Հայութեան փայլուն երազները յայսկոյս եւ յայնկոյս սահմանին:

Դժբա՛խտ ճակատագիր:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆՇՅԻՆՔ...

[ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ]

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԶԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

[ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ]

«ԿՈՉԵՑԱՒ ԳՐԻԳՈՐ՝ ՅԱՆՈՒԻՆ ԼՈՒՍԱԻՈՐՉԻՆ, ԵՒ ԱՆՈՒԱՄԲ ԵՒ ԻՐՕՔ ԵԼԻՑ ԶՏԵՂԻ ՆՈՐԱ»...

Գրիգոր Տաթեւացիի մասին Երեւանի Մաշտոցի անուան Մատենադարանի թիւ 6607 ձեռագրային վկայութիւնը, խօսելով Յովհան Որոտնեցիի արժանաւոր աշակերտին հոգեւոր, դաստիարակչական եւ ուսուցչապետական գործունէութեան մասին, կը հաստատէ նաեւ.

— «.. եւ արեալ ի հանգիստ դամբարանի Ս. Լուսաւորչին, ի Սեպուհ լեառն, եւ ետ ձեռնադրել սարկաւագ, եւ յա – ռնուն Լուսաւորչին կոչեցաւ Գրիգոր եւ անուամբ եւ իրօք ելից զտեղի նորա, լու – սաւորելով իմաստութեան լուսովն զազգս Հայոց: Եւ տարեալ յԵրուսաղէմ՝ արար էահանայ, եւ դարձեալ բերեալ առ գե – թեզմանն Ս. Լուսաւորչին՝ արար վար – դապետ, աղ համեմիչ եւ լոյս լուսաւորիչ տանն Աստուծոյ, եւ բերեալ աշխարհն Սիւնեաց եւ զկնի մահուանն իւր ետ հրա – ման նստել յաթոռ մեծ համալսարանին եսայեայ եւ բարուսնապետ Հայոց մեծաց:

«Այլ եւ արար գիրս յոգնիմաստս եւ ա – բար բանս խրատականս, եւ իմաստ եւ հանճարս ,եւ իմաստնացոյց զազգս Հա – յոց եւ ուղղեաց զկարգս եւ զսահմանս ե – կեղեցւոյս: Եւ էր անդադար յընթ-ցերումն եւ ի գրել աստուածային իմաստից, եւ էր աղբատասէր եւ օտարասէր, առատ ի դու – րըս աղբատաց, խարազանազգեստ մարմ – նով եւ խոնարհ հոգւով եւ ծննդեան մր – տօճն. հասակաւ երկայն, դիմօք պայծառ, տեսակ արժանի գոռոզութեանն, հեռօք խարտեաշ, մօրուօք առատ... Հանգեաւ երանելի մահուամբ ի տօնի մեծ առաքե – լոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի, ի թուին ՊԽԸ» (858+551=1049):

Յովհաննէս Որոտնեցիի «դի՛ւան»ն էր ու – րեմն Գրիգոր Տաթեւացին («էառ առ իմէն եւ արար ըստ հոգւոյ որդի»): *Սոսկական աշակերտ մը ըլլալէ աւելի՝ հոգեզաւակը մեծ ուսուցչապետին, որ սարկաւագու – թենէ ի քահանայութիւն զուրգուրաց, «անոյշ ի բարիս եւ ուսուցչ զամենայն ի – մաստս աստուածային գրոց եւ արտաքին սոփեստից»՝ այսինքն սորվեցուց ո՛չ մի – այն եկեղեցական, այլեւ արտեկեղեցա – կան գիտութիւնները, ո՛չ միայն մեկ – նութիւնը սուրբ գրոց՝ այլեւ իմաստա – սիրական գործերու:*

Անդրադառնալով հանդերձ որ դրա – բարով այսքան լայն մէջբերում մը կը հակասէ ժողովրդականացնելու մեր ա – ռաջադրանքին՝ չվարանեցանք ձեռագրա – յին վկայութիւնը իր «ծանր» դեղեցկու – թեան մէջ անփոփոխ ներկայացնելու, որովհետեւ ո՛չ մեկ լեզու եւ դրիչ այս – քան խտութեամբ եւ պերճախօսա կրնայ կենսագրել Տաթեւացիի ֆիզիքական եւ բարոյական անճնաւորութիւնը:

— «Աղ համեմիչ եւ լոյս Լուսաւորիչ Տանն Աստուծոյ», կ'ըսէ ձեռագիրը՝ Տա – թեւի դաստիարակչական ամբողջին այս անդերազանցելի ուսուցչապետը իր գիտա – կան եւ բարոյական մեծութեան մէջ պատ – կերացնելու համար: Ի՞նչ լեզուով, ո՞ր լեզուով այսքան ամբողջական կարելի է դարձնել կոչումը հոգեւորականի մը՝ որ իր ուսուցչին ճամբով պիտի գար բազ – մելու «Եսայեայ համալսարանի», այ – սինքն Եսայի Նչեցիներու անունով ճա – ռագայթող օսման օջախներու բարձրա – դոյն աթոռներուն վրայ եւ պիտի ար – ղարացնէր իր «Գրիգոր» անունը՝ ո՛չ մի – այն անուանապէս («անուամբ»), այլեւ գործո՛վ («իրօք»):

Մէջբերումին երկրորդ պարբերութիւնը կը խօսի Տաթեւացիի գրական վաստակին, դաստիարակի եւ հոգեւորականի բազմար – դիւն գործունէութեան, բայց մանաւանդ նկարագրային, բարոյական եւ ֆիզիք – կան առանձնայատկութիւններուն մասին:

Գրեթէ բոլոր կենսագիրներն ու վկա – յողները հիացումով կ'արտայայտուին «ամենայն Հայոց վարժապետ»ին որքան մտաւոր, հոգեկան ու բարոյական՝ նոյն – քան եւ ֆիզիքական գեղեցկութեան, դէմ – քի ու մարմնի տպաւորիչ արտաքինին մա – սին: (Պիտի տեսնենք ուրիշ չափերո՛ւ արտայայտութիւնները այս առթիւ):

Աշակերտներէն Թումա Մեծոփեցի՝ չհետեւով իր ուսուցչին խիզախութիւնն ու հաստատակամութիւնը ,դիտել կուտայ որ «Տաթեւացիի պատկառելի անճնաւորու – թենէն կը սարսափէին իր հակառակորդ – ները, իշխա՛ն ըլլային անոնք թէ ստորա – դաս մարդիկ. ոչ ոք կը համարձակէր հա – կառառել իրեն». Իսկ ուրիշ աչակերտ մը՝ Առաքել Սիւնեցի կը գրէ. «Ի տեսն ուրա – խանային եւ ապա խօսիւքն ցնծային: Նախ՝ ի պատկերին գեղեցկութիւնն խըն – դային եւ ապա ընդ բարբառոյն համեղու – թիւնն զուարճանային»:

Մեծոփեցի այնքա՛ն տպաւորուած է իր ուսուցչէն, եւ առինքնուած՝ անոր հմտու – թենէն, որ զայն կը նկատէ «առաւել քան զիմաստունս Հելլենացւոց»:

Երեւանի Մատենադարանի թիւ 3881 ձեռագրին համաձայն՝ Տաթեւացիէն կա – րելի չէ «կշտանալ»...

Տեսո՛ք թէ ինչ կ'ըսուի հոն.

— «Ի գեղանկար դիմաց են յախորժելի բանիցն նորա, չէ հնար ոք յագուրդ ինչ առնուլ ըստ տեառն բանին. սերմանէր զ – սերմն բարի յագարակս բերրի եւ պա – րարտ»...

«Աշխարհս ամենայն կարօտ էր լսել զ – բանս բերանոյ նորա եւ տեսանել զանյաղ – թելի դէմս նորա... Որպէս մատենագիր՝ անկորնչելի եւ անբառամ ինքն ըստ վա – տտակաց իւրոյ եւ բրտանց անխոնջ աշխա – տասիրութեանց». *Իսկ իրրեւ դաստիարակ՝* «որպէս թէ եւ իսկ յորդաբուխ աղբիւր ելանէր ի բերանոյ նորա, բանս ախորժա – կանս եւ քաղցրալուրս ոռոգել երաժշտա – ցեալ անդս հոգւոց կարօտելոց»...

Մ. Թ.

ՊՏՈՒՂՆԵՐՈՒ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

— o —

Պտուղները սննդարար են: Կը պարու – նակեն մեծ քանակութեամբ շաքար, թթ – թուներ, հանքային աղեր, բուրաւէտ նիւ – թեր, կենսահիւթեր, մկկ քանին նաեւ իւղեր եւ սպիտակուցներ: Պտուղները թէ՛ համեղ են եւ թէ ունին բուժիչ յատկու – թիւններ: Նկատի առնելով այս բոլորը, հնադոյն ժամանակներէն սկսեալ մար – դիկ մտածած են պտուղները օգտագոր – ծել ոչ միայն ամրան եւ աշնան՝ անոնց հասունցած շրջանին, այլեւ ձմրան: Դա – րերու ընթացքին ժողովուրդը մշակած ու կիրարկած է զանազան պահպանելու եւ վերամշակելու չարք մը եղանակներ: Այս մասին հետաքրքրական տեղեկութիւններ կան աշխարհի առաջին հայերէն գիտա – նառեսական գիրքին մէջ՝ «Վաստակոց գիրք»: Ասոր նիւթերը, թէեւ ժամանակի ընթացքով բաւական հինցած են, բայց իրենց սկզբունք մինչեւ այսօր ալ կը պա – հեն իրենց այժմէականութիւնը:

Միջնադարեան Հայաստանի մէջ պը – տուղները պահպանած են թարմ, թթու – րուած եւ չորցուած վիճակի մէջ: Թարմ վիճակի մէջ պահպանած են խաղողը, խնձորը, տանձը, սերկեւիլը, նու – ռը: Թթու դրած են տանձի, զկեռի, դեղձի աչնան հասունցող տեսակները:

Չորցուցած են խաղողը, ծիրանը, դեղձը, սալորը, տանձը, խնձորը, թուխը, թու – զը: Սովորաբար պտուղները պահպանած են մառաններու, հորերու եւ կաւէ սան – ներու մէջ: Ամէն տարի մինչեւ բերքա – հաւաք մաքրած են մառանները, ախտա – հանած են ծուխով եւ ամաններն ալ ա – րեւին տակ չորցուցած են:

Խաղողը, խնձորը, տանձը, սերկեւիլը եւ նուռը մառաններու մէջ պահած են ուռենիի ճիւղերու վրայ կախուած վի – ճակով կամ արկղներու մէջ: Արկղին յա – տակն ու կողերը ծեփած են ճիւթի եւ փայտի թեփի խառնուրդով, ապա չոր թեփին մէջ կարգով դասաւորած են պը – տուղները՝ ընդհանրապէս տանձն ու խըն – ձորը: Ցաճախ պտուղները պահպանած են հորերու եւ կարասներու մէջ: «Մա – կայն այս է լաւն առ խնձոր ամբողջ ի ծառէն, ի վերայ խնձորին փաթաթեա՛ եւ կախիր մաքուր, հով տունն», գրուած է «Վաստակոց գիրք»ին մէջ:

Հայաստանի կարգ մը շրջաններու մէջ խաղողը եւ նուռը պահած են նաեւ վա – ղին, ծառի վրայ: Խաղողը պահած են մինչեւ որ ասատիկ ցուրտ ըլլայ, իսկ նուռը՝ մինչեւ դարուն: Սեպտեմբերի վերջը նուռը ճիւղերով իջեցուցած ու տեղաւորած են կաւէ ամաններու (կճում – ներու) մէջ եւ բերանը ծեփած են: Ել – բեմն խաղողը, տանձը եւ խնձորը պահած են տախտակներէ պատրաստուած թարեք – ներու վրայ: Ընդհանուր առմամբ պը – տուղներու պահպանութեան ձեւերը չատ ու բազմազան եղած են. «եւ այլք, որ զխաղողն ի գինեկարան ի կախ առնեն նա խիստ պահէ... Նրանք որ գինու մէջ թաթախեն եւ յարդի մէջ թաղեն չատ մնայ... եւ նրանք, որ խաղողի ողկոյ – զակոթն ճիւթէն եւ յեռոյ կախէն լաւ է»:

«Վաստակոց գիրք»ին մէջ ցուցմունք – ներ կան նոյնիսկ սալորն ու թուղը թարմ վիճակի մէջ պահելու մասին: Հոն գրը – ուած է՝ սալորը դիր կարասին մէջ եւ քաղցր գինի լեցուր վրան, երբ ուտես ա – նուշ կ'ըլլայ: Ձեռքով զգուշութեամբ հաւաքէ սալորին հասունցած պտուղնե – րը, լեցուր նոր կաւէ ամանը, բերանը ծածկէ եւ պահէ: Կամ առ ապակիէ ա – ման մը, մէջը դիր թուղը, բերանը սե – րեկով կապէ եւ մոմով ծածկէ՝ չատ կը դիմանայ: Ընկոյզը, տխիլը, նուշը պէտք է կեղեւէն անջատել, աղի ջուրով լուալ, չորցնել, լեցնել կաւէ ամաններու մէջ, բերանը գոցել:

Թարմ պտուղները պահելու համար դիրքը միշտ խորհուրդ կուտայ ընտրել պահուելու վիճակի մէջ եղողները: Բեր – քահաւաքը կատարել ձեռքով, ծառէն պտուղը քաղել կոթին հետ միասին, զգու – շութեամբ եւ խնամքով դասաւորել կը – ճուճներու մէջ, նախապէս հեռացնելով հիւանդ, վնասուած, հատած, լաւ չզգ – նաւորուած եւ փոքր պտուղները:

Լ. ՄՈՐԻԿԵԱՆ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՂԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ

Պարկեշտ պատասխանատուի մը ապաս – տան տուած իրեն, մինչեւ որ վէրքերը բուժուեցան: Ապա ան չդրունակեց իր ճամբան ու վերջ ի վերջոյ, գրեթէ ամիս մը տեւող թափառումներէ ետք, հասաւ ռուսական հողը: Հոն ան սկիզբը ձեր – բակալուեցաւ, սակայն չուտով ազատ արձակուեցաւ: Ան ասպնջականութիւն գտաւ Ռուսահայերու շրջանին մէջ. ա – նոնք միջոց տուին իրեն Պարսկաստան անցնելու, ուր պաշտօն ստանձնելով վա – ճառականական գործի մը մէջ, կարողա – ցաւ իր ապրուստը հոգալ:

Պարոններ, այս սոսկալի ջարդը այն աստիճան անհաւատալի է, որ մենք սկիզ – բը կը տարակուսէինք մինչեւ իսկ՝ թէ ո՛վ գիտէ՝ կը հաւատա՞ն արդեօք Պ. Պ. երդուեալները ամբաստանեալին պատ – մածին: Եւ իրապէս, քանի մը օր առաջ հոս լոյս տեսաւ հակառակորդներուն կողմէ հրատարակուած եւ փողոցի ճաշակին յարմար ազմկայոյզ գրքոյկ մը՝ «Թալէաթ փաշայի սպանութեան դատա – նիքը» խորագրով — հարկաւ, այստեղ բնաւ գաղտնիք չկայ, որովհետեւ խըն – դիրը արդէն բոլորովին պարզ է, եւ այդ ամէնը միայն պարապ խօսքեր են: «Երի – տասարդ Հայը, կ'ըսուի հոն, որ Թալէաթ փաշան սպաննելը յանձն առած էր» (Ի'նա – նարկուի թէ դէպքին եռեւը մեծ Պետու – թիւն մը կանգնած է), «գործիք մը եղած է բարբարոսական մոլեղնութեան որ կը յատկանշէ իր ցեղը, առանց ինքն իրեն հաշիւ տալու եւ առանց դիտակցելու, թէ ինչ կ'ընէր: Իր յուզիչ պատմութիւնը՝ թէ ինչպէս Թուրքերը քարշ տուին տարին իր ծնողքը, բնականաբար նպատակ ունի միայն արթնցնել դատաւորներու հա – մակրանքը»: Եթէ գրքոյկին հեղինակը երբէք այս սրահին մէջ էր եւ լսեց վկայ Տիկին Թէրզիպաշեանի դեկոյցը, ան – շուշտ հեռացաւ ասկէ՝ ոտանելով իրեն հետ իր վերոյիշեալ խօսքերը եւ առնելու պահանջը:

Մենք կ'ուզէինք այդ ուղղութեամբ ա – ւելի ընդարձակ տպաւորութիւններ բերել. այս – տեղ են երկու գերման դիւթութեան քոյ – րեր, որ ճիշդ նոյն միջոցին Երզնկա էին եւ տեղի ունեցած դէպքերու մասին զե – կոյցներ ըրած էին մեր Արտաքին Գործոց նախարարութեան: Ես հրաժարեցայ այդ վկաները հարցաքննելէ, որովհետեւ ինծի կը բաւէր, որ երեք չաբաթ եռքը Տիկին Թէրզիպաշեան, կարինէն՝ ըսել է արե – ւելքէն գալով եւ Երզնկայէն նոյնպէս մեծ կարաւանի մը հետ ֆէմախի ճամբով տար – ուած էր: Թէ ինչ զարհուրելի դէպքերու մասին ան պատմեց մեզի, ես չէի ուզեր այստեղ ոչ մէկ խօսքով կրկնել: Ան տա – կաւին տեսած էր իրմէ առաջ կարաւան – ներով տարուած Հայերու դիակները. ան տեսած է, թէ ինչպէս այրեր ու երա – խաներ գետը կը նետուէին: Այս ամէնը միեւնոյն տեղն ցայտուն ապացոյց մըն է Թէհլիրեանի ըսածներուն ճշդութեան, ու այս է պատճառը որ ես կը յիշեմ այդ: Թէհլիրեանի ըսածը ճշմարտութիւնն ի՛նքն է եւ ոչ «յուզիչ պատմութիւն» մը:

1917ին տեղի ունեցաւ Ռուսերու յա – ռաջխաղացութիւնը: Գրաւելով Կարինը, անոնք յառաջացան մինչեւ Երզնկա: Ամ – բաստանեալը, որ Պարսկաստանի մէջ պաշտօն կը վարէր, լսելով այդ մասին, որոշեց վերադառնալ Երզնկա տեսնելու համար՝ թէ իր հարազատներէն որեւէ մէկը ողջ է՞ եւ թէ ի՛նչպէս է առհասա – րակ հոն դրութիւնը: Ան եկաւ հոն, տե – սաւ իր հայրենի տունը կիսաւեր, բայց նորէն այնքան բան կար մնացած, որ յի – շեցնէ իրեն իր բոլոր սիրելիներուն մա – սին, որոնց հետ ան հոն ապրած ու իր մանկութիւնը անցուցած էր. այնքան բան կար մնացած, որպէսզի ան կարողանար վերստին ճանչնալ իր երբեմնի այնքան քաղցր ու անդորր օճախը:

Ու երբ ան տեսաւ իր որբացած ու մայացած տունը, եւ իր յիշողութեան մէջ արթնցան ջարդին բոլոր ահաւոր պատկերները, ան, կատարելապէս ողջ ու առողջ ընտանիքէ մը սերած այդ մար – դը, մարեցաւ ու գետին ինկաւ:

Ու այդտեղ առաջին անգամը ըլլալով տեղի ունեցաւ մէկը այն հիւանդագին բռնկումներէն, որոնք յետագային յա – ճախ կը կրկնուէին, այսինքն՝ դիմակնե – րու հոտ, որ ամբողջովին կը լեցնէր իր քիթն ու քիմքը, չարդերու մատպատկեր – ներ, ու յետոյ որոշ հոգեկան չիմաց – թիւն, չզածգային կթոտութիւն խոր դառ – կացման հետ մէկտեղ:

Եւ ի՞նչ տեսաւ ան Երզնկայի մէջ. 20 հազար Հայերէ՝ երեք ընտանիք, որոնք փրկուած էին՝ միայն մահմեդականու – թիւնն ընդունելով, ու յետոյ քանի մը ցիրուցան եղած անհատներ, ամէնքը մի – ասին քսան հոգի, քսան հազարէ:

Պարոններ, ասոնք տպաւորութիւններ են, զորս մարդ իր կեանքի ամբողջ ըն – թացքին չի մոռնար:

Ապա ան մատնանշեց, որ իր ծնողքը չարքաշութեամբ ձեռք բերած իրենց դրա – մը թաղած էին:

(68 – Շար.)

ՀԱՅՏՆԻ ՎԱԺԵՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑԸ

ԱՐՁԱԿԱՊԱՏՈՒՄ

ՊՀՊՋԱԿ-ՀԻՄՆԱԹՈՓ

ՀԱՅՈՑ ՄԵԾ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՆ ՀԱՄԱՐ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԵՆ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱՑ ՀԱՅԵՐԸ

ՊՈՂՈՍ ՊԱՐՈՍԵՎԻՉ

ՀԱՅ ՄԱՐՏԻԿ ՄԸ ՀԱՐՈՒՑԱՆՔՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

(Շար.)

— Ներս, ներս, սիրելի՛ Պողոս, ներս եկուր, ինչպես կ՚ըսեն, ներս ի՛նկար ու ներս ի՛ նստէ, ինչպէս որ ըսինք, ինչպէս որ ուզեցիր, ինչպէս որ կ՚ուզէ սիրտդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ հոգիդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ մարմինդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ էութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ անհատականութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ներքին աշխարհդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ արտաքին աշխարհդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ներաշխարհդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ներկայութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ անցեալդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ապագադ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ներկայ-անցեալ-ապագադ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ էութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ես-ութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնագիտակցութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնաճանաչումդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորումդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ձգտումդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման կամքդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազատութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման իրաւունքդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման պարտականութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման պատասխանատուութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուականութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուագոյն ձգտումդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուագոյն կամքդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուագոյն ազատութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուագոյն իրաւունքդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուագոյն պարտականութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուագոյն պատասխանատուութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուագոյն ազնուականութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուագոյն ազնուագոյն ձգտումդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուագոյն ազնուագոյն կամքդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուագոյն ազնուագոյն ազատութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուագոյն ազնուագոյն իրաւունքդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուագոյն ազնուագոյն պարտականութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուագոյն ազնուագոյն պատասխանատուութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուագոյն ազնուագոյն ազնուականութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուագոյն ազնուագոյն ազնուագոյն ձգտումդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուագոյն ազնուագոյն ազնուագոյն կամքդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուագոյն ազնուագոյն ազնուագոյն ազատութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուագոյն ազնուագոյն ազնուագոյն իրաւունքդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուագոյն ազնուագոյն ազնուագոյն պարտականութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուագոյն ազնուագոյն ազնուագոյն պատասխանատուութիւնդ, ինչպէս որ կ՚ուզէ ամբողջ ինքնադրսեւորման ազնուագոյն

Այրի Տիկին Սեդրակ Մատիւեան, Տէր եւ Տիկին Արման Մատիւեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Մատիւեան եւ զաւակները, Պ. Պ. Արա եւ Ժիրայր Մատիւեան, Օր. Մաթիլա Մատիւեան, Տէր եւ Տիկին Սենեքերիմ Մատիւեան, Տէր և Տիկին Նշան Մատիւեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մատիւեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժաք Ժէրմէն եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Կապրիել Կարապետեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Ճրճրեան եւ զաւակը, այրի Տիկ. Էլիզ Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պօյաճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Զարեհ Պօյաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մորատիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Արսլանեան եւ զաւակները, եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր եղբօր, հօրեղբօր, քեռայրին եւ խնամիին՝

ՍԵԴՐԱԿ ՄԱՏԻԼԵԱՆԻ

(Թերմեկի, 66 տարեկան)

արկածալի մահը,, որ պատահեցաւ Մայիս 12ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Շաբաթ, Մայիս 21, ժամը 16ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին, 15 ռիւ Ժան Կուժոն:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»·— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Մատիւեանի:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Հինգշաբթի, Մայիս 22: Ճիշտակ է Ազատարհազօրաց եւ Զօրավարացն Հայոց, որք կատարեցան ի Հերոսամարտին Սարդարապատի 1918 Մի, Վասն Հաւատոյ եւ Հայրենեաց:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ մասնաւոր հանդիսաւոր Հոգեհանգիստ կը կատարուի երեկոյեան ժամը 5·30ին:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը աղօթելու անոնց հոգիներուն համար:

Jean-Marie CARZOU

signera son livre

UN GENOCIDE EXEMPLAIRE ARMENIE 1915

le Samedi 24 Mai à partir de 15 h.

à la librairie PALOUYAN

9, rue de Trévise métro Cadet

ՄԱՐՄԱՆՑԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Շաբաթ, Մայիս 24, ժամը 18ին

Visite de chantier

Ներկայ կ'ըլլայ նախկին նախարար, եւ–րեսփոխան՝ ԺՈԶԻՖ ՔՈՄԻԹԻ

Կը հրաւիրուի հասարակութիւնը: Այցելութենէն ետք ճաշ՝

ՕԹԵԼ ԹԷՐՄԻՆԻՒՍ

Մասնակցութիւն 100 ֆր·

Անհրաժեշտ է տեղերը ապահովել, հեռաձայնելով յանձնախումբին՝ 66–18–80 ամէնէն ուշը մինչեւ Ուրբաթ, Մայիս 23

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ

ԱՄԱՎԵՐՔԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԵՒ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆԴՈՑՔ

ՍԷՆ – ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ կապ· Խաչի Սէն–Մօրիսի մասնաճիւղին եւ Նոր Սերունդի Րաֆֆի խումբին, մասնակցութեամբ Լիոնի Սայեաթ – Նովա նուագախումբին:

Կիրակի, Մայիս 25, ժամը 15էն սկսեալ Սէն–Մօրիսի քաղաքապետարանի սրահը (Սալ տէ Ֆէթ) ,գեղարուեստական բաժին դպրոցին աշակերտութեան կողմէ: Հայկ· պարեր, արտասանութիւն, հաճելի անակնկալներ: Ճոխ պիւֆէ չամփուրով խորոված:

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Մուտքը ազատ է

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ Մխիթեանս բոլոր անդամները, Ուրբաթ Մայիս 23, ժամը 20·30ին, Հայկ· Աւանդութեանց Հիմնարկին մէջ՝ 150, Ռիւ Էթիէն Տոլէ: Օրակարգ·— Վարչութեան ընդհ· դոր – ծունէութեան տեղեկագիր եւ ընտրութիւն: Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի:

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՆԱՀԱՆԳԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԽՆԴՈՑՔ - ՃԱՇԸ

Կիրակի Մայիս 25, ժամը ճիշդ 15ին, Հայ Մշակոյթի Տան «Ս. Թէհլիրեան» սրահին մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Հայրենակցական ջերմ մթնոլորտ

Խնամուած ընտիր ճաշեր

ՃԱՇԱԳԻՆ 40 ՖՐ·

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Tous au meeting du 6 juin

Organisé

par le Comité de Défense de la Cause Arménienne

AU

PALAIS DES CONGRÈS

Porte Maillot, Vendredi 6 Juin à 20 h. 30

Projection

d'UN FILM DOCUMENTAIRE sur LE GENOCIDE DE 1915

Intervention de nombreuses personnalités

Հ. Յ. Դ.

Իսի·— Հ· Յ· Դ· «Զաւարեան» խումբի ժողովը Ուրբաթ Մայիս 23ին, Իսի Մշակոյթի Տան մէջ, ժամը 20·30ին:

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Վիէն·— Հ· Յ· Դ·Անի կոմիտէն ընկերական բացառիկ ընդհ· ժողովը, Ուրբաթ իրիկուն 23 Մայիս ժամը 8·30ին Գ· Իփէկեան Ակումբը:

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՀԱՅԿ. ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Մայիս 23 ժամը 20·45ին

SOIREE MUSICALE ARMENIENNE

Vendredi 23 Mai à 20 h. 45

au Temple rue St. James

VALENCE

CONFERENCE

sur les souffrances

du peuple Grec et du peuple Arménien

sous la domination Ottomane

Vendredi 23 Mai à 20 h. 30 très précises

dans la salle de la Mairie du 6e arrt.

entrée : 58, rue de Sèze - LYON

Conférencier :

M. Jean SCHAH-PARONIANTZ

Entrée Libre

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Ի նպաստ Իսի լէ Մուլինոյի

ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպութեամբ ԵԿԵՂԵՑԱՇԷՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ ՓԱՐԻԶԻ ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ

Կը ներկայացուի

ՀՆԱՐՔԸ

կատակերգութիւն 3 արար

Շաբաթ, Մայիս 24ին, երեկոյեան ժամը 20·45ին, Իսի լէ Մուլինոյի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ

25, Ավընիւ Վիքթոր–Հիւկօ, Մէթրօ՝ Մէրի Տ'Իսի

Տոմսերու համար դիմել·—

VERGERS de Provence — 32, Avenue de la République — Issy

Café ZADIG — Rue de la Défense — Issy

TELE CONDORCET — Bd. Jean-Jaurès — Clamart

ALEXANIAN — Charbonnier — Bd. Rodin — Issy

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑԻ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄԸ

կազմակերպուած Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի կողմէ Մէզոն – Ալֆորի քաղաքապետարանի Սալ տէ Ֆէթին մէջ, Մայիս 25, կիրակի ժամը ճիշդ 15ին

Կը ներկայացուի

ՀՆԱՐՔԸ

կատակերգութիւն 3 արար

Դերակատարները·— Զարուհի Անտոնեան, Միհրան Անտոնեան, Փիէռ Թէրզեան, Լիւսի Թօփալեան, Նուրհան Մարգարեան, Անիթա Պէրպէրեան, Կարօ Թօսունեան, Յովհ· Գառնիկեան

Բեմադրութիւն Մ· ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Տոմսերու համար դիմել·— *Միշել Հաստատութիւն (Ֆիլիփս) 253 Ռիւ Վայան–Քութիւրիէ, Ալֆորվիլ եւ Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի վարչութեան անդամներուն:*

Տոմսերու գին 30 եւ 20 ֆր·

Ուշադրութիւն, վարագոյրը կը բացուի ճիշտ ժամուն: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

---

le voyage en grèce

Mayda BERBERIAN
6, rue de l'Echelle PARIS 1
tél 260 30 20 et 260 67 34
de 9 h. à 19 h. tous les jours

Chaque Samedi et Dimanche du 26 Avril au 15 Juin

SPÉCIAL - CHARTER

Paris - Athènes - Paris

700 Fr.

YASSOU A NOS PRIX GRECE

INTERROGEZ-NOUS POUR D'AUTRES CHARTERS

ՀԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դիմեցէ՛ք ՄԱՑՏԱ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

LE VOYAGE EN GRECE

Ամէն օր ժամը 9էն 19

Savez-vous que vous trouverez à :

AIR FRANCE

AGENCE DES INVALIDES

2, Rue Esnault-Pelterie — 75007 Paris — Métro : Invalides

Téléphone : 551-96-20 — Poste 6-46-55

le meilleur accueil auprès de :

ANAHID BOYADJIAN

pour vos voyages d'affaires

et de tourisme - individuels ou groupes

Ձեր ճամբորդութիւններուն համար, գործի, զբօսաշրջիկութեան, ամիսական թէ հաւաքական,

մի՛ վարանիք

դիմեցէք վերոյիշեալ հասցէին, ուր

ԱՆԱՀԻՏ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

լաւագոյն ընդունելութիւն կը վերապահէ ձեզի

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
21
MERCREDI
21 MAI
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·301

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.301

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

Գ.

Ստորեւ «Գրական Թերթ» շաբաթաթերթի յօդուածներէն մասեր (Ապրիլ 25)

Վաթսուն տարի առաջ հայ ժողովուրդն ապրեց ծանրագոյն մի ողբերգութիւն, որի նմանը չէր տեսել իր բազմադարեան պատմութեան փորձութիւններով լի ողջ ճանապարհին: Թուրքիայի այն ժամա – նակուայ կառավարողները՝ երիտթուր – քերը, հետեւելով Սուլթան Համիտի ա – ռանձներին, որոշեցին հիմնովին բնա – ջնջել Արեւմտ. Հայաստանի Հայութիւնը եւ չուռով ձեռնամուխ եղան իրենց ան – մարդկային ծրագրի կատարմանը: Լաւ գիտենալով, որ հայ ժողովուրդը հեշտու – թեամբ չի յանձնուի եւ արժանի դիմա – դրութիւն ցոյց կը տայ, նրանք դիմեցին կեղծաւոր ու նենգ քաղաքականութեան. ցանկանալով ցոյց տալ, թէ Հայերը կա – րող են օգտուել սահմանադրական բոլոր իրաւունքներից, ղէնքի ընդունակ տղա – մարդկանց, զօրակոչեցին բանակ, սրի քաշեցին եւ ապա սկսեցին կոտորել ան – ղէն կանանց, երեխաներին ու ծերունի – ներին: Տեղահան անելով անդէն բնակ – չութեանը, թուրք հրոսակները քշեցին նրանց Սիրիայի անապատներն ու ոչնչա – գրեցին ամէնաանմարդկային ձեւով: Դա կազմակերպուած ցեղասպանութիւն էր, որը կատարուեց Ի. դարի սկզբին, քաղաքակիրթ Եւրոպայի աչքի առաջ, գերմանական իմպերիալիզմի դիտու – թեամբ ու լուռ թոյլտուութեամբ: Զնա – յած հայ ժողովուրդը Արեւմտ. Հայաս – տանի մի չարք բնակավայրերում ցոյց տուեց լուրջ դիմադրութիւն, թուրքական եաթաղանին զոհ գնաց աւելի քան մէկու – կէս միլիոն մարդ: Մնացածները, մաղա – պուրծ, տարածուեցին ամբողջ աշխարհով մէկ: Նահատակուեցին արեւմտահայ մը – տաւորականութեան լաւագոյն ներկայա – գուցիչները՝ Գր. Զօհրապն ու Սիաման – թօն, Դանիէլ Վարուժանն ու Ռուբէն Զարդարեանը, Ռուբէն Սեւակն ու Երու – շանը եւ տասնեակ այլ լուսաւոր մար – դիկ: Դիմադրութեան չարժումը հզօր թափերի հասաւ եւ տեղ–տեղ այնպիսի ծաւալ ստացաւ, որ թուրքական կանո – նաւոր զօրքերը տասնապատիկ ուժերով անզօր էին ճնշել, նրանք դիմում էին նենգ ու խարդախ միջոցների: Առանձ – նապէս յիշատակութեան է արժանի Վանի պաշտպանութիւնը, որտեղ դիմադրող ու – ժերը, կռուելով աւելի քան հինգ հազար սուին ունեցող կանոնաւոր զօրքի, ինչ – պէս նաեւ հազարաւոր բաշիբոզուկների դէմ, հասան յաղթանակի եւ փրկուեցին համատարած կոտորածից: 20 հազարնոց կանոնաւոր զօրքի դէմ ամիսներով մար – տնչեց հերոսական Սասունը: Պատմու – թեան էջերում անջնջելի տառերով իրենց սխրանքը գրեցին Ուրֆայի եւ Շապին Գարահիսարի, Մուշի ու Շատախի, Վա – րդոի եւ Աբճակի հերոսամարտերը, որ – տեղ հայ մարդիկ՝ ծերունիները, կանայք, անգամ երեխաները հերոսութեան եւ անձ – նազոհ սխրանքի օրինակներ ցոյց տուե – ցին»:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

×

... Այն, ինչ նիւթեցին երիտթուրքերը հայ ժողովրդի դէմին, վեր է մարդկային ամէն մի երեւակայութիւնից: Կրկին ու կրկին թերթելով այդ մեծ ողբերգութեան փաստաթղթերը, մարդ զարհուրում է, թէ իրենց «երիտասարդ» եւ «յեղափոխա – կան» կոչող այդ մարդասպանները ե՞րբ եւ ի՞նչպէս էին կարողացել հասնել դահ – ճային այդպիսի հմտութեան, որտեղի՞ց էին յայտնաղործել մարդկային կենսա – փորձին մինչ այդ անյայտ այն միջոց – ները, որոնցով ծուխ ու մոխիր են դար – ձընում հազարաւոր անդէն մարդկանց՝ կանանց, ծերերի ու մանուկների: Չմոռա, չատ էին հմուտ մարդասպանները: Ժո – ղովրդի հետ դատաստան տեսնելուց ա – ռաջ, նրանք մեծ խնամքով հաւաքեցին ու սպանդանոց քշեցին նրա գրականու – թեան ու արուեստի մշակներին՝ ժողո – վրդի ոգին:

— Համաշխարհային պատերազմի ծխա – ծածկոյթի տակ կատարւում էր համաշ – խարհային մեծագոյն մի ոճիր: Սպան – ւում էր մի ամբողջ ժողովուրդ, սպան – ւում իր խրճիթների սեմին, իր ձեռքով բացած ակօսների, իր ձեռքով տնկած այգիների, իր կալերի մէջ: Աշխարհը պատերազմի որոտներից խլացած էր ձե – ւանում եւ չէր ուզում լսել սպանուողնե – րի ճիչն ու հառաչանքը: Բայց մարդկու – թեան լաւագոյն զաւակները խլացած չէին, նրանք լսում էին Եփրատի ափե – րից, Կարնոյ դաշտերից, Սամսոյ լեռնե – րից բարձրացող այդ ճիչերն ու հառա – չանքները եւ արձագանգում: Անթոլ Ֆրանսն ու Մարսէլ Քաշէնը, Ռոմէն Ռո – լանը ու Կարլ Լիբնեխտը, Վալերի Բրու – սովն ու Ֆրիտիոֆ Նանսէնը ամպիոն էին բարձրանում, դիմում աշխարհը կառա – վարողների խղճին ու բանականութեանը, եւ սակայն նրանք, համաշխարհային ա – ւարը բաժանելու մոլուցքի մէջ, չէին էլ յիշում, որ կայ խիղճ ու բանականութիւն:

— Եւ Թալէաթն ու Էնվերը չարունա – կում էին իրենց սեւ գործը:

— Թալէաթը իր զահիճներին հեռագրում էր. «Վերջին չաբաթների ընթացքում մեզ ուղարկուած մահուան տոկոսները բաւա – րար չեն...»:

— Նրան պատասխանում էին.

« Տարագրութեան ենթարկուածների ընդամէնը տասը տոկոսն է հասել նա – խատեսուած վայրը»...:

... Իմ տան վրայով չառաչելով անց – նում է մարդատար հսկայ ինքնաթիռը եւ գնում վայրէջք կատարելու Երեւանի օ – դանաւակայանում: Որտեղի՞ց է գալիս. Մոսկուայի՞ց, Կիեւի՞ց, Ռիգայի՞ց... Ո՞մ է բերում, ի՞նչ ուղեւորներով է լիքը... Գուցէ նրա մէջ կայ օտարերկրը – հայ գիտական մի պատուիրակութիւն, որ գալիս է հայ գիտնականների հետ քննար – կելու տիեզերական առեղծուածները կամ կենսաբանութեան գաղտնիքները: Այդ – պիսի պատուիրակութիւններ հիմա յա – ճախ են գալիս Հայաստան: Գուցէ օտար – երկրեայ տուրիստներ կան, որ գալիս են սեփական աչքերով տեսնելու տասնամ – եակներ առաջ «անհետացող» համար – ուող, միայն իր ողբերգութիւններով աշ – խարհին յայտնի ժողովրդի վերածնու – թեան հրաշքը: Այդպիսի խմբեր էլ հիմա յաճախ են գալիս Հայաստան: Կամ գուցէ պէյրութից է գալիս այդ ինքնաթիռը ու լեփ–լեցուն է Սփիւռքահայերով, որոնց մէջ կան Տէր–Զօրի անապատով անցած ու հրաշքով փրկուած մարդիկ, որ ուխ – տագնացութեան են գալիս Հայաստան՝ համբուրելու հողը, չնչելու օդը, կարօ – տով հաղորդուելու նրան: Վաղուց է ար – դէն Պէյրութ–Երեւան օդային ուղին բանուկ է դարձել եւ վաղուց է արդէն, որ Սփիւռքահայութեան կարօտով Ծան – րաբեռն ինքնաթիռները չաբաթը մի քա – նի անգամ վայրէջք են կատարում Երե – ւանի օդանաւակայանում...:

— Մինչ ես հայեացքով հետեւում եմ հեռացող ինքնաթիռին, գնացքի սուլոց է լսւում ու քիչ յետոյ իմ ծաղկած այգու տակով դէպի Սեւան է սլանում էլեկտրա – քարշը: Ո՞րտեղից է սկիզբ առել բեռնա – բարձ վակոնների անվերջանալի չարանը: Խարկովի՞ց, Նովորիբիրսկի՞ց, Լենինգրա – դի՞ց... Ի՞նչ է բերում: Գուցէ նոր մե – քենաներ ու սարքաւորումնե՞ր Հրազդանի լեռնաքիմիական հսկայ կոմբինատի կամ Արփա – Սեւան ջրատարի համար... Ի՞նչ իմանաս: Հայաստանը հիմա հազար թե – լերով, հազար գոյներով կապուած սովե – տական մեծ երկրի բոլոր ծայրերի ու աշ – խարհի հետ:

— Հեռւում կապուտակ մշուշի մէջ Ա – րարատեան դաշտն է: Գիտեմ, այդ տասնա – ները այնտեղ բուռն ծաղկումի մէջ են: Խոփերը նորից Հայոց հինաւուրց հողն են ակօսում, նորից սերմ է ընկնում սեւա – հողի մէջ:

— Հայոց աշխարհի վրայ գընդում է մեծ, լարուն ու լիաշունչ կեանք:

ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՒԹԵԱՆ

×

Բելոռուսիա: 1975: Ապրիլ: Խաւին գիւղ: Ոչ թէ գիւղ, այլ գիւղ–դերեզման: Հիտլերեան ֆաշիստները հիմնայատակ աւերել են այս մեղմ, այս հաց ստեղծող գիւղը, ողջակիզ արել նրա բնակիչներին՝ մեծին ու փոքրին: Ես, զլուխս խոնար – հած, կանդնել եմ ֆաշիզմի զոհերի մոխ – րաթմբերի առջեւ: Ծերունի ռուս զրող Միխայիլ Իվանովիչ Շեւերդինը բռնեց իմ թեւը:

— 1915 թուականի Հայաստանի գիւ – ղերը յիշեցիր:

— Այո՛, այն ժամանակուայ ցեղասպան – ների ու ֆաշիստների միջեւ մազաչափ տարբերութիւն չկայ, ասացի նրան: Ե – կուսն էլ մարդկութեան թշնամիներն են:

— Գիտեմ, ասաց Միխայիլ Իվանովիչը: Ես վէպ եմ գրել՝ սովետական երկրի կա – տաղի թշնամի էնվերների չարագործութիւն – ների մասին: Գիտեմ:

Շուտով Միխայիլ Իվանովիչն ինձ ու – ղարկեց իր «Էնվերը» վէպը: Նա ահեղ ու անողնաշար մերկացնում է Թալէաթ – Էն – վերի «գործունէութիւնը», որի սլաքներն ուղղուած էին ոչ միայն հայ ժողովրդի սրտին, այլ նաեւ Սով. Ռուսաստանի, Սով. Միջին Ասիայի դէմ:

— Մարդկութիւնը երբեք պիտի չմոռա – նայ ցեղասպանութիւնը, խաւինում ա – սաց Միխայիլ Իվանովիչը: Մարդկու – թիւնը պէտք չէ մոռանայ հայ ժողովրդի բնաջնջումը Արեւմտեան Հայաստանում: Սովետական մի այլ զրող՝ Ռոմիլ Խակի – մովը, վերջերս եղել է Միջերկրականի եղեռնի յուշարձանում եւ գրել այդ մա – սին: Իր խօսքը նա աւարտում է հետեւ – եալ բառերով. «Զգաստ եղէք, մարդիկ: Զգաստ եղէք»:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱ ՋԷՆՔ ՊԻՏԻ ՏԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

ՏԷՄԻՐԷԼԻ ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ «ՄՈՆՏ»ԻՆ

Ամերիկեան Ծերակոյտը 40ի դէմ 41 ձայնով որոշեց վերջ տալ զէնքի առաք – ման արգելքին, որ հաստատուած էր ե – րեք ամիսէ ի վեր Թուրքիոյ նկատմամբ: Ծերակոյտը, որ նախապէս արգելքի ի նպաստ քուէարկած էր, այս անգամ վա – ւերացուց Արտաքին նախարարութեան բանաձեւը, որով իրաւունք կը տրուի նա – խագահ Ֆորտի՝ վերցնել արգելքը:

Այս որոշումին առթիւ Ծերակոյտի մե – ծամասնութեան առաջնորդ՝ Մանսֆիլտ նկատել տուաւ, թէ ասով «առաջին», սակայն ամէնէն կարեւոր քայլը առ – նուազաւ» Ցունաստանի եւ Թուրքիոյ վէ – ճին լուծման համար, Կիպրոսի հարցին կապակցութեամբ: Միւս կողմէ Ծերա – կուտական Իկլեզիոն պահանջեց, որ ար – գելքը չարունակուի եւ ամերիկեան զէնք չտրուի Թուրքիոյ: Անդարայի սպառնա – լիքը Թուրքիոյ ամերիկեան կայանները փակելու, պէտք չէ հարկադրեն Ռա – չինկիընը, որ տեղի տայ:

Բանաձեւը պիտի ներկայացուի այժմ Ներկայացուցչական Ժողովին:

Այս որոշումը կապ ունի նաեւ Քիսին – կէրի Անդարա այցելութեան չարթուա մէջ: Արտաքին նախարարը որ Ֆորտի չափ նեղուած էր որ Քոնկրէսը վերջ տայ Թուրքիոյ զէնք հայթայթելէ, կ'ու – զէր որ նպաստաւոր մթնոլորտի մը մէջ Թուրքիա հասնի: Ծանօթ է որ քանիցս Թուրքերը մերժած են զինք ընդունիլ:

ՀՌՈՄԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Ցունաստանի եւ Թուրքիոյ Արտ. նախա – րարներուն խօսակցութիւնները Հռոմի մէջ ոչ մէկ բանի յանգեցան: Միակ դրա – կան երեւոյթը կը նկատուի նոր ժամադ – րութեան մը որոշումը: Մնաց որ բանակ – ցելիք բան ալ չկայ ըստ Թուրքիոյ վար – չապետին, որու կարդ մը յայտարարու – թիւնները լոյս տեսան Մոնտի մէջ, (Մա – յիս 20) թերթին տրուած տեսակցութեան մը ընթացքին: Տէմիրէլ չատ յստակ է.— «Կիպրոսի մէջ Ցոյները բանակցելիք բան չունին այլ ընդունելու կատարուած իրո – ղութիւն մը»:

Տէմիրէլ չատ ուրիշ բաներ ալ կ'ըսէ թերթին աշխատակցին, վճռական եւ ամ – բարտաւան ոճով, Թուրքիոյ վարչապե – տին ըսածն այն է որ Թուրքիա իր ուզածը կ'ընէ, Ցունաստանի կը մնայ լռել եւ ընդունիլ եւ աշխարհին ալ՝ Թուրքիոյ բոլոր ըրածներուն միայն օրհնութիւն տալ: Տէմիրէլ չի հասկնար որ Ուաշինկ – թըն դադրեցնէ զէնքի առաքումը, եթէ որոշումը չփոխէ, չի մտածեր Ֆրանսայի դիմել վասնզի.— «Նախ Ֆրանսա պէտք չէ ի նպաստ Ցունաստանի դիրք բռնէ: Ֆրանսա աւելի բարեկամ է Ցունաստանի քան Թուրքիոյ, գոնէ այդ երեւոյթն ունի եւ չենք հասկնար ինչո՞ւ», կ'ըսէ Տէմիրէլ, որ տեսակցութեան վերջաւորութեան ալ կը չեշտէ. «Ֆրանսայի հետ միշտ լաւ յա – րաբերութիւններ ունեցած ենք: Բայց Կիպրոսի հարցին առեն, բաներ եղան զրոս չսիրեցինք եւ ըսինք. «իսկ հիմա՞», կը հարցնէ Մոնտի աշխատակիցը ու վար – չապետը կը պատասխանէ. «Ֆրանսայի դիրքը արգելք չեղաւ որ մեր ուզածը ընենք: Բայց պիտի չկարենայինք ընդու – նել որ Ֆրանսա մեղի դէմ ըլլայ: Արդէն ոչ մէկ պատճառ կայ որ ըլլայ»:

Տէմիրէլ կ'անդրադառնայ նաեւ Ռորհ. Մխութեան հետ յարաբերութեանց եւ կը չեշտէ «Բարի դրացնութեան կապեր հաս – տատեցինք: Զենք կրնար իրենց ներկա – յութիւնն ու մերձաւորութիւնը անգիտա – նալ»:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

[ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ]

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԶԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

[ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ]

ՏԱԹԵՒԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ՝ ԻՐ ԵՐԵՔ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՆԵՐՈՎ

Երեւանի Մատենադարանին մէջ ձեռագրային ա՛յլապէս հետաքրքրական վկայութիւններ կան Գրիգոր Տաթեւացիի անձին, գործին, դիմանկարի մարդու մեծութեան, բարոյական արժանիքներուն եւ Տաթեւի համալսարանէն ներս իրագործած ուսումնական նուաճումներուն մասին:

Միշա հիմնուելով Փրոֆ. Աբգար Մովսիսեանի կողմէ օգտագործուած վկայութիւններու վրայ՝ պիտի ուզենք հաստատել թէ հռչակաւոր վարդապետարանին ամենածաղկուն շրջանը եղած է 1388–1409 քառամեակը. Տաթեւացիի ուսումնասիրութեամբ:

Թիւ 3276 եւ 7823 ձեռագրային արձանագրութիւնները կը վկայեն որ Գրիգոր Տաթեւացիի հռչակը ծաւալած է բովանդակ հայաշխարհի մէջ. իր օրով՝ Տաթեւի համալսարանը կախարդական համայք ունեցած է նոյնիսկ աշխարհագրական հեռաւոր ծագումներու երիտասարդութեան համար: — « Ցամենայն երկրէ եւ ի բազմաց եկեալ պարապէին առ ոտս նորա»՝ կը գրէ աշակերտներէն մին (ձեռագիր՝ թիւ 7823). «Հայոց տուներէն սկիզբ առնող վտակները յորդ գետերու կը վերածուէին եւ կը հոսէին դէպի Տաթեւ»՝ կը վկայէ ուրիշ մը, ակնարկելով ուսանողական այն խումբերուն, որոնք Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ զանազան շրջաններէն ճամբայ կ'իյնային դէպի լուսաղբիւր (ձեռագիր՝ թիւ 3276):

Ուսուցչապետին նկարագրային եւ բարոյական անձնաւորութեան հանդէպ հիացիկ, պատկառոտ ու յարգալիր կեցուածք ունին անխտիր բոլոր անոնք՝ որ տեսած են զինք կամ հաղորդուած են իր դիտութեամբ: — Իմաստասէր ու մատենագիր Ցովհ. Երզնկացի՝ Տաթեւացին կը ներկայացնէ իբրեւ «զպիտակացեալ աղաւնին ի յոգի եւ ի մարմին, զմեծ բարեւնպետն եւ զամենեցուն վարժիչն աշակերտակցաց իւրոց... Բազմերախտ հայր, զպայծառացեալն իբրեւ զոսկի ի բրայումն ի մամուլս կրթութեան»:

Եթէ անձին եւ դիտութեան մասին անվերապահօրէն պաշտամունք կ'արտայայտուի, նոյնքան մեծ է համարումը Տաթեւի վարդապետարանի ուսումնական – դաստիարակչական գերակատարութեան մասին:

Մերօրեայ բանասիրութեան կողմէ մեծ ծակչիռ կը նկատուի հետեւեալ վկայութիւնը՝ Երեւանի մատենադարանի թիւ 7823 ձեռագրէն.

— Ունէր ի վանս Տաթեւու զերես ուսումնարանս: Ի միումն ուսուցանէր գնախկին երգիչ վարդապետաց երաժշտութիւնս՝ բաղցրալուր ձայնիւ եղանակաւ, ... եւ ի միումն՝ նկարագրութիւն պատկերահանութեան եւ զանազան նկարչութիւնս: Եւ ի միւսումն՝ զերբին եւ զարտաբին գրեանս, ի մասնաւորի՝ զհին եւ զնոր կտակարանս, ներբին եւ արտաբին մեկնութեամբ և թարգմանութեամբ»:

Պարզ է ու բացորոշ, որ Տաթեւի համալարանը ունեցած է երեք գլխաւոր ուսումնարաններ: Առաջինը՝ երաժշտական կրթութեան եւ երգարուեստի յատուկ: Կ'ուսանողուէին Հայոց հին երգիչներու երաժշտական վաստակը, ինչպէս նաեւ երգեցողական արուեստը. ուրեմն՝ տեսական ու գործնական առումով երաժշտագիտութիւն:

Ձեռագրային արձանագրութիւնը այս առթիւ կը վկայէ որ երաժշտութիւնը Սիւնեաց գպրոցներու ամէնէն ի պատուի ճիւղերէն մէկն է եղած ու երկրի բոլոր կողմերէն հոն գիմած են հոծ թուով աշակերտներ:

Երկրորդ ուսումնարանը յատուկ է եղած գիմանկարչութեան, տեսարաններու նկարահանութեան, մանրանկարչութեան, ծաղրանկարչութեան, գրչութեան արուեստի, եւայլն:

Երրորդ ուսումնարանի ծրագիրը ընդգրկած է «ներբին գիտութիւններ» (մայրենի լեզու, գրականութիւն, պատմութիւն, հին եւ նոր կտակարաններ, կրօնական գրքեր, մեկնութիւններ եւ թարգմանութիւններ իմաստասիրական գործերու) եւ «արտաբին գիտութիւններ» (փիլիսոփայութիւն, ճարտասանութիւն, քերթողութիւն, տրամաբանութիւն, մանկավարժութիւն), ինչպէս նաեւ, յարակցաբար այս ճիւղերուն, բնական գիտութիւններ՝ մանաւանդ մարդակազմութիւն, տարրաբանութիւն, աշխարհագրութիւն, տիեզերագիտութիւն եւ ուրանութիւն:

Ձեռագրային այլ վկայութեան մը համաձայն (ձեռագիր՝ թիւ 652), համալսարանը դիտութեանց մասնագէտ ուսուցիչներ ունեցած է, — «բազում գիտունից յամենայն իմաստասիրաց»՝ որոնց շարքին կը յիշատակուին Յովհաննէս, Գրիգոր, Առաքել, Սարգիս, Բարսեղ, Ծերունի, Կիրակոս, Ցովսէփ, Ցակոբ, Վարդան եւ Գէորգ անունները, տարբեր ժամանակներու մէջ՝ սակայն բոլորն ալ Տաթեւի մէջ մասնագիտացած դասախօսներ:

Հայ դասաիարակչական ամրոցներու 10–14րդ դարերու պատմութիւնը ուսումնասիրող ոեւէ անձ ի վիճակի է հաստատելու՝ թէ Տաթեւը ուսումնական եւ դաստիարակչական իր այս ծաղկումով, եղած է դպրոցական ցանցին ուժէ ու լոյս մատակարարող գլխաւոր օջախներէն մին:

Փորձենք ընդհանուր գաղափար մը տալ պատմական նշանակութիւն ունեցող կարգ մը այլ կէտերու մասին:

Մ. Թ.

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ ԳԱՂՈՒԹՔ - ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՆՏՈՆ

Հայ Ազգային Մարմնի նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած են Մեծ Եղեռնի 60ամեակի ոգեկոչման ձեռնարկները:

Ապրիլ 14ին, կեդրոնական Լոնտոնի Բազմարուեստիի սրահը անդլերէն դասախօսած է Փրոֆ. Տ. Լանկ: Նիւթն է եղած՝ «Հայաստան քաղաքակրթութեան օրրան»: Ներկայ գտնուած են Հայերը եւ Անգլիացիները:

Ոգեկոչման երեկոյթը տեղի ունեցած է Ապրիլ 20ին, «Նիւ Կալըրի» սրահը՝ 800է աւելի Հայերու ներկայութեան: Բացումը կատարած է Հայաստան Վարդանեան. բանախօսած է Զաւէն Մսըրեան, Պէյրութէն: Ցօսք առած են անդլերէն Օր. Փոլա Հելի եւ Նորայր Ցըլտրեան: Փակման խօսքը արտասանած է Ներսէս Եպս. Պողոսլաեան: Երեկոյթին ներկայ գըտնուած է անդլիացի հրապարակագիր Քրիս-Թըֆըր Ուոքըր, որ Լոնտոնի ազդեցիկ թերթերէն «Թայմզ»ի մէջ Մեծ Եղեռնի առընչութեամբ յօդուած մը հրատարակած էր (Ապրիլ 19ի թիւ):

Ապրիլ 23ի երեկոյեան, երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ մեթրոյի կայարաններու եւ թատրոններու մուտքերուն առջեւ, ինչպէս նաեւ գլխաւոր պողոտաներու վրայ գրուած են «Իվնինկ Նիուզ» վերնագրով թուղթէ թերթ մը, որուն առաջին էջին վրայ մեծատառ արձանագրուած էր՝ «Թուրքիա կը ջարդէ մէկ միլիոնէ աւելի Հայեր — Անգլիա, Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգներ կը դատապարտեն Թրքական արարքը»: Այս խորագիրը անմիջական դէպքի մը մասին ըլլալու տպաւորութիւնը ձգելով՝ Անգլիացիներուն հետաքրքրութիւնը չարժած է: Այդ օրը, երեք ժամուան ընթացքին 50·000 թերթ ցրուած են: Թերթին նիւթը եղած է Մեծ Եղեռնը:

Ապրիլ 24ին առաւօտեան տեղի ունեցած է համաժողովրդական խաղաղ տողանգ մը, մասնակցութեամբ 2000 Հայերու եւ 500 յոյն Կիպրացիներու: Թափօրը անցած է Մարըլըլ Արչ, Սփիքըրզ Քորնըր, Օքսֆորտ Սթրիթ, Տիւք Սթրիթ, կրօվէնըր Սքուէր, Փարք Լէյն, Հայտ Փարք Քորնըր, Պելկրավիա Սքուէր եւ Քէնսինկթըն Հայ Սթրիթ վայրերէն: Ցիսունի մօտ ցուցարարներ ալ միներեւ երեկոյ թըրքական դեսպանատան առջեւ կեցած են պաստառներով: Տողանգէն մասնակցած են նաեւ Մանչեսթըրէ եւ Օքսֆորտէ ժամանած Հայեր: Տողանգը վերջ գտած է Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ բակը, ժամը 12·30ին, ուր տեղի ունեցած է բացօթեայ եկեղեցական արարողութիւն:

Նոյն օրը յուշատիր մը յանձնուած է Անգլիոյ վարչապետ Հարոլտ Ուիլսընի:

Ապրիլ 27ի կէս գիշերին, յուրերու վերջին հաղորդումներու բաժնին մէջ Պ. Պի. Սի. ձայնասփիւռի խօսնակը հաղորդած է, թէ Հայաստանի եւ ամբողջ աշխարհի մէջ, Ապրիլ 24ին, Հայերը ոգեկոչած են 60 տարիներ առաջ իրենց հայրերուն դէմ գործուած ցեղասպանութեան յիշատակը: Ապա կայանին Մոսկուայի թղթակիցը չորս վայրկեան տեւող էջերով մը անդրադարձած է Եղեռնի 60ամեակին առթիւ Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած պաշտօնական ոգեկոչումին: Ամփոփ գիծերու մէջ ներկայացնելէ ետք պատմական փաստը, թղթակիցը ընդգծած է, թէ Ապրիլ 24ի օրը փորձած է երեւան մեկնիլ, բայց էջ չկրցած, որովհետեւ իշխանութիւնները այդ օր փակած են Հայաստան մուտքի ճամբաները:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍ

Ապրիլեան Եղեռնի 60ամեակի հանդիսութեամբ Ցանձնախումբի նախաձեռնութեամբ Ապրիլ 22ին, Պուէնոս - Այրէսի Սենթրօ Քուլթուրալ Սան Մարթին սրահին մէջ դասախօսական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է, ի ներկայութեան հազարէ աւելի ունկնդիրներու: Բանախօսած են արժանթինեան կեանքի մէջ ծանօթ երկու պետական եւ մասնաւոր դէմքեր՝ իրաւաբան Տոքթ. Թրոքքոլի, որ նախագահն է Ցորհրդարանի Սքմատական խմբակցութեան եւ պատմաբան Փէրէյրա՝ անօրէն Քաոս Նաթալ ոչ Փերոնի: Դասախօսութեան ներկայ գտնուած են ազգային եւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ, ինչպէս նաեւ տեղական մամուլի եւ ռատիոյի ներկայացուցիչներ:

Ներկաները ոտքի կանգնած են Հայ Նահատակներու յիշատակին համար երկու վայրկեան տեւող յարգանքի տուրք մատուցանելու համար:

Դասախօսութիւնները ընդմիջուած են Հայ երգիչ Ռուբէն Մելքոնեանի կատարումներով:

Ներկայ գտնուած են նաեւ Հայ Կաթողիկէ Եպիսկոպոս Տ. Ցովհաննէս Քէոսեան եւ Հայ Աւետարանական Համայնքի հովիւ Տ. Ցակոբ Ճէլալեան:

Ներկայ գտնուած են նաեւ Հայ Կաթողիկէ Եպիսկոպոս Տ. Ցովհաննէս Քէոսեան եւ Հայ Աւետարանական Համայնքի հովիւ Տ. Ցակոբ Ճէլալեան:

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՂԱԴՐԱԿԱՆ ՉԵԿՈՒՑՈՒՄ

Ան սկսաւ փնտռել իրենց նախկին ուսնեցածը. չատ բան պակաս էր, մնային ամբողջ արժէքաւոր կահ-կարասին անհետացած էր: Բայց հոգածութեամբ թաղուած գրամը, 4·000 ոսկիէ աւելի դուռար մը, տակաւին մնացած էր: Այդ գրամը ան վերցուց՝ իր եւ ընտանիքին համար, եթէ վերջնիս անդամներէն որեւէ մէկը դառնար, ու պահ տուաւ Սերբիոյ մէջ իր մէկ ազգականին, զոր մենք նոյնպէս իրբեւ վկայ հրաւիրած էինք՝ Թէհլիրեանի ընտանեկան պարագաները ճշդելու համար, զոր սակայն հարցաքննելու պէտք մենք այլեւս չունինք: Այնուհետեւ Թէհլիրեանը ամիս մը երզնկա մնալէ ետք անցաւ Թիֆլիս, այն առեն երբ Ռուսերը նորէն եւս քաշուեցան: Հոն ան վերսին նուիրուեցաւ վաճառականական գործերու, ու հոն էր որ 1918ին դնեց իր առաճառնակը: Ան եկած էր Երզնկա, ինչպէս ըսի, 1917ին, ըսել է՝ կոտորածէն երկու տարի ետք: Թէհլիրեանը Թիֆլիս մնաց մինչեւ 1919ը:

Նոյն թուին, երբ պայմանները Թուրքիոյ մէջ փոխուած էին, ան կ'երթայ Սեւանիկ, անկէ Սերպիա՝ ոչ թէ հաճոյքի կամ իր ազգականները տեսնելու, այլ իրեն համար պատշաճ գործ մը գտնելու նպատակով: Ցետոյ նորէն Սեւանիկ կը վերադառնայ եւ 1920ի սկիզբները կ'անցնի Փարիզ՝ սորվելու համար Ֆրանսերէն, որ Թուրքիոյ մէջ մասնաւոր կարեւորութիւն ունի: Հոն ան տասը ամիս աշխատեցաւ ամենայն ջանասիրութեամբ: Ան ազատ կը կարդայ Ֆրանսական թերթեր, կը խօսի Ֆրանսերէն այնքան, որքան որ մարդ կրնայ սորվիլ այդ կարճ առենին մէջ:

Ապա ան կ'ըսէ ինքն իրեն. «Այս թափառական կեանքը կամ պատահականօրէն վաճառականութեամբ զբաղիլը ինծի գոհացում տուող բան մը չէ. աւելի լաւ է մեքենագործութիւն սորվիմ, որպէսզի ապագային կարենամ գործել Հայաստանի մէջ որպէս պիտանի մարդ: Ամէնէն յարմարը ատոր համար Պերլինն է»: Այսպէսով ան Փարիզէն ուղիղ Պերլին երթալ կ'ուզէ: Սակայն իրեն կ'ըսեն, որ չատ դժուար է Փարիզէն Պերլին մտնելու թոյլտուութիւն ստանալ: Ծեր Հայ մը, որուն ան կը հանդիպի, կ'ըսէ իրեն. «Ամէնէն դիւրին կերպով այդ գործը կարելի է կարգադրել Ժընեւէն: Հոն ես տակաւին բնակարան մը ունիմ. Հայաստան պիտի վերադառնամ, այնպէս որ դուն կրնաս ստանձնել բնակարանս եւ՝ իբրեւ Ժընեւի բնակիչ՝ ձեռք բերել դերմանիա մտնելու թոյլտուութիւնը»: Ատոր վրայ Թէհլիրեան Ժընեւ կ'երթայ եւ իրապէս կը ստանայ այդ թոյլտուութիւնը, սակայն միայն ութ օր Գերմանիա մնալու իրաւունքով: Ան կուգայ Պերլին, ուր Գերմանիոյ մէջ մնալու իրաւունքը, ինչպէս որ իրեն ըսած էին Ժընեւ, կ'երկարաձգուի: Ան ունէր իր քովը Պերլինի Հայկական հիւպատոսութենի, ինչպէս նաեւ ուրիշ հասցէներ: Իրեն կը յանձնարարուի «Թիրգարտէն» հիւրանոցը, ուր ան կ'ապրի քանի մը շաբաթ: Ապա կ'այցելէ իր հայրենակից Լ.Փ.Թեանի, որու հետ ծանօթացած էր ուսումնական Փարիզ եղած առենը, եւ որ ներկայ է հոս իրրեւ վկայ: Լ.Փ.Թեանի մօտ ան կը տեսնէ անոր քոյրը՝ Տիկին Թէրզիպաշեանը եւ ծխախոտավաճառ Պարոն Թէրզիպաշեանը: Ատոնք Թէհլիրեանի համար սենեակ կը փնտռեն եւ կը ծանօթացնեն զինքը Աբէլեանի հետ, որ կ'ապրի Ասւգսբուրգեր փողոցը: Աբէլեան ուրախ կ'ըլլայ, որ իր ապրած բնակարանին մէջ հայրենակից մը եւս սենեակ կը վարձէ, ու որովհետեւ Թէհլիրեան գերմաներէն չէր գիտեր, Աբէլեան պատրաստակամութիւն կը յայտնէ ամէն կերպ օգնելու իրեն: Աբէլեանի տանտիրուհին Տիկին Շտէլբաում սենեակ մը վարձու կուտայ Թէհլիրեանին մինչեւ Մայիս: Թէհլիրեան կը փոխադրուի հոն ու կ'ապրի այնպէս, ինչպէս ամէն մէկ երիտասարդ, ան գլխաւորաբար կ'աշխատի գերմաներէն սորվիլ եւ հետզհետէ կը ծանօթանայ այս կամ այն Հայուն հետ: Ան քիչ մը մտազբաղ ու թախծոտ է, ուստի իր բեկամները կը ջանան քիչ մը զուարճացնել զինքը եւ միեւնոյն առեն պատճառ տալ՝ գերմաներէն սորվելու, ու երեքը միասին կը սկսին պարի դասեր առնել: Թէհլիրեան չէր ձգտեր կիներու հետ ծանօթանալ. ընդհակառակն, դուք արդէն լմացաք, թէ ինչպէս ան աղուոր էր, պարզ ու միամիտ ձեւով կը խօսէր կիներու հետ, ըստ երեւոյթին քիչ մը զարկ տալու համար իր գերմաներէնին, եւ թէ ինչպէս հոն ալ որոշ երկիւղածութիւն կը ցուցնէր:

Ասկէ դուրս, իր պարապ ժամերուն ան կը զբաղէր երաժշտութեամբ. ան կը նուագէ մանտոլին, կ'երգէ դժբախտ հայ ժողովուրդին յատուկ թախծալի երգեր:

Մէկ խօսքով, հետք մըն ալ չի տար նուիրը, թէ ան ուրիշ նպատակ մը կը հետապնդէ, քան սորվիլը գերմաներէնի՝ բարձրագոյն դպրոցի դասընթացքին կարենալ հետեւելու համար:

(68 – Շար.)

ղական մամուլի, ձայն–պատկերասփիւռի թղթակիցներ: Ցանճնախառմբի անդամ Տոքթ. Եփրատ Պայրամեանի բացման խօսքէն եաք ֆնրիքէ Փաւօն Փէրէյրա եւ Տոքթ. Անթոնին Թրոքքոլի պարզած են թրքական ցեղասպանութեան քաղաքական եւ ցեղային զրպապատճառները, պատմական տուեալներով հիմնաւորելով այն իրողութիւնը, որ 1915ի ցեղասպանու – թիւնը աննախընթաց մարդասպանութիւն մըն էր իր ծրագիրով եւ տարողութեամբ:

Ապրիլ 23ի դիւերը Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ կատարուած հոգեմի արարողութիւնը, որու ընթացքին խօսած են Համագաղութային Ցանճնախառմբի նախագահը Գէորգ Սաթֆեան եւ Ա. Ձերեճեան:

Ապրիլեան ոգեկոչումներու ամէնէն չքեղ եւ տպաւորիչ ցոյցը եղած է սակայն քանի մը տարիէ ի վեր աւանդութիւն դարձած համաժողովրդային քայլարշա – ւը, որ տեղի ունեցած է Ապրիլ 24ին Գաթեարալէն մինչեւ Սան Մարթին հրապարակը: Ծովածաւալ բազմութիւնը՝ հարիւրաւոր պաստառներով, որոնցմով լիչեցուած կատարուած է 1915ի Հայոց ցեղասպանութեան եւ հայկական իրաւունքներուն, մէկ ժամ դրած է անցնելու համար Ֆլորիտա պողոտան եւ հասնելու Սան Մարթին հրապարակը, ուր ծաղկեպսակ մը դեռեղուած է համանուն յուշարձանին առջեւ: Թափօրին առջեւէն քալած են Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Մխիթարեան վարժարանի արիները, իսկ կարգապահութեան հսկած են Ամենիա Երիտ. Մխիթեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան երիտասարդ – երիտասարդուհիները, որոնք անցքին վրայ թռուցիկներ բաժնած են անցորդներուն:

Ցուշարձանին առջեւ խօսք առած են Աւետիք Իզմիրլեան եւ Լա Բրէսա Նա – հանգի կառավարիչ Տոքթ. Գարլոս Մենեմ:

Սան Մարթինի արարողութենէն եաք հարիւրաւոր երիտասարդներ եւ ազգա – յիններ պաստառներով դիմած են թրքական դեսպանատուն, ուր ոստիկանութիւնը արգելք եղած է, որ ցուցարարները մօտենան դեսպանատան դրան: Ոստիկա – պետը պահանջած է, որ ցուցարարները հեռանան դեսպանատան առջեւէն, ապա – կայն հանդիպելով ընդդիմութեան՝ թոյլ տուած է, որ ցոյցը չարունակուի: Ցուցարարները պահանջած են միաժամա – նակ, որ պատուիրակներ մտնեն՝ դեսպանատուն եւ թուրք դեսպանին յանձնեն յուշագիր մը: Ոստիկանապետը ինք յանձնած է յուշագիրը:

Շնորհիւ լաւ կազմակերպուած քարոզչական աշխատանքի մը՝ տեղական մամուլը, ինչպէս նաեւ հեռատեսիլի կայանները անհրաժեշտ ուշադրութիւնը ընծայած են Պուէնոս – Այրէսի Ապրիլեան ոգեկոչումներուն, եւ այս առթիւ մասնաւոր յօդուածներով անդրադարձած են 1915ի ցեղասպանութեան, յականէ անուանի յիշելով պատասխանատու Պետութիւնը՝ Թուրքիան:

ՆԻԿՈՍԻԱ

Կիպրահայ երիտասարդութեան կողմէ նախաձեռնուած ոգեկոչման հանդիսու – թիւնները տեղի ունեցած են Ապրիլ 23ին եւ 24ին:

Ապրիլ 23ին, կէս դիւերին, Նիկոսիոյ զանազան պողոտաներէ ճամբայ ելած ջահակիր երիտասարդներ եւ երիտասար – դուհիներ՝ զոյդ առ զոյդ, հասած են Մեթաքսաս հրապարակը, ուր դեռեղուած է մարմարէ յուշաքար մը՝ հայերէն, յունարէն եւ անգլերէն արձանագրու – թիւններով, նուիրուած Մեծ Եղեռնի զոհերու յիշատակին: Հարիւրաւոր հայեր մինչեւ առաւօտեան ժամը 3ը հրապարակին վրայ մասնակցած են նահատակներուն ի յիշատակ կատարուած արարողութեան: Հայկական մեղեդիներ եւ երգեր սիրուած են:

Ապրիլ 24ին խաղաղ ցոյց մը կատարուած է մասնակցութեամբ Ցոյներու: Թափօրը կազմուած է Խորհրդարանին մօտ գտնուող Մահաթմա Կանտիի կիսանդրիին քով եւ ցուցարարները քալած են մինչեւ Մեթաքսաս հրապարակը՝ նահատակներու յուշաքարը: Նախագահ Մակարիոսի կողմէ յուշաքարին առջեւ ծաղկեպսակ մը դեռեղած է նախարար Բաթրոքլոս Սթաւրու: Ծաղկեպսակներ դրած են նաեւ հայ համայնքի ներկայացուցիչը՝ Տոքթ. Ա. Աչճեան, հայ արիներու կողմէ Ց. Անմահունի, կիպրոսի բոլոր նախարարու – թիւնները, յոյն կուսակցութիւնները, կազմակերպութիւնները, բանուորական արհեստակցական միութիւնը, Հայ Երիտ. Միութիւնը եւայլն:

Կիպրոսի բոլոր օրաթերթերը, ձայնասփիւռը եւ հեռատեսիլը յանձնարէն ան – դրադարձած են հայկական այս ոգեկո – չումին, հայկական իրաւունքներուն եւ Կիպրոսի արդար դատին:

ՍԻՏՆԷՅ

Հեռաւոր Աստրալիոյ Սիտնէյ քաղաքին մէջ Մեծ Եղեռնի 60ամեակը արտակարգ շուքով նշուած է: Արդարեւ, գաղութին հայ ազգային կուսակցութիւն – ները, միութիւնները միասնաբար նախաձեռնած են ոգեկոչման հանդիսութիւն – ներուն:

Ապրիլ 20ին Հայոց եկեղեցին չատ փոքր եկած է խուռներամ հաւատացեալներուն համար: Արարողութեան ներկայ եղած էին նաեւ յոյն, ղպտի եւ Աստրալիոյ բնիկ քաղաքական եկեղեցւոյ հոգեւոր պետերը, ինչպէս նաեւ հայ յարանուանութեանց առաջնորդները:

Ապրիլ 23ին, երեկոյեան 1500 հայ եւ կիսբացի Ցոյներ ցոյց կատարած են Թըրքական հիւպատոսարանին առջեւ:

Ապրիլ 24ին ընդարձակ սրահի մը մէջ, ուր հաւաքուած են աւելի քան հազար հայեր, տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւնը: Ներկայ գտնուած է քաղաքապետը, որ այս առթիւ խօսք առած է, ինչպէս նաեւ Սիտնէյի օտար հիւպատոսները: Բացման խօսքը արտասանած է հայ կաթողիկէ վարդապետը. ապա յաջորդաբար խօսած են Փրոֆ. Բիթըր Այնսուրեան եւ Հայկ Ասադեան:

Ապրիլ 27ին հազարէ աւելի հայեր, առաջնորդութեամբ ազգային Եռագոյնը պարզած հայ արիներու եւ գայլիկներու, տողանցած են քաղաքին գլխաւոր պողոտաներու վրայ՝ մինչեւ Անձանօթ Զինուորի յուշարձանը, ուր ծաղկեպսակ մը դեռեղուած է:

Սիտնէյի ամէնէն տարածուն օրաթերթը Ապրիլ 24ի իր թիւին երկու ամբողջական էջերը յատկացուցած է Մեծ Եղեռնին, հրատարակած է թերթին խմբագրին հարցազրոյցը Հայկ Ասադեանի հետ:

Գ. ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ «ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԱՔՍՈՐԵԱԼՆԵՐԸ»(*)

— o —

« Խաղաղութեան Աքսորեալները » ամօթագեղ վերնագրին տակ, ծածկուած է մեր օրերուն ողբերգութիւնը, որ յաճախ կրկնուած, եւ վճարել տրուած է անոնց խաղաղութեան գինը, խաղաղութիւն մը ուր յաղթականները եւ պարտուածները աւելի քիչ կը տառապին քան թէ իրենց դաշնակիցները: Եւ այսպէս համաշխարհային առաջին պատերազմէն վերջ հայ ժողովուրդին համար, որ կը խորհէր թէ վերազտած է իր պատմական հայրենիքը, Թուրքերուն եւ անոնց խորհրդատու Գերմանացիներուն կազմակերպած ջարդերէն վերջ, որ անցամ մը եւս կ'ընկղմէր Քէմալ Աթաթիւրքի յաղթանակէն վերջ: Ֆրանսա, աքսորեալներու յոյսի երկիրը վերապրողներէն չատերուն համար, եւ մանաւանդ Փարիզի ուսանողներու թաղը ուր կ'ապրի Գ. Մեծատուրեանի պատանի հերոսը Միքայէլ Վարդեան:

Այս թաղամասը, աշխարհաբնակ ներկայ է դրքի մէջ եղերերգական, բայց միշտ հիմնօրէն լաւատես. թաղամաս մը որ ամբողջ աշխարհի յեղափոխականներուն համար դպրոց մըն է վերադրաւելու համար իրենց հայրենիքը եւ միեւնոյն ժամանակ երկաթէ սեղմիրան մը անոնց համար որ առանց ուրանալու իրենց ծագումը, կը յառաջանան դժուարին բայց պարզ ճամբայէն. դէպի դժուարին նուաճում իրենց նոր հայրենիքին:

Փուանքարէլի Ֆրանսան ամէն բան խոստացած էր հայ ժողովուրդին որ կը կըռուէր իր կողքին, եւ սակայն կը զոհանար միայն ընդունելով դաղթականները, տալու անոնց հաւասար բախտ մը, նուազ միջոցներով դպրոցներուն մէջ:

«Պաքալօրէա»յի մը պատմութեան մը ընթացքին, հեղինակը մեզ կը նկարագրէ Գ. Մեծատուրեան 1939–1945ի պատերազմին, գոմարտակի բժիշկ, եւ յետոյ դիմադիր հիթլէրական ռեժիմին, մեզ կը պատմէ չատ մեծ նրբութեամբ թէ ինչպէս հայ մօր մը սէրը եւ զոհողութեան ոգին կ'օգնէ եւ կը պաշտպանէ պատանի մը որ կը փնտռէ աւելի վստահելի հայրենիք մը:

« Խաղաղութեան Աքսորեալները » մեզ կը տանի Վոսկորի ափերէն, փարիզեան արուարձանի (Պանեէօ) տուն մը, ուր կը նկարագրուի, սակաւօրէն թէ՛ չուարտմը եւ թէ վերապրելու կամքը, Լօզանի դաշնագրին զոհերուն եւ Սեւրի դաշնագրին յոյսերէն յետոյ, աքսորականներու չըքնաղութիւնը, քաղաքական բաժանումները, եւ իրենց համերաշխութիւնը, որոնք կը պահեն զաղտնի նոյնքան դէշ կերպով որքան ղիրենք հիւրընկալող երկիրը կը ծածկէ իր լքումներուն ամօթը:

Հրատարակուած « ժամանակագրան (Քրոնիք) հաւաքածոյին մէջ, Աճգրանք հրատարակչական տան կողմէ, Գ. Մեծատուրեանի այս հատորը մեզի կ'ներեւի միայն իբրեւ սկիզբը քրոնիքի մը, ուրիշներ հաւանաբար պիտի հետեւին: Մեզ արդէն կը լուսաւորէ ճամբան այն յաջողութեանց եւ պարտութեանց, որ Հայերունը եղաւ եւ կը մնայ, նախքան հրեայ Սիլվերմանսինը ըլլալէ, այսօր՝ Պաղեստինցիներունը տեղահանուած կամ ներգաղթած «Սեւ Ոտք»երուն:

Գ. Մեծատուրեանի դրչին տակ, քարթեղեան եւ պատկերաւոր, այս ճամբան, արեւու ճամբան է որ կը գաղթէ ամէն օր դէպի արեւմուտք, կրկին երեւալէ առաջ արեւելք:

FABIEN LACOMTE

(*Agence France-Presse*)

« LES EXILÉS DE LA PAIX », Editions Entente, Paris.

ԳԱՂՈՒԹ ԳԱՂՈՒԹ

ՔԱՆԱԶԱՅԻ եւ Միացեալ Նահանգներու արեւելեան չրջանի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. Շրջանային ժողովը դումարուած է Մայիս 3–4ին, Մոնթրէալի «Ա. Ա.Հարոնեան» ակումբը: Մասնակցած են 30 իրաւատու ձայնով հետեւեալ մասնաճիւղերը՝ Մոնթրէալ, Նիւ Ձըրզի, Թորոնթօ, Պոսթըն, Համիլթըն եւ Ուաշինկթըն: Ընտրուած է վերոյիշեալ չրջանի առաջին Շրջանային Վարչութիւնը:

«ՁԱՅԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (118)

ՄՈՆԹԷ-ՔՐԻՍԹՕ-ի ՈՐԴԻՆ

ԼՈՒՋԻՕԼԱ ԲԱՆՏՈՒՐՆԵՐՈՒ

ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վանդի յանկարծ սպաներու խումբը կը ճեղքէր եւ բարձրաձայն խնդալով ու խօսքը հարիւրապետին ուղղելով՝

— Ի՛նչ այդ, կոմս Հէրման, պատին դէմ ու... փէր տէօ, այսպէս պէտք է վարուիլ անուղղաներուն հետ... Նոյնիսկ այն հրապարակին մօտ, ուր տասնըհինգ օր առաջ այդ ապստամբներէն երկուքը մահապարտները թաթխեցին եւ յետոյ այրեցին...: Ահա, դուք ոճրագործները պատժելու կերպը պիտէք... եւ խելացութիւն չէ ձեզի դէմ դնել, եթէ մարդ չուզեր կենդանի թաղուիլ իբրեւ տաշտակ:

— Այդ ի՞նչ է, հարցուց ուրիշ մը, որ ամենայն հանդարտութեամբ օշարակ կը խմէր:

— Այո, իբրեւ տաշտակ թաղուիլն ի՛նչ է չէք գիտեր: Շատ ճարտարագիտական է: Լսենք թէ խեղ եւ խօսք չհասկըցող բանտարկեալ մը ունիք... այն թըշուառականներէն մին որոնք հայրենիքին կը հաւատան եւ միշտ մեծ մեծ կը խօսին...

Այս խօսքերը ըսողը չուրջ երեսուն տարեկան եւ զեղեցիկ դէմքով Իտալացի մըն էր. իր սաթի նման սեւ աչքերէն կարծես փայլակներ կը ժայթքէին, բայց բերանը կը ժպտէր եւ հաստ պեխերուն տակէն սպիտակ ակռաները ամբողջ կ'երեւէին: Արդեօք ըրածը հեղնութի՞ւն էր թէ լուրանք:

Զինքը Ասլիթթայի մարդիկ կոչէին: Երկու ամիսէ ի վեր Միլանի մէջ էր եւ կը կարծուէր թէ Նափոլիէն եկած էր. առաջին օրէն ի վեր հարկ եղած չար – դանքը մատուցած էր փոխարքային, իսկ նամքով խոյս կուտար իր հայրենակից – ներէն, եւ կարծես ընդհակառակն հաճոյք կը զգար հալածիչները զրզռելով, դահիճները ծափահարելով:

Մինչդեռ ան կը խօսէր, սպաները անհանգստութիւն մը կը զգային: Եւ սակայն անոնք ալ կը խնդային, միայն թէ անոր ծիծաղը բռնադրօսիկ էր:

— Լաւ, չարունակեց Ասլիթթա իր կծու ձայնով որովհետեւ այն չաղակրատները լռեցնել պէտք է, հարկ եղածին պէս կը կապեն եւ զանոնք, անոնց ոսկորները կը կոտրտեն:

— Ինչ մը խաղանք, առաջարկեց մէկը:

Բայց Ասլիթթա, առանց այս ընդհատման մտիկ ընելու կը չարունակէր.

— Ցետոյ չորս ոտք խորութեամբ փոս մը կը փորեն... յանցաւորը անոր մէջ կը դնեն դլխիվայր... փոսը կը լեցնեն եւ երկու սրունքը դուրս կը թողուն մինչեւ ծունկերը: Այնպէս որ... արդարեւ, չատ ծիծաղելի է... այո, չատ ծիծաղելի...: Այս երկու սրունքները մատղաշ ծառերու երկու կոճղերու կը նմանին...:

Եւ երիտասարդ Իտալացին ծիծաղն աւելի եւս բարձրացաւ եւ այնքան կծու ու տարօրինակ եղաւ որ, աղեխորշ հեծկլտուքի մը կը նմանէր:

— Ա՛, այս անիծեալ Իտալացին ի՛նչ կատակերգութիւն կը խաղայ, մոլեցաւ Հէրման հարիւրապետը:

Եւ կը սկսէր մարքիզին վրայ այնպիսի նայուածքներ արձակել, որոնց մէջ ամենեւին բարութիւն չէր տեսնուեր, երբ յանկարծ նոր միջադէպ մը խնդիրը փոխեց:

Դուրսէն աղաղակներ, ճիչեր կը լսուէին...

Սքալայի կողմէն խանդավառ ձայներ կ'ելլէին եւ կը գոչէին.

— Կեցցէ՛ Լուչիոլա, կեցցէ՛ Իտալիա..

Բոլոր սպաները պատուհանը վազեցին:

Մարքիզը աճապարանքով Պարթոլոմէօ հազարապետին մօտեցաւ.

— Այս դիշեր, ըսաւ ցած ձայնով, թէսպէնի դրան փոքրիկ տունը:

Բ.

ԾԱՂԻԿՆԵՐՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Բացատրենք թէ ինչ դէպք տեղի կ'ունենար եւ թէ այս աղաղակները ինչ կը նշանակէին:

Ութսուն տարի առաջ, ինչպէս այսօր, ամէն Իտալացի երաժիշտ էր: Երաժիշտ ըսելը երաժշտութեան հեղինակ ըսել է: Երաժշտութեան հեղինակ մըն ալ միշտ կը փնտռէ դատաներդութիւն մը, որուն կարենայ եղանակներ յարմարցնել:

Նկարչին կտաւ մը եւ վրձին մը, դրագէտին թերթ մը սպիտակ թուղթ, արձանագործին մարմարի կտոր մը պէտք է:

Իսկ երաժիշտը կարօտ է արդէն կենդանի եւ ապրող նախնական դործի մը. եւ եթէ ներեւի ըլլար փոքր բաները մեծ բաներու բաղդատել, պիտի ըսէինք թէ երաժիշտը նման է այն տարազադործին, որ ամէն կողմ գեղանի արարած մը կը փնտռէ՝ իր կերպասները անոր հագցնելու համար:

ԺԻԻԼ ԼԵՐՄԻՆԱ

(Շար.)

Պ. Մկրտիչ Քէօլէեան, զաւակները ու թոռները ու ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն լուրնց կնոջ, մօր, մեծ–մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԿՐԻԹ ՔԷՕԼԷԵԱՆԻ
(ծնեալ Ճերահեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 15ին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երեքշաբթի, Մայիս 20, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլ.— Պ. Աստուր Հոլոբիկեան, զաւակները, թոռնիկները եւ հայրը, մասնաւոր շնորհակալութիւն կը յայտնեն Վարդանեան Սըրբազանի, որ իր հայրական մխիթարիչ քարոզով աշխատեցաւ մեղմացնել իրենց վիշտը. շնորհակալութիւն նոյնպէս բոլոր անոնց որոնք իրենց ներկայութեամբ, հեռագրով, ծաղկեպսակով ու փոխան ծաղիկի նուէրներով իրենց յարգանքի բաժինը բերին իրենց չատ սիրելի

ՏԻԿԻՆ ՄԱՌԻ ՀՈԼՈԲԻԿԵԱՆԻ

թաղման արարողութեան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 9 Մայիս Ուրբաթ օր, Մարսէյլի Մայր եկեղեցիի մէջ։

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Հինգշաբթի, Մայիս 22։ Ճիշտակ է Ազխարհազօրաց եւ Զօրավարացն Հայոց, որք կատարեցան ի Հերոսամարտին Սարդարապատի 1918 Ամի, Վասն Հաւատոյ եւ Հայրենեաց։

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ մասնաւոր հանդիսաւոր Հոգեհանգիստ կը կատարուի երեկոյեան ժամը 5·30ին։

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը աղօթելու անոնց հոգիներուն համար։

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ 85ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ
ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի Աղքատախնամի 85ամեակի առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ, ԿԻՐԱԿԻ Մայիս 25ին, վարչութեան ողբ. նախագահներուն եւ անդամներուն յիշատակին։

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը ներկայ գտնուիլ յարգանքի արարողութեան։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տէր եւ Տիկին Ց. Տէր–Ցովհաննէսեան իրենց աղջկան Օտէթի ամուսնութեան առթիւ կը նուիրեն 100 Ֆր. Կարմիր Խաչին, 100 Կապոյտ Խաչին, 100 Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, 100 Սամուէլ Մուրատ վարժարանին, 100 Հայ Դատի Ցանձնախումբին (ստանալ «Ծառաջ»էն) եւ 100 Ֆր. «Ծառաջ»ի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Շաբաթ, Մայիս 24, ժամը 18ին
Visite de chantier

Ներկայ կ'ըլլայ նախկին նախարար, եբեսխան՝ ԺՈԶԼԻՆ ՔՈՄԻԹԻ

կը հրաւիրուի հասարակութիւնը։ Այցելութենէն ետք ճաշ՝

ՕԹԻԼ ԹԷՐՄԻՆԻՒՍ

Մասնակցութիւն 100 Ֆր.

Անհրաժեշտ է տեղերը ապահովել, հեռաձայնելով յանձնախումբին՝ 66–18–80 ամէնէն ուշը մինչեւ Ուրբաթ, Մայիս 23

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԵՒ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆԴՈՑՔ

ՍԷՆ – ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Կապ. Խաչի Սէն–Մօրիսի մասնաճիւղին եւ Նոր Սերունդի Րաֆֆի խումբին, մասնակցութեամբ Լիոնի Սայեաթ – Նովա նուագախումբին։

Կիրակի, Մայիս 25, ժամը 15էն սկսեալ Սէն–Մօրիսի քաղաքապետարանի սրահը (Սալ տէ Ֆէթ) ,զեղարուեստական բաժին դպրոցին աշակերտութեան կողմէ։ Հայկ. պարեր, արտասանութիւն, հաճելի անակնկալներ։ Ճոխ պիւֆէ չամփուրով խորոված։

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

Մուտքը ազատ է

ՀԱՅԿ. ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Մայիս 23 ժամը 20·45ին

SOIREE MUSICALE ARMENIENNE
Vendredi 23 Mai à 20 h. 45
au Temple rue St. James
VALENCE

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Ց. Դ. «Զաւարեան» խումբի ժողովը Ուրբաթ Մայիս 23ին, Իսիի Մշակոյթի Տան մէջ, ժամը 20·30ին։

Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՎԻԷՆ.— Հ. Ց. Դ. Անի Կոմիտէն ընկերական բացառիկ ընդհ. ժողովը, Ուրբաթ իրիկուն 23 Մայիս ժամը 8·30ին Գ. Իփէկեան Ակումբը։

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ Մխիթեանս բոլոր անդամները, Ուրբաթ Մայիս 23, ժամը 20·30ին, Հայկ. Ասանդութեանց Հիմնարկին մէջ՝ 150, Ռիւ Էքիէն Տալէ։ Օրակարգ.— Վարչութեան ընդհ. դոր – ծունէութեան տեղեկագիր եւ ընտրութիւն։ Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի։

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՆԱՀԱՆԳԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԽՆԴՈՑՔ - ՃԱՇԸ

Կիրակի Մայիս 25, ժամը ճիշդ 15ին, Հայ Մշակոյթի Տան «Ս. Թէհլիրեան» սրահին մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ

Կը նախագահէ.— ԿԱՐՊԻՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին
Հայրենակցական ջերմ մթնոլորտ
Խնամուած ընտիր ճաշեր
ՃԱՇԱԳԻՆ 40 ՖՐ.

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ չրջարակին մէջ կառուցուած Ցուչապրիւրի համար եղած նուիրատուութիւնները.—

Գ. ՅԱՆԿ

Նախկին գումար 11938 Ֆրանք

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Սէթիճեան 150, Տիկին Սոնիա Խրիմեան, Տիկին Ընծայիմ Ունճեան, Տէր եւ Տիկին Կի Վուղէն 100ական, Տիկին Միշիկեան (Քանատա) 80, Տէր եւ Տիկին Նչան Մարկոսեան (Նանսի), Պր. Լեւոն Թոքաթլեան 50ական

Ընդհ. գումար 12·568 Ֆր.։

×

Ամասիոյ Հայր. Միութիւնը Ապրիլ 27ի իր հաւաքոյթին առթիւ 100 Ֆր. կը նուիրէ Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ երգչախումբին եւ 200 Ֆր. «Ծառաջ»ին։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇԸ

Տեղի կ'ունենայ Մայիս 25, կիրակի ժամը 13ին
Maison des Centraux
8, Rue Jean-Goujon — Paris 8e

Սոյն առիթով, 1974 տարւոյ «Հարոյց» դրական մրցանակը կը յանձնուի
Գրագէտ ՑԱԿՈԲ–ԳՐԻԳՈՐԻ
իր «Մանօթ եւ Անծանօթ Հայերը Աշխարհի մէջ» անուն աշխատասիրութեան համար։
Մրցանակաւորը կը ներկայացնէ
Վ. Եղիշէեան
Ներկայ կ'ըլլայ ՈՒԻԼԵՐՄ ՍԱՐՈՑԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին
Ճաշագին 60 ֆր.

JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

VOYAGES EN ARMENIE

EN COLLABORATION AVEC
AÉROFLOT et INTOURIST

Prix par personne au départ de MARSEILLE

F 2800

Départ :	6 Juin	Retour : 19 Juin
	4 Juillet	17 Juillet
	18 Juillet	31 Juillet
	1er Août	14 Août
	15 Août	28 Août
	5 Septembre	18 Septembre
	19 Septembre	2 Octobre

F 2500

Départ :	3 Octobre	Retour : 16 Octobre
	7 Novembre	20 Novembre
	26 Décembre	8 Janvier 76

Ces prix comprennent :
— Transport aérien Marseille — Erévan — Marseille
— Transferts aéroport — Hôtel et V. V.
— Logement en chambre double Hôtel 1ère classe
— Pension complète
— Visite Erévan — Etchmiadzin
— Excursions : Sardarabad — Garni — Kégart — Lac Sévan

IMPORTANT : Inscriptions un mois avant date de départ minimum

Renseignements et réservations :

toutes agences HAVAS VOYAGES
et Jacques CHELELEKIAN
87 La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 50-89-12 Lic. 97

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՉԱՐԳԱՑՈՂ ԽԱՆՈՒԹ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Ը ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՉԱՐԳԱՑՈՂ ԽԱՆՈՒԹ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Ը ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

LES VENDREDIS DE LA QUATRA

VENDREDI 23 MAI A 21 H

SOUS LE HAUT PATRONAGE ET LA PARTICIPATION DE
ARNO BABADJANIAN
CONCERT DE GALA QUATRA 75
AVEC LE CONCOURS DE
KATSARIS - KANTOROW - MULLER
DIEDERICH - KOULAKSEZIAN
RESERVATION : 260-74-78

MUSÉE GUIMET 6 PLACE D'IÉNA PARIS 16
PLACES NON NUMÉROTÉES OUVERTURE DES PORTES A 20 H 30

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՉԱՐԳԱՑՈՂ ԽԱՆՈՒԹ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Ը ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՉԱՐԳԱՑՈՂ ԽԱՆՈՒԹ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Ը ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԲԵՄԱՄԻՐԱՑԻ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄԸ

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի կողմէ Մէզոն – Ալֆորլ քաղաքապետարանի Սալ տէ Ֆէթին մէջ, Մայիս 25, կիրակի ժամը ճիշդ 15ին
կը ներկայացուի

ՀՆԱՐՔԸ

կատակերգութիւն 3 արար

Դերակատարներ.— Զարուհի Անտոնեան, Միհրան Անտոնեան, Փիէռ Թէրզեան, Լիւսի Թօփալեան, Նուրհան Մարգարեան, Անիթա Պէրպէրեան, Կարօ Թօսունեան, Ցովհ. Գառնիկեան

Բեմադրութիւն Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Տոմսերու համար դիմել.— Միշէլ Հաճատուրեան (Ֆիլիփս) 253 Ռիւ Վայան–Քուտիւրիէ, Ալֆորվիլ եւ Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի վարչութեան անդամներուն։

Տոմսերու գին 30 եւ 20 Ֆր.

Ուշադրութիւն, վարադոյրը կը բացուի ճիշդ ժամուն։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
22
JEUDI
22 MAI
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 ֆր.	Վեցամսեայ	90 ֆր.
Արտասահման	Տար. 200 ֆր.	Հատը	1 ֆ. 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — 13 302

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.302

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

Դ.

ԽՄԲ.— երեք վերջին մասերով կուտանք «Հայրենիքի Ձայն» շաբաթաթերթի Ապրիլ 25ի թիւին գլխաւոր յօդուածներէն հատուածներ:

Վաթսուն տարի առաջ երիտթուրքական կառավարութիւնը, տխրահռչակ Թա – լեաթ եւ Ինվեր փաշաների գլխաւորու – թեամբ, իր գաշնակից կայզերական Գեր – մանիայի դիւանագիտութեամբ ու հաւանու – թեամբ, կազմակերպեց ու սառնասրտո – րէն իրականացրեց հայկական մեծ եղեռ – նը: Դա նոր ժամանակների առաջին զան – գուածային ցեղասպանութիւնն էր: Այդ մեծ ոճիրն իրագործուեց նենգօրէն ու մեթոդիկ, աննախադէպ, գազանային մի – ջոցներով: Սկզբում մեկուսացուեցին թուրքական բանակում ծառայող աւելի քան 140 000 հայ զինուորներ ու սպաներ, որոնց որպէս «անհաւատարիմ տարր» ու – զարկեցին երկրի խորքը՝ ծանր աշխա – ատանքների, իսկ այնուհետեւ կոտորեցին՝ սմարդի ու սուր եղանակով:

Այնուհետեւ 1915 թուականի Ապրիլի լոյս 24ի գիշերը Պոլսում ձերբակալուե – ցին հայ մտաւորականութեան ականաւոր ներկայացուցիչներ Կոմիտասը, Գր. Զօհ – րապը, Դ. Վարուժանը, Սիամանթօն, Ռուբէն Սեւակը եւ հարիւրաւոր ուրիշ գործիչներ, թուրքական մէջլիսի պատ – գամաւորներ, գիւտնականներ, գրողներ, արուեստագէտներ եւայլն: Զրկելով ժո – ղովրդին զինական ու մտաւոր ուժից, իթթիհատականները այնուհետեւ ձեռնա – մուխ եղան Արեւմտ. Հայաստանի եւ ընդհանրապէս օսմանեան կայսրութեան հայ ազգաբնակչութեան զանգուածային տեղահանութեանն ու բռնագաղթին:

Հարիւր հազարաւոր անզէն տղամար – դիկ ու կանայք, ծերունիներ ու մանուկ – ներ բռնութեամբ հանուեցին իրենց օ – ջախներից, քշուեցին դէպի անյայտ հե – ռուները, որտեղ թուրքական ոստիկա – նութիւնը եւ կանոնաւոր զօրքը իր սեւ գործն էր տեսնում՝ ոչնչացնելով այդ դժբախտ զոհերին:

Բռնագաղթի մէջոցով Արեւմտ. Հա – յաստանից հեռացուած բնակչութեան մի մասը զանգուած ուղարկուեց Տէր – Զօրի անապատները, ուր հարիւր հազա – րաւոր դժբախտներ զոհ դարձան սովին ու համաճարակներին:

Հայերի ցեղասպանութիւնը չարունակ – ուեց նաեւ յետագայ տարիներին՝ 1916– 1918 թուականներին, ինչպէս նաեւ 1920 թուականին, երբ թուրքական զօրքե – րը ներխուժեցին Արեւելեան Հայաս – տան եւ հասան մինչեւ Բաքու: Հետագօ – տողների եւ միջազգային դիւանագիտա – կան փաստաթղթերի տուեալներով՝ 1890– ական թուականներից սկսած մինչեւ 1920 թուականը ցեղասպանութեան զոհ դար – ձան աւելի քան երկու միլիոն Հայեր:

Անհեղ ու անօգնական մարդկանց ֆի – զիքական բնաջնջմանը զուգահեռ կիրառ – ւում էր հայ բնակչութեան եւ հայ ազ – գային, կրօնական, հասարակական կազ – մակերպութիւնների ունեցուածքի բա – ցարձակ կողոպուտ, հայ մշակութային արժէքների ու յուշարձանների այրում ու ոչնչացում:

1919 թուականի Փարիզի հաշտութեան կոնֆերանսի նիւթերով հաստատուած է, որ Թուրքիայի հայ ազգաբնակչութիւնից յափշտակուած հարստութիւնը կազմել է մինչեւ 19 միլիարդ ֆրանք այն ժամա – նակուայ արժէքով:

Հայ ժողովուրդը, ենթարկուելով ե – ղեռնի արհաւիրքին, հլու հնազանդ չդնաց զոհուելու: Հազար տեղից խոցոտած, վի – րաւոր ու արիւնաքամ, նա չկորցրեց հա – ւատը դէպի իր ուժն ու կարողութիւնը, դիմեց ինքնապաշտպանութեան, զոյա – տեսման հերոսական մարտերի: Վանում ու Շատախում, Շապին – Գարահիսա – րում եւ Ուրֆայում, Սասունում ու Մու – սա լերան բարձունքներում, Աք – Տաղի լեռներում տասնեակ ու տասնեակ հազա – րաւոր Հայեր զէնքը ձեռքներին դիմադրե – ցին թուրքական արիւնարբու ուժերին, հակահարուածներ հասցնելով դաժան թշնամուն, հայ ժողովրդի հերոսական ինքնապաշտպանութեան ամենափառաւոր դրուագը հանդիսացաւ Սարդարապատի հերոսամարտը, որի ընթացքում հայրե – նիքի քաջ զաւակները, հայ աշխատաւոր գիւղացիութիւնը, մտաւորականները, կին թէ տղամարդ, նետուեցին անձնազոհ կռուի՝ թուրք ցեղասպանների դէմ, վերա – տին հաստատելով, որ ահաւոր ոճիրն անզօր է ընկճելու հայ ժողովրդի կամքը, նրա կենսունակութիւնն ու գոյատեւելու զարմանալի կարողութիւնը:

ՎԱՐԴԳԷՍ ՀԱՄԱՋԱՍՊԵԱՆ

ԿԻՊՐՈՍԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ

ԽՄԲ.— Կիպրոսի փարիզի դեսպանը խմբագրութեանս յանձնեց պատճէնը այն բանաձեւին, զոր Կիպրոսի Խորհրդարանը միաձայնութեամբ ընդունած է Ապրիլ 24ին:—

Հայկական ցեղասպանութեան 60ամ – եակին առթիւ, Կիպրոսի Հայերու ներ – կայացուցիչը Խորհրդարանին մէջ՝ Ա. Աչճեան, հետեւեալ բանաձեւը ներկայա – ցուց, զոր Ներկայացուցչական ժողովը միաձայնութեամբ վաւերացուց 1975 Ապ – րիլ 24ին:

1.— Թուրքերու կողմէ գործադրուած Հայկական ցեղասպանութեան 60ամեակին առթիւ Ներկայացուցչական ժողովը իր խոր համակրանքը կը յայտնէ բոլոր Հա – յերուն, որոնք կ'ոգեկոչեն այդ ահաւոր ոճիրը եւ կը սգան իրենց կորսնցուցած հայրենիքն ու ջարդուած եղբայրները:

2.— Կը դտնէ, որ Հայերու ջարդը եւ տեղահանութիւնը Թուրքերու կողմէ չի կրնար արդարացուիլ որեւէ օրէնքով կամ պատրուակով: Թուրքերու միակ նպա – տակն է եղած արմատախիլ ընել եւ բնա – ջնջել Փոքր Ասիա բնակող Հայերը եւ գրաւել անոնց տուներն ու ստացուածք – ները: Հայերը, հին ու ազնուական ազգ մը՝ խաղաղ եւ ստեղծագործ աշխատան – քի սքանչելի վաստակով, ոչ մէկը գրգը – ռած եւ ոչ մէկուն վնասած էին:

3.— Կը վստահեցնէ Կիպրոս ապաստա – նած եւ բնակող Հայերը, թէ միշտ պիտի ապրին եղբայրաբար կիպրացի ժողովուր – դին հետ: Հայերը զրկանքներու եւ դժ – բախտութեանց ենթարկուեցան Թուրք – րու կողմէ անգամ մը եւս 1963ին եւ այժմ: Նմանօրինակ զրկանքներու, իս – կական ողբերգութեան մը այսօր ենթա – կայ է Կիպրոս՝ Թրքական յարձակման հետեւանքով:

4.— Կը փոխանցէ աշխարհի բոլոր Հա – յերուն յարգանքի եւ զօրավիզ ըլլալու իր ողջոյնը:

×

Ժողովը նախագահ Թասոս Փափատո – փուլոսի հրաւէրով մէկ վայրկեան լռու – թեամբ յարգեց յիշատակը Թրքական ան – նախընթաց վայրագութեանց զոհերուն:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՎԱՋԳԷՆ Ա.Ի ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՄԱՆԻԱ

— o —

«Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. Մայիս 2–16 օրերու ընթացքին ոչ – պաշտօնական այցելութիւն մը կատարեց Ռումանիա: Ամենայն Հայոց Կաթողիկո – սին կ'ընկերանային Ֆրանսայի եւ Մէջին Եւրոպայի առաջնորդ Սերովբէ Արք. Մա – նուկեան, Լենինականի թեմի առաջնորդ Նարեկ եպիսկոպոս Շաքարեան, Պաքուի հոգեւոր հովիւ Վարդան Աբեղայ Տիլան – եան:

Մեր երկիրը գտնուած օրերուն Կաթո – ղիկոս Վազգէն Ա. հանդիպումներ ունե – ցաւ Ռումէն Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Պատ – րիարք Թուսթինեանի եւ Դաւանութեանց Պաշտօնատան ղեկավարութեան հետ:

Մայիս 5, երկուշաբթի օր, Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի ներկայութեան, Պուքրէշի Հայոց գերեզմանատան մէջ բացումը կա – տարուեցաւ Փրոֆ. Ց. Ձ. Սիրունեի պըր – ոնզէ կիսանդրիին, զոր իրագործած է քանդակագործուհի Իռանա Գասարճեան:

Մայիս 10 Շաբաթ երեկոյ, Պուքրէշի Հայոց եկեղեցիին մէջ, ի պատիւ Կաթո – ղիկոս Վազգէն Ա.ի տեղի ունեցաւ կրօ – նական համերգ: Հայ եւ ռումէն երգեցո – ղութիւնները կատարուեցան եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ:

Մայիս 11, Կիրակի յաջորդ օրէն, նա – խիւ Հրանդ Աւազեանի 75ամեակին նուիր – ուած հանդիսութիւն մը տեղի ունեցաւ ի ներկայութեան Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի որ իր ձեռամբ կոնդակ մը յանձնեց վա – տակաւոր նկարչին:

Մայիս 12–14 օրերու ընթացքին Ամե – նայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. այ – ցելեց Փրահովա Հովիտի տեսարժան վայ – րերը, որոշ ժամանակի մը համար կանգ առնելով լեռնային հանդստավայր Սի – նայա:

Մայիս 16, Ուրբաթ օր, Ամենայն Հա – յոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. մեկնեցաւ Պուլկարիա»:

×

Վերոյիշեալ լուրը նոյնութեամբ կ'ար – տատպենք Պուքրէշի «Նոր Կեանք» շաբա – թաթերթի Մայիս 16ի թիւէն, ուրկէ կ'ի – մանանք նաեւ թէ Կաթ. Պատուիրակ Սե – րովբէ Արք. Ռումանիա կը գտնուի: Նոյն թերթէն կը տեղեկանանք որ Սերովբէ Արք, որ տէ ֆաքտօ Փարիզի առաջնորդ է տարիներէ ի վեր, (երբեմն ալ թէեւ մեր ականջին Ֆրանսայի առաջնորդ մը եկած էր, բայց չլսելու զարկած էինք) հիմա դարձեր է «և Միջին Եւրոպայի առաջ – նորդ», շրջան մը, որու սահմանները բա – ւական անորոշ են: Եթէ ճիշդ են այս բանները եւ օրէ օր Սերովբէ Արք.ի իշխա – նութեան սահմանները կը տարածուին, լաւ չըլլա՞ր որ մենք ալ տեղեակ ըլլանք:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԺԻՍՔԱՐ՝ ՏԱՐԻ ՄԸ ԵՏՔ

Նախագահ Ժիսքար իր ընտրութեան տարեդարձը կը տօնէ հոս ու հոն եւ ե – րեքշաբթի իրիկուն, կնոջը հետ գնաց Ալզասի մէկ փոքրիկ գիւղը՝ Ռիխկըլտորֆ, որու բոլոր քուէարկողները 48 հոգի, ի – րեն քուէ տուած էին: Ան ի երախտագի – տութիւն Նախագահը որոշած էր ճաշի հրաւիրել գիւղին բոլոր բնակիչները մե – ծով պզտիկով ինչ որ «դարուս դէպքն» էր ալզասեան այս գիւղակին համար: Նա – խագահը մեծ խանդավառութեամբ ըն – դունուած է բոլորին կողմէ:

Սմէն պարագայի մէջ, այս առաջին տարեդարձին առթիւ Ժիսքար չի ծածկեր որ գլխաւոր մտահոգութիւնը կը մնայ գործազրկութիւնը, որ վտանգաւոր մա – կարդակին հասած է: Օռռոյ, էր թէ էլի տեսակցութիւններէն ետք, երեքշաբթի օր տեսակցութիւն մը տուած էր Ֆիկառօի:

× Նախքան Ալզաս երթալը, Նախա – գահը էլիզէ ընդունած էր Պարսից Շահը, որ կ'ուզէ աչնան բարձրացնել քարիւղի դինները քայց Սաուտական Արաբիան հա – մաձայն չէ եւ կ'ուզէ նախ սպասող եր – կիրներու կարծիքն առնել:

× Նախագահ Ժիսքար յայտնեց թէ նախարարական փոփոխութիւն չի նա – խատեսեր:

ՓԱՐԱՋԱՆՈՎԻ ՊԱՐԱԳԱՆ

Երեքշաբթի իրիկուն Լը Մոնտ (Մա – յիս 21) նամակ մը հրատարակած էր չեխ մտաւորական Անտոնէն Լիհմէն, որ ներ – կայիս Ամերիկա է, ողբալէ ետք «Փրա – կայի գարունը»: Նամակագիրը կ'ըսէ ի մէջ այլոց.— «Անցեալ տարի հայ խոր – հրդային չարժուհուհի բեմադիրը Սերժ Փարաջանով (Սարգիս Փարաջանեան) ո – րու «Կրակի Ձիերը» 1965ին Մարսէլ–Փլա – թայի փառատօնին լաւագոյն Ֆիլմի մըր – ցանակը ստացած էր վեց տարուան ար – գելափակման դատապարտուեցաւ կիեւ արուեստի առարկաներու առուծախի հա – մար: Կիեւի թերթը սարսափելի ոճիրներ կը վերագրէր իրեն.— Տարադրամի թրա – ֆիք, վենեռական հիւանդութիւններու տարածում, միասեռականութիւն եւ ոս – տիկանութիւնը նոյնիսկ լուր տարածած էր որ պատճառ եղած է ուկրանացի բար – ձրաստիճան պաշտօնեայի մը տղուն անճ – նասպանութեան»: Ապա Զեխը կը պատմէ թէ 10 տարուան մէջ 2 Ֆիլմ դարձուցած է, 10 սենարիօ մերժած են, չեն ձգած որ աչխատի եւ ապրած է չնորհիւ բարեկամ – ներու օգնութեան: Իր ընկերները, կ'ըսէ Թղթակիցը, կը քննադատէին երբեմն «Հայու իր չափազանցուած արտայայտու – թիւնները», ու կ'եզրակացնէ.— «Պէ՞տք է լռել»:

Քաւիի մը տղով

ՊԼԻՑՐՈՒԹի հիւսիս–արեւելքը Տեքուա – նի թաղին չուրջ արիւնալի երկարատեւ բախումներ տեղի ունեցած են Պաղեստին – ցիներու եւ լիբանանցի Ֆալանժիստներու միջեւ: Հինգ մեռեալ եւ յիսուն վիրաւոր կայ:

ԺԱՆ – ՄԱՐԻ ԿԱՐԶՈՒ

«ՏԻՊԱՐ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻԻՆ ՄԸ»

ՀԱՏՈՐԻՆ ԱՌԹԻԻ

— o —

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, ստորեւ կը հրատարակենք այն յօդուածը, որ առջի օր (Մայիս 16) լոյս տեսած էր ֆրանսական ամէնէն կարդացուած օրաթերթին *Ֆրանս – Սուարի* մէջ: Այս առթիւ շեշտենք թէ Ֆրանսայի մէջ, ժան – Մարի Կառզուի այս հատորը կարեւորագոյն, չըսելու համար ՄԻԱԿ, դրական աշխատանքը եղած է: Արդարեւ եթէ այս հատորին պատրուակը չըլլար, ո՛չ մամուլ, ո՛չ ձայնասփիւռ, ոչ ալ հեռատեսիլ Մէկ խօսք իսկ ըսած պիտի չըլլային մեր ցեղասպանութեան մասին: Միայն այս կէտը կը բաւէ անվերապահ կերպով շնորհաւորելու համար հեղինակը: Քարոզչական գետնի վրայ իր կարեւոր դերն ունեցաւ նաեւ Շառլ Ազնաւուրի երգը, մինչ մեր հանդէսները, գաւառի բանի մը բացառութիւնները յարգելով, կը մնային «ներքին սպառման» սպրանճ:

×

« Ils sont tombés... par milliers, par millions, sans que le monde bouge... recouverts par un vent de sable et puis d'oubli. »

C'est la très belle chanson d'Aznavour sur le premier génocide de ce siècle, celui des Arméniens. Un million et demi d'individus exterminés par les Turcs dont ils subissaient la domination. Oubliés, effacés de l'histoire. Aussi, le livre de Jean-Marie Carzou, « Un génocide exemplaire » (1) qui paraît, tout comme le disque d'Aznavour, à l'occasion du 60e anniversaire de ce massacre, n'est-il pas seulement un album de l'horreur mais un acte de protestation.

« Il y a quelque jours encore, si un Français entrait dans une librairie, dit Jean-Marie Carzou, et demandait un document sur cette hécatombe, que pouvait-on lui donner? Et d'ailleurs comment aurait-on pu réclamer un ouvrage sur un événement qu'on ignore? Mon livre était donc nécessaire. Si quelqu'un d'autre l'avait écrit, je ne l'aurais pas fait ».

Ce grand garçon barbu autant que chevelu, fantaisiste et même farfelu à ses heures qui, après son agrégation de lettres abandonna l'enseignement pour se diriger vers la télévision et la littérature, se révèle avec cet ouvrage un bourreau de travail, un historien et un humaniste.

Depuis son enfance, il entend parler de l'Arménie par son père, le peintre Jean Carzou, arménien d'origine, par des amis qui ont survécu à la déportation mais n'ont pas oublié les membres de leur famille fusillés, pendus ou égorgés, les femmes violées. Rares étaient les survivants qui parvenaient jusqu'aux camps de concentration dans le désert, où ils mouraient de soif et de faim.

UN EXEMPLE POUR HITLER

Des souvenirs auxquels il serait facile de se référer. Mais J.-M. Carzou a tenu à baser son livre sur des pièces officielles, des témoignages irréfutables. Tâche ardue. Les Turcs ne permettent pas l'accès à leurs archives ; seul, parmi les Français, un professeur de la Sorbonne est autorisé à les consulter jusqu'à la moitié du 19e siècle seulement. Il en existe heureusement dans d'autres pays, correspondances, rapports, photos comme celle qui illustre la couverture : des officiers de l'Empire ottoman posant complaisamment derrière une table sur laquelle ont été disposées les têtes d'Arméniens décapités. L'Allemagne surtout est riche de documents : à l'époque, elle entretenait des relations étroites avec la Turquie dont elle était alliée.

Losqu'on a lu cette décision de Talaat, ministre de l'Intérieur turc, le 15 Septembre 1915 : «...Le gouvernement a décidé d'exterminer entièrement tous les Arméniens habitant la Turquie... sans égard pour les femmes, les enfants et les infirmes, quelque tragique que puissent être les moyens de l'extermination sans écouter les sentiments de la conscience », on comprend que Hitler, le 22 Août 1939, s'y réfère lorsqu'il décide d'envahir la Pologne et précise : « J'ai donné l'ordre à des unités spéciales de SSde se rendre sur la frontière polonaise et de tuer sans pitié hommes, femmes et enfants. Qui donc parle encore aujourd'hui de l'extermination des Arméniens ? ».

Pour Jean-Marie Carzou, ce qui est grave, ce n'est pas seulement l'anéantissement d'un peuple qui défendait sa culture et sa religion — l'Eglise arménienne fut la première avant Rome à embrasser la fois chrétienne — mais aussi le silence dont on entoure ces événements. « Dans certaines encyclopédies, on n'en parle même pas », dit-il. Lorsqu'en 1973, à Marseille, on inaugura un monument à la mémoire des victimes de 1915, le gouvernement turc rappela son ambassadeur en signe de protestation. L'année dernière, à l'ONU, on a donné satisfaction au représentant turc qui s'opposait à ce que l'on évoquât le génocide.

« Ce silence est scandaleux, poursuit Jean-Marie Carzou. On peut en conclure que les gouvernements attachent plus d'importance aux valeurs économiques qu'à la conscience humanitaire. Dans quelque temps, nous aurons oublié le Biafra, entre autres. Les Arméniens, en

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԲԱՐԲԱՌ ՔԱՐԹԱՐԱՆ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի դրադարանը վոքրաթիւ աշխատակիցներով համեստ բաժին մը ունի, որ զբաղած է զբաբար զրականութեան համարբառը կազմելով: Ի՞նչ կը նշանակէ համաբարբառ: Համաբարբառը բնագրին բոլոր բառերուն բառարանն է՝ հեղինակին վկայութիւններով: Օրինակ, Րաֆֆիի աշխատութիւններու համաբարբառը կազմել՝ կը նշանակէ Րաֆֆիի աշխատութիւններուն մէջ գործածուած բոլոր բառերուն բառարանը կազմել իր իսկ գործածած նախադասութիւններով: Եթէ ան որեւէ բառ, օրինակ «նիզակ» բառը, գործածած է հարիւր անգամ, բառարանին մէջ «նիզակ» բառին դիմաց կը գրուին հարիւր նախադասութիւններն ալ եւ ցոյց կը տրուին այն էջերը, ուր այդ նախադասութիւնները կը գտնուին:

Այսպիսի համաբարբառը ամէնէն կարեւոր հեղինակին գրական աշխատութիւնները ուսումնասիրելու համար: Այս աշխատանքները կը ղեկավարէ անուանի լեզուաբան, Ակադ. Աբրահամ Ղաբիբեան:

— Ամէն լեզուի հմնարկութիւն պէտք է ունենայ իր մայրենի լեզուին քարթարանը, նկատեց կուտայ Ղաբիբեան: 1956–ին Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցաւ համամիութենական բառագիտական համագումար, ուր քննուեցաւ Համաբարբառ

Turquie, posaient le problème de la coexistence de deux peuples. La survie des minorités. Il est toujours d'actualité ».

UN RECIT PASSIONNANT

Près de 300.000 Arméniens ont trouvé refuge en France. Ils ont leurs églises, leurs clubs, leur journal, un quotidien qui tire à 3.000 exemplaires. Ce livre est leur histoire. Il serait dommage qu'ils soient seuls à le lire. Jean-Marie Carzou en a fait un récit clair, passionnant, sans outrance, les faits se suffisant à eux-mêmes.

— Vous êtes déjà l'auteur d'un ouvrage sur le Vietnam, maintenant l'Arménie. Continuerez-vous à vous pencher sur les événements tragiques de ce siècle ?

— Pas tout de suite, car ce livre était très éprouvant. Heureusement, j'ai eu ma récompense : à la faveur de mes recherches de documents, j'ai découvert une Arménienne. Je l'épouse le 25 Mai. Selon le rite de notre Eglise, bien sûr.

FANÇOISE DE COMBEROUSSE

(1) *Flammarion.*

քարթարան ունենալու հարցը: Խօսեցան ռուս, ուկրանացի, վրացի լեզուաբանները եւ ներկայացուցին երկոց կատարած աշխատանքները: Ես, իբրեւ Հայաստանի ներկայացուցիչ, բան չկարողացայ ըսել, քանի որ մեր երկրին մէջ ոչ մէկ աշխատանք կատարուած էր:

Այնուհետեւ Աբրահամ Ղաբիբեան պատմեց, թէ ինչ մեծ աշխատանք կատարած է ուսումնասիրելով եղանակները, որոնց շնորհիւ օտար լեզուաբանները կազմած են համաբարբառ քարթարանը:

Այդ ուսումնասիրութիւններէն պարզուած է, որ ամէնէն երկար ժամանակը կը խլէ բառերու արտագրումը: Ղաբիբեանի պրպտումը միտքը կը յանգողի գտնել լուծումը՝ արտագրութիւնը կատարել մեքենայով: Եւ ահա կը յանգողի ձեռք ձգել բազմատիպ մեքենայ մը, որ կէս ժամուան մէջ կրնար երեք հազար բառ արտագրել: Ասոր շնորհիւ աշխատակիցները ի վիճակի եղան տարուան մը մէջ կազմել երկուքուկէս միլիոն քարթ, որ չուս նուած նուաճում էր:

1961ին Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցաւ համամիութենական բառագիտական երկրորդ համագումարը, ուր ակադեմականը կարելիութիւնը ունեցաւ ներկայացնելու հայ լեզուաբաններու յաջողութիւնները: Եթէ ռուս, ուկրանացի եւ վրացի լեզուաբաններու կազմած համաբարբառները ընտրովի էին, այսինքն, անոնք ամէն մէկ հեղինակէ քաղած էին որոշ բառեր, եւ այդ ընտրութիւնը խիստ սահմանափակ էր, հայ լեզուաբաններու կազմածը ոչ թէ սովորական քարթարան էր, այլ համաբարբառ քարթարան:

Ժողովը բարձր գնահատեց Ա. Ղաբիբեանի եղանակը եւ յանձնարարեց միւս հանրապետութիւններու ակադեմիաներուն աշխատիլ այդ եղանակով: 1962ին Հայաստանի քարթարանը լեզուի հմնարկութենէն տեղափոխուելով վոխադրուեցաւ Գիտութիւններու Ակադեմիա: Կարճ ժամանակուան մէջ վոքրաթիւ խմբակը լոյս ընծայեց հինգ–վեց համաբարբառ: Արդէն հրատարակուեցան եղնիկի, կորիւնի, Ագաթանգեղոսի բնագրային, եւ եղիշէի, Բուզանդի, Խորենացիի, Փարպեցիի բառա – քերականական համաբարբառները:

Առաջիկային լոյս կ'ընծայուին Ցովհ. Դրասխանակերտցիի, Նարեկացիի բնագրային համաբարբառները, Իւրաքանչիւրը երկուական հատորով:

Ի՞նչ նշանակութիւն եւ հետանկարներ ունին հայկական համաբարբառ քարթարանները: Այս հարցումին Ա. Ղաբիբեան հետեւեալ պատասխանը կուտայ.

— Համաբարբառները կ'օգտագործեն նախ եւ առաջ բառարանագէտները՝ կազմելու համար հեղինակներու վկայութիւններով բառարանները, սակայն կ'ըլլան ամէնէն կատարեալ եւ արժէքաւոր բառարանները, քանի որ առանց հեղինակներու վկայութեանց բառարանը այժմ կը համարուի կիսարժէք գործ: Համաբարբառները կ'օգտագործեն բանասէրները, համար ան բան մըն ալ չըլլար:

Ապրումը անցած էր, հին դէպքերը նորէն հանդիսեցան իր ներսը, եւ վրիժառութեան զաղափարը երեւան եկաւ: Ան շրջունակեց ապրիլ առաջուան պէս, մինչեւ որ այդ դէպքէն 5–6 չաբաթ առաջ տեսաւ երազ մը, մարմնապէս պրկիչ տեսալին երեւոյթ մը, թէ ի՛նչպէս հոն զրուած է իր մօր դիակը, ի՛նչպէս մայրը բարձրացաւ, ու որդին ըսաւ անոր. «Ես տեսայ Թալէաթը»: Ու մայրը պատասխանեց. «Դուն տեսար Թալէաթը ու չուռիր անկէ քու մօր, քու հօր, եղբայրներուդ եւ քոյրերուդ վրէժը: Դուն այլեւս իմ որդին չես»:

Ասիկա այն վայրկեանն է, ուր ան զգացումը ունեցաւ. «Այստեղ ես պէտք է գործեմ. ես կ'ուզեմ նորէն իմ մօրս որդին ըլլալ. ան պիտի չմերժէ, երբ ես երկինք իր քովը երթամ, ես կ'ուզեմ նորէն իր ծոցը դրաւել»: Այսպէս այդ երազը անցաւ արձնութեան, ինչպէս որ բժիշկները արտայայտեցին:

Ցայսնի է, որ աչխոյժ Արեւելցիներուն համար նման երեւոյթները բոլորովին տարբեր դեր կը խաղան, քան Արեւմուտքցիներուս համար, որոնք այդ բաները փիլիսոփայական եւ բժշկական քերով կը դիտեն:

(69 – Շար.)

ՍԱՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՂԱԳՐԱԿԱՆ ՋԵԿՈՒՑՈՒՄ

Իր ուսուցչուհին այստեղ արդէն հարցաքննուած է: Իր ըսելով՝ ամբաստանեալը արտագոյ կարգի չանասէր ու քէչ մը երկչոտ երիտասարդ մըն է: Վերջին առեւնները սակայն ան սկսաւ հեզհեզտէ տեղի տալ ու այլեւս ի վիճակի չէր լինքինքը ժողվելու: Ան դիմած էր հոգեկան հիւանդութիւններու մասնագէտ փրոֆ. Կասիրէրին, որովհետեւ իր վերնոտու – թեան բռնկումները նորէն սկսած էին կրկնուիլ: Փրոֆեսէօրը իրեն դեղ մը տուած էր, որ իր մտաւոր կարողութեանց վրայ տեսակ մը ընդարմացնող ազդեցութիւն կ'ընէր: Այնուամենայնիւ ան կը շարունակէր իր դասերը մինչեւ փետրուար 26, իսկ յետոյ մինակ կը կատարէր իր աշխատանքը, ամէն առաւօտ զերմաներէն դասագիրք մը տորվելով իր դասերը: Կարճ՝ ան հետեւողաբար կը ձըդտէր իր նպատակին՝ տոհնալու հոս իր բարձրագոյն ուսումը:

Հետաքրքրական է որ ան՝ ինչպէս կը յայտնեն բոլոր վկաները՝ իր տոսկալի ապրումներուն նկատմամբ խիստ վերապահ, խիստ տակտախոս էր: Ով որ անհամմանօրէն խոր ապրում մը ունեցած է, ընդհանրապէս հաճոյքով չի խօսիր նման բաներու մասին. ու ներկայ պարագային մեր աչքին առջեւն է այն իրողութիւնը, որ Թէհլիրեան այդ խնդիրներու մասին առհասարակ դրեթէ չէր խօսեր Աբէլեանի, Թէրզիպաշեանի հետ: Թեթեւօրէն կը յիշատակէր զանոնք այն առեն միայն, երբ այդ բացարձակապէս անհրաժեշտ ըլլար, ինչպէս, օրինակի համար, փրոֆ. Կասիրէրի մօտ: Անգամ մըն ալ խօսեր է իր ուսուցչուհիին, զայն առեն, երբ կարօր մը թարգմանելու միջոցին հանդիպեր են « ծննդավայր » բառին, ան ըսեր է. «Ես այլեւս ծննդավայր չունիմ. իմ մերձաւորներս ամէնքն ալ կոտորուած են»: Մեծ մասով ակայն ան կը խօսէր իր միակ ընկերակցուհիին հետ, զոր լիովին կը հասկնար — Տիկին Թէրզիպաշեանն էր այդ, որ նոյն սարսափները ապրած էր:

Այսպէսով, դուք կը տեսնէք ամենուրեք որոշ զգուշաւորութիւն: Տեսնելով անգամ մը Դր. Լեփսիուսի վերքը միեւնոյն բնակարանին մէջ ապրող Արէլեանի ձեռքը, ան կը խլէ զայն ու կը զոչէ. «Հանդիպա ձգէ հին վէրքերը. դուրս երթանք»:

Դուք, պարոններ, այստեղ այն մարդը չէք տեսներ, որ անընդհատ կառչած է այդ բաներուն, այլ այն, որ ընդհակառակն կը խոյս կուտայ անոնցմէ, չանալով կարելի եղածին չափ քիչ խօսիլ, ու սակայն ներքուստ բնականաբար կրկնակի կը յուզուի:

Նոյն առեննները կը պատահի դէպք մը, որ արդէն ինքնին ընդունակ էր չանթի նման մխուելու այդ անդորը աչխատանքի մթնոլորտին մէջ: Այդ՝ հանդիպումն էր Թուրքերէն խօսող երեք պարոններու հետ Հարդէնբերգ փողոցը. անոնցմէ երկուքը իրենց մէջտեղը զայրոյթով անձնատուրութեանը «փաշա» կ'ըսէին: Թէհլիրեան իր ուշադրութիւնը զարձուց անոր վրայ, դիտեց մարդը աւելի մօտէն, համեմատեց ինքը իր տեսած լուսանկարին հետ ու եկաւ հաստատ համոզումի մը. ակներեւ Թալէաթ փաչան է այդ: Ան տեսաւ, որ երկու պարոններէն մէկը Թալէաթ փաչայի հետ մտաւ նոյն փողոցի թիւ 4 տունը, իսկ միւսը ակնածանքով հրաժեշտ տուաւ ու հեռացաւ: Ու Թէհլիրեան եկաւ այն համոզումին, թէ Թալէաթ փաչան հոն կը բնակի: Ասիկա ներկայ տարուան Ցունուարի կէսին էր:

Հետաքրքրական է որ այդ դէպքին մասին Թէհլիրեան ոչ ոքի բան մը չյայտնեց. ան չէր ուզեր յուզուիլ, ան պահանջ չունէր խօսելու այդ բաներու մասին: Այս հանդիպումը իր մէջն իսկ յառաջ չբերաւ Թալէաթը սպաննելու որոշումը. առոր

ՊԱՀԱՐԱՆ
ՄՈՂԱԿ-ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՒՆԸ ՈՉՆՉԱՑԱՒ

Ա.

Նախ, Մխիթարը փիլիսոփայ մտաւորական մըն էր:

Ան էր ոչ միայն իր ժամանակուան, այլ նաեւ մեր օրերուն համար:

Ան էր պահպանողական մը, որ չէր ուզեր ոչնչացնել հինը, որպէսզի նորը կարենայ ծնունդ առնել: Ան կը հաւատար, որ նորը կը ծնի հինէն, ինչպէս ծառը կը ծնի սերմէն, ճիւղերը՝ ծառէն, ծաղիկները՝ ճիւղերէն, պտուղները՝ ծաղիկներէն:

Ան կը հաւատար, որ ամէն ինչ ունի իր ժամանակը, իր տեղը եւ իր նշանակութիւնը

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հայ նախկին ռազմիկներու Սպայից Միութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ այս կիրակի, Մայիս 25, ժամը 11ին, Փարիզի Ս. Ցոլհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ի յիշատակ

ՋՕՐ. ՆԱՋԱՐԲԷԿԵԱՆԻ

եւ բոլոր սպաներուն, ենթասպաներուն եւ զինուորներուն, որոնք 1918 Մայիսին, ինկան Սարդարապատի, Բաշ-Աբարանի, Ղարաքլիսէի պատմական հերոսամարտերուն եւ փրկեցին հայրենիքն ու Ս. Աթոռը:

×

Այրի Տիկ. Գրիգոր Փաթթուկեան, Տէր եւ Տիկին Ժան-Լուի Քազառէ եւ զաւակը, Օր. Ժանին Փաթթուկեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Ցովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՓԱԹԹՈՒԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Արտաւազդ Տընկոյեան, Տէր եւ Տիկին Աչոտ Տընկոյեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Տընկոյեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տընկոյեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի առաւօտ Մայիս 25, Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՏԸՆԿՈՑԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Մխօ Աւետիսեանի եւ իրենց ընտանեկան պարագաներուն իրենց մօր, կեսուր մօր եւ խնամիին Տիկին Հայկանոյշ Աւետիսեանի մահուան առթիւ: Նոյնպէս այրի Տիկին Մայրանոյշ Շահինեանի եւ զաւակներուն իրենց ամուսնոյն եւ հօր Սարգիս Շահինեանի մահուան առթիւ:

×

Համախարբեդեկական Միութեան Ֆըրանսայի շրջանի կեդր. վարչութիւնը, իր բոլոր մասնաճիւղերով խոր ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տիկին Մարի Հոլոբիկեանի մահուան առթիւ Պ. Ասատուր Հոլոբիկեանի եւ իր զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Տէր-Յակոբեանի, Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Գասամճեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Վահէ Զիլինկիրեան կը նուիրեն 500 ֆր. ի նպաստ Հայ կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին, փոխան ծաղկեպսակի, իրենց եղբօր՝ Վահրամ Խաչատուրեանի մահուան տխուր առիթով: Նոյն տխուր առիթով եւ նոյն նպատակին համար 50ական ֆր. կը նուիրեն Պ. Պ. Անդրանիկ Մալաճեան, Սարգիս Վէլէտեան, Նազար Կիւրիւնլեան:

ՄԱՅԻՍ 28Ը

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Մայիս 24, ժամը 20·30ին, Սիկալ սրահին մէջ, 60, Ավընիւ տը Սաֆս Լիոն 3, կը տօնուի՝

Հայաստանի անկախութեան հռչակումը
(1918 Մայիս 28)

Կը նախագահէ՝ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Խօսք կ՚առնեն

ՄՕՐԻՍ ՏՈԼՄԱՃԵԱՆ եւ ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Լուսաբաճակում դունեւոր պատկերներու:

Հայաստան եւ հայապատկան հողեր:

Գեղարուեստական բաժին.— Սրինգ՝ Անտրէ Թորոսեան, դաշնակ Փաթթիկ Զոպոյեան: Երգ Լիւսի Գէօմիւրճեան, ընկերակցութեամբ՝ Լուիթակ Աբրահամեան, դաշնակ Փաթրիկ Զոպոյեան:

Հայկական պարեր Վիէնի հայկական դպրոցի պարախումբը: Արտասանութիւն՝ Սարգիս Տօնապետեան:

Կազմակերպութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Լիոն-Ս. Մօրիս-Տէպին կոմիտէներուն, կապոյտ Խաչի տեղական մասնաճիւղերուն, Եւրոպայի Հայ Ուս. Միութեան տեղական մասնաճիւղին, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին եւ Հայ Դատի պաշտպան յանձնախումբին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը չբնորհակալութեամբ առացած է կայանի նոր չէնքին համար 6000 ֆր. Անիէռ – Պուա – Քոլոմպի իր մասնաճիւղէն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Շաբաթ, Մայիս 24, ժամը 18ին
Visite de chantier

Ներկայ կ՚ըլլայ նախկին նախարար, եբեսփոխան՝ ԺՈԶԷՖ ՔՈՄԻԹԻ

Կը հրաւիրուի հասարակութիւնը: Այցելութենէն ետք ճաշ՝

ՕԹԷԼ ԹԷՐՄԻՆԻՒՍ

Մասնակցութիւն 100 ֆր.

Անհրաժեշտ է տեղերը ապահովել, հեռաձայնելով յանձնախումբին՝ 66-18-80 ամէնէն ուշը մինչեւ Ուրբաթ, Մայիս 23

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԵՒ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆԶՈՑՔ

ՍԷՆ – ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ կապ. Խաչի Սէն-Մօրիսի մասնաճիւղին եւ Նոր Սերունդի Բաֆֆի խումբին, մասնակցութեամբ Լիոնի Սայեաթ – Նովա նուագախումբին:

Կիրակի, Մայիս 25, ժամը 15էն սկսեալ Սէն-Մօրիսի քաղաքապետարանի սրահը (Սալ տէ Ֆէթ) ,գեղարուեստական բաժին ղպրոցին աշակերտութեան կողմէ: Հայկ. պարեր, արտասանութիւն, հաճելի անակնկալներ: Ճոխ պիւֆէ չամփուրով խորոված:

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Մուտքը ազատ է

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Օր. Անի Կուրպէթեան 50 ֆր. կը նուիրէ առ ի գնահատութիւն Ապրիլ 24ի բացառիկ թիւին:

Jean-Marie CARZOU

signera son livre

UN GENOCIDE EXEMPLAIRE
ARMENIE 1915

le Samedi 24 Mai à partir de 15 h.

à la librairie PALOUYAN
9, rue de Trévise métro Cadet

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ Միութեանս բոլոր անդամները, Ուրբաթ Մայիս 23, ժամը 20·30ին, Հայկ. Աւանդութեանց Հիմնարկին մէջ՝ 150, Ռիւ Էքիէճ Տալէ: Օրակարգ.— Վարչութեան ընդհ. դոր – ծունէութեան տեղեկագիր եւ ընտրութիւն: Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի:

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՆԱՀԱՆԳԻ
ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ
ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԽՆԶՈՑՔ - ՃԱՇԸ

Կիրակի Մայիս 25, ժամը ճիշդ 15ին, Հայ Մշակոյթի Տան «Ս. Թէհլիրեան» սրահին մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ
կը նախագահէ.— ԿԱՐՊԻՍ ՑԱԿՈԲԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին
Հայրենակցական ջերմ մթնոլորտ
Խնամուած ընտիր ճաշեր
ՃԱՇԱԳԻՆ 40 ՖՐ.

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Հայախօս երիտասարդ օրիորդ մը կամ ուսանողուհի մը, որ կէսօրէ վերջերը մէկուկէս տարեկան աղջնակով մը զբաղի:

Դիմել՝ Գրմըզեան
15, Ռիւ տը Քլէրի, Փարիզ 2րդ
Հեռ. 236-94-95

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏԱՆ

Պատուոյ անդամակցութեան համար

Պ. Լեւոն Տօնիկեան	100 Ֆր.
Տիկ. Աղնիւ Տէրոյեան	100
Պ. Գէորգ Պաղըրճեան	100
Պ. Ցակոբ Գուլումճեան	100
Ոմն Տիկին մը	100

ՆՈՒԷՐ

Թարաքոնէն Տիկին Ի. Աստուրեան 50 ֆր. կը նուիրէ Հայ Դատի Ցանճնախումբին (ստանալ «Ցառաջ»էն):

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» խումբի ժողովը Ուրբաթ Մայիս 23ին, Իսիի Մշակոյթի Տան մէջ, ժամը 20·30ին:

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԼՆ.— Հ. Յ. Դ. Ֆրանսիոյ Կոմիտէն ընկերական բացառիկ ընդհ. ժողովը, Ուրբաթ իրիկուն 23 Մայիս ժամը 8·30ին Գ. Իփէկեան Ակումբը:

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Ներկայ կ՚ըլլայ ընկ. Կարօ Մեհեան:

ԱՒՌՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան Ենթակոմիտէի ժողովը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ

ԱՒՌՈՒՎԻԼ-ՍԵՒՐԱՆ
ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ
ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇԸ

Շաբաթ, Ցունիս 14, Քազինօ տ՚Անկէն:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ռոն-Ալփ շրջանի խումբերը մեծ ղալտահանդէս մը կազմակերպած են Ցունիս 15ին, (22ին՝ անձրեւի պարագային) Պէնօ:

Ցուլիս 12-13-14ին ալ մարզական խաղեր Տէսինի խումբին նախաձեռնութեամբ:

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑԻ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄԸ

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի կողմէ Մէզոն – Ալֆորի քաղաքապետարանի Սալ տէ Ֆէթին մէջ, Մայիս 25, կիրակի ժամը ճիշդ 15ին
կը ներկայացուի

ՀՆԱՐՔԸ

Կատակերգութիւն 3 արար
Դերակատարներ.— Զարուհի Անտոնեան, Միհրան Անտոնեան, Փիէռ Թէրզեան, Լիւսի Թօփալեան, Նուրհան Մարգարեան, Անիթա Պէրպէրեան, Կարօ Թօսունեան, Ցովհ. Գառնիկեան
Բեմադրութիւն Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ
Տոմսերու համար դիմել.— Միչէլ Հաստատութիւն (Ֆիլիփս) 253 Ռիւ Վայան-Քութիւրիէ, Ալֆորվիլ եւ՝ Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի վարչութեան անդամներուն:
Տոմսերու գին 30 եւ 20 ֆր.
Ուշադրութիւն, վարագոյրը կը բացուի ճիշտ ժամուն: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԱԾ

ՆԱԽԿԻՆ ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

Մեծ պատրաստութեամբ կը ներկայացնէ ժողովուրդէն չատ սիրուած ուրախ օփերէթը՝

ՈՒՇ ԼԻՆԻ ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ

կամ ԱՊՈՒՇ ԱՐՇԱԿ
Գ. ԵՐԻՑԵԱՆԻ

THEATRE ADYAR
4, Square Rapp (35, Av. Rapp) Paris 7e
Métro : Alma-Marceau ou Ecole Militaire
Շաբաթ, Մայիս 24, ժամը 20·30

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Ի նպաստ Իսի լէ Մուլինոյի
ՀԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
կազմակերպութեամբ ԵԿԵ ՂԵՑԱՇԷՆ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
Սիրայօժար մասնակցութեամբ ՓԱՐԻԶԻ ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ
կը ներկայացուի

ՀՆԱՐՔԸ

Կատակերգութիւն 3 արար
Շաբաթ, Մայիս 24ին, երեկոյեան ժամը 20·45ին, Իսի լէ Մուլինոյի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ
25, Ավընիւ Վիքթոր-Հիւսօ, Մէթրօ՝ Մէրի Տ՚Իսի
Տոմսերու համար դիմել.—
VERGERS de Provence — 32, Avenue de la République — Issy
Café ZADIG — Rue de la Défense — Issy
TELE CONDORCET — Bd. Jean-Jaurès — Clamart
ALEXANIAN — Charbonnier — Bd. Rodin — Issy

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ
23
VENDREDI
23 MAI
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

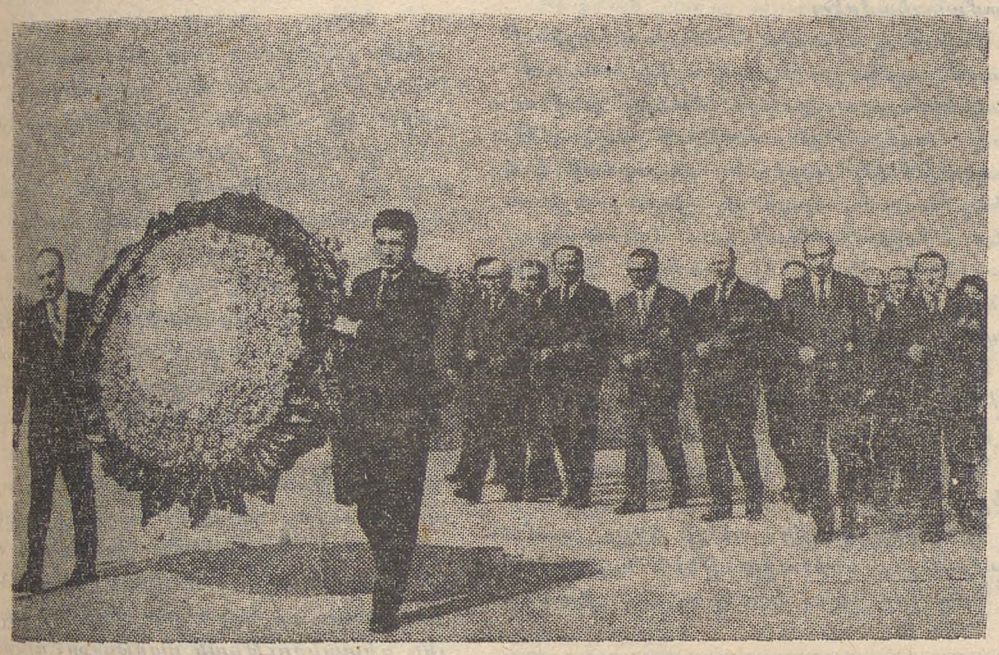
Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20

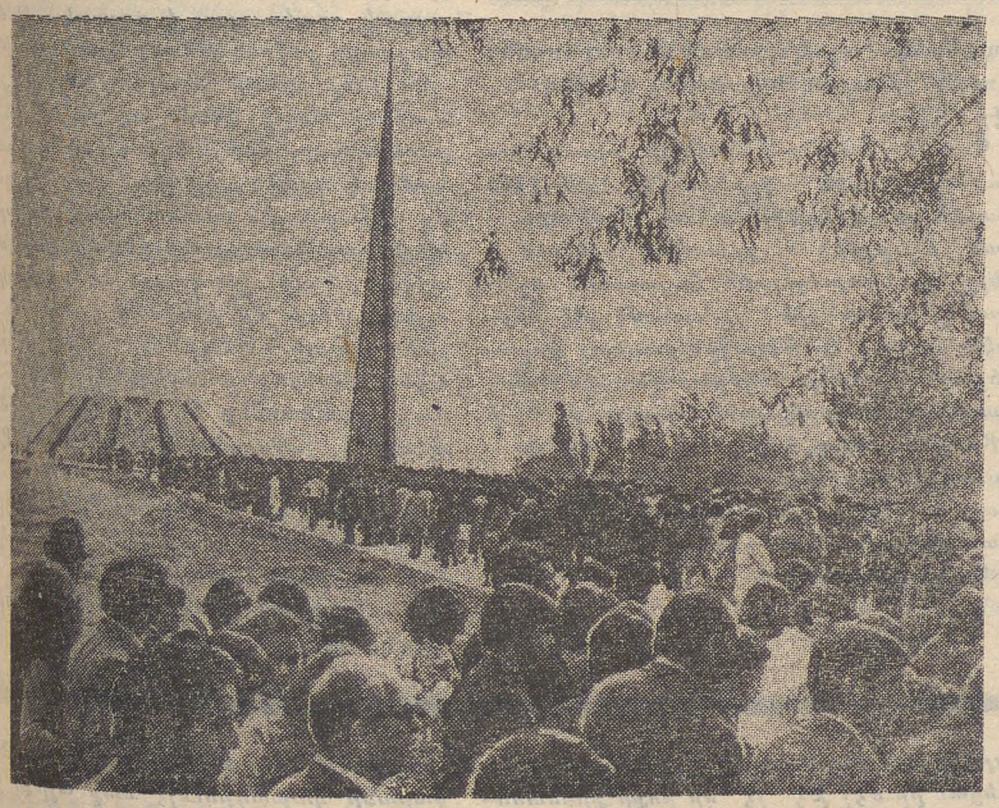
51ՐԴ ՏԱՐԻ — 13·303

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.303

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

Վարը՝ ժողովուրդը դէպի Ծիծեռնակաբերդ, վերը՝ կոմկուսի եւ կառավարութեան ղեկավարները ծաղկեպսակ կը դնեն 1915ի ճահատակաց յուշարձանին

«Հայրենիքի Ձայն», Ապրիլ 25 (Բ·)

Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանի պաղալատ յատակի վրայով քայլում էր մի մանկապարտէզ։ Երեխաների չարքը երկար էր ու քաղաքավարի, փոքրիկների աչքերը կայծկլտուն էին, պատիկ մարմիններում այնքան շատ հարաճճիութիւն կար, իսկ դաստիարակչուհիները կիսաճայն ըզս – պում էին. «Երեխաներ, հանգիստ, երեխաները, այստեղ չի կարելի··»։

Ես հեռուից նկատեցի, որ չարքը քիչ առաջ դուրս հոսեց դամբարանից։ Փոքրիկները երեւի նայել էին յաւերժական կրակին, «լուռ նայէք» — երեւի սաստել էին դաստիարակչուհիները, երեխաները յետոյ երեւի նայել էին վերեւ՝ կապոյտ, զարմանալի կապոյտ երկնքին···։

Հիմա երեխաները կանդնած էին երեքանի առաջ։ Ջահել դաստիարակչուհին ինչ-որ բան էր պատմում՝ ղնդուն ձայնով, իսկ տղաներից մէկը իր կողքի ընկերուհու ականջի տակ յամառօրէն պըտպտում էր. «Այ, նայիր, մեր տունը, երեւում է···»։

Այստեղից երեւում է համարեա ողջ մեր Հանրապետութիւնը։ Երեւում են մեր բոլոր դլխաւոր սարերը՝ Արագածը, Արարատը, Ծաղկեվանքը։ Երեւանը՝ ոչ մի կէտից այնպէս հզօր, երիտասարդ, դեղեցիկ ու վեհ չէ՝ ինչպէս այստեղից։ Եւ երեւի իրաւունք ունէը բանաճեւելու ամերիկահայ դրողը։ «Այս դամբարանը դերեզմանն է մեր երկու միլիոն նահատակների, իսկ Երեւանը՝ դերեզմանն է մեր ոսոխի»։

··· «Ապրիլը՝ մեր ժողովրդի համար յուշի ամիս է և այսօր, ցեղասպանութեան 60ամեակի տխուր առիթով, մենք պիտի յիշենք յայտնի եւ անանուն այդ քաջերին, ամէնից առաջ՝ նրանց։ Վտակ-վտակ հաւաքուելով, այդ նրանք էին, որ 1918ի Մայիսին Սարդարապատի տակ, իրենց հաւաքական բռունցքն իջեցրին թուրքական եաթաղանին եւ երեսուն հազար քառակուսի քիլոմեթր հողի վրայ պահպանեցին իրենց ժողովրդի չարունակուելու իրաւունքը։

Ապրիլը յուշի ամիս է հայ ազատագրական շարժման համար, որ դոյացաւ աշխարհի տարբեր երկրներում, ցեղասպանութիւնից փրկուած Արեւմտահայութեան զանգուած – ներից։ Արդէն քչերն են մնացել նաեւ սփիւռքում, որոնք իրենց աչքերով են տեսել եղեռնի սարսափները, աշխարհի տարբեր լսյնութիւններում ծնուել են մեր ժողովրդի նոր սերունդներ, որոնք առասպելական ճիգերով, դերմարդկային զոհաբերութիւններով կարողանում են պահպանել հայ լեզուն, հաւատարմութիւնը հայրենիքին։ 240·000 մարդ՝ այդ փրկուածներից, այս տարիներին Հայաստան վերադարձան ու միահիւսուեցին հարազատ ժողովրդի կեանքին, հոգսին, խնդախոմներին։ Սփիւռքահայութեան հիմնական զանգուածներն այսօր ապրում են հայրենիքով եւ նրա իւրաքանչիւր յաղթանակ՝ զօրացնում է դիմադրաւելու եւ ապրելու նրա կամքը։ «Իմ երկիրս տխուր է, քանի որ ես այդտեղ չեմ», այսպէս է հաւատացած սփիւռքի ամենաերիտասարդ բանաստեղծներից մէկը եւ բանաստեղծական փխրուն այդ տողերի մէջ այսօրուայ Հայաստանի նկատմամբ սփիւռքի նոր սերունդի որդիական սէրն ու կարօտն է։

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մայիս 19)

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մայիս 17ին Մոսկուայի մէջ «Արարատ» 0–1 կէտով պարտուեցաւ տեղւոյն «Դինամօ»էն։ Մրցումին «Արարատ»ի կազմէն կը բացակայէին խումբին չորս հիմնական խաղացողները՝ Աբրահամեան, Մեսրոպեան, Անդրէասեան եւ Զանազանեան, առողջական պատճառներով։

Մոսկուացիները երկար ժամանակ կը յարձակէին եւ սակայն չէին յաջողեր կոլ նշանակել։ Կոլ նշանակելու բացառիկ հնարաւորութիւն մը ունեցաւ Իշտոյեան, երբ դարպաս նետուած գնդակը ուղարկեց անակնկալ բերդը։ Բայց վերջին ակնթարթին պաշտպաններէն մէկը յաջողեցաւ կեցնել գնդակը։

Երեւանցիներուն պարտութիւնը արձանագրուեցաւ երկրորդ կիսախաղին։ Պաշտպաններէն մէկը ձեռքով խաղաց եւ իրաւարարը տուգանք մը նշանակեց Արարատցիներուն։ «Արարատ»ի բերդապահը՝ Դեմիրճեան կռահեց Եւրիւժիխի հարուածին ուղղութիւնը եւ դէպի աջ նետուեցաւ, սակայն զօրաւոր գնդակը մխրճեցաւ ցանցին մէջ։ Այս ձեւով Մոսկուացիները մէկ կոլ նշանակեցին։

«Արարատ»ի յաջորդ մրցումը դարձեալ Մոսկուա տեղի պիտի ունենայ, Մայիս 25ին, այս անգամ մրցակից ունենալով «Սպարտակ»ը։

×

ՕՏԱՐ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

Ակադ· Վ· Համբարձումեան պարգեւատրուեցաւ Հունգար Հանրապետութեան դրօշի շքանշանով։ Վերջերս ակադեմականին չնորհուեցաւ նաեւ Կոտենիուս ոսկէ շքանշանը՝ բնագիտութեան դերման «Լեոփոլտինա» ակադեմիայի բարձրագոյն պարգեւը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

15 ՄԵՌԵԱԼ, 100 ՎԻՐԱՒՈՐ

Հրաղադար մը կարելի եղած է ձեռք ձդել Ֆալանժիստներու եւ Պաղեստինցիներու միջեւ, երկու օրուան կռիւներէ ոտք, որոնց ընթացքին 15 մեռեալ եւ 100 վիրաւոր եղած է։ Աւելի պատճառ չէր սակայն, Շաբաթ-Կիրակի օր որ մտահոգութիւնները չմնան յաջորդ օրուան համար, Մայիս 22, ուր յառաջդիմական կուսակցութիւնները ընդհանուր գործադուլի հրահանգ տուած էին։ Եւ այս միջադէպերը կը պատահին երբ երկիրը նաեւ կառավարական տագնապ մը կ'ապրի, որու լուծումը դիւրին ալ չէ։ Հանրապետութեան նախագահը ինք խորհրդակցէց առաջ, Խորհրդարանին նախագահին պաշտօն յանձնած է նախախորհրդակցութիւններ ունենալ երեսփոխաններուն հետ։ Ակնկ պարզուած է որ նպաստաւոր հոսանք մը կայ Ռաչիտ Քարամէի համար բայց անոր դրած պայմաններն ալ դըժուար իրագործելի կը նկատուին։ Մնաց որ Ֆալանժիստներու մասնակցութիւնը անհրաժեշտ է դահլիճին մէջ բայց չատ ընդունելի չէ մահմետականներուն համար։

Պաղեստինցիներուն համար, Ֆալանժիստները բոլորովին կը վտանգեն Լիբանանի ճակատագիրը եւ կ'ուզեն քշել Պաղեստինցիները լիբանանեան հողէն, բայց կ'ըսեն «Պէտք է գիտցուի որ պաղեստինեան յեղափոխութիւնը իր փորձառութենէն եւ թափած արիւնէն Յորդանանի մէջ չատ բան սորվեցաւ եւ գիտէ թէ ինչպէս ինքզինքը կը պաշտպանէ եւ իր ժողովուրդը»։

Քանի մը տողով

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ չի յաջողիր կայուն վճակ մը վերագտնել։ Այս անգամ ընկերվարական թերթ մըն է որ գրաւուած է համայնավար իր բանուորներու մեծամասնութեան կողմէ։ Ռեփուպլիքա թերթին խմբագրապետը՝ Ռեկո արդելափակուած էր գրասենեակը բանուորներուն կողմէ, որոնք կը պահանջէին որ թերթի «ազատագրուի կուսակցական տնօրէնութենէ»։ Միւս կողմէ մաօյական տարրեր Լիզպոնի մէջ ցոյցեր կատարեցին «Անկախ ինուորական բռնատիրութիւնը» բացագանչութիւններով։ Այս վերջինները, որոնք օրէնքէ դուրս հռչակուած են, կ'ամբաստանեն իշխանութիւնները, որ աղեղցութեանը տակ կը գտնուին Մոսկուայի ենթակայ Համայնավար կուսակցութեան։ Գալով ընկերվարականներուն, վերջնադիր տուին զինուորականներուն, պահանջելով նախ որ թերթը իրենց վերադարձուի, ապա տեսակցութիւն մը ունենան յեղափոխական կոմիտէին հետ։

ՇԱՆ Ջ'ԷԼԻԶէի Վոլվօ կառքի ընկերութեան դէմ եղեռնափորձ մը կատարուած է առջի գիշեր նիւթական մեծ վնասներ հասցնելով։

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

[ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ]

•

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԶԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

[ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ]

ՏԱԹԵՒԱԿԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԸ, ՏԱԹԵՒԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏԿԵՐԸ

×

«Երկրորդ լուսաւորիչն, Մեծն Գրիգոր
Վարդապետն ամենայն Հայոց»...
ԹՈՎՄԱ ՄԵԾՈՓԵՑԻ

Միջնադարեան դպրոցներու աշակերտութեան թիւը համեմատութեան դնել մերօրեայ վարժարաններու ուսանողութեան համրանքին հետ՝ ծիծաղելի պիտի ըլլար անշուշտ: Ժամանակը, պայմանները, հեռաւորութիւնները, կրթական չարժման սահմանափակութիւնը եւ դպրութիւն ունեցող վարդապետարաններու հոգեւոր ու մասնագիտական բնոյթը նկատի առնելով՝ զարմանալի պիտի չնկատենք պատմիչներու եւ ժամանակագիրներու կողմէ զրծածութիւնը բառերու, որոնք երէկ տարբե՛ր իմաստ ունէին ու բոլորովին տարբե՛ր տարողութիւն ունին այսօր...

Տաթեւի աշակերտներուն ակնարկող իրենց վկայութեանց մէջ, դանազան դիրիչներ «անթիւ» եւ «անհամար» բառերը զործած են. «աշակերտաց անթիւ բազմութիւն», «անթիւ պարբ աշակերտաց», «բազում անհամար ինչ աշակերտաց», եւայլն: Հասկնալի՛ է որ 10–15րդ դարերուն «ընդ հուր եւ ընդ սուր» անցնող մեր ժողովուրդը, աւերիչ եւ արիւնածարաւ ուժերու յաջորդական յարձակումներուն նըշաւակ, Տաթեւի նման համալսարանի մը մէջ ուսում առնելու դիմող 80 կամ 100 աշակերտներու համար «անթիւ» կամ «անհամար» բառերը զործածէր՝ ըսելու համար պարզապէս, թէ մահու եւ կենաց օրերո՛ւն ալ լոյսի եւ դիտութեան ծարաւը դէպի կրթական օճախներ կը մղէր մեծ թռուով երիտասարդներ, հայաշխարհի բո՛լո՛ր ծագերէն:

Թովմա Մեծոփեցի, 15րդ դարու պատմիչ, խօսելով Տաթեւի աշակերտներուն մասին, «վաթսունէն աւելի»՝ մինչեւ ութսուն կը նկատէ անոնց թիւը եւ իր պատմութեան մէջ կը յիշատակէ անունները ուսանողներէ ոմանց: Տրուած յուցակը կրնայ չատերուն համար խմաստ չունենալ, որովհետեւ անուններու կուտակում մըն է պարզապէս... Սակայն յատակ զարմիկար մը կուտայ Տաթեւի համալսարանին աշակերտողներու ծննդավայրե րուն, — այն քաղաքներուն ու դիւղերուն մասին՝ ուրկէ կուգային անոնք ուսանելու:

Ահաւասիկ ամփոփ ցանկ մը, զոր իր պատմութեան մէջ կը զետեղէ Մեծոփեցի, երբ կը խօսի Գրիգոր Տաթեւացիի համբաւին ու դէպի Տաթեւի համալսարանը դիմող աշակերտներու մասին.

— « եւ նորա ժողովեալ զբազումս յաշակերտաց իւրոց, զՄխիթարն ի Տաթեւոյ, զՅովհաննէս ի յՅեկեղեաց ի վանացս Հերմոնի, զԳալուստն ի վանանդու Սիւնեաց սուրբ կարապետն, զՍիմէոնն ի Սիւնեաց, զՅակոբն Բոստացի, զԳրիգորն Աբարատեան, զՄատթէոսն Ջուղայեցի, զԱետիսն ի յԱստապատէ, զեղիայն ի յՈծոփայ, զՅովհաննէսն ի Վաղանդու վանացն, զՈւնան ի Շամախոյ, զՅովհաննէսն կարմիրն ի Կապանայ: Եւ էին երեք աշակերտացն յայլ տեղիս՝ Մատթէոս Ուխտացն սուրբ ուխտին Գանձասարու, Մըկրտիչն՝ ի Փայտակարանէ, Ստեփաննոս՝ ի Թաւրիզոյ»....

Ա՛հ Միջնադարեան Հայաստանի եւ հայկական գօտիներու քարափը ձեր առջեւ ու վնտռեցէ՛ք այնտեղ յիշատակուած վայրանունները, տեսնելու համար թէ Տաթեւի աշակերտութիւնը ի՛նչ հեռաւորութիւններէ կուգար հոն՝ լոյսի եւ դիտութեան իր ծարաւը յագեցնելու համար:

Տանը հինգերորդ դարու մեր մատենադիր հոգեւորականներէն, տաղասացներէն, ուսուցիչներէն եւ առաջնորդող կրօնականներէն չատեր Տաթեւական սերունդէն կուգան ու Տաթեւացիի հունձքին մաս կը կազմեն, — Թովմա Մեծոփեցի, Առաքել Սիւնեցի, Առաքել Բաղիշեցի, Բար սեղ Բաղիշեցի, Գրիգոր Աբարատեցի, Սարգիս Սալնապատեցի, Մատթէոս Ջուղայեցի...

Փրոֆ. Արշար Մովսիսեան, Հայոց դաստիարակչական պատմութեան նուիրուած իր գործին մէջ կ'անդրադառնայ Հայաշխարհի միջնադարեան վանքերու եւ ուսումնական ամրոցներու դաստիարակչական դերակատարութեան ու կը հաստատէ.

— « Բաւականաւիճ արձանագրելով որ դեռ 15րդ դարի սկզբներուն Հայաստան Նում եւ Հայաստանից դուրս բառասուն նշանաւոր վանքերի ու սրանց կից դպրոցների գլուխ կանգնած էին Տաթեւացու աշակերտները: Հարիւրից աւելի մատենագիրներ, բանաստեղծներ, ուսուցիչներ, գրիչներ, նկարիչներ, երաժիշտներ, քուղբ կոկող ու գիրք կազմողներ, հասարակական տարբեր բնագաւառների գործիչներ

Տաթեւացու աշակերտներն են եղել՝ որոնց բողած յիշատակները հասել են մեզ»... (էջ 137):

Պատմիչ Թովմա Մեծոփեցի, որուն ժամանակագրային դործին մէջ 1386–1440 տարիներու Լենկթիմուրեան, Թախթամըշեան, Թիւրքմէն եւ քրտական աւերում ները կը նկարագրուին Հայաստան աշխարհի տարածքին, կը պատմէ թէ ինչպէ՛ս Գրիգոր Տաթեւացին «առեալ զաշակերտան իւր եւ զաշակերտս Սարգիս Վարդապետին Սուրբեցւոյ»՝ կուգայ Մեծոփ (Քաջբերունեաց երկիր) ու հոն կը հաստատէ հարիւրի մօտ աշակերտներով չարունակել իր դասաւանդութիւններն ու դաստիարակչական գործը:

Պարզենք սեղմօրէն:

Մ. Թ.

ՎԱՂՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

— o —

Իրատես եւ հեռատես ըլլալու անմիջական պայմանները, այսօր, հարկադրաբար մեզ կ'առաջնորդեն նոր օրերու պահանջներուն: Միջազգային քաղաքական եւ անտեսական եռուն կեանքի հոլովոյթները, անկախ ազգերու ճակատագիրը անօրինող մեծ պետութիւններու կամքէն, մեզի կը պարտադրեն մէկ կողմ ձգել, տասնամեակներով ընկալեալ սովորու թիւն դարձած՝ ուղղութիւնները ու դիրքորոշումները: Երէկուան հակառակորդը այսօրուան դաշնակիցն է դարձած, ըլլալու համար ալ բաղուկը վաղուան: Մըտայնութեանց փոփոխութի՞ւն, պայմաններու հարկադրա՞նք թէ վաղուան հեռատեսութեան անհրաժեշտութիւն. ըստ մեզի՝ երեքն ալ միասին:

Ետ դարձ ակնարկ մը, այս ուղղութեամբ, մեզ պիտի առաջնորդէ, միջազգային քաղաքական կեանքէն ներս՝ երեւոյթներու, որոնք օրուան պահանջներ էին երէկ, իսկ այսօր՝ արդէն դարձած՝ ժամանակավրէպ:

Ծանօթ է բոլորիս համաշխարհային բռնատերութեան յաջորդող երեք տասնամեակներու քաղաքական կեանքը՝ ընդհանուր ազգերու պատմութիւն որպէս: Այս ուղղութեամբ հորիզոնը ընդարձակ է եւ բեմը ազատ, որպէսզի իւրաքանչիւրս, մեր հասկցած ձեւով ու դաւանանքով, կարենանք վերլուծել զանոնք: Սակայն, անպայմա՛ն, բոլորս պիտի յանգինք զըլխաւոր մի քանի եզրակացութեանց.—

Ա.) Վարչակարգերու եւ վարդապետութեանց հակամարտութեան չրջան:

Բ.) Պաղ պատերազմի տարիներ:

Գ.) Խաղաղ համակեցութեան արշալոյսներ:

Դ.) Միջազգային, աւելի ճիշդ՝ յամաքամասերու զործակցութեան նոր չրջան:

Գլխաւոր չորս կէտերու մէջ խտաց -

ուած վերջին երեսնամեակը, անկասկած, ունեցաւ փոխանցման տարիներ եւս, որոնք եղան ղազաստութեան, վոխադարձ հասկացողութեան եւ փոխադարձ զիջումներու զեռնահղղեր: Ոստումները, այս պարագային, եղան ի դին մեծ զոհողութեանց, խնայելու համար այսօրուան աւելորդ մսխումները՝ զալիքի նոր կարիքներու փնտռտուքին:

Զենք ուզեր ընդարձակուիլ եւ խորանալ իւրաքանչիւր չրջանի այլ եւ այլ էջերուն մէջ: Թող քաղաքագէտները գծեն պատկերը ազատօրէն, իրենց հասկցած ձեւով: Սակայն կրնանք ըսել յատակօրէն, որ մարդկային ուղեղը այսօր կը գործէ տարբեր ձեւով. վաղուան հեռանկարը հոգեկան անձկութեան ազդեցութեան տակ, կամայ թէ ակամայ, զինք կ'առաջնորդեն զիտակցութեան, ու ինք կը տարուի մըտային յեղաչրջումի հոսանքով: կը ծնի նոր մարդը, որուն կոչումը կը դառնայ, յանուն գոյութեան, մէկ կողմ ձգել (մոռնալու զնով) անցեալի տարակարծութիւնները, որպէսզի կարելի ըլայ ընդարձակուած միութիւն մը ստեղծել, որովհետեւ «միութիւնը զօրութիւն է»:

×

Անցողակի մեր այս հաստատումները, 1975ի Մայիսեան այս օրերուն, պահ մը առիթ կը ստեղծեն լինքնավերլուծումի: Դեռ կ'ապրինք վաթսունամեակը՝ առօրեայ մեր թերթերով: Ձայները, լուրերը, աշխատանքները՝ խաչրիկներ որպէս, կը հասնին ամէն կողմէ: Ու մենք, մեր ընդվզումին մէջ, կը հրճուինք թէ քիչ մը ամէն տեղ, տարաւփիւռ մեր կեանքով թէ Ազարատեան չունչով, վաթսունամեակի սերունդը, հայախօս թէ քաղաքացիզոյ՝ կը դիտակցի իր պատերու արդար դատին:

Իրողութեան մը հաստատումն է այս, որ անչուշտ, դրական արդիւնք որպէս, յոյսի նոր հորիզոններ կը բանայ մեր աչքերուն առջեւ: Սակայն չենք կրնար հաւատալ, որ նորահաս սերունդի ազգային դիտակցութեան զարթօնքը, դիւրաւ ազդակ որպէս, քաւ է գոյատեւումի մեր պայքարը յաջողութեամբ պսակելու: Ինչպէս չենք կրնար հաւատալ նոյնպէս, որ տարուէ տարի փոխուչուք ազնակատարութիւնները միայն հնդամեակ կամ տասնամեակ որպէս, կը բաւեն արդար դատ մը միջազգային ատեաններուն օրակարգի նիւթ դարձնելու, քանի դեռ մնայուն, սեւեռական, կազմակերպուած եւ հաւաքական աշխատանքի մը թափերը դուրս չեն եկած սիրողի (ամաթէօռ) գործելակերպէն: Առնչմամբ առաջինները, մեզի համար պատճառներ են, որոնց անպայման պէտք է յաջորդեն արդիւնիները: Ըսել կ'ուզենք.—

Ա.) Ազգային գիտակցութեան՝ Մայրենիքի զարթօնքը (անչուշտ եւրոպական մեր տիեզերան համար):

Բ) Տօնակատարութեանց՝ կազմակերպուած համահայկական աշխատանքը:

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՂԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ

Ցիշեցէք Ս. Գրքին պատմութիւնը, ուր ամէն առիթով կ'ըսուի. «Ու երեւեցաւ անոր հրեշտակը երազի մէջ»:

Նման երեւոյթ, նման մարմնաւոր երեւոյթ մըն էր նաեւ այն, որ վճռական ազդեցութիւն ունեցաւ Թէհլիրեանի վրայ: Ապա յաջորդ առաւոն իսկ ան գործի կը սկսի, առանց իր հայրենակից Աբէլեանին մինչեւ անգամ խօսք մը ըսելու, կը գտնէ հայ Ուսանողական Միութեան նախագահը, որ լաւ զերմաներէն գիտէ, անոր օգնութեամբ կ'երթայ Հայդէնրեդ փողոց, որպէսզի այժմ բոլորովին գի տակցօրէն — եւ ոչ՝ ինչպէս Պ. դատախաղը պատկերաւոր կերպով ըսաւ՝ «մազնիսի մը հոն քաշուելով», — իրեն համար բնակարան մը վարձէ, ուրկէ կարենար հսկել Թալէաթին: Այդպիսի բնակարան մը ան կը գտնէ Հարբէնրեդ փողոցը, թիւ 37, առաջին յարկին վրայ:

Աւոր կուգայ մխանալու այն, որ՝ նկատի ունենալով իր հիւանդութիւնը, իրեն պէտք էր լոյս ու արեւոտ սենեակ մը, որ՝ տակէ զատ՝ ունենար ոչ թէ կազ, այլ էլեկտրականութիւն: Որովհետեւ այդ ամէնը կարելի էր գտնել Հարդէնբերդ փողոցի յիշուած տանը մէջ, ուստի ան երազէն օր մը եաքը, Մարտ 3ին, կը վարձէ բնակարանը: Բայց վերջինս տակաւին ազատ չէր, այնպէս որ ան կրնայ փոխադրուիլ հոն միայն Շաբաթ օրը Մարտ 5ին. իսկ մինչ այդ երկու–երեք օրը ստիպուած կ'ըլլայ մնալու հին բնակարանին մէջ: Այսպէս, նոր բնակարանը վարձելէ եաք, ան կուգայ Աբէլեանի մօտ ու կ'ըսէ. «Լսէ, Շաբաթ օրը պիտի փոխադրուիմ նոր բնակարանս»: Ան կը զոհէ բնակարանին մէկ ամսուան վարձքը, որ վճարած էր նախկին բնակարանին համար: Ան կ'ընէ այդ զոհաբերութիւնը՝ նոր բնակարանը ստանալու համար: Ան կը խորհի. «Ես որոշած եմ սպաննել Թալէաթը, ուստի պէտք է մօտ ըլլամ անոր»: Այդ վայրկեանին ան կ'ուզէր սպաննել Թալէաթը:

Բայց այստեղ, էապէս կը տարբերիմ Պ. աւագ դատախազէն հետեւեալին մէջ.— Դուք լսեցիք որ Պ. նախագահը՝ ամբաստանեալին մէկ արտայայտութեանը վրայ՝ անոր երկու անգամ մխեւնոյն հարցումը ուղղեց, որովհետեւ ամբաստանեալը առաջին անգամ չհասկցաւ: Թէհլիրեան պատասխանեց, որ երբ ինքը արդէն նոր բնակարանն էր, միտք մը ծագեցաւ իր մէջ թէ՝ չէ՞ որ ինքը քրիստոնեայ է — հնազոյն քրիստոնէութիւն մը Հայերու սեփականութիւնն է, — ու չէ՞ որ դաւութիւն ունի պատուիրան մը՝ մի՛ սպաններ: Ու ահա իր անձին անդրադարձած, որեւէ բռնութիւն գործելու բոլոր թուլին անտրամադիր այդ պատանիին մէջ կ'անհետանայ քիչ առեն առաջ ընդունուած որոշումը: Ապա կը սկսի այն տատանումը, զոր ինքը այնպէս յստականչօրէն կը պատկերացնէ. «Երբ ինքզինքս դէշ կը զգայի, ու նորէն կուգային այն սարսափելի մտապատկերները, այդ պահուն կը վճռէի սպաննել Թալէաթը. բայց երբ նորէն կ'առողջանայի եւ տէր կը դառնայի իմ զգացումներուս, այն ատեն ինձ համար պարզ կ'ըլլար, որ պէտք չէ սպաննեմ զինքը»: Անհաւատալի չեն ամբաստանեալին այս բացատրութիւնները այդ բոլոր բժիշկները, «այս մարդէն կարելի չէ բան մը դուրս քաշել» ու նոյնը կրնանք ըսել ձեզ մենք՝ երեք պաշտպաններս, այն, ինչ որ ամբաստանեալը չի կրնար ըսել մաքուր խիղճով, չըսեր: Ինծի դժուար է թափանցել իր հոգեկանին մէջ, մանաւանդ այն ատեն, երբ խնդիրը կը դառնայ այն բաներու չուրջը, որոնք կրնային ի նպաստ իրեն խօսիլ: Ուստի պէտք է հաւատք ընծայէք այն ամէնուն, ինչ որ կ'ըսէ: Սակայն արտաքին պարագաներն ալ կը խօսին յօդուտ այն բանին, որ Թէհլիրեանը, նոր բնակարանը փոխադրուելէ եաք այլեւս չէր հետեւեր իր առաջուան զաղափարին՝ սպանութիւն զործելու նկատմամբ: Այդ ամբողջ ատենը ան ոչինչ ըրած չէ նոյն ուղղութեամբ: Օրինակի համար, ան երբեք չհարցուց զինապանին, թէ Թալէաթը ո՞ր ատեններն տունէն կ'ելլէ. չհարցուց մինչեւ անգամ, թէ Թալէաթը իրաւ հո՞ն կը բնակի: Կարճ, ան կը շրունակէր ապրիլ ու աշխատիլ սովորական եղանակով — կը վարժուէր զերմաներէնի մէջ, կը նուագէր. որովհետեւ Փրոֆ. Կասիրերի տուած դէպքերն ինքզինքը Թոյլ զգալով՝ ընդհատած էր իր դասերը ուսուցչուհիին մօտ, այժմ հետաքրքրութեամբ կը յայտնէ վերջինիս, թէ կը յուսայ քանի մը օրէն կարենալ վերսկսիլ զանոնք:

Այդ առաջին տասը օրուան ընթացքին կարելի չէ նկատել իր կողմէ որեւէ պատրաստութիւն ընդդէմ Թալէաթի:

Ու ահա կուգայ մեծ օրը — Մարտ 15ը:

(70 – Շար.)

Ջոյլ այս ընդգծումները, այսօր, կարելի է ըլլեստաւորել իրատեսի եւ հեռատեսի դասողութեամբ: Աստնցմէ մէկուն բացակայութիւնը կը ջլատէ նոյնիսկ երկրորդին գոյութիւնը եւ կը դնէ մեծ հարցականը վաղուան համար.— Ո՞վ է ճշմարիտ Հայը.— Հայախո՞սը թէ օտարբնակ հայրը, որուն նկարագիրն ու բարքերը, տրամաբանելու եւ դատելու հորիզոնները հեռացած են ազգայինէն: Տակաւին. դեռ քանի՞ տասնամեակ, նոյն այս թափով, կարելի պիտի ըլլայ հասած ու խանդավառութիւն ներշնչել սերունդի մը որուն ամէնօրեայ սնունդը, լեզուն, պատմութիւնը կ'անգիտանան գոյութիւնը դարերու դանձին:

Կարելի պիտի ըլլա՞յ ազգային մեր դաշը, քաղաքական արդար պայքար որպէս, դուրս հանել հայկական չրջանակէն եւ դետեղել օտար առեանններու բեմերուն վրայ, քանի դեռ չունինք հաժայկական առումով առնուած, պաշտօնական արխեւային կեդրոն մը, սփիւռքի Հայերուս համար, որուն կարելի ըլլայ դիմել ամէն վայրկեան, երբ օտարներ մեր դռները հարուածեն: Ինչո՞ւ չըլլալ իրատես եւ հեռատես, չհաւաքել բոլոր թափուած ճիդերը, չկեդրոնացնել զանոնք համահայկական ոգիով ծնած կեդրոնի մը չուրջ: Տարակարծութիւն — ներ կրնա՞ն ըլլալ. ըսա մեզի՝ ո՛չ, երբ անդին, իրենց իւրայատուկ պայմաններուն մէջ, Հայաստանի ժողովուրդն ու դեկավար մարմինները նոյնիսկ կը փորձեն ազգային գարթօնքը հրահրել Նորահաս սերունդին:

Անհրաժեշտ է այլեւս ազգ. ընդհանուր գիծ եւ գոյն տալ ե՛ւ գոյատեւման ե՛ւ արդար դատի մեր պայքարին, որպէսզի վաղուան մեր մտահոգութիւնները մխացեալ ուժի վերածեն այսօրուան մեր կարելիութիւնները:

Կ'ուզենք հաւատալ տակաւին, եւ այս՝ անկասկած, ողջմիտ ազգայիններ կան դեռ ամէն տեղ, ամէն աստղի տակ, որոնք պիտի կարենան ազգ. քաղաքական մեր կեանքի փոխանցման չրջանը ստեղծել, նոր Հայը ծնիլ որուն նչանաբանը դառնայ համագործակցութիւն՝ կեդրոնացեալ ուժերու:

Եւ այս՝ վաղուան համար, պատմութիւն որպէս, Հայո՛ւ պատմութիւն, սիրելի մեր կեանքով:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՓՈՒՇՈՒՃԵԱՆ

ՊՈՒՏՄ ԺՊԻՏ

Ուսուցիչը՝ աշակերտներուն.— «Երկու նախադասութիւն գրեցէք, օգտագործելով հինգական բայ»:

— Հիմա տեսնենք դուն ի՞նչ գրած ես, հարցուց ուսուցիչը Արմէնին:

Արմէն ոտքի կեցաւ եւ կարդաց.

— Մայրս կ'ելլէ, կը հաւաքէ, կը կարէ, կը լուայ եւ կ'արդուկէ: Հայրս կ'ուտէ, կը խմէ, կը ծխէ, կը կարդայ եւ կը քնանայ:

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ

ԳԱՂՈՒԹՔ - ԳԱՂՈՒԹ

ԵԳԻՊՏՈՍ

Գահիրէի եւ Ալեքսանդրիոյ յէջ յատուկ հանդիսութիւններով նչուած է Մեծ եղեռնի 60ամեակը:

Գահիրէի մէջ Ազգ. Առաջնորդարանի կազմակերպութեամբ եւ հովանաւորութեամբ հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերու, Ապրիլ 24ին, «Ուբըտ Մեմորիալ Հոլ»ի մէջ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւնը, մասնակցութեամբ լինը կազմակերպութիւններու եւ մխութիւններու: Ներկայ եղած են օտար դիւանագիտական չրջանակներու ներկայացուցիչներ, լրագրողներ եւ աւելի քան 600 հանդիսականներ:

Բացման խօսքը արտասանած է Յակոբ Համբիկեան: Արաբերէն խօսած է Պերճ Թերզեան, Ֆրանսերէն՝ Վահագն Տեփոյեան: Անգլերէն ճառ մը արտասանած է Կիպրոսի դեսպանը՝ Սոթիրիատիս: Հայերէն ճառեր խօսած են Սուրէն Պայրամեան եւ Սարգիս Պալայեան: Փակումը կատարած է Ներսէս Ծ. Վրդ. Բապուճեան:

Ապրիլ 27ին, Հայոց եկեղեցիին մէջ կատարուած հոգեհանգստեան արարողութենէն ետք ժողովրդական թափօր մը կազմուած է, որ ուղղուած է դէպի Անծանօթ Զինուորի դամբարանը, ուր ծաղկեպսակ մը զետեղուած է: Նոյն օրը երեկոյեան Գահիրէի հեռատեսիլը պատկերապատած է որոշ բաժիններ պատարագէն եւ թափօրէն: Մամուլը հակիրճ ձեւով անդրադարձած է ոգեկոչման հանդիսութեանց:

Աղեքսանդրիոյ մէջ զանազան ձեռնարկներ եղած են՝ դասախօսութիւն, ցուցահանդէս, արտասանական երեկոյթ, թատերական ներկայացում եւայլն:

ՀԱԼԷՊ

Մեծ եղեռնի 60ամեակի Հալէպի կեդրոնական Մարմինը, նախաձեռնութեամբ երեք համայնքներու հոգեւոր պետերու, զանազան հանդիսութիւններ սարքած է:

Ապրիլ 23ին Հայ Աւետարանական Լմմանուէլ եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցած է միացեալ պաշտամունք՝ հովանաւորութեամբ երեք հոգեւոր պետերու: Խօսք առած են վերապատուելիներ Յովհ. Սարմաղեան եւ Պարգեւ Ապարթեան:

Ապրիլ 24ին բացօթեայ հոգեհանգիստ կատարուած է ազգային գերեզմանատան մէջ, ուր պատարագած եւ քարոզած է Բերիոյ թեմի առաջնորդը՝ Տաթեւ Եպս. Սարգիսեան: Նոյն օրը կէսօրէ ետք Մէյտանի Ս. Վարդանանց զաւրոցի բակին մէջ պատարագած եւ քարոզած է կաթողիկէ Հայոց առաջնորդը՝ Գէորգ Արք. Լայէքեան: Երեկոյեան Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւնը: Բացումը կատարած են հայերէն եւ արաբերէն ճառերով Բժ. Յովսէփ Ֆարայեան եւ իրաւաբան Նազար Նազարեան: Բանախօսած են Անդրանիկ Պաչաարեան եւ Բժ. Սարգիս Ֆապրի-քաճեան:

Վերոյիշեալ հանդիսութիւններէն զատ Հալէպի հայ մշակութային բոլոր միութիւնները Ապրիլին սարքած են դասախոսական երեկոյթներ՝ նուիրուած մեր նահատակ գրագէտներու կեանքին եւ գործին, ինչպէս նաեւ Հայ Դատին:

ՄՈՆԹԵՎԻՏԷՕ

Նախաձեռնութեամբ Ուրուկուէյի հայ թեմի կեդր. Վարչական Խորհուրդին, Հայ Դատի կեդր. Մարմնին եւ Մեծ Եղեռնի 60ամեակի ոգեկոչման համազաղութային Միացեալ Մարմնին ամբողջ չաբաթ մը գաղութը հրապարակային ձեռնարկներով ոգեկոչած է նահատակները. Շնորհիւ տարուած աշխատանքներուն՝ ամբողջ չաբաթ մը տեղական մամուլը եւ հեռատեսիլի ու ձայնասփիւռի կայանները խօսած են Հայութեան մասին, լայն յօդուածներով, եւ մատնանչելով Թուրքերու բարբարոսութիւնը:

Ապրիլ 21ին, Մշակոյթի սրահին մէջ տեղի ունեցած է մամլոյ ասուլիս մը, որուն ներկայ եղած են «էլ Տիա», «էլ Բայիս», «էլ Տիարի» եւ «Լամանխանա» օրաթերթերու թղթակիցները: Հեռատեսիլի երեք եւ ձայնասփիւռի եօթը կայաններ լայն արձագանգ տուած են Եղեռնի ոգեկոչման հանդիսութիւններուն: Ապրիլ 22ին, հարիւրէ աւելի երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ արիւն տուած են կարմիր Խաչին:

Ապրիլ 22ի իր նիստին մէջ Ուրուկուէյի Պետական Խորհուրդը կէս ժամ զբաղած է հայկական հարցով: Տոքթ. Տանիէլ Ռոտրիկէզ Լարրէթայի եւ Տոքթ. Ա. Լամէզոնի առաջարկով՝ Պետական Խորհուրդը անգամ մը եւս ի նպաստ Հայ Դատին դիրք ճշդած է եւ յարգած Ապրիլ 24ի Նահատակաց Օրը:

Ապրիլ 23ին երեկոյեան մայրաքաղաքի Մայր Տաճարին մէջ պատարագ մատուցած է ի յիշատակ Ապրիլեան զոհերուն: Արարողութիւնը հովանաւորած է Ուրուկուէյի զինանագիտական կազմի երիցագոյն անգամ եւ պապական նուիրակ Ակիւտաին Արք. Սերինքի: Պատարագած եւ քարոզած է Յարութիւն Ծ. Վրդ. Թէքեան: Ներկայ գտնուած են Լիբանանի հիւպատոսը եւ տեղացի բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ:

Ապրիլ 24ին Ս. Ներսէս Շնորհալի եկեղեցւոյ բակը բացումը կատարուած է Ապրիլեան Յուշարձանին եւ վառուած է մչտավառ Ջահը: Յուշարձանին վրայ արձանագրուած է՝ «1915 Ապրիլ 24՝ ի յիշատակ մէկուկէս միլիոն հայ նահատակներուն որոնք զոհ դարձան Թրքական ցեղասպանութեան», 1915ին»:

Երեկոյեան Մշակոյթի սրահին մէջ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւնը: Խօսած է Ուրուկուէյի նախկին Արտաքին նախարար Տոքթ. Ա. Սորբիժա Սան Մարթին: Կարդացուած են Ուրուկուէյի Հանրապետութեան նախագահ Խ. Մ. Պորտապերրիի եւ գինուորական ուժերու ընդհ. հրամանատար Զօր. Խուլիօ Վատորայի նամակները:

ՖՐԵԶՆՈ

Ապրիլ 24ին, Ֆրեզնոյի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցիին մէջ մատուցած է հոգեհանգստեան պաշտօն, ի յիշատակ եղեռնի նահատակներուն:

Ապրիլ 24ի կէսօրին տեղի ունեցած է յիշատակի տողանցքը մօտ երկու հազար հոգիի մասնակցութեամբ: Թափօրին առջեւէն երիտասարդներ կրած են «ի յիշատակ հայ նահատակներուն, որոնք զոհ դարձան Թրքական ցեղասպանութեան» անգլերէն մակագրութեամբ պատառ մը: Տողանցողները հաւաքուած են Քաղաքապետարանի առջեւ, ուր Ֆրեզնոյի Միացեալ Ոգեկոչման Յանձնախումբի նախագահը՝ դատաւոր Ռ. Մարտիկեան խօսած է ճառ մը: Այս խօսք առած եւ Թրքական ոճրագործ արարքը դատապարտած է Ֆրեզնոյի քաղաքապետը՝ Թէտ Ուիլի: Այս առիթով քաղաքապետը Ապրիլ 24ի չաբաթը հռչակած է «Հայ Նահատակներու Շաբաթ»: Ֆրեզնոյի Կրթական Խորհուրդը եւս Ապրիլ 24ը յայտարարած է Ճիշատակի Օր եւ արձակուրդ տուած է հայ աշակերտներուն:

Ապրիլ 24ի երեկոյեան համերգ մը կազմակերպուած է քաղաքապետական Թատրոնին մէջ: Բանախօսած է Քալիֆորնիոյ նահանգի ծերակուտական Ճորճ Տէօքմէճեան: Ֆրեզնոյի Թերթերը եւ հեռատեսիլի կայանները անդրադարձած են Ճիշատակի տողանցքին եւ համերգին:

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈ

Ապրիլ 18ին, «Մեսրոպեան» վարժարանի երկրորդական բաժնի աշակերտները երկու ժամուան քայլարշաւ մը կատարած են Մոնթեպելլոյի մէջ՝ Նահատակաց Յուշարձանէն մինչեւ վարժարան: Երեքական չարքերով, պատառներ բռնած եւ անցորդներուն թռուցիկներ յանձնելով, աշակերտները քալած են լուռ, բողոքի արտայայտութեամբ:

Ապրիլ 27ին մօտ երկու հազար հոգի ներկայ գտնուած է Մոնթեպելլոյի Նահատակաց Յուշարձանի ոգեկոչման ազանգական հանդիսութեան: Բացման խօսքը կատարած է Յուշարձանի Յանձնախումբի նախագահ Մխիթար Մինաս-եան: Բանախօսած է դատաւոր Սրման Արապեան: Կիլիկեան Թեմի առաջնորդ Սմբատ Եպս., Լոս Անճելըսի չրջանի եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւներ եւ հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ հովիւ Հայր Կ. Մարեան օրհնած են Յուշարձանի նոր արձանագրութիւնը, որ անգլերէն կը յիշատակէ, թէ մէկուկէս միլիոն Հայեր զոհ դացած են 1915ի ցեղասպանութեան՝ կազմակերպուած Թուրք կառավարութեան կողմէ:

«ԾԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (120)

ՄՈՆԹԷ-ՔՐԻՍԹՕ-Ի ՈՐԴԻՆ

Բ.

ԾԱՂԻԿՆԵՐՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Իրիկուն մը պարկեշտ երաժշտապետը յուսահատ, դունատ, երաժշտական արհեստը լքնցած կարծելով Մոնթէ փղոցը իր տունը կը մտնէր, եւ կը վշտակրէր մտածելով թէ հարկադրուած էր այդ իրիկունն ալ անցնիլ իր դաշնակին առջեւ եւ վշտագին մեղեդիներ արձակելով դէպի երկինք երբ զարմանքով նայեցաւ:

Սպասուհին դրան առջեւ լրեն կը սպասէր եւ թուղթի տրցակ մը կը չարժէր խաղեցնող կերպով:

Պարկեշտ աղջիկ մըն էր այս, որ իր տիրոջ բոլոր փառասիրութիւններուն կը մասնակցէր:

Բայց Թիչէլլինի չտեսաւ զայն, չնորհակալ չեղաւ անոր. կատաղի յոյս մը կը տիրէր ուղեղը. տրցակը որսի մը պէս տառաւ, սենեակը մտնելով՝ դուռը երեք անգամ կղպեց եւ դողդոջուն ձեռքերով փրցուց ձեռագրին վրայի ժապաւէնը... որովհետեւ ձեռագիրը մըն էր:

Միայն թէ տարօրինակ բան, այն ժապաւէնը որ Թիչէլլինի առանց իսկ դիտելու մէկ կողմ կը նետէր, եռագոյն թելերէ հիւսուած էր, կանաչ, ճերմակ եւ կարմիր: — Իտալիոյ գոյներ՞ը: Սակէ աւելի դրգռիչ բան կարելի՞ էր երեւակայել:

Բայց Թիչէլլինի, ներշնչման դիւէն բռնուած էր, այս տեսակ պարապ բաներու նայելու ժամանակ չէր:

Ձեռագիրը բացեր եւ անունը կը նայէր:

Ո՛հ, Բագոսը վկայ, ահա անուն մը որ դոնէ հանդարտ եւ բանաստեղծութեամբ լեցուն էր: Ահա անուն մը, որ իրեն յատուկ եղող սիրելի եւ քաղցր ներշնչման յարմար էր:

Այս ձեռագրին անունը Ծաղիկներու Թագուհին էր:

Թիչէլլինի պահ մը չհամարձակեցաւ բանալ: Կը վախնար թէ մի դուցէ հեգնութիւն մը ըլլայ:

Որովհետեւ Ծաղիկներու Թագուհիին վրայ սաստագրութիւն չկար: Ոչինչ, և ոչ իսկ սկզբնատառեր:

Բայց ոչ, չէնք չնորհք եւ երկար բարակ դրուած էր, տողերուն չափերը ճիշդ էին: Եւ արդարեւ շատ դեղեցիկ էր: Քիչ մը վառվռուն, քիչ մը անուշակ, բայց վերջապէս դեղեցիկ էր, դեղեցի՛կ:

Նիւթը այլաբանական էր:

Ծաղիկներու Թագուհին վարդն էր, կը սիրէր Շահոքրամը որ իր սիրոյն մէջ քաղաքավար էր: Հպարտ վարդը փափուկ եւ հլու կ'ըլլար՝ արհամարհոտ Շահոքրամը նուաճելու համար... եւ վերջապէս Թիւնը սա էր որ վեհերոտ բայց սիրահար մարգարիտը կը յաղթանակէր. եւ վարդը կ'օրհնէր անոր միութիւնը Շահոքրամին հետ կանաչաւէտ կամարի մը ներքեւ...

Ծաղիկներու Թագուհին վեհանձնութիւն, մեծանձնութիւն ըրած էր ... ամէն բան ուզածին պէս տեղի կ'ունենար լաւագոյն ընկերութեան մը մէջ... ամէն բան կատարեալ եւ սքանչելի էր:

Թիչէլլինի չքնացաւ: Քնանա՛լ. սրբապղծութիւն էր այս բանը մտածել:

Մարգարիտի դերը մանաւորապէս չինուած էր Լուչիոլայի համար, բացառիկ կերպով յաջողած սոփրանօ մը, որ ծաղիկի տերեւներու պէս կը թրթռացնէր իր դեղդեղանքները...

ԺԻՒԼ ԼԵՐՄԻՆԱ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հայ նախկին ռազմիկներու Սպայից Միութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ այս Կիրակի, Մայիս 25, ժամը 11ին, Փարիզի Ս. Ծովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ի յիշատակ

ՋՕՐ. ՆԱԶԱՐԲԷԿԵԱՆԻ

եւ բոլոր սպաներուն, ենթասպաներուն եւ զինուորներուն, որոնք 1918 Մայիսին, իւնկան Սարդարապատի, Բաշ-Աբարանի, Ղարաքիլիսէի պատմական հերոսամարտերուն եւ փրկեցին հայրենիքն ու Ս. Աթոռը:

×

Այրի Տիկ. Գրիգոր Փաթթուկեան, Տէր եւ Տիկին Ժան-Լուի Քազառէ եւ զաւակը, Օր. Ժանին Փաթթուկեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Ծովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՓԱԹԹՈՒԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի դիտումն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՄԱՅԻՍ 28Ը

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Մայիս 24, ժամը 20·30ին,
Սիկալ սրահին մէջ, 60, Ավընիւ տը Սաֆս
Լիոն 3, կը տօնուի՝
Հայաստանի անկախութեան հռչակումը
(1918 Մայիս 28)
կը նախագահէ՝ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ
Խօսք կ'առնեն
ՄՕՐԻՍ ՏՈԼՄԱՃԵԱՆ եւ ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
Լուսարձակում դունաւոր պատկերներու:
Հայաստան եւ հայապատկան հողեր:
Գեղարուեստական բաժին.— Սրբինդ՝ Անտրէ Թորոսեան, *դաշնակ Փաթրիկ Զոպոյեան: Երգ Լիւսի Գէօմիւրճեան, ընկերակցութեամբ՝ Լուիզակ Աբրահամեան, դաշնակ Փաթրիկ Զոպոյեան:*
Հայկական պարեր Վիէննի հայկական դպրոցի պարախումբը: Արտասանութիւն՝ Սարգիս Տօնապետեան:
Կազմակերպութեամբ՝ Հ. Ց. Դ. Լիոն-Ս. Մօրիս-Տէսին կոմիտէներուն, Կապոյտ Աչի տեղական մասնաճիւղերուն, Եւրոպայի Հայ Ուս. Միութեան տեղական մասնաճիւղին, Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդին եւ Հայ Դատի պաշտպան յանձնախումբին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՁԱՇԸ

Տեղի կ'ունենայ Մայիս 25, Կիրակի
ժամը 13ին
Maison des Centraux
8, Rue Jean-Goujon — Paris 8e
Սոյն առիթով, 1974 տարւոյ «Հարենց» դրական մրցանակը կը յանձնուի
Գրագէտ ՅԱԿՈԲ-ԳՐԻԳՈՐԻ
իր «Մանօթ եւ Անծանօթ Հայերը Աչխարհի մէջ» անուն աշխատասիրութեան համար:
Մրցանակաւորը կը ներկայացնէ
Վ. Եղիշէեան
Ներկայ կ'ըլլայ ՈՒԻԼԵՐՄ ՍԱՐՈՑԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին
Ճաշագին 60 ֆր.

Jean-Marie CARZOU
signera son livre
UN GENOCIDE EXEMPLAIRE
ARMENIE 1915
le Samedi 24 Mai à partir de 15 h.
à la librairie PALOUYAN
9, rue de Trévise métro Cadet

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՆԱՀԱՆԳԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԽՆՋՈՅՔ - ՃԱՇԸ

Կիրակի Մայիս 25, ժամը ճիշդ 15ին, Հայ Մշակոյթի Տան «Ս. Թէօլէրեան» սրահին մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ
կը նախագահէ.— ԿԱՐՊԻՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
Գեղարուեստական մաս բաժին
Հայրենակցական ջերմ մթնոլորտ
Խնամուած ընտիր ճաշեր
ՃԱՇԱԳԻՆ 40 ՖՐ.

Հ. Ց. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Ց. Դ. «Զաւարեան» խումբի ժողովը Ուրբաթ Մայիս 23ին, Իսիի Մշակոյթի Տան մէջ, ժամը 20·30ին:
Խիստ կարեւոր օրակարգ:

×

ՎԻԷՆ.— Հ. Ց. Դ.Ան կոմիտէն ընկերական բացառիկ ընդհ. ժողովը, Ուրբաթ իրիկուն 23 Մայիս ժամը 8·30ին Գ. Իփէկեան Ակումբը:
Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:
Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Կարօ Մեհեան:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Ց. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ
ՄԱՍՆԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ
ԵՒ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ
ՍԷՆ - ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Կապ. Խաչի Սէն-Մօրիսի մասնաճիւղին եւ Նոր Սերունդի Րաֆֆի խումբին, մասնակցութեամբ Լիոնի Սայեաթ - Նովա նուագախումբին:
Կիրակի, Մայիս 25, ժամը 15էն սկսեալ Սէն-Մօրիսի քաղաքապետարանի սրահը (Սալ տէ Ֆէթ) ,գեղարուեստական բաժին դպրոցին աշակերտութեան կողմէ: Հայկ. պարեր, արտասանութիւն, հաճելի անակնկալներ: Ճոխ պիւֆէ չամփուրով խորոված:
Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:
Մուտքը ազատ է

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ 85ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ
ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի Աղքատախնամի 85ամեակի առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ, Կիրակի Մայիս 25ին, վարչութեան ողբ. նախագահներուն եւ անդամներուն յիշատակին:
Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը ներկայ գտնուիլ յարգանքի արարողութեան:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ
ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Հայ անմահ հերոսներու յիշատակին Պ. Շահպազեան հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.— 200 ֆր. Հայ Դատի Ցանձնախումբին, 100 ֆր. Մ. Մ. Միութեան եւ ժաքի հատաքառեղի գնման, 100 կարմիր Խաչին, 200 Կապոյտ Խաչի կայանին, 100 Կեսարիոյ Հայր. Միութեան, 100 Պոլսոյ Պատրիարքարանին, 100 Իսիի Նորակառոյց եկեղեցւոյ Փոնտին (առանձ «Ցառաջ»էն) եւ 100 ֆր. «Ցառաջ»ին:

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կեսարիոյ եւ Շրջանի Հայրենակցական Միութիւնը Փիլիմեան ընտանիքի բոլոր անդամներուն կը յայտնէ իր խորին ցաւակցութիւնները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է 200 ֆր. Տէր եւ Տիկին Արշակ Մարզարեանէ փոխան ծաղկեպսակի Հանգուցեալ Տիկին Ովաննա Պէրպէրեանի եւ 100 ֆր. Տոքթ. Սեդա Թիրեաքեանէ կարօ Սարըգիւզել - եանի մահուան առթիւ:

ՎԱՐՁՈՒԻ Է

ՆԻՍԻ ԿԵԴՐՈՆԸ
Ցունիսի համար վարձու է յարկաբաժին մը, 2 սենեակ խոհանոց եւ բաղնիք,
Դիմել.— Պ. Հայկազ
գին՝ 1400 ֆր,
8, rue Beauséjour
SARCELLES

ԲԱՑՕՒՄ

ՍԷՆ - ՇԱՄՕՆԻ
ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՏՐԱՆ
Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդարանը հաճոյքն ունի հաղորդելու թէ Կիրակի, Մայիս 25ին, կէսօրէ յետոյ կը կատարուի Սէն - Շամօնի ժողովրդապետական մատրան եւ յարակից բնակարանին եւ հանդիսարահին պաշտօնական բացումը նախագահութեամբ՝
Գերպ. ՆԻԿՈՂՈՍ Ծ. Վ. ՔԻՀԵԱՑԵԱՆԻ

Restaurant PALMA
PLEIN CŒUR DE PARIS
210, Rue du Fbg. St. Antoine, Paris 12e
Tél. : 344-10-40
Grandes salles pour noces et banquets — Réunions tous genres —— qualité et prix sans concurrence. Remise exceptionnelle pour « jeunes mariés »

ՁԱՇԱՐԱՆ ՓԱԼՄԱ
ԵՒ ՀԱԻԱՓԱՎԱՑՐ

Խրախճանքներու եւ հարսանիքներու համար սրահներ, ճաշասուբ կամ հաւաքոյթներ: — Ընդարձակ եւ լաւ կահաւորուած երեք սրահ — Դիւրամատչելի գիներ:

Մասնաւոր գեղչ երիտասարդ ընտանիքներու

Մանրամասնութեանց համար դիմել վերոյիշեալ հասցէին:

SUPER THOMLAC

PEINTURES • PAPIERS PEINTS • TAPIS • MOQUETTES

POSE PAR NOS SPÉCIALISTES DE TOUS REVÊTEMENTS SOLS ET MURS

DEVIS ET POSE GRATUITS • CRÉDIT DE 3 A 21 MOIS

Carrefour de l'Éléphant PALAISEAU
Parking : 3, avenue Jean-Jaurès tél. 928 00 98 - 928 03 88

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ
Ի նպաստ Իսի լէ Մուլինոյի
ՀԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
կազմակերպութեամբ ԵԿԵՂԵՑԱՇԷՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
Սիրայօժար մասնակցութեամբ ՓԱՐԻԶԻ ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ
կը ներկայացուի
ՀՆԱՐՔԸ
կատակերգութիւն 3 արար
Շաբաթ, Մայիս 24ին, երեկոյեան ժամը 20·45ին, Իսի լէ Մուլինոյի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ
25, Ավընիւ Վիէթնոր-Հիւկօ, Մէթրօ՝ Մէրի Տ'Իսի
Տոմսերու համար դիմել.—
VERGERS de Provence — 32, Avenue de la République — Issy
Café ZADIG — Rue de la Défense — Issy
TELE CONDORCET — Bd. Jean-Jaurès — Clamart
ALEXANIAN — Charbonnier — Bd. Rodin — Issy

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ
24
SAMEDI
24 MAI
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·304

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.304

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

Զ·

Ստորեւ «Հայրենիքի Ձայն»ի յօդուածներուն վերջին մասը (Գ·)։

Գարնան խոնաւ լոյսով ու մշուշով չաղախուած բացւում է ապրիլեան առաւօտը։ Զեռքդ մօտեցնում ես օդացոյցին, պտկում ես նախորդ օրուայ թերթիկը, եւ աչքերիդ դէմ կանգնում է խաչորաստ 24 թիւը։ Ապրիլ 24··· Տպարանային սեւ ներկով սպիտակ թղթի վրայ տըպուած ամիս — ամսաթիւ չէ դա, այլ աշխարհում կեանքի, ստեղծագործ խաղաղութեան, մարդկութեան դէմ գործուած մի դաւադրութեան՝ սեւով սպիտակի վրայ գրուած հաստատագրում, գարնան ծաղկած ծառերի, ուրախ, փրփրաղէզ ջրերի, գրչի գղուանքին սպասող թղթի սպիտակութիւններին, եւ առհասարակ աշխարհի սպիտակութեանը օրը ցերեկով կռիւ յայտարարած սեւի երկանիչ կրճատագիրը···

Ինչ լաւ կը լինէր, որ աշխարհում չլինէր մի այդպիսի Ապրիլ, մի այդպիսի 24, որ վաթսուն տարի առաջ կանաչած սաղերի փէչերով ու ծաղկաբոյր այգիների եղերով անցնող ճանապարհներին չսուռ — բային զաղտնի սուրհանդակներ՝ թղթապանակներում դիւզ ու քաղաք, ծեր ու մանուկ ոչնչացնել ծրագրող գաղտնի հրամաններ, որ ցորենով ու հորովելով ննջող տոհմիկ մի բնաշխարհի փրփրադէզ գետերն ու աղբիւրները չսեւանային արցունքով ու արիւնով, որ լցուէ՛ր, լըցուէ՛ր դասեղաններին որբ մնացած թըղթերի սպիտակութիւնը հէնց այդ գիշեր նահատակութեան տարուած Վարուժանի ու Սիամանթոյի հրեղէն տողերով, Զօհրապի եւ Թլկատինցու նորավէպերով, Կոմիտասի կիսաւարտ «Անոյշ»ով···

Սակայն այդպէս չեղաւ։ Եղաւ այնպէս, որ խախտուեցին պատմութեան ու բնութեան օրինաչափութիւնները, որ իրենց պապենական հողերից պոկուեցին, սրահարուեցին, անապատները մեռնելու աքսորուեցին, աշխարհի չորս ծայրերը ցրուեցին երկու միլիոնից աւելի ժողովուրդ, եւ ապրելու Ապրիլը այդ օրից ի վեր Հայոց տարեգրութեան մէջ մտաւ մահով։ Եղաւ այնպէս, որ հայ սիրային տաղերգութեան ամենանուրբ, սիրոյ շաղ ու շողով շաղախուած «Գարուն ա, ձուն ա արել» տողը խտացաւ, ծանրացաւ, դարձաւ մի լայնածաւալ եղեռնագործութեան բնաբան, եւ մազ մնաց, որ ձիւնը՝ չարաղէտ մի սառցալեռի փոխուած՝ փլուէր եւ իր տակ առնէր գարնանը սպասող մի ողջ ժողովուրդ···

Սակայն բացւում է առաւօտը Հայաստան աշխարհի վրայ եւ օդը լցուած է ոչ միայն խոնաւ լոյսով ու մշուշով, այլեւ զուլալ, զրնգուն ղօղանջներով։ Երեւանի ռատիոաղդականչերն են, «Գարուն ա, ձուն ա արել» տողի մեղեդուց վերաճուած, հատ-հատ զանգ ու ղօղանջ դարձած՝ աղդականչերը··· Ու թւում է՝ ոչ այնքան ծագող արեւից, որքան այդ մութ ցրող ղօղանջներից է բացւում առաւօտը երկրի վրայ ու մարդկանց սրտերում եւ ահա կոմիտասեան այդ հնչիւնները դառնում են բնաբան ուրիշ մի վիպերգութեան, դառնում գարնան յաղթանակի, արարման եւ ստեղծումի խորհրդանիշ···։

Ս. ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑՈՒՅՑ

ԵՐԵՒԱՆ (Ապրիլեփրէս, Մայիս 14–15)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Մէկ միլիառ ռուբլի պիտի յատկացուի յառաջիկայ հինգ տարիներուն, որպէսզի գիւղատնտեսական արտադրութիւնը վերելք արձանագրէ։ Ասիկա հնարաւորութիւն պիտի տայ նաեւ առաջ լայնօրէն ընդարձակելու ջրատնտեսական աշխատանքները, որոնց շնորհիւ հազարաւոր հեկտար հողեր մշակելի պիտի դառնան։ Արարատեան դաշտին մէջ կը բարելաւուի 60·000 հեկտար հողերու (33·000 հեկտար դերխոնաւ եւ 27·000 հեկտար աղտոտ) վիճակը։ Նախատեսուած է կառուցանել Թալինի ոռոգման ցանցին երկրորդ մասը՝ 15·000 հեկտար հող ոռոգելի դարձնելու համար, ինչպէս նաեւ Գետիկ, Բժնի ջրամբարները, Զողազ գետի ջրամբարը, Իջեւան շրջանը եւայլն։

Կարեւոր աշխատանք պիտի կատարուի, որպէսզի անբնակ հողերու վրայ նոր բնակավայրեր հաստատուին։ Հայաստանի պետպլանը Գիւղատնտեսութեան նախարարութեան հետ արդէն կը մշակէ ծրագիր մը, ըստ որուն ամէն շրջան պէտք է մասնագիտանայ այն մշակութիւններուն մէջ, որոնք կը յարմարուին տուեալ շրջանի պայմաններուն եւ նաեւ եկամտաբեր են։

Նախատեսուած է մինչեւ 1980 գիւղատնտեսութեան համախառն արտադրութիւնը այս տարուան համեմատութեամբ աւելցնել 23,1 տոկոս։ Պէտք է մասնաւորապէս զարգանայ անասնապահութիւնը։

✕

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

Պրուքլինի Թանգարանին մէջ բացումը կատարուած է Հայաստանի երախաներու ստեղծագործութիւններու ցուցահանդէսին։ Ներկայացուած են 3–12 տարեկան տղոց եւ աղջիկներու նկարները, որոնք կը պատկերացնեն հայրենի բնութեան գող – տրիկ տեսարանները, ուսուցիչներ եւ ընկերներ, արեւ ու ծաղիկ եւայլն։ Թանգարանին մէջ ցուցադրուած են նաեւ դարանին մէջ ցուցադրուած են նաեւ բազմաթիւ լուսանկարներ Հայաստանի մասին։

Պրուքլինի երախաները ալ իրենց ստեղծագործութիւնները պիտի ցուցադրեն Երեւանի մէջ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ

— o —

ՀԱԿԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՑՈՑՑԵՐ ԱՆԴԱՐԱՑԻ ՄԷՋ

— o —

Թրքական մայրաքաղաքին մէջ բացուած է Սէնթոյի (նախկին Պաղտատի Ուխտ) նախարարական 22րդ խորհուրդը։ Ներկայ է Քիսինկէր որ կը փորձէ իր սիրելի Թուրք բարեկամներուն սիրան առնել, փորձելով նաեւ զիջումներ ձեռք ձգել Թուրքերէն, որոնք նման որեւէ տրամադրութիւն չունին։ Այդ ուղղու – թեամբ յստակ էր Տէմիրէլի յայտարա – րութիւնը Մոնթին, հակառակ անոր որ Զաղլայանկիլ փորձեց թերթին վրայ թողուլ ամբողջ պատասխանատուութիւնը։ Արդարեւ, Աթէնքի կառավարութիւնը բացատրութիւններ ուղած էր Անգարայէն Մոնթի մէջ տպուած Տէմիրէլի յայտա – րարութենց առթիւ եւ Զաղլայանկիլ ըսած կ'ըլլայ Անգարայի յոյն դեսպանին թէ «այդ տեսակցութեան ներկայացումը չէր համապատասխաներ Տէմիրէլի բուն բառերուն ոչ ալ Թուրք կառավարութեան տրամադրութեան ինչ կը վերաբերի ե – կու երկիրներու կենսական հարցերուն»։

Ակէ անկախ Անգարայի մէջ Թուրքերը չատ վերէն կը նային Ամերիկայի Արտաքին նախարարին վրայ եւ բառերն ալ չեն ծամծմեր։ Զաղլայանկիլ ըսած է Քիսինկէրի որ Ամերիկայի ամպարկոն չվերցնելը Թուրքիոյ զրկելիք զէնքերուն վրայ «կրնայ ի մտոյ լրջօրէն վտանգել մեր յարաբերութիւնները»։ Ամերիկեան Ծո – րակոյտին քուէարկութիւնը ի նպաստ զէնք տալու (40ի դէմ 41 ձայնով) բան չէ փոխած Թուրքիոյ մէջ, մանաւանդ որ հաւանական չէ որ Ներկայացուցչական Ժողովը հետեւի։ Այս առթիւ, Քիսինկէր ըսած է Թուրքերուն թէ Ներկայացուց – չական Ժողովը կը մերժէ քուէարկել Ծո – րակոյտին նման յորչափ յառաջդիմու – թիւն չկայ Կիպրոսի բանակցութեանց մէջ։ Անճնական խօսակցութիւններու ա – տեն ալ Քիսինկէր ըսած է որ նոր փորձեր պիտի ըլլան այդ ուղղութեամբ երբ գալ չաթթու Պրիւսէլի մէջ Թուրք եւ յոյն վարչապետները հանդիպում ունենան Ֆորտի հետ։

Սէնթոյի ժողովին օրակարգին վրայ Կիպրոս չկայ անշուշտ (Ցունաստան անդամ չէ) բայց եւ այնպէս Զաղլայանկիլ յայտարարած է — «Ամերիկեան Քոնկրէսի դիրքը որ զէնք հայթայթելը կը կապէ Կիպրոսի հարցին չատ ցաւալի կացու – թիւն մը ստեղծած է որ կրնայ միայն բացասական հետեւանքներ ունենալ Թուրքիոյ եւ Ամերիկայի գործակցութեան եւ բարեկամութեան վրայ։ Երբ Ամերիկա զէնք կը հայթայթէ աւելի քան 90 երկիրներու, չատ դժուար է հասկնալ իր դիրքը Թուրքիոյ նկատմամբ։ Կը ցաւիմ ըսելու, որ եթէ ամերիկեան դիրքը այս հարցին մէջ չփոխուի մօտ ապագային, կացութիւնը այնպիսի համեմատութիւն – ներ կ'առնէ, որոնք լրջօրէն կը վտանգեն մեր յարաբերութիւնները»։ Քիսինկէր ա –

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՇՐՋԱՊՏՈՒՅՏԸ

— o —

Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը Յունիս 5ին Լոնտոն կը ժամանէ, ուր նոյն իրիկունը, քօքթէյլ մը կը տրուի իրեն ի պատիւ։

Կիրակի, Յունիս 8ին, առաջին անգամ ըլլալով, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կը պատարագէ Հայոց նոր եկեղեցւոյ մէջ եւ նոյն իրիկուն ճաշ մը կը տրուի իրեն ի պատիւ։

մէն ինչ ըրած է որ վստահեցնէ Թուրքը որ «Ամերիկա Թուրքիան Թանկագին բարեկամ մը եւ դաշնակից մը կը նկատէ» եւ ամէն Ջանք պիտի թափէ որպէսզի վերահաստատուին լաւ յարաբերութիւնները։

Գալով Կիպրոսի հարցին Փաքիստան եւ Պարսկաստան (անղամ Սէնթոյի) Թուրքիոյ կողքին են։

✕ Շուրջ 50 ցուցարարներ ամերիկեան դրօշակ մը այրեցին Անգարայի ամերիկեան տեղեկատուութեան գրասենեակին վրայ եւ պոռացին «Քիսինկէր՝ ոճրագործ»։

Քանի մը տողով

ՓՈՐԿՈՒԿԱԼԻ Ընկերվարական կուսակցութեան առաջնորդը՝ Սոարէս մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին դիտել տուաւ, թէ այժմու հոլովոյթը անխուսափելի կերպով Փորթուկալը կ'առաջնորդէ դէպի համայնավարական մենաւորութիւն։ Սոարէս յայտարարեց նաեւ, թէ Ընկերվարական կուսակցութեան մասնակցութիւնը համախմբական կառավարութեան կախում ունի այլեւս այն պատասխանէն, զոր պիտի առնէ Գեղափոխութեան Խորհուրդէն «Ռեփուպլիքա» թերթին փակման կապակցութեամբ, ինչպէս նաեւ այն երաշխաւորութենէն, թէ պիտի յարգուին ժողովրդավարական սկզբունքները քաղաքական կեանքի, մամուլի, արհեստակցական միութիւններու եւ պետական կառոյցին մէջ։ 50·000 հոգի «Ռեփուպլիքա» թերթին չէնքին առջեւ խաղաղ ցոյց կատարեցին զօրավիգ կենալով Ընկերվարական կուսակցութեան։

Օթ–Փիրէնէի մէջ, Սու–Սեմէաքի մօտերը Պայոն – Թուլուզ գիծին վրայ (Փասաժ ա Նիվօ) ծանր արկած մը տեղի ունեցաւ, երբ ճեպընթացը բախում ունեցաւ մազութի փոխադրակառքի մը հետ։ 4–5 վակոններ կրակ առին, վեց հոգի մեռաւ։ Նոյնքան ալ վիրաւոր կայ։ Մարտքի մէջ ալ երկաթուղիի արկած մը տեղի ունեցաւ, որու հետեւանքով 34 հոգի մեռաւ։

«ՓԱՐԻԶԻԷն – ԼԻՊԻՒՆ»ի հրատարակութիւնը կարելի չէր եղած Մայիս 7էն ի վեր, տնօրէնութեան եւ անճնակազմին բաւավէճին հետեւանքով եւ Զորեքշաբթի օր օրաթերթը լոյս տեսաւ բայց տպուած էր Պելժիա։ Փարիզի մէջ, տարակարծութիւն կայ Բանուորական Ուժ (ընկերվարական) եւ Սէ· Ժէ· Թէ·ի (Համայնավար) միջեւ, առաջինը երկրորդին վրայ կը թողու թերթին լոյս չտեսնելուն ամբողջ պատասխանատուութիւնը։ Այս խընդրին հետեւանքն այն է նաեւ որ «դրքի բանուորները» որոշած են 24 ժամ դործադուլ ընել եւ ոչ մէկ օրաթերթ լոյս կը տեսնէ երեքշաբթի օր։

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԶԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

(ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱԳԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ)

ՄԵԾ ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ՝ ԻԲՐԵՒ «ԴԱՍԱՍՏԱՑ»

Կեանքի իր վերջին տարիներուն հասած ենք արդէն եւ կ'ուզենք կանգ առնել կարգ մը վկայութեանց վրայ, որոնք կը վերաբերին 1408–1409 թուականներու ստիպողական իր տեղափոխութեանց՝ Տաթեւի վարդապետարանէն դէպի Մեծոփայ վանք (կարճատեւ շրջանի մը համար), ապա նաեւ Մեծոփայ վանքէն դէպի Սաղմոսավանք՝ ուրկէ վերստին Տաթեւ վերադառնալէ եւս պիտի կնքէր մահկանացու իր կեանքը 1409ին (ոմանց համաձայն 1410, մինչեւ 1414···), ուրեմն՝ 63–65 տարեկանին:

×

Գ. Տաթեւացիի վերջին տարիներու գործունէութիւնը կը պատմուի առաւել–լապէս 14րդ եւ 15րդ դարերու ժամանակագիր Թովմա Մեծոփեցիի կողմէ, որ աշակերտած է Տաթեւացիի ու ծանօթ է մատենագրային երկու գործերով. «Պատմութիւն Լանկ–Թամուրայ եւ յաջորդաց իւրոց» եւ «Ցիշատակարան», — առաջինը՝ Լենկթիմուրեան արշաւանքներուն ու անոնց յաջորդող դէպքերու, եւ երկրորդը՝ Մայր Աթոռի Վաղարշապատ տեղափոխութեան (141) եւ յաջորդող քանի մը տարիներու եկեղեցական իրազարձութեանց մասին:

Մեծոփեցիի վկայութեանց համաձայն, Սիւնեաց աշխարհի «երկրորդ լուսաւորիչն» Գրիգոր Տաթեւացի կը սիրուի դաղթականական թափառիկ կեանքի ապաւինիլ իր գործունէութեան վերջին քանի մը տարիներուն՝ երբ Լենկթիմուրի յաջորդներէն Գարագոյունլու Գարա Եուսուֆ («Ճուսուփ») կը սկսի աւեր սփռել եւ հարկադրել ուսուցչապետը որ իր ուսանողական խումբի հարիւրէ աւելի անդամներուն հետ «ի հալածմանէ անօրինաց» ապաստանի Մեծոփայ վանքը, Արճէշի դաւառային գօրիներէն մին: (Տե՛ս Արճէշը՝ Վանայ լճի հիւսիս – արեւելեան եզերքին, ու Մեծոփայ վանքը՝ դէպի հիւսիս):

Թովմա Մեծոփեցի անվերապահ հա – մարոտով եւ հիացումով կը պատմէ դաստիարակչական գործունէութիւնը իր ուսուցչին՝ Մեծոփայ վանքին մէջ, որուն պատասխանատու տեսուչը՝ Յովհաննէս Մեծոփեցի վարդապետ, ջերմօրէն կ'ողջունէ եւ՛ Տաթեւացին եւ՛ իր աշակերտները: Տաթեւէն գաղթող հարիւրէ աւելի ուսանողներուն այստեղ կը միանան նաեւ Մեծոփայ վանական դպրոցի վարժուն աշակերտները, եւ Գրիգոր Տաթեւացի «սկսաւ ուսուցանել զգիրս արտաքին իմաստասիրացն, զչորեքտասան (14) թուղթսն Պօղոսի առաքելոյն եւ զԱռօրս գիրս Գրիգորին»:

1383 թուականին գրի առնուած յիշատակարանէ մը, ինչպէս նաեւ Թովմա Մեծոփեցիի կողմէ չուրջ 1410 թուականին գրի առնուած յիշատակարանէն կը պարզուի որ ուսուցչապետ Տաթեւացիի ներկայութիւնը եւ դասախօսութիւնները, ինչպէս նաեւ անոր «Առօրս» անուն գործը — պատրաստուած՝ «Ի խնդրոյ ոմանց ընդրին աշակերտաց» (այսինքն իր աշակերտներէն ոմանց խնդրանքով) — կ'ընդգրկին մեկնութիւնը խմաստասիրական գործերուն Արիստոտէլի, Պորփիւրի, Յովհ. Որոտնեցիի, ինչպէս նաեւ բնագիտական նիւթեր, արուեստ տրամաբանութեան եւ փիլիսոփայութեան, նկարչութիւն, երաժշտութիւն եւ գրչութիւն:

Մեծոփեցիի յիշատակարանը աներկբայելի ու թանկագին տեղեկութիւններ կուտայ նաեւ շրջանի վանական դպրոցներու դասաճիւղերուն մաս կազմող նիւթերու, մանկավարժական հարցերու մասին, մասնաւորաբար գրչութեան արուեստի՝ որու մշակման մեծագոյն կեդրոններ եղած են Սիւնեաց դպրոցներն ու յատկապէս Տաթեւը, Ալբակունեաց եւ Մեծոփայ դաստիարակչական ամրոցները՝ Գրիգոր Տաթեւացիի գլխաւորու – թեամբ:

Վկայութիւններու կարգին կը յիշատակուի մեծ վարդապետին «դեղեցկագրութիւնը», ճեռագիրներու, ծաղկագիրներու, գլխագիրներու եւ մանրանկարներու մէջ ի յայտ բերած բծախնդրութիւնը, — ուղիղ, անսխալ, գծագրօրէն ճիշդ ու համաչափ, տողաղարճային ու նկարագրագրային աշխատանքներու մէջ վարպետ:

Գրիչներէն մէկը, խօսելով Տաթեւացիի կողմէ արտագրուած աւետարանի մը դերչութեան արուեստին եւ նկարագրդումին մասին՝ կը վկայէ. «Գեղեցկայարմար դրուատով ունէր յիւիբեան զամենայն արուեստ գրչութեան, բանզի զարդարեալ էր սա ի մեծ վարժապետէն Գրիգորի»: (Տե՛ս Հրաչեայ Աճառեանի «Հայոց անձնանունների բառարան»ը, հատոր Ա., էջ 603):

Առաքել Սիւնեցի, Տաթեւական սերունդի «առաջնակարգ եկեղեցական բանաստեղծը» — ինչպէս կը բնորոշէ Մանուկ Աբեղեան, — խօսելով Տաթեւացիի դասախօսական արուեստին մասին, կը վկայէ.

«Զմեծ վարդապետն իմ դասապաց՝
Գրիգոր անուն պատուառ բարեաց.
Զմեծ բարեբանապետն իմ յոյժ իմաստասէր
Զմեծ վարժապետն իմ հանճարեղ»:

Քանի հոգեւորին ու անյաղթ փիլիսոփային «յորդառատ պիտութենէն» օգտուելու ծարաւը՝ այդ օրերու վանական սերունդներուն մօտ, պատմական փաստ մըն է···:

Մ. Թ.

ՋՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ

ԱՐԵՒԹԱԳԿԻ ՄԸ ՆՄԱՆ ՀԱՏՈՐԸ ՊՈՒԹԻՇԵԼԻԻ ՔԱՆԴԱԿ

— o —

Զուլալի քերթուածները վերլուծող Հ. Ռափայէլ Անտոնեանի յօդուածաշարքէն ետք, թէեւ մեծ բան չի մնար ըսելիք այս հատորի մասին, բայց երբ անոր ընթերցումը քեզ ենթարկած է արտասովոր ապրումի մը, չես կրնար այլեւս ղգացումներդ արտայայտող քանի մը խօսք չմըրմնջել՝ եթէ նոյնիսկ, կարդ մը յատկանշական տողեր մէջերումի կրկնութիւններ դառնան:

×

Յայդալուսային պահերու եւ աստեղազարդ երկինքի մը անդորրութիւնը կը մաղուի յամրաբար: Կարծես դէմքը դղուղ բուրումնաւէտ զեփիւռ ըլլան այս քերթուածները, որ քաղցրութեամբ կը լեցնեն մթնոլորտը, ու խաղաղութեան երանութեամբ կ'ողողեն հոգին:

Ցղկուած ու կոփուած տողեր՝ մոխրացած սէրերու, խօլ աենչանքներու, յիշատակի վերակոչումներու եւ զեղակերտ կառոյցներու փուռաբանումի երգերու վերածուած զեղեցկութիւն կը մատուցանեն:

Կը չգանայ մղձաւանջներու պիտակցութիւնը. կ'անհետանան չարախինդ ժպիտներու տգեղութիւնները. կը կորսուին փարիզի սալայատակը արիւնող կիրքերու արձագանգները, եւ վեներ՛եան է միայն, որ իր տիւնքները կը հրամցնէ՝ անյագօրէն ըմպելու արուեստ··· դինին:

Երբ բանաստեղծի աչքեր են դիտողը, ամէն ի՛ր ու առարկայ, իւրաքանչիւր երեւո՛յթ եւ կացութիւն կը դառնան խորհուրդ, իմաստ, լոյսի չատրուան: Փարիզը կրնայ դառնալ մաղնիսական քաշողութեամբ զեղեցկուհի, ցանկայարոյց տարփուհի կամ «գերեզմանի վրայ թափուող ծաղիկներու նման» «տարտամօրէն լոյսերը թափող» քաղաքի:

«Ով ինչ կ'ուզէ տեսնէ
«Ես միայն հասարակ աեւուցիներ ունիմ»:

Տեսողութիւնը, մարդու իմացական կարողութեան չափանիշներէն մին է: Ոմանք կը դիտեն ու չեն տեսներ: Ուրիշներ՝ բոլորովին կը չրջեն պարզուող պատկերին տեսքը: Տեսողութիւնը իր արժէքը կը ստանայ, եթէ չի նայուածքով՝ դիմացի միւսորը չի՛ վերածեր երկուքի, պայն կը տեսնէ իր բնական ձեւին մէջ եւ կռնատոյ անոր հասարակ աեւուցը, որ չպարէ մաքրուած, պարզութեան ու բնական ճշմարտութեան պատկերն իսկ է: Որքան ալ ճոխ գոյներով ծեփուին տեսարանները, նուազ հարազատ պիտի ըլլային քան գծագրուի մը գրչին բնականութեան խորհուրդը իմաստաւորող հոգիզոնական կամ ուղղահայեաց գիծերը: Աղջկան մը գեղեցկութիւնը տարփողող որքան ալ բառեր գործածուին, որքան ալ դէմքն ու եղունգները չպարուին, անոր իրական գեղեցկութիւնը, սակայն, հասարակ կերպով ըսուած՝ ամբողջական մերկութեան մէջ չի՞ կայանար միթէ:

Արդարեւ, «սիրողները կը հեռանան կամարներուն տակ մշուշէ», որպէսզի չրթունքները գիրար գտնեն եւ կեանքի վայելքը գտնէ իր բնական յագեցումը:

Բայց, աւա՜ղ, հակասութիւններու չարք մըն է կեանքը· հակասութիւն՝ լացի ու բերկրանքի, յաղթանակի ու պարտութեան, լոյսի եւ խաւարի·— «Ես ինձի ծաղիկներ պիտի բերէի», սակայն «աշունն եկաւ սէրերուդ պէս սխուր»: — «Հակառակ աեւոր՝ որ Սէնի երկու ափերուն կար արշալոյս ու վերջալոյս», բայց «ամէնուն սրտերուն մէջ կեաեմն յիշատակ էր այլեւս»:

Այս հակասութիւնները որոնց անմիջական ազդեցութեան տակ կը գտնուինք ամէն րոպէ եւ մեր իւրաքանչիւր արտաքին շփումներու ընթացքին, դեղեցկօրէն դրսեւորուած Զուլալի քերթուածներէն ոմանց մէջ, թեթեւ թախիծ մը կը կաթկթեն ընթերցողի հոգիէն ներս, որ երկար չի տեւեր: Հազիւ նոյակի տեւողութիւնն ունի այդ: Որովհետեւ վաղը արեւը նորէն պիտի բարձրանայ երկինքի կապոյտին վրայ: Անիւները նորէն պիտի թաւալին: Մանկիկը նորէն իր մօրը ծիծերուն պիտի փարի:

Եւ նորէն պիտի յարմնուի Լուչիան՝ սիրեցեալ այդ երեւակայական էգը, հեղինակի մտքին մէջ կենդանի, իր էութիւնը ցնծող, հոգին գինովցնող սիրոյ այդ հրայրքը: Եւ Զուլալ, տենչանքի ու հեշտանքի հեռանկարով վար կը սահեցնէ անոր մարմինը պարուրող շղարշները՝ վերածելու համար հեթանոսական մերկութեան· «չէ՞ որ այդպէս ներդաշնակ է բնութիւնը···»:

«Մազերդ արձակ պիտի թափին ուսերդ ի վար ու հասնին մէջքիդ· եւ մազերուդ

ՍՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՂԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ

Իր տանտիրուհին ցուցուց, թէ նոյն առտուն ան խմեց իր թէյը՝ դործածելով քիչ մը աւելի քոնեաք, քան սովորաբար: Քոնեաքը դնուած էր մէկ օր առաջ, այնպէս որ՝ զայն գործածելու նկատմամբ՝ պէտք է հաշուի առնել նաեւ այդ մէկ անցած օրը: Սպասուհին վերջը բերաւ չիչը, որմէ խմուած էր մէկ քառորդը կամ մէկ երրորդը, եւ ոչ մէկ երրորդ լիթր: Այս է իրողութիւնը, որ վերջ ի վերջոյ պարզուեցաւ:

Իրաւեկ Շաէօրմէրի այստեղ արուայայտած այն գաղափարը՝ թէ ամբաստանեալը խմելով ուզեր է ինքնիրենը քաջութիւն ներշնչել, կատարեալ մոլորութիւն մըն է: Ան կը խմէր քոնեաքը թէյին հետ, որովհետեւ ստամոքսի անհանգստութիւն կը զգար: Իսկ քոնեաքը կը լեցնէր պըդտիկ գաւաթի մը մէջ՝ դիտնալու համար այն քանակը, զոր պիտի խառնէր թէյին. ան կը հետեւէր իր առողջութեան: Այն տեսակէտը, թէ նոյն առտուն ժամը 9ին ան քոնեաքի մէջոցով կ'ուզէր ինքնիրեն քաջութիւն ներշնչել, ոչ մէկ քննադատութեան կը դիմանայ: Իրապէս, ի՞նչ – պէս կրնար ան դիտնալ, թէ հէնց այդ օրը Թալէաթը պիտի երեւայ պատշգամին վրայ ու յետոյ փողոց պիտի ելլէ, երբ տասը օր հանդիպած չէր երեն: Ի՞նչպէս կրնար ան նախատեսել այդ:

Այստեղ կարեւի չէ ճշդել որեւէ կապակցութիւն: Ու ահա ժամը 11ին ան կը տեսնէ Թալէաթը պատշգամին վրայ՝ արեւի մէջ կեցած: Ինքն ալ բացաւ պատուհանը: Ան կ'երթայ ու կուգայ սենեակին մէջ, կը կարդայ ու կը թարգմանէ իր գերմաներէն դասագիրքէն: Այդ վայրկեանին անշուշտ արիւնը կը զարնէր իր դլուխը, երբ կը տեսնէր հոն, պատշգամին վրայ, երեւութապէս երջանիկ մը, որ հեշտանքով արեւին ճառագայթները կը վայելէր: Բայց այս վայրկեանին եւս ան տակաւին չընդունեցաւ Թալէաթ վճռի սպանելու որոշումը: Թալէաթ պատշգամէն նորէն սենեակ կը մտնէ, ու խնդիրը այն օրուան համար, ըստ երեւոյթին, այդքանով ալ լմնցած էր: Բայց ահա քառորդ ժամ մը ետքը Թալէաթ յանկարծ տունէն կ'ելլէ: Թէհլիրեան կանդնած է պատուհանին առջեւ ու կը տեսնէ այդ: Ու ահա կը խուժեն անոր վրայ ջարդերու յիշողութիւնները, ան կը մտաբերէ իր ծնողքը, կը վազէ դէպի պայուսակը, կը հանէ ատրճանակը, կը նետէ վրան վերարկուն, կը դնէ գլխարկը, դուրս կը թռչի փողոց, կը նետուի դէպի Թալէաթը ու կը կրակէ: Թէ ի՛նչպէս է տեղի ունեցեր այդ, առջեւէն թէ ետեւէն է կրակեր — տակաւ պիտ չի հետաքրքրեր: Այդ ամէնը, պարոններ, դատախազի տեսակէտով կանխաւ մտածուած է եղեր: Ես անձնապէս կը խորհիմ, թէ այդ վայրկեանին զգացումներու ամբողջ փոթորիկ մըն է անցեր այդ մարդու մէջքէն:

Ցետոյ ան չի նետեր, ինչպէս պ. դատախազը կ'ըսէ, իր ատրճանակը՝ նման այն մարդուն, որ կ'ուզէ հեռացնել իրմէ ամէն կասկած, այլ կը թողու որ ատրճանակը վար իյնայ իր ձեռքէն, նման այն մարդուն, որ կ'ըսէ· «Այժմ ես կատարեցի իմ պարտքս»: Ան, բնականաբար, կը փախչի՝ ազատելու համար անցորդներէն, բայց իսկոյն կը բռնուի: Դէպքէն հինգ երկվայրկեան եւս կ'ըսէ· «Գերմանացիները հոս գործ չունին. ան օտար, ես օտար»: Ան կը կրկնէ ասիկա: Ես բնաւ տրամադիր չեմ այս ամբողջ անցուդարձին մէջ խորհրդածուած քանի մը փնտռելու:

Պարոններ, այս է դէպքը, այս է դէպքին նախապատրաստութիւնը, այս է մարդը, ու ես, իմ կարդիս, նոյնպէս կուդամ իրաւաբանօրէն պատասխանելու այն հարցին թէ՝ ի՛նչպէս պէտք է դատել արարքը:

Ես կ'ուզեմ առայժմ մէկդի դնել գլխաւոր հարցը՝ պատասխանատո՞ւ թէ ոչ: Ապա ես բնականաբար հարցնելու եմ, քանի որ սպաննելու դիտաւորութիւնը կատարեալապէս պարզ է՝ արդեօք դէպքը խորհրդածութեա՞մբ է տեղի ունեցեր:

Պարոններ, քանի մը պահեր պ. դատախազը պէտք եղածին չափ պարզ կերպով չէ՞ներեց: Զըսուիր, ինչպէս պ. դատախազը հոս անգամ մը համառօտակի յիշեց՝ «Ով որ դիտաւորեալ կերպով սպաննէ», այլ այսպէս է օրէնքին տրամադրութիւնը. «Եթէ մարդասպանը կատարած է սպանութիւնը խորհրդածութեամբ»:

Ու ահա Պետութեան բարձրադոյնատեանը — պ. նախագահը անշուշտ այդ պիտի ըսէ ձեզի վերջին պահուն իր խրատութիւններուն մէջ — իր որոշումներու 8րդ հատորին մէջ չատ ազդու կերպով կ'ամտնանչէ, թէ այս խնդրին նկատմամբ դիտակից տարբերութիւն մը կայ մեր այսօրուան պատժական օրինագրքին եւ նախկին փրուսականին միջեւ, որմէ դադած է առաջինը, ուր խօսք կ'ըլլար թէ ոճիր մը գործելու որոշումը արդիւք խորհրդածութեա՞մբ տրուած է:

ՊՈՄԲԿ-ՀԻՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՊՈՄԲԱՎԱՃԱՌԸ

Ք.

ՊՈՒՐԺՈՒԱԶԻՆ ՊՈՒՅՄԻՉԻՆ

Շատերին դեռ զարմացնում պատմությունը նրա:

Իսկ միայն Մուհիդ Ալ Խալիլն էր, որ գիտեր ամբողջ ճշմարտությունը:

Նա գիտեր, որ Ալ Ֆեզանի ամիրայությունը ոչ միայն ամենահարուստ երկիրն էր, այլև ամենաանպաշտպանը:

Նա գիտեր, որ Ալ Ֆեզանի ամիրը, որ ինքնակոչ կայսր էր հռչակել իրեն, ոչ միայն ամենաանզգույշ մարդն էր, այլև ամենաանզգա մարդ

Տէր եւ Տիկին Արշամ Ցակոբեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Քէօսէեան, Տէր եւ Տիկին Արէթ Ցակոբեան (Պուէնոս-Այրէս), Տէր եւ Տիկին Մայք Վիլվրայտ եւ իրենց զաւակները, թոռնական եւ ժիւլի (Անգլիա) եւ բոլոր պարագաները, Քէօսէեան Ա.ճէմեան, Լաքուր եւ Լամուռ ընտանիքները յաւուով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ քրոջ, հօրաքրոջ, մեծ-հօրաքրոջ, քեռիին՝

Օր. ԱՏԵԼ ՑԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Մայիս 20ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի Մայիս 26ին ժամը 16·15ին Մօնմօրանսիի Սէն-Մարթէն եկեղեցիին մէջ:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Հաղորդակցութեան միջոց·— երկաթուղին կառ տիւ Նորէն ամէն քառորդ ժամը անգամ մը, իջնել Անկէն առնել օթօպիւս թիւ 6, իջնել Սէն-Վալէրի:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կարապետ Քիլիմեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Հայկ Պայրամեան 100 ֆր· կը նուիրեն «Ծառաջ»ին:

×

Տիկին Անժէլ Թաթիկեան 50 ֆր· եւ Տիկին Նուարդ Գալուստեան 40 ֆր· կը նուիրեն «Ծառաջ»ին Ղազարոս Զաֆչաֆեանի մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայրենակից Կարապետ Քիլիմեանի մահուան տխուր առթիւ, վարչութիւնս Տէր եւ Տիկին Ցարութիւն Փանոսեանէ փոխան ծաղկեպսակի չնորհակալութեամբ ստացած է երկու հարիւր ֆրանք:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ալպի Պուլ· Օտոյի մասնաճիւղի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակ – Հոգեհանգիստի առթիւ·— Աբիսաակէս Մկրտիչեանի հոգեհանգիստին առթիւ Տէր եւ Տիկին Ճնտօեան 10, Տէր եւ Տիկին Հ· Սարգիսեան 15 ֆր·: Ադամ Կոնոյեանի հոգեհանգիստին Տէր եւ Տիկին Կարօ Կոնոյեան 20, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Կօթիէ 10: Ընկերուհի Եաղ – կիւլ Այվազեանի մահուան առթիւ Պր· Մարտիրոս Գալուստեան, Տէր եւ Տիկին Ֆղանքու 25ական, Տէր եւ Տիկին Քլօտ Ցակոբեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Ցակոբեան 50ական, Պր· Եղիշէ Կիրակոսեան 20, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Այվազեան, Վարդանեան ընտանիք 50ական, Տէր եւ Տիկին Յազիկեան 10: Հանգուցեալ Պելոյեանի մահուան առթիւ, Պելոյեան ընտանիք 200: Նաեւ Պր· Գրիգոր Գրիգորեան, իր ողբացեալ կնոջ մահուան քառասունքին առթիւ 20 ֆր·, ողբ· Պր· Հայկազ Ա.ճէմեանի թաղման առթիւ Պ· Տիրան Ներսէսեան փոխան ծաղկեպսակի 20, Կարապետ Տօնիկեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Շահրիկեան 10 ֆր·:

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հ·Բ·Ը· Միութեան Տիկնանց օժանդակ Մարմինի վարչութեան, Մայրերու Օրուան առիթով կազմակերպուած է թէյասեղան – Հաւաքոյթ մը, որ տեղի պիտի ունենայ 2 Յունիս, երկուշաբթի կէսօրէն եաթը ժամը 3·30ին Օթէլ Սէվլանտիէի մասնաւոր մէկ սրահին մէջ:

Սիրով կը հրաւիրուին անդամուհիներն ու համակիրները:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայախօս երիտասարդ օրիորդ մը կամ ուսանողուհի մը, որ կէսօրէ վերջերը մէկուկէս տարեկան աղջնակով մը զբաղի:

Դիմել՝ Գրմըզեան
15, Ռիւ տը Քլէրի, Փարիզ 2րդ
Հեռ· 236-94-91

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Հ. Ց. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ·— Հ· Ց· Դ· Վարդան Ենթակոմիտէի ժողովը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

14 – ՍԷՆԹ – ՕՆՈՐԻՆ – ՏԷ – ՓԷՐԹ
— Քալվատոս —

Ցուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու մանուկներու արձանագրութեան համար դիմել Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին,
1 ռիւ Ժան – Կուժոն, Փարիզ, երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները ժամը 10-12 կամ հեռաձայնել 985-36-53

ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Տիկին Նուարդ Տէցիրմէնճեանի հեռ· 62-88-42

կամ Օր· Օտէթ ՖէլԱՀեանի հեռաձայնել 24-65-24

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱՐ

Օր· Լուիզ Թիւֆէնճեանի հեռաձայնել 50-60-85

Restaurant PALMA

PLEIN CŒUR DE PARIS
210, Rue du Fbg. St. Antoine, Paris 12e
Tél. : 344-10-40

Grandes salles pour noces et banquets — Réunions tous genres —— qualité et prix sans concurrence. Remise exceptionnelle pour « jeunes mariés »

ՃԱՇԱՐԱՆ ՓԱԼՄԱ
ԵՒ ՀԱՒԱՔԱՎԱՃԱՐ

Խրախճանքներու եւ հարսանիքներու համար սրահներ, ճաշասուփ կամ հաւաքոյթներ: — Ընդարձակ եւ լաւ կահաւորուած երեք սրահ — Դիւրամեռչելի գիներ:

Մասնաւոր գեղչ երիտասարդ նորապսակ ամոլներու

Մանրամասնութեանց համար դիմել վերոյիշեալ հասցէին:

MATERIEL INDUSTRIEL & ARTISANAL DE REPASSAGE

* Fers vapeur
* Tables aspirantes et chauffantes
* Chaudières

pour :
CONFECTIONNEURS { Robes, jupes, Tailleurs, Manteaux, Pantalons
et
BONNETIERS

s.a. APPREX 61 rue de Chabrol 75010 Paris
téléphone : 770. 70.89 — 824. 68.26 — 523. 23.04

MARDI 10 JUIN, A 21 HEURES SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie
Métro : Miromesnil

RECITAL DE PIANO

Huguette AGEDERIAN

œuvres de :
BACH — CHOPIN — KHATCHATURIAN — SCIORTINO — LISZT

Piano Steinway

Places de 10 à 30 Frs. Réduction : JMF, AMJ, EMJ, et Etudiants 8 Frs.
Location à la Salle 225-29-14 — Chez Durand 4 Place de la Madeleine 073-62-19

ARMÉNIE 1975 ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Départs chaque mois :

du 14 au 28 juin

du 12 au 26 Juillet
du 19 Juillet au 2 Août
du 2 au 16 Août
du 7 au 20 Septembre
du 4 au 18 Octobre
du 25 Octobre au 8 Novembre

à partir 2580 F

Pour les jeunes de 16 à 35 ans deux voyages :
— du 2 au 16 Août
— du 6 au 20 Septembre

Demandez nos brochures détaillées

Logement première classe, hôtel ANI ou ARMENIA à Erévan en pension complète et excursions quotidiennes.

Renseignements et Inscriptions

A PARIS Sonia Coumryantz
mondotours
2, Rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 266-50-12 073-32-64

A LYON Varoujan Sarkissian
sevan voyages
50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

Licence Voyages : A. 721.

ՄԱՐՍԷՅԼ
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Կապոյտ Ալպի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ Մայիս 31 Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին
Nouveau Gymnase, Rue du Théâtre Français
Կը ներկայացուի

ՀՆԱՐՔԸ

մանաւորապէս Փարիզէն հրաւիրուած «Բեմասիրաց» Թատերախումբին կողմէ բեմադրութեամբ Պ· Մ· Անտոնեանի:

Տոմսեր գնելու համար դիմել հետեւեալ հասցէներուն·—
Տիկին Մ· ՇԱՄԻՐԵԱՆ
175, Bld. Liberté, Tél. 62-11-18
Տիկին ՖՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
32, Rue de la République, Tél. 91-24-98
Պր· ՔԷՕՍԷԵԱՆ
Studio Rex, 2 Rue Bernard du Bois, Tél. 39-16-04
եւ ներկայացման օրը կիշէն եւ կապ· Ալչուհիներուն:

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ
25
DIMANCHE
25 MAI
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20

51րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·305

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.305

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԷՆ ՎԵՐՋ

ԳԱՂՏՆԻ ՀԱՄԱՋԱՅՆԱԳՐԵՐԷՆ ԵՏՔ ՅԱՅՏՆԻ «ԴԵԿՐԷՏ»Ը

— Ծ —

Մէկուկէս միլիոն նահատակներու թափած արիւնը չէր չորցած տակաւին, երբ նորանոր աղէտներ եկան իր լրումին հասցնելու հայկական աննախընթաց ողբերգութիւնը։

Մինչ Հայաստանի քաջարի զաւակները իրենց կուրծքը վահան դարձուցած՝ հերոսաբար մահու եւ կենաց կռիւ կը մղէին ցեղասպան Թուրքի սպառազէն բանակներուն դէմ՝ բազմաչարչար հայ ազգին սեփական անկախ հայրենիք մը ապահովելու համար իր դարաւոր պապենական հողերուն վրայ «յանուն ճնշուած փոքր ազգերու ազատութեան» կոչուող մեծ դաշնակիցները 1916 Մայիս 16ին Սայքս-Փիքոյ գաղտնի համաձայնագրով իրարու միջեւ կը բաժնէին մեր հայրենի ժառանգութիւնը։

Երբ մէկ կողմէ հրապարակաւ հոգեւնչուն ճառեր կ'արտասանէին եւ յուսադրիչ խոստումներ կը հռայլէին «փոքրիկ դաշնակից»ին, միւս կողմէ մութին մէջ կը դաւին անոր դէմ։ Կը ծրագրէին յաղթանակէն վերջ առ ոչինչ դրել իրենց յանձնառութիւնները եւ զրկել մեզ մեր արդար իրաւունքներէն։

Առաջին դաւադրութիւնն էր այս, որուն յետագային պիտի յաջորդէին ուրիշներ։

Երկրորդը՝ բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը՝ իր ծանրակչիռ հետեւանքներով մոռցնել պիտի տար առաջին դաւադրութիւնը, որ պայմաններու բերումով իր ծրագրային սահմաններէն դուրս պիտի չելլէր։ Պիտի չիրագործուէր Թուրքիոյ բաժանման 1916ի անգլեֆրանսական գաղտնի համաձայնագիրը, որուն պիտի միանար ցարական Ռուսիան՝ ստանալու խոստումով մեր հայրենի հողերու հիւսիսային մասը, մինչ հարաւը բաժին պիտի իյնար Ֆրանսայի, ըստ 1916 Օգոստոս 19/Սեպտեմբեր 1ին Սազոնովի, Փորժ-Փիքոյի եւ Սըր Էտուըրտ Կրէյի միջեւ փոխանակուած յուշագրին։ Իտալիան ալ իր բաժինը պիտի ստանար Թուրքիոյ անդամահատումէն (համաձայնագիրը 1916 Նոյ· 6/19)։

Ցարական վարչաձեւի տապալումէն ետք, ռուս ժամանակաւոր կառավարութիւնը 1917 Ապրիլ 25ի հրովարտակով Ռուսերու ղրկած Թրքահայաստանի հոգերը կ'ենթարկէր իր կողմէ նշանակուած «Յատուկ Յանձնաժողով»ին։ Նախքան այդ, Մարտ 9ի որոշումով կը կազմուէր Անդրկովկասեան Առանձին Կոմիտէ (Օզակոմ)։

Այս վերջինը քայքայուեցաւ 1917 Նոյեմբեր 7ի (Ն· Տ·) «Հոկտեմբերեան» յեղափոխութենէն ետք եւ 1917 Նոյ· 27ին Թիֆլիզի խորհրդաժողովին մէջ ստեղծուեցաւ «Անդրկովկասեան Սէյմ»ը, որուն գործադիր մարմինն էր «Անդրկովկասեան Կոմիսարիատ»ը։

Ռուս ժինուորները կը սկսին լքել Թըրքական ճակատը եւ «դէպի տուն» երթալ, բոլշեւիկեան ուարէն իրենց բաժինն ստանալու համար։ 1917 Դեկտ· 9ին Երզնկայի մէջ կը կնքուի ռուսեւթուրք Զինադադար (առորագրողներէն մէկն էր ողբացեալ Աբշակ Ջամալեան)։

1917 Դեկտ· 30/1918 Յունուար 12ին կը հրատարակէ Թրքահայաստանի մասին ծանօթ «Դեկրէտ»ը (հրամանագիրը) Լենինի եւ Ստալինի ստորագրութեամբ։ Առաջին յօդուածին համաձայն ռուս պինուորները պիտի հեռանային Թրքահայաստանէն։ Բ· եւ Գ·՝ Թրքահայ տարագիրները «անարգել» պիտի վերադառնային հայկական իրենց տեղերը։ Դ՝ պիտի կազմուէր Թրքահայաստանի ժամանակաւոր ժողովրդական վրդովմունք, ընտրուած դեմոկրատական հիմերով։ Կովկասեան գործերու արտակարգ ժամանակաւոր գործավար կը նշանակուէր Ստեփան Շահումեան, որ պիտի հսկէր գաղթականներու վերադարձին եւ ռուս զօրքերու Թրքահայաստանի սահմաններէ լինչ ձեւով քաշուելուն։

Բոլշեւիկներու սկզբունքին հակառակ էր ուրիշ Պետութեան հողերը գրաւման տակ պահել։ Ուրեմն պէտք է պարպէին Թրքահայաստանը, որպէսզի հանրային կարծիքին կողմէ չմեքաստանուէին իբրեւ «աշխարհակալ» կամ «գաղութարար»։

«Ազգութեանց գործերի ժողովրդական գործավար» Ի· Ջուղաշվիլի (Ստալին) իբրեւ լուսաբանութիւն «դեկրէտ»ին, ըսով «Ռուսիոյ Բանուորական եւ Գիւղացիական կառավարութիւնը կը պաշտպանէր Ռուսիոյ կողմէ գրաւուած Թրքահայաստանի Հայերու ազատ ինքնորոշման իրաւունքը մինչեւ լիակատար անկախութիւն», նոյն 1917 Դեկտ· 30/1918 Յունուար 12ին կը հրատարակէ Կոչ մը, ուղղուած հայ ժողովուրդին։

Ահա՛ թէ ի մէջ այլոց ի՞նչ կ'ըսէր այդ Կոչը·

«Թո՛ղ իմանան Ռուսիոյ ժողովուրդ – ները, որ ռուս յեղափոխութեան եւ նրա կառավարութեան խորթ են հողային գըրաման ցանկութիւնները։

«Թո՛ղ իմանան բոլորը, որ ազգային կեղեքումի աչխարհակալական քաղաքանութեան՝ Ժողովրդական Գործավարների Խորհուրդը հակադրում է ճնշուած ժողովուրդների լիակատար ազատագրման իր քաղաքականութիւնը (Իզվեստիա, 1917 Դեկտ· 31, Հ· Տ·)։

Այս «դեկրէտ»ը, որուն մասին ա՛յնքան աղմուկ կը յարուցանեն համաձայնաւորները, զայն նկատելով Լենին – Ստալինի մեծ պարգեւը Հայութեան, բացարձակապէս զուրկ էր արժէքէ, քանի որ անոր առաջին յօդուածը — ռուս պինուորներուն հեռացումը — անհնար կը դարձնէր իրագործումը միւս յօդուածներուն — գաղթականներու վերադարձն ու տեղաւորումը։ Առանց ռուսական բանակի ներկայութեան ի՛նչպէս հայրենիք պիտի վերադառնային տարագրուած վերապրող Հայերը։ Լենինի մտերիմ ընկեր Ստեփան Շահումեանը ի՛նչ հրաշքով վան, Պիթլիս, Մուշ, Էրզրում եւայլն պիտի վերադարձնէր Կովկաս կամ այլուր ապաստանած Հայերը, երբ Թուրքերը կողոպտած էին — մեծ մասամբ նաեւ քանդած — անոնց հայրենի տուները եւ կազմ ու պատրաստ կը սպասէին՝ վերադառնալ փորձողներն ալ սուրէ անցընելու համար։

Լենին – Ստալինի 1917 Դեկտ· 30ի «դեկրէտ»ը բոլշեւիկեան սնամէջ քարոզչութեան ծառայելու կոչուած էր միայն։ Մոսկուա արդէն ո՛չ մէկ գործնական քայլ առաւ հայ գաղթականները Թրքահայաստան վերադարձնելու եւ իրենց հայրենի տուներուն մէջ տեղաւորելու ուղղութեամբ։ Ուրիշ աւելի կարեւոր հոգեր ունէր։

«Դեկրէտ»ին արդիւնքն այն եղաւ, որ Թուրքերը ձեռնարկեցին Հայերու պարապ տուներուն մէջ եւ հողերուն վրայ տեղաւորել Մարտինէն, Տիարպէքիրէն, Սեբաստիայէն եւ այլ շրջաններէն բերուած խալմանները, որպէսզի անոնք մեծամասնութիւն կազմեն Թրքահայաստանի մէջ՝ հանրական հանրաքուէի մը պարագային։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

— Օ —

ԴԱՀԼԻՃ ՄԸ՝ ՈՒԹ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՎ

Ուրբաթ օր նախագահ Ֆրանճիէ պինուորական մը նշանակեց իրրեւ վարչապետ լուծելու համար, գոնէ առժամապէս, կառավարական տագնապը։ Ծանօթ է որ չարաբաներէ ի վեր Լիբանան «Ցորդանանացման» վտանգ մը կ'ապրի Պաղեստինցիներու եւ Ֆալանժիստներու տեսական բախումներուն հետեւանքով։

Այսպէս վերջին հրադադարն ալ էֆ յարդուած եւ անոր հաստատումէն հաշիւ 30 վայրկեան ետք հրացանաձգութիւն կը լսուէր Պէյրութի մէջ։ Մինչ այդ արդէն 40 մեռեալ կար։ Այս պայմաններու մէջ է որ նախագահը վարչապետ նշանակեց հանգստեան կոչուած զօրավար մը՝ Նուրետտին Ռիֆայ, 76 տարեկան, ըստ աւանդութեան՝ Սիւննի։ Ռիֆայ միայն ութ հոգինոց դահլիճ մը կազմած է, որոնց մէջ վեց պինուորական կայ, պինուորական չեն ուրեմն միայն երկու նախարար, որոնց մէջ Լիւսիէն Տահտահ, որ կը ստանձնէ Արտաքին, Ելմտական եւ Զբօսաշրջիկութեան նախարարութիւնները։

Առաջին անգամն է որ Լիբանան նման լուծումի մը կը դիմէ վերջ տալու համար տագնապին։ Այս կարգադրութիւնը, որ կը դոհացնէ քրիստոնեաները ընդդիմութեան կը բախի սակայն մահմետական – ներուն։ Արդէն ասոնց պահանջներուն դոհացում չտրուելուն համար է որ տագնապը կ'երկարի։ Մահմետականները կ'ուզեն որ յարանուանական համեմատութիւնները յարգուին վարչակարգին մէջ, վասնզի պիտեն որ, ինչպէս կը բացատրէր Ժան Կրանմուժէն, Շարաթ առտու Ֆրանսէնթէոէն, մահմետականներու թիւը տասնեակներու ընթացքին չատցած է եւ քրիստոնեաները (Մարոնի) այլեւս մեծամասնութիւն չեն։ Զօր· Ռիֆայ յայտարարած է ձայնասփիւռ ճառով մը, որ երեսփոխաններու միաձայն վստահութիւն մը (կայուն եւ ապահով իշխանութիւն մը հաստատելու) որ Հանրապետութեան նախագահը այս որոշումը տուած է։

Իսմաիիթ Շարաթ օր ծանրօրէն կը ձաղկէր այս կարգադրութիւնը, ուր ֆաշիզմի վտանգ կը տեսնէ։

Քանի մը տողով

ԱՆԳԱՐԱՑԻ մէջ ուր կը մասնակցի Սենթոյի ժողովին, Քիսինկէր նախաճաշ մը ըրած է ընդդիմութեան պարագլուխ Հալքեան Ֆէվվիսի հետ, որպէսզի համոզէ զայն իր դիրքը մեղմացնելու կիպրական հարցին մէջ։ Տէմիրէլի դահլիճը բաւական խախուտ է եւ Ամերիկա կ'ուզէ զայն ոտքի պահել։ Ամէն պարագայի մէջ, նախաճաշէն ետք Ֆֆվվիսի յայտարարած է.— «Ընդդիմութեան մէջ ենք եւ Քիսինկէր մեզմէ որեւէ բան չի կրնար ուզել»։

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մայիս 19)

ՁԱՐԵՆՑԱՒԱՆԻՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Ճարտարապետները մշակած են Հայաստանի ամէնէն երիտասարդ կեդրոնին՝ Ձարենցաւանի ապագայի (մինչեւ 2000 թուական) յատակագիծ։ Նախագիծը կազմողներու յղացումով քաղաքը պիտի ընդգրկէ մօտակայ երեք գիւղերը։ Բնակչութեան թիւը պիտի հասնի 80·000ի։ Հրազդանի գեղատեսիլ դեստհովիտը պիտի դառնայ չրջանի բնակչութեան հանգստեան գօտին։

Ձարենցի անունով մկրտուած քաղաքին «կենսագրութիւնը» սկսած էր քանի տարի առաջ։ Այժմ Հանրապետութեան արդիւնաբերութեան հանգոյցներէն մէկը դարձած է։

×

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Եգիպտոսի ազգային պարախումբը Պուլկարիոյ մէջ ներկայացուցած է դասական պարեր։ Խումբին պարուսոյցն է Մարկ Մնացականեան, Հայաստանէ։

×

ՀԱՑ ՔՆԱՐԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՏԸՆՏԻՐ

Հայ սիրերգութեան լաւագոյն նմոյշները ամփոփուած են «Գիրք սիրոյ» հատորին մէջ՝ վերջերս լոյս տեսած «Հայաստան» հրատարակչութեան կողմէ։ Հատորը կ'ընդգրկէ Նահապետ Քուչակի (ԺԳ· դար) սիրային քառեակներէն մինչեւ ժամանակակից բանաստեղծութեան նմոյշներ։ Գիրքը կազմուած է ժամանակագրական կարգով, իւրաքանչիւր հեղինակէ ներկայացուած են մէկ կամ քանի մը բանաստեղծութիւններ։ Քուչակի կը յաջորդեն Նաղաշ Յովնաթան, Սայաթ – Նովա, Պետրոս Դուրեան, Յովհաննէս Թումանեան, Ա.· Իսահակեան, Վահան Տէրեան, Եղ· Զարենց, Պարոյր Սեւակ եւ այլ հայ բանաստեղծներ, ինչպէս Վահան Թէքէեան, Տիգրան Չէօկիւրեան, Մատթէոս Զարիֆեան, Վահէ Վահեան, Գառնիկ Աղդարեան, Վահրամ Մավեան եւ ուրիշներ։

Ներկայ հատորը առաջին փորձն է իմի հաւաքելու հայ սիրերգութեան լաւագոյն էջերը։ Զայն խմբագրած է բանաստեղծ Համլետ Կարճիկեան։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐի Քաննի փառատօնը վերջ գտաւ առջի օր եւ մեծ մրցանակին արժանացաւ ալժերական ֆիլմ մը՝ Քրոնիք տէ զ'անննէ տը Պրէզ, դասակազմի յատուկ մրցանակ՝ Լ'Էնիկմ տը Կասիար Հաուզըր (Գերմանիա), լաւագոյն այր դերասան՝ Վիթթորիօ Կասման (Իտալացի), լաւագոյն կին դերասանուհի՝ Վալերի Փէրին, Լէննի Ֆիլմին համար (Ամերիկա), լաւագոյն բեմադրութեան զոյգ մրցանակ՝ Լէ զ'Օռարի (Քանատա) համար Միշէլ Պրօյի եւ Սեֆսիոն – Սփեսիալի համար Քոսթա – Կավրասի։ Կարճ ժապաւէններու ոսկի չքանչանին արժանացած է Լօթրէք (Մեծն – Բրիտանիա) եւ խորհրդային փառատնկար մը ստացած է դատակազմի յատուկ մրցանակը։

ՆՈՒՎԱՃԱԿԱՆ ՀԱՄԱՐԸ

ԿՂԶԻ ՓԱՅԼԱՀԱՐԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱՐՈՒՄ

Հայ ազգային իրականության մեջ ամենաբազմաբնույթ ու ամենաբարդ հարցերից մեկը, անշուշտ, կղզի հարցն է։ Ինչպես հայտնի է, Կղզի հարցը ծագել է 1878 թ. Սան Ստեֆանոյի հաշտության պայմանագրի կնքումից հետո։ Ռուսական զորքերի կողմից գրավված Կարսի մարզի մի շարք գավառներ, որոնք ներառում էին նաև Կղզի գավառը, Բեռլինի կոնգրեսի որոշմամբ վերադարձվեցին Թուրքիային։ Կղզի գավառի հայ բնակչությունը, որ ռուսական տիրապետության տարիներին ապրել էր ազատ ու ապահով կյանքով, ստիպված էր լքել հայրենի օջախները և տեղափոխվել Ռուսաստան։ Այդ ժամանակ Կղզի գավառում ապրող հայերի թիվը հասնում էր 40 հազարի։

Կղզի գավառի հայերի տեղափոխության հարցը ռուսական կառավարությունը լուծեց ոչ միայն հայերի կամքին հակառակ, այլև ստեղծելով նրանց համար ծանր պայմաններ։ Ռուսական կառավարությունը հայերին տեղափոխեց Ռուսաստանի ամենաանբարենպաստ վայրերը, որտեղ նրանք ենթարկվեցին ծանր կյանքի։ Հայերի մեծ մասը հիվանդացավ և մահացավ։ Ռուսական կառավարությունը հայերին տեղափոխեց նաև Ղրիմ, Կովկասի ամենաանբարենպաստ վայրերը։ Ղրիմում հայերը հիմնեցին Նոր Կղզի գյուղը, որը հետագայում վերանվանվեց Ղրիմ։ Ղրիմում հայերը հիմնեցին նաև Ղրիմի Սուրբ Խաչ վանքը

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

ՄՕՐ ՄԸ ՍԻՐՏԸ

Հակառակ տեղատարափ անձրեւին, բազմութիւնը խռնուած էր, հիւանդանոցին դրան առջեւ։

Ամէն սեռէ եւ տարիքէ մարդիկ, անհամբեր եւ տխուր նայուածքներով, կը հետեւէին դրան վրայ դռնուող ժամացոյցի սլաքներուն, որոնք ցոյց պիտի տային մուտքի ժամը։

Վիշտը, մտահոգութիւնը կը կարդացուէր սպասողներուն դէմքերուն վրայ։

Կիներ, այրեր եւ անչափահասներ, իրարու ծանօթ կամ անծանօթ, միշտ ալ նիւթ մը կը գտնէին իրարու հետ խօսելու։

Բազմութենէն քիչ մը հեռու, անկիւն մը կծկած էի, առանց ականջ տալու՝ չուրջս ղարձող խօսակցութիւններուն։

Միտքս տանջող մտածումէն ծնունդ առած նախադասութիւն մը, սառեր էր շրթներուս վրայ։—

Պիտի պահեմ մորմոքը սրտիս,
Որ չտեսնէ հարազատ որդիս...

Ամպերը՝ կամաց կամաց ցրուեցան, արեւը՝ իր ճառագայթները արձակեց, լուսաւորելով մեր մելամաղձոտ դէմքերը։

Ցանկարծ զանգակը հնչեց, բազմութեան մէջ ալիք մը անցաւ եւ աճապարանքի քայլերով ցրուեցանք պարտէզին մէջ ու ձախ կողմերը գտնուղ չէնքերուն ուղղութեամբ։

Հիւանդները կարօտով կը սպասէին իրենց հարազատներու այցելութեան, անոնց նայուածքներուն մէջ կը կարդայուէր յոյսը, վաղուան վերապրելու յոյսը։

Ես՝ ընկճուած ու մտածկոտ, յառա-ջացայ դէպի սրտահատորս, որուն դէմքը՝ այնպէս ժպտուն, այնպէս տանջուած էր, որ այդ պահուերին առջեւս, վայրկեան մը տատամսեցայ... յետոյ, ինծի զօրութիւն տուող միակ ուժին — մայրական սիրոյս յենելով, մօտեցայ։

Իմ սիրոյ, յոյսի ծաղիկս, դլուխը կախած էր, ցուրտ հովի համբոյրէն խամրած ծաղկի մը պէս...։

Այդ քնքոյշ, դեղուն ծաղիկը, իմ ջերմ սիրոյս, իմ ժպիտիս, իմ լնամքիս կը կարօտէր, որպէսզի վերապրէր, բանար իր թերթիկները, ըմբոշխնելու համար կեանքի գարնան արեւը...

Ուժաթափ ձեռքը՝ ափերուս մէջ առի, խորունկ, բայց թաքուն յուզումով, վհատ երեսները համբուրեցի։

Վիրաւոր եղնիկի մը անոյշ ու մեղմ նայուածքը ունէր, որ թափանցեց էութեանս խորը...։

Պաղ սարսուռ մը անցաւ սրտէս... Պիտի կարենա՞մ ծածկել՝ հոգիս բզքտող թախիծը...

Սպասուրի հագուստս փոխեր էի, ծածկելու համար այն զոյժը, որ եկած էր հօրը մահը հաղորդելու։

Այո՛, մեղմէ մղոններ, մղոններ հեռու, ան՝ յաւիտենապէս փակած էր, կարօտով լեցուն իր աչքերը, մեր անունը շրթներուն...

Ընդվզումի, բողոքի բառերս կուլ կուտայի։ Անցեալի երանելի օրերու յիշատակները կը թղթատէի, մթնոլորտը՝ ուրախութեամբ լեցնելու ճիգով...։

Իսկ իմ հոգին՝ կ'արիւնէր, կ'արիւնէր։

Տառապանքներու բեռան տակ, ցաւանջ հոգիս՝ պաշտելիիս սուգը կ'ողբերդէր...

Հաժանումի ժամը եկած էր։

Վերջին ուժերս ի գործ դրի, ժպիտով եւ վաղուան արեւուտ ու երջանիկ օրերու յոյսը ներշնչելով հեռացայ...

Մօր մը սրտին՝ գերագոյն ուժն էր...

Ես գիտեմ, լաւ գիտեմ մօր մը ցաւին խորութիւնը եւ ահաւորութիւնը, գիտեմ թէ ինչ ըսել է օրերով, շաբաթներով, ամիսներով անդադար եւ անվերջ մտածել նոյն ցաւին վրայ։

Ցանկալ փոխել ճակատագիրը, պայքարիլ, աքնիլ եւ յետոյ... չախչախուիլ արդելքներուն դէմ...

Կ'ուզեմ, կը բաղձամ ամէն ինչ փոխուած տեսնել, բայց... անարդարութեան ցաւէն վշտահար, խելայեղ ցաւերով կը զալարուիմ...

Պէտք է հասկնալ մօր մը անսահման սէրը, պէտք է հասկնալ ինչպէս կը սիրէ մայր մը...

Սէրը, յոյսը, մտածումը եւ զոհաբերութիւնը զեղեցկօրէն եւ ներդաշնակօրէն միաձուլուած են մայրական սրտին մէջ...

ՀԱՑՈՒՀԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԶԱՐԵՆՑ» ՏՈՒՆ – ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ՆԻՒԹԵՐԸ ԿԸ ՃՈՒԱՆԱՆ

— o —

Ընդամէնը երեք ամիս է, որ Եղ. Զարենց տուն – թանգարանի դուռները բացուած են այցելուներուն առջեւ, բայց արդէն թանգարանը դիտելու եկած են մօտ վեց հազար հոգի։ « ... Ի՛նչ լաւ է, որ Մեծերուն կարելի է այցելել իրենց տունը մէջ», կը կարդանք տպաւորութիւն – ներու դիրքին մէջ։

Իսկապէս, մարդիկ խոր երախտապիտութեամբ կ'այցելեն այն տունը, ուր իր կեանքին վերջին տարիները ապրած է մեր դարուն մեծագոյն բանաստեղծներէն – ըն մէկը, խորհրդահայ գրականութեան առաջին դասականը, ժողովուրդին սիրելի բանաստեղծը։

Թանգարանի նուիրատուներու մատեանին մէջ օրէ օր կ'աւելնան այն մարդոց անունները, որոնք թանգարանին կը տրամադրեն բանաստեղծին հետ կապ ունեցող նիւթեր՝ չարենցեան հրատարակութիւններ, նկարներ, յուշեր, ձեռագիրներ, նամակներ եւայլն։ Ցաման որոնումներու շնորհիւ այսօր արդէն ցուցանմոյշներու թիւը հասած է չուրջ ութ հազարի։

Վերջերս թանգարանը հարստացաւ արժէքաւոր ու հետաքրքրական նոր նիւթերով։ Թանգարանին յանձնուեցաւ Պէյրութի հրատարակուող այն պարբերաթերթերուն ցանկը, որոնք արձագանգ հանդիսացած են Զարենցի 70ամեայ յոբելեանին հանդիսութիւններուն, ինչպէս նաեւ առաւել հետաքրքրական յօդուածներու պատճէնները։

Ցանձնուած նիւթերը կը պատկերացնեն թէ Սփիւռքի Հայերը հանդիսութիւններ – րով նշած են մեծ բանաստեղծին յոբելեանը։ «Նայիրի» շաբաթաթերթը Ա.Սրապեանի «Զարենցի շաբաթը Հայաստանի մէջ» յօդուածով սփիւռքի Հայերուն մանրամասն կը ծանօթացնէ բանաստեղծին յոբելեանին ոգեւորական – թիւնը Հայաստանի մէջ՝ հատուածաբար մէջբերելով Եղ. Թօփչեանի, Պարոյր Սեւակի եւ ուրիշներու խօսքերը։ «Մասիս» շաբաթաթերթը լոյս ընծայած է Անդրանիկ Ծառուկեանի ճառը Զարենցի մասին՝ Թէքէեան վարժարանին մէջ տեղի ունեցած հանդիսութեան ժամանակ։ Ամփոփելով իր խօսքը, Ծառուկեան ըսած է. «Նուագախումբին մէջ՝ եթէ Սիամանթօ չեփորն է, Վարուժան՝ դաշնակը, Մեծարենց՝ արծաթ ծնծղան, Թէքէեան՝ թաւ–ջութակը, Զարենց համերգն է բնութեան՝ հովերուն դէմ, ծովերուն դէմ»։ Հրատարակուած է նաեւ արաբ ծանօթ բանաստեղծ Սայիտ Աքլի ճառը, ուր մանրամասնօրէն ընդգծուած է. «... Զարենցի կեանքը թանկագին գանձ էր։ Այդ կեանքը պահպանելու համար Հայաստանի ժողովուրդը ամէն ինչ ըրաւ։ Ան ապրեցաւ ամենադժնդակ պայմաններու մէջ, ան տառապեցաւ ինչպէս իր ամբողջ ժողովուրդը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պուր–լէ–վալանսէն Օր. Անժէլ Մարտիրոսեան 50 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ի Ապրիլ 24ի բացառիկին առթիւ եւ ի յիշատակ թերթիս անմոռանալի հիմնադրին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Օր. Ատել Յակոբեանի կսկծալի մահուան առթիւ Օր. Զարուհի Թորոսեան 30 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչին եւ 20 Ֆր. «Ցառաջ»ին (ստանալ «Ցառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«Հայաստան»ի խմբագրութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Խոտար Մատիւեանի իր հօր կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա–Քօլոմպի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Մկրտիչ Քէօլէեանին, զաւակներուն եւ բոլոր պարագաներուն, ընկերուհի Մարգրիտ Քէօլէեանի մահուան տխուր առիթով:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ ԵՒ COCKTAIL

Փարիզի կեդրոնական Սանուց Միութեան տարեկան Ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ

31 *Մայիս*, Շաբաթ ժամը 15ին
Բարեգործականի նորակառոյց Երիտասարդաց Ակումբին մէջ
118 ռիւ տը Գուրսել, Փարիզ 17րդ.
Մէթրօ – Գուրսէլ

Ըստ Միութեան կանոնագրին վարչութեան կէսը նորոգելի ըլլալով ներկայիս կոչ կ'ընենք անդամներուն որպէսզի իրենց թեկնածուներ դնեն մասնակցելու համար վարչութեան:

Ընդհանուր ժողովէն ետք Քոֆթէյլ

Կը հրաւիրուին անդամները, բոլոր կեդրոնականցիները եւ Միութեան համակիրները

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՄԱՐՍԷՅԼ
ԱՆԱՐԱՏ ԳՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՑ ՔՈՑԵՐՈՒ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Հովանաւորութեամբ
Գերապ. ՆԻԿՈՂՈՍ Ծ. Վ. ՔԷՀԵԱՑԵԱՆԻ

Կիրակի 1 Յունիս, ժամը 16·30ին
ՍԱԼ ՄԱԶՆՈՑԻ ՄԷՋ, 88 ռիւ տ'Օպանեը
Մարսէյլ

Դպրոցի Սան–Սանուհիներու կողմէ
Ներկայացում – Նուագ – Աւտասանութիւն
Մուտքը Ազատ է

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հ.Բ.Ը. Միութեան Տիկնանց օժանդակ Մարմնի վարչութեան, Մայրերու Օրուան առիթով կազմակերպուած է Թէյասեղան – Հաւաքոյթ մը, որ տեղի պիտի ունենայ 2 Յունիս, Երկուշաբթի կէսօրէն ետք ժամը 3·30ին Օթէլ Սփլանտիտի մասնաւոր մէկ սրահին մէջ:

Սիրով կը հրաւիրուին անդամուհիներն ու համակիրները:

30e ANNIVERSAIRE DU NOR SEROUND DANS LE CENTRE FRANCE

Grande Nuitée Dansante

organisée par le NOR SEROUND de Vienne

Le Samedi 31 Mai à partir de 21 heures
dans les salons de la GRIGNOTIERE à MONTAGNY (69)
(à 5 kms de Givors en venant de Lyon)
avec l'orchestre de GUY MARCELLINI
Partie arménienne animée par
GARY BERBERIAN et ANDRE TOROSSIAN
BUFFET ARMENIEN — BROCHETTES — COTILLONS

ՄԱՐՍԷՅԼ
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ Մայիս 31 Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին
Nouveau Gymnase, Rue du Théâtre Français
Կը ներկայացուի

ՀՆԱՐՔԸ

Մասնաւորապէս Փարիզէն հրաւիրուած «Բեմասիրաց» թատերախումբին կողմէ բեմադրութեամբ Պ. Մ. Անտոնեանի:

Տոմսեր գնելու համար դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—
Տիկին Մ. ՇԱՄԻՐԵԱՆ
175, Bld. Liberté, Tél. 62-11-18
Տիկին ՓՐԻՆԿԻՒԼԵԱՆ
32, Rue de la République, Tél. 91-24-98
Պր. ՔԷՕՍԷԵԱՆ
Studio Rex, 2 Rue Bernard du Bois, Tél. 39-16-04
եւ ներկայացման օրը կիշէն եւ կապ. խաչուհիներուն:

le voyage en grèce

Mayda BERBERIAN
6, rue de l'Echelle PARIS 1
tél 260 30 20 et 260 67 34
de 9 h. à 19 h. tous les jours

Chaque Samedi et Dimanche du 26 Avril au 15 Juin

SPÉCIAL - CHARTER

Paris - Athènes - Paris
700 Fr.

YASSOU A NOS PRIX GRECE

INTERROGEZ-NOUS POUR D'AUTRES CHARTERS

ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դիմեցէ՛ք ՄԱԶՏԱ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆԻ
LE VOYAGE EN GRECE
Ամէն օր ժամը 9է.ն 19

ԹԱՔ ՇԵԼԵԼԷՔԵԱՆ, Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՁԵԶԻ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գործակցութեամբ
AÉROFLOT et INTOURIST

Գին, մարդ գլուխ Մարսէյլէն.—
2.800 ՖՐ.

ՄԵԿՆՈՒՄ	*ՎԵՐԱԴԱՐՁ*
Յունիս 6	Յունիս 19
Յուլիս 4	Յուլիս 17
Յուլիս 18	Յուլիս 31
Օգոստոս 1	Օգոստոս 14
Օգոստոս 15	Օգոստոս 28
Սեպտեմբեր 5	Սեպտեմբեր 18
Սեպտեմբեր 19	Հոկտեմբեր 2

2.500 ՖՐ.

ՄԵԿՆՈՒՄ	*ՎԵՐԱԴԱՐՁ*
Հոկտեմբեր 3	Հոկտեմբեր 16
Նոյեմբեր 7	Նոյեմբեր 20
Դեկտեմբեր 26	Յունուար 8, 76

ԱՅՍ ԳԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԵՆ.—
— Օդանաւային ճամբորդութիւնը՝ Մարսէյլ — Երեւան — Մարսէյլ
— Օդակայանէն պանդոկ երթուդարձերը
— Բնակութիւն երկու հոգիանոց սենեակներ, Ա. կարգի պանդոկ
— Ամբողջական փանսիոն
— Այցելութիւններ Երեւան, Էջմիածին
— Պտոյտներ Սարդարապատ — Գառնի — Գեղարդ — Սեւանայ լիճ
ԿԱՐԵՒՈՐ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒԱԶԱԳՈՅՆ ՄԵԿՆՈՒՄԷՆ ԱՄԻՍ ՄԸ ԱՌԱՋ

Renseignements et résérvations :
toutes agences HAVAS VOYAGES
et Jacques CHELELEKIAN
87 La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 50-89-12 Lic. 97

ԱՄՐԱՆ ՀԻՆԳ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
– Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն –

Երկու հոգինոց առաջին կարգի սենեակ եւ առաջին կարգի սպասարկութիւն երեւանի եւ Մոսկուայի առաջնակարգ պանդոկներու մէջ: Բազմաթիւ չրջապտոյտներ երկու քաղաքներու մէջ:

ՅՈՒԼԻՍ 2ԷՆ 27
2 Օր Լենինկրատ, 12 օր Երեւան, մէկ օր Մոսկուա
2900 ՖՐ.

ՕԳՈՍՏՈՍ 8ԷՆ 23
Երկու օր Մոսկուա, 13 օր Երեւան
2·850 ՖՐ.

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12ԷՆ 27
Երկու օր Մոսկուա եւ 13 օր Երեւան
2·800 ՖՐ.

ՈՒՂՂԱԿԻ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ ՄՈՍԿՈՒԱ

ՕԳՈՍՏՈՍ 8ԷՆ 21
2·900 ՖՐ.

ՍԵՊ. 12ԷՆ 25
2·900 ՖՐ.

TRANSTOURS, 22 rue du 4 Septembre, Paris 2e — Tél. 742-77-40
ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. Ուպենեանի, ամէն երեքշաբթի եւ ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18:
MARSEILLE : Z. ALIKSANIAN, 11 rue du Bassin, St. Julien
Tél. 93-04-90 — 66-38-92

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
27
MARDI
27 MAI
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·306

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.306

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԷՆ ՎԵՐՋ

ԲՐԵՍՏ-ԼԻՏՈՎՍԿԷՆ (1918) ՄՈՍԿՈՒԱ ԵԻ ԿԱՐՍ (1921)

1917 Նոյեմբեր 7ի (Ն· Տ·) բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն եւք դէպքերը կը դասավիժէին: Մինչ Ռուսիոյ մէջ կը սկսէին քաղաքային ներքին կռիւները կարմիրներու եւ սպիտակներու միջեւ, արտաքին ճակատի վրայ Գերմանները կ'օգտուէին ստեղծուած կացութենէն, Դեկտեմբեր 10ին Բրեստ-Լիտովսկի մէջ կնքելու համար Զինադադարի համաձայնագիրը, — դեմոկրատական հաշտու – թիւն՝ առանց հողային կցումներու եւ հատուցման, ազգերու ինքնորոշման իրաւունքի սկզբունքով:

Սակայն Գերմանները կը մերժէին պարպել իրենց գրաւած ռուսական հողերը եւ կը վերսկսէին ռազմական գործողութիւններ: Ցաղթանակէն վերջ անոնք կ'առաջարկէին նոր, ծանր պայմաններ, զորս բոլշեւիկները կը պարտաւորուին ընդունիլ:

Վերջին վայրկեանին մէջտեղ կ'ելլէին Թուրքերը եւ իրրեւ զինակից յաղթական Գերմանիոյ, կ'ուզէին օգտուիլ Ռուսիոյ ենթարկուած նեղ կացութենէն, վերստանալու համար Պաթումը, Կարսն ու Արտահանը, զորս կորսնցուցեր էին 1877–1878ի պատերազմին: Գերմանները Մարտ 3ին բոլշեւիկներուն ներկայացուցին Թրքական պահանջները, որոնք առանց այլեւայլի ընդունուեցան Մոսկուայի լիազօրներուն կողմէ:

1918 Մարտ 3ին ստորագրուեցաւ հաշտութեան դաշնագիրը Լեհաստանի (ներկայիս Բելոռուսիոյ) Բրեստ-Լիտովսկ քաղաքին մէջ՝ մէկ կողմէ Մոսկուայի, միւս կողմէ Գերմանիոյ եւ իր զինակիցներուն՝ Աւստրհունգարիոյ, Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ: Այս վերջինոյն լիազօրներն էին Հաքքը եւ Զէքի փաշաները:

Ըստ այս չարաբաստիկ դաշնագրի 4րդ յօդուածին, «Ռուսիա պիտի ընէ իր կարելին, ապահովելու համար չուառափոյթ պարպումը արեւելեան Անատոլուի նահանգներուն եւ անոնց կանոնաւորեալ վերատին յանձնումը Թուրքիոյ»:

Բացի Թրքահայաստանէն, «Արտահանի, Կարսի եւ Բաթումի շրջանները նմանապէս անյապաղ պարպուելիք են ռուս զօրքերի կողմից: Ռուսաստան պիտի չխառնուի այդ շրջանների պետական – իրաւական եւ միջազգային – իրաւական յարաբերութեանց նոր կազմակերպում – ների մէջ, այլ այդ շրջանների ազգաբնակչութեան պիտի վերապահէ սահմանելու նոր կարգ, համաձայնութեամբ դրացի Պետութիւնների եւ մասնաւորապէս Յանկաստանի»:

Նոյն օրը իրրեւ լրացուցիչ Բրեստ – Լիտովսկի հաշտութեան դաշնագրին, Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ կնքուեցաւ համաձայնագիր մը, որուն Ա· յօդուածով Ռուսերը կը պարտաւորուէին 6–7 շաբ – ուան ընթացքին հեռացնել յիշեալ երեք նահանգներուն մէջ գտնուող իրենց բոլոր ուժերը, եւ քաղաքային ու զինուորական պաշտօնատարները: Ե յօդուածով «Ռուսաստանի Հանրապետութիւնը պարտաւորւում է զօրացուել եւ բոլորովին արձակել տաճկահպատակ հայ հրոսախումբերը, որ գտնւում են ռուս հողի վրայ եւ գրաւուած տաճկական շրջանների մէջ»:

Ե յօդուածով Ռուսիա իր սահմանին վրայ կամ կովկասի մէջ պիտի չկեդրո – նացնէ մէկ զօրաբաժինէ աւելի զօրք, մինչեւ իսկ մարզանքի նպատակով, մինչ Թուրքիա պատերազմական վիճակի մէջ պիտի պահէ իր բանակը՝ ուրիշ Թշնամիներու դէմ պատերազմը չարունակելու անհրաժեշտութենէն դրդուած:

Ուրեմն կարմիր պատմուճան հագած Ռուսիա 1918 Մարտ 3ին Բրեստ–Լիտովսկի մէջ հայկական կարսի եւ Արտահանի նահանգները կը յանձնէր Թուրքիոյ եւ յանձնառու կ'ըլլար պարպելու զանոնք, երբ տակաւին ռուս զինուորները բոլորովին չէին հեռացած Թրքահայաստանի գրաւուած հողերէն: Ցանձնառու կ'ըլլար նաեւ « զօրացրուելու եւ բոլորովին արձակելու » Թրքահայ կամաւորները, որոնք «հրոսակները» կ'որակուին:

Եթէ 1918 Մարտի սկիզբը բոլշեւիկները ներքին եւ արտաքին կրկնակ ճակատներուն վրայ չատ նեղ դրութեան մէջ ըլլալով գլուխ էին ծռեր գերման եւ Թուրք զինակիցներու ծանր պահանջներուն առջեւ, ստորագրելով Բրեստ–Լիտովսկի չարաչուք դաշնագիրը, հապա՞ ի՛նչպէս բացատրել Մոսկուայի 1921 Մարտ 16ի խաչտառակ դաշնագրով անոնց անձնատուութիւնը քմմալական Թուրքերուն:

1921 Մարտին խորհրդային իշխանութիւնը ամրապնդած էր իր դիրքերը երկրին մէջ, գրաւելով ամբողջ Կովկասը եւ հաշուեյարդարի ենթարկելով իր ներքին եւ արտաքին Թշնամիները: Մինչդեռ Անգարայի կառավարութիւնը ծանր կացութեան մէջ էր: Հելլենական բանակը յաղթական էր եւ կը յառաջանար Անատոլուի ներսերը: Թուրքերը իրենց սպառազինութիւնը կը պարտէին Մոսկուայի հայթայթած արդիական ամէն կարգի զէնքերուն եւ ցարական ոսկիներուն, որոնք անտուկներով Անգարա կը փոխադրուէին:

Բոլշեւիկները ի վիճակի էին իրենց պայմանները պարտադրելու քէմալականներուն, որոնք ա՛յնքան պէտք ունէին դեռ իրենց օժանդակութեան:

«1921 Թուականի ընթացքում Սովետական Ռուսաստանի կառավարութիւնը Թուրքիային տրամադրեց 33·275 հրացան, 57·986·000 փամփուշտ, 327 գնդացիր, 54 թնդանօթ, 129·479 արկ, 1500 սուր, 20·000 հակագազ եւ մեծ քանակութեամբ ռազմական այլ սպառազինութիւն, այդ թւում ծովային երկու կործանիչ» (Ռ· Գ· ՍԱՀԱԿԵԱՆ, Սովետա-թուրքական յարաբերութիւնների պատմութեան հակագիտական լուսաբանումը ժամանակակից թուրք պատմագրութեան մէջ, Երեւան, 1964, էջ 18ի Ծանօթութիւն, քաղուած Ա· Միութեան Քաղաքական վաւերագրերու հաւաքածոյի Բ· հատորէն, էջ 675):

Անգարայի կառավարութիւնը Լոզանէն առաջ մեծ յաղթանակ մը արձանագրեց Մոսկուայի մէջ 1921 Մարտ 16ին, բոլշեւիկներուն պարտադրելով Միլլի «Ազգային Ուխտ»ը Թուրքիոյ սահմաններուն մասին, մէջէն ըլլալով կարսի եւ Արտահանի նահանգները:

Ոտրամանկ Թուրք պատուիրակները Մոսկուայի հետ զաղտնի բանակցութեամբ Պաթումը պիջեցան Վրացիներուն, պայմանաւ որ բոլշեւիկները աչք գոցեն Կարսի եւ Արտահանի Թուրքիոյ կցումին: Մոսկուայի պատուիրակները նոյնիսկ չյաջողեցան Անին պահել խորհրդայնացած Հայաստանի սահմաններուն մէջ:

Որո՞ւն ապրանքը որուն կուտային:

Մոսկուայի այդ պարտուղղական դաշնագիրը նուիրագործուեցաւ Կարսի մէջ 1921 Հոկտեմբեր 13ին: Այս անգամ Հայաստան, Վրաստան եւ Ադրբեջան եւս Մոսկուայի կողքին ստորագրեցին «անձնատուութեան» այդ անբարոյական դաշնագիրը Անգարայի կառավարութեան հետ, որուն առաջին պատուիրակն էր Թունդ հայատեաց, իթթիհատական Քեամիմ Քարապէքիր փաշա:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ ՉԻ ԼՈՒԾԵՐ ԻՐ ՏԱԳՆԱՊԸ

— o —

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻՆ

— o —

Սկիզբէն յայտնի էր արդէն թէ Լիբանանի զինուորական նոր կառավարութիւնը ոչ մէկ համակրանք կը վայելէ երկրին մահմետական շրջանակներուն մէջ եւ իր կողքի են միայն պահպանողական եւ աջ քրիստոնեայ շարժումները ինչպէս՝ Ճէմայէլի եւ Շամունի: Ներքին ընդդիմութենէն զատ, արտաքին ճնշումներն ալ, ինչպէս մանաւանդ Սուրիոյ փոխ – վարչապետ եւ Արտաքին նախարար՝ Ասթէ Խալիմ Խատէմի անձնական միջամտութիւնը նախագահ Ֆրանճիէի, կը ստիպուէին ի վերջոյ նոր կառավարութիւնը որ, երկուշաբթի առաւ, իր հրաժարականը տայ: Նոր դահլիճը որ կազմուած էր Ուրբաթ իրիկուն, հազիւ 48 ժամ կեանք կ'ունենար:

Ասկէ զատ արդէն երկիրն ալ չէր կըրցած գտնել իր հանդարտութիւնը: Դէպքեր եւ թղթակիցներ կ'ըսեն թէ Պէյրութ մեռած քաղաք մըն էր կիրակի, ուր սակայն հոս ու հոն հրացանաձգութեան ձայներ կը լսուէին: Պէյրութի կեդրոնն է՝ Թապարիս հրապարակը, ուրկէ կը սկսի էշրէֆիէի քրիստոնեայ թաղամասը, որ 9 մեռեալ կար, ինչ որ 75ի կը հասցնէր քանի մը օրուան մէջ զոհերու թիւը:

Ներկայ կացութիւնը չատ փափուկ է: Արդարեւ Ֆրանճիէ անմիջապէս տեղի տալով մահմետական պահանջներուն, պէտք է երեւոյթները փրկէ եւ չատ դըժգոհ չձգէ քրիստոնեաները ու նաեւ՝ բանակը:

Այս պայմաններու մէջ իրրեւ լուծում, երկուշաբթի օր, կը նախատեսուէր որ զինուորական կառավարութիւնը հրաժարի առանց անվստահութեան քուէով տապալելու ժողովին կողմէ: Այն ատեն զինուորականներէն կը խնդրուի որ չարունակեն գործերը վարել մինչեւ քաղաքային կառավարութեան մը կազմութիւնը: Եւ վերջապէս նոր դահլիճ մը կը կազմուի եւ վարչապետ կը նշանակուի Քառամէ, որ երկու զինուորական կ'առնէ կառավարութեան մէջ՝ Պաշտպանութեան եւ Ներքին:

ՓԻՍԻՆԿԷՐ ՉԵՌՆՈՒՆԱՑՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Մարտիսի ճամբով, Փիսինկէր Անգլա – բայէն Ուաշինկթըն վերադարձաւ առջի օր, ձեռնունայն: Մոնտի Թղթակցին համաձայն, Փիսինկէր ձեռնունայն վերադարձաւ քաղաքական ոչ մէկ բան առնելով իր խօսակիցներէն Կիպրոսի հարցին լուծումի մը համար:

Ֆրանս–Փրէս կ'ըսէ թէ Փիսինկէրի ընկերացող բարձր պաշտօնեայ մը որ կ'ուզէ անանուն մնալ (այս ձեւը ընդհանրապէս ակնարկութիւն մըն է նոյնինքն Փիսինկէրի) ըսած է թէ Կիպրոսի հարցը կրնայ կարգադրուիլ բայց եգիպտական հարցը կրնայ «նոր պատերազմի մը առաջնորդել»: Ուաշինկթըն Փոսթ ալ կ'ըսէ թէ յոյն–թրքական տարակարծութիւնը եգիպտական չուրջ կրնայ «ուղղակի բախումի մը տանիլ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մ· ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ Է ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՏԱՐ

Մայիս 14ին գումարուած է «Երեւանի քաղաքային սովետի սեսիան»:

Ժողովը Մ· Մուրադեանը նշանակած է «Երեւանի քաղաքային սովետի գործկոմի նախագահի պաշտօնակատար»:

Քանի մը տողով

ՊՕՎԷԻ մայր տաճարին մէջ հրդեհ մը ծագած է կիրակի դիշեր: Շուրջ քսան քառակուսի մեթր այրած է, բայց ծանրակչիռ բան մը չկայ:

ՄԻԹԵՐԱՆ Լանտերու իր ապարանքին մէջ հաւաքած էր Հարաւային Եւրոպայի ընկերվարական պարագլուխները, Ուրբաթ եւ Շաբաթ: Որոշեցին սկզբունքով ներկայացուած կուսակցութեանց պաշտօնական ժողով մը գումարել: Միթերան անձնապէս դիմաւորած է Սոարէսը, որու հետ ալ կը վերադառնար Փարիզ: Միթերան կ'ուզէ որ ընկերվարական Միջազգայինը աւելի գործունեայ ըլլայ, աւելի մօտ օրուան հարցերուն, այսինքն աւելի ընկերվարական: Կ'ուզէ հարաւ–եւրոպական Ընկերվարութիւն մը կառուցանել, որուն լիտերը ըլլայ Ֆրանսա: Միթերան կը սիրէ կրկնել «ո՞վ կը յիշէ Հանրապետութեան նախագահին անունը ծօրէսի օրով»:

ՔՈՒԼԻԳԹի իշխանապետը Փարիզ եկաւ պաշտօնական այցելութեան:

AUCUN QUOTIDIEN DEMAIN

ՎԱՂԸ՝

ՕՐԱԹԵՐԹԵՐԸ ԼՈՅՍ ՉԵՆ ՏԵՍՆԵՐ

— o —

Փարիզիէն Լիպեռէի չարունակուած տագնապին պատճառով, գրքի Սէ· Ժէ· Թէ·ի բանուորները որոշեցին նոր գործադուլ մը: Ծանօթ է որ Փարիզիէն Լիպէռէ առեւնչ մը ի վեր լոյս կը տեսնէ Պելժիա թէեւ ցրուումն ալ Ֆրանսայի մէջ, կանուաւոր չի կատարուիր, քանի թղթատարի թէ այլ ճիւղերու մէջ ոմանք թերթին կապոցները կը նետեն բողոքելու համար թերթին արտասահման տպուելուն դէմ:

Ուրեմն, ինչպէս բոլոր օրաթերթերը «Ցառաջ» վաղը լոյս չի տեսներ: Ստորեւ մամուլի սենտիքային զեկոյցը.—

COMMUNIQUE

Le Syndicat de la Presse parisienne communique :

Le Comité fédéral national de la Fédération française des Travailleurs du Livre (C. G. T.) a décidé de lancer pour le mardi 27 Mai 1975 un ordre de grève de 24 heures visant les imprimeries de presse et de labeur.

Les quotidiens parisiens, qu'ils soient du matin ou du soir, seront donc dans l'impossibilité de paraître au cours de la journée du 27 Mai. Ils prient leurs lecteurs de vouloir bien les en excuser.

Le Syndicat de la Presse parisienne proteste contre une décision qui prive pour la seconde fois en six semaines l'opinion française des informations et des commentaires que lui apporte la presse écrite, alors qu'aucun conflit n'existe actuellement entre ses membres et le Comité intersyndical du Livre parisien.

ԻՐԱԻԱՏԷՐ՝ ՄԵՐ ԴԱՏԻՆ

« Qu'est-ce qu'un Etat sans équité ?
C'est un ramas de brigands. »

Saint Augustin

Հայ ժողովուրդը դատապարտուած է հետապնդելու իր քաղաքական դատը կամ կորսնցնելու պատմութեան թատերաբեմէն որպէս ինքնուրոյն հաւաքականութիւն: Սփիւռքի զանգուածներուն համար մա – նաւանդ անյետաձգելի է քաղաքական պայքարը, որովհետեւ քաղաքական իրա – ւարկումը առաւելաբար կը ճնշէ Սփիւռ – քը: Ուրիշ ժողովուրդներու զաւակներուն համար ազգային պատկանելիութեամբ ապրիլ բնական երեւոյթ է. հայ մարդոց համար ազգային պատկանելիութեամբ ապրիլ կ'ենթադրէ անդադրում պայքար:

Պետութիւններ, արդարացնելու համար ուժի տիրապետութիւնը, արդարացնե – լու համար ՇԱՀԸ, ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐԸ, ԲՈՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, օրէնքի չապիկ կը հագցնեն անոնց յարաբերութիւններուն: Օրինագիրքը անպայման արդարութիւն չի բերեր:

Երբ պետութեան մը կը պակսի, օրէն – քէն անդին, բարոյական բարձր եւ իրաւ հասկացողութիւնը, Սուրբ Օգոստինոսն է որ իրաւունք կ'ունենայ: Առանց բարո – յական բարձր հասկացողութեան պետու – թիւնները կը վերածուին աւազակներու օրէնքու: Իսկ բարոյական հասկացողու – թիւնը կը սկսի այն ատեն երբ մարդիկ կը յաջողին զուրս գալ իրենց եսէն եւ ը – սել Ֆրանսացի ժամանակակից լմաստա – սէրին պէս որ ՈՒՐԻՇԻ ԻՐԱԻՈՒՆՔԸ ԻՄ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆ է:

Սակայն, բախելէ առաջ իրենց եսին ե – ւեւ ապաստանած պետութիւններու դըռ – ները, անհրաժեշտ է որ մեր ժողովուրդը, անսակարկ նուիրումով ,տէր կանգնի իր դատին: Քաղաքական դատի հետապնդու – մը դիտակից փոքրամասնութեան մը վե – րապահուած չի կրնար ըլլալ: Իրաւա – ղրկուած իւրաքանչիւր անհատ իրաւատէր է իր ժողովուրդի դատին: Իրաւատէր են բոլոր անոնք որոնք յանձնառու են եւ մասնակից: Միւսները, այսինքն այն հա – յերը որոնք կ'ըսեն թէ իրենք հայասէր են, իրաւազրկուած պարտուածներ են, մար – դիկ, որոնք գիտակցօրէն կը հանին ՈՒ – ՐԱՑՈՒՄԻ: Այս մարդիկը Դատ չունին, հարց չունին: Միւսները, այսինքն անոնք որոնք չեն հասած ուրացումի, գիտնալով հանդերձ որ կան թերիներ, պատահած են սխալներ, պիտի պատահին սխալներ, պէտք է դան հաւաքական աշխատանքին, մասնակցութեան:

Ընդունելութեան սրահներու մէջ, երբ հայ մարդիկ կը խօսին, կ'ըսեն նոյն բա – ները. կ'ընդգծեն կարեւորութիւնը երկա – բաչունչ, ծրագրուած եւ հանգրուան առ հանգրուան իրականանալի գործին. ակ – տաճանաչումներ կ'ընեն. համաձայն են որ անհրաժեշտ են նիւթական անսպառ աղ – բիւրներ. գիտեն որ կարեւոր է քարոզ – չութիւնը... գիտեն ,չատ բաներ գիտեն: Բայց քաղաքներու հանգիստին մէջ քաղ – քենիացած մեր ժողովուրդը վարժուած է ակնկալելու որ գործողները գործեն: Մարդիկ կը սիրեն բացառութիւն ընել ի – րենց անձերուն համար, մոռնալ հաւա – քականը՝ պզտիկ փառքերու համար: Ժա – մանակն է որ ալ բացառութիւն չընենք նախ մեր անձին համար:

Թուրքիան գործած է Ցեղասպանու – թիւն: Թուրքիան չէ ճանչցած Ցեղասպա – նութիւնը: Թուրքիան, ճանչցած պե – տութիւն, կարեւոր՝ իր աշխարհագրա – կան դիրքով, կը պարտադրէ քաղաքական աշխարհին պատմութեան իր մեկնաբա – նութիւնը: Թուրքիան բռնագրաւած է հայկական հողերը եւ զատապարտուած են զանգուածները ապրիլ տեսակ մը աքսո – րականի կեանք:

Թուրքիան կը զատապարտէ այսօր Սփիւռքի Հայութիւնը լուռ մաշումի, հասատատ այն համոզումով որ հայկական հազիւ արտայայտուող պահանջատիրու – թիւնը կը մարի ուշ կամ կանուխ. ժա – մանակի հարց է: Պետութիւններ, իրենց լռութեամբ, կը դառնան մեղսակից: Հայ զանգուածները, հայ մարդիկ, իրենց ան – տարբերութեամբ, կը դառնան մեղսա – կից: Շրջելու համար այս կացութիւնը, հայ մարդիկ, ուր որ ալ գտնուին, պէտք է գան արի մասնակցութեան:

Սփիւռքի զանգուածներուն համար մե – ծապէս հնարաւոր է սաեզծել հանրային կարծիք: Լուսաբանել՝ ոչ միայն պետա – կան վարիչները, այլ նաեւ երկիրներու ժողովուրդները որոնք աւելի դիւրաւ կը ներթափանցուին արդարութեան վերա – հաստատման գաղափարներով: Այս ուղ – ղութեամբ եղած ամէն փորձ օգտակար է: Իսկ կթէ այդ փորձերը ըլլան մասերը ընդհանուր ծրագրի մը եւ հասնին մեծ թիւով մարդոց, արդիւքն ալ, համեմա – տաբար կ'ըլլայ մեծ:

Քաղաքական պայքարի ճամբուն վրայ, կարեւոր է բացատրել, լուսաբանել, տը – պաւորել: Գիտական խորքով, առարկա – յական մօտեցումով հրատարակութիւն – ներ, յօդուածներ՝ մարդոց կողմէ որոնց անաչառութիւնը վեր ըլլայ կասկածէ, վաւերագրելու եւ վաւերագրային նիւ – թերու տարածումը, կրնան ճամբայ հար – թել մեր դատին համար: Նոյնքան կարե – ւոր է նաեւ տպաւորել հանրային կարծի – քը, ցոյց տալ որ ժողովուրդը ներկայ է գործող կորիզներու կողքին:

Մեր դատի ուղղութեամբ տարուած բո – լոր աշխատանքներուն, մեր ժողովուրդը պարտի բերել իր մասնակցութիւնը, իր ներկայութեամբ, մասնակցութեամբ, զոհողութեամբ:

ՅԱԿՈՒԲ ՊԱԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐԸ

— o —

Ջրերկրաբանական պայմաններու տե – սակէտէն Հայաստանը կարելի է բաժնել երկու մեծ շրջաններու: Առաջինը, որ կ'ընդգրկէ երկրին հիւսիս – արեւելեան մասը կամ ինչպէս ընդունուած է ան – ուանել Ազատեւ – Դեբեդ շրջանը, երկ – րորդը՝ Հայաստանի հարաւ – արեւմտեան մասը, որուն հնագոյն հողաշերտերուն ջրամերժ յատկանիշներուն պատճառով՝ աղբիւրներու ելքերը շատ քիչ են:

Մակերեսի հոսուն ջուրերը, որոնցմով կը կազմուին Փամբակ, Դեբեդ, Ազատեւ, Վեդի, Ողջի, Մեղրի գետերը խիստ ան – կայուն են. գարնան կը յորդին, իսկ ամ – րան՝ գրեթէ կը ցամքին: Աղբիւրները, ինչպէս նաեւ գետերը պայմանաւորուած են ձնհալով եւ առհասարակ օդերեւութա – բանական պայմաններով. առատ ջուր կ'ունենան անձրեւներու ժամանակ եւ կը ցամքին կամ սակաւաջուր կը դառնան ամրան ամիսներուն:

Հիւսիս – արեւելեան Հայաստանի մէջ կը հանդիպինք բաւական կայուն եղող սառերկրեայ աղբիւրներու: Պատկերը զալորովին այլ է հայկական հրաբխային բարձրաւանդակի շրջանին մէջ, որ կը զբաւէ Հանրապետութեան սահմաններուն գրեթէ կէսը, սկսեալ Խոնաւ լեռներէն մինչեւ Գորիսի սարաւանդը: Խոնաւ, Գե – զամայ, Արագած, Վարդենիս, Հիւս. Զանգեզուր, Իշխանասար հրաբխային լեռնազանգուածները, անոնց շուրջը փըռ – ուած լայնատարած սարահարթերն ու սարաւանդները՝ Շիրակ, Ապարան, Կո – տայք, Եռաթումբ, Սիսիան եւայլն, ծածկուած են տարբեր կազմութիւն եւ տարողութիւն ունեցող լաւայի եւ տու – ֆի շերտերով: Հրաբխային ծածկոյթները թէեւ զգալի ճեղքեր ունին եւ ծակոտկէն են: սակայն բաւական ջրաթափանցիկ են: Մակերեսին վրայ հոսող ջուրերուն մէկ զգալի քանակութիւնը, մանաւանդ թեք սարաւանդներու վրայ, կը թափանցէ լա – ւածածկոյթներէն ներս եւ ի վերջոյ կը հասնի ջրամերժ հիմքին: Հոն տարերկ – րեայ ջուրերը հոսելով բազմաթիւ չիթե – րով՝ կը կեդրոնանան հին գետահովիտ – ներու մէջ: Շատ մը տեղերու մէջ հրա – բխային բարձրաւանդակէն հոսող լեռնա – յին ջուրերը կը սպոցեն լաւածածկոյթին շերտը՝ հասնելով անոր ջրամերժ հիմ – քին: Այս հատուածներուն մէջ է, որ դուրս կը ժայթքեն ջրառատ աղբիւրները, որոնցմով բաւական հարուստ է հրաբխա – յին բարձրաւանդակը: Առնցմէ կարելի է թուել Այղր վիճի, Ղուկասեանի, Ապա – րանի, Քառասունակնի աղբիւրներու խումբերը, Աթաղածի եւ Գեղամայ բար – ձրաւանդակի նախալեռներուն մէջ՝ Լիճ – քի, Ագիամանի, Կարճաղբիւրի, Զոլա – քարի աղբիւրները, Վարդենիսի բարձրա – ւանդակի հիւսիսային նախալեռներուն մէջ, Բազարչայի, Սառնակունքի, Սպան – դարեանի, Զօր–Զօրի, Սիսիան – եռա – բլուրի սարաւանդը կտրող Որոտան կիր – ճի ձախափնեայ մասին մէջ՝ Շաքիի աղ – բիւրները եւ շատ ուրիշներ, որոնց ցայտ – քը կը հաշուեն վայրկեանը հարիւրաւոր, իսկ երբեմն նոյնիսկ հազարաւոր լիթր – երով: Պէտք է ընդգծել, թէ որքան անոնց բոլոր ելքան աղբիւրները, այնքան անոնց ցայտքը հաստատուն եւ կայուն է: իսկ երկրին մակերեսին մօտ գտնուող մի – լատային շերտերուն յարմարող ջուրերը զգալի չափով պայմանաւորուած են անձրեւներէն, ձիւնհալէն, որով բաւական անկայուն են:

Կարելի է անվարան ըսել, թէ Հայաս – տանի բնակավայրերուն մեծ մասը խմե – լու ջուր կը ստանայ անուշահամ աղ – բիւրներէն: Այսպէս, Գեղամայ լեռներու արեւմտեան լանջերէն եւ Հաղիս լերան ստորոտներէն բխող « Քառասունակն » կոչուող աղբիւրներու ջուրերը, որոնք ամբողջական դետ մը կը կազմեն, երե – ւան կը հոսին եւ կ'օգտագործուին ջրա – մատակարարման նպատակներու: Խմելու ջուրին մէկ մասը Երեւան կը ստանայ Արզնիի, Նուռնուսի, Գիւմուշի, Գառնիի, Ապարանի աղբիւրներէն:

Ցորդաբուխ աղբիւրներով ծանօթ է նաեւ Ղուկասեանի սարահարթը: Հակա – ռակ մեծ հեռաւորութեան այդ ջուրերը խմելու կը ծառայեն Լենինականցիներուն համար:

Վճիտ աղբիւրներով աչքի կը պարզէ Կալինինոյի սարահարթը: Հոս Նովոսե – լովա գիւղին մօտ աղբիւրներու խումբը, որոնց ջուրի քանակը կը կազմէ մօտաւո – րապէս վայրկեանը հազար լիթր, արդէն տեղափոխուած է Կիրովական: Գառառա – դեհի հովիտին Սարուխան եւ Հայցաոտ գիւղերու աղբիւրները կ'օգտագործուին թէ՛ խմելու, թէ՛ ոռոգելու նպատակնե – րով:

Ստորերկրեայ ջուրերու զօրաւոր ժայթ – քերով աչքի կը զարնեն Որոտան, Հրազ – դան, Քասախ, Զորագետ գետերու ա – ւազանները: Առատ աղբիւրներ կան Ագա – գետի հովիտին մէջ, Գեղարդի վանքին եւ Գառնի գիւղին միջեւ բազմաթիւ աղ – բիւրներ կան, որոնց ջուրերը Գառնի գե – տին եւ անոր վտակներուն ալազաններէն կը հաւաքուին:

Վերոյիշեալ լեռնային գետերու ա – ւազաններուն մէջ աղբիւրներու ջուրերուն քանակութիւնը այնքան մեծ է, որ ասոնք թէ՛ խմելու թէ՛ ոռոգելու կը ծառայեն:

Պատկերը ամբողջական պիտի չըլլայ, եթէ քանի մը խօսք չըսուի Հայաստանի արտեզեան աւազաններու եւ հանքային ջուրերու մասին:

Հայաստանի մէջ ցայսօր յայտնաբե – ուած են չարք մը արտեզեան աւազան – ներ, որոնք իրենց ջուրերուն որակով կը հատատարին աղբիւրներուն: Հանրապե – տութեան ամէնէն մեծ ստորերկրեայ ա – րտեզեան աւազանը կը համարուի Ախա –

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՂԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵԿՈՒՑՈՒՄ

Բայց այս զղուշաւոր, տարիքոտ հո – գերոյժը կուգայ այն կարծիքին, թէ ա – զատ կամքի կատարեալ բացակայութիւն մը գոյութիւն չունի: «Անուանդն, — կ'ը – սէ ան, — առնուազն իմ մասիս կ'ըսեմ, որ այս վերջին եզրակացութիւնը չեմ կրնար հանել»: Ատով ան կը ցուցնէ, թէ՝ իրրեւ բժիշկ ինքը ստիպուած է հաշուի առնել դրական հետեւանքները: Ան չի կրնար ըսել. «ես հաշուի կ'առնեմ հեռու գացող կարելիութիւնները»: Ան պէտք է ունենայ դրական բժշկական իրազութիւն – ներ, որոնց կը յենու. ուստի՝ իրրեւ հոգեբոյժ՝ ան չի կրնար այդ ըսել: Սա – կայն գոյչ կերպով ան կը կցէ. «իմ մա – սիս՝ ես չեմ կրնար այս վերջին եզրա – կացութիւնը հանել, թէեւ փոքրագոյն բան մը միայն կը զատէ կացութիւնը ա – զատ կամքի կատարեալ բացակայութեան սահմանէն»:

Փրոֆ. Կասիրէր էականին մէջ միացաւ անոր:

Մնացեալ իրազեկները եւս մէկզի թո – ղուցին Պ. Շուէօրմէրի այն տեսակէտը, թէ այստեղ մենք գործ ունինք վերնո – տութեան հետ, եւ թէ այդ վերնոտու – թեան միջոցով է որ կրնար ներգործու – թիւն մը տեղի ունենալ հոգիին վրայ: Անոնք ամէնքն ալ կուգան այն տեսակէ – տին, թէ հոգեկանը, հոգեկան յոյզն է յատաջընթացը, ու Փրոֆ. Կասիրէր կը խօսի «գիտակցութեան երազային պըզ – տորում»ի մասին. ան կը մատնանշէ, որ ամէն անգամ, երբ ամբաստանեալը ինք – զինք դէշ կը զգար, յիշողութիւնները նորէն կուգային եւ չափազանց զօրաւոր կ'ըլլային:

Ու կ'եզրակացնէ. գործին մէջ դեր խա – զացած է նաեւ հիւանդութեան էական ազդակ մը, որ շատ մօտէն կը սահմա – նակցի 51րդ յօդուածին (այն յօդուածն է, որ կը խօսի ազատ կամքի բացակա – յութեան մասին). տարբերութիւնը մեզ հոգեբոյժներուս համար նուազագոյնն է: — Ատոր վրայ ան կ'աւելցնէ, թէ ինքը՝ որպէս հոգեբոյժ, չի համարձակիր աւե – լին ըսելու, որովհետեւ այն ատեն դուրս կ'ելլէր իր շրջանէն ու կը մտնէր դատա – տորի, իսկ ներկայ պարագային՝ եր – դուեալներու շրջանը: Իմ պաշտօնակից Վերթհաւէրի հարցումին պատասխանե – լով ան կ'ըսէ, կարծեմ՝ բառացի կերպով, հետեւեալը.— «Ես չեմ կրնար ատոր բժշկականօրէն պատասխան տալ: Եւ ատ – հասրակ, — կ'աւելցնէ ան — ամբաստան – եալին վիճակը սպանութիւնը գործելու վայրկեանին կարելի է միայն կռահել»:

Ապա կուգայ կրտսեր սերունդը (ու ասիկա հոգեբանօրէն անհետաքրքրական չէ) — Պ. Փրոֆ. Ֆորսաէր, շատ ակա – նաւոր մասնագէտ մը՝ որպէս հոգեբոյժ: Սկիզբը ան կը միանայ Փրոֆ. Լիւմանի ու Փրոֆ. Կասիրէրի տեսակէտներուն: Բայց յետոյ, թէեւ ան պատերազմի ատեն իր ձեռք բերած փորձառութիւններու, պատերազմէն բխած հոգեկան հիւանդու – թիւններու եւ նման երեւոյթներու հի – ման վրայ շատ սկեպտիկ դարձած է եւ, ինչպէս ինծի առաջ ալ յայտնի էր, կը պատկանի այն բժիշկներու թուին, որոնք մեծ դժուարութեամբ ընդունելի կը նկա – տեն 51րդ յօդուածին կիրառումը, — ներ – կայ դէպքի մասին ըսաւ.

«Այստեղ ծանր հիւանդութիւն մը իր բաժինը ունեցած է»:

«Հոգեբոյժին համար շատ դժուար է պատասխանել այս վերջին հարցերուն, որովհետեւ մենք հոգեբոյժներս, որպէս բնագէտներ, առհասարակ չենք կրնար ճանչնալ ազատ կամք: Բայց ճիշդ այս – տեղ է որ բառերու ամենանուրբ տար – բերութիւնները խնդրոյ առարկայ կը դառնան: Դժուար խնդիր մըն է, թէ ա – զատ կամք բարձելու հարցումին արդեօք հասատատակո՞ն թէ ժխտական պատաս – խան պէտք է տալ: Պիտի ըսէի թէ ճկուղ յօդուածին առաջադրութիւնը, կամքի ազատութեան բարձումը այստեղ կը պահանջէ: Ես շատ տրամադիր պիտի ըլ – լայի ատոր: Ամէն պարագայի մէջ ես ունիմ հիմնաւորուած տարակուսանք»:

Ուշադրութիւն դարձուցէք ճիշդ այս վերջին բառին ես չուտով կ'անդրադառ – նամ անոր:

Ցետոյ եկաւ նաեւ նեարդային հիւան – դութիւններու բժիշկ Դր. Հակէ, որուն գալ ամբաստանեալը իր հիւանդութեան մասին խորհրդակցելու գացած էր տա – կաւին առաջ 1921 Փետրուար 4ին:

Ընդհանրապէս ան միացաւ երեք նա – խորդ իրազեկներու տեսակէտներուն, սակայն իր խօսքին վերջը ըսաւ. «ես աւելի հեռու կ'երթամ հոս յոյզէ բըղ – նուած անհատի մը գործողութիւն է: Մարդասպանը կատարեր է գործը իր մը – տապատկերներու ճնշումին տակ: ես վին – ջը բոլորովին անպատասխանատու կը նկատեմ»:

Պ. գատախազը իրօք, որուշակի կերպով ընդունեցաւ, որ իրազեկներու ցուցում – ներուն համ ներկայացուցած այս պատկերը բացարձակապէս ճիշդ է:

(73 – Շար.)

ՄԱՅՐԻԿԻՍ ՏՕՆՆ ԷՐ ԿԻՐԱԿԻ...

— o —

Արդեօք այսօր պիտի չուզէի՞նք բոլորս ալ բանաստեղծներ դառնալ՝ մեր մայրերուն նուիրելու մեր սրտերուն ամէնէն գեղեցիկ զգացումները:

Նուէրներ կը դնենք, կը համբուրենք մեր մայրիկը եւ այդ համբոյրներուն մէջ մեր ամբողջ սէրը կը դնենք:

Արդեօք այսօր ինքզինքնիս միւս օրերէն աւելի բարի չե՞նք զգար եւ որքան ալ մեծ ըլլանք, պիտի չուզէի՞նք մանկանալ:

Ինչո՞ւ. որովհետեւ այսօր աշխարհի բոլոր մայրերուն տօնն է:

Ո՞ւր է այս տօնին գեղեցկութիւնն ու հմայքը: Յովհաննէս Շիրազ պիտի ըսէր.

«Ա՛խ, չէ, եթէ Աստուած չլիներ,
Չէիր ծնուի մայրերը մեր.
Աստուած կայ որ մեր մայրերը սուրբ են,
սուրբ»:

Եւ ճիշդ այսօր ամէնէն գեղեցիկ բանը չե՞ մտածել թէ մեր մայրերը Աստուծոյ սրբութեան մէկ ճառագայթումն են ու մէկ տօրէն, որուն ծոցէն կեանք կ'առնէ մեր ալ գոյութիւնը:

Արդեօք այս վսեմ դաղափարը չէ՞ որ կը նուիրականացնէ մայրերու տօնը եւ մեր հոգեկան հրճուանքին ալ խառատ կու-տայ:

Մայրերու տօնն էր կիրակի:

Իմ ալ մայրիկիս տօնն էր, անշուշտ:

Սակայն ես տխուր եմ. աչքերս լուռ են եւ սրտիս մէջ արցունք կայ:

Ինչո՞ւ ճիշդ այսօր, իմ մայրիկիս տօնին օրը, երբ չուրջս կը ժպտի կեանքը իր հազարումէկ դոյներով:

Կը զգամ թէ կեանքս հէքեաթ մը կը դառնայ այսօր որուն մէջէն կը քալեմ փնտռելով միշտ գեղեցիկն ու վսեմը, գարնան վարդերուն հետ կը ծաղկի սիրտս ալ երազներով եւ կ'ուզեմ թռչիլ, փարիլ արեւին, գրկել ամբողջ անհունութիւնը:

Սակայն ինքզինքս առանձին կը զգամ, որովհետեւ մայրիկ չունիմ:

Կակաչներով եւ վարդերով հիւսուած փունջ մը առի եւ առանձին գացի գերեզմանատուն:

Որովհետեւ մայրիկիս տօնն էր կիրակի. պիտեմ որ ինք հոն է, երկար տարիներէ ի վեր կը հանդչի եւ ինծի կը սպասէ:

Թէպէտ սիրտս բոլորովին պատառուն, չէի երթար լալու եւ հեծեծելու մայրիկիս շիրիմին վրայ. անօգուտ էր. պիտեմ որ ինք ինձմէ աւելի երջանիկ էր:

Գացի խօսելու իրեն հետ, անգամ մը եւս ըսելու մայրիկիս թէ կը սիրէի զինքը եւ հոգիիս մէջ կը զգայի անհուն պահոս մը. այդ պահասը իր բացակայութիւնն էր:

Կը հանդչեցնեմ ծաղկեփունջը մայրիկիս պատկերին տակ: Մինչ կը նայիմ իր լուռ բիբերուն՝ սիրտս կը խռովի եւ մտքիս մէջ յիշատակներ կը զալարուին:

Երբ մանուկ էի՝ կեանքս վարդերով եւ արեւուն ժպտուն շողերով հիւսուած օղակ մըն էր: Իմ անգիտակցութիւնս, իմ երջանկութիւնս էր, որովհետեւ անկարող էի ըմբռնելու իրերու եւ եղելութիւններու իմաստը:

Բայց երբ այսօր պէտք է խորտակեմ քայլերս խափանող խոչընդոտները եւ կերտել կեանքս վսեմ գաղափարականներով, կը զգամ թէ մայրիկիս մահը մանկութեանս ամէնէն դառն յիշատակն է. կը զգամ որ չունիմ մէկը որ մայրիկ կոչեմ:

Ձիգ կը թափեմ սիրելու անձ մը եւ ապրելու միշտ իրեն հետ. կուտամ ինչ որ լաւագոյնն է հոգիիս մէջ: Բայց ի՞նչ օգուտ, երբ այդ անձը անտարբեր պիտի մնայ իմ սիրոյս հանդէպ եւ ես վտխանակ երջանիկ ըլլալու՝ պիտի տառապիմ:

Միտքս կուգան բանաստեղծին խօսքերը. «Թէ որդին ըլլայ անառակ կամ չնորհալի՝ մայրը միշտ պատրաստ է սիրելու»:

Չեմ կրնար ինքզինքս աւելի լաւ զգալ քան թէ մայրիկիս սրտին մէջ:

Մայրիկ, կ'ուզէի որ կեանքիս ընթացքին միշտ քովս ըլլայիր, լսելու հոգիիս բաբախումները, սփոփելու յուսախաբութիւններով այրած սիրտս: Քաղցրացուր քու անոյշ ժպիտովդ այդ դառն եւ տխուր վայրկեանները որ երիտասարդ քայլերս պիտի դիմագրաւեն:

Ցոյց տուր ինչ որ գեղեցիկ եւ վսեմ է կեանքիս մէջ որպէսզի անոնց փարիմ եւ զգամ որ միշտ կը սիրես զիս եւ չես մոռցած քու որդիդ:

Քու տօնիդ օրով ուրիշ ինդրանք մըն ալ ունիմ, սիրելի մայրիկ. կրկին եկուր հաւաքելու քու ցիրուցան եղած վաւակներդ որպէսզի քու սրտիդ չերմութեամբ կրկին բոցավառի մեր ընտանեկան բոյնը՝ որ քու ծոցէդ լոյս առաւ:

Առանց քեզի մեր բոյնը ալեկոծ ծովուն վրայ տատանող նաւակին կը նմանի:

Կիրակի քու տօնդ էր. բոլորս միասին քեզի կը սպասէինք. չեկար սրբելու մեր արցունքները, որպէսզի կրկին երջանիկ ըլլայինք:

ՎԱՐԴԱՆ ՔԼՇԻՇԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՓՐՈՖ. Գ. ԳՈՒՐԶԱԴԵԱՆ

— o —

«Սով. Հայաստան» ամսագրին մէջ (թիւ 3) Կ. Թէրզեան ներկայացուցած է այն կարեւոր դերն ու աշխատանքը, որ կատարած է Փրոֆ. Գրիգոր Գուրզադեան խորհրդային «Օրիոն–2» այերանաւաստղադիտարանի պատրաստութեան. եւ անոր միջոցաւ եղած դիտարկումներուն ընթացքին:

Ցօդուածագիրը դիտել տալէ ետք, թէ չատեր կը հետաքրքրուին «Օրիոն–2» այերանաւ – աստղադիտարանով, կը ճշդէ, թէ ասիկա «ստեղծել է գիտնականների խումբը՝ Փրոֆ. Գրիգոր Գուրզադեանի ղեկավարութեամբ»:

1973 Դեկտեմբերին է, որ արձակուած է այս այերանաւը, ուր տեղ գրաւած են երկու աստղանաւորդներ՝ Լեւեդեւ եւ Կլիմուկ. «Անոնցի գիտնականը վերյիշում է, թէ յուզումի ինչ ալիք առաջացրեց՝ «Աչխատում է» մի հասիկ բառը: «Օրիոն–2»ը սկսեց աշխատել նախագծած ծրագրի համաձայն»: Ամէն անգամ, որ այերանաւը երկրին ոտուերին մէջ մտած է, աստղանաւորդները աստղադիտարանը ուղղած են աստղային երկինքի նախատեսուած շրջանը՝ լուսանկարելու համար:

Յատկապէս յայտնի եղած է Կառավար համաստեղութեան Կապելա անունը կրող աստղին շրջակայքին լուսանկարը, դիտել տուած է փրոֆեսէօրը յօդուածագրին, աւելցնելով, թէ նկարուած են բազմաթիւ երկնային մարմիններ եւ ասոնց դիտական արժէքը խիստ մեծ է:

Գուրզադեանի աչխատասենեակին պատին փակցուած է Կապելա աստղը շրջապատող աստղային երկինքին մեծադիր լուսանկարը, ուր կ'երեւին հազարաւոր մեծ ու փոքր իրարմէ տարբեր աստղեր: Անգիտակ մարդոց համար ասոնք ճիւնի փաթիլներ կը թուին ըլլալ, իսկ գիտնականին համար իւրաքանչիւր կէտը աչխարհ մըն է:

— Նայում եմ Գուրզադեանի աչխատասեղանի վրայ կուտակուած գրքերին, կը գրէ յօդուածագիրը, ձախ կողմում տեղաշրջուած հնադոյն խաչքարի բեկորին, պատին փակցուած խաչքարերի լուսանկարներին, լսում աստղագէտի կենսախնդութեամբ լեցուն խօսքը, ու նա իմ դէմ յառնում է որպէս դիրիժոր մի հսկայ նուագախմբի. դէմքի ներշնչուածութիւնը, մազերի խառնաշրիւ վիճակը, կեցուածքը ասում են՝ «մխայն յաղթանակ, մարդու միտքը ամենազօրն է»: Ահա այդպիսի ինքնանուիրումով է նա եղել տիեզերական աստղադիտարանի դիրիժորը, նրա ստեղծման առաջին օրից մինչեւ ուղեծիր դուրս գալն ու բարեյաջող մայր հողին վերադառնալը»:

Աստղանաւորդները՝ Լեւեդեւ եւ Կլեմուկ, իսկ անոնցմէ առաջ Պացայեւ, Վոլկով եւ ուրիշներ համապատասխան անհրաժեչտ պատրաստութիւնները ձեռք ձեռքի տալու համար Հայաստան գացած են՝ հայ աստղագէտներու մօտ:

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

— o —

Հայ պատմագիրներու տեղեկութիւններուն համաձայն Մատենադարանը հիմնադրուած է Ե. դարուն, Էջմիածին: Այժմու Մատենադարանին ձեռագրական հարստածոն կարեւոր արժէք կը ներկայացնէ Հայաստանի, Անդրկովկասի, Փոքր Ասիոյ եւ Մերձ. Արեւելքի կարգ մը եկեղեցիներու պատմութեան եւ մշակոյթի ուսումնասիրութեան համար: Այս եզակի դիտական օճախին հնադոյն յուչարձանները Ե. դարէն կուգան:

Միջնադարեան գրիչներու ծանր եւ անձնուէր աչխատանքին չնորհիւ մեր ձեռքն են հասած Հայոց պատմութեան, փիլիսոփայութեան, բժչկութեան, գրականութեան անգնահատելի գանձերը, ինչպէս նաեւ օտար հեղինակներու այնպիսի աչխատութիւններ, որոնց բնագիրները կորսուած են:

Երեւանի Մատենադարանը ներկայիս ի պահ ունի 10·700 ամբողջական ձեռագիր-մատեաններ եւ 2500 պատառիկներ: Մատենադարանի ամենահին ամբողջական ձեռագիրը «Լազարեան Աւետարան»ն է (887 թուական), ե.–Ը. դարերէն մնացած են միայն պատառիկներ:

Հարուստ է նաեւ Մատենադարանի օտար լեզուով գրուած ձեռագիրներու հաւաքածոն, որ կ'ընդգրկէ չուրջ 1800 ձեռագիր՝ արաբերէն, պարսկերէն, յունարէն, վրացերէն, լատիներէն, եբրայերէն, լեհերէն, հին սլաւոներէն եւ այլ լեզուներով: Ձեռագիր մատեաններէ զատ Մատենադարանը ունի նաեւ ԺԹ.–ԺԹ. դարերու աւելի քան 100·000 արժէքաւոր պատմական վաւերագիրներ, զանազան հրամանագիրներ, պայմանագրութիւններ եւ նամակներ:

Հնատիպ գիրքերու բաժնին մէջ կը պահուին 1512–1800 թուականներուն հրատարակուած գիրքեր, որոնց մէջ առաջին հայերէն գիրքը՝ «Ուրբաթագիրքը», որ լոյս տեսած է հայ տպագրութեան հիմնադիր Ցակոբ Մեղապարտի կողմէ 1512–ին, Վենետիկ:

Մատենադարանին հին ձեռագիրներու հաւաքածոն կը հարստանայ տարուէ տարի: Վերջին հինգ տարիներուն հարստացած է չուրջ 1000 ձեռագիրներով:

Ամէն տարի Մատենադարան կ'այցելեն 40–50·000 հոգի:

«Սով. Հայաստան» (ամսագիր)

Կարդացէք
«ՅԱՌԱՋ»Ը
տարածեցէք

բառեան կամ Մելքոնեան դաչտը: Փորուած են արդէն հազարէ աւելի հոսքեր, որոնց մեծ մասը չատորուան է եւ վայրկեանը տանէն մինչեւ քանի մը հարիւր լիթը ջուր կուտան: Առանք կ'օգտագործուին ոչ միայն խմելու, այլեւ ոռոգելու համար: Վերջին տարիներու ուսումնասիրութիւնները պարզած են, որ Արարատեան աւազանը ստորերկրեայ լիճ մը կը ներկայացնէ, որուն ջուրերը դրեթէ հաւասար են Սեւանի ջուրերու ծալին:

Արտեզեան աւազաններ յայտնաբերուած են նաեւ Շիրակի հարթավայրին, փամբակ գետի հովիտին, Սիսիանի մէջ եւ Սեւանայ լիճի աւազանը:

Հայաստան հարուստ է նաեւ հանքային ջուրերով: Ընդհանրապէս տարած-ուած են ածխաթթու ջուրերը, որոնց ներմատուճանները կը տարուբերին 4էն մինչեւ 64 ատիճանի միջեւ: Աղբիւրներու մեծ մասը մինչեւ 20 ատիճանի ջերմութիւն ունի: Ամէնէն տաք հանքային ջուրերը կը գտնուին Ջերմուկի մէջ (64,8 ատիճան), իսկ ամէնէն պաղը՝ Կամոյի ջրվանը:

Ներկայիս Հայաստանի մէջ կը հաշուին ութ հազարէ աւելի անուչահամ եւ 500 հանքային աղբիւրներ, որոնց ջուրերը իրենց որակով առաջնակարգ տեղ կը գրաւեն աչխարհի մէջ:

ՄՈՆԹԷ-ՔՐԻՍԹՕ-Ի ՈՐԴԻՆ

Բ.

ՅԱՂԻԿՆԵՐՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Այն վայրկեանին երբ բարեմիտ Թիչէլլինի սոսկումով կ'արտասանէր այս խօսքը (տեսարանը Թատերապետին խցիկին մէջ տեղի կ'ունենար), աչխուժով դուռը զարնուեցաւ:

— Մի՛ մտնէք, գոչեց Սալվանի: Գործ ունինք:

— Իրա՞ւ... Լաւ ուրեմն... Որո՞ւ փոյթ, ըսաւ Թարմ եւ յստակ ձայն մը: Դուռը բացուեցաւ եւ երկու մարդիկ ներխուժեցին բացագանչութիւնը արձակելով:

— Լուչիոլա՛...

Թիչէլլինի կարմրած էր: Այնքան կը վախնար որ քիչ մնաց պիտի փափաքէր որ հողը ճեղքուի իր ոտքերուն ներքեւ:

Արդարեւ Լուչիոլա հիանալի կին մըն էր:

Քանեւէվեց կամ քսանըեօթը տարուս, հասակը սքանչելի, սթափ նման սեւ մազեր, որոնք կարծես թաւչեայ ապարօչ մը կը ձեւացնէին իր սպիտակ ճակտին վրայ:

Հագած էր հրաշալի կարմիր անդուսէ շրջազգեստ մը, որ իր ճկուն եւ հուժկու մարմնոյն ձեւը մէկդեղ կը բերէր:

Սակայն իր նուրբ եւ երկար դիմագիծերը արտասովոր եռանդ մը կը յայտնէին, որ մասամբ կը մեղմէին իր անհման եւ քաղցր աչքերը, որոնց նայուածքը չեմ գիտեր ինչ լուսածնութիւն ունէր, որուն կը պարտէր երկչուհին իր Լուչիոլա (լուսաճանճ) մականունը:

Այս նորատի աղջկան վրայօք առաս-պելներ հիմնուած էին:

Ո՞ր երկրէն էր: Ոչ ոք գիտէր: Իտալերէնը այնքան մաքուր կը խօսէր որ, կարծես մայրենի լեզուն էր, եւ սակայն պիտէին — ինքն իսկ խոստովանած էր — թէ Իտալուհի չէր:

Ֆրանսուհի՞ էր: Թերեւս: Իր մտքին կրակոտութիւնը, հանճարեղ պատրաս-տաբանութիւնները, փարիզեան ընկերութեանց յատուկ վայելչութիւնը այս ենթադրութիւնը հաւանական կ'ընէին: Սակայն չկար ապացոյց մը, որ այս բանը հաստատէր, մանաւանդ որ Լուչիոլա մեծագոյն դիւրութեամբ եւ առանց ամենափոքր օտարոտի հնչման կը խօսէր եւրոպայի դիմաւոր լեզուները:

Իր վրայօք վիպական արկածներ կը պատմուէին, բայց, զարմանալի մանրամասնութիւն, ոչ ոք կրնար ըսել թէ Լուչիոլա իր բազմաթիւ հիացողներէն մին ընտրած ըլլայ եւ ոչ ոք կրնար պարծենալ թէ անոր սիրտը գրաւած է...

Զիավարժութիւն ու մարմնական մարզանքը սիրելով, շատ անգամ տեսած էին որ առնական զգեստներ հագած, ձեռքը խարազան մը առած, Նափոլիի գաչտերուն մէջ կը վազէր, հետը ունենալով իր անբաժան մաեմուհին, այնքան խարտեաշ որքան Լուչիոլան թուխ էր, ըստ երեւոյթին այնքան փափուկ ու վեհերոտ, որքան Լուչիոլա հուժկու եւ յանդուգն էր:

Վերջապէս... եւ այս դէպքը բաւական կը նպաստէր կէս մտացածին համբաւ մը տալու իրեն, օր մը Նափոլիէն անցնող Պրուաթ սպայ մը զինքը նախատեսելով, իր առնական հագուստները հագեր, զէնք. զայն դաեր, խարազանով անոր զարկեր եւ առաջարկեր էր զէնքով հատուցում տալ...: Անամօթը ծաղր ու ծանակ եղած՝ փախած էր:

ԺԻՒԼ ԼԵՐՄԻՆԱ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Մկրտիչ Քէօլէեան եւ զաւակները իորին չնորհակալութիւններ կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փունջ ծաղկեպսակի նուէրներով, մոմուլով, անճամբ թէ նամակով մասնակից եղան իրենց խոր ցաւին, իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՄԱՐԳՐԻՏ ՔԷՕԼԷԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ: Մասնաւոր չնորհակալութիւններ Հ. Ց. Դ. եւ կա – պոյտ Նաչի ընկեր–ընկերուհիներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. Մխիթարեանը կը յայտարարէ հասարակութեան որ Ցունիս 1 կիրակի առաւօտ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ, ԲԱՇ – ԱՊԱՐԱՆԻ եւ ՔԱՐԱՔԻԼԻՍԻԷի ճակատամարտներուն մէջ այն բոլոր հերոսներուն յիշատակին, որոնք իրենց արեան գնովը փրկեցին մայր հայրենիքը:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Ցունիս 1, ուր է կաթուղիկէ Ս. Էջմիածնի:

Ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ եւ կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ՍՐԲ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ,

(կաթող. Պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի)

պատարագի ընթացքին կը կատարուի մանաւանդ մաղթանք Ս. Էջմիածնի:

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը մասնակցելու պատարագին եւ աղօթելու Հայաստանեայց Առաք. եկեղեցւոյ անսասանութեան համար:

ՅԱՒԱՏԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Նաչի Պուլ. Օտտոյի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրի Տիկին Փարիզ Արմաղանեանի, Ռիթա Արմաղանեանի, Տէր եւ Տիկին Կարօ Արմաղանեանի եւ զաւակին, Տէր եւ Տիկին Կի Ռուլֆ եւ զաւակին, Տէր եւ Տիկին Ճարութիւն Ասլանեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Ասլանեանի, այրի Տիկին Նազելի Պոզոյեանի, Պ. Արտաշէս Պոզոյեանի, Տէր եւ Տիկին Ցովնան Պոզոյեանի եւ զաւակ – րուն եւ բոլոր պարագաններուն իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, փեսային, քեռայրին եւ ազգականին Արամ Արմաղանեանի մահուան առթիւ:

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

(ՓԱՐԻԶ)

- ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ -

կը խօսի՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Նիւթ՝ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ, ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Ուրբաթ, Մայիս 30, երեկոյեան ժամը 20·30ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17 Ռիւ Պէօ, Մէթրօ Քատէ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիղի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է այրի Տիկին Թէֆար Պողոսեանէ 20 Ֆր. եւ Տէր եւ Տիկին Պողոս Պըյըքեանէ 50 Ֆր. ողջացեալ եղիսաբէթ Պիւլպիւլեանի յիշատակին:

ՆՈՒԷՐ

Շաւիղէն Տէր եւ Տիկին Նազար եւ Հրանդուհի Նազարեան իրենց զաւակին բարեբաստիկ ամուսնութեան առթիւ 200 Ֆր. կը նուիրեն Կապ. Նաչի կայանին:

(Ստանալ «Ծառաջ»էն):

Restaurant

LA CAPPADOCE

3, Rue Marivaux

(derrière l'Opéra-Comique, Métro Richelieu-Drouot) Tél. 742-83-65

Vous offre le champagne à l'occasion de son premier anniversaire,
suivi de la traditionnelle soupe aux tripes
LE SAMEDI 14 JUIN au soir

La Direction remercie la clientèle de sa fidélité et l'attend pour fêter ensemble Ce premier anniversaire dans une bonne ambiance arménienne.

CAPPADOCE

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆԻՍ 14, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԽԱՉ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽՄԲԵՐԴԱՅԻՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը կիրակի (Ցունիս 1), առաւօտեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ տեղւոյն վրայ:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

Les Exilés de la paix

208 pages 28 F.

Editions ENTENTE

Դիմել՝ ԲԱԼՈՒԵԱՆ, 9, Ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ, կամ Հ. ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ 51, Ռիւ Մէօնսիէօ լը Փրէնս, Փարիզ 6րդ դրատուները

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ–ՍԵՒՐԱՆ

ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇԸ

Շաբաթ, Ցունիս 14, Քազինօ տ'Անկէն:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

30e ANNIVERSAIRE DU NOR SEROUND DANS LE CENTRE FRANCE

Grande Nuitée Dansante

organisée par le NOR SEROUND de Vienne

Le Samedi 31 Mai à partir de 21 heures
dans les salons de la GRIGNOTIERE à MONTAGNY (69)
(à 5 kms de Givors en venant de Lyon)

avec l'orchestre de GUY MARCELLINI

Partie arménienne animée par
GARY BERBERIAN et ANDRE TOROSSIAN

BUFFET ARMENIEN — BROCHETTES — COTILLONS

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած կապոյտ Նաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ Մայիս 31 Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

Nouveau Gymnase, Rue du Théâtre Français

կը ներկայացուի

ՀՆԱՐՔԸ

մասնաւորապէս Փարիզէն հրաւիրուած «Բեմասիրաց» թատերախումբին կողմէ բեմադրութեամբ Պ. Մ. Անտոնեանի:

Տոմսեր գնելու համար դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—

Տիկին Մ. ՇԱՄԻՐԵԱՆ

175, Bld. Liberté, Tél. 62-11-18

Տիկին ՖՐԻՆԿԻՒԼԵԱՆ

32, Rue de la République, Tél. 91-24-98

Պր. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Studio Rex, 2 Rue Bernard du Bois, Tél. 39-16-04

եւ ներկայացման օրը կիչէն եւ կապ. Նաչուհիներուն:

ԷՕԺԷՆԻ ԱԼԵՍԵԱՆ

ԺԱՆ – ՄԱՐԻ ԳԱՐԱԶԻ

ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ

կնքահայրութեամբ

ՏԷՐ եւ ՏԻԿԻՆ ԱՒԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

Փարիզ, 1975 Մայիս 25

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հ.Բ.Ը.Մ. Միութեան Տիկնանց օժանդակ Մարմնի վարչութեան, Մայրերու Օրուան առիթով կազմակերպուած է թէյասեղան – հաւաքոյթ մը, որ տեղի պիտի ունենայ 2 Ցունիս, երկուշաբթի կէսօրէն ետք ժամը 3·30ին Օթէլ Սփլանտիտի մանսուար մէկ սրահին մէջ:

Սիրով կը հրաւիրուին անդամուհիներն ու համակիրները:

×

ՊՈԼԷՆԻ ՄԷՋ

Պոլէնի Հայ Մշակութային երիտասարդութիւնը Մայրերու Օրուան առթիւ կազմակերպած է Պոլէնի միօրեայ ղեկրոցի աշակերտութեամբ, հանդէս մը, Ցունիս մէկին, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Պոլէնի Սինեմա Լիւքսի սրահին մէջ:

Հրաւիրուած է Պոլէնի եւ շրջանի Հայութիւնը քաջալերելու Հայ մանուկներն ու ապրելու հայկական ջերմ մթնոլորտ մը:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՆԱՐԱՏ ՑԼՈՒԹԵԱՆ ՀԱՑ ԿՈՑՐԵՐՈՒ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Հովանաւորութեամբ

Գերապ. ՆԻԿՈՂՈՍ Ծ. Վ. ՔԷՀԵԱՑԵԱՆԻ

Կիրակի 1 Ցունիս, ժամը 16·30ին

ՍԱԼ ՄԱԶՆՈՑԻ ՄԷՋ, 88 ռիւ տ'Օպաննը

Մարսէյլ

Դպրոցի Սան–Սանուհիներու կողմէ

Ներկայացում – Նուագ – Արտասանութիւն

Մուտքը Ազատ է

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Ռոն–Ալփ շրջանի խումբերը մեծ դաշտահանդէս մը կազմակերպած են Ցունիս 15ին, (22ին՝ անճրեւի պարագային) Պէնօ:

Ցուլիս 12–13–14ին ալ մարզական խաղեր Տէսինի խումբին նախաձեռնութեամբ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՑԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հայ Արիներու Միութեան Իսիի եւ Փարիզի շրջաններուն կողմէ

Շաբաթ Մայիս 31, երեկոյեան ժամը 20·30ին

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի սրահին մէջ

26, rue Troyon (SEVRES)

Métro : Pont de Sèvres

Գեղարուեստական բաժին

ՊԻՒՖԷ

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐ.

MARDI 10 JUIN, A 21 HEURES SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie
Métro : Miromesnil

RECITAL DE PIANO

Huguette AGEDERIAN

œuvres de :

BACH — CHOPIN — KHATCHATURIAN — SCIORTINO — LISZT

Piano Steinway

Places de 10 à 30 Frs. Réduction : JMF, AMJ, EMJ, et Etudiants 8 Frs.
Location à la Salle 225-29-14 — Chez Durand 4 Place de la Madeleine 073-62-19

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
29
JEUDI
29 MAI
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·307

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.307

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԱՅԻՍ 28

— o —

Յիսունեւեօթը տարի առաջ, 1918 Մայիսի վերջին տասնօրեակին, դարաւոր ու փառաւոր անցեալի վառքով հպարտ Հայը հրաշք մը գործեց Արարատեան դաշտին վրայ, անդամ մը եւս անժխտելի ապացոյցը տալով իր կենսունակութեան, ոտքի ելլու եւ գոյատեւելու իր անվկանդ կամքին:

Իր պատմութեան ոսկեմատեանին մէջ անջնջելի տառերով արձանագրեց անմոռանալի թուական մը՝ 1918 Մայիս 28:

Դարաւոր դահիճը, քաններորդ դարու առջին ցեղասպանը, երեք տարի առաջ դիւային ծրագիրն էր յղացած աշխարհի երեսէն եւ պատմութեան էջերէն իսպառ ջնջելու Հայուն անունը: 1915ի սեւ Ապրիլը նախաքայլն էր եղած հայկական նոր գողգոթային, որ մէկուկէս միլիոն անմեղ նահատակներ պիտի աւելցնէր մեր մարտիրոսագրութեան ա՛յնքան ծանրակուն պատմագրքին վրայ:

Մեծ եղեռնը Հայուն խաչելութիւնն էր եղած: Արարատեան դաշտի մայիսեան դիւցազնամարտները զարձան անոր հրաշափառ յարութիւնը:

Վարդանանց ոգին գօտեպնդեց մահուան դուռը հասած հայորդիները: Բոլորը՝ անանց սեռի, տարիքի ու դաւանանքի խըտրութեան, հայրենասիրական զմայլելի համերաշխութեամբ եւ խանդով նետուեցան կրակին մէջ, յաղթելու վճռականութեամբ:

Ստեղծուեցաւ Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը:

Յաղթութենէն վեցտասն տարի վերջ, այսօր աւելի քան երբեք կենդանի է Հայուն ազատ ու անկախ ապրելու եւ իր հայրենի պատմական հողերուն տիրանալու կամքը:

Ամբողջ կէս դար որոնումի եւ խարխափումի չրջան մը բոլորեց Հայը հայրենիքի թէ սփիւռքի մէջ:

Մեծ եղեռնի յիսնամեակը յիշատակելի զարձակէտ մը կազմեց Հայկական Դատի վերարծարծումին համար:

Մինչ դարաւոր դահիճը կը յուսար ընդմիշտ թաղել Հայ Դատը եւ յիսուն տարի վերջ Հայու հետքը չթողուլ աշխարհի մէջ, այսօր հայրենի թէ օտար հողի վրայ հասակ նետած նոր սերունդը զարթօնքի չրջան մը կ'ապրի:

Ցոյսով ու հաւատքով գործի լծուած՝ հաստատ ու անժխտելի փաստերով դատած է իր հայրերու եւ նախահայրերու դըժբախտութեանց բուն պատճառը, — ցեղասպան թուրքը, որ արմատախիլ ընելէ վերջ Հայութիւնը, բռնագրաւած է անոր պապենական հողերը: Անոր պատմական հայրենիքը, որուն վրայ հինգհարիւր դարուն ստեղծած է ոսկեդար, որուն ամբողջ տարածութեան վրայ ծնունդ տուած է արուեստի հրաշակերտներու, զոր չէն ցուցած է իր արդար քրտինքով, ուր մշակոյթն ու քաղաքակրթութիւնը տարածած է՝ շնորհիւ իր կրթական հիմնարկութեանց, տաճարներուն ու վանքերուն:

Նոր սերունդն այսօր սփիւռքի թէ հայրենիքի մէջ կը ներկայանայ իբրեւ պահանջատէր Հայուն անկորնչելի իրաւունքներուն, աչքերը յառած յաւիտենական Արարատին, այն հաստատ հատքով, որ պիտի յաղթանակէ արդարութիւնը, որ վարդամատն արշալոյսը վաղ թէ ուշ, բայց անպայման պիտի ծագի եւ կրկին լուսաւորէ Հայաստան աշխարհը:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

— o —

Ծերակոյտին հարիւրամեակը տօնուեցաւ մասնաւոր հանդիսաւորութեամբ Հանրապետութեան Նախագահին ներկայութեամբ:

Ալէն Փոհէրի պատասխանելով է որ ժխտքար տ'Էսթէն այս երկրորդ ժողովին դերը բացատրեց որպէս խորհրդածութեան ժողով մը, երաշխաւոր օրէնսդրական աշխատանքի որակին:

Նախագահ Փոհէր «վերջապէս»ով մըն է որ ողջունած էր Հանրապետութեան Նախագահին այցելութիւնը, աննախընթաց երեւոյթ, չեշտելով թէ հասած ենք սահմանադրական կանոնաւոր ընթացքի մը Ծերակոյտին եւ կառավարութեան միջեւ:

Փոխանակուած ճառերէն ետք, ընդունելութիւն մը տրուած է ի պատիւ ժխտքար տ'Էսթէնի Լիւքսանպուրկի փոքր պալատին պարտէզը:

ՔԻՍԻՆՆԿԷՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— o —

Երեքշաբթի առտու, Նախագահ ժիսքար տ'Էսթէն սուրճէն եւ էքլասաձէն ետք, անակնկալ մը ըրած էր Մխոցեալ Նահանգներու Արտաքին նախարարին, 52 մոմերով զարդարուած կարկանդակ մըն ալ հրամցնելով, Ամերիկացիին տարեդարձին առթիւ:

Կը թուի թէ Քիսինկէր աւելի ճկուն եղած է այս անգամ, համաձայնութիւնը տալով ուժանիւթի ժողովին, մինչ նախապէս վիժեցնել տուած էր Ցրանսայի ծրագիրը, կարգ մը պայմաններ առաջարկելով: Քիսինկէր սակայն, քիչ ետք, ուժանիւթի Միջազգային Գործակալութեան նիստին, յայտնած է ամերիկեան դիջումներու սահմանը: Առաջարկած է յանձնախումբեր կազմել ուժանիւթի, կենսանիւթերու եւ ամէնէն քիչ նպաստաւորուած երկիրներու համար:

Քանի մը տողով

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ օր ոչ մէկ օրաթերթ լոյս տեսաւ Փարիզի մէջ բացի··· Փարիզիէն Լիպերէէն, որու պատճառաւ էր սակայն որ միւս օրաթերթերը չէին կրնար լոյս տեսնել Սէ· ժէ· Թէ· բանուորներու գործադուլին հետեւանքով: Ծանօթ է որ Փարիզիէն Լիպերէ Պելժիա կը հրատա – րակուի այլեւս ինչ որ առիթ տուած էր բողոքի գործադուլին: Գաւառը կարգ մը օրաթերթեր լոյս կը տեսնէին, այն թերթերը որոնց տպարաններուն գրաշարները էֆ· Օ·ի կը պատկանին: Այս ամբողջը սակայն տագնապը չէ լուծած եւ իշխանութիւնները ալ չեն ուզեր միջամտել, միջամտելու պարագային ալ Սէ· ժէ· Թէ·ի ի նպաստ դիրք չեն կրնար բռնել:

ՁԵԽՈՍԼՈՎԱԿԻՈՑ մէջ Համայնավար կուսակցութեան կեդր· կոմիտէն իր վերջին նիստին իր ընդհ· քարտուղարին՝ Հուչաքի թեկնածութիւնը առաջարկած է Հանրապետութեան իբրեւ նախագահ Զվոպոտոյի տեղ: Հուչաք որ 62 տարեկան է, ուրեմն երկու պաշտօնները միաժամանակ պիտի տանի, տրուած ըլլալով որ Խորհրդարանին անհրաժեշտ ընտրութիւնը պարզ ձեւականութիւն մըն է այլեւս:

ՓԱՐԻԶԻ Լիբանանցի ուսանողները լրբենց դեսպանատունը գրաւեցին առջի օր բողոքելու համար այն «հալածանքներուն դէմ, զորս լիբանանեան վարչակարգը, զօրավիգ ունենալով Ֆաշիստ Ֆալանժիները, կը գործադրէ պաղեստինեան դիմադրութեան եւ հայրենասէր ուժերուն դէմ»: Պէյրութ միշտ անշարժացած է բայց կանոնաւոր կեանքը կը վերսկսի: Հաւանական նոր վարչապետը կը նկատուի Ռաշիտ Քարամէ, որու զօրավիգ են մահմետականներն ու Խոտէի քրիստոնեաները եւ կը թուի թէ Ֆալանժն ալ համակերպած է ուրիշ լուծում չտեսնելով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Լ· ՍԱՀԱԿԵԱՆ

— o —

Մայիս 21ին գումարուած է Հայաստանի Արհեստակցական Միութիւններու Խորհուրդին լիակատար նիստը՝ օրակարգի հարց ունենալով կազմակերպական խընդիրներ:

Ժողովը Հ· Թարջումանեանը «ազատած» է Հայաստանի Արհեստակցական Միութիւններու Խորհուրդի նախագահի պաշտօնէն, «այլ աշխատանքի անցնելու կապակցութեամբ»:

Նոր նախագահ նշանակուած է Լ· Սահակեան, որ Համայնավար կուսակցութեան Երեւանի քաղկոմի երկրորդ քարտուղարն էր:

ՆԱԽԹԱՄԹԵՐՔՆԵՐՈՒ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՄԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԸ ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒԱԾ

— o —

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդր· կոմիտէի Բիւրօն քննութեան առած է նաւթամթերքներու մատակարարման դժնաւոր վարչութեան աշխատանքին մէջ գոյութիւն ունեցող լուրջ թերութիւններու հարցը:

«Այդ հարցի առթիւ ընդունուած որոշման մէջ նշուած է, որ Հայդվնաւթմաթի գործունէութեան մէջ կան լուրջ թերութիւններ: Առանձնապէս անբաւարար աշխատանք է կատարուում սոցիալիստական սեփականութեան պահպանման ուղղութեամբ», կը հաղորդէ «Սով· Հայաստան» օրաթերթը Մայիս 22ի իր թիւով:

Կարգ մը քարիւղակեդրոններու մէջ ի յայտ եկած են գողութեան, չարաշահութեան, խարդախութեան, վատնումի դէպքեր: Յատկապէս «խոշոր չափերով նաւթամթերքների յափշտակում է բացայայտուած Թալինի նաւթի բազայում, որի աշխատողները երկար ժամանակ անպատիժ գողանում էին բենզինն ու դիզելային վառելիքը: Մասիսի, Հրազդանի, Երեւանի, Կիրովականի եւ այլ նաւթաբազաններում կոպիտ կերպով խախտուել է փոնդային կարգապահութիւնը: Բացայայտուել առանց փոնդի եւ փոնդից դուրս դժալի քանակութեամբ նաւթամթերքներ բաց թողնելու թաղմաթիւ փաստեր: Օգտուելով դրանից, Գիւղատնտեսութեան մինիստրութեան յատուկ տրեստի աւտոբազայի, Աբովեանի ճանապարհաշինական վարչութեան, Էջմիածնի կառավարչական դրասենեակի, Լենինականի քարհանքի վարչութեան եւ այլ կազմակերպութիւնների աշխատողներ մուտք չեն արել եւ յափշտակել են զդալի քանակութեամբ բենզին ու դիզելային վառելիք»:

Կեդր· Կոմիտէի Բիւրօն «Հայդվնաւթի սիստեմի աշխատանքում եղած լուրջ թերութիւնների, սոցիալիստական սեփականութեան յափշտակողների դէմ անբաւարար պայքարի, կադրերի ընտրութեան ու տեղաբաշխման սկզբունքի կոպիտ խախտումների համար Հայաստանի Կոմկուսի կենտկոմի Բիւրօն կուսակցական խիստ տոյժի ենթարկեց Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների սովետին առընթեր նաւթամթերքների մատակարարման գլխաւոր վարչութեան պետ Ի· Ե· Կարապետեանին եւ նրան ազատեց զբաւած պաշտօնից»:

Կեդր· Կոմիտէի Բիւրօն Հանրապետութեան դատախազութեան պարտականութիւն յանձնած է քննել «նաւթամթերքների պակասորդների եւ յափշտակումների վերաբերեալ նիւթերը»:

ԿՈՄԵՐԻՏՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ՝ Հ· ՔՈԹԱՆՋԵԱՆ

—o—

Մայիս 14ին գումարուած է Հայաստանի Լկեմի (Լենինեան Համայնավար Երիտասարդական Միութիւն) կեդր· կոմիտէի լիակատար նիստը:

Ժողովը «ազատած» է Ռ· Արզումանեանը Հայաստանի Լկեմի կեդր· կոմիտէի առաջին քարտուղարի պաշտօնէն՝ «այլ աշխատանքի անցնելու կապակցութեամբ» եւ անոր տեղ նոյն պաշտօնին կոչած է Քոթանջեանը:

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՔԱՂԿՈՄԻ ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ՝ Ռ· ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

—o—

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Լենինականի քաղաքային կոմիտէի լիակատար նիստը գումարուած է:

Ժողովը Լենինականի քաղաքային կոմիտէի առաջին քարտուղարի պաշտօնէն ազատած է Մ· Մուրադեանը (*) եւ անոր փոխարէն նոյն պաշտօնին կոչած է Ռ· Արզումանեանը:

(*) ՅԱՒԱՋ·— Մուրադ Մուրադեան, ինչպէս հաղորդած ենք Մայիս 27ի թիւով, Երեւանի Բաղրամեանի պաշտօնակատար նշանակուած էր:

ՏԻՐՈՒՆԻ·- ՏԻԿԻՆ ՇԱՒԱՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք որ Մայիս 26ին իր մահկանացուն կնքած է վաստակաւոր մտաւորական եւ դաստիարակ՝ Շահան Պէրպէրեանի այրին՝ Տիկին Թիւի Պէրպէրեան:

Ողբացեալը իր ամուսնոյն հետ արուեստագէտ զոյգ մը կազմած էր, բայց Շահան Պէրպէրեանի մահէն ետք, իրենց կրտսեր զաւկին արկածալի մահը նոր եւ ծանր հարուած մը պիտի ըլլար Տիկին Պէրպէրեանի համար, որ տարիներէ ի վեր քաշուած կեանք մը կը տանէր:

Մեր ցաւակցութիւնները՝ Աբուաւագ Պէրպէրեանի:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԶԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ

10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

(ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ)

«ԱՇԽԱՐՀՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ԿԱՐՕՏ ԷՐ ԼՍԵԼ ԶԲԱՆՆ ԲԵՐԱՆՑՈՑ ՆՈՐԱ»...

Գրիգոր Տաթեւացիի ուսուցչական եւ դաստիարակին՝ իրմէ դէպի աշակերտ կամ ունկնդիր փոխանցելի դիտութիւնը յաւտակ, ամբողջական ու մարսելի դարձնելու « մեթոտաբանութեան » քննութիւնը, առանձին ու կարեւոր մէկ երեսն է Տաթեւացի մանկավարժը ներկայացնելու որեւէ փորձի :

Մեզ անձնապէս հետաքրքրած է միջ – նադարու մեծ վարդապետին կողմէ ա՛յս մարդին մէջ ի յայտ բերուած ակնբախ բծախնդրութիւնը, երբ Պոլսոյ Մխիթարեանց լիկէոնէին մէջ մեր անմոռանալի ուսուցիչներէն Եարութիւն Հապարապետեան, համարակալական – առմարակալական իր դասանդութեանց ընթացքին, պատեհ ամէն առիթով դիտել կուտար մեզի՝ հայագիտութեան հետեւորդ ուսանողներուս .

— «Ուսուցչին թէ ուսանողին կապը պէտք է ամրանայ երկու բառով ստեղծելի փոխադարձ հաղորդութեամբ մը : Ուսանողին համար՝ որ տակաւին լսելու եւ սորվելու դերին մէջ է, այդ բառն է «ԻՆՁՈ՞Ի»ն (հարցումը) : Որքան յաճախ կ'ուղղուի այս հարցումը, ա՛յնքան կը յստականայ ուսուցանողին գործը ու կը դիւրանայ ուսանողին մարսողութիւնը : Ուսուցչին համար՝ որ սորվեցնելու եւ հասկընալի դառնալու կոչումին մէջ է, այդ բառն է «ՈՐՈՎՀԵՏԵԻ»ը կամ «ԱՅՍԻՆ – ՓՆ»ը : Որքան պարզաբանուի, պարզացուի, բացայայտուի որեւէ նիւթ՝ այնքան արագ կ'արմատանայ ու կը մարսուի»...

Այդ օրերուն մենք լրիւ չէինք ըմբռներ թերեւս «Պարոն Հազարապետեան»ին բերնի ծամոց դարձած այս կամասոր նման արտայայտութիւններ . սակայն առնուազն կը զգայինք թէ սրամիտ, պատրաստակրան, քաշքշուքը սիրող մեր ուսուցիչը՝ հայագիտական կարգերու ուսանողութեան ուղղեալ իր այս յաճախակի թելադրանքով բան մը ըսել կ'ուզէր...:

Ճեռագային միայն, կեանքը սորվեցուց մեզի թէ իսկապէս ամէնէն քաղցր հնչող բառերն էին անոնք զոլորցական սեղաններու առջեւ, — ուսուցիչներու թէ ուսանողներու բերնին մէջ՝ հաւասարապէս :

Մեր հիմնական նիւթէն չեղելու գնով՝ դէպի պատանութեան օրեր այս յետադարձ ակնարկը հոս բերել աւելորդ չնըկատեցինք, որովհետեւ Գրիգոր Տաթեւացիի մանկավարժական ըմբռնումներ – ուն, ուսուցչական գործունէութեան եւ մասնագրական վաստակին մէջ բացա – ռապէս ուշադրաւ է մեծ վարդապետին մանաւանդ սէրը ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ հանդէպ :

Առաքել Սիւնեցի, Տաթեւացիի բանասեղծ աշակերտը, երբ կը խօսի իր մեծ վարժապետի «դասասաց»ութեան մասին, տեղ մը կը հաստատէ որ ան «զարծ ածէր ի հարցանելն եւ ի պատասխանատուութիւնս զրաւս անվթար պահելոյ», այս – ինքն՝ կը կիրարկէր հարց – պատասխանի մեթոտը, որպէսզի ուսուցանելի նիւթը կարենայ պարզաբանել ու յստակ եւ մեկին ձեւով տեղաւորել մտքերու մէջ :

Պիտի տեսնենք չուտով, որ Տաթեւացիի դիմաւոր գործերէն մէկն ալ... «հարցոյմ»էն կ'առնէ իր անունը. «Գիրք Հարցմանց» :

Ոսկեթօսիկ ուսուցիչ, հռետոր եւ հմուտ գիտնական ըլլալ՝ կ'ենթադրէ մանաւանդ ծառայել մանկավարժական այն առողջ ըմբռնումին թէ աշակերտին կամ ուսանողին մտքին մէջ «ինչու»ներու տեղ պիտի չմնայ... Եւ ուսուցիչ մը այնքան աւելի կոչումին մարդն է՝ երբ կը մղէ իր աշակերտները «ինչու»ներով ողողելու զինք ու ատով ալ պահանջելու որ աւանդելի ճիւղը փոխանցուի կարգապահօրէն, դասաւորուած, պարզ, յստակ, մեկին եւ դիւրըմբռնելի :

Միջնադարեան կարգ մը գրիչներու յիշատակարաններէն ի յայտ կուգայ՝ որ Տաթեւացիի աշակերտները ամէնէն աւելի իրենց ուսուցչին ա՛յս գծէն առինքնուած են, հրապուրուած են անոր ոչ միայն հմտութենէն՝ այլեւ ուսուցողական մեթոտէն :

Երեւանի մատենադարանի թիւ 3881 ձեռագրին համաձայն, Տաթեւացիի հրոչակը ձգողական ուժ է ունեցած, Բղնունեանց եւ Ռշտունեաց երկրէն, Վանայ վարագայ զլոցէն, Բերկրիէն ու Խիզանէն, Բաղէշէն ու Երզնկայէն վանականները թէ՛ւ առած են դէպի Մեծոփայ վանք՝ լսելու համար մեծ ուսուցչին դասախոսութիւնները :

Նոյն այդ ձեռագրին մէջ է սա վկայութիւնը .

— « Աշխարհս ամենայն կարօտ էր լսել գրանս բերանոյ նորա »...

×

Կարճառօտ եղած է Տաթեւացիի ներկայութիւնը Մեծոփայ վանքին մէջ : Բարբարոսական արշաւանքներէ խուսափելու համար, իր աշակերտներով անցած է Սաղմոսավանք (Աբարտեան աշխարհ, Անիի եւ էջմիածնայ միջեւ, Արագած լերան հարաւ – արեւելակողմը) ու հոս եւս մնալէ ետք միջոց մը՝ վերադարձած է Տաթեւ, ուր պիտի փակէր կեանքի իր պերճը 1409ին (կամ 1410–1414) :

Հիմա կրնանք սեւեռիլ մատենադրական իր վաստակին :

Մ . Թ .

ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԵՐԸ 1915ԻՆ

— o —

Արեւմտահայութեան բնաջնջման տա – րիներ առաջ յղացուած ու խնամքով նախապատրաստած հրէշաւոր ծրագիրը եւրոթուրքական ցեղասպանները որքան էլ աշխատեցին զաւադրաբար ու գաղտագողի իրականացնել, բայց եւ այնպէս ամէնուր չէր, որ կարողացան անակընկալի բերել խաղաղ աշխատանքով զբաղուած հայ զանգուածներին : Զգալով նիւթուղղ ահարկու վտանգը՝ չատ վայրերում Հայերն ընդվզումով ոտքի ելան եւ ա – րիաբար պաշտպանեցին իրենց կեանքն ու պատիւը : Ինքնապաշտպանական հերոսամարտերով աչքի ընկան Վանը, Շատախը, Տարօն – Սասունը, Շապին – Գարահիսարը, Եդեսիան (Ուրֆա), Սուետիան (Մուսա լեռ), Այնթապը, Քղին եւ այլ վայրեր :

Երկրում ստեղծուած իրադրութեան մահացու վտանգն իրատեսօրէն եւ ժամանակին հասկացան Վանի Հայերը, եւ ամբողջ քաղաքը վերածուեց ռազմական ճամբարի : Մեծից մինչեւ փոքրը ոտքի կանգնեցին թշնամուն դիմադրաւելու համար :

1915 թուականի Ապրիլի 7ին Վանը յարձակման ենթարկուեց Թուրքական զին – ուած ուժերի կողմից : Հանդիպելով կազմակերպուած պաշտպանութեան՝ ճեղ – ուէթ փաշան նորանոր ուժեր կենտրոնացրեց քաղաքի պաշտպանների դէմ : Կատաղի կռիւները տեւեցին մինչեւ Մայիսի 3ը : Վանի հերոսական պաշտպանութեան մասին Ֆրանսիական գրող Հանրի Պարպիլն գրել է . «Կռիւը կատաղի էր, մոլեգին բախումների ընթացքում կարեւոր դիրքերը ձեռքից – ձեռք էին անցնում : Հրդեհները լուսաւորում էին ամէն կողմ : Թուրքերը հրանօթներից, հրացաններից եւ ղնդացիրներից աընդհատ կրակում են, բայց անկարող են առաւելութիւն ձեռք բերել : Մայիսի առաջին օրերին գեր – մանացի մի սպայ անցնում է Թուրքական պինուած ուժերի գլուխը : Նա բոլոր հրանօթները հաւաքել է տալիս մի բարձունքի վրայ եւ նրանց կրակի պաշտպանութեան տակ Թուրք ասկեարներին քշում Հայերի դիրքերի վրայ : Հայերը յաղթականօրէն եւ մղում յարձակումը՝ մեծ կորուստներ պատճառելով թշնամուն» :

Վանի հերոսամարտը ճիշդ է ընութագրում Մորկենթաուն, երբ նկատում է, որ ինքնապաշտպանութեան «նպատակը իրենց կանանց պատիւը, իրենց սեփական կեանքը փրկելն էր : Այն բանից յետոյ, երբ Թուրքերը կոտորել են նրանց հազարաւոր հարեւաններին, ակնառու էր պարզել իրենց սպասող ճակատագիրը» :

Պատմութեան Թուրք կեղծարարները ամէն կերպ փորձում են պղպջացնել, թէ իբր ինքնապաշտպանութեան դիմած վարպետրակտիկների դիւցազնամարտը դատանութիւն էր Պետութեան դէմ : Ինքնապաշտպանութիւնը հրամայական անհրաժեշտութիւն էր, որովհետեւ թուրքական եաթաղանը սպառնում էր ողջ Արեւմտահայութեանը : Շատ վայրերում խաղաղ հայ բնակիչներն ականատես եղան իրենց արիւնակիցների, ոչ միայն երիտասարդութեան ու մտաւորականութեան, այլեւ կանանց ու երեխաների համբնդհանուր կոտորածին : Ամէնքին յայտնի դարձաւ Հայերին բնաջնջելու եւրոթուրքական ծրագիրը :

Խելացիօրէն կազմակերպուած ինքնապաշտպանութեան շնորհիւ կոտորածներից ղերծ մնաց Վասպուրականի հայ բնակչութեան զգալի մասը :

Վանի ինքնապաշտպանական հերոսամարտից յետոյ երիտթուրքական իշխանութիւնները չատպում են օր առաջ ընկճել հերոսական պայքարի ատնդոլթիւնը : Հարուստ Սասունը եւ Մուշը :

Անհատապար գոյամարտի ընթացքում Մուշի 59 հազար բնակչութիւնից փրկուեցին միայն 8–9 հազար Հայեր, որոնք մեծ դժուարութեամբ անցում կատարեցին դէպի Սասուն :

1915ի Ապրիլից մինչեւ Օգոստոս երիթթուրքական 20 հազարնոց կանոնաւոր զօրամասերը եւ պինուած խաժամուժը անզօր եղան ընկճելու Սասունցի քաջերի հերոսական դիմադրութիւնը : Սասունցիները քաշուում են լեռները եւ չարունակում օրհասական պայքարը : Ի վերջոյ անհատապար կուռում նրանց ուժերը նուազեցին, եւ միայն աննշան մասը մարտերով կարողացաւ դուրս գալ պաշարումից ու միանալ ռուսական զօրքերին :

Հայ ազատագրական պայքարի տարեգրութեան սխրալի էջերից է Շապին – Գարահիսարի հերոսամարտը, որ տեւեց 1915 թուականի Յունիսի 6–28ը : Շապին – Գարահիսարի 5000 Հայեր հրաժարուեցին կատարել իշխանութիւնների՝ պինթաթիսման եւ Միջադեաք տեղափոխուելու պահանջը : Տեսնելով Սերաստիայի, Տրապիզոնի եւ միւս վայրերի սոսկալի աւերածութիւններն ու ջարդերը՝ նրանք վերջնականապէս համոզուեցին, որ փրկութեան միակ ելքը կազմակերպուած դիմադրութիւնն է :

Թուրքական բանակ կանչուած երեք հարիւրից աւելի երիտասարդ Շապին – Գարահիսարցիներ զինադադարուել էին հէնց բանակում : Շուրջ 5000 պաշարուած Շապին – Գարահիսարցիներից միայն մօտ

ՍՂԱՖՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՂԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ

Ինչպէս ըսի — ու դուք կը տեսնէք այդ — կրոսեր սերունդը (թէեւ Փրոֆ . Ֆորստէր արդէն 42 տարեկան է), քիչ մը աւելի հեռու կ'երթայ, երէց սերունդը քիչ մը աւելի զգոյշ է : «Սոսկալի դժուար բան մըն է . մենք ամէնքս ալ երկիւղ կը կրենք աւելին ըսելու, քան այն, ինչի պատասխանատուութիւնը մենք, իբրեւ բժիշկներ, կրնանք վրանիս առնել : Սակայն ատոր հետ մէկտեղ մենք նաեւ չենք ուզեր ոչինչ կրճատել : Տարակուսանքներ կրնան գոյութիւն ունենալ» : Ասիկա կ'ըսեն նոյնպէս Պ . Պ . երէց հոգեբոյժները : Ասով ամբողջ պատասխանատուութիւնը ձեր վրայ կը գլորուի, եւ իրաւամբ :

Պարոններ, ես կրնամ ընդհանրապէս դիտել, որ բժշկական իրազեկը, ինչպէս ամէն մէկ իրազեկ, միշտ ալ միայն օգնականն է գատաւորին : Ան օգնելու է մտքի՝ կազմելու մեր վճիռը : Բայց գատաւորն է վերջին ատեանը :

Ասով հանդերձ գործը այստեղ քայլ մըն ալ յառաջ կ'երթայ : Բարձրագոյն ատեան մը եւս՝ Պետութեան գինուորական ատեանը ասոր մասին երկու չատ հետաքրքրական որոշում տուած է : Իր որոչումներու 14րդ հատորին մէջ ան ուղղակի կ'ըսէ .—

«Պատժական օրինագրքին 51րդ յօդուածի պարագային, բժշկական իրազեկ – ներուն պաշտօնը կը լմննայ աւով, որ ան ոեւէ կը ներկայացնէ ու կը պատճառաբանէ իրենց կարծիքը հոգեկան հիւանդութեան մասին . սակայն ոեւէ չեն որ պիտի որոշեն՝ թէ այդ հիւանդութեան պատճառով ազատ կամքը ի բաց կը հանուի կամ թէ՝ ինչ որ նոյն նշանակութիւնը ունի՝ ամբաստանեալը իր արարքին համար պատասխանատու չէ, կամ դատապարտութիւնը կարելի չէ : Որոշումը ասոր մասին միայն դատարանին գործն է» :

Նման ձեւով կ'արտայայտուի նաեւ 17րդ հատորը, որ կ'ըսէ .

«Բժշկական իրազեկը ճննելու է, թէ հոգեկան կացութիւնը արարքին պահուն հիւանդո՞ւթ էր թէ ոչ : Պատասխանատուութիւնը ընդունելու խնդիրը իմնինն իրաւագիտական է, եւ դատաւորն է, որ որոշելու է գայն» :

Բայց իրապէս մենք պէտք չունինք նման որոչումներու, որովհետեւ, ինչպէս արդէն ըսած եմ, դուք առհասարակ ապատ էք ձեր որոշումի մէջ : Մինչեւ իսկ հոգեկան հիւանդութեան վերաբերմամբ իրազեկներու կարծիքը երբեք չի կրնար ձեզ բռնադատել :

Կամքի ազատութեան հարցին, որ հոս նկատողութեան կ'առնուի, կը միանայ սակայն մասնաւոր բան մը եւս, որ արդելք կ'ըլլայ բժշկական իրազեկներուն՝ որպէս այդպիսիներուն՝ պատասխանել այդ հարցին, եւ զոր մատնանշեց իրազեկ Փրոֆ . Ֆորստէր այդ ան է որ բժշկական դիտութիւնը չի ճանչնար առհասարակ կամքի ազատութիւն :

Մարդկային կամքին ազատութիւնը, ինչպէս յայտնի է, այն խնդիրներէն է, որոնք ամէնէն չատ վիճաբանութեան առարկայ եղած է ոչ միայն փիլիսոփայութեան, այլեւ աստուածաբանութեան մէջ : Այս խնդիրին մասին, որուն նկատմամբ անհնարին է փորձեր կատարել, մեր պատժական օրինագիրքը բնականաբար ոչ մէկ վերաբերում կ'ընդունի : Ազատ կամքի սկզբունքը ընդունած է այդ օրինագիրքը, առնուած է գործնական կեանքի դիտողութենէն : Օրէնքը այն ենթադրութիւնը կ'ընէ — եւ պէտք է որ ընէ ի չահ իրաւակարգին — թէ հասուն եւ մտաւորապէս առողջ մարդը պէտք եղած չափով կամքի ուժ ունի՝ զսպելու համար պատժելի գործողութիւններ կատարելու մղումները եւ գործելու համաձայն ընդհանուր իրաւագիտակցութեան :

Այժմ ես կը վերադառնամ այն բանին, որու մասին ասկէ առաջ խնդրեցի որ չիչէք : Փրոֆ . Ֆորստէր, իր անձնական մասին ա՛լ աւելի հեռու երթալով, ըսաւ . «Ամէն պարագայի մէջ՝ գոյութիւն ունի հիմնաւորուած տարակուսանք» : Ու ահա ես կը չեշտեմ ամենայն զօրութեամբ, որ Պետութեան բարձրագոյն ատեանը բազմաթիւ որոչումներու մէջ ըսած է, ինչ որ ինքնատինքեան հասկնալի է թէ հարցը երբեք կարելի չէ այսպէս դնել . «կա՛մ այստեղ դրականապէս այնպիսի խանգարում մը, որ արգելք ըլլար կամքի ազատութեան», այլ պէտք է հակառակ կողմէն դալ դրական համոզման, թէ «այս մարդը լիովին պատասխանատու է» : Ամենաթոյլ տարակոյսն իսկ, թէ սպանութեան վայրկեանին ազատ կամքը իրապէս գոյութի՞ւն է ունեցեր, այդ տարակոյսը այն արգիւնքը պէտք է ունենայ, որ ամբաստանեալը պէտք է անպարտ արձակուի : Եթէ պահանջուէր, որ դատավճիռը պատճառաբանուած ըլլար, այն ատեն պիտի չբաւէր բացասական ճշդումը՝ թէ երեւան եկած չեն այնպիսի պարագաներ, որոնք տարակուսելի կրնային դարձնել ազատ կամքը, այլ անհրաժեշտ պիտի ըլլար հաստատել հակառակ ձեւով, այն է թէ՝ «այս մարդը պատասխանատու էր» :

հինգ հարիւրը ընդունակ էին զէնք կրելու եւ մարտնչելու, մնացածները՝ կին, երեխայ, ծերունիներ, օգնում էին մարդկանց քայլերին, ով ինչով կարող էր: Ընթանում է զինուորական մարմին, որ զեկավարում է հերոսամարտի ընթացքը: Թուրքական կուսակալը տեսնելով Հայերի ընդվզումը՝ հրամայում է հրկիզել հայկական թաղը եւ պաշարել բերդը: Գաշարուածների դրութիւնը գնալով դառնում է օրհասական: Զինուորական մարմինը որոշում է դիւերով ճեղքել թշնամու օղակը եւ մարտերով հեռանալ: Սակայն գարա-Հիսարցիներից քչերին է յաջողում փրկուել. մեծամասնութիւնը ընկնում է դիւցազնաբար:

Հերոսական դիմադրութիւն ցոյց տուեցին Հայերը Մուսա լերան վրայ: Սուէ-ցին Հայերը Մուսա լերան վրայ: Սուէ-տիայի գաւառի հայ բնակչութիւնը մերժում է տեղահան լինելու թուրքական իշխանութիւնների հրամանը՝ քաջ դիմադրելով, որ Սիրիայի անապատներում անյաջող լինելուց զերադասելի է զէնքը ձեռքին պայքարել: Մուսա լեռնցիները, թուով 4.600 մարդ, 1915 թ. Օգոստոսի մէկին դիւերը լեռն են բարձրանում՝ իրենց հետ տանելով այն ամէնը, ինչ անհրաժեշտ էր ինքնապաշտպանութեան համար: Օգոստոս 1ից մինչեւ Սեպտեմբերի 12ը, աւելի քան 40 օր, Մուսա լեռան վրայ Տիգրան Անդրէասեանի, Եսայի Եղոպեանի, Պետրոս Տմլաքեանի եւ միւսների զեկավարութեամբ մահու եւ կեանքի մարտեր էին մղւում թուով զերազանց եւ անհամեմատ լաւ զինուած թուրքական ուժերի դէմ: Իրենց փոքրաթիւ մարտիկներով (600 մարդ) Մուսա լեռցիները կարողանում են ետ չպրտել լեռնալանջերն ի վեր գրոհող զօրքերին՝ նրանց վայ տեղացնելով ոչ այնքան գնդակ, որքան ժայռաբեկորներ: Սակայն ինքնապաշտպանութեան գործը գնալով դժուարանում էր. սպառւում էին փամփուշտները, պակասում էր պարէնը, մոլեգնում էին հիւանդութիւնները:

Իրենց ծանր վիճակի մասին Մուսա լեռցիները կարողանում են լուր հասցնել ֆրանսական «Կիլէն» եւ «Ժան տ'Արք» ռազմանաւերին, որոնք վերցնում են ինքնապաշտպանութեան բոլոր մասնակիցներին եւ Միջերկրականով ապահով փոխադրում Փորթ Սայիտի հիւրընկալ ափերը:

1915ի ինքնապաշտպանութեան կռիւների պատմութեան մէջ պատուաւոր տեղ ունի եղեսիա (Ուրֆա) քաղաքի հերոսամարտը: Ուրֆացիները տեսել էին իրենց քաղաքով անցնող մահուան դատապարտեալների անվերջանալի կարաւանները, գիտէին նրանց տանջանքները եւ հասկանում էին, որ իրենց եւս նոյն ապագրոյն վիճակն է սպասում: Նրանք հասկանում էին, որ ուժերի յարաբերակցութիւնը խիստ անյոյսառ էր իրենց համար եւ ինքնապաշտպանութեամբ հաշիւ թէ կարողանային փրկութիւն գտնել, բայց եւ այնպէս զերազանում են քաջարի պայքարում մահ գտնել, քան թէ յանձնուել:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԻ 18ՐԴ. ՀԱՏՈՐԸ

Մոսկուայի մէջ ռուսերէն լոյս տեսած է խորհրդային մեծ հանրագիտարանի 18րդ հատորը, 632 էջ, որ կ'ընդգրկէ Նիկիա–Օտոլիտ բառերը: Հատորին մէջ տեղեկութիւններ տրուած են Նոր Հաճըն եւ Նոր Խարբերդ տուններու մասին, որոնցմէ առաջինը ծանօթ է մասնագիտական քարերու, իսկ երկրորդը՝ կիսաթանկարժէք քարերու արտադրութեամբ:

Նորավանքը, որ կը գտնուի Եղէգնաձորի շրջանը, գրուած է հատորին մէջ, կը պատկանի ԺԹ.–ԺԴ. դարերուն: Անոր մասերը կը կազմեն Ս. Կարապետ, Ս. Գրիգոր, Ս. Աստուածածին եկեղեցիները, ինչպէս նաեւ յետագային կառուցուած եւ քանդուած աշխարհական չէն–քերու փլատակները, խաչքարերը: Նոր Գեղիկը մէկ այլ անուանի յուշարձանի մը՝ Գօշավանքի անունն է, հիմնուած է Մխիթար Գոշի կողմէ:

Բանաստեղծ Վաղարշակ Նորենց (1903–1973) մասին գրուած է, որ 1924ին աւարտած է Թիֆլիսի Ներսիսեան վարժարանը, նուէլ:

Ուրֆայի ինքնապաշտպանութեանը մասնակցում էին բոլորն անխտիր: Իրենց եռանդուն ու արիասիրտ արարքներով աչքի են ընկնում նաեւ հայ կանայք ու աղջիկները: Հմտօրէն կազմակերպուած ինքնապաշտպանութիւնը դլխաւորում էր Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանը: Երբ անհատասար կռւում սպառւում են ուժերը հերոսամարտերի չատ մասնակիցներ, այդ թուում քաջասիրտ կին մարտիկներ, ուենցած վերջին փամփուշտներով ինքնասպան են լինում:

Ցուլիսի կէսերին թուրքական իշխանութիւնները ձեռնամուխ եղան Ուրֆայի Հայերի ոչնչացմանը, նրանց դէմ գործադրելով հրանօթային աւերիչ կրակն ու համատարած հրդեհումները: Հրեռանուռ կըրակը վարում էին զերմանացի մասնագէտ զինուորականներ՝ իրենց խիղճը ներկելով հայ մանուկների ու կանանց անմեղ արիւնով: Մոլեգնած թշնամին կենդանի մնացածների հետ վայրագ դատաստան տեսաւ: Ծանր վիրաւոր զերիները, թուով 120 մարդ, այդ թուում 34 կին, կախաղան հանուեցին:

Վանի, Շապին – Գարահսարի, Մուսա լերան, Ուրֆայի, Սասունի եւ միւս վայրերի ինքնապաշտպանութեան հերոսամարտերը, հայ մարտիկների զանգուածային խիզախումները եւ սխրանքները անջնջելիօրէն արձանագրուեցին մեր ժողովրդի ազատագրական պայքարի պատմութեան էջերում:

Կ. ՔԱՐԱՄԵԱՆ

«Հայրենիքի ձայն»

բանաստեղծութիւններ լոյս ընծայել սկսած է 1917ին: Հեղինակն է «Օրերի ճամբան», «Երկրորդ դիրք», «Բանաստեղծութիւններ», «Ուղիներ – ճամբաները», «Դարերի կտակը» եւ այլ բանաստեղծական հատւածներու:

Հանրագիտարանը առանձին յօդուած – ներ նուիրած է Յովհաննէս Որոտնեցիի (1315–1386), որ 1345ին հիմնադրած է միջնադարեան Հայաստանի դիտական եւ մշակութային մեծ կեդրոններէն Տաթեւի անուանի համալսարանը, Յովհաննէս Դրասխանակերտցիի (Թ. դարու 60ական թուականներէն 931), որ 897ին կաթողիկոս ձեռնադրուած է, Յովհաննէս Երզնկացիի (մօտ 1230–1293), Յովհ. Իմաստասէրի (մօտ 1045/55–1129), որ մեծ աշխատանք տարած է յոյն փիլիսոփայ – ներու աշխատութիւնները թարգմանելու եւ խմբագրելու ուղղութեամբ, Յովհ. Թլկուրանցիի (ծննդեան եւ մահուան թուականները ծանօթ չեն):

Բանաստեղծ եւ նկարիչ Նաղաշ Յով – նաթան (1661–1722), զրուած է հատորին մէջ, բնական է Թիֆլիս եւ Երեւան, մինչ նաղարեան Հայ քնարերգութեան անուանի ներկայացուցիչներէն է, պատկերա – զարդած է իշխանածնի մայր տաճարը:

Նաղաշ Յովնաթանէ սերած են Յովնաթանեան նկարիչները, որոնք տեղծա – գործած են ԺԹ.–ԺԹ. դարերուն: Յակոբ, Յարութիւն, Յովնաթան, Մկրտում, Յակոբ, Աղաթօն նկարիչներու մասին յօդուածներ կան:

Ներկայացուած է բժշկապետ, Ակադ. Լեւոն Յովհաննիսեանի (1885–1970) կենսագրութիւնը. ծնած է Թիֆլիս, 1909ին աւարտած է Յուրկովի համալսարանը: 1923–67ին զեկավարած է Երեւանի բժշկական հիմնարկութեան դարմանումի ամպիոնը, եղած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի քանի մը բաժիններու վարիչ: Բժշկապետը 1960ին հիմնած է Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարութեան սրտաբանութեան հիմնարկութիւնը եւ զարձած է անոր առաջին տնօրէնը:

«Օփերա» զլուխին տակ յիշատակուած են անունները Արմէն Տիգրանեանի, Ալ. Սպենդիարեանի, Ս. Բալասանեանի, Յ. Մաթեւոսեանի, իսկ «օփերէթ»ին մէջ՝ Սրտեմի Ադամեանի:

Հայերու նուիրուած վերջին յօդուած – ները կը վերաբերին Յովսէփ եւ Լեւոն Օրբելի եղբայրներուն:

ԴԱՂՈՒԹԷ ԴԱՂՈՒԹ

ՀԱԼԷՊի մէջ վերջերս մեռած է վաստակաւոր մտաւորական մը՝ Տոքթ. Յարութիւն Տէր–Ղազարեան: Ողբացեալը 93 տարեկան էր, բնիկ Մարաշցի: Ընթացաւարտ Տարսոնի ամերիկեան քոլէժէն՝ 1902էն 1908 ուսանած է Պէյրութի ամերիկեան բժշկական համալսարանը եւ ապա վարած է բժշկական պատասխանատու պաշտօններ Մարաշի զերմանական եւ Ամանայի ամերիկեան հիւանդանոց – ներուն մէջ: 1922էն ի վեր հաստատուած էր Հալէպ, ուր հանրային կեանքի մէջ զարճած էր բոլորէն սիրուած ու յարգուած անձնաւորութիւն մը: Հմտուած էր աղգ.–եկեղեցական պատմութեան, ծանօթ Կիլիկեան աշխարհի վանական մեր բոլոր կեդրոններուն՝ քանի մը տարի առաջ հրատարակած էր քանասիրական կարեւոր աշխատութիւն մը՝ «Հայկական Կիլիկիա»:

ԱՆԴՂԸ ԵՒ ԲԱԶԷՆ

(Լեո Աւանդավէպ)

Անդղը թառեցաւ բազէին բոյնին քով եւ ըսաւ բնատիրոջ·

— Ցանուն իրաւունքներուս՝ մտիկ ըրէ ինձ:

— Ի՞նչ կ'ուզես, հարցուց բազէն:

— Կ'ուզեմ սպաննել քեզ եւ յօշոտել մարմինդ:

— Ինչո՞ւ:

— Ի՛նչքան անխելք ես դուն. զարգացում ալ չունիս որ հասկնաս: Որովհետեւ նեղ եկաւ բոյնս, ուստի կ'ուզեմ գրաւել բոյնդ ալ՝ տեղաւորելու համար ձագերս: Եւ յետոյ անդղի յատուկ քաղաքականութիւն մը ունիմ, որ կ'ըսէ ինձ թէ քու ներկայութիւնդ նեղացուցիչ է ինծի համար: Վերջապէս դուն տարբեր լեզու կը դործածես եւ չես սիրեր զիս:

— Ես կը խօսիմ այն լեզուն, զոր Աստուած չնորհեց ինձ: Գալով զգացումնե – րուս, կրնա՞ս բացատրել, թէ ի՞նչ հիմք կայ սիրելու քեզ:

— Հիմ–միմ կարեւորութիւն չունի. իմ դիտցածս այն է, որ ես իրաւունք ունիմ սպաննելու եւ ուտելու ով որ չի սիրեր զիս:

— Ուրեմն դուն պիտի չսպաննե՞ս եթէ սիրեմ քեզ:

— Ա՛տիկա խօ՞սք է. եթէ սիրես զիս, քու կամքովդ ձագերուս կը տրամադրես բոյնդ, ու թոյլ կուտաս, առանց ընդդիմանալու, որ ուտեմ քեզ, որպէսզի պերնամ եւ մարմինս լեցուի:

— Կը նշանակէ, թէ երբեք ազատում չունիմ:

— Կասկած չկայ. բայց երբ ինքզինքդ զոհես ինծի, ատիկա մեծ պատիւ մը կ'ըլլայ քեզի համար:

Վայրկեան մը լռութենէ ետք, բազէն ըսաւ.

— Թող պատահի ինչ որ պիտի պատահի, բայց ըսէ ինձ, բարեկամ, ո՞վ քեզի սորվեցուց տրամաբանել այդպէս:

— Ջե՞ս դիտեր, երկու տարիէ ի վեր կ'ապրէի Պերլինի կենդանաբանական պարտէզը:

— Ա, ուրեմն, յոյս դնեմ Աստուծոյ եւ կատւոյս ուժին վրայ:

ՀԵՆՐԻԿ ՍԻՆԿԻԷՎԻՉ

ՄՈՆԹԷ-ՔՐԻՍԹՕ-Ի ՈՐԴԻՆ

Բ.

ԾԱՂԻԿՆԵՐՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ահա այս էր այն կինը, որմէ կախում ունէր Թիֆէլինի ճակատագիրը:

Կրնայ մակաբերուիլ, թէ դիւրին չէր անոր որոշումները դուշակել եւ թէ ամէն ինչ կախում ունէր իր մէկ մտահաճութենէն որուն առջեւ հարկադրուած էին խոնարհիլ, որովհետեւ Սքալայի թատրոնին թագուհին էր:

Միլանի մէջ բնակելէն ի վեր շատ մեծ նուագ կեանք մը կը վարէր. ճիշդ ժամուն թատրոն կուգար, բայց ներկայացումը աւարտելուն պէս կառքը կը մտնէր, որ զինք իր Փորթա Թիչինէզիի պալատը կը տանէր:

Եւ ամէն մարդ միշտ միեւնոյն հարցումը կ'ընէր. սիրահար մը ունէ՞ր արդեօք:

Փոխարքային արքունեաց ամէնէն փայլուն աղնուականները իրենց թեւերը այրած էին անոր զեղանի աչքերուն տարօրինակ լոյսէն. բայց փունջ, ազամանդ, ամէն տեսակ նուէր անդթօրէն ետ կը ղրկէր նուիրատուներուն:

Եւ սակայն... կ'ըսուէր թէ այս զեղանի աղջիկը բոլորովին անմատչելի չէր, եւ թէ երբեմն զիւերը իր պարտէզին փոքրիկ մէկ դուռը բացուելով, ներս կը մտնէր կամ դուրս կ'ելլէր զեղահասակ եւ երիտասարդ մարդ մը որ դէմքը խնամքով կը ծածկէր իր վերարկուին տակ: Լրտեսեր էին: Բայց մարդը ուրուականի մը նման կ'անհետանար:

Հետաքրքիր մը, որ յանդգնած էր չափազանց մօտենալ անոր, այնքան ծեծուեր էր որ, հարկադրուած էր տասնեւհինդ օր տունէն դուրս չելլել:

Լուչիոլա կեցած էր տնօրէնի խցիկին սեմին վրայ. սպիտակ ակռաները բռատգոյն շրթունքներուն մէջէն կը փայլէին եւ ժպտելով կը դիտէր երկու մարդերը, որոնք ահաբեկ կ'երեւէին:

Ժամանակ չէին ունեցած իրենց մարտկոցները կանդնելու:

Այն թշնամին, որուն դէմ յուսացած էին վարպետութեամբ յարձակում մը ընել, շատ շուտ դէմերնին կ'ելլէր:

— Ա՛ռ ի՛նչ է բարեկամներ, ըսաւ Լուչիոլա այնպիսի ձայնով մը, որ բնաւ երկիւղ չէր պղտոր, կարծես թէ այցելութիւնս անախորժ է ձեզի:

— Անախո՛րժ, Տէր Ցիսուս, գոչեց Թիչէլինի ձեռնամատ, կարծես խոնարհիլ ուզելով արհեստի դիւցուհիին առջեւ: Կրնա՞ք յուսալ:

— Սիրելի փրիմա տոննաս, ըսաւ Սալվանի սովորականէն աւելի քաղցրութեամբ, Նախախնամութիւնը կը ղրկէ ձեզ...

— Կը կարծէ՞ք...

— Այո, այո, իմ պահապան հրեշտակս է, յարեց Թիչէլինի: Վաստզի մենք ալ... պարոն Սալվանի եւ ես, անանկ բանի մը վրայ կը խօսէինք... որ...

— Բայց խօսեցէք, սիրելի վարպետս, ըսաւ Լուչիոլա այս անգամ անկեղծօրէն խնդալով բարեմիտ մարդուն չուարած դէմքին վրայ:

— Մեծ... շատ մեծ չնորհ մը... կ'ուզէի..պիտի համարձակէի խնդրել ձենէ...

Լուչիոլա, որուն աչքոտ մը իսկ տալ չէին մտաբերած, վասնզի չուարած էին, բաղմոցի մը վրայ նետուեր էր իր չքնազեստին մէջ պլլուած, որ իր բոլոր զեղկութիւնները երեւան կը հանէր:

Իրաւունէ շատ զեղեցիկ էր եւ իր ամանուհիի անվեհեր կերպարանքը թատրոյի հերոսուհիները կը յիշեցնէր:

Իր քովը նետած էր սեւ ու առատ մազերը ծաղկող թաղէ գլխարկը, որուն եզերքները ասպետաբար վեր դարճած էին, եւ գլխուն չնորհալի չարժումովը մազերուն հիւսքերը ուսերուն վրայ ձգած էր: Սիմեոր Սալվանի հիացումով կը դիտէր զայն, իսկ Թիչէլինի պաշտամունքով:

— Մուսայի նման զեղեցիկ էք, գոչեց երաժիշտը: Աստուածուհիի մը պէս ալ բարի եւ ներողամիտ ըլլալու էք:

— Այդ որքա՛ն դիւցաբանութիւն է. բայց նկատեցէք որ ըսեմ ձեզի թէ ամենափոքր բացատրութիւն մը աւելի աղէկ է:

Թիչէլինի ծունկի եկաւ: Աւելի պարզ եւ աւելի ճարտարաբան միջոց մըն էր ասիկա:

— Տիկին, ըսաւ, կեանքս ձեր զեղեցիկ ձեռքերուն մէջ է:

— Ի՛, Տէր Աստուած, մինչ ես ալ մառեչալ Բաուէցքիի պէ՞ս եմ: Հպատակներուս վրայ կենաց եւ մահու իշխանութի՞ւն ունիմ:

ԺԻՒԼ ԼԵՐՄԻՆԱ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Պէրպէրեան եւ զաւակները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝

ԱՃԻՒ ՏԻԿԻՆ ՇԱՀԱՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 26ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Մայիս 29, ժամը 11ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Նուարդ Մաղաքեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մաղաքեան, Տէր եւ Տիկին Գր. Մաղաքեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի, Յունիս 1, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՂԱՔԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Պ. Վահան Աղաճանեան եւ զաւակները, Տիկին Սիրարփի Ալակէօզեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան այս կիրակի, Յունիս 1, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր, զաւկին եւ քրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆԻ

(ծնեալ Ալակէօզեան)

մահուան տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Այրի Տիկին եղիսաբէթ Սարխոշեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՈՍԿԻԱՆ ՍԱՐԽՈՇԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին եւ իրենց զաւկին եւ եղբօր՝

ՎԱՀՐԱՄ ՍԱՐԽՈՇԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, կիրակի, Յունիս 1, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

×

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. Մխիթարեան Միութիւնը կը յայտարարէ հասարակութեան որ Յունիս 1 կիրակի առաւօտ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ, ԲԱՇ – ԱՊԱՐԱՆԻ եւ ՔԱՐԱՔԻԼԻՍԻԷ ճակատամարտներուն մէջ այն բոլոր հերոսներուն յիշատակին, որոնք իրենց արեան գնովը փրկեցին մայր հայրենիքը։

ՄԱՐՍԷՑԼ

ԱՆԱՐԱՏ ԳԼՈՒԽԵԱՆ ՀԱՑ ԲՈՑՐԵՐՈՒ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Հովանաւորութեամբ

Գերապ. ՆԻԿՈՂՈՍ Ծ. Վ. ՔԷՀԵԱՑԵԱՆԻ

Կիրակի 1 Յունիս, ժամը 16·30ին

ՍԱԼ ՄԱԶՆՈՑԻ ՄԷՋ, 88 ռիւ տը Օպսաները

Մարսէյլ

Դպրոցի Սան–Սանուհիներու կողմէ

Ներկայացում – Նուագ – Արտասանութիւն

Մուտքը Ազատ է

ՇԱԽԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի։

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԸ ՊՈԼԷՆԻ ՄԷՋ

Պոլէնի հայ մշակութային երիտասարդութիւնը Մայրերու Օրուան առթիւ կազմակերպած է Պոլէնի միօրեայ ղբօսրոցի աշակերտութեամբ, հանդէս մը, Յունիս մէկին, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Պոլէնի Սինեմա Լիւմիէր սրահին մէջ։

Հրաւիրուած է Պոլէնի եւ շրջանի հայութիւնը քաջալերելու հայ մանուկներն ու ապրելու հայկական ջերմ մթնոլորտ մը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏԻՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը կիրակի (Յունիս 1), առաւօտեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ տեղւոյն վրայ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է 10·000 ֆ. (մէկ միլիոն) կայանի նոր չէնքին համար, Ալֆորվիլի իր մասնաճիւղէն։

Tous au meeting du 6 juin

Organisé

par le Comité de Défense de la Cause Arménienne

AU

PALAIS DES CONGRÈS

Porte Maillot, Vendredi 6 Juin à 20 h. 30

Projection

d'UN FILM DOCUMENTAIRE sur LE GENOCIDE DE 1915

Intervention de nombreuses personnalités

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Ե Ւ

COCKTAIL

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութեան տարեկան Ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ

31 *Մայիս*, Շաբաթ *ժամը* 15ին

Բարեգործականի նորակառոյց երիտասարդաց Ակումբին մէջ

118 ռիւ տը Գուրսել, Փարիզ 17րդ·

Մէթրօ – Գուրսել

Ըստ Միութեան կանոնագրին վարչութեան կէսը նորոգելի ըլլալով ներկայիս կոչ կ'ընենք անդամներուն որպէսզի իրենց թեկնածուներ դնեն մասնակցելու համար վարչութեան։

Ընդհանուր ժողովէն ետք Քոքթէյլ կը հրաւիրուին անդամները, բոլոր կեդրոնականցիները եւ Միութեան համակիրները

ՁԱՇ

ի պատիւ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

ԾԱՑՐԱԳՈՑՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ

Շաբաթ, Յունիս 14, երեկոյեան ժամը 20ին, ԷՆԹԵՐՔՈՆԹԻՆԱՆԹԱԼ հիւրանոցի ԷՆՓԵՐԻԱԼ սրահին մէջ

(Hôtel INTER-CONTINENTAL, 3, Rue Castiglione, PARIS (1er)

Մասնակցութիւն հրաւիրատոմսով անձի համար 150 *Ֆրանք*

Տոմսերը փութով ապահովել եկեղեցւոյ Դիւանատունէն, ամէնէն ուշ մինչեւ Յունիս 10

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

(ՓԱՐԻԶ)

- ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ -

կը խօսի՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Նիւթ՝ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ, ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Ուրբաթ, Մայիս 30, երեկոյեան ժամը 20·30ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ· Ց· Դ· Փոթորիկ խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի Մայիս 29, ժամը 20·30ին Փարիզի Մշակոյթի Տունը։

ԴԷՊԻ ԼՈՆՏՈՆ

Ճամբորդութիւն դէպի Լոնտոն Մայիս 31 եւ Յունիս 1, Փարիզէն Քալէ ապա «Թռչող Նաւով» դէպի Բամսկէյթ ուրկէ անդլիական հանդստաւէտ օթոպիւսով մեկնում դէպի Լոնտոն, այցելութիւն մայրաքաղաքին տեսարժան վայրերուն եւ պատմական յուշարձաններուն։

Վերադարձ կիրակի Յունիս 1 ժամը 23ին։

Մասնակցութիւն 149 *Ֆր.* (ճաշածրարով)

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

Հայ Մշակոյթի Տունը

17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ

Հեռ· 824–63–89

ժամը 14էն 18·30 *կամ՝* 324–14–96

ժամը 8էն 13 եւ 20էն 22

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԼՍ· ՃԷՋԻՐԵԱՆ

ՀՆգի· Գատուփրակ

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

30e ANNIVERSAIRE DU NOR SEROUND DANS LE CENTRE FRANCE

Grande Nuitée Dansante

organisée par le NOR SEROUND de Vienne

Le Samedi 31 Mai à partir de 21 heures

dans les salons de la GRIGNOTIERE à MONTAGNY (69)

(à 5 kms de Givors en venant de Lyon)

avec l'orchestre de GUY MARCELLINI

Partie arménienne animée par

GARY BERBERIAN et ANDRE TOROSSIAN

BUFFET ARMENIEN — BROCHETTES — COTILLONS

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇ

SOUPER DANSANT

Կազմակերպուած կապոյտ Խաչի Առնուվիլի և Սևրանի մասնաճիւղերուն կողմէ

Նախագահութեամբ Պ. ԱՆՏՐԷ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ

Շաբաթ Յունիս 14 ժամը 21ին

Samedi 14 Juin à 21 heures

Dans les Salons du Casino d'Enghien

au bénéfice de la Colonie de Vacances de Bellefontaine et de l'Ecole de Sevran

LIZ SARIAN

accompagnée de son orchestre

Ensemble folklorique NAIRI

et la formation de BERNARD DEDEDJIAN

Tenue de soirée souhaitée

Réservation, en téléphonant à Mme BARONIAN 738-68-01, Mlle STAMBOLDJIAN 985-29-71, Mme KALDJIAN 985-05-71 et auprès des membres.

ՄԱՐՍԷՑԼ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ Մայիս 31 Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

Nouveau Gymnase, Rue du Théâtre Français

Կը ներկայացուի

ՀՆԱՐՔԸ

մասնաւորապէս Փարիզէն հրաւիրուած «Բեմադրիչ» թատերախումբին կողմէ բեմադրութեամբ Պ. Մ. Անտոնեանի։

Տոմսեր գնելու համար դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—

Տիկին Մ. ՇԱՄԻՐԵԱՆ

175, Bld. Liberté, Tél. 62-11-18

Տիկին ՓՐԻՆԿԻՒԼԵԱՆ

32, Rue de la République, Tél. 91-24 -98

Պր. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Studio Rex, 2 Rue Bernard du Bois, Tél. 39-16-04

եւ ներկայացման օրը կիշէն եւ կապ. Խաչուհիներուն։

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ
30
VENDREDI
30 MAI
1975

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,20 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·308

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.308

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՆ ԵՂԵՒՆԷՆ ՎԵՐՋ

ՍԵՒՐԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ԱՆՓԱՌՈՒՆԱԿ ՎԱՂՈՐԴԱՅՆԸ

— o —

Ա

Սեւրը պահպանմն էր եղած մեր երազները։ Արդար հատուցումը մեր նահատակներու թախած արեան։ Անկախ եւ Միացեալ Հայաստան կը ստեղծուէր սահմանին արեւելեան եւ արեւմտեան հողամասերուն մէջացումով։

Յաղթական դաշնակիցները կը հանդարտեցնէին իրենց խիղճը, կ'արդարացնէին աչքարհամարհի նեղ օրերուն «փոքր դաշնակից»ին հասցուած իրենց խոստումները։

Հայաստանի Հանրապետութիւնը մինչդարային վաւերացում կը ստանար, դառնալով անկախ Պետութիւն, հանդիսաւոր բապտէս ու պաշտօնապէս ճանչցուած ո՛չ միայն դաշնակից եւ ընկերակից յաղթական Պետութեանց, այլեւ նոյնինքն ցեղասպան ազգի վաղօր ներկայացուցիչներուն կողմէ։

1920 Օգոստոս 10ին փարիզեան արուարձան Սեւրի յախճապակիներու թանգարանին մէջ ստորագրուած դաշնագիրը դիւանագիտական անժխտելի վաւերագիր մը, մինչազգային անժամանցելի մուրհակ մըն է, հայ ազգին իր պապենական դարաւոր հողերուն վրայ ազատ ու անկախ ապրելու իրաւունքին պաշտօնապէս նուիրագործումը։

Ահա՛ թէ ինչո՞ւ ի սիրտս աշխարհի վառանդի Հայութիւնը կառչած է պատմական այդ փաստաթուղթին, որ իրրեւ Հայուն սեփականութիւնը կը ճանչնայ Թուրքին կողմէ բռնագրաւուած Վանի, Պիթլիսի, Էրզրումի եւ Տրապիզոնի նահանգներու որոշ հողամասերը, ըստ Ուիլսընի 1920 Նոյ· 22ի իրաւարարական վճռին։

Ահա՛ թէ ինչու մեր քաղաքական ու հողային պահանջներուն հիմնաքար ենք դարձուցած զայն։ Ու այսօր, անոր ստորագրութենէն չիսունեւհինգ տարի վերջ, սրտառուչ համերաշխութեամբ, ազգովին միացած, Սեւրը ստորագրող աշխարհի մեծերէն եւ մեր հողերը բռնագրաւող ցեղասպանէն արդար հատուցում կը պահանջենք։

Չե՛նք ճանչնար վինու զօրութեամբ, սպառնալիքով եւ անարդարութեամբ կատարուած բռնագրաւումները։ Չե՛նք ընդունիր մեր հայրենի հողերուն յափշտակումը։ Կը մերժե՛նք Բրեստ–Լիտովսկի 1918 Մարտ 3ի, Մոսկուայի 1921 Մարտ 16ի եւ կարսի 1921 Հոկտ· 13ի դաշնագրերը, որոնցմով Մոսկուա ցեղասպան Թուրքին կը նուիրէր կարսը, Արտահանը եւ Սուրմալուն, ու Ադրբեջանին՝ Նախիջեւանն ու Ղարաբաղը։

Որո՞ւն ապրանքը որո՛ւն կուտաք։

Երկու գլխաւոր թշնամի ունէր Սեւրի դաշնագիրը, — Մոսկուա եւ Անգարա։ Երկի, ցարերու օրով, «յաւիտենական թշնամի» իրարու, դարերու ընթացքին քանիցս կռուած իրարու դէմ, բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն ետք, մոգական պատգանի մը զօրութեամբ կարծես, ձեռք ձեռքի կուտային անոնք ի վնաս Հայու – Քեան ու Հայաստանի։

Եթէ իրենց նպատակն էր հարուածել Հ· Յ· Դաշնակցութիւնը, որ ղեկավարն էր Հայաստանի Հանրապետութեան, հապա՞ ինչպէս բացատրել այս վերջնոյն խորհրդայնացումէն ետք 1921ի Մոսկուայի եւ կարսի ռուսեւթուրք զոյգ դաշնագրերով հայկական հողերու — մէջն ըլլալով Անիի — առանց հատուցումի ու փոխարինութեան նուիրումը Թուրքերուն։ Ինչպէս բացատրել մինչեւ այսօր Թուրքիոյ հողային ամբողջականութեան եւ դաշնակցութիւնը կրեմլինի կողմէ եւ «յաւիտեան Հայաստանի ու Վրաստանի» Թուրքիային հողային պահանջ չունենալու մասին բոլշեւիկ պատասխանատու վարիչներու կատարած պաշտօնական յայտարարութիւնները։

Ինչպէս բացատրել Հայաստանի սահմաններուն վրայ մէկ թիզ հող չաւելնալը խորհրդայնացումի չիսունեւհինգ տարիներու ընթացքին։

1946–47ի ներգաղթի օրերուն խորհրդային քարոզչութիւնը կը չահագործէր Ստալինի կարծեցեալ խոստումը Հայաստանի սահմանները ընդարձակելու մասին։

Շատ հասկնալի էր Թուրքերու թշնամութիւնը Սեւրի դաշնագրին դէմ, որ օսմանեան կայսրութեան մահավճիռն էր։

Նուազ բացատրելի էր Մոսկուայի համակրութիւնը անոր· աններելի էր մանաւանդ իր ա՛յնքան անվերապահ եւ ռատատաճեռն օժանդակութիւնը քէմալական չարժման։

Բայց ինչ որ անբացատրելի էր — չըսելու համար այլպանելի — դաշնագիրը մեծ Պետութեանց բռնած դիրքն էր իրենց յօժար կամքովն իսկ ստորագրուած դանչագրին դէմ։

Հայութեան յաղթանակը վաղորդայն չունեցաւ։ Շուտով մարեցաւ խանդավառութեան ալիքը, որ ոգեւորած էր ազգին բոլոր խաւերը հայրենիքի մէջ եւ ի սիրտս աշխարհի։

Ո՛չ մէկ Պետութիւն վաւերացուց զայն։ Բոլորը երիցս ուրացան զայն այզարացէն առաջ։

Ցաղթանակը միտսին էին չահած։ Սակայն երբ հնչեց ատրը բաժնելու ժամը, սկսաւ մրցակցութիւնը դաշնակիցներուն մէջեւ։ Փոխանակ « վիճակ արկանելու » եւ համերաշխութեամբ ճշդելու իւրաքանչիւրին բաժինը, ամէն մէկը ուզեց իրեն սեփականացնել առիւծի բաժինը։

Օգոստոսի եղաւ բոլոր ճակատներուն վրայ չարաչար պարտուած եւ մահուան դուռը հասած Թուրքը։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՅԷՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԲԱԺԱԿԸ ԿԸ ՊԱՀԷ

ՕԻ ԴԷՄ 2 ԿԷՏՈՎ ՅԱՂԹԵՑ ԼԻՏՍԻ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՔԻԹԱՊՃԵԱՆ

Մայրէ ծայր լեցուն փարք տէ Փրէնսմը, ուր եկած էին նաեւ Գերմանացիներ եւ Անգլիացիներ եւ՝ միլիոնաւոր հեռատեսիլ դիտողներ։ Այս էր Զորեքշաբթի օրուան պատկերը Փարիզ, մինչ դաշտին վրայ Պայէռն, որ անցեալ տարուան Եւրոպայի ախոյեան ակումբներու բաժա-

---

էր Հայաստանի Հանրապետութեան, հապա՞ ինչպէս բացատրել այս վերջնոյն խորհրդայնացումէն ետք 1921ի Մոսկուայի եւ կարսի ռուսեւթուրք զոյգ դաշնագրերով հայկական հողերու — մէջն ըլլալով Անիի — առանց հատուցումի ու փոխարինութեան նուիրումը Թուրքերուն։ Ինչպէս բացատրել մինչեւ այսօր Թուրքիոյ հողային ամբողջականութեան եւ դաշնակցութիւնը կրեմլինի կողմէ եւ «յաւիտեան Հայաստանի ու Վրաստանի» Թուրքիային հողային պահանջ չունենալու մասին բոլշեւիկ պատասխանատու վարիչներու կատարած պաշտօնական յայտարարութիւնները։

Ինչպէս բացատրել Հայաստանի սահմաններուն վրայ մէկ թիզ հող չաւելնալը խորհրդայնացումի չիսունեւհինգ տարիներու ընթացքին։

1946–47ի ներգաղթի օրերուն խորհրդային քարոզչութիւնը կը չահագործէր Ստալինի կարծեցեալ խոստումը Հայաստանի սահմանները ընդարձակելու մասին։

Շատ հասկնալի էր Թուրքերու թշնամութիւնը Սեւրի դաշնագրին դէմ, որ օսմանեան կայսրութեան մահավճիռն էր։

Նուազ բացատրելի էր Մոսկուայի համակրութիւնը անոր· աններելի էր մանաւանդ իր ա՛յնքան անվերապահ եւ ռատատաճեռն օժանդակութիւնը քէմալական չարժման։

Բայց ինչ որ անբացատրելի էր — չըսելու համար այլպանելի — դաշնագիրը մեծ Պետութեանց բռնած դիրքն էր իրենց յօժար կամքովն իսկ ստորագրուած դանչագրին դէմ։

Հայութեան յաղթանակը վաղորդայն չունեցաւ։ Շուտով մարեցաւ խանդավառութեան ալիքը, որ ոգեւորած էր ազգին բոլոր խաւերը հայրենիքի մէջ եւ ի սիրտս աշխարհի։

Ո՛չ մէկ Պետութիւն վաւերացուց զայն։ Բոլորը երիցս ուրացան զայն այզարացէն առաջ։

Ցաղթանակը միտսին էին չահած։ Սակայն երբ հնչեց ատրը բաժնելու ժամը, սկսաւ մրցակցութիւնը դաշնակիցներուն մէջեւ։ Փոխանակ « վիճակ արկանելու » եւ համերաշխութեամբ ճշդելու իւրաքանչիւրին բաժինը, ամէն մէկը ուզեց իրեն սեփականացնել առիւծի բաժինը։

Օգոստոսի եղաւ բոլոր ճակատներուն վրայ չարաչար պարտուած եւ մահուան դուռը հասած Թուրքը։

կակիրն էր, կը մրցէր ոչ — դժբախտաբար — «Արարատ»ի հետ, ինչպէս չատեր կը յուսային, կամ աւելի ճիշդ կ'երազէին, այլ անգլիական Լիտս Եունայթըտի հետ։ Ամբողջ առաջին կիսախաղին, ոչ մէկ կէտ կը նչանակէր, մինչ Գերմանա – ցիք երրորդ վայրկեանին իսկ վիրաւոր մը կ'ունենային։ Ֆրանսացիք չատ գոհ էին որ այս աւարտական մրցումին բոլորովին բացակայ չէն քանի խաղին իրաւարն էր՝ Միչէլ Քիթապճեան, որ, սակայն քննադատութենց պիտի արժանանար երբ 67րդ վայրկեանին կը մերժէր անգլիական կէտ մը։ Զայնասփիւռէն թէ մամուլէն Միչէլ Քիթապճեան կը բացատրէ ։— «Այդ կէտը մերժեցի որովհետեւ երեք խաղացող կար խաղէ դուրս (Պրէմնէր, Քլարք, Ճորտան)։ Ճիշդ է որ յապաղումով սուլեցի, անմիջապէս չտեսայ երբ դատաւորը դրօշը բարձրացուց, որովհետեւ խաղացողները վահան մը կազմած էին։ Այդ պատճառով է որ գայի զինքը տեսնելու դաշտին մէջտեղը դիտնալու համար թէ իսկապէս խաղէն դո՞ւրս էր (on–ժէօ)։ Հաստատեց, ուրեմն կէտը մերժեցի։ Կը ցաւիմ որ այս տրամաբանական որոշումը անգլիացի հանդիսականներուն կատաղութիւնը մէջտեղ հանեց։ Ընդհանուր ձեւաւով, դժուար էր խաղին իրաւարար ըլլալ, չատ սխալներ կային, բայց եւ այնպէս լաւ յիչատակ մը կը պահեմ։ Անչուչտ պիտի քննադատուիմ, խնդիրներ եղան այս մրցումին մէջ։ Իրաւարարը հոն է լուծելու համար»։

Ճիշդ է որ ամէն ոք համաձայն չէ Քիթապճեանի հետ եւ Ֆիկարօ «23րդ մարդը ամէնէն խնդրոյ առարկան» խորագրով միայն իրաւարարին մասին կը խօսի։

Ամէն պարագայի մէջ եւ հակառակ անոր որ զրկուած էին երկու լաւ խաղացողներէ, մանաւանդ Հէօնէսէ, որ ծանօթ յարձակող մըն է (Արարատի դէմ առաջին կէտը կը նչանակէր Միւնիխ), Գերմանացիք 73րդ եւ 82րդ վայրկեանին մէկական կէտ կը նչանակէին (Ռոթ եւ Միւլէր) եւ տէր կը մնային Եւրոպայի բաժակին։ Շահեկան է նկատել որ նոյն յաղթանակն է զոր Պայէռնի տղաքը տարած էին «Արարատ»ի դէմ Միւնիխի մէջ, 0ի դէմ 2 կէտով յաղթելով եւ այդ կէտերն ալ նչանակելով 78րդ եւ 83րդ վայրկեաններին։

Մերժուած կէտը սակայն ուղղակի կատաղութիւն պիտի պատճառէր անգլիացի հանդիսականներուն, կատաղութիւն մը, որ պիտի սաստկանար գերմանական առաջին կէտին ու ծանր միջադէպեր պիտի պատահէին։ Անգլիացիք կը սկսէին ամէն բան նետել դաշտին վրայ, շիշեր, փրոժեքթիլներ, եւայլն, աթոռները կոտրել մինչ ապահովութեան ուժերը կը միջամտէին եւ բաղմաթիւ վիրաւորներ ալ պիտի ըլլային։ Մերձաւոր փողոցներու դրօնատպանները սակայն կը վկայեն թէ 48 ժամ է արդէն որ Անգլիացիք, որոնք ֆէն փլէ բառին ալ հեղինակն են ու դաս ալ կուտային ցարդ՝ աշխարհի այդ մարդին մէջ, տակնուվրայ ըրած են Փարք տէ Փրէնսի չրջապատը եւ Զորեքշաբթի գիշեր կը հաւնէին գագաթնակէտին կռիւներով եւ թալանով։ Առտուն արդէն սկսած էին քարուքանդ ընել սրճարան մը, մեծ–չուկայի մը տանիքին վրայ ելլել ու քանդել ու կոտրել ամէն ինչ։ Քիչ ետք յարձակած են նաեւ Պայէռնի զօրավիգ եկող հանդիսականներուն երբ գերմանական օթոքառերը հասած են։ Վերջապէս անննախընթաց դէպքեր, որոնց հերոսներն ալ «պաղարիւն» հպատակներն են Անգլիոյ թագուհիին։

Այս մրցումին ներկայ էին բազմաթիւ անձնաւորութիւններ ինչպէս ժաք Շիրաք, Միթերան, Մառչէ եւայլն։

Պայէռն յաղթական, Եւրոպայի բաժակը ձեռին կը վերադառնար Միւնիխ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ

ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՊԱՇՏՕՆԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— o —

Մայիս 23ին գումարուած է Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Երեւանի քաղաքային կոմիտէի լիակատար նիստը՝ օրակարգի նիւթ ունենալով կազմակերպական հարցեր։

Լ· Ղարիբջանեան «ազատած» է Երեւանի քաղաքային կոմիտէի առաջին քարտուղարի եւ Բիւրոյի անդամի պաշտօնէն եւ պարտականութիւններէն՝ նչանակուած ըլլալով Հայաստանի բարձրադոյն եւ մինչնակարգ մասագիտական կրթութեան նախարար։ Նախկինը՝ Աչոտ Ալանեան որ պաշտօնի գլուխ կը գտնուէր 1971էն ի վեր Մայիս 22ին Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան որոշումով «ազատած» է այդ պաշտօնէն։

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Երեւանի քաղկոմի առաջին քարտուղար ընտրուած է Լ· Ներսիսեան, որ մինչ այդ Լենինեան չրջկոմի առաջին քարտուղար էր (անոր տեղ չրջկոմի առաջին քարտուղար նչանակուած է Ռ· Մանգուլեան)։

Ժողովը Լ· Սահակեանը «ազատած» է կուսակցութեան քաղկոմի Բ· քարտուղարի պաշտօնէն եւ Բիւրոյի անդամակցութենէն զայն նչանակած ըլլալով արհեստակցական միութիւններու հանրապետական Խորհուրդի նախագահ։

Ժողովը քաղկոմի Բիւրոյի անդամ ընտրած է Երեւանի գործկոմի նախագահի (քաղաքապետ) պաշտօնակատար Մ· Մուրադեանը։

Երեւանի քաղկոմի Բիւրոյի անդամակցութենէն «ազատած» են Ա· Մոյիսեւ եւ Գ· Հասրաթեան։

×

ԱՆԶՐԵԻ, ԿԱՐԿՈՒՏ, ՁԻՒՆ

— o —

Մայիսի սկիզբէն ի վեր եղանակը զգալի կերպով փոխուած է Հայաստանի մէջ։ Հիւսիս – արեւմուտքէն Անդրկովկաս թափանցած է ցուրտ եւ խոնաւ օդը։ Ասոր հետեւանքով ամպոտ եղանակը զգալի կերպով տիրած է եւ ամենուրեք ամպրոպի բնոյթի յորդ անձրեւ տեղացած է, իսկ որոշ վայրերու մէջ, ինչպէս Եղէգնաձոր, Արթիկ, Արտաչատ, Երեւան՝ կարկուտ, որ մեծ վնաս հասցուցած է ծառերու սաղարթներուն։ Ամէնէն չատ անձրեւ տեղացած է Մայիս 6ին Սեւանի մէջ (32 միլիմեթր), Մարտիրոսեանի մէջ (28), Գորիս (26), Դիլիջան (25), Կալինօ (19), Ղափան (16), Երեւան (7 միլիմեթր), իսկ ձիւն տեղացած է նաեւ Կրասնոսելսկ, Կամօ եւ բարձր լեռնային միւս չրջաններու մէջ։

Միեւնոյն ատեն իջած է ջերմաստիճանը։ Հանրապետութեան մէջ օրական միջին ջերմաստիճանը 3–4 աստիճանով ցած է նախորդ տարիներու համեմատութեամբ։ Որոշ չրջաններու մէջ անձրեւներու հետեւանքով հողին վերին չերտերը այնքան խոնաւ զարձած են, որ ընդհատուած են դիւղատնտեսական աշխատանքները։

Գետերու ջուրին մակարդակը զգալի կերպով բարձրացած է։ Դեբետի, Զորագետի, Փամբակի, Աղստեւի, Արաքսի եւ Որոտանի ջուրին հոսանքները վայրկեանը 50–100 խորանարդ մեթրի հասած են։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ՄԱՍՆԱՎՈՐ ՄԱՐՄՆԻ ՎԱՂԱՊԵՏ ՆՈՒՅԱՐԴԻ

Ց. ՓՈԽՈՒՆՑՈՒՆ

ՊԱՏՄԵԼՈՒ ՀՈՒՇԵՐԸ

— o —

«Սով. Գրպիտևսկին» ամառային մեր իրա Սանֆրանցիսկոյի եկամտահարկային տեսչության հարկատու Ց. Ոսկ. հարկատուներից մեկի 1910ական թվին հրատարակած հուշերը։

Հուշերի հեղինակը, որ ծնվել է 1862 թվին, Ռուսիայի Վոլոգդա նահանգի Գրյազովեց գավառում, 1915 թվին, երբ շարունակում էր ծառայել հարկային բաժնում, ստացել է Սոցիալիստական Հեղափոխական կուսակցության անդամների ձերբակալման հրաման։ Նրան մեղադրում էին հեղափոխական գործունեության մեջ։ Ձերբակալությունից խուսափելու համար նա ստիպված է եղել ապաստանել Ֆինլանդիայում, որտեղ էլ գրել է իր հուշերը։

Ձերբակալությունից խուսափելու համար նա ստիպված է եղել ապաստանել Ֆինլանդիայում, որտեղ էլ գրել է իր հուշերը։

Ընտանիքի մասին հեղինակը գրում է հետևյալը։

Ես ամուսնացել եմ 1887 թվին։ Կինս ծնվել է 1866 թվին։ Ունենք երեք որդի և երեք դուստր։ Ավագ որդին ծնվել է 1888 թվին, կրտսերը՝ 1902 թվին։ Ավագ դուստրը ծնվել է 1890 թվին, կրտսերը՝ 1900 թվին։

Ես ծնվել եմ Վոլոգդա նահանգի Գրյազովեց գավառում, ազնվական ընտանիքում։ Հայրս զորավար էր, մայրս՝ ազնվական։ Ծնողներս մահացել են 1880 թվին։ Ես ավարտել եմ Գրյազովեցի գիմնազիան, ապա՝ Սանկտ Պետերբուրգի համալսարանի իրավաբանական ֆակուլտետը։ Ավարտելուց հետո ծառայել եմ Սանկտ Պետերբուրգի նահանգապետարանում, ապա՝ Վոլոգդայի նահանգապետարանում։ 1887 թվին ստացել եմ կոլեգիական քարտուղարի կոչում։ Ծառայել եմ Վոլոգդայի նահանգապետարանում մինչև 1894 թվականը։ Այդ տարի ինձ նշանակեցին Սանֆրանցիսկոյի հարկային բաժնի տեսուչ։ Ես ընդունեցի առաջարկը, որովհետև ուզում էի ապրել ծովի ափին։ Ընտանիքս ինձ հետ չգնաց, մնաց Վոլոգդայում։ Ես ամեն տարի գնում էի նրանց մոտ։

Ես ծառայել եմ Սանֆրանցիսկոյում մինչև 1913 թվականը։ Ինձ ազատեցին պաշտոնից, որովհետև ես հրաժարվեցի կատարել կառավարության հրամանը։ Ես ստացել էի հրաման՝ ձերբակալել Սանֆրանցիսկոյի Սոցիալիստական Հեղափոխական կուսակցության անդամներին։ Ես հրաժարվեցի կատարել այդ հրամանը, որովհետև համոզված էի, որ նրանք ոչ մի հանցանք չեն գործել։ Ես հրաժարվեցի նաև ստորագրել մի թղթի, որով ինձ կհրամայեին ձերբակալել նրանց։ Ես հայտարարեցի, որ ինձ համար անհասկանալի է, թե ինչու պետք է ես ձերբակալեմ մարդկանց, որոնք ոչ մի հանցանք չեն գործել։ Ես հայտարարեցի, որ ինձ համար անհասկանալի է, թե ինչու պետք է ես ձերբակալեմ մարդկանց, որոնք ոչ մի հանցանք չեն գործել։

Ես ծառայել եմ Սանֆրանցիսկոյում մինչև 1913 թվականը։ Ինձ ազատեցին պաշտոնից, որովհետև ես հրաժարվեցի կատարել կառավարության հրամանը։ Ես ստացել էի հրաման՝ ձերբակալել Սանֆրանցիսկոյի Սոցիալիստական Հեղափոխական կուսակցության անդամներին։ Ես հրաժարվեցի կատարել այդ հրամանը, որովհետև համոզված էի, որ նրանք ոչ մի հանցանք չեն գործել։ Ես հայտարարեցի, որ ինձ համար անհասկանալի է, թե ինչու պետք է ես ձերբակալեմ մարդկանց, որոնք ոչ մի հանցանք չեն գործել։ Ես հայտարարեցի նաև

ներով, անոնց պատմութեամբ, փիլիսո-
փայութեամբ, մշակոյթով: Բանասեղ-
ծին դրադարանին մէջ կայ հարուստ
դրականութիւն Հնդկաստանի մասին:

Բանասեղծին ուշադրութիւնը դրաւած
են յատկապէս Հնդկաստանի ամէնէն լ-
րատուրկ ցեղային դասերէն մէկուն՝
փարիաներու պատմութիւնն ու կեանքը:
Այնոր դրադարանին մէջ կը մնայ Լ.
Ժակոլիոյի «Փարիաները մարդկութեան
պատմութեան մէջ» ուսումնասիրէն դիրքը, ուր
Թումանեան քանի մը նշումներ կատա-
րած է: Փարիաներու մասին բանասեղ-
ծը՝ Տիրուվալուվա հեղինակած է չորս
դիրքեր եւ բազմաթիւ երգեր, որոնցմէ
ալ կը զարնեն «Փարիայի երգը», զոր
Թումանեան թարգմանած է Ժակոլիոյի
դիրքէն. ահա հատուած մը՝

Մեր ինչի՞ն է պէտք, թէ արեւն անմահ
Անդրաստեղեան լազուր աշխարհում
Անում է շրջանն իր յաւերժական,
Թէ ցած է հոսում ճոխ ալիքներով
Իր ակնախրտիղ շողերն անապատ:
Երկինք ու երկիր, մեզ մրտիկ արէք,
Ինչ ենք մենք:

Հնդիկ դրադէտներէն Թումանեան չատ
սիրած է Թաթինդրանատ Թագորը, որ իր
ժամանակակիցն է եղած: «Լաւ է եւ մեծ
Թագորը: Աբեւելքի բարութիւնն ու լա-
ղութիւն տուողը», ըսած է Թումանե-
ան: Ան կարդացած եւ անոր «Գիթեան-
ալի» դիրքէն թարգմանած է հատուած
մը: Ան ընտրած է փառերգը՝ նուիրուած
լոյսին եւ արեգակին, որու չղերուն տակ
կը կենդանանայ բնութիւնը, ամէն բան
կը ննջէ եւ կը ծիծաղի: Հաւանաբար,
ասիկա թարգմանած է 1916–1917ին, ո-
րովհետեւ բանասեղծին ձեռքին տակ
եղած է 1916ի Ն. Պուչէչնիկովի ռուսե-
րէն թարգմանութիւնը, մանաւանդ, որ
երգը կը համապատասխանէ անոր այն
ժամանակուան տրամադրութեան՝ հայ-
րենի ժողովուրդի տառապանք, պատե-
րազմի տարիներ, յեղափոխութեան նա-
խօրեակ: Բանասեղծը փափաքած է լա-
ւատեսութիւն, յոյս եւ հաւատք ներշնչել
մարդոց, եւ երգը կը խօսի այդ ուղ-
ղութեամբ.

«Լո՛յս, ո՛վ լո՛յս, աշխարհը լցնող
Լո՛յս, հայեացքները փայփայող լոյս,
Սիրտ ուրախացնող լոյս:
«Ախ, իմ անուշիկս, լոյսը զարկում է
Իմ սիրոյ լարերին:
«Երկինքը բացում է — հողմը (շառա-
չում), ծիծաղը ծաւալւում է երկրի երե-
սով:
«Թիթեռները բարձրացնում են իրենց
առագաստները լոյսի ծովի մէջ:
«Նուշաձիները ու յասմիկները բացւում
են լոյսի ալիքներում:
«Լոյսը (ցրւում) է ոսկու պէս ամէն
մի ամպի մէջ, անուշիկս, եւ ալմաստները
թափւում են առատօրէն:
«Խնդութիւնը հոսում է տերեւից տե-

ՀԱՅԵՐ ԳԱԻԱՌԻՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՀԱՅ ՏԱՆ ԲԱՑՕՒՄԸ

«Եկեղեցին հայկական բարձր բերդն է հաւատքին,
Իմ պապերուս՝ որ հողէն զայն բար առ բար հաներցին,
Ու երկինքէն իջուցին զայն ցօղ առ ցօղ, ամպ առ ամպ
Ու թաղուեցա՛ն անոր մէջ հանդարտութեամբ, հեզութեամբ»:

*ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— Սէն Շամօնի Հայրա-
թիւնը պատմական եւ բացառիկ օր մը
ապրեցաւ Մայիս 25, Կիրակի ամբողջ
օրը:*

*Հայ կաթողիկէ առաջնորդարանը, եւ
տեղւոյն հոգեւոր հովիւը՝ Կոմիտաս վար-
դապետը չնորհաւորելի դաղափարն ու-
նեցած էին, Սէն Շամոնի մէջ, հարազատ
մատուռ մը ունենալ, որպէսզի հոն աղօ-
թեն հաւատացեալները, եւ ունենալ սրահ
մը, ուր հայ մանուկները մեսրոպեան
նշունչով մեծնան:*

*Վերջապէս դաղութը իր տունը ունե-
ցաւ:*

Մօտաւորապէս երեք տարուան ծրա-

---

*րեւ, իմ անուշիկս, եւ հրճուանքը սահ-
ման չունի:*

«Երկնային գետը դուրս է յորդել իր ափերից, եւ ուրախութիւնը հեղեղել է ամէն ինչ»:

1916ին, պատերազմի տարիներուն, Թումանեան հետաքրքրուած է չինացի բանասեղծներով: Նուարդ Թումանեան կը յիշէ, որ այդ տարիներուն իր հայրը չատ կը կարդար «Չինաստանի սրինգը» բանասեղծական հաւաքածոն (ռուսե-
րէն): Ասկէ թարգմանութեան համար ընտրած է դասական բանասեղծ Լի Թայ Պոյի (Լի Փօ) «Կարմիր վարդը»:

Քեզ վրայ էր միտքս դառնում հէնց
անվերջ,
Դու հեռու ես, հեռու, հեռու, կրունկ մէջ,
Ու լճացան արցունքները իմ կարօտած
աչքերում:

*Չինաստանի սրինգը» հաւաքածոյէն Թու-
մանեան հայերէնի թարգմանած է նաեւ
ժ-թ. դարու բանասեղծ Մա-Հուանդ-
Թանդի «Մերժուածը» սիրային բանաս-
տեղծութիւնը:*

*«Թումանեան եւ Աբեւելքը» նիւթը,
կ'եղրակացնէ Իրմա Սաֆրազբէկեան, չատ
ընդարձակ է: Կեանքի վերջին տարինե-
րուն ան նոյնիսկ իր առանձնասենեակը
կահաւորած է արեւելեան ոճով:*

*դիրքն ու միտքը իրականութիւն դարձաւ
Կիրակի Մայիս 25ին: Կիրակի օր առա-
ւօտեան, Նոթր Տամ տաճարին մէջ պա-
տարագ՝ ի պատիւ հայ մայրերուն, ուր
Նիկողոս Ծ. Վ. Քէհեայեան օրուան պատ-
չաճ դեղեցիկ քարոզ մը խօսեցաւ:*

*Կէսօրէ վերջ ժամը 15ին պաշտօնական
բացումը կատարուեցաւ, Սէն Շամոնի
Նորակառոյց Հայ Տունին 13, Ռիւ Ազիլ
Ալամանի: Խումներամ բազմութիւն մը լե-
ցուցած էր թէ՛ եկեղեցին, թէ սրահը:
Հայ Տան բացման հանդիսութեան ներ-
կայ էր Սէն Շամօնի քաղաքապետ՝ նախ-
կին նախարար՝ Անթուան Փինէ:*

*Ներկայ էին նաեւ կարգ մը պաշտօնա-
կան անձնաւորութիւններ Սէն Շամոնա-
սի Մանիֆաքթիւրին ընդհ. տնօրէնը,
ֆրանսացի լրագրողներ եւ ուրիշներ:*

*Ա.հաւասիկ քաղաքապետ Անթուան Փի-
նէ, պետական մեծ մարդ մը, ու այդ
իսկ պատճառով համեստ ու պարզ, ներս
կը մտնէ: Ո՛չ հպարտութիւն, ո՛չ փառա-
սիրութիւն. ճշմարիտ ու ամբաստիր Ֆրան-
սացի մը, ու մտերմաբար զրոյց կ'ընէ
Հ. Վ. Կոմիտասին եւ ուրիշներու հետ:
Մաս մը պաշտօնական դէմքերու հետ, ե-
կեղեցւոյ մէջ, Պ. քաղաքապետը իր ա-
թոռը կը դրաւէ:*

*Ահա՛ Նիկողոս Ծ. Վ. Քէհեայեան, իր
եկեղեցական դասուն հետ, որ Հռոմէն
մասնաւորապէս եկած էր Հայ Տան բաց-
ման առթիւ: Նախ օծումը կ'ընէ դրան
մուտքէն մինչեւ Ս. խորանը, ու օծումը
կը վերջանայ տաճարին: Ժողովուրդը,
տաճարէն դուրս կ'ելլէ զիրար հրմչակե-
լով: Այս անգամ, Հայ Տան սրահին բա-
ցումը ուր ոսկեզօծ ժապաւէնը Պ. քաղա-
քապետը ինք պիտի կտրէ:*

*Նախկին նախարար Անթուան Փինէ,
համեստ ու ժպտուն դէմքով կը մօտենայ
ու բուռն ծափերու տակ, ոսկեզօծ ժա-
պաւէնը կը կտրէ. ու ահա սրահը իր դե-
ղեցիկ տեսքով յանկարծակի կը լուսա-
ւորուի: Գտնուող ժամէն արդէն 400–500ի
մօտ անձնները ըրաւուած են:*

*Օրուան պաշտօնական բացումը կը կա-
տարէ Գերպ. Քէհեայեան: Ֆրանսերէն
դեղեցիկ ճառ մը կ'արտասանէ. նախ չը-
նորհակալութիւն կը յայտնէ ասպնջական
Ֆրանսայի ուր հայ դաղթական եկուոր-
ները այսօր նախանձելի դիրքերու հա-
սած են: Ցետոյ չնորհակալութիւն կը
յայտնէ Սէն Շամոնի քաղաքապետին, որ
աղնուութիւնը ունեցած էր ներկայ ըլ-
լալու այս բացառիկ օրուան: Ապա խօսք
կ'առնէ Պ. քաղաքապետը:*

*«Ես Հայերը ճանչցայ դաղթականու-
թեան այն սեւ օրերուն, երբ այս սքան-
չելի ժողովուրդը, քշուած իր հայրենի-
քէն, 1923–25ի չրջանին լքուած բոլորէն,
մնացորդը եկած էր, մաս առ մաս Ֆրան-
սա: Եւ եկան Սէն Շամոն, անշուշտ աչ-
խատանք վինտռելու: Նախ բանուորու-
թիւն, հաւատարիմ ու պարկեչտ: Արհես-
տաւորներ, ճկուն ու աշխոյժ: Ցետոյ քիչ-
քիչ փոքրիկ առեւտրականներ, վաղուան
մեծ առեւտրականներ ըլլալու միտումով:
Ու այսօր յիսուն տարի յետոյ տեսէք չու-*

ՀԱՅԿ. ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՊԵՐԿԱՄՈ՝ ՑՈՒՆԻՍ 28, 29 ԵՒ 30

*Ինչպէս ծանօթ է, Յունիս 28, 29, 30ին
Պերկամոյի մէջ (Իտալիա) տեղի կ'ունե-
նայ հայ արուեստի նուիրուած առաջին
միջազգային համագումարը:*

Ստորեւ յայտադիրը.—

*Յունիս 28.— Ժամը 10ին համագումարի
բացում Պերկամոյի Իսթիթուտօ Ունիվեր-
սիթարիօ: Ժամը 12ին, բացում հայ ճար-
տարապետութեան (Դ.էն ԺԸ. դար) ցու-
ցահանդէսին (Փալացօ Տէլլա Ռեճիոնէ):
Կէսօրէ ետք եւ Յունիս 29ին եւ 30ին,
համագումարի աշխատանքներու չարու-
նակութիւնը եւ փակում:*

*Յուլիս մէկին, կազմակերպիչ մարմի-
նը ուսումնասիրական այցելութեան մը
կը հրաւիրէ մասնակցողները, Ս. Ղազար
(Վենետիկ), նոյն օրը կէսօրէ ետք այցե-
լութիւն՝ Թորչելլօ եւ Պերկամօ վերա-
դառնալու կարելիութիւն: Նախատես-
ուած մասնակցողներէն յիշենք.— Փրոֆ.
Բ. Աւագեանեան (Երեւան), Պիանքի (Մի-
լանօ), Փրոֆ. Շահին (Լոնտոն), Փրոֆ.
Քունչօ (Ռեճճիօ Քալապրիա), Փրոֆ.
Կ. Ղաֆադարեան (Երեւան), Փրոֆ. Կալ-
փաքճեան (Երեւան), Փրոֆ. Մ. Հասրաթեան (Երեւան), Փրոֆ. Եոնեսքու (Պուքրէշ), Փրոֆ. Եաքոպսոն (Լենին-
դրադ), Փրոֆ. Գալայեան (Պէյրութ), Փրոֆ. Ց. Գազանճեան (Միլանօ), Փրոֆ. Լանկ (Լոնտոն), Տիկին Ա. Խանտանեան (Փարիզ), Փրոֆ. Մնացականեան (Երեւան), Փրոֆ. Թիէրչ (Միւնխէն), Փրոֆ. Ուլուհոճեան (Փարմա), Ճարտարապետ Վահրամեան (Միլանօ), Փրոֆ. Ա. Զարեան (Երեւան), Հ. Լ. Վ. Զէքիեան (Վենետիկ, Մխիթարեան միաբանութիւն), Փրոֆ. Ռ. Թոմփսըն (Քէմպրիճ) եւայլն, եւայլն:*

Այս խիստ կարեւոր համագումարին մասին այլ տեղեկութիւններ կուտանք յետագային:

Կազմակերպիչ կոմիտէի քարտուղարին հասցէն է.—

Segreteria del Comitato Organizzatore
c/o Prof. A. Alpago-Novello
Via Melzi d'Eril 6
20154 MILANO
Tél. : 34-27-18

---

*կայի եւ չրջաններու մէջ, սքանչելի աշ-
խատանք կը տանին բոլոր ճակատներու
վրայ: Իմ փոքրիկ քաղաքիս Հայերէն ես
չատ դոհ եմ: Կը չնորհաւորեմ ձեր Հայ
Տունը»:*

*Ու կը սկսի սպասարկութիւնը ճոխ սե-
ղաններու չուրջ, որ կը տեւէ մինչեւ երե-
կոյեան ժամը 19ը: Սէն Շամոնի Հայրա-
թիւնը ինչպէս նաեւ չրջանի Հայերը լա-
ւագոյն օր մը ապրեցան Մայիս 25ի կի-
րակի օրը:*

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹԵՐԸ (125)

ՄՈՆԹԷ-ՔՐԻՍԹՕ-Ի ՈՐԴԻՆ

Բ.

ԾԱՂԻԿՆԵՐՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ուշադիր դիտող մը կրնար նշմարել որ
այս անիծեալ անունը արտասանած ատեն
շրթունքները թեթեւակի կարկամեցան,
բայց անմիջապէս զսպեց այս չարժումը:

— Մեծ չնորհ մը պիտի խնդրենք ձենէ,
ըսաւ վերջապէս Սալվանի՝ նախամեծար
համարելով այս կացութեան վերջ մը
տալ:

— Հէ՞, մեծ չնո՞րհ մը. լաւ, տեսէք
ինչ աղեկ կը յարմարի, ըսաւ Լուչիոլա
վերտին ժպտելով: Ես ալ ձենէ ծառա-
յութիւն մը խնդրելու եկեր էի:

— Ծառայութի՞ւն մը. ձեզի՞, եւ իմ
ձե՞ռքս է, գոչեց թատերապետը:

— Ո՞վ դիտէ, կարելի է ձենէ ալ կա-
խում ունէ, Պարոն Թիչէլլինի:

— Ի՞նչ, որքա՜ն բարեբախտ պիտի ըլ-
լամ... ո՜հ, խօսեցէք, չուտ խօսեցէք...
եւ եթէ կեանքս իսկ տալ հարկ ըլլայ
ձեզի հաճելի ըլլալու համար...

Թիչէլլինի չէր մտածեր որ եթէ կեանքը
տալու ըլլար, պիտի չկրնար Ծաղիկներու
Թագուհին աւարտել:

Բարեբախտաբար Լուչիոլա յարեց.

— Ո՜հ, ես այդքան պահանջող չեմ,
եւ ընդհակառակն ձեր ապրելուն պէտք
ունիմ: Տեսէք խնդիրը ինչ է: Պարոն
Սալվանի, Սքալայի թատրոնին մէջ չա-
փազանց կը ձանձրանամ...

— Կը ձանձրանա՜ք, ի՞նչ, այս յաղթա-
նակները, այս յուցադրութիւննե՞րը...

— Ատոնք չեմ ուրանար... բայց այդ-
քանը բաւական չէ ինծի...

— Չեմ հասկնար, թոթովեց թատե-
րապետը:

Ցետոյ սոսկումով յարեց.

— Չեմ կարծեր որ մտաբերէք մեզի
թողուլ...

— Է՜հ, այդ ձենէ կախում ունի, սի-
րելի անօրէնս:

— Եթէ ատակի խնդիրը է, կը խոստո-
վանիմ թէ կարելի է...

— Փէօ՜հ, այդպիսի դռեհիկ բաներու
վրայ չխօսինք:

— Բայց ուրեմն...

— Սիրելի թատերապետս, Պելլինի մեծ
մարդ մըն է Տոնիձէթթի այնպիսի վար-
պետ մըն է, որ չատ կը յարգեմ... բայց..

— Կ'աղաչեմ, աւարտեցէք:

— Բայց... միշտ միեւնոյն սղերգները
երգելով... միեւնոյն երկեակները մըր-
մնջելով՝ այլեւս սկսայ ձանձրանալ: Հա-
ւատացէք թէ այս յուսահատական մի-
րինակութիւնը արհեստին տէրը կը ժան-
գոտէ, կը յոգնեցնէ...

Թիչէլլինի եւ Սալվանի նայուածք մը
փոխանակեցին: Ի՞նչ կ'ուզէր ըսել:

— Վերջապէս... ահա իմ վերջնական
պայմանս... կամ պայմանադիրս կը ջըն-
ջեմ...

— Այդ խօսքը գոցենք, դոչեցին եր-
կուքը միաբերան:

— Կամ թէ... նոր դեր մը պիտի տաք
ինծի... անտիպ դուսաներգուհեան մը
մէջ...

Զարմանքի եւ ուրախութեան կրկին
աղաղակ մը լսուեցաւ:

Դիպուածը ի՛նչ հզօր Աստուած մըն է:
Լուչիոլա անանկ պայման մը կ'առաջար-
կէր, որ երկուքն ալ կը տենչային դոր-
ծադրել: Զլսուած եւ անհաւատալի բան
մըն էր ասիկա:

Սակայն Թիչէլլինիի ճակատը յանկարծ
նահմացաւ:

Տխուր մտածում մը անցած էր ուղեղին
մէջէն:

Այո, Լուչիոլա երաժիշտ մը կը պաշ-
պանէր: Գրպանը ձեռագիր մը ունէր, որ
երեւան պիտի հանէր եւ յանձնէր Սալ-
վանիի... որ գինքը ու իր Ծաղիկներու
Թագուհին պիտի լքէր:

— Չէք պատասխաներ, ըսաւ Լուչիոլա
Սալվանիի նայելով:

— Կը մտածեմ թէ արդեօք լրջօրէ՞ն
կ'ընէք այդ խնդիրը...

— Դիտե՞ք, սիրելիս, թէ ձեր ըրածը
դրեթէ անքաղաքավարութիւն է: Եւ քանի
որ իմ խնդիրքս այդպէս կ'ընդունիք, մի
զարմանաք եթէ ես ալ ձեր խնդիրքը մեե-
նոյն կերպով ընդունիմ...

— Բայց, դոչեց Թիչէլլինի չկարենա-
լով այլեւս ինքզինքը բռնել, մեր խնդրե-
լիք չնորհը... սա էր որ... նոր դուսա-
ներգուհի մը... երգէք...

— Իրա՞ւ. այսպիսի զուգադիպութիւն
մը որքա՜ն զարմանալի է:

Լուչիոլա այնպիսի հեղնական ու թե-
թեւ կերպով մը կը խօսէր որ, խեղճ ե-
րաժշտապետին մտատանջութիւնը կ'ա-
ւելնար: Ո՜հ, ձեռագիրը պիտի հանէր,
յայտնի էր ասիկա...

— Ուրեմն... կը հաւանի՞ք, յարեց
Լուչիոլա՝ Սալվանիի դառնալով:

ԺԻՒԼ ԼԵՐՄԻՆԱ

(Շար.)

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Թէրէզ Փաթթուկեան 300 ֆր. կը նուիրէ «Ծառաչ»ին, իր ամուսնոյն Գրիգոր Փաթթուկեանի մահուան քառասունքին առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. Մխիթարեան ընտրահակաւթեամբ ստացած է Ապրիլեան Եղեռնի 60ամեակի առթիւ հետեւեալ սրտաբուխ նուէրները.— Տիկին Մադատաղինէ Թաւշանճեան իր սիրելիներուն՝ Թավշանճեան, Սաքըզեան եւ Տօղրամաճեան զերդաստաններու յիշատակին 1000 ֆր., Պր. Երեմիա Պօղոսեան իր նահատակներու յիշատակին 1000, Պր. Վաղինակ Մխսքճեան նոյն նպատակին 300, ամն իր սիրելիներու յիշատակին 200։

COMMUNIQUE

L'Association Sportive Arménienne (A. S. A.) invite tous les futurs adhérents les dimanches 1er et 8 Juin de 9 h. à 12 h. au stade Rabelais, rue Rabelais à Issy les Moulineaux, en vue de la formation des équipes et des formanités administratives.

SIEGE SOCIAL : 6 bis, Bd Rodin, Issy — Tél. : 642-32-49

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Յունիս 1, ոօն է կաթուղիկէ Ս. Էջմիածնի։

Ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ եւ կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(Կաթող. Պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի)

պատարագի ընթացքին կը կատարուի մասնաւոր մաղթանք Ս. Էջմիածնի։

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը մասնակցելու պատարագին եւ աղօթելու Հայաստանեայց Առաք. եկեղեցւոյ անսա-ռանութեան համար։

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի։

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Մարի Հապոյեան 20 ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէրին (ստանալ «Ծառաչ»էն) եւ 15 ֆր. «Ծառաչ»ին Ապրիլ 24ի բացառիկին առթիւ։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Restaurant

LA CAPPADOCE

3, Rue Marivaux

(derrière l'Opéra-Comique, Métro Richelieu-Drouot) Tél. 742-83-65

Vous offre le champagne à l'occasion de son premier anniversaire,
suivi de la traditionnelle soupe aux tripes
LE SAMEDI 14 JUIN au soir

La Direction remercie la clientèle de sa fidélité et l'attend pour fêter ensemble Ce premier anniversaire dans une bonne ambiance arménienne.

CAPPADOCE

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆԻՍ 14, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

ԱԽԱՆԴԱԿԱՆ ԽԱՇ

JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

VOYAGES EN ARMENIE

EN COLLABORATION AVEC
AÉROFLOT et INTOURIST

Prix par personne au départ de MARSEILLE

F 2800

DEPART :	RETOUR :
4 Juillet	17 Juillet
18 Juillet	31 Juillet
1er Août	14 Août
15 Août	28 Août
5 Septembre	18 Septembre
19 Septembre	2 Octobre

F 2500

Départ :	Retour :
3 Octobre	16 Octobre
7 Novembre	20 Novembre
26 Décembre	8 Janvier 76

Ces prix comprennent :

— Transport aérien Marseille — Erévan — Marseille
— Transferts aéroport — Hôtel et V. V.
— Logement en chambre double Hôtel 1ère classe
— Pension complète
— Visite Erévan — Etchmiadzin
— Excursions : Sardarabad — Garni — Kégart — Lac Sévan

IMPORTANT : Inscriptions; minimum un mois avant la date de départ

Renseignements et résérvations :

toutes agences HAVAS VOYAGES
et Jacques CHELELEKIAN
87 La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 50-89-12 Lic. 97

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲ

(ՓԱՐԻԶ)

- ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ -

Կը խօսի՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Նիւթ՝ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ, ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Ուրբաթ, Մայիս 30, երեկոյեան ժամը 20·30ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17 Rue Pleyel, Մէթրօ Գատէ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԸ ՊՈԼԷՆԻ ՄԷՋ

Պոլէնի հայ մշակութային երիտասարդութիւնը Մայրերու Օրուան առթիւ կազմակերպած է Պոլէնի միօրեայ ղեկրոցի աշակերտութեամբ, հանդէս մը, Յունիս մէկին, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Պոլէնի Սինեմա Լիւքս սրահին մէջ։

×

ՄԱՐՍԻԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հ.Բ.Ը. Միութեան Տիկնանց օժանդակ Մարմինի վարչութեան, Մայրերու Օրուան առիթով կազմակերպուած է թէյասեղան – Հաւաքոյթ մը, որ տեղի պիտի ունենայ 2 Յունիս, երկուշաբթի կէսօրէն եաքը ժամը 3·30ին Օթէլ Սիլանտիի մասնաւոր մէկ սրահին մէջ։

Սիրով կը հրաւիրուին անդամուհիներն ու համակիրները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏԻ

ՀԱՄԱՀԱՅԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը կիրակի (Յունիս 1), առաւօտեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ տեղւոյն վրայ։

ՄԱՐՍԻԼ

ԱՆԱՐԱՏ ՑՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՑ ՔՈՑՐԵՐՈՒ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Հովանաւորութեամբ
Գերապ. ՆԻԿՈՂՈՍ Ծ. Վ. ՔԷՀԵԱՑԵԱՆԻ

կիրակի 1 Յունիս, ժամը 16·30ին
ՍԱԼ ՄԱՋՆՈՑԻ ՄԷՋ, 88 rue de l'Opéra
Մարսէյլ

Դպրոցի Սան-Սանուհիներու կողմէ
Ներկայացում – Նուագ – Արտասանութիւն

Մուտքը Ազատ է

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ ԵՒ COCKTAIL

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութեան տարեկան Ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ

31 Մայիս, Շաբաթ ժամը 15ին

Բարեգործականի նորակառոյց երիտասարդաց Ակումբին մէջ

118 rue de Grenelle, Փարիզ 17րդ.

Մէթրօ – Գուրսէլ

Ըստ Միութեան կանոնադրին վարչութեան կէսը նորոգելի ըլլալով ներկայիս կոչ կ'ընենք անդամներուն որպէսզի իրենց թեկնածուները դնեն մասնակցելու համար վարչութեան։

Ընդհանուր ժողովէն եաք Քոֆֆէյլ կը հրաւիրուին անդամները, բոլոր կեդրոնականցիները եւ Միութեան համակիրները

ԴԷՊԻ ԼՈՆՏՈՆ

Ճամբորդութիւն դէպի Լոնտոն Մայիս 31 եւ Յունիս 1, Փարիզէն ճակէ ապա «Թռչող Նաւով» դէպի Բամսկէյթ ուրկէ անգլիական հանգստաւէտ օթոպիւսով մեկնում դէպի Լոնտոն, այցելութիւն մայրաքաղաքին տեսարժան վայրերուն եւ պատմական յուշարձաններուն։

Վերադարձ կիրակի Յունիս 1 ժամը 23ին։

Մասնակցութիւն 149 ֆր. (ճաշածրարով)

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

Հայ Մշակոյթի Տունը
17, Rue Pleyel, Փարիզ 9րդ
Հեռ. 824–63–89
ժամը 14էն 18·30 կամ՝ 324–14–96
ժամը 8էն 13 եւ 20էն 22
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901
Է.Տ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Գաղտնիքակ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հայ Աբիներու Միութեան Իսիի եւ Փարիզի չրջաններուն կողմէ

Շաբաթ Մայիս 31, երեկոյեան ժամը 20·30ին
ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի սրահին մէջ
26, rue Troyon (SEVRES)
Métro : Pont de Sèvres
Գեղարուեստական բաժին

ՊԻՒՖԷ ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐ.

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ Մայիս 31 Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

Nouveau Gymnase, Rue du Théâtre Français
Կը ներկայացուի

ՀՆԱՐՔԸ

մասնաւորապէս Փարիզէն հրաւիրուած «Բեմասիրաց» Թատերախումբին կողմէ բեմադրութեամբ Պ. Մ. Անտոնեանի։

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ
31
VENDREDI
31 MAI
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·309

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.309

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԷՆ ՎԵՐՋ

ՍԵՒՐԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ԱՆՓԱՌՈՒՆԱԿ ՎԱՂՈՐԴԱՅՆԸ

— o —

Բ.

Սեւրէն առաջ, Բրեստ – Լիտովսկէն սկսեալ Ռուսիոյ դաշնակցային խորհրդային Պետութիւնն էր, որ օժանդակած էր նախ Էթիհատական Ջարգարար Թուրքին, յետոյ քէմալական միլլի չարժու – մին, միասին կռուելու համար «իմպե – րիալիզմ»ին դէմ:

1918ի աշնան նախ Անգլիացիք, յետոյ Ֆրանսացիք զրաւեցին Կիլիկիան, զրգռելով ազգայնական Թուրքերու առեղծ – ծին Հայերուն դէմ: Արդիւնք՝ տաս – ներկու հազարաւոր Հայերու Ջարդը Մա – րաշի, Հաճընի, Ուրֆայի, Այնթապի եւ այլ վայրերու մէջ: Յաղթական դաշնա – կիցները չկրցան պաշտպանել Հայութիւ – նը իրենց զրաւած հողերուն վրայ:

Սեւրը տուեր էին մեղի իբրեւ սրտի մխիթարանք: Սակայն անիկա դարձաւ «ձայն բարբառոյ յանապատի»: Մնաց մեռեալ տառ:

Հայաստան խորհրդայնացաւ: Դաշնակիցներուն համար սքանչելի պատրուակ՝ Հայերը լքելու:

Մոսկուա կ'օժանդակէր Թուրքին: Ինչո՞ւ եւ պիտի մնային իրենք:

1921 Փետրուարին Լոնտոնի մէջ խորհրդաժողով կը գումարէին՝ վերաքննելու համար Սեւրի դաշնագիրը: Ժողովին կը հրաւիրէին Պոլսոյ սուլթանական կառավարութեան ներկայացուցիչներուն հետ նաեւ Անգարայի Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարութեան պատուիրակները: Այս վերջինները տուրերի մէջ կը ձգէին առաջինները: Աւելի բարձր կը հնչէր իրենց ձայնը:

Այդ օրերուն, մինչ Մոսկուայի մէջ նախապատրաստական բանակցութիւններ տեղի կ'ունենային Մարտ 16ի ռուսեւ – թուրք դաշնագրին համար, Անգարայի պատուիրակները Լոնտոնի մէջ գաղտնի տեսակցութիւններ կ'ունենային Անգլիոյ քաղաքական վարիչներուն հետ: Պէքիր Սամի պէյ այս վերջիններուն կ'առաջարկէր լքել բոլշեւիկները եւ դաշնակցիլ Անգլիոյ հետ, եթէ այս վերջինը խոստանար աջակցիլ Անգարայի կառավարութեան:

Արիւթիա Պրիան իր կարգին Լոնտոնի մէջ հոդ կը պատրաստէր Ֆրանքեւթուրք բարեկամութեան համար, որ պիտի յանգէր 1921 Հոկտ. 20ի Անգարայի համաձայնագրին՝ Ֆրանքլէն – Պույոնի եւ Եուսուֆ Քէմալի միջեւ: Արդիւնի պղնձահանքերու եւ այլ չահաբեր ձեռնարկներուն մենաշնորհներուն կը զոհուէր Կիլիկիան, որ վերջնապէս Թուրքերուն կը վերադարձուէր 1921ի վերջաւորութեան:

Պրիան իր Թրքասիրական քաղաքականութիւնը արդարացնելու իրրեւ պատճառ ցոյց կուտար ո՛չ թէ նիւթական մենաշնորհները, այլ Անգարան բոլորո – վին բոլշեւիկներու գիրկը չնետելու մտահոգութիւնը:

Կիլիկիոյ բնիկ Հայերն ու Զինադադարէն ետք անապատներէն վերադարձող – ները միանգամ ընդմիշտ կը հեռանային իրենց բոյներէն դէպի օտար, հիւրընկալ հողիններ:

Միայն Անգլիա եւ Ֆրանսա չէին Սեւրի դաշնագիրը չվաւերացնողները: Հայաս – տանի Հանրապետութեան Պատուիրակութիւնը 1920ի աշնան կը դիմէր Ազգերու Դաշնակցութեան օգնութեան՝ երբ Քեմալ Քարապէքիրի բանակները յանկար – ծակի կը յարձակէին Հայաստանի վրայ: Ժընեւի արիսպագոսը պղատոնական բանաձեւերով իր համակրութիւնը կը յայտնէր Հայերուն, սակայն կը մերժէր զինուորական աջակցութիւն ընձեռել Հայաստանի, այն առարկութեամբ որ Սեւրի դաշնագրով վերջնապէս չէին ճշդուած անոր սահմանները:

Փուճ պատրուակ, Պիղատոսի նման իր ձեռքերը լուալու համար:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը նախատիպն էր այսօրուան Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան: Կը ներկայացնէր անկախ Պետութիւններու հաւաքականութիւնը: Այդ կազմակերպութիւնն էր ահա՛, որ Հայաստանը կը լքէր իր բախտին: Մէկ երկու Պետութիւններ յանձ – նառու կ'ըլլային որոշ օժանդակութիւն ընծայելու: Սակայն չատ ուշ էր արդէն եւ նիւթապէս անհնար:

Այսպէս անխտրականակ վախճան կ'ունենար Սեւրի դաշնագիրը:

Դաշնակիցները լքելէ վերջ Հայերը, չարունակեցին իրենց պայքարը Թուրքերուն: Լքեցին նաեւ Ցոյները, զոր մղած էին 1919 Մայիս 15ին դրաւելու Իզմիրը եւ յառաջանալու դէպի Անգարա:

Միլլի բանակները զօրացած Մոսկուայի եւ դաշնակիցներու ամէն կարգի պայքարով, 1922 Սեպտեմբեր 9ին Իզմիրի մէջ ծով թափեցին Հելլէնները: Մուա – թաֆա Քէմալ հերոսացաւ:

1923ի գարնան դաշնակիցները պարպեցին Պոլիսն ու չրջանի դրաւուած Թրքական հողերը:

Անգարայի կառավարութեան պատուիրակները Լոզանի մէջ նստան յաղթականի աթոռին վրայ եւ պարտադրեցին իրենց պայմանները դաշնակիցներուն:

1923 Յուլիս 24ի Լոզանի դաշնագիրը մեծագոյն ամօթն է երկրի յաղթական դաշնակիցներուն:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԷՄԻՐԷԼ - ՔԱՐԱՄԱՆԼԻՍ ԿԸ ՏԵՍԱԿՑԻՆ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

— o —

Միակ դրական կէտը որ կարելի եղած է ձեռք ձգել, Պրիւսէլի մէջ, այն է որ Թուրքիոյ եւ Ցունաստանի վարչապետները ընդունած են գլուխ գլխի տեսակցիլ Շաբաթ օր: Ասկէ զատ, դրական ոչ մէկ քայլ առնուած է եւ Թուրքիոյ վարչապետը՝ Տէմիրէլ նախադահ Ֆորտի յայտարարած է, թէ Թուրքեւյոյն եւ Թուրքեւամերիկեան յարաբերութիւնները «երկու անջատ հարցեր են» եւ, հետեւաբար, պէտք չէ իրարու կապել: Այս յայտարարութիւնը, քաղաքական չրջանակներու մեկնաբանութեամբ, կը նչանակէ, թէ Անգարա կը մերժէ ընդունիլ ամերիկեան միջամտութիւն մը իր եւ Աթէնքի միջեւ:

Մ. Նահանգներու Արտաքին նախարարը՝ Քիսինճէրը, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին դիտել տուած է, թէ իրենք չեն փորձեր միջնորդի դեր ստանձնել, այլ կ'աչխատին ձեւ մը գտնել նպաստելու համար Թուրքեւյոյն բանակցութեանց: Քիսինճէրը հաղորդած է նաեւ, թէ նախագահ Ֆորտ յոյն եւ Թուրք վարչապետներուն յայտարարած է, որ իրենց վէճը «դէմ է Ատլանտեան Ուխտի եւ իրենց իսկ չահերուն»: Նախագահը ըսած է նոյն – պէս, թէ ոչ Ցունաստան եւ ոչ ալ Թուրքիա զինուորական գործողութեանց պէտք է ձեռնարկեն Պրիւսէլի բանակցութեանց առեն:

Ըստ ամերիկեան չրջանակներու, հա – մաձայնութեան եզր մը գտնելու տրա – մադրութիւն ցոյց չեն տար երկուստեք: Թէ՛ Աթէնք, թէ՛ Անգարա իրենց դիրքերուն վրայ հաստատ կը մնան:

Տէմիրէլ յետադային յայտարարած է Թուրք լրագրողներու, թէ «Թուրքիոյ վերայ ճնշումը կ'աւելնայ եւ պէտք է բան մը ընենք», սակայն չէ ըսած թէ ի՞նչ: Ցամենայն դէպս Տէմիրէլ կ'ուզէ, որ Ամերիկա վերջ տայ ամպարկոյին: Ֆորտ ապահովութիւն տուած է Տէմիրէլի, թէ կ'աչխատի, որպէսզի ամերիկեան օժան – դակութիւնը վերսկսի:

×

ԺԻՍՔԱՐ – ՖՈՐՏ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսայի Նախագահը Հինգչաբթի ի – րիկուն Պրիւսէլ գնաց ուր մաս կը կազմէր Պօտուէնի Թագաւորի ճաշի հրաւիրեալներուն: Ճաշէն ետք, չուրջ 40 վայրկեան կը տեւնուէր Նախագահ Ֆորտի հետ, Փարիզ վերադառնալէ առաջ: Այս առթիւ Ժիսքար դիտել տուած էր Միացեալ Նահանգներու նախագահին որ անհրաժեշտ է իրականացնել Եւրոպայի քաղաքական միութիւնը:

Քանի մը տողով

ՌԱՇԻՏ ՔԱՐԱՄԷ կը փորձէ կառավարութիւն մը կազմել որ գոհացում տայ քրիստոնեայ թէ մահմետական չրջանակներուն: Ֆիկառօի ըրած կարգ մը յայտարարութեանց ընթացքին, Քարամէ յայտնած է թէ պիտի կազմէ խորհրդարանական կառավարութիւն մը, որ բոլոր Լիբանանցիներուն վստահութիւնը վայելէ: Միւս կողմէ Ճումպլատ, որ հիմնադիրն է լիբանանեան Ընկերվարական Ցառաջդիմական կուսակցութեան, Մոնտի ըսած է.— Բուն դայթակղութիւնը այն իսկական պատակառմն է որ կայ առանձնաշնորհեալներու եւ միւսներու միջեւ: Ոչ–առանձնաշնորհեալներ կան նաեւ քրիստոնեաներու մէջ, կ'ըսէ Ճումպլատ որ անընական կը գտնէ որ Բողոքական մը կամ Հայ մը չկարենան պետական պաշտօնեայ ըլլալ:

ԺՈՐԺ ՄԱՌՇԷ ծանր յարձակում մը ըրաւ առջի օր ձայն – հեռատեսիլի լրատուութեան վրայ: Համայնավար պարագլուխը մտահոգ է, վասնզի կը գտնէ որ «արտայայտութեան ազատութիւնը վտանգուած է մեր երկրին մէջ» եւ նմանութիւններ կը գտնէ Լիզպոնի Ռեփուպլիքա թերթին եւ Փարիզի Փարիզիէն Լիպերէի միջեւ: Գալով ընկերվարական Սարէսի, Մառշէ չի քաչուիր ըսելու թէ ան «որեւէ բան կ'ըսէ, լուրջ մէկը չէ եւ թանկագին զինակից մըն է Ֆրանսական աջին»:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ չարժումներ կան երկաթուղիի մէջ, ուր Ուրբաթ արեւմուտքի դիծը (Մոնփարնաս) կէս առ կէս չէր բաներ եւ թղթատարի մէջ (Փարի–Պրիւնի կեդրոնը) ինչ որ նոր խանգարումներ եւ յապաղումներ կը ստեղծէ ցրտմին մէջ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԱԾՈՒԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մայիս 26)

«ԱՐԱՐԱՏ» – «ՍՊԱՐՏԱԿ» ՀԱՒԱՍԱՐ ՄՆԱՑԻՆ

Մոսկուայի մէջ, Մայիս 25ին, «Արարատ» մրցում մը ունեցաւ տեղւոյն «Սպարտակ»ին հետ: Մրցումը վերջ գտաւ 0–0 արդիւնքով: Սակայն չարտայայտեր խաղին պատկերը:

Երեւանցիք այս անգամ գտան իրենց նախկին դիմագիծը· արդարեւ արագ եւ յարձակողական խաղարկութիւն մը կի – րարկեցին յատկապէս երկրորդ կիսախաղին: Հայ մարզիկները անընդհատ կը չարժէին, կը տեղափոխուէին մրցակցին բերդին առջեւ, որպէսզի բաց գօտիներ ստեղծեն իրենց խաղընկերներուն սրընթաց ճեղքերուն համար: Սքանչելի խաղաց Անդրէասեան, զոր կարելի էր տեսնել դաշտի բոլոր հատուածներուն մէջ: Երբ Երեւանցիները կը պաշտպանուէին՝ ան եռանդով կը մասնակցէր դրցակցին յարձակողականը կեցնելու գործողութեան, իսկ այնուհետեւ դաշտի խորքէն կը սկսէր կազմակերպել նոր հակայարձակումը:

Վճռական պահերուն վարպետօրէն կը խաղար Մարգարով, անոր անսպասելի փոխանցումները սքանչելի կացութիւն – ներ կը ստեղծէին մրցակիցին դարպասը դրաւելու համար: Սակայն հոյակապ խաղարկութիւն մը ցոյց տուաւ բերդապահ Դարվին՝ փրկելով իր բերդը չատ յաճախ:

Այժմ «Արարատ» 8 մրցումներէ ետք ապահոված է 7 կէտ:

Յաջորդ մրցումը տեղի պիտի ունենայ Ցունիս մէկին, «Հրազդան»ի մէջ: «Արարատ»ի մրցակիցն է Վորոչիլովգրադի «Զարիա»ն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ ՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

— o —

Ֆրանսահայ կեանքը, վերջին չաբաթ – ներու ընթացքին, կ'եռայ ու հանդէսներն ու հաւաքոյթները պիրար կը հրմչակեն, ինչ որ անչուշտ դրական եւ ոգեւորիչ երեւոյթ մըն է: Իրաց այս կացութեան մէջ, «Ցառաջ», որու աւանդական սկըզբունքը եղած է ու կը մնայ միայն 4րդ էջը ծանուցում դնել, օրերէ ի վեր բողքներու եւ դժգոհութեանց թիրախ դարձած է: Պարզ է որ ամէն միութիւն կամ կազմակերպութիւն միայն ի՛ր ձեռնարկը նկատի ունի մինչ թերթիս վարչութիւնը պէտք է գոհացնէ բոլորը: Ուրեմն կ'ընենք մեր կարելին, նախապատուութիւն տալով հանդէսներու բուականներուն եւ կը խնդրենք կազմակերպութիւններէն որ իրար չանցնին եւ վստահ ըլլան որ թերթիս վարչութիւնը կարելին կ'ընէ արդար եւ անաչառ կերպով տեղ տալու համար բոլորին: Դեռ չենք խօսիր չնորհակալիքներու եւ նուէրներու ցանկերու մասին, որոնք 5 չաբաթէ դիզուած կը մնան ու կարգի կը սպասեն...:

«ՑԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ԹԷՈԴԻԿ

ԹԷՈԴՈՐՈՍ ԼԱՊՁԻՆՃԵԱՆ

(1873 – 1928)

Քառասունեւհինգ տարի առաջ, 1928 Մայիս 24ին, Փարիզի մէջ կը չիջէր մահկանացու կեանքը լեզուական ու մշակութային մեր ժառանգութեանց ժողովրդականացման ճամբուն վրայ իր անսովոր տենդով ծառայութեան լծուած բանիբուն մշակ, անխոնջ խուզարկու եւ վաստակաշատ բանահաւաք Թէոդորոս Լապճինճեան, Թէոդիկ գրչանունով մեր գրականութեան եւ բանասիրութեան ան – դաստաններուն մէջ ակօս բացող դուռ-դուրօտ Հայուն՝ որուն անունը աւան – դօրէն կապուած է իր «Ամէնուն տարեցոյցը» անունով ծանօթ հատորաշարքին:

Ծնած է 1873 Մարտին, Սկիւտարի մէջ: Պոլիս: Յաճախած է Սկիւտարի ձեմարանը եւ Նոր Դպրոց, կարճատեւ չրջան մը՝ ամերիկեան Րոպերթ Գոլէճ, ապա (1886ին) Պէրպէրեան: Նիւթական անձկութեանց հետեւանքով լքած է Պէրպէրեանը 1889ին, երբ 16 տարու էր տակաւին, ու նետուած է գործի ասպարէզ՝ իբրեւ հաշուակալ պաշտօնավարելով Սելեան – ներու վաճառատան մէջ: Երիտասարդութեան օրերու մեր ալեւոր բարեկամը՝ դաշնակահար Սահակ Բարէլեան — որուն կը պարտինք Տիրան Զրաքեանի, Թէոդիկի, Վահան Թէքեանի, Սիամանթոյի, Արամ Նիկողոսեանի եւ ուրիշ շատերու մասին ուղղակի եւ վաւերական տեղեկութիւններ — կը պատմէր թէ իր օրերու այդ նոր տաղանդները իր՛նչ հոգեկցութեամբ կը բաժնէին իրենց երազները, տենչերը, խանդավառութիւնները, տրամութիւններն ու առօրեայ ապրում – ները:

Ուսանողական տարիներուն խակ, 15–16 տարու, Թէոդիկ կը խմբագրէ «Ցոյս» անուն ձեռագիր թերթը՝ Պէրպէրեանի դասեղաններուն վրայ, իսկ լքելէ ետք դպրոցը՝ իր նախաիրաձերուն կը սկսի «Մանգումէ»ի մէջ, նորադոյներու դասական չնորհներուն հանդէպ դուրգուրոտ այդ թերթին մէջ հրատարակելով նաեւ իր «Ճանչուռը դէմքեր»ը, մօտաւորապէս վաթսուն անուն, — սրամտութեամբ, քննադատական փափկանկատ սեւեռումով դրի առնուած կենսագրական նշմարներ՝ որոնք դժբախտաբար չեն հրատարակուած անկատար հատորով: 1892–1912 «Բիւզանդիոն»ին մէջ Բիւզանդ Քէչեան հիւրընկալած է Թէոդիկի 14 պատմուածքները՝ որոնց մէկ մասը յետագային լոյս տեսած է նաեւ առանձին հատորով, «Փրցուած էջեր կեանքի հատորէն» — «կաղանդ» վերնագրին տակ: 1902ին կ'ամուսնանայ Սկիւտարէն Մարիամ Ջելվէճեանի հետ, ուսած՝ Փերանոցի եւ Լոնտոնի մէջ. «Ազգանուէր Հայուհեաց»ի սիւներէն մին, հոգեկան եւ իմացական ցայտուն արժանիքներով օժտուած կենակից մը՝ որուն քաջալերանքով ձեռնարկած է «Ամէնուն Տարեգիրք» ներու հրատարակութեան:

1913ին կը հրատարակէ իր մեծարժէք երկու գործերը՝ «Տիպ ու Տառ» (հայ գրերու գիւտին 1500ամեակին եւ հայ տպագրութեան 400ամեակին առթիւ) եւ «Պոլիսի հայհովարը» (չուրջ 2500էջ) որ արժանացած է Իմպիրեան Գրական Ցանկաձեռնատուի առաջին մրցանակին, — ընդարձակ բառարան մը՝ որ կը պարփակէ Պոլսահայ բարբառի ամբողջական բառամթերքը:

1915ին (Օգոստոս) կ'աքսորուի «անգլիասիրական» նկատուած յօդուածի մը պատճառաւ, որ հրատարակուած էր «Ամէնուն Տարեցոյց»ի նոյն տարուան հատորին մէջ. մինչեւ Զինադադար կը մնայ Անատոլուի զանազան քաղաքները եւ 1918ին Պոլիս վերադառնալով կը շարունակէ հրատարակութիւնը իր տարեգիրքերուն:

1918 – 1922, տառապագին տարիները կ'անցընէ իր կնոջ՝ Արշակուհիի հիւանդութեան պատճառաւ (Թոքախտ): 1920ին Պոլսէն կ'անցնին Զուիցերիա, գարմանուելու. սակայն անօգուտ: Թէոդիկ 1922 Յունուարին կը կորսնցնէ կեանքի ու մըտքի իր ընկերը, կը մեկնի Յունաստան (Գորֆու), կ'անցնի Կիպրոս կղզի, եւ վերջապէս Փարիզ (Ֆրանսա)՝ ուր պիտի փակէր իր աչքերը յաւիտենապէս՝ 1928 Մայիսին:

×

Արագօրէն մէկտեղուած կեանքի այս դիծերուն ու գլխաւոր մէկ քանի գործերուն մէջ չի սահմանափակուիր ամբողջական վաստակը բանահաւաք ու բանասէր բազմարդիւն մշակի մը՝ որ Թէոդիկը եղաւ, պոլսահայ մամուլի ու մանաւանդ «Ամէնուն Տարեցոյց»ներուն մէջ հրատարակուած իր բազմահարիւր ուսումնասիրութիւններով, Հայոց լեզուի ու պատմութեան, գրականութեան եւ մշակոյթի, հանրային կեանքին եւ անցեալի վաստակին առընչուող սեւեռումներով, հաւաքուած ու կորուստէ փրկուած նըշխարներով, անվրէպ ու բծախնդիր համադրումներով ի մի բերուած վկայութիւններով:

Բարի՛ ճեռքի մը եւ... Թէոդիկեան դուրգուրանքով ու համբերութեամբ օժտուած կամաւորի մը պէտք ունինք՝ հայրադրով ու բազմերախտ մշակին ցիրուցան վաստակը փրկելու, ապա նաեւ անխոխարինելի նպաստի մը վերածելու համար զայն, ապրող ու զարգոյ սերունդներու կեանքին մէջ:

Ցարդա՞նք իր խոնջէնքին:

Մ. Թ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱԳԻՐ
ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ

ԴԵՍՊԱՆ ՄՈՐԿԸՆԹԱՈՒԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ մօտ ամերիկեան դեսպան Մորկընթաուս, «Դեսպան Մորկընթաուի պատմութիւնը» խորագիրը կրող գրքին մէջ, կը հաստատէ կոտորածներուն քաղաքական բնոյթը.

— «Երբ թրքական իշխանութիւնները այս տեղահանութեանց հրահանգները տուին — *կ'ըսէ Մորկընթաուս* — անոնք կ'արձակէին պարզապէս ամբողջ ցեղի մը մահավճիռը. անոնք լաւապէս գիտակից էին ասոր եւ, հետս ունեցած իրենց խոսակցութեան ընթացքին, մասնաւոր ոչ մէկ փորձ կատարեցին ծածկելու իրողութիւնը»:

Տակաւին՝ ան կը հաստատէ.

«Ոչ մէկ ձեւով դեռ չեմ պատմած ամէնէն ահաւոր մանրամասնութիւնները, որովհետեւ *ասոնք* պատմումը այն խեղճութեանց, որոնց գոհ դարձան հայ մարդիկն ու կիները, չի կրնար լոյս տեսնել երբեմ ամերիկեան հրատարակութեան մը մէջ: Որեւէ ոճիր՝ զոր մարդկային մտքի ամէնէն ախտաւոր բնազդները կրնան յայտնաբերել, եւ հալածանքի ու անարդարութեան որեւէ յղացում՝ զոր ամէնէն անարգ երեւակայութիւնը կրնայ կատարել, դարձան այս ճուիրեալ ժողովուրդին ամէնօրեայ դժբախտութիւնները: Ես վստահ եմ որ մարդկային ցեղի ամբողջ պատմութիւնը ոչ մէկ նման ահաւոր եղելութիւն կը պարունակէ: 1915ին հայ ցեղի տառապանքներուն բաղդատած՝ անցեալի մեծ չարդերն ու հարստահարութիւնները այնքան անշնչան կը թուին»:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ ԵՒ ԴԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՐՁՐ ՅԱՆՁՆԱԿԱՏԸՐԸ

Լորտ Պրայս կողմէ ներկայացուած անգլիական կառավարութեան պաշտօնական տեղեկագիրը, «Հայերու վիճակը Օսմանեան Կայսրութեան մէջ», զոր խմբագրած եւ վերլուծած է Թոյնպի, աչքառիւ ցնցող այս դէպքերուն մասին կը պարունակէ աւելի քան 1500 պաշտօնական վաւերաթուղթեր եւ ականատեսի վկայութիւններ — ներառեալ՝ չէզոք եւ մինչեւ իսկ դերմանական աղբիւրներ: Գերմանիա այդ չրջանին դաշնակից էր Օսմանեան կայսրութեան:

Ֆրիտիոֆ Նանսէն, Ազգերու Դաշնակցութեան Գաղթականներու Բարձր Կոմիսարը, 1926ին լոյս ընծայած իր «Արմինիա էնտ տը Ներ Իսթ» գիրքին մէջ կը գրէ.

«Ապա, 1915 Յունիսին, սկսաւ այն ամբողջական ջարդը, որ ամբողջ ազգի մը ոչնչացումը պիտի նկատուի: Ես պէտք է խոստովանիմ այն մասին միայն, թէ սպանութեան վերաբերմամբ դրուած հարցումին «այո» թէ «ոչ» պիտի պատասխանէի: Արդէն հարցաթերթը ինքը կուտայ ձեզի յենակէտը «ոչ»ի համար, որովհետեւ հոն չըսուիր թէ՝ «ամբաստանեալը սպանե՞ր է արդեօք Թալէաթ փաշան», այլ՝ «յանցա՞ր է ամբաստանեալը Թալէաթ փաշան սպաննելուն համար»: Այս տարբերութիւնը կ'ուղեկցի ձեզ երդուեալներուն սենեակը, ու երբ վերադառնաք այդ սենեակէն, ան երեսան կուգայ ձեր պատասխանին մէջ. ձեր խորհրդակցութեան ամէն մէկ փուլին մէջ ան ձեր աչքին առջեւը կ'ըլլայ: Ան կը համապատասխանէ դերմանական օրէնքին:

Գերմանական օրէնքը այդ կէտին նըկատմամբ լաւ է. ան հին է, աւելի քան 50 տարի առաջ կազմուած, բայց եւ այնպէս լաւ է: Եթէ դերման պատժական դատավարութեան մասին դէշ կը խօսուի, այդ կը վերաբերի միայն (լաւ) օրէնքի դործադրութեան:

Իմ կարծիքով, պէտք ալ չկայ այդ օրէնքին փոփոխութեան, ու ես բնաւ չեմ ալ յուսար, թէ Պ. գատախազի յիշած փոփոխութիւնը իրապէս բան մը բերէ – լուէ: Ներկայ օրէնքը բաւական լաւ է, եթէ միայն ամէն ոք կատարէ իր պարտականութիւնը:

Ամէն մարդ կը զգայ, որ ամբաստան – եալը անպարտ պիտի արձակուի: Դժուարութիւնը անոր մէջ է, որ դուքէ խորհիք, թէ՝ քանի որ ամբաստանեալը մարդ մը սպաններ է, արդեօք օրէնքը չի՞ պահանջեր, որ դատապարտենք զինքը. մենք դերմանական իրաւունքին դատաւորներ ենք, մենք երդուել ենք նպաստել արդարութեան յաղթանակին. ուստի, համաձայն օրէնքի, պէտք չէ որ անպարտ արձակենք մարդասպանները:

Պիտի ըսեմ ձեզի, որ սխալ եզրակացութիւն մը կ'ըլլայ այդ, եւ այն՝ նոյն այդ օրէնքին տեսակէտէն:

Համաձայն մեր դերմանական օրէնքին՝ պէտք է անպարտ արձակէք ամբաստանեալը. ու այն, ինչ որ ամէն ոք կը զգայ, այս պարագային պատահաբար նոյնն է, ինչ որ օրէնքը կը պահանջէ. անհրաժեշտ է միայն, որ բացատրեմ ձեզի այդ պարզ ու անպաճոյճ խօսքերով:

Պաշտպանութիւնը բնաւ դիտաւորութիւն չունի՝ անարդար որոշումով մը թիւն չունի՝ անարդար որոշումով մը արատաւորել անունը դերման իրաւունքին, որուն ներկայացուցիչներն էք դուք ինչպէս եւ մենք:

Ամբողջ աշխարհը կը նայի մեզի, ու ձեր որոշումը պիտի ըլլայ այնպիսի որոշում մը, որ թերեւս հազարաւոր ամերիկահայ ընտանիքներ զինք, մենք երդուել ենք նպաստել արդարութեան յաղթանակին. ուստի, համաձայն օրէնքի, պէտք չէ որ անպարտ արձակենք մարդասպանները:

Պիտի ըսեմ ձեզի, որ սխալ եզրակացութիւն մը կ'ըլլայ այդ, եւ այն՝ նոյն այդ օրէնքին տեսակէտէն:

Համաձայն մեր դերմանական օրէնքին՝ պէտք է անպարտ արձակէք ամբաստանեալը. ու այն, ինչ որ ամէն ոք կը զգայ, այս պարագային պատահաբար նոյնն է, ինչ որ օրէնքը կը պահանջէ. անհրաժեշտ է միայն, որ բացատրեմ ձեզի այդ պարզ ու անպաճոյճ խօսքերով:

Պաշտպանութիւնը բնաւ դիտաւորութիւն չունի՝ անարդար որոշումով մը թիւն չունի՝ անարդար որոշումով մը արատաւորել անունը դերման իրաւունքին, որուն ներկայացուցիչներն էք դուք ինչպէս եւ մենք:

Ամբողջ աշխարհը կը նայի մեզի, ու ձեր որոշումը պիտի ըլլայ այնպիսի որոշում մը, որ թերեւս հազարաւոր ամերիկահայ ընտանիքներ զինք, մենք երդուել ենք նպաստել արդարութեան յաղթանակին. ուստի, համաձայն օրէնքի, պէտք չէ որ անպարտ արձակենք մարդասպանները:

Պիտի ըսեմ ձեզի, որ սխալ եզրակացութիւն մը կ'ըլլայ այդ, եւ այն՝ նոյն այդ օրէնքին տեսակէտէն:

Համաձայն մեր դերմանական օրէնքին՝ պէտք է անպարտ արձակէք ամբաստանեալը. ու այն, ինչ որ ամէն ոք կը զգայ, այս պարագային պատահաբար նոյնն է, ինչ որ օրէնքը կը պահանջէ. անհրաժեշտ է միայն, որ բացատրեմ ձեզի այդ պարզ ու անպաճոյճ խօսքերով:

Պաշտպանութիւնը բնաւ դիտաւորութիւն չունի՝ անարդար որոշումով մը թիւն չունի՝ անարդար որոշումով մը արատաւորել անունը դերման իրաւունքին, որուն ներկայացուցիչներն էք դուք ինչպէս եւ մենք:

Ամբողջ աշխարհը կը նայի մեզի, ու ձեր որոշումը պիտի ըլլայ այնպիսի որոշում մը, որ թերեւս հազարաւոր ամերիկահայ ընտանիքներ զինք, մենք երդուել ենք նպաստել արդարութեան յաղթանակին. ուստի, համաձայն օրէնքի, պէտք չէ որ անպարտ արձակենք մարդասպանները:

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱԿԱՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Զուիցերիական «Հայերու Օգնութեան Մարմինները» Ընկերութեան պահպանող հրատարակութիւն մը մկկտեղած է դատապարտելի իրողութիւնը փաստող ականատեսի վկայութիւններ, մեծ մասամբ չէզոք հպատակութեան տէր ամերիկացի, զուիցերիացի, տանտմարքցի մխիթնարներու, կրօնաւորուհիներու, կարմիր Խաչի պաշտօնեաներու, բժիշկներու, ուսուցիչներու եւ հիւանդապահուհիներու կողմէ կատարուած:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պատուն Ֆոն Վանկընհայմ, Պոլսոյ դերման դեսպանը, Գերմանիոյ վարչապետին ուղղուած եւ 17 Յուլիս 1915 թուակիր զեկուցագրի մը մէջ, կը գրէ.

«Բացորոշ է որ Հայերու արտաքսումը զինուորական նկատառումներու հետեւանք չէ միայն: Ներքին նախապար թալէաթ պէյ բաւական անկեղծութեամբ ըսած է դեսպանատան պաշտօնատար տոքթ. Մորգանթաուի, թէ թուրք կառավարութիւնը մտադրած է օգտուիլ Համաշխարհային պատերազմէն եւ հիմնական կերպով գրաւիլ իր ներքին թշնամիներով,» — Թուրքիոյ Քրիստոնեաներով, եւ թէ ասոր մէջ չուզեր խանգարուիլ դիւանագիտական արտաքին միջոցառութիւններով»:

2 Օգոստոս 1915, կ. Պոլսոյ գերմանական դեսպանատունէն Հալէպի գերման հիւպատոսին յղուած հեռագիրը կ'ըսէ.

«Ձեր բոլոր դիմումները ընթացք չգտան՝ անոր համար որ կառավարութիւնը վճռած է ձերբազատիլ արեւելեան նահանգներու բնիկ Քրիստոնեաներէն»:

Կոմս Վոլֆ Մեթերնիխ, որ Ֆոն Վանկընհայմի մահէն ետք դեսպան նշանակուած էր, 10 Յուլիս 1916ին Գերմանիոյ վարչապետին հեռագրած է հետեւեալը.

«Հայկական Հարցին լուծումը հայ ցեղի կործանման ճամբով իրականացնելու իր նպատակին գործադրման մէջ, թրքա-

(76 – Շար.)

ՍՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՂԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ

Անոր նոյնպէս կը պատշաճի այն, ինչ որ ըսած են երկու հանճարեղ Ֆրանսացիներ, Կիւսթաւ Լըբո եւ Հանրի Պարպիւս համաշխարհային պատերազմին սարսափելի երեւոյթներու մասին.— Ատանձին գործիչներու եռեւ կանգնած են ոգիներ, դեւեր, որ կը վարեն զիրենք. անոնք միայն գործիքներ են իրաւացի կամ անիրաւացի զաղափարներու եւ պանդուխտային ներչնչումներու, որոնք այս ու այն կողմ կը մղեն մարդերը՝ իբրեւ ճատրակի խաղաքարեր. այդ գործիչները կը կարծեն թէ կազմեցողութիւն ունին, իրականութեան մէջ սակայն կը գործեն ճնշումի տակ:

Որքան ալ ահաւոր ըլլայ այն, ինչ որ հոս տեղի ունեցած է, այնուամենայնիւ պէտք չէ մենք այնքան պզտիկ ըլլանք, որ ատիկա փաթթենք առանձին գժբախտ անհատի մը վիզը: Իրապէս սոսկալի ճակատագիր մը վիճակուած է մեզի, եւ այդ ճակատագրին կը պատկանի, իբրեւ պզտիկ մաս մը, Հարդէնբերգ փողոցին դէպքը:

Սակայն աւելի սոսկալի կ'ըլլար, եթէ գերմանական դատարան մը այդ ճակատագրին միացնէր վիրաւորումը հան – դարտօրէն կշռադատող արդարութեան՝ ընդդէմ անօրինակ ծանր փորձութիւններու ենթարկուած այս մարդուն:

Ես կը յուսամ, Պ. Պ. երդուեալներ, թէ այս զաղափարը դուք խորապէս պիտի դրոշմէք սրտերնուդ մէջ՝ տալու համար այն անսահմանօրէն գժուարին վճիռը, որ միայն ձեր խիղճերուն վրայ կը ծանրանայ: Իսկ մենք ունինք միայն համեստ պաշտօնը՝ ձեր վճիռներու միջոցին մանկարարձուհիի մը ծառայութիւնը մատուցանելու:

×

Պաշտպան իրաւական խորհրդական Դր. Եոհաննէս Վերթհաուէր, Պերլին:

Դր. Վերթհաուէր.— Պ. Պ. Երդուեալներ, ձեզի կը տրուի հարցաթերթը, ուր կը գտնէք նախ սպանութեան վերաբերող հարցումը: Այդ հարցումին արդեօք «այո» կամ «ոչ» պիտի պատասխանէք — այս է ահա քննութեան առարկան: Որ դուք խորհրդածութեան վերաբեր – մամբ դրուած հարցումին ժխտական պատասխան պիտի տաք, ասոր մասին աւելորդ կը նկատեմ խօսիլ: Ես պէտք է խօսիմ այն մասին միայն, թէ սպանութեան վերաբերմամբ դրուած հարցումին «այո» թէ «ոչ» պիտի պատասխանէք: Արդէն հարցաթերթը ինքը կուտայ ձեզի յենակէտը «ոչ»ի համար, որովհետեւ հոն չըսուիր թէ՝ «ամբաստանեալը սպանե՞ր է արդեօք Թալէաթ փաշան», այլ՝ «յանցա՞ր է ամբաստանեալը Թալէաթ փաշան սպաննելուն համար»: Այս տարբերութիւնը կ'ուղեկցի ձեզ երդուեալներուն սենեակը, ու երբ վերադառնաք այդ սենեակէն, ան երեսան կուգայ ձեր պատասխանին մէջ. ձեր խորհրդակցութեան ամէն մէկ փուլին մէջ ան ձեր աչքին առջեւը կ'ըլլայ: Ան կը համապատասխանէ դերմանական օրէնքին:

Գերմանական օրէնքը այդ կէտին նըկատմամբ լաւ է. ան հին է, աւելի քան 50 տարի առաջ կազմուած, բայց եւ այնպէս լաւ է: Եթէ դերման պատժական դատավարութեան մասին դէշ կը խօսուի, այդ կը վերաբերի միայն (լաւ) օրէնքի դործադրութեան:

Իմ կարծիքով, պէտք ալ չկայ այդ օրէնքին փոփոխութեան, ու ես բնաւ չեմ ալ յուսար, թէ Պ. գատախազի յիշած փոփոխութիւնը իրապէս բան մը բերէ – լուէ: Ներկայ օրէնքը բաւական լաւ է, եթէ միայն ամէն ոք կատարէ իր պարտականութիւնը:

Ամէն մարդ կը զգայ, որ ամբաստան –

ԹԱՆՍԱԿ

— o —

Ամէն որակումէ առաջ, պէտք է խոստովանիլ թէ թանասէմ տխրութեան նկարիչն է։ Իր գործերու մեծամասնութիւնը ունելի համակերպում կը պատկերացնէ քան ընդվզում, ճիչ մը չէ այլ՝ ճակատագրապաշտ ընկալումը յուսահատութեան։ Արուեստագէտը սակայն մեծ վարպետ մըն է, տիրացած իր արհեստին բոլոր գաղտնիքներուն։ Իր արտայայտութեան երեւութական պարզութեան ետին կայ սակայն յամառ ու համբերատար աշխատանքը, փնտռտուքը։ Հոն է մէյ մարդուն ու իր կեանքին տառապը։

Իր էմփռեզիոնիստները կը բանան դռները աշխարհի մը ուր մարդը մէյ առ մէյն է, կը դիտէ, կը սպասէ մինչ, ինչպէս մկրտած է իր ցուցահանդէսին ամբողջութիւնը՝ ժամանակը կ'անցնի։ Արդարեւ, իր տիպարները կը դիտեն կեանքը, կը փնտռեն անկարելին, բայց կեանքը կ'անցնի բոլորին համար ըլլան անոնք եփիփ թէ պլուճին հագած աղջիկները։ Նկարչին մթնոլորտը յուսահատներու պատամ մըն է, ան կը սիրէ դիտողը, որ անդրադառնայ կեանքի լեզուին ու դառնութեանց։

Թանասէմ իր պատառները պատրաստած է նիւթին յարմար ծեփով, չէզոք արժէքներով, որոնք զերլիրապաշտ գպրոցի առաւելութիւններն ունին, այս աշխատանքը վերջացնելէ եառ է որ կը սկսի դոյն տալ երանգապնակին չաղախով, թափանցիկ ու կրկնակի խաւերով։ Նիւթը կը յօրինէ լոյս-մութերով։ Մտեղծագործութիւնը կ'աւարտէ ընդգծելով, գծա-գրելով որոշ չրջագիծեր, առարկաներուն կամ անհատներուն տարողութիւնը կերտելու համար։

Արուեստագէտը դժուարահաճ է։ Թանասէմ աշխատանքի մարդ է, արտաքինէն կ'երթայ դէպի ներքին աշխարհը։ Պէտք է սակայն խոստովանիլ թէ իր մելամաղձոտ աշխարհը աւելի խոր է այս անգամ, արուեստագէտը լաւատես չէ, մնաց որ ան արուեստագէտը, ան որ միտք ու սիրտ է ամէն բանէ առաջ, դժուար թէ կարենայ յոռետես չըլլալ։

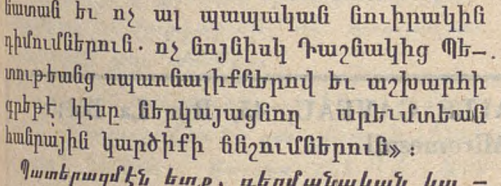
Ա. Բ.

կան կառավարութիւնը մերժած է ընդունել ո՛չ մեր, ո՛չ ամերիկեան դեսպան-ներուն։ ոչ նոյնիսկ Դաշնակից Պետութեանց սպառնալիքներով եւ աշխարհի գրեթէ կէսը ներկայացնող արեւմտեան հանրային կարծիքի ճնշումներուն»։

Պատերազմէն ետք, զերմանական կառավարութիւնը իր կողմէ լիազօրեց տոքթ. Եոհաննէս Լեփսիուսը, որպէսզի հրատարակէ 1914 – 1918 երկարող շրջանի մասին արտաքին նախարարութեան թղթակցութիւնը, որ սարսափելի մանրամասնութիւններ կը պարունակէ թրքական գաւդրութեան մասին։ Աւելին, ան կը հաստատէ երիտասարդ Թուրքերու կառավարութեան վճռական դերը՝ հայկական ջարդերու կազմակերպումին մէջ։ Գերման հիւպատոսական եւ դեսպանական բոլոր տեղեկագիրները կը մատնանշեն այն իրողութիւնը, որ ջարդերը տեղի ունեցան կառավարական հրահանգով, հայ ժողովուրդի ամբողջական կործանումին ձգտող՝ հետեւողական ծրագրի մը հետապնդումին։

ԵՂԵՌՆԻ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՄԱՆ ՀԱՄԱԶԳԱՑԻՆ ԿԵԴՐ. ՄԱՐՄԻՆ

(Շար. 2)

Սենեակի երաժշտութեան նուագախումբը զոր դիտած է ու կը ղեկավարէ Հարոլտ 19 տարեկան՝

ԱՆԻԻ ՆԱՖԻԼԵԱՆ։

Ցայտագրին մաս կը կազմեն Վիվալտիի «Չորս եղանակները» եւ Պախի 5րդ Ուերթիւրը (սիւիթ)։

ՀԱՅԵՐ ԴԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

— o —

ՏԷՍԻՆ.— Այս տարի եւս Վասպուրականի Հայր. Միութեան Տէսինի եւ Վիէնի մասնաճիւղերը միասնաբար ձեռնարկած էին նշելու Վասպուրականի վառապանծ հերոսամարտը, որու 60ամեակն էր, եւ ոգեկոչելու յիշատակը բոլոր հերոսներուն, որոնք զէն ի ձեռին կուրծք տուին մարտնչեցան նենգ ու արիւնարբու ուժերու դէմ, որպէսզի ձախողի մեր դարաւոր թշնամիին Հայութեան բնաջնջման համար ի գործ դրած սադայելական ծրագիրը։ Պատմական ճշմարտութիւն մըն է որ չնորհիւ այդ հերոսամարտին ոչ միայն կը փրկուէր Վասպուրականի Հայութիւնը ջարդուելէ այլ եւ վեց դարերու սարկութեան չղթաները փչրելով հիմը կը դրուէր ազատագրուած Վասպուրականի, որ նախադուռը պիտի հանդիսանար երեք տարի եառքը, նոյնքան մեծ դժուարութիւններով ձեռք բերուած Մայիս 28ի ազատ եւ անկախ Հայաստանի։

Թէեւ այս առթիւ մեծ հանդիսութիւններ տեղի չունեցան, լոկ այն պատճառու որ մեծ Եղեռնի 60ամեակի ոգեկոչումը արդէն հոգեկան բաւարարութիւն տուած էր ժողովուրդին բաղձանքներուն, այսուհանդերձ կազմակերպուած յատկանշական պարզ ու համեստ ցոյցն ալ եկաւ անգամ մըն ալ ապացուցանելու թէ Տէսինի եւ Վիէնի մասնաճիւղերը դիտակից են իրենց կոչումին։ Այժմ, եթէ տարեց սերունդը որ մասնակցած էր հերոսամարտին եւ գրեթէ անհետացած է, սակայն իրենց զաւակները տոզորուած նոյն աշխոյժով, հայրենասիրութեամբ ու հաւատքով կը ջանան վառ պահել անցեալ չքնաղ հայրենիքի մը բարքերն ու յիշատակները, բարոյական օժանդակութեամբը Մարսէյլի կեդր. վարչութեան որ աչալրջօրէն զօրավիգ կը կանգնի մաս-նաճիւղերու գործունէութեանց։

Մայիս 18ի կիրակի առաւօտեան, հոգեհանգստեան պաշտօն մատուցուեցաւ Վասպուրականի եւ հայրենիքի բոլոր հերոսներու յիշատակին Տէսինի Ս. Աստուածածնայ եկեղեցին։ Ցետ կրօնական արարողութեանց, եկեղեցւոյ առջեւ կազմուած թափօրը ուղղուեցաւ դէպի Ազատագրութեան Հրապարակը, ուր Միութեան կողմէ երկու երիտասարդներ դեղեցիկ ծաղկեպսակ մը զետեղեցին մեծ եղեռնի յուշարձանին առջեւ։ Պր. Մեսրոպ Պայընտրեան խնդրեց ներկաներէն մէկ վայրկեան լռութիւն պահել հերոս-ներու յիշատակին համար։ Ապա, իր ամփոփ բանախօսութեամբ փառաբանեց Վասպուրականի եւ առհասարակ բոլոր հերոսամարտերու վեհութիւնը, որոնք ցոյց տուին անարգ թշնամիին Հայու-թեան մարտունակ ուժը եւ ազատութեան տենչը։ Այդ հերոսամարտներու վառքը կը պատկանի ամբողջ Հայութեան։ Շեշտեց նաեւ երիտասարդութիւնը որ այս օտար հողիզոններու տակ անշեղ կը հետեւի իրենց ծնողքներուն ուղիին, հաղորդուած վաղուան վառ յոյսերով։

Լիոնի Փրոկրէ Թերթին համակրելի թղթակիցը, ինչպէս միշտ, դարձեալ նեկայ էր հանդիսութեան եւ յաջորդ օրն իսկ նոյն թերթին մէջ զոհունակութեամբ կարդացինք Հայութեան ողբերգութիւնն ու մարտնչումները մատնանշող իր կարճ թղթակցութիւնը լուսանկարով մը ամբողջացած։

ԳՈՒՐԳԻՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

×

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԼԻՈՆ.— Զօրեքշաբթի Ապրիլ 30ին երեկոյեան, թատերասէրներու բազմութիւն մը «Սիկալ» սրահին մէջ ներկայ գտնուեցաւ 60ամեակի առիթով յատկապէս պատրաստուած «Ցեղասպանութիւն եւ Վերածնունդ» թեմայով կենդանի պատկեր – բեմադրութեան։ Այս ձեռնարկը կազմակերպուած էր Ֆրանսահայ երիտասարդական Միութեան, Եւրոպայի Հայ Ուսանող. Միութեան մասնաճիւղին, Մշակութային Միութեան եւ Հայ Տան կողմէ։

Ցնծագի եւ սարսափելի տեսարաններու յաջող համադրութիւն մըն էր երիտասարդ բեմադիր Վարուժան Տէր-Սարգիսեանի գործը։ Հակառակ ժամանակի անբաւարարութեան, Վարուժան իր ընկերներուն հետ յաջողեցաւ վերապատկերացնել ցեղասպանութիւնը։

Թատերական այս ֆրանսերէն լեզուով ներկայացումը կը սկսէր զարհուրելի դանակով մը «ոգի»ին թրքական մարդասպան-ներուն պատումովը։

Սկիզբը՝ հայկ. գիւղ մը, ուր կ'երեւէին ուրախ այրեր եւ կիներ. հարսանի՞ք կ'ընէին, կը պարէին... յանկարծ, ճիչ մը՝ գիւղէն ներս սպանութիւններ կը դուժէր... Անուշիկ մանչուկ մը սրինդ կը նուագէր... Քիչ ետք՝ սրնգահար այդ երախան իսկ դաշունահար, մօրը գրկին մէջ, բեմ կուգար... սառեցնելով հանդիսատեսները։

Ցետոյ՝ նախարարական իր աթոռէն Թալէաթ կ'երեւէր իր նշանաւոր հեռագիրներուն պատճէններովը։

Ճերմակազգեստ դեղեցիկ այդ կինը՝ «Մայր Հայաստան», հայրենիքի տարբեր նահանգներուն մէջ ապրող իր զաւակներուն ճակատագրին մասին հարց կուտար... Մուշի, Խարբերդի, Զէյթունի, եւայլն հայորդի վերապրողները, թախծով իրենց սգաւոր մօրը կը պատմէին ամէն բան, վաւերապատկերներու լուսարձակման վկայութեամբը։ Անոնք կը խօսէին նաեւ հայ ֆետայական հերոսական դէմքերու գործունէութեանց մասին — Սամսոն, Անդրանիկի, Սեպուհի ու Դրօյի մասին։

Ցեղասպանութեան պատմութիւնը վերակենդանելէ եառ սակայն, Խորհ. Հայաստանի հիմնադրութեան կ'անցնէին, Մայիսեան Անկախութեան արշալոյսին անառեսումով...։

Բ. մասը «Վերածնունդ»ը ներկայացնող ֆիլմին ցուցադրութիւնն էր։ Փակագիծ մը բանալով, փափաքելի էր որ այս ժապաւէնը արտացոլացնէր Հայաստանի, մեր երկրին ու ժողովուրդին մշակութային, ճարտարապետական եւ ճարտարարուեստական նուաճումները՝ «վերածնուն-դ»ը։ Գոյութիւն ունին հայրենիքին մէջ պատրաստուած արդիական բոլոր պահանջները ամբողջացնող դեղեցիկ վաւերագրական ժապաւէններ։

Գնահատելի են կազմակերպիչ Միութեանց եւ բեմադիրին ճիգերը, աշխատանքները։ Մաղթելի է որ մեր երիտասարդները հոս կանգ չառնեն։ Թատրոնը արուեստի շատ արժէքաւոր մարզ մըն է, որ հարկ է մշակել։

ՅԱԿՈԲ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

×

ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆԻՆ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

— o —

ՆԻՍ.— Ինչպէս «Ցառաջ» արձագանգեց հանդիսացաւ առենին, Նիսի Հայ Մարզականը իր յիսնամեակը տօնեց կիրակի օր, Մայիս 18ին, մասնաւոր շուքով։

Նիսի մարզականի իրենց ողջոյնը բերած էին նաեւ հայկ. այլ համայնքներ՝ Փարիզէն, Ալֆորվիլլէն, Լիոնէն, Կրենոպլէն, Վալանսէն, Մարսէյլէն։

Պաշտօնական արարողութեան ընթացքին յիշատակի փլաքէք մը յանձնուեցաւ բոլոր հիմնադիր անդամներուն եւ նախագահներուն, որոնք իրարու յաջորդած են ակոմբին զլուխը։ Ներկայ անձնաւորութեանց կարգին յիշենք Էրման, Մարգականներու կցորդ, որ կը ներկայացնէր Նիսի երեսփոխան – քաղաքապետը՝ Ժ. Մեոըսէն, Իքար, Մովսային Ալպեաններու երեսփոխան, Ֆիւրի, ընդհ. խորհրդատու, Փեթրոսեքի, Թաղապետական խորհրդատու, Պ. Մ. Ճիյէրճեան եւ այլ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ։

Հանդիսութեան յաջորդեց պարանոցիկ երեկոյ մը Նեկրեսքոյի մէջ եւ որու ընթացքին Լիզ Սարեան հայերէն եւ ֆրանսերէն իր երգերով ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծեց։ Ժ. Ֆ. Մարխոն (երգ) եւ Պերնար Տէսէճեանի նուագախումբը նաեւ ոգեւորութիւն ստեղծեցին իրենց մաս-նակցութեամբ։

Ցիշենք մասնաւորաբար որ այս երեկոյթին ընթացքին յանուն երեսփոխան – քաղաքապետ Մեսրսինի, Պ. Էրման Նիս քաղաքի պատուոյ մետալը յանձնեց Պ. Մուշեղ Ճիյէրճեանի, առ ի գնահատութիւն իր գործունէութեան։

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (126)

ՄՈՆԹԷ-ՔՐԻՍԹՕ-Ի

ՈՐԴԻՆ

Բ.

ԾԱՂԻԿՆԵՐՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

— Այսինքն թէ սրտիս խորքէն երախտապարտ պիտի ըլլամ ձեզի... եթէ մոքերնիդ չփոխէք։

— Բայց... գուսաներգուհի մը, ըսաւ Թիչէլլինի վերջնական հարուածը տալով. ի՞նչ գուսաներգութիւն... որո՞ւն գուսաներգութիւնը...

— Է՛հ, Տէր Աստուած, ըսաւ Լուչիոլա ամենաբնական կերպով, այդ բանը չմտածեցի իսկ։ Ես նոր բան կ'ուզեմ։ Ահա՛ այսչափ։ Գալով երաժշտութեան, ճիշդ պերճօն կայ, Բալմարէլլին կայ։ Բայց կեցէք, դուք կաք, սիրելի Թիչէլլինիս։

Թիչէլլինի այնքան ժժդունեցաւ, որ կարասիի մը կռթնեցաւ, որպէսզի չիյնայ։

— Ըսել է... ձեր դրպանին մէջ... չունի՞ք...

— Առանց զէնքի եկայ, ըսաւ Լուչիոլա զուարթութեամբ։

— Ո՛վ երջանկութիւն։

— Կեցէք... Միայն թէ պայման մը կը դնեմ...

— Կանխաւ կ'ընդունինք... որքան պայման որ կ'ուզէք՝ դրէք...

— Նախ եւ առաջ սա ըսեմ թէ ողբերգական նիւթերէն ալ ձանձրացած եմ։

— Ո՛հ, ողբերգութեան նորաձեւութիւնը անցած է։

— Նոյնպէս եւ թատերական նիւթերէն. վերջապէս այն խաղերէն ըլլալու չէ, ուր թեոռը միշտ կը սպառնայ սուրովը սիրտը ճեղքել։ Ասոնք տղայական եւ անհամ բաներ են...

— Անհեթե՛թ, անհա՛մ, ծաղրելի՛։ Ո՛հ որքան լաւ կը հասկնաք թատրոնը...

— Անանկ բան մը կ'ուզեմ որ... բացատրելն ալ շատ դժուար է... անոյշ եւ բանաստեղծական բան մը... կոծծիի ձեւով տեսակ մը դիւթերգութիւն...

— Կեցէ՛ք, կեցէ՛ք, գոչեց Թիչէլլինի։ Անանկ բան մը... որուն անունը, օրի-նակի համար... Ծաղիկներու Թագուհի ըլլայ...

— Գեղեցի՛կ անուն։

— Այս անունը անախորժ չէ՞ ձեզ։

— Բայց ընդհակառակն, Ծաղիկներու Թագուհի՛... շատ դեղեցիկ է...

— Եւ... ձեզի համար դեր մը... օրինակի համար... Դաշտերու մարգարիտը։

— Հիանալի՛, բոլորովին իմ ճաշակիս համաձայն։

— Ո՛վ, դիցուհի՛, ո՛վ մուսա, մտիկ ըրէք...

Եւ Թիչէլլինի դաշնակին քով վազելով՝ իր սղերգը երգեց...

Լուչիոլա մտիկ կ'ընէր։ Երբ երգիչը աւարտեց.

— Սակէ աւելին չեմ ուզեր։ Ահա գուսաներգութիւնս... կ'ընդունիմ...

Սալվանի որ Թիչէլլինիի չափ խանդավառ չէր — եւ պատճառ ունէր չըլլալու — ուշադրութեամբ Լուչիոլայի կը նայէր, թէ՛ իբրեւ արուեստագէտ եւ թէ՛ իբրեւ ճարտարագէտ հիացում կը պատճառէր իրեն, սակայն անմեկնելի անվստահութիւն մը կը ղգար իր առջեւ-ի դերասանուհիին առջեւ։

Եւ իրաւ ալ, շատ տարօրինակ դիպուած մըն էր ասիկա, շատ տարօրինակ։

Կուգար նոր դեր մը կ'ուզէր, անոր տեսակն ալ ցոյց կուտար... եւ տես որ իր պայմանները ճշդիւ կը համաձայնէին այն ձեռագրին, որուն վրայ Թիչէլլինի իր յոյսը դրած էր։

ԺԻՒԼ ԼԵՐՄԻՆԱ

(Շար.)

ՆԻՍ.— Այրի Տիկին Արամ Ալէմեան (ծնեալ Սէյահի), Պ. Արշակ Մինեճեան եւ Տիկինը ծնեալ Սէյահի, Պ. Սերժ Վելետեան եւ Տիկինը՝ ծնեալ Սէյահի, Տէր եւ Տիկին Ժաք Սէյահի, Օր. Արաքսի Սէյահի խոր ցաւով կը ծանուցանեն

ՀՐԱՆԴ ՍԷՅԱՀԻԻ

մահը, որ պատահած է Նիսի իր բնակարանը, Մայիս 24ին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մայիս 27ին, ժամը 16·30ին Նիսի Ս. Աստուածածին հայկ. եկեղեցւոյ մէջ։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Իւղարեր Դաթոյեան իր ընտանեկան բոլոր պարագաներով խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք իր ողբացեալ ամուսնոյն Յարութիւն Դաթոյեանի մահուան առթիւ ցաւակից եղան եւ մասնակցեցան ծաղկեպսակներով։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ յանուն բոլոր ընկերներուն, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Մատիլեանի եւ իրենց ընտանեկան պարագաներուն Սեդրակ Մատիլեանի արկածալի մահուան առթիւ։ Եւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ.— 200 Ֆր. Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան, 50 Ֆր. «Հայաստան» ամսագրին եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ին։

GALERIE BERHEIM-JEUNE
27, AVENUE MATIGNON

MUTAFIAN

œuvres récentes

du 4 au 21 Juin
Tous les jours de 10 h. 30 à 12 h. 30
et de 14 h. 30 à 18 h. 30
Sauf Dimanche et Lundi)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մարիամ Մատիլեան, զաւակներն ու ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, անձամբ, դրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր՝

ՍԵԴՐԱԿ ՄԱՏԻԼԵԱՆԻ

արկածալի մահուան առթիւ։

Այս տխուր առթիւ ողբացեալին ընտանիքը հեռեւեալ նուէրները ըրած է.— 50 Ֆր. Հայ Դատի յանձնախումբին, 200 կապոյտ Խաչի կայանին, 50 Ֆարիզի Մշակոյթի Տան, 120 Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան, 80 Մարսէյլի Մշակոյթի Տան, 50 «Հայաստան» ամսաթերթին եւ 100՝ «Յառաջ»ի։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Պօյաճեան իրենց նորոգ հանգուցեալ հարսին՝ Մարգրիտ Քէօլէեանի (Անիէռ) դառն մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանին եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

COMMUNIQUE

L'Association Sportive Arménienne (A. S. A.) invite tous les futurs adhérents les dimanches 1er et 8 Juin de 9 h. à 12 h. au stade Rabelais, rue Rabelais à Issy les Moulineaux, en vue de la formation des équipes et des formanités administratives.

SIEGE SOCIAL : 6 bis, Bd Rodin,
Issy — Tél. : 642-32-49

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի
Յունիս 8 կիրակի ժամը 11·30էն սկսեալ, դպրոցին պարտէզին մէջ։
Կէսօրուան ճաշ եւ պիւֆէ։
(Անձրեւի պարագան նկատի առնուած է։ (Վրաններ)։
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
Պար, ՊԵՏԻԿ ներագրախումբին մասնակցութեամբ
Մասնակցութիւն
մուտք 10 ֆր., փոքրերուն 5 ֆր.
Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Առնել Էկլիզ որ Փանթէոնէն 147 թիւ օթոպիւսը

ARMÉNIE 1975 ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Départs chaque mois :

du 14 au 28 juin

du 12 au 26 Juillet
du 19 Juillet au 2 Août
du 2 au 16 Août
du 7 au 20 Septembre
du 4 au 18 Octobre
du 25 Octobre au 8 Novembre

à partir 2580 F

Pour les jeunes de 16 à 35 ans deux voyages :
— du 2 au 16 Août
— du 6 au 20 Septembre

Demandez nos brochures détaillées

Logement première classe, hôtel ANI ou ARMENIA à Erévan en pension complète et excursions quotidiennes.

Renseignements et Inscriptions

A PARIS — Sonia Coumryantz
mondotours
2, Rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 266-50-12 073-32-64

A LYON — Varoujan Sarkissian
sevan voyages
50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

Licence Voyages : A. 721.

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

30e anniversaire du Nor Seround dans le centre-France

Grande Fête Champêtre Régionale

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Organisée
par le COMITE REGIONAL
avec la participation des sections de
Vienne, Valence, Grenoble, Décines, Lyon, St-Etienne, St-Chamond, St-Maurice de Beynost

Le dimanche 15 Juin à partir de 9 h.

à BEYNOST au CLOS MONDEROUX

MATERIEL INDUSTRIEL & ARTISANAL DE REPASSAGE

- Fers vapeur
- Tables aspirantes et chauffantes
- Chaudières

pour :
CONFECTIONNEURS { Robes, jupes, Tailleurs, Manteaux, Pantalons
et
BONNETIERS

s.a. **APPREX** 61 rue de Chabrol 75010 Paris
téléphone : 770. 70.89 — 824. 68.26 — 523. 23.04

MARDI 10 JUIN, A 21 HEURES SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie
Métro : Miromesnil

RECITAL DE PIANO

Huguette AGEDERIAN

œuvres de :
BACH — CHOPIN — KHATCHATURIAN — SCIORTINO — LISZT

Piano Steinway

Places de 10 à 30 Frs. Réduction : JMF, AMJ, EMJ, et Etudiants 8 Frs.
Location à la Salle 225-29-14 — Chez Durand 4 Place de la Madeleine 073-62-19

Restaurant PALMA

PLEIN CŒUR DE PARIS
210, Rue du Fbg. St. Antoine, Paris 12e
Tél. : 344-10-40

Grandes salles pour noces et banquets — Réunions tous genres —— qualité et prix sans concurrence. Remise exceptionnelle pour « jeunes mariés »

Ճաշարան ՓԱԼՄԱ

ԵՒ ՀԱՒԱՔԱՎԱՃԱՐ

Խրախճանքներու եւ հարսանիքներու համար սրահներ, ճշգրտուած կամ հաւաքոյթներ։ — Ընդարձակ եւ լաւ կահաւորուած երեք սրահ — Դիւրամեռչելի գիներ։

Մասնաւոր գեղչ երիտասարդ ընտանիքներու

Մանրամասնութեանց համար դիմել վերոյիշեալ հասցէին։